RUD. AUGUST. VOGEL

PHIL. ET MEDIC. DOCT. ARCHIATRI REGII ET IN UNIVERSITATE GOTTINGENSI PROFESS. MEDIC. ORDIN. ACADEM. IMPER. NAT. CUR. REG. SUEC. ET ELECTOR. MOGUNT. SC. SODAL. SOC. REG. SCIENT. GOTTING. MEMBRI ORD. PRINCIPATUS GOTTING. PHYS.

ACADEMICÆ PRÆLECTIONES DE COGNOSCENDIS ET CURANDIS PRÆCIPUIS CORPORIS HUMANI AFFECTIBUS.

EDITIO NOVA EMENDATIOR,

& cui præfatus est

S. A. D. TISSOT, Med. D. & Prof.

PARS PRIMA.

LAUSANNÆ HELVETIORUM,

Impensis JULII HENRICI POTT & Sociot.

M. DCC. LXXXI.

LECTORI S. A. D. TISSOT.

Inter varios Authores qui praxeôs compendium, á viginti annis, ediderunt, non minimam laudem meretur Cl. VOGEL, *quod primus adhibuerit methodum classicam, ab immortali* SYDENHAM *desideratam, a magno* BOERHAAVE *probatam, ab egregio* SAUVAGES, *præceptore quondam & amico meo dilectissimo semper venerando, primum digestam & promulgatam; quæ methodus, etsi suis nævis non careat, præ multis aliis tamen, ni fallor, pluribus commodis pollet.*

Cl. SAUVAGES *descriptiones specierum suscepit, omissa plerumque praxi. Cl.* VOGEL *genera accurate descripsit; therapeiam subjunxit, præcipuasque species indicavit; & licetsi plura desideranda, imo nonnulla immutanda, reliquerit, librum sanè utilem confecit, e quo plura discent Medicinæ alumni, & quem legisse nullum pœnitebit Medicum.*

Primum classium ordinem ab Ill. SAUVAGES *sancitum mutavit* VOGELIUS; *mutaverunt quoque viri Ill.* LINNÆUS & CULLEN; *mutavit Cl.* SAGAR; *mutavit demum Cl.* VITET, *utilissimo de morbis animalium libro, jam dudum orbi litterario notus; sicque extant sex nosologiæ methodicæ: quænam sit præstantior nunc perpendere non sinunt alia negotia, sed gratum fore tibi credidi si eas, unicâ tabulâ, hic oculis subjici curarem, quod bene consule & fave.*

Lausannæ, Idibus Februarii MDCCLXXXI.

SAUVAGES 1731.	LINNÆUS 1763.	VOGEL 1764.
1 Vitia.	1 Exantematici.	1 Febres.
2 Febres.	2 Critici.	2 Profluvia.
3 Phlegmasiæ.	3 Phlogistici.	3 Epischeses.
4 Spasmi.	4 Dolorosi.	4 Dolores.
5 Anhelationes.	5 Mentales.	5 Spasmi.
6 Debilitates.	6 Quietales.	6 Adynamiæ.
7 Dolores.	7 Motorii.	7 Hyperæsthises.
8 Vesaniæ.	8 Suppressorii.	8 Cachexiæ.
9 Fluxus.	9 Evacuatorii.	9 Paranoiæ.
10 Cachexiæ.	10 Deformes interni.	Vitia. Cutanei.
	11 Vitia externa.	Deformitates.
Genera 315.	Genera 325.	Genera. 560.

CULLEN 1769.	SAGAR 1776.	VITET 1778.
I. PYREXIÆ.	1 Vitia..	1 Febres.
1 Febres.	2 Plagæ.	2 Inflammationes.
2 Phlegmaſiæ.	3 Cachexiæ.	3 Dolores.
3 Exanthemata.	4 Dolores.	4 Morbi convulſivi.
4 Hæmorrhagiæ.	5 Fluxus.	5 Morbi mentis.
5 Profluvia.	6 Suppreſſiones.	6 Debilitates.
II. NEUROSES.	7 Spaſmi.	7 Evacuationes.
1 Comata.	8 Anhelationes.	8 Errores loci partium organicarum.
2 Adynamiæ.	9 Debilitates.	9 Morbi ex materiebus retentis.
3 Spaſmi.	10 Exanthemata.	Ordines 48.
4 Veſaniæ.	11 Phlegmaſiæ.	Genera 478.
III. CACHEXIÆ.	12 Febres.	Species 1547.
1 Marcores.	13 Veſaniæ.	
2 Intumeſcentiæ.	Genera 351.	
3 Impetigines.	Species 2500.	
IV. LOCALES.		
1 Dyſæſtheſiæ.		
2 Dyſcineſiæ.		
3 Apocenoſes.		
4 Epiſcheſes.		
5 Tumores.		
6 Ectopiæ.		
7 Dyalyſes.		
Ordines 19.		
Genera 133.		

AUDITORIBUS SUIS

S. ET O.

RUD. AUGUSTIN. VOGEL.

QUum, quidquid in Veſtrum uſum ac emolumentum conferre poſſim, perquam libenter me nunquam non facere, Vos haud ignoratis, ô Boni! tum nec facile quemquam Veſtrum, ſpero, addubitaturum eſſe, me, ut Veſtris potiſſimum ſtudiis inſervirem in nobiliſſima hac juxta atque præſtantiſſima Medicinæ parte, unde tota ars noſtra adeo ſalutaris nuncupata, libellum iſtum compoſuiſſe: qui mole quidem parvus, at materie gravis, nec ſine multo labore natus, nec noviter quidem ſcribi ceptus.

Etenim quinque fere luſtra jam præterierunt, ex quo ægrorum lectulis adſidens tum ipſe morbos eorumque progreſſus ſollicite & attente obſervavi, tum præſtantiſſimorum Medicorum dogmata & præcepta ſedulo cum obſervationibus meis contuli, & quidquid vel ad eruendam veritatem aut falſitatem doctrinæ hujus, vel ad amplificandam ipſam medendi artem quomodocun-

que faceret, vel denique inauditum adhuc esset aut multis adhuc prætervisum, in adversaria congessi, eo quidem primum fine, ut ipse me in divina hac arte continenter perficerem. Posteaquam vero ex Numinis optimi maximi immensa providentia ad ipsam Medicinam edocendam animum debui applicare, tanto alacriore studio in id incubui, ut doctrinam salutarem, cujus præcepta Vobis nunc typis exscripta exhibeo, multo uberius & limatius elaborarem & ab omni figmentorum squalore quam diligentissime repurgatam Vobis sisterem.

Sic itaque prodit libellus ex optimorum auctorum tam priscorum, quam recentiorum lectione, non minus quam ex ipso jamdum longo artis exercitio prognatus, atque sic etiam satis superque maturatus; neque tamen ideo ab omnibus defectibus, mihi nimis notis, quos vitæ brevitas in tam longa arte potissimum infert, adhuc liber: quibus vero emendandis, expoliendis, emaculandis ac resarciendis ego imposterum adhuc omnem, quantum pote, operam sum navaturus.

Jam vero Vestra potissimum scire interest Auditores, me primum de pluribus longe morbis, & ex parte etiam rarioribus, hic præcepisse, quam in vulgaribus compendiis, vel spissioribus etiam voluminibus hactenus usu venit: quo qui-

dem defectu & tironibus inprimis quam pessime consulitur, & vero etiam ipsis ægris, qui se ipsorum curæ committunt; siquidem illi in parva plerumque librorum suppellectili, eaque etiam utplurimum non valde exquisita, prudentioribus consiliis ac legitima institutione prorsus destituti, quisnam sit morbus præsens, quidque de ipso prædicendum, quaque ratione eidem medendum, plane nesciunt, sicque persæpe miseros, quos conservare alias potuissent, hac sua ignorantia, quæ ipsis tamen non tam proprie tribuenda, quam ipsorum inanibus ac sterilibus enchiridiis, in summum vitæ periculum conjiciunt.

Deinde, quum in medentium libris vix unquam aliquam morbi qualiscunque historiam reperirem absolutam, sive ad ipsius decursum, sive ad eventum respicerem; tum vero maximam simul operam dedi, ut & hanc gravem ac præclaram doctrinam; semejoticen puta morborum specialem, observationibus tum meis, tum aliorum quomodocunque amplificarem.

Nec minor porro fuit solertia ac industria in recensendis morborum causis atque sedibus adhibita; tanto vero parcior fui, & consulto quidem, in illarum expositionibus, liberum relinquendo cuique suum in iisdem judicium. Facta enim volui tantum consignare, nuda, vera ac æternum du-

ratura: quæ ſic etiam magis omnibus placent, & ſplendidius quoque enitent, quam opinionum commentis circumfuſa & circumvallata. Atque ut ego quidem nullius auctoritati me ſubjiciam, hinc etiam nulli ſectæ Medicorum me adſcribam; ſic volui etiam hoc libro Vobis, ô boni! oſtendere præſertim, quomodo ad ſolidiorem doctrinam animos veſtros componere debeatis, & hoc maxime mecum contenti eſſe, quod, etiamſi quo quidque fiat, ignoretis, quid fiat, intelligatis. Hoc enim quam maxime ægrotis veſtris proficitur. Nec fontes tamen in ipſa diſputatione reticentur, unde ſitim veſtram hac in re quomodocunque fallere etiam diſcatis, perinde ac impuros a purioribus ſecernere & internoſcere.

Quod ad remedia attinet, quæ ad ſanandos, ſi pote, morbos propoſui, horum me magnam partem ſciatis ex antiquorum theſauris deſumſiſſe, quæ hodie partim quidem valde ſunt ignota ac inuſitata, ſed longo tamen uſu ac experientia olim comprobata. Quæ recentioribus autem ſeculis & noſtra vero tempeſtate fuerunt inventa, ea non ſine ſelectu & judicio ſuſcepi; quum perperam multa & fallaci judicio a ſuis autoribus atque inventoribus, quemadmodum & olim quoque haud raro fieri conſuevit, prædicentur, quin quædam adeo magis nociva ſint atque damnoſa, quam proficua; alia nondum ſatis uſu confirmata.

In universum autem nihil hic superfluum occurrit, sed quod satis tantum sit, & quod mihimet ipsi sese abunde commendaverit. Istorum omnium tamen remediorum cognitio quemadmodum vos latere omnino non debet, ita longo satis sermone ista, ut jam nostis, a me celebrantur.

Ceterum vero mementote, dilectissimi Commilitones, me concise atque presse, sine omni ornatu affectato, præcepta mea consignasse; adeoque ne minimam quidem voculam hic legi, quæ non suam potestatem habeat & perquam attente propterea considerari mereatur.

Nunc autem valete, ó boni, & hacce opella in summi Numinis gloriam & ægrotorum emolumentum feliciter mecum utimini.

Scrib. in Acad. Georg. Aug. M. Januar. A. R. S. MDCCLXXII.

CLASSIS I.

FEBRES.

FEBRES INTERMITTENTES.

§. 1.

FEBRIS & in toto corpore & vulgare maxime morbi genus eſt. Interdum ea morbum per ſe conſtituit, & idiopathica affectio eſt; interdum aliis morbis, ut ſymptoma; accedit, eoſque vel periculoſiores vel leviores reddit; adeoque & morbus & medicina eſt.

§. 2.

Hæc autem phænomena in omni fere febre occurrunt:

Homo tenſionis quemdam ſenſum in artubus & ad ſpinam dorſi experitur; cui reſpirandi difficultas, & anxietas, & capitis gravitas, & oris ſiccitas, & totius corporis debilitas ſe aſſociat. Cutis etiam tum pallet, vaſa in ea collapſa ſunt, pulſus parvi, celeres ac debiles exiſtunt, totumque corpus vel friget, vel inhoreſcit, vel prorſus riget. Rariſſime a calore protinus febris incipit.

Elapſo temporis intervallo habitus corporis rurſus aliquantum inturgeſcit cum cutis vaſis & majori ejus rubore; corpus quod antea inhorruit, ſenſim incaleſcit præter modum; ſpiritus facilius ducitur; pulſus ſe iterum attollunt & aliquanto tardiores fiunt, ſic tamen,

ut numerum naturalium intra datum tempus ſemper ſuperent; ſiccitas oris non prorſus ceſſat; ſique febris non mortifera eſt, tranſpiratio demum intenditur, & cum urina multa craſſa ſecedunt; ſicque febris lente decedit; & vel ex toto finitur, vel recurrit.

§. 3.

Febris ergo, ſi rem recte penſites, atque omnia ſymptomata, quæ non perpetuo & ubique eam comitantur, ſejungas, quorum quidem inſignis numerus eſt, ut alias dicetur, eſt innati caloris augmentum præternaturale; cum oris ſiccitate & gravitate corporis.

§. 4.

Frigoris, ſi quod in initio obſervatur, ac æſtus duratio in febribus diverſa eſt; ab hoc vero ipſarum genera conſtituuntur. *Æſtus* autem febrilis vel ad ſummum octodecim horas durat, & ex toto deinde ceſſat; vel hoc ſtadium tranſcendit, & in plures dies, hebdomades, imo quandoque menſes extenditur. Si prius eſt, ſique deinceps idem æſtus per intervalla bis, ter vel pluries recurrit, *febris intermittens* eſt; ſin alterum, *continua*.

§. 5.

Hæc igitur febrium generaliſſima diviſio eſt. In *intermittentibus* autem interſtitium plerumque aliquot horarum, vel unius, vel duorum dierum eſt, ut una nunc *quotidiana*, altera *tertiana*, altera *quartana* audiat. Interdum tamen etiam longiore circuitu quædam redeunt; ſed id raro evenit (1).

In *continuis* æſtus minimum per nychthemerum trahitur, qui, cum decedit, ſudorem movet; alias a tribus

diebus usque ad octoginta & ultra vexat, sic, ut vel nulla plane, vel aliqua remissio sit. Febris itaque continua, quæ nihil remittit, sed, ut cœpit, continuat, proprio nomine *continentis* appellatur. De aliis continuarum discriminibus alibi dicetur.

(1) Quintanam, septimanam & nonanam *Hippocrates* jam memoravit *Epidem.* I. p. m. 966. Et quintanæ alibi etiam exempla occurunt apud *Tulpium obs. III.* 52. in *Eph. Nat. Cur. Cent. I.* p. 196. app. *Cent. VII.* p. 308. *Nov. Act. Nat. Cur. T. I. obs.* 98. Sextanæ & octanæ in *Eph. N. C. Cent. VII.* p. 265. Septanæ apud *Rhodium obs. I.* 18. Octanæ *ib.* 19 & apud *Salmuth Cent III.* 13. *Hagendorn Cent. II.* 57. *Eph. Nat. Cur. Dec. I. ann.* 4. *obs.* 70. *Cent. I.* 68. *V. p.* 317. Decimanæ apud *Zacut. Lusitan. Prax. med. admir. III.* 34. Decimo quinto die, *Deidier Consult. T. II.* 14. & singulo mense redeuntem *Rhazes* memorat; anniversariam adeo *Plinius Hist. Nat. L. VII. c.* 51. sed quam non facile in intermittentibus admitterem, ad diariam potius relaturus.

§. 6.

Permultæ res corporibus adversæ, sive in his ipsis sponte genitæ, sive extus illatæ, applicatæve, & specifica miasmata, febres generant. Typos incomprehensibilis natura facit. Symptomata tum a communibus causis, tum a propriis fiunt; hæcque pro diversa partium natura varias mutationes efficiunt.

§. 7.

Atque hæc quidem de febribus generatim dicta sunt. Proximum est, ut de *intermittentibus* specialiter exponam.

Incipiunt eæ a frigore, majore vel minore, longiore vel breviore; sub quo pulsus parvus & celer, simulque æqualis vel inæqualis est, & cutis omni fere sensu destituitur.

Frigoris initium in dorſo; & prima digitorum phalange, & in naſi apice percipitur; & ſuccedit plerumque prægreſſis aliquot oſcitationibus & pandiculationibus.

Interdum autem frigus unum duntaxat membrum, v. c. brachium, aut dimidium capitis latus, occupat.

Algorem æſtus cum veloci atque forti pulſu excipit; ſed vix unquam eundem cum ipſo gradum obſervat.

In ſummo æſtu centum & aliquot triginta pulſus plerumque numerantur.

In frigore æque ac æſtu ſtadia quædam obſervabis, utpote quæ a levi gradu incipiendo, ſenſim ſenſimque tamquam per ſcalam aſcendunt & ubi ſummum culmen attigerunt, rurſus paulatim deſcendunt.

Ubi æſtus vero multum deferbuit, corpus inſudare incipit, æſtuſque ſub ſudore, unaque cum illo ſenſim diſpellitur.

Finita deceſſione urina critica, h. e. cocta cum copioſo ſedimento lateritii coloris emittitur. Ut nempe in continuis ſub finem criſis ſemel tantum per ſudorem & urinam contingit; ita in ſingulo inſultu febris intermittentis hæc accidit: quæ tamen perfecta non exſiſtit, ſiquidem adhuc materia morbifica humoribus inhæret, quæ inſultum novum deinceps facit, & per hunc ſenſim ſubacta & præparata, h. e. cocta tam per ſudorem & urinam, quam etiam, licet rarius, per alvi fluxum eliminatur.

Diebus vacuis urina ſanorum ſimilis eſt. Quodſi vero febris prorſus finita eſt, tum etiam in his turbida & limoſa per aliquot dies ſubſequentes conſpicitur.

§. 8.

Frigus in febribus haud dubie a ſingulari nervorum affectione, quam ſenſus cutis ſupreſſus monſtrat, proficiſcitur, neque adeo ab externo calore unquam temperatur. Ipſaque materia febrilis haud dubie ipſi humorum orbitæ tum immiſta eſt, quia ſub frigore ſanguis vehementer quaſi coit & denſatur, ut collapſa cutis vaſa indicant; aliter ac in aliis ſpaſticis adfectibus, ubi nervoſo ſyſtemate pariter quidem affecto, febriles motus nulli adſunt.

Æſtus algoris quidem effectus eſt, nequaquam tamen ex toto inde dependet, quandoquidem ipſi non reſpondet, nec algorem quidem ſemper præcurſorem habet. Ut ergo maximam partem a ſanguine intra cor & pulmones collecto excitari videatur.

§. 9.

Novæ acceſſiones febrium intermittentium vel eodem tempore, eademque hora, qua inceperunt, contingere ſolent, vel ſerius paullo vel celerius. Quem ordinem periodorum *Typum* vocamus (1).

(1) Elegantiſſimus eſt *Galeni*, aut quisquis autor eſt, liber *de Typis*

§. 10.

Aliæ ex intermittentibus duplicantur, & modo binæ, modo plures acceſſiones ſic concurrunt, ut tamen unaquæque alteri priori reſpondeat. Quotidianæ, tertianæ & quartanæ ejuſmodi periodos interdum faciunt.

Et *quotidiana* quidem *duplex* tum exiſtit, quando ſingulo die, non longo interpoſito intervallo, duæ acceſſiones ſe excipiunt, quarum initium ex frigore cognoſcitur.

Tertiana duplex quotidie accedit, ſic tamen, ut reverſionis tempora alternis diebus ſibi reſpondeant; quo unice a quotidiana ſimplici differt. Hæc tertiana duplex vero non ſimul, ſed interpolatis terminari diebus conſuevit.

In *quartana duplici* tertius dies prorſus a febre vacat.

Plures jamdum quidem ab antiquis obſervatæ fuerunt intermittentium varietates, quas tamen rimari vix operæ pretium eſt. vid. *Galenus.*

§. 11.

Symptomata intermittentium non alia ſunt, quam ceterarum febrium, quarum mentio jam ſupra facta eſt (§. 2.). Habent tamen ſuos diverſos gradus, prætereaque frequentiſſime nauſea, vomitus, ſitis, capitiſque dolor ſe adjungunt. Et *vomitus* quidem ſub frigore vel ejus deceſſionem incidit, pariter ac *ſitis*, quæ ſub frigore ſimul intenſior, quam ſub æſtu eſt.

Paullo infrequentiora ſunt delirium, ardor internorum & algor extremorum, exanthemata miliaria, puncticularia, inſignis languor, cardialgia, aphthæ oris, aſthma, tuſſis vehemens, hæmoptiſis, convulſiones, tetanus, animi deliquia, veſicæ urinariæ ſpaſmus, icterus, mutitas, ardor ſiccus abſque ſudore, aut nimis ſudor, lateris dolor, ſingultus & ſopor, qui maxime omnium periculum minatur, utique ſi in frigore accedit. Atque ejuſmodi inſuetis & gravibus ſymptomatibus ſtipatæ intermittentes jure ſuo *malignæ* cognominantur, quum adeo aliquos e medio tollant (1).

Habitus corporis in qualibet intermittente vel tardius vel celerius in cachecticum & ex pallido ſubbilioſum

convertitur. Paucissimæ sunt, in quibus ille nullum vitium prodit.

(1) Permultos ejusmodi febrium observatores recensuit. V. cl. *Frid. Casim. Medicus* in L. *Geschichte periodischer Krankheiten II.* p. 201. §. 65.

§. 12.

Mentio adhuc speciatim facienda est pernitiosissimi, quod §. 11. retuli, symptomatis, *soporis* nempe, qui interdum, licet raro, febribus intermittentibus se adsociat, ac in lethalem apoplexiam plerumque terminatur. Accedit ille vel primo statim aut altero paroxysmo & frigoris initio, duratque per integrum circuitum, deinde bis, ter, quaterve recurrit, tuncque mortem sub ipso quidem frigore inducit. Priores accessiones interdum ab hoc symptomate vacant, jamque præter omnem expectationem quarto, quinto, vel sexto circuitu id sese effert.

Ejusmodi febres *apoplecticæ* aut *soporosæ* dictæ, interdum epidemico more grassantur (1). Perraro naturæ robore superantur, aliquandoque tum periodicam relinquunt oblivionem (2). Ex vehementiore animi affectu ego vidi tertianam in tenera muliere ex improviso in soporosam commutatam, nec tamen letiferam, cum semel tantum inciderit. Et Carum in tertiana duplici septies recurrentem sine morte *Hoffmannus* notavit (3).

(1) Eæ jam dum ab *Ætio* memoratæ cap. de Lethargo. Majorem vero lucem illis adfuderunt suis observationibus *Mercatus*, *Dodonæus*, *Sydenhamus*, *Baglivius*, at maximam *Torti* & *Werlhofius*. Conf. etiam *Commerc. Noric.* an. 1731. p. 187. n. 3. an. 1732. p. 345. an. 1734. p. 98.

(2) Vid. *Act. Nat. Cur.* Vol. X. obser. 15.

(3) *Med. rat. system.* T. I. P. IV. c. 2. obs. 1.

§. 13.

Typus febrium intermittentium nonnumquam penitus abſconditur, ut neque ex urina, neque ex pulſu, neque ex alio ſigno ſolito dignoſci queat, ſed ſub larva diverſorum morborum, imprimis vomitionis, diarrhoeæ, choleræ, algoris funeſti, cardialgiæ, ſyncopes, hemicraniæ, rheumatiſmi, pleuritidis, peripneumoniæ, cœcitatis, abſcondatur, & medentem a ſcopo ſuo non raro abducat; ſiquidem remedia his morbis alias accommodata nunc perperam ad ipſos oppugnandos adhibentur.

Vid *Richard*, *Morton*, *Pyretolog.* Cap. 9. *Franc. Torti Therapeutice ad febres periodicas pernitioſas.* C. II. & III. *Obſervations on the epidemical diſeaſes in Minorca*, by *Ge. Cleghorn*, p. 121. ſeq.

§. 14.

Materialem febrium intermittentium *cauſam* in pituita lympha, & bile ſeorſim vel conjunctim vitiata ponimus; cujus ſententiæ argumentum tum ex cachectico plurimorum ægrorum habitu, aliiſque pathematibus (§. 11.), tum ex cauſis ſive rebus illas producentibus facile deſumitur; cujuſmodi ſunt v. c. vehementiores animi commotiones, fortiora purgantia, res virulentæ in corpus qualicumque modo delatæ, ſudores ſupreſſi, exanthemata repulſa, balnea tam frigida quam calida, habitatio in locis humidis & ſtagnoſis, ingluvies, cibi nimis duri & glutinoſi, pervigilium, fames, potio frigida in calidum corpus affatim ingeſta, dolor vehemens, materies purulenta, ichoroſa.

Irregulares tempeſtatum conſtitutiones interdum febres intermittentes epidemicas, plerumque mali moris, producunt (1).

(1) Vid. *Hoffmanni Med. ſyſt.* T. I. Sect. I. c. 4. *Io. Andr.*

Fischer diss. *de Febribus intermittentibus epidemice grassantibus*, Erford. 1728. *Chr. Tob. Ephr. Reinhardi* Carmen *de febribus intermittentibus spuriis seu epidemicis anni* 1747. 48. 49. 50. 51. Dresd. 1751. 8.

§. 15.

Voracitas, neglectum regimen, fibrarum laxitas, & præpostera medela, quæ imprimis adstringentibus intempestive datis, & a nequissimis arsenicalibus medicamentis perficitur, denique & vehementiores animi affectus, potissimumque ira ac terror, nec non vitia in visceribus imi ventris latitantia, omnem febrem intermittentem non solum longiorem & subinde adeo insuperabilem reddunt, sed denuo etiam facile producunt; quam *recidivam* vulgo vocant.

§. 16.

Sub frigore stadio natura materiam febrilem præparat aut saltem præparare incipit. Minus tamen is motus, a corporis superficie ad interiora tendens salutaris dici potest, siquidem adeo interdum mortiferus est. Mors enim, si qua in intermittente febre contingit, sub hoc spastico stadio semper incidit. Contra vero alter motus, quo calor & sudor erumpunt, & qui ab interioribus ad circumferentiam tendit, semper salutaris est, utpote sub quo & per quem materia febrilis corrigitur, ejicitur, & ipsa febris sensim solvitur. Quæ nunc quoque causa est, cur febres istæ aliis gravioribus & longis morbis supervenientes, illos sæpe vincant. Testantur insuper complures observationes, quod infirmi, post febrem, longam sanitatem adipiscantur; & multi etiam obesiores & robustiores fiant.

§. 17.

De *tertianis* & ceteris intermittentibus specialiter

quædam nunc præcipienda ſunt. Illæ ſi exquiſitæ fuerint, adde, ſi in corpore iuvenili & viſceribus haud vitiatis, intra duodecim horas plerumque decedunt, & quinque, ſeptem aut novem circuitibus judicantur, ut recte ab *Hippocrate* (1) obſervatum eſt:

Præter communem vero criſin alia ſimul iſtis ſolemnis eſt, dum tertio vel quarto circuitu ulcuſcula ſicca in labiis efflorеſcunt. Et ſi hoc contingit, certo ſpes eſt, febrem circuitu ſeptimo judicari.

At tertianæ facilæ etiam in aliam febris ſpeciem, quotidianam, continuam, duplicatam commutantur.

Eædem facile quoque, & ex levi errore revertuntur.

Tempeſtas & anni tempora curationem neque facilitant, neque difficiliorem reddunt.

(1) *L. de judica.* p. 67. *Coac. prænot.* 148.

§. 18.

Quotidianæ plerumque hiberno tempore & autumnali nubilo cœlo occurrunt, pluresque ſimul eodem tempore ſine reſpectu profecto temperamentorum, ætatis, ac ſexus prehendunt.

Ex aliis intermittentibus, promta earumdem geneſis eſt. Neque ulla intermittens eſt, quæ tam facile in lentam tranſeat.

Criſis perfecta plerumque undecimo vel decimo quarto circuitu incidit, neque facile aliquis ſine alvi ſpontaneo profluvio judicatur.

At caveas velim, ne quotidianam cum catarrhali, lenta, tertiana duplicata, aut quartana triplici confundas.

§. 19.

Quartana febris omnium quidem longiſſima (1), ſed

dubito, an etiam, ut *Hippocrates* pronuntiavit, placidiſſima ſemper & tutiſſima ſit (2); cum perſæpe ex viſcerum vitio natales ducat, & corporis habitum praviſſimum efficiat.

In nonnullis locis, imprimis borealibus, & paludoſis, fere endemica eſt.

Contra alios morbos, aſthmata præcipue, convulſiones; podagram; hypochondriaca pathemata haud raro præſidio eſt: Ipſa vero illa viciſſim ab aliis morbis ſupervenientibus, ſcabie, variolis, purpura, hæmorhoidum fluxu, ſalivatione, ulcuſculis labiorum, ſolvitur.

In tertianam nonnunquam commutatur, & viciſſim quoque ex hac gignitur: interdum quoque in continuam tranſit.

De gravidis compertum eſt, quod non prius ea, quam ſuperato partu, liberantur; infante vero poſthac eadem affecto (3).

Præter communem criſin & hæc peculiarem interdum ſervat, quod furunculus in buccis naſcitur, qui protinus eam ſolvit (4). Abdominis tumore & diarrhœa pariter nonnunquam, ſed raro, judicatur (5).

Aliqui in hac febre non ſudant; neque vero niſi per ſudorem ad integritatem veniunt.

Nulla febris facilius, quam hæc, recurrit. Recurrens vero nunquam ita pertinax eſt, quam prægreſſa, & ſponte ſæpe poſt aliquot circuitus finitur.

Inter ſcandala Medicorum non amplius ea referenda eſt: neque verum hodie eſt, quod *Hippocrates* prædixit, autumnalem quartanam per integram hyemem durare, neque prius ſubigi poſſe, quam ſolſtitii verna-

lis tempore. Falſum quoque proinde eſt, autumnalem, quam vernalem, curatu difficiliorem eſſe, neque intra annum deſinere.

In alios graviores morbos cachecticos, ſpeciatim hydropem & icterum facile tranſit, ſine ulla ſæpe medentis culpa.

(1) Inſolita diuturnitatis exempla quartanæ per XVIII. XXXII. & XLVIII. annos affligentis adducunt. *Io. Wierus obſ.* p. 36. & *Wolffg. Gabelgoverus Cent. VI.* 74.

(2) *L. I. epidemic.* p. 966.

(3) *Hoffmanni Med. rat. ſyſt.* T. IV. Sect. I. c. 2. §. 18.

(4) Hoc jam a me animadverſum legas in *Gottingens. Prænotion. Penſo. I.* 15.

(5) Vid. *Godofr. Klaunigii Noſocom. charitat. Obſ.* 6.

§. 20.

Quæ longiore circuitu redeunt, in univerſum fere longæ eſſe conſuerunt, ut unum, imo duos vel tres annos perdurent; rariſſime vero lethales ſunt, nec corporis vires nimis deſtruunt. Quintana interdum celerem judicationem habet; atque etiam ex continua fit. Ante tabem, aut jam contabeſcentibus ubi ſupervenerit, perimit.

§. 21.

Ad *curationem* intermittentium progredior, quæ eo redit, ut primum & ante omnia corrupti ſucci e primis viis per vomitoria aut purgantia eliminentur, deinde, quod reliquum eſt, corrigatur, & labefactatus fibrarum tonus inſtauretur, totaque humorum maſſa novo quaſi balſamo iterum condiatur.

§. 22.

A nauſea & vomitionibus ſpontaneis *emetica* inprimis

indicantur; eaque quantocitius exhibenda vel brevi ante paroxyſmum, quod quidem multi temere culpant; vel die vacuo. Raro opus eſt, ut repetantur. Neque gravidis iſta nocent.

Quem infinem igitur pulvis componitur ex radicis Ipecacuanhæ gr. XV. uſque ad dimidiam drachmam, ſulphuris antimonii aurati tert. præcipit. gr. j. ad iij. & olei deſtillati corticum aurantiorum gr. j. aut decoctum ex radicis Ipecacuanhæ drachmis duabus ad unciam dimidiam, quibus in aquæ fontanæ unciis quatuor decoctis ſyrupi corticum aurantiorum vel cinnamomi uncia dimidia adjicitur: aut mixtura ex aquæ cinnamomi ſ. v. uncia dimidia, tartari emetici granis duobus vel tribus, & ſyrupi florum papaveris erratici drachma una vel altera. Præterea & ſyrupus emeticus & aqua benedicta Rulandi hic locum habent.

Vomitoria interim ſalubriter quandoque cum purgantibus remiſcentur, ſic, ut pulveris radicis Jalapæ ſcrupulus vel dimidia drachma cum tartari emetici grano uno vel duobus; aut ſalis Anglicani vel alius uncia dimidia in aliquot unciis aquæ deſtillatæ ſoluta, adjecto tartari emetici grano vel duobus; aut denique mannæ electæ uncia, cum terræ foliatæ tartari drachma & tartari emetici grano uno ad tria, in unciis aliquot aquæ calidæ ſoluta exhibeatur.

Purgantia, quæ die ſemper vacuo decernenda, inprimis in his febribus indicantur, quas ipſa natura alvi fluxu ſolvere conſuevit. Pulvis Cornachinus ad dimidiam drachmam ter vel quater omni bihorio datus, donec alvus aliquoties liquata fuerit; aut hæc compoſitio, quæ ex Tincturæ rhabarbari or. unciis tribus, Elixir. Aperitivi Clauderi uncia, Salis ſedlizenſis & ſyrupi cardui benedicti ſingulorum drachmis ſex parata,

iisdem, ac dictum est, intervallis datur, egregium, quin admirabilem hic usum faciunt.

Quod equidem ex *Baglivi* observatione intermittentes quaedam ab exhibitis purgantibus duplicentur, vel gravibus symptomatibus exasperentur; quin ab iisdem repetitis in chronicas & letales terminentur, & simplices tertianae annuae evadant (1), ipsius fidei relinquendum est. Mihi tales nunquam occurrerunt, & vereor multum, ne longe aliis caussis nequitia ista debeatur.

(1) *Opp. L. II. c.* 10. §. 2.

§. 23.

Ab evacuantibus ergo cura semper incipienda est; quae persaepe sola quoque eam perficiunt. Postea vero resolventia cum tonicis propinanda; inter quae ex prima classe aptissima sunt sal ammoniacum, in pulvere aut solutione, quae commodissime fit ex aquae florum chamomillae unciis octo, salis ammoniaci depurati drachmis tribus, essentiae vel extracti gentianae rubrae drachmis duabus & syrupi corticum aurantiorum uncia; cujus patella dimidia ter die hauritur; radix Ari; specificum antifebrile Crollii; spiritus salis ammoniaci; sal volatile oleosum Sylvii: ex altera vero cortex Peruvianus in pulvere aut decocto; Cascarilla similiter, radix gentianae rubrae & albae, cortex aurantiorum, flores chamomillae; semen pastinacae, absinthium, carduus benedictus, & quae ex his rebus essentiae ac extracta in officinis prostant; nec non crocus martis antimoniatus Stahlii; radix serpentariae Virginianae, elixir vitrioli & antifebrile Mynsichti, & qui mira praestat, nec sine usu multiplici a *Craaneno* antiquartium ac febrifugum appellatus est, regulus antimonii medicinalis. Ex quibus varia etiam inter se misceri, aut vino aquave infundi possunt.

Alia

Alia plura, ut mithridatium, flores ſulphuris, chelidonium, infuſum nicotianæ in cereviſia, plantaginem, matricariam, piper nigrum & album, oleum animale Dippelii; nec laudare poſſum, nec invitis volo obtrudere.

Cortex Peruvianus, quem multi medici omnibus aliis febrifugis tanquam præcellentiſſimum hodie præferunt, certe hanc laudem non meretur; ſed potius infimum fere inter hæc locum occupare debet, cum plures uncias ſæpe incaſſum devorent ægri (1); ut proinde quoque in tanta debilitate, qua agit, neminem certe lædere aut graviores morbos inducere valcat. Multoque debilior ejus virtus eſt, ſi in electuarii formam redigitur, quæ ipſa ægris ſumme injucunda. At decoctum ejus (2), quemadmodum & aliorum ſtirpium ſupra memoratarum, quam utiliſſime in anum per clyſterem infunditur, & infantibus maxime, qui omnia remedia abhorrent, accommodatum eſt. Idque præferendum etiam cenſeo paratis inde cataplaſmatibus, ventriculo ſuperimpoſitis (3).

(1) Quid ergo ſperandum ſit a cortice ad quatuor vel ſex uncias ſubuculis inſuto & geſtato, qua ratione ſe feliciter aliquoties ſanaſſe febres, Cl. *Pye* adfirmat in *Medical obſervations by a Society of Phyſiciens at London*, *Vol. II.* 16. facile inde judicatur. Ego certe perſuaſum habeo, non halitus hujus corticis, ſed naturam ipſam has febres ſanaſſe.

(2) Vid. *Méthode pour guérir toute ſorte de Fiebres, ſans rien faire prendre par la bouche, par M. Helvetius.* Paris. 1694. 8.

(3) Qualem uſum ſuadet in ſe ipſo, cum ſemitertiana febre laboraret, cum euphoria expertus eſt. Ill. *Roſenius:* vid. *L. von Kinderkrankheiten*, p. 300. edit. 2. Murrayan.

§. 24.

In quartanis, & quæ longiores circuitus habent, major difficultas curandi obtinet, nec sine sale ammoniaco aut regulo antimonii medicinali istæ superari possunt. Alias vero infusa semivinosa ex roborantibus & purgantibus parata optime conveniunt; cujusmodi est, quod ex herbæ centaurii minoris, cardui benedicti, absinthii vulgaris, trifolii fibrini, singulorum manipulo uno, florum chamomillæ Romanæ pugillis duobus, foliorum sennæ, radicis ellebori nigri, singulorum uncia dimidia, corticis Peruviani uncia, & tartari tartarisati drachmis sex componitur; quibus concisis vini albi libræ duæ vel tres & aquæ communis libra adfunditur. Cujus infusi cyathus bis vel ter singulis diebus vacuis hauritur. Pro potu ordinario decoctum radicis sarsaparillæ egregie inservit, cujus concisæ unciis quatuor affundimus fervidæ aquæ libras duodecim, lenteque decoquimus ad quartæ partis consumtionem; jamque absoluta decoctione aliquantum glycirrhizæ admiscemus.

Ubi vero hisce medicamentis febres non obtemperant, ad mercurialia confugiendum est, utpote quæ potentius lympham spissam, tam in humoribus inhærescentem, quam visceribus jam impactam resolvunt ac corrigunt. Optimeque tum regulo antimonii medicinali aliquot grana mercurii dulcis, & unum vel alterum quoque granum sulphuris antimonii aurati admixta, per aliquot dies dantur, adjuncto decocto commodo ex sarsaparillæ, bardanæ, & polypodii radicibus, quo mercurialium usus adjuvatur. Aliquando quidem mercurius dulcis salivationem movet, sed nullo pacto extimescendam, quippe breve tædium felici curatione abunde compensatur.

Vid. *Io. Henr. Schulzii* Diss. *de mercurialium usu in febre quartana curanda.* Hal. 1742.

§. 25.

In ipsa febrium intermittentium accessione nihil moliendum, nisi symptomata quædam, velut sitis, dolor capitis, æstus, gravius urgeant, vel alia insueta ac terrifica, ut convulsiones, sopores, spasmi, se immisceant.

In priori casu potus antiphlogisticus, ex aquæ fontanæ mensura, admixtis syrupi rubi idæi & aceti vini, singulorum unciis duabus, & similes mixturæ conveniunt; qualis ex aquæ florum sambuci unciis quatuor, tincturæ florum papaveris erratici recentis uncia dimidia, liquoris mineralis anodyni Hoffmanni drachma dimidia, syrupi ribium drachmis sex componitur; cujus cochlear plenum singulis horis sumsisse abunde est.

Sanguinis missio etiam tunc convenit, tam in ipso circuitu, quam extra illum; inprimis, ubi acerbiores capitis dolores & mentis alienationes vexant. Ut plane non sint audiendi hi, qui tamquam maxime nocivam eam in intermittentibus reiiciunt.

At spasmis & convulsionibus vero optime medemur liberaliore corticis Peruviani usu, & linimentis nervinis, aliquot horis ante paroxysmum medullæ spinali infricandis; cujusmodi est balsamum cephalicum Serenissimæ, & hæc compositio, quæ fit ex unguenti pomadini uncia, olei destillati rutæ, lavendulæ singulorum guttis duodecim, balsami Peruviani drachma, inter se invicem mixtis. Quibus etiam olei animalis Dippelii totidem guttæ, vel olei castorei cocti drachmæ duæ addi possunt; quibusve etiam per se uti licet.

Inprimis vero in soporosis febribus oportet sedulo & crebro kinkinam exhibere, ad dimidium scilicet drachmæ singulis binis horis in diebus vacuis; ceteris omnibus remediis sepositis. Istæ enim, ne vita pessumdetur, studiose supprimendæ sunt. Et hac ratione

cortex quoque unicum remedium eſt, quod ſcimus, tam in febribus cum lipothymis, convulſionibus, aut veſicæ doloribus conjunctis, quam in iis morbis, quos intermittentes febres mentiri ſupra ſcripſimus (§. 11.),

§. 26.

In epidemicis, inprimis ſi inſueta habeant ſymptomata, & metus cujuſdam malignitatis ſit, leves purgationes pulveribus aliquot ex tartari vitriolati & rhabarbari orientalis, ſingulorum granis quindecim, aut pulveris Cornachini recens parati drachma dimidia, per brevia horarum aliquot intervalla adornandæ; deinde pulvis contrayervæ compoſitus, eadem quantitate omni trihorio datus, cum potu antiphlogiſtico, qualem ſupra commendavi (§. 25.), profunt: contra vero emetica, niſi urgente neceſſitate, eſſentiæ alexipharmacæ, tincturæve bezoardicæ, & regimen nimis calidum nocent. Nec venæſectio hic utilis adeo videtur; qua quippe *Hoffmannus*, ſi alias recte judicavit, tranſitum ejuſmodi intermittentium in continuas vidit (1).

(1) *Med. rat. ſyſtem. T. IV. P. IV.* p m. 209.

§. 27.

Qualis diæta febricitantibus per circuitus conveniat, ex nocentibus & proficientibus ſupra commemoratis (§. 14.) intelligitur. Illud unum moneo, quod ſaliti & muria conditi cibi neutiquam noceant, quamvis inter duros & prohibitos vulgo referantur; ſed potius valde ſalubres ſint. Neque ego animalium carnes temere, juxta vulgi opiniones, damnare poſſum.

§. 28.

Finita febre neceſſe eſt, ut in roborantium uſu per aliquot hebdomades pergatur, ad recurſum ejus impe-

diendum. Nec vitia in regimine & victu committenda. Nec purgantia, si forte stomachus adhuc languet & fastidium cibi est, offerenda sunt. Vix autem finitur febris, quin œdematoso tumore, majore vel minore, pedes occupentur: qui vero sponte se rursus subtrahit, quamprimum fibræ robur suum naturale recuperarunt, & corpus laboribus exercetur.

§. 29.

Neque denique silentio premendum, diversos morbos cachecticos, inprimisque viscerum indurationes & hydropes a febribus intermittentibus, vel sponte vel ex improvida suppressione excitari.

Atque medici cura eo, si fieri potest, quam maxime nunc dirigenda est, ut quam primum revocetur febris; quod quidem eo facilius est, quo propius hi morbi a suppressa febre absunt. Neque vero tum semper febris revertitur, sed in vicem ejus scabies succedit, quam nullo modo turbare, sed fovere potius oportet.

Quodsi vero revocare velis febrem, fortioribus stimulantibus, resolventibus, atque purgantibus, vel prioribus junctis, vel per intervalla interpositis utendum est. Quem in finem aloes hepaticæ drachmæ tres, gummi ammoniaci, galbani, singulorum drachma una, aceto scillitico excipiuntur, indeque catapotia pondere unius grani formantur: quorum octo vel duodecim mane & vesperi abunde est sumsisse. Item pulveris radicis ari, pimpinellæ, salis juniperi pares portiones, ex quibus bis terve de die drachmæ dimidium devoratur; aut essentia fuliginis Clauderi ad sexaginta vel octoginta guttas iisdem intervallis ex aqua sumitur.

Ubi vero per hæc febris non redit, & hydrops perdurat vel adeo increscit, aut is sub ipsa febre subnasci-

tur, hunc nullum nunc medicamentum citius debellat, quam cortex Peruvianus, quovis bihorio ad drachmam dimidiam datus, vel ipsius decoctum aut infusum vinosum. Præmittendum vero est, & interponendum quoque subinde remedium, quod alvum purgat.

Vid. *El. Frid. Heisteri* diss. *de quartana & hydrope per corticem Peruvianum curatis.* Helmst. 1740.

FEBRES CONTINUÆ.

§. 30.

Febres continuæ plerumque quidem ac intermittentes ab algore, horrore, aut rigore incipiunt, at subsequens æstus nec noctu, nec interdiu intermittit, sed continuo vexat, sic tamen, ut remissiones ac exacerbationes inferat, quarum illæ in horas matutinas, hæ vero in vespertinas & nocturnas incidunt, atque paribus aut imparibus diebus sibi invicem aliquantum respondent, quas conjunctim periodos appellamus. Unde *amphimerinæ* antiquis dictæ, quarum accessiones quotidie prægresso frigore fiunt; *tritæi*, quæ altero quoque die exacerbantur; *hemitritæi*, quæ quotidianas exacerbationes habent cum frigore alternis diebus recurrente; & *tetartophyæ*; ubi quarto die novus horror æstui se immiscet.

§. 31.

At terminus febrium continuarum non idem est. Aliæ sunt brevissimæ, & *Ephemeræ* ideo dicuntur, quod uno nychtæmero, aut ad summum quatuor finiuntur: aliæ neque tam breves, neque tamen valde longæ, septimo, nono, undecimo, decimo quarto, & vigesimo primo die judicantur, quas *acutas* stricte hodie appellant: aliæ denique multum hunc terminum exce-

dentes, ad unum, duo vel tres menſes producuntur (1), cum mitiore quidem æſtu, at nunquam ſine luculenta malignitatis nota, & ſine maximo virium decremento; *nervoſas lentas* noſtri vocant. Sed hæ plerumque non unius, ſed duarum vel plurium acutarum decurſus vel etiam reverſiones iteratæ habendæ ſunt.

(1) Exempla febrium acutarum centeſimo, & vigeſimo ultra centeſimum die judicatarum apud *Hippocratem* legas *Epid. III. ægrot.* 1. & 9.

§. 32.

Alia diſcrimina febrium continuarum in *ſimplices*, *exanthematicas*, *inflammatorias*, *primarias*, *ſymptomaticas* & *complicatas* expedire hic non vacat, utpote quæ ex pathologia repetenda. Illud unum ſaltem moneo, quod quædam continuæ unius ſaltem ſint ex his claſſibus; quædam ex pluribus ſpeciebus compoſitæ, qualis eſt v. c. purpura puerperarum, quæ non acuta tantum febris eſt, ſed & ſymptomatica & inflammatoria, ut maligna adeo fieri queat. De alio diſcrimine continuarum in *benignas* & *malignas*, ad quod nobis maxime, quoad ſcopum therapeuticum, attendendum, mox plenius exponam.

§. 33.

Quidquid vero præter æſtum, celerem pulſum, oris ſiccitatem, atque virium proſtrationem febribus continuis ſe immiſcet, *ſymptomatis* nomine comprehendimus, cujus numerus ſane multiplex. Præcipua autem ſunt hæc, quæ ſequuntur: Faſtidium cibi, pervigilium, præcordiorum anxietas, reſpiratio oppreſſa, alvus fuſa vel adſtricta, cephalalgia, vertigo, mentis alienatio, ſopor, ſanguinis profluvium, tinnitus aurium, ſurditas, ſingultus, lingua tumida, nigra, ſicca, rubra,

muco obducta, ptyalifmus, dentium ftridor, aphonia, oculorum diftorfio, amaurofis, icterus, floccorum venatus, fubfultus tendinum, jactatio, indecens corporis denudatio, prolapfus ad pedes, deglutitio tufficulofa, ftrepitus in pectore inter potandum, rhonchus, exanthemata, fudor frigidus vel calidus, extremorum algores & internorum ardores, convulfiones, ventris tumor, lotium varie tinctum. Ex quibus cunctis præfagitiones & prædictiones noftras formamus, & genera quoque atque fpecies continuarum conftituimus (1). Rarioribus fymptomatibus adnumeramus nares, labia, ungues, digitos & integra membra fphacelata, maxillæ inferioris fpafmum, tetanum univerfalem, & liquidorum timorem.

(1) Unde nomina antiqua Elodes, Thyphodes, Affodes, Leipyria, Lyngodes, Phricodes, Pemphingodes, Epiala, Typhomania &c. quæ hodie quidem vix audiuntur, vel intelliguntur, fed tamen febris fpeciem a fuo cardinali fymptomate quam elegantiffime determinant; & quæ non magis oblivioni tradi debuiffent, quam alia adhuc ufitata antiqua nomina, Phrenitis, Caufos, Hydrophobia, Lethargus.

§. 34.

Ad memorabile continuarum difcrimen in *benignas* & *malignas* nunc venio. Malignitatis naturam impreffam habet qualifcunque febris five fimplex fit, five inflammatoria, five exanthematica, quæ ftatim ab initio infignem virium debilitatem infert, deinde uno vel altero infueto, aut folito graviore fymptomate vel horum pluribus ftipata eft, fimulque aut calorem non valde æftuantem, fed moderatum, mordacem tamen ac urentem, quod plerumque fit, aut vehementiffimum æftum conjunctum habet, aut denique infidiofe mitem indolem ab initio exhibet, pofthæc vero præter rationem in grave fcit, vitæque periculofa fit (1).

Unde jam cognofcitur, quid benignitatem continuarum efficiat. Illas nempe benignas vocamus, in quibus contrarium obtinet

Ad notas ex pulfu, utpote utrobique fallaces, hic non attendimus; neque enim verum eft, quod in malignis pulfus femper parvus, celer, ac debilis, finque benignis femper magnus, vehemens, & velox fit, ut potius fubinde contrarium obfervetur.

Atque uti malignæ femper periculofæ, ita benignæ in fe non exitiales funt; interim fingulæ iifdem diebus finiuntur.

Quædam continuæ femper malignæ funt; aliæ pauciores femper benignæ; plurimæ modo benignæ, modo malignæ, etiam fub eadem epidemica conftitutione.

Malignæ febres modo breviores benignis funt, ut peftis & quædam inflammatoriæ; modo longiores.

(1) Speciales malignitatis notas permultas *Hippocrates* prodidit in *Coac. prænot.* n. 30. ad 63. 88. 112. 115. 130. cf. III. *Ant. de Haen Rat. medend.* T. III. c. 1.

§. 35.

Crifi, hoc eft, luculenta excretione materiæ morbificæ, per fudorem potiffimum & urinam, omnes febres continuæ, five benignæ five malignæ, quandocumque ad integritatem venitur, terminantur. Iftaque fub æquabili febris declinatione contingit, & aliquot diebus poft morbi finem perfeverat.

Qualifcunque præterea hæmorrhagia fub eodem ftadio fe efferens, cardinalibus illis binis evacuationibus adnumeranda eft: itemque huc alvi profluvium, nonnunquam vomitus, rariffime icterus referendus.

Equidem dari etiam malignas ſine ulla ſenſibili excretione finiri ſolitas, aliqui autores habent (1); & *Hippocrates* ipſe jam animadvertit (2); at urina critica aliquamdiu poſt demum, quod certe ſcio, conſpiciendam ſe præbet.

(1) Vid. Ill. *Ant. Störk ann. med. II.* p. 72. 84.
(2) *Epidem. I.* p. 955. 958.

§. 36.

Malignæ febres non ſemper, ut benignæ, perfecte judicantur, ſed diverſas *metaſtaſes* efficiunt.

Quædam in aliam, aut in plures ſibi invicem ſuccedentes, aut in intermittentes, aut in lentas abeunt.

Quædam abſceſſus purulentos vel intra ipſum febris decurſum, vel poſthæc, & vel in affecto loco, vel in alio externo aut interno, excludunt. Atque iſtiuſmodi abſceſſus aliquando longo ſæpe intervallo a febre oriuntur, ut ne ad illam quidem referendi videantur.

Aliæ metaſtaſes fiunt per defluxiones ad varias corporis partes, & rheumatiſmos, genitalium & pulmonum catarrhos, aut excretiones hæmorrhoidales pariunt.

Tumores itidem pedum, univerſæ cutis œdematoſi, teſtium, glandularum inguinalium aliarumque, & cyſtici varii tumores, & ſcirrhi tam interiorum, quam exteriorum partium, cancrique occulti, & obſtructiones viſcerum, nec non affectiones dentium, faucium, gingivarum, pariter hic obſervantur. Quin ad ipſa oſſa interdum, horumque articulos reliquiæ morborum deferuntur.

Aliæ metaſtaſes ſingularia vitia in nervoſo ſyſtemate pariunt, ſive tralatitia materia; ſive conſenſu nervo-

rum ex affecta sede oborta, cum spasmodica, tum paralytica: cujusmodi sunt surditates, amauroses, dysuriæ. Aliæ ex hoc genere metastases ipsas vires animales afficiunt, unde tot vitia memoriæ, phantasiæ.

Tandem etiam non pauca exanthemata tamquam metastases spectanda erunt, ut variolæ, morbilli, tubercula urticata.

Atque per ejusmodi metastases malignæ febres qualescunque non raro finiuntur, aut corpus saltem, adhuc imbecillum, nunc magis firmatur, aut vicissim in tabem conjicitur. Sphacelus in externa aliqua parte ortus ambigua metastasis est: ipsius vero lethalitatem deliria & convulsiones accedentes annunciant.

Elegantissima est nostri olim *Brendelii* diss. *de abscessibus per materiam & ad nervos*, resp. *G. A. Henrici*. Gott. 1755.

§. 37.

Nullæ certæ *prædictiones*, neque sanitatis, neque mortis ante crisin formandæ sunt. Nonnulli enim ægri cum optimis signis decedunt; alii contra cum pessimis evadunt.

Interea tamen eæ febres, quæ gravioribus sunt stipatæ symptomatibus, graviora plerumque minantur pericula. Speciatimque illæ omnium pessimæ judicandæ, ubi magna in pulsu debilitas cum celeritate, aut magna celeritas cum fortitudine, frequentiora item animi deliquia, urina alba, ex viridi pallescens, nigra, rufa, fœtida, ante judicationem cocta & turbida, respiratio oppressa, rara, frigida, hypochondria tumida, lingua livida aut nigra, deglutitio strangulatoria, & cum strepitu inter potandum contingens, unguium, palpebræ aut nasi livor, convulsio, tetanus, oculi obtorti, palpebra in alterutro oculo semiclausa, immodica corporis

jectigatio, intenſus fœtor ab ægri corpore exhalans, ſudor frigidus particularis, pulſus vix perceptibilis.

Circa hunc vero notandum, ſi is poſt ſudorem criticum ſe effert, omne lugubre præſagium abeſſe; utique ſi mens ſibi recte conſtat.

De ſudore frigido etiam obſervandum, ſi ægri poſtea recaleſcant, nihil mali iſtum ſignificare. Quod etiam de horrore & rigore intermiſſo valet, utpote qui criticarum egeſtionum ſæpe index & præcurſor eſt.

Addunt autores periculoſis illis & ſumme exitialibus ſymptomatibus involuntariam ſecum ac urinæ emiſſionem, floccorum e ſtragulis venatum, tendinum in carpis ſubſultus, ſoporem, oculoſque ſqualidos ſubſidentes: verum omnia hæc, etiamſi conjunctim appareant, adeo nos terrere non debent, niſi ſuperioribus illis ſe adjecerint.

§. 38.

Non poteſt acutarum *curatio* recte inſtitui, niſi prius conſtitutum ſit, ad benignarum an malignarum claſſem febris pertineat. Præter communia enim auxilia, ſingulæ propria quædam deſiderant, quibus omiſſis multum in medendo peccatur.

§. 39.

In benignarum autem curatione perito artifici hæc agenda ſunt.

1) Sanguis e vena mittendus.
2) Primis viis leni evacuante proſpiciendum.
3) Acida diaphoreticis remixta exhibenda.
4) Potus diluens ſufficienti copia præbendus.
5) Æger temperato loco ſervandus & extra lectum in ſedile quotidie per aliquod tempus, ſi fieri poteſt, deferendus.

§. 40.

Sanguinis miſſio in infantibus quidem non neceſſaria eſt, neque prius in adultioribus, quam ſi facies valde rubet, capitiſque dolor vehemens urget, & pulſus admodum plenus eſt, aut cruor e naribus erumpere conatur, aut vehementior animi affectus, vel ſpirituoſorum liquorum abuſus febrem excitavit.

Interdumque pluribus vicibus ſanguinem detrahere convenit, utique inflammatorio morbo.

Optime quidem ea ſub initio inſtituitur; nihilominus tamen & in vigore, quin omni die adminiſtrari poteſt, quo ſcopus ejus in laborante invenitur, ſi vel vigeſimus is fuerit.

§. 41.

Evacuantia primarum viarum non niſi ſub initio morbi dari debent; & vomitoria quidem nunquam ſine indicatione, ſed omni die; laxantia vero etiam ſine illa, quippe quorum ope morboſum quid, quod in primis viis nunquam pæne deeſt, etſi nulla ſui indicia edat, rejicitur.

Pro emeſi Ipecacuanha in pulvere aut decocto datur; vel tartarus emeticus ad duo, tria vel quatuor grana in aquæ unciis octo uſque duodecim ſolutus, addito ſyrupo gratiore, per intervallum dimidiæ horæ ad quartam partem ſumitur, donec ventriculus ſufficienter vacuatus fuerit; pro purgatione alvi vero maxime proficuus eſt pulvis Cornachinus, aut nitrum cum theo ad dimidiam drachmam æquali portione invicem mixtum, & aliquot vicibus per duarum horarum intervalla datum, donec alvus aliquoties ſoluta ſit, aut denique decoctum tamarindorum, aliquot drachmis

ſalis polychreſti Seignettiani vel mirabilis Glauberi acuatum. Infantibus talia medicamenta, æque ac liquida, v. c. tincturam rhei cum terra foliata tartari & ſyrupo de cichorio cum rhabarbaro remixtam, abhorrentibus, decoctum ſolutivum ex rhei drachmis duabus vel tribus, nitri depurati drachma & aquæ fontanæ unciis octo paratum in alvum dare expedit.

§. 42.

Acidorum uſu, in conſortio quidem diaphoreticorum, æſtus non ſolum temperatur, ſed & materia febrilis paullatim tum corrigitur, tum ad cutem, in quam per ſe declinat, derivatur. Conferunt hic maxime tincturæ aquoſæ ſpiritu vitrioli acidulatæ, & nullum adhuc ſitum expertæ; & elixir acidum Dippelii, quibus quarta pars mixturæ ſimplicis adjecta eſt; aut nitrum & tartarus vitriolatus cum quarta parte antimonii diaphoretici, in pulveris aut potionis forma, quæ per duarum aut trium horarum intervalla ſumſiſſe ſufficit.

Baglivius clyſſum antimonii tam enixe hic laudat, ut acutas tamquam in ovo ſuffocarii inde poſſe teſtetur. *Opp. L. I. c.* 50. Sed hoc votum eſt, quod ex fallacia ſaltem in diariis, quæ per ſe primo jam die vel ad ſummum quarto finiuntur, expletum iri obſervatis.

§. 43.

Optimum potus genus, liberaliter & ultra quam ſitis coget offerendi, eſt, quod diluit, demulcet, temperat, ac ſitim fallit.

Neutiquam igitur hic decoctum avenaceum convenit, quod ſiccitatem in ore auget, quod ægri maxime omnium faſtidiunt, & quod nec bene fert ipſorum ventriculus: ſed alia tum gratiora, tum magis proficua,

quorum vero plura genera in numerato habere medicum oportet, quum paucis diebus, quod ipſis gratiſſimum erat, ægri abhorrere incipiunt & aliud quoddam deſiderant.

At jucundiſſimum omnium eſt hoc, quod ex aceto vini, ſyrupo rubi idæi, & aqua fontana fieri, ſupra jam ſcripſi (§. 25). Aliud huic ſimile ex aqua communi & ſyrupo acetoſitatis citri, vel hujus taleolis & ſaccharo inſperſo conficitur.

Coqui etiam ex aquæ libris quatuor, hordei excorticati uncia poteſt, quibus poſt colaturam mellis optimi vel ſyrupi rubi idæi uncia, & nitri depurati drachmæ duæ, vel hujus loco ſpiritus nitri dulcis tantundem adjicitur.

Præterea decoctum ex radicis ſcorzoneræ, paſſularum minorum, ſingulorum unciis tribus hordei excorticati, glycirrhizæ, ſingulorum uncia dimidia, & aquæ communis libris ſex paratum, adjecta poſt refrigerationem ſucci citri uncia una vel altera, utiliſſimum eſt; item & decoctum album Sydenhami, decoctum cornu cervi cum radicibus ſcorzoneræ, aut decoctum hordei cum raſura cornu cervi; quibus tamen major ſuavitas miſcela ſyrupi berberum vel ribium conciliatur.

Et ſpiritus vitrioli ad drachmam admixtus libræ vel menſuræ aquæ convenit.

Nec quod antiſtites artis noſtræ in tam frequenti uſu abuerunt, acetum mulſum, vel per ſe datum ad aliquot uncias, vel aqua aut decocto aliquo ex ſupra poſitis dilutum, hic prætermittendum eſt.

Pauperibus cereviſia ſecundaria aut aqua aceto vulgari condita concedatur.

In declinatione, quando vires fractæ, hauſtus vini Rhenani vel Moſellani per intervalla ſumtus prodeſt.

Præterea fructus horæi, ſi haberi poſſunt, recentes rubi idæi, ribium, ceraſorum, fragorum, mororum, vuarum, ægris per totum morbum concedendi ſunt; non uno nomine, etiam in putridis febribus, ſalutares.

§. 44.

In *malignis* ſanguinis miſſione vix opus eſt, niſi in acceſſu ſpaſticorum ſymptomatum, aut ſi nova inflammatoria febris ex priori ſuccreſcit, aut pulſus frequens admodum & vehemens eſt.

Vomitoria vero & laxantia hic non ſolum in initio, ſed aliquando etiam ſerioribus diebus exhibenda, & iterandum quidem emeticum tum, ubi vel ſopor incidit, vel exanthemata ſe ſubducunt.

Ad idem faciunt, & ad moderanda quoque deliria, veſicatoria ſuris applicata; quæ & metaſtaſes cœrcere & averruncare potis ſunt. Etiamſi vero febrem inde nec mitigari, nec letum adeo impediri videas; deſiderant tamen ſeculi mores, ut nullibi hoc auxillium omittas, quo ſervari æger potuiſſe videatur. At renovatio veſicatoriorum in nuda carne abominabilis carnificina eſt, quam nemo Medicorum facile urgebit, niſi qui hanc ipſam torturam in ſuo corpore non expertus eſt, ut de ejus vi judicare poſſit, aut qui ægris ſuis ejulantibus non credit, aut valde immiſericors eſt. Taceo, alia non levia mala renibus & veſicæ perſæpe ægris inde imminere. Epiſpaſtica ex fermento panis, ſinapi & aceto plantis pedum vel ſuris applicata ſæpe præpollent, inprimiſque in febribus putridis ſemper præferenda ſunt.

Acida

Acida cum diaphoreticis in benignarum cura præscripta (§. 42.), hic pariter quidem conveniunt, attamen non omnem paginam, propter majorem humorum corruptelam, abſolvunt. In horum ergo connubio antiſeptica aſſidue uſurpanda ſunt, inter quæ cortex Peruvianus, in decocto cum ſucco citri, & pulvis contrayervæ compoſitus cum nitro datus, palmam ceteris omnibus præripiunt.

Camphora ob igneam ſuam naturam nec mihi placet, nec ægris eam placere aut multum prodeſſe video. Et certe, curationem ſine hoc igne quam feliciſſime abſolvi poſſe, milleſies compertum habeo.

Potiones hic non aliæ ſunt, quam in benignis (§. 43.) Et vinum acidulum hic utiliſſime, ſæpeque exhibetur; quod inprimis in ſudore ſymptomatico defatigante non negligendum, & quandocunque ægri illud appetant.

Ad diliria, ad ſanguinis fluxus, ad tendinum ſubſultus, aliaque ſymptomata peculiaribus remediis non opus eſt.

§. 45.

Reſtituta integritate non ſtatim æger derelinquendus eſt, ſiquidem hæ febres aliquando brevi poſt recurrunt, certe haud raro metaſtaſes pravas minantur & efficiunt. Quorum alterutrum maxime tum metuendum, ſi finita febre nec ſomnus, nec appetitus redeat; aut ſi cibum quidem bene ſumant, at nihil proficiant.

Succurrendum igitur nunc iterum eſt alvum ſolventibus per intervalla datis, velut ſero lactis, in quo tamarindorum pulpa ſoluta; aut rhabarbari tinctura, tartaro tartariſato vel ſimili ſale maritata; non minus

ac antiseptico & roborante medicamento, qualis cortex Peruvianus est, prioribus sedulo interponendus. Nec vesicatoria tum semper negligenda sunt.

FEBRIS DIARIA.

§. 46.

Venio jam ad diversas continuarum species, inter quas & simplicissima omnium, & mitissima, & brevissima, & tutissima est, quam Græci ἐφήμερον sive ἐφημερινόν, nos *Diariam* appellamus; quæ ita observatur:

Morbus hominem repente & citra prægressam corporis lassitudinem invadit. Initium plerumque ab horrore fit, cui nausea, ructus atque vomitus aliquando junguntur. Succedit mox æstus mollis, halituosus, inquo facies rubet & nonnihil inflata est; pulsus autem arteriarum frequens, æqualis & mollis est; in toto corpore gravitas, inque capite dolor percipitur. Æstus, qui sæpe non major ac in iratis aut ebriis, vel jam primo die, si febris exquisita fuerit, æquabilem declinationem facit, quæ sub sudore non nimis parvo in perfectam integritatem desinit, efflorescentiis quibusdam ulcerosis, ardentibus, mox sæpe in labiis erumpentibus, aut sanguine ex naribus profluente, quod tamen rarius contingit. Urina vel jam initio morbi, vel sub declinatione demum concoctionis notas repræsentat.

Interdum febris ultra nychthæmerum porrigitur, & alterum, tertium, quartumve diem attingit; tum vero primo jam, atque altero declinare incipit. Sin autem quartum superat, diaria esse desinit, & in Synochum terminatur.

§. 47.

Quum ephemera exquisita uno die, unaque acces-

ſione ſolvitur, curaſſe eam, quam noviſſe facilius eſt. Nec benignitas unquam quidem ab hac febre abeſt: quæ ipſa tantum non ſemper ab evidentibus cauſis, ira, temulentia, mœrore, inſolatione, vigiliis, vehementi concubitus deſiderio, nimia repletione, balneo, gravedine & catarrho, igne, dolore, vulnere, fractura, luxatione, refrigeratione, inedia, tumoribus glandularum, ulcere, podagra, lactis refluxu aut influxu in puerperis, laſſitudine, inflammatione partis, generatur.

Pro quarum cauſarum diſcrimine in *primariam* & *ſymptomaticam* diſpeſci debet; hæcque poſterior ſpecies *vulnerariam*, *lacteam*, *eryſipelaceam*, *leviorem catarrhalem* ac *podagricam* febrem ſub ſe comprehendit. *Amatoria* febris, quam rectius febriculam vocare licet, quum paucarum tantum horarem ſit, ad priorem ſpeciem pertinet, nec, ut ceteræ, hominem lecto adfigit.

Exquiſitæ febri facile natura adſueſcit, & quovis fere anno ſemel vel bis, imo interdum ſingulo menſe eam excitat.

Si inedia aut diuturnus mœror eam produxerit, timeri hectica febris poteſt, in quam mutari eam ſcias, ſi ultra dies naturales in eodem ſtatu manet, & calor poſt cibum increſcit, & in pulſu durities ac parvitas cum æqualitate obſervatur, ac reliqua hecticæ ſigna adſunt.

§. 48.

Ut natura febrem primariam ac exquiſitam ſalutariter in corporibus excitat, uti nec raro quoque ſymptomaticam; ita eandem etiam ſola curare potis eſt. Quare medicina non opus eſt, niſi duntaxat pro euphoria. Satiſque eſt, acida, in quibus ſuavitas ineſt, una cum

potione liberali, ſub tranquillo decubitu in lecto, quo ſudor ſuſtentetur, exhibere.

Si febris in alterum vel tertium diem trahitur, ſanguinem e vena mittere, & alvum leni carthartico eluere, non alienum eſt; etiam emeticum dare convenit, ubi natura ex faſtidio & ructibus, ſi qui ſe immiſcuerint, ipſa vomitum haud excitaverit.

SYNOCHUS SIMPLEX. FEBRIS QUOTIDIANA CONTINUA. SYNOCHUS PUTRIDA. FEBRIS NERVOSA.

§. 49.

Qualeſcunque febres acutæ præter diariam ſe nobis repræſentant, eas *Synochi* nomine, ſive *Continuarum* comprehendimus. Earum quidem ſymptomata & diſcrimina generatim a me ſupra jam (§. 30--37.) indicata ſunt; opportum tamen videtur, ipſarum decurſum hoc loco paulo plenius & uno nexu deſcribere.

§. 50.

Synochum ergo in *ſimplicem* ſive *benignam*, atque in *putridam* ſive *malignam* diſpeſcimus. Et quidquid febrium ſive ſimplicium, ſive compoſitarum, h. e. inflammatoriarum aut exanthematicarum in humoribus corporis humani excluditur, illud in ſe Synochus vel ſimplex vel putrida habenda eſt. Namque eadem ſymptomata non ſolum in ſingulis communia obſervabis; ſed eundem etiam decurſum, eundemque terminum, easdemque judicationes. Quamquam igitur ipſa vox Synochi nec in compoſitis, nec in ſimplicibus permultis audiatur; ſed aliis nominibus, Variolarum, Morbillorum, Febris miliaris, Cauſi, Hemitritæi, Phre-

nitidis, Typhi iſtæ inſigniantur; faciunt tamen ſaltem peculiaria, quæ in his ſe produnt ſymptomata, non ſingularis utique febrium natura, ut ſpecificum ipſis nomen imponatur. Quapropter etiam numerus continuarum longe minor eſt, quam ipſarum nomina generica. Nec ſane prædictiones, neque curationes pro diſcriminibus horum nominum tantopere differunt, ſed ipſarum ſolummodo vel benignitatem vel malignitatem reſpiciunt. Quidquid vero in curationibus forte mutatum vel adjectum videatur, illud ſaltem propriis & gravioribus ſymptomatibus accommodatum eſt.

§. 51.

At *Synochus ſimplex* his ſeſe notis profert: In corpore æſtus erumpit, prægreſſo frigore, vehemens, qui multum ardoris, ruboriſque ipſi exhibet. Facies inprimis valde rubet, & ſitis intenſa eſt. Caput vel dolet, vel grave eſt. Somnus plerumque nullus eſt, & per eum ſpectra offeruntur. Ex cute humor madidus erumpit. Pulſus plenus, frequens & celer eſt. Mens leviter aliquando alienatur, inque junioribus pavores obſervantur. Iſtique plerumque in ſomnolentiam inclinant. Reſpiratio moleſta eſt. Alvus nihil aut durum quiddam emolitur. Totum denique corpus tenſiva laſſitudine occupatur. Jamque vel quarto die vel ad ſummum undecimo febris perfecta criſi ſolvitur.

§. 52.

In Synocho ergo ſimplici, ſi eam recte noſſe velis, ad hæc tria phænomena, faciem rubram, cutem humidam, & pulſum magnum ac frequentem attendere debes. Sique hæc alicubi deprehendes, tum & febrem inde recte definies, & prædictiones quoque juſtas ac veras formabis, & curationem recte inſtitues; de quibus ſingulis ſupra jam præceptum eſt (§. 39-43.)

C 3

§. 53.

Ab hac Synocho proxime abeſt *Febris quotidiana continua*, quæ eadem ſymptomata exhibet, præterquam quod quotidie luculentiores remiſſiones facit, & quietiora tempora afflictis præſtat. Cutis perpetuo madet. Circa noctem multi delirant. Alvi conturbatæ biliofa egerunt; & ex ventriculo ſubinde quoque bilis erumpit (1). Perraro morbus intra 21 dies judicatione ſolvitur, plerifque vero ad quadrageſimum, nonnullis etiam ad octogeſimum extenditur. Idemque facile reverſiones facit, iisdemque dierum ambitibus poſt ipſas reverſiones judicatur.

(1) *Febris* tum *biliofa* vulgo vocatur, cujus epidemiam Cel. *Tiſſot.* in ſingulari libro deſcripſit, Lauſann. 1758. 8. Quæ tamen etiam interdum ad Synochum putridam, interdum ad cauſam ex natura typi ſui, qui admodum diverſus, referenda eſt.

§. 54.

Synochus putrida eodem pariter modo, ac ſimplex (§. 51.) procedit, ſed pluribus ac inſolentioribus ſymptomatibus ſtipata eſt. A frigore ſemper incipit, corporiſque vires protinus valde languent. Nec pauci inſolitam gravitatem in corpore pluribus diebus ante percipiunt. Oculi rubent ac tument. Acerbus & ardens dolor in faucibus cum deglutitione difficili plerumque tertio die accedit. Æſtus intenſus ſub noctem ingraveſcit. In vigore deliria vehementiora & præcordiorum anxietates accedunt. Alvus multas bilioſas ſordes plerumque ſtatim ab initio effundit. In primo ſtadio, alteroque multi etiam ſudores erumpunt; quibus vero una cum alvi profluvio finitis, calor urens nihilominus perſeverat. Judicatio in pleriſque anceps eſt, & morbus a quarto die uſque ad vigeſimum primum tranſitum vel in ſalutem vel in mortem facit. Peſſimaque

quævis ſymptomata ſe huic morbo immiſcent (§. 37), eumdemque pro ſua natura plus minus exitialem reddunt. Mortem intenſior novus æſtus cum ſudore & ſpiratione magna antecedit (1).

(1) *Febris caſtrenſis Hungarica*, & *febris carcerum putrida* ad hoc genus pertinent, de qua poſteriori egregius liber exſtat Perill. *Io. Pringlii*, *Obſervations on the nature and. cure of. Hoſpital and Tail feuers.* Lond. 1750. 8. cf. etiam *Io. Huxhami Opera*, T. I. p. 269. edit. Reichel.

§. 55.

Hæc febris & per ſe affligit, & cunctas exanthematicas ac inflammatorias, quandocumque malignitatem exhibent, conſtituit; prætereaque qualeſcunque alias malignas, Cauſum, Hemitritæum, Typhum, Phrenitidem, Hydrophobiam, Lethargum, Febrem dyſentericam, ſudatoriam, catarrhalem malignam, cum Febribus bilioſis ſic dictis, & meſentericis ſub ſe comprehendit, atque ſub his larvis ſumme exitialis eſt.

§. 56.

Febris nervoſa lenta recentioribus dicta, quam melius ego quidem *malignam lentam* dixerim (1), etiam ſynochus ex claſſe putridarum eſt; quæ vero priori (§. 54.) ea re diſſimilis, quod plerumque ad menſem & ultra porrigitur, & mediocrem ſemper calorem cum pulſu debili & parvo, nec non ſudoribus interruptis exhibet. Et ſane hæc pauca ſymptomata nobis eam clariſſime produnt: cetera, quorum admodum multa ac in diverſis ægris diverſa, nulla propria indicia præbent. Interim ea ſic procedere plerumque conſuevit:

Initio horrores leves, æſtus volatici faciei frequentes, gravitas & dolor capitis, maxime in poſtica & ſuperiori parte, vertigo, nauſea, facies pallida, contur-

bata, ac collapſa, extremorum refrigeratio, obſervatur. Ad hæc laſſitudo magna, animus perturbatus, pulſus debilis, frequens, ac inæqualis præſto eſt. Sitis autem fere nulla eſt. Circa ſeptimum aut octavum diem vertiginis, cephalalgiæ & anxietatis augmentum, ſuſurrus aurium, lipothymia ſub erecto ſitu, ſudor frigidus fugax, deliriumque taciturnum ſe manifeſtant. Præterea lingua ſicca ſubflavum quiddam in margine utrinque monſtrat; indeglutitione difficultas, interdumque ſingultus eſt. Porro vero in progreſſu ſudor multus, in extremis frigidus & viſcoſus, diarrhœa, ſopores, tendinum ſubſultus, involuntarium urinæ, lacrymarum, fecum profluvium, ungues lividi, convulſiones, ſurditas ſe addunt. Inter eos autem, quibus breviſſimus morbus, ii ad decimum quartum, decimum octavum & vigeſimum diem judicantur, alii vero ad quadrageſimum, ſexageſimum, octogeſimum, centeſimumque. Optima ſolutio per ſputa fit, deinde per parotidum tumores ſuppurantes, per aurium ulcus, per effloreſcentias in naſo & labiis, per multam & diu emiſſam urinam, ſæpeque etiam per alvi profluvium.

(1) Febrem hanc non differre a maligna, adeoque hoc cognomine merito appellandam eſſe, pluribus demonſtravit V. Cl. *Sigiſm. Ern. Alex. Volprecht*, in diſſ. *de febre nervoſa, ejuſque genuina indole*, ſub meo præſidio habita Gotting. 1767. Ceterum eam luculenter deſcriptam dedit primus, ni fallor, omnium, *Tom. Williſius Opp. L. de morbis convulſiu.* c. VIII. p. m. 67. & *Sydenhamus* in *ſched. monitor. de novæ febris ingreſſu*, *Opp.* p. m. 643. ſq. deinde alii clariſſimi Angli medici', *Manningham*, *Langrish*, & qui maximam operam in ejus obſervatione poſuit, *Huxhamus Opp. T. I.* p. 163. *T. II. c. VII.* p. 78. edit. *Reichel.* At conjectura *Huxhami*, quod morbus cardiacus *Celſi L. III.* c. 19. febris nervoſæ ſit ſpecies, nullo firmo talo mihi ſtare videtur, quum febrilis morbus plane non fuerit, licet acutus ipſi appelletur; cujus vocis ſignificatio olim longe latius ſumi, quam hodie, conſuevit. Neque inter priſcos medicos unanimis conſenſus de hoc morbo fuit,

ſicut ex *Coel. Aurel. L. II. de morb. acut.* c. 30 31. & *Alexandro Tralliano* L. VII. c. 9. manifeſtum fit. Nec juſtam rationem Ill. *Boiſſier de Sauvages* habuit, cur Typhon *Hippocratis L.* 1. *&* 2 *de internis affection. Sect. V.* p. m. 579. pro febre nervoſa recentiorum vindicare voluerit. Quodſi enim a præmagna imbecillitate receſſeris, quam *Hippocrates* abſcribit ſuis Typhis, nihil commune illæ habent cum noſtra febre, ſeſeque inprimis ingenti ardore & breviore duratione ab hac diſtingunt. Ceterum in egregio opere *Io. Bapt. Morgagni* de *ſed. & cauſ. morbor. per anatomen detectis* graphicam hujus noſtræ febris deſcriptionem legas, prouti ea a. 1711. inter ſuos graſſata eſt; *Epiſt. VII. art.* 16.

PHRENITIS.

§. 57.

Phrenitidem in univerſum appellamus eam febrem acutam malignam, in qua conſtans inſania animadvertitur (1).

Primum lenis febris detinet, & anxietas circa præcordia; cum autem ſecundum, tertium, quartum aut quintum diem attigerit, tum febris vehementior redditur, & anxietas increſcit, & mens offenditur. Potiſſimum vero vigiliæ continuæ, ſomnique turbulenti futuram phrenitidem præcedunt; jamque mox ægri ſomniorum imaginationibus detenti, conſurgunt, & vel in lecto immoti ſedent, remotis ſtragulis, aut exiliunt, & tam immaniter ſæviunt, ut coerceri nequeant, aut ſaltem cum riſu inſaniunt. Iidem ad queſtiones inepte reſpondent, & ferociores ac iracundiores apparent; itemque omnium, quæ dicunt, faciuntque, protinus obliviſcuntur. Facies ipſorum rubra eſt; pulſus parvus, languidus, & velox; lingua aſpera, ac ſiccisſima, nec tamen ſiti vecantur; reſpirationem magnam ſimulque vel tardam vel celerem edunt; capite frequenter indo-

lescunt; oculis fixis, mobilibusve, & rubris, & fulgentibus circumspiciunt, qui simul lemis oppleti, interim aridi, interim lacrymantes. Quodsi affectus increverit, incipiunt & floccos carpere, & festucas legere, linguamque multo magis scabram habent, febresque sicciores. Cruor etiam multis e naribus stillat. Interdum & tremuli sunt, & ægre sentiunt. Alii vigilant simul, & in altum soporem deferuntur, rursusque paulatim delirant, & somno alto soporosoque pressi cum tumultu excitantur, & ad quæstiones familiarium inordinata verba respondent; qui sopor vigil, Græcis ἀγρυπνοκῶμα vocatur, & Phrenitis spuria: antiquiores Galeno medici Catochon vocaverunt (2). Alii in somniculosum coma incidunt, ita, ut oculos tollere non possint, sed lethargicorum more semper eodem in loco permaneant; τυφομανίη Græcis tunc dicitur. Ubi morbus in vetustatem inciderit, & vires sint debilitatæ, exigua ipsius indicia apparent. Nunc enim non amplius turbulenti sunt ac furibundi, sed immoti, ac supini jacent, nec ullum membrum præter manus movent, quas inordinate jactitant. Superveniens stertor cum sudore finem vitæ facit. Quidam etiam ante mortem convelluntur.

Judicatur morbus, qui plerumque letalis est, ut brevissime septimo, ut longissime vero vigesimo primo die. Ipseque in pulmonis inflammationem sæpe transit; vicissimque etiam ex hac nascitur. Si prius est, pauci pariter evadunt (3); sin alterum, nulli (4), nisi alvus cruorem multum cum grave olentibus dimiserit (5). In lethargum etiam transitus fit, & letalem quidem, nisi sanguis adhuc e naribus fluxerit. Sanguinis copiosum ex naribus, aut uteri anive venis profluvium, cum multis sudoribus, & dejectionibus biliosis, & urina cocta transitum morbi in salutem promittunt.

Contra vero dejectiones albicantes, efflorescentia spu-

mosa in biliosis & sinceris dejectionibus, urinæ albæ & tenues, tremores, distentio nervorum, singultus, syncope, continuæ tum vigiliæ tum insipientiæ summe exitiale ac letiferum id malum denunciant. Quod interdum etiam in hecticam, & in insaniam longam transit.

(1) Hoc loco notandum velim, in Hippocraticis monumentis omnes phreniticos appellari, quibus mens in febre non constat, etiamsi perpetua Cataphora laborent, h. e. ita desipiant, ut eos desipere haud intelligas.

(2) Vid. *Alexandr. Trall.* L. I. c. XIII. *Paul. Æginet.* L. III c. VI.

(3) Ex *Hippocratis* effato verissimo, *L. de affectionib.* p. m. 530.

(4) Vid. qui hoc mecum observarunt Ill. *Morgagnium l. c. epist. VII. art.* 12. & *Io. Theod Elleri* L. *de cognosc. & curand. morbis, præsertim acutis.* p. 161. 165. 166.

(5) Vid. *A. N. C. vol. VIII. obs.* 63.

§. 58.

Hæc igitur signa sunt, quibus cognoscuntur phrenitici; quos vero, cave, ne cum delirantibus confundas, cum res sit longe diversa. Delirium enim, quod παραφροσύνη Græcis dicitur, in statu ac vigore qualiscumque febris vehementis tantum incidit, & plerumque breve esse consuevit, ac in declinatione rursus cessat. Phrenitis autem perdurat, & continua dementia est.

§. 59.

Distinguenda vero est Phrenitis in *primariam*, atque *symptomaticam*. Quarum illa per se fit & proprium morbum constituit; hæc vero ex alia acuta febre, inflammatoria aut putrida, v. c. a peripneumonia, angina, variolis, febre petechiali, & catarrhali maligna

gignitur: quæ etiam non ſolum magis funeſta eſt priori; ſed longe frequentius quoque occurrit.

§. 60.

Vetus opinio eſt, Phrenitidem fieri a cerebri aut ejus membranæ inflammatione; quam multi adhuc tamquam veram recipiunt, alii vero pro falſa & ficta habent. Et quamquam quidem ambo ſententiæ ſuum robur ex ſcrutiniis cadaverum repetunt, & partim ad inflammationes, ſuppurationes, & putredines luculentas in encephalo repertas provocant (1), partim vero nihil quidquam horum deprehenſum eſſe affirmant (2); clare tamen inde efficitur, cum etiam in poſteriore caſu non ab omni labe cerebrum prorſus immune fuerit, ſed aut vaſa meningum turgida, & ſeri aut gelatinæ copia intra has ac in ipſis ventriculis conſpicienda, cum polypoſis cruoris in ſinubus concretionibus, ſe præbuerint (3), in cerebro, ejuſque aliquo vitio cauſam Phrenitidis quærendam eſſe, maximeque a congeſtione ſeri tenuioris vel inſpiſſati effici.

Et certe humorum raptum ad cerebrum permulta phænomena in Phrenitide, ut facies rubra, oculi fulgentes & rubri, cephalalgia, cruoris e naribus ſtillatio, manifeſtant.

Eo minus vero inflammationem in cerebro aut meningibus accuſare pro cauſa mali conſtante & veriore licitum eſt, quo infrequentius non ſolum hoc vitium eſt, ſed quo magis etiam per diſſectiones cadaverum perſpectum fuit, quod cum fuerint meninges vere inflammatæ, vel etiam cerebrum ipſum tumore phlegmonode obſeſſum, nequaquam tamen ægri deliraverint (4). Nec ſane, ſi inflammatio encephali phrenitidem h. e. deliria efficeret, maniacus ullus, cujus cerebrum ab inflammatione certiſſime immune, exiſteret.

(1) *Theoph. Boneti ſepulchretum L. I. Sect. VII. obſ.* 3. 4. 5. 7. 9. 18. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 29. 30. 31. 32. 36. quibus adde *Lanzonium* in *Eph. Nat. Cur. dec.* 3. *an.* 9. *obſ.* 113. *Mæglingium*, *ib. Cent. VI. obſ.* 22. Cel. *Tiſſotum* in *Avis au peuple ſur ſa ſanté*, §. 154. & *Ellerum l. c.* p. 161.

(2) Vid. *Bonetum l.* c. *obſ.* 1. 13. 16. & *Morgagnium l. c. epiſt. VII. art.* 2. 6. 9. 11. 13. 15.

(3) Vid. iterum *Bonetum l. c. obſ.* 6. 14. 16. 19. 20. 27. 28. 29. 34. & *Morgagnium artic. cit.*

(4) Vid. *Bonetum l.* c. *obſ.* 1. & *L. IV. ſect. III. obſ.* 10. §. 7.

§. 61.

Vetus etiam opinio eſt, quam hic ſicco prorſus pede tranſire non licet, phreniticos ob ſepti tranſverſi inflammationem fieri, quam inſaniam *Paraphrenitidis* nomine recentiores inſigniverunt. Hoc equidem cum *Tralliano* verum eſſe haud negaverim, cum ex diaphragmatis inflammatione & ſupuratione per anatomen demum detectis deliria producta noverim (1); verum cum & conſtet per eadem ſcrutina, quod diaphragma citra delirium inflammatum fuerit (2), atque præterea ſatis ſuperque evictum ſit, quod ex pleuræ, pulmonum, ventriculi, aliorumque viſcerum inflammationibus nonnunquam deliria graviora excitentur; facile perſuadeor, ut credam, diaphragmatis inflammationem hac in re ſibi nihil vindicare, quod aliorum viſcerum inflammationibus non competat, neque in ſe inflammationem ejus phrenitidem efficere, ſed peculiarem, nec vero neceſſariam humoris morboſi ad encephalum metaſtaſin.

(1) Vid. *Boneti l. c. obſ.* 1. 15. 37. *Morgagnius* in *epiſt. cit. art.* 13. *Ant. de Haen rat. medend.* T. I. p. 114.

(2) Teſtem allego hic iterum III *Morgagnium* l. c. *epiſt.* 21. *art.* 35. & Cl. *Wendt Obſ.* de *pleurit.* & *peripneum. ſect. cadau.* 1. 2. 5. Gotting. 1762.

§. 62.

Non alia quidem remedia Phrenitis desiderat, quam quæ in curanda febre maligna præcepta sunt. Præter desipientiam enim continuam, cetera symptomata cum maligna communia habet, quemadmodum etiam metastases.

At quoniam simul in hoc morbo humores tam sanguinei, quam serosi, violentius versus encephalum deferuntur, atque illinc facultates mentis alterando insaniam non minus, ac vigilias aut sopores periculose inferunt: hinc præter communia febris malignæ auxilia, etiam propria quædam, quæ exitialem illam congestionem quovis modo minuant, necessaria sunt, cerebro sive primario, sive per consortium partium affecto.

In omnibus igitur phreniticis sanguinis missio in cubito, aut quod præstat, & quod sæpe facilius ferunt, in fronte adhibenda est. Non nimis multum vero tetrahendum est, saltem non ad syncopen usque, quoniam in hanc per se facile Phrenitis non sine malo omine transmutatur. Verum tamen audacius sanguis fluere sinendus est, si ex nobiliorum viscerum inflammatione morbus oriatur. Interdum & repetere hanc vacuationem necesse est.

Præter hanc vero omnino convenit, & hirudines aliquot temporibus utrinque admovere, & occipitio, ac vertici, imo etiam spinæ dorsi cucurbitulas, incisa cute adfigere, aut sanguinem e naribus intrusa penna multum fissa & in stellæ formam redacta, celeriterque illinc circumducta evocare.

Adhæc caput ad cutem tonsum fotu frigido frequenter madefaciendum est; qualis ex aqua, inqua verbena decocta, & pauxillum nitri ac salis ammoniaci solutum,

conficitur; itemque ex aceto vini & oleo rofaceo. Et glaciei quoque fruftum linteo tenui involutum, capitique rafo impofitum, egregium ufum pollicetur. A calidis fotibus contra abftineri fuadeo, quoniam caput in phreniticis calorem ægre tolerat.

Nec veficatoria, five capiti rafo, five furis adplicanda, omitti debent: neque etiam clyfteres, quos ex mulfa, oleo & nitro parabis, utpote quæ, demta materia & fuperioribus partibus levatis, morbum valde molliunt.

Denique aqua non nimis frigida paulatim, fed crebro phreniticis potui exhibenda eft.

Ubi vero nihil his medicamentis efficitur, ad narcoticum medicamentum intrepide accedendum, & Philonium Perficum ad drachmam in aqua quadam deftillata folutum mane & vefperi propinandum eft.

§. 63.

Atque per hæc fi mentem componi & fomnum arceffi videas, non amplius de falute ægri valde defperabis; nam per fomnum plerique fanefcunt.

Ipfos autem ægros in luce aut tenebris, prout has vel illam minus horrent, habere oportet; fimulque in quiete, quod ejus fieri liceat, fervare; & adverfus ipforum animos pro cujufque natura fe gerere (1).

Ubi vero in fyncopen delabantur, aut nimis imbecilli fiant, dumne vehemens inflammatio aut magnus admodum calor præcordia infeftet, vinum acidum tenue audacter potui dari poteft, etiam in infania cum iracundia. Vinum enim emollefcit animum, & iracundiam temperat.

(1) Hoc quomodo fieri poſſit ac debeat, *A. Cornel. Celſus* ſapienter edocuit. *L. III. c. XVIII.*

LETHARGUS.

§. 64.

Contrarius phrenitico morbo, at æque acutus is eſt; quem nunc deſcribam, in quo & marcor & inexpugnabilis pene dormiendi neceſſitas eſt, λήθαργον Græci appellarunt.

Conſtituit ille non ſolum propriam febrem malignam, modo lentam, modo magis acutam (1); ſed etiam aliis febribus acutis ac intermittentibus, maxime phrenitidi, febri continenti, ſemitertianæ, quotidianæ, quartanæ, hiſque tribus poſterioribus per circuitus tamquam ſymptomata ſupervenit. Præterea vero cum inflammatoriis thoracis morbis perſæpe conjungitur.

(1) Intra biduum lethargus hominem confecit apud *Morgagnum Epiſt. VI. art.* 2. & intra quatriduum apud *Petr. Foreſtum Obſ. L. X.* 11. At errant medici tam antiqui, quam recentiores, ſi lentæ febri continuæ eum ſemper adſcribant.

§. 65.

Ejus autem obſervatio hæc eſt: Æger oculis perpetuo clauſis immotus jacet, & ſopore alto, quem & καταφορὰν & κάρον Græci vocant, premitur, a quo ægre excitari poteſt, & quocumque modo interpellatus vix reſpondet, interdumque nec acriter vellicatus ullum oſtendit ſenſum. Excitatus vero aliena loquitur & obliviosus eſt. Venter ei vel durus eſt, vel liquidiora, maleque olentia dimittit. Facies male colorata: urina lumentorum lotio ſimilis. In augmento tremor, ſummi periculi nuncius, accedit. Reſpirationis &

& pulſuum ratio admodum diverſa eſt (1), ita, ut cum in his nihil perpetuum ſit, heic loci memorari non merεantur.

(1) Inter antiquos *Ætius* optime lethargum deſcripſit *Tetrabibl. II. Serm. II. c. III.*

§. 66.

Is morbus ſive exquiſitus, ſive ſymptomaticus, pleroſque jugulat, etiamſi celeriter ac in tempore ſuccuratur.

Idiopathicus pure ex auribus vel naribus profluente (1), aut abſceſſu pone aures exorto, interdum ſolvitur.

Imperfecte judicatus aliquando oblivionem ac ſtuporem relinquit (2).

Si pulmonis inflammationi adjunctus fuerit, plerique purulenti fiunt.

Arthriticus humor interdum periodicum lethargum generat (3).

(1) Vid. *Morgagni Epiſt. 6. art. 5.*
(2) Exemplum eſt apud *Thom. Williſium L. de anima brutorum.* P. II. c. 4.
(3) Memorabilis hujus rei caſus a *Car. Piſone L. de morbis ex ſeroſa colluvie.* Sect. II. P. II. c. IV. p. 88. ſeq. edit. Boerh. conſignatus eſt, licet alieno nomine, quod tamen recte immutavit Cl. *Boiſſier de S.* in *Noſolog. meth. T. II. Claſſ. VI.* p. 431.

§. 67.

Omnis vero lethargi cauſa, perinde ac phrenitidis, in encephalo quærenda eſt: quod aqua ſive pauca ſive multa oppletum permulti diſſectores nunquam fere non repererunt (1). Qua ratione antiquorum ſententia ſive

potius conjectura, quod hominem tum occupet lethargus, quum cerebrum frigidis humoribus repletum sit, si id latius aliquanto accipias, egregie confirmatur. Aliquando tamen & pus inesse & saniem putridam, scrutinia anatomica docuerunt (2).

(1) Præter observationes a *Boneto* collectas in *Sepulchr. anat. L. I. Sect. III.* & ab egregio *Morgagnio* propositas *L. de sed. & caus. morbor. Epist. VI.* huc facit *Cheseldemi* testimonium, quod semper in lethargicis cerebrum aqua plenum deprehenderit. *Anat. of. human body. L. III. c. XIV.*

(2) Vid. *Bonetus l. c. obs.* 31. 33. 34. & *Petr. Foresti Observat. L. X. obs. II.*

§. 68.

Quod præter causas inquilinas etiam externæ quædam, veluti venena narcotica, vulnera capitis, & intensum gelu, lethargum inferre valeant, id ego quidem, licet observationes in hanc rem prostent (1), non facile crederem, cum lethargus ejusmodi sopor sit, qui non nisi in febre oritur; ut potius is sopor *Carus* mihi appellandus videatur.

(1) Ut compendium in citationibus mihi faciam, provocabo hic ad *Bossier de S. Nosol. method.* l. c. qui tales proposuit, & ipse quoque dubitavit, an lethargi nomen recte his morbis fuerit impositum.

§. 69.

Curatio morbi non aliter institui potest, quam ut & febri, & sopori succurratur. Illius remedia jam alibi præcepta sunt; hinc ea hoc loco non repetam. Hic vero optima quævis revellentia desiderat, quæ quum ipsam febrem levent, eo magis necessaria sunt.

Inprimis vero vesicatoria toti capiti raso, & cervici

applicata, & rubores in cruribus ac femoribus simul excitati, φοινιγμὺς Græci vocant, subinde prosunt. Intus vero nihil utilius, quam Castoreum ad scrupulum unum cum Scammonei dimidia parte aliquoties propinatum, &, si febris accessiones facit, ante illas.

Ubi vero per hæc ex profundo somno ægri non revocentur, candente ferro in diversis calvariæ plagis crustæ excitari debent. Sed ut hoc moderate & suspensa manu fiat, tenendum est.

Neque Sternutamenta prorsus omittenda, quæ congestionem feri versus caput impediunt, idemque ad commodiorem locum, uti ipsum interdum pus, alliciunt.

Si vires permittunt, & febris ratio postulat, etiam hic vena utiliter inciditur.

FEBRIS ARDENS.

§. 70.

Febris continua remittens ardentissima, quæ Græcis καῦσος & πυρετὸς καυσώδης, & *Hippocrati* sæpe πῦς dicitur (1), his sese notis prodit.

In summa lassitudine, & præmagna anxietate ac inquietudine, interna immodice fervent, externa minus. Sitis vehemens excruciat. Lingua sicca, aspera, flava ac nigricans est. Ex spiritu nimis calido fauces simul arefiunt: qui ipse difficulter & cum celeritate trahitur. Color aliquantulum biliosus fit, & sputa biliosa. Tota cutis arida & sicca est. Ventres dolent & præcordia æstuant. Alvus aliis adstricta, aliis soluta est tumque dejectiones vel biliosæ & aliquantulum rubentes, vel pallidæ descendunt. Interdum etiam vomitus fit. Lotium biliosissimum est. Febris ipsa alternis diebus exas-

peratur. Vigilia pertinax, interdumque & delirium, & profundior ſomnus accedit.

(1) Equidem quod Cauſus non ſit proprium febris genus, ſed ab aliis ſaltem gradu differat, a multis Medicis recentioribus aſſeritur. (vid. *Guern. Rolfinckii Conſil. L. IV.* 7. p. 455.) Neque ego multum repugnarem, ſed ad Synochum putridan quam lubentiſſime Cauſum rejicerem, niſi hoc unum obſtaret, quod tertio quoque die exacerbationes habeat, quas nullas habet Synochus, & quod propria & perpetua quædam ſymptomata, calorem ardentiſſimum, ſitim inexplebilem, dejectiones bilioſas, & linguam ſcabram ac nigricantem, ſi exquiſita fuerit generet. (*Galen. de Criſib. L. II. c. 6. Alex. Trall.* L. XII. c. III.). Interim apud *Hippocratem* in libris Epidemicorum hiſtoriæ Cauſi paſſim occurrunt, quæ haſce notas minime impreſſas habent, & ex quorum inſcriptione apparet, quod *Coi* tempore vox καῦσος tam ſtricte nondum ſumta, ac a Medicis ipſo junioribus, fuerit. Et ex aliis ejus ſcriptis quoque apparet, quod ille febribus fere omnibus continuis, inflammatoriis, item Synochis tam ſimplicibus, quam putridis, ardentium cognomen imponat. Quanta vero differentia ſit inter has febres, attenta ipſarum obſervatio & diverſa curandi ratio luculenter docet.

§. 71.

Sub tempeſtate calida & ſicca diuturna febris ardens generatur, maximeque in calidioribus graſſatur locis. In noſtro temperato climate oppido raro occurrit, inprimis exquiſita (1). Ad caſtrenſes autem morbos maxime pertinet.

Evidentiores ejus cauſæ ſunt vini & liquorum ardentium abuſus, concubitus nimius, excandeſcentia, ſitis diu perpeſſa, æſtus ſolis ſub itinere inprimis longo, & defatigatio.

(1) Obſervationes habent *Frid. Hoffmannus Med. rat. ſyſt.* T. IV. Sect. II. c. II. obſ. 1. 3. 6. 7. III. *Gerh. v. Swieten*

Comment. in Boerh. aphorism. T. II. §. 738. p. 446. ed. Amstel.

§. 72.

Hoc morbi genus, quod omnes malignitatis notas ostendit, quoniam cum gravissimis signis fit, inde a quarto die usque ad septimum judicatur, si exquisitum fuerit; sin mitius, & spurium, decimum quartum attingere potest.

Idem non raro in pulmonis inflammationem transit, tumque pauci evadunt. Alias in tertianam quoque mutatur; quod plerumque in prima periodo fit.

§. 73.

Largum sanguinis e naribus profluvium, alvus biliosa haud tamen affatim prorumpens, vomitus, sudor ex omni corpore, abscessus circa aurem aut ad sedem, cœcitas, coxendicum dolor, testium, mammarumve tumor, urinæ crassæ & levibus sedimentis, hanc febrem solvunt; interdumque etiam subitus horror, si sudorem evocat.

Sin autem citra hæc solvatur, revertetur morbus, & coxæ vel crurum dolor continget, ægerque crassa exspuet.

Febris autem ardens, quæ recurrere solet, quatuor diebus exsudando decernit; sin minus, die septimo aut undecimo.

§. 74.

Quamquam ardentes febres ad malignarum classem referendæ sunt, diversam tamen curandi rationem desiderant. Neque enim purgantia, neque emetica, neque

veſicatoria, neque antiſeptica facile illæ ferunt; ſed in humectantibus ſaltem, ac refrigerantibus, tum ingeſtis, tum applicatis, præſidium eſt.

§. 74.

Igitur aqua frigida, quam præ ceteris potus generibus ipſi ægri tam anxie deſiderant, copioſe & ad ſatietatem præſtanda eſt. Hæc enim optime febrem exſtinguit, hæc naturam firmat, & humores corruptos per alvum ac ſudorem quam feliciſſime expellit. Ubi vero inflammationis præſentis in pectore aut alvo ſigna adſunt, aquam frigidam bibere non debent.

Præter hanc autem & poſca, & oxymel, & emulſiones ex ſeminibus frigidis, admixto nitro, paratæ, & julapia ex aqua, ſucco citri ac julepo roſarum, & decoctum hordei cum ſuccis acidis vel ſyrupis ſimilibus maritatum, & alia potus demulcentis ac ſuaviter refrigerantis genera, quæ ſupra præcepi (§. 43.) ſuum uſum habent. Nam & his ægris grata placet potuum varietas.

Ad hæc clyſteres tepidos, blandos, dilventes, refrigerantes, ac antiphlogiſticos, ter quaterve in die in alvum, quam diu hæc adſtricta eſt, infundere oportet, & tam diu in ipſorum uſu perſiſtere, ac ingens ardor & ſiccitas præſto eſt, nec bilioſi humores ſponte ex alvo per criſin deferantur. Sola vero aqua cum oxymelle & nitro, aut lactis ſerum cum melle & nitro hic ſufficit.

§. 76.

Atque hiſce remediis humectantibus & refrigerantibus optime ægris torridis intus proſpicitur. Neque vero ſatis ſemper illi inde refocillantur, niſi extus ſimilia applicaveris, cum & externas partes febris extorreat. Igitur os crebro egelida aqua colluendum, & manus ac

pedes lavandi, & super stomachum folia vitis in eadem tincta, aut saltem linteamina humida imponenda sunt. Etiam aquæ calidæ vapor frequenter in nares trahi potest.

Ceterum ipse æger levissimo tantum tegmine velandus est, & conclavi patente tenendus, quo multum & purum ærem trahere possit.

§. 77.

Hæc igitur est simplicissima juxta atque efficacissima febrium ardentium sive exquisitarum, sive spuriarum curandi ratio; in qua, quæ potuum & humectantium tam internorum, quam externorum titulo offeruntur, quorumvis remediorum vices sustinent.

Sanguinis missio, licet ingens ardor postulare eam videatur, plerumque haud conducit, nec nisi si plenitudo se manifestat, instituenda est, aut si peripneumonia vel phrenitis metuenda, vel jam præsto est, aut denique urgentia symptomata; velut ingens capitis æstus, dolor pleuræ vel intestinorum, angina suffocans, nullo alio remedio facile superanda, illam postulant.

§. 78.

Sanguinis e naribus profluvium decretorium interdum tam immodicum est in hac febre, ut ni aptis remediis succuratur, convulsionium & syncopes metus fiat. Non prius tamen ad hæc procedendum, quam si venæ concidant, & facies palleat; & pulsus vacillare incipiat, ex quo terrifica illa symptomata demum facile generantur.

Cucurbitulæ aliquot cœcæ hypochondriis applicatæ, linteamina in aqua frigida vel aceto tincta & fronti im-

posita, inque summo periculo, si his nihil proficitur, turunda vitriolo albo aqua soluto madida ac in nares intrusa eam compescunt. Sanguinis e vena extractio; alias tam proficua in hæmorrhagiis, quæ sanis accidunt, hic anceps remedium est, & tutius omittitur.

FEBRIS BILIOSA.

§. 79.

Proximum est, ut de biliosa febre dicam, quæ quippe quam proxime ab ardente febre abest, imo, ut verius dicam, ipsius species habenda est, quum tertio quovis die, ut hæc, exacerbatur, nisi quotidianas forte accessiones faciat (1). Inter nostrates ea magis familiaris est, & persæpe epidemice grassatur.

(1) Antiquorum febres assodes, & leipyriæ, & quædam hemitritæi ad nostras biliosas pertinent.

§. 80.

Invadit etiam cum intenso æstu, siti, languore indies increscente, anxietate & inquietudine: quibus vomitiones vel conatus saltem perpetui ad vomendum, certe dejectiones crebræ biliosæ tenesmodes, anum erodentes, cum extremorum frigore, ardore internorum & anxietate cardialgica accedunt.

§. 81.

Hæc febris, si bilis affatim supra infraque erumpit, & syncope, & singultus, & icteritius faciei color supervenit, plerumque in pernitiem tendit & ante septimum diem jugulat. Quæ vero quotidie aut alternis diebus cum vomitibus exasperatur, ea non adeo acuta est, sed longius extrahitur, & in lentam febrem facile de-

generat, ac diuturna ſtomachi vitia, inflationes ructus, cardialgias infert.

§. 82.

In curatione medicum magis oportet ad vomitus & diarrhoeam compeſcendam, quam ad febrilem motum coercendum, reſpicere. Id vero ſimpliciſſima ratione præſtabit; certe non terreis, non emulſionibus, neque diaſcordio, neque linimentis ſpirituoſis; hæc enim cuncta nihil proficiunt, ſed ſymptomata potius exaſperant; ſed corrigentibus & diluentibus, quæ humores acres bilioſos in primis viis ſtabulantes ſenſim obtundendo & cicurando dejectiones moderantur. Idque potus frigidæ copioſus, & mixtura ex ſucci citri unciis duabus, ſalis abſinthi drachma, & aquæ ceraſorum nigrorum unciis octo parata, perque bihorium ad quartam partem ſumta, optime præſtant.

Remedia calida, adſtringentia & anodyna hic valde inimica ſunt. Priora febrem bilioſam in inflammatoriam mutant; reliqua in lentam.

Quando cutis ſub declinatione madeſcere incipit, mador potu tepido conſervandus eſt.

Ubi primis diebus natura vomitum non facit, ſed conatus ſaltem aſſiduos ad ipſum excitat, eo ducenda eſt clementiori emetico, quo vergit. Alias neque hæc excretio, neque illa quæ per alvum fit, ſtimulo unquam eget, niſi ſi excretiones per intervalla (§. 81.) accedant, ubi præmittere ac interponere utriuſque generis evacuantia conſultum eſt.

Niſi aliæ circumſtantiæ ſanguinis miſſionem indicent, ob febrem ipſam ea non eſt neceſſaria.

Declinante jam morbo vinum dulce, dilutum, pau-

cum ægris recte datur. Quod ex vini Alicantini vel Syracusani, vel Malaccani & aquæ puræ singulorum uncia, adjecto dimidio syrupi acetositatis citri confectum, pro una dosi bis terve de die exhibendum.

Etiam hoc, superato morbo, hominem valde adhuc languidum optime reficit.

§. 83.

Atque hæc est exquisita, vera, & proprie dicta biliosa febris, de qua hactenus disservi. Cui vero valde dissimilis alia hujus nominis, quam nonnulli docti viri sic appellant, si a corrupta bile ortum ducit, licet nullis excretionibus biliosis, nisi forte in diebus decretoriis aut per initia, ex alvo conspicua sit. Ejusmodi vero febres aperte vel ad intermittentes quotidianas anomalas, vel ad Synochum putridam pertinent, nec ut nostræ biliosæ, sed ut malignæ putridæ curari debent; adeoque nomine biliosarum latiore ac improprio sensu, ceterum confusiones multas pariente, insigniuntur; quem si tenaciter retinre velis, omnes intermittentes pene, utpote ex bilis vitio pariter ortas & excretionibus quoque biliosis non raro stipatas, sic appellare debebis.

HEMITRITÆUS.

§. 84.

Magna dignum observatione id genus febris continuæ juxta atque compositæ est, quod Latini recentiores Semitertianam, Græci ἡμιτριταῖον appellant

In ea, ut in continuis, æstus ab initio usque ad finem perdurans quotidie remittit, neque vero ex toto in remissione desistit, sed tantum levior est; at tertio quoque die horror, vel rigor adeo, semel (1) vel bis (2) in-

cidit, interpoſito vero die leve ſaltem frigus. Imparibus diebus aſperiora ſunt omnia ſymptomata, paribus vero mitiora. Singulis ſudorem declinans febris movet; neque poſthæc tamen integra eſſe corpora ſinit.

(1) Hic eſt Hemitritæus *Celſi* L. III. cap. III. & VIII. & *Hippocratis Epidem. I.* p. 954. quem vero rectius tertianam continuam aut ſaltem tertianam productam appellabis. Ejus obſervatio occurrit apud *Riverium*, *Obſerv. communic.* 23. p. m. 696.

(2) Exquiſita hæc eſt ſemitertiana *Galeni L. II. de Criſib.* c. 9. & *L. II. de Febrib.* cujus exempla apud *Spigelium L. de Semitertiana II.* cap. 4. p. 45. *Foreſtum Obſerv.* V. 13. 18. *Riverium* Cent. I. obſ. 54. & *Hoffmannum Med. ſyſtem. T. IV. Sect. I* c. 5. *obſ.* 1. reperies. Ab horrore *Hippocrates* hemitritæum *L. I. Epidem.* p. c. & alibi horridam febrem, (φρικώδη πυρετὸν) appellavit.

§. 85.

Ad hunc decurſum ſedulo attendendum eſt, ſi Semitertianam recte velis cognoſcere. Scire autem licet, præter horrorem, frigus, ardorem, ſitim, ac ſudorem, alia plura ſymptomata ingruere, quæ febrem non minus gravem & moleſtam, quam periculoſam reddant.

Nam ſub horrore in imparibus diebus ſæpe bilis vomitus vel dejectio movetur. Magna virium proſtratio eſt. Ægri quidam ſoporoſi fiunt; aliis mens alienatur; aliis animus deficit. Abdominis dolor ac intumeſcentia haud raro jungitur. Purpura etiam, & petechiæ ſe interdum immiſcent. Sputa pauca, cruda, tuſſi extunduntur. In progreſſu febris icterus ſæpe oritur, & morbum ſolvit (1). Frequentius in hac febre hominem prius tertiana intermittens, quam quotidiana adoritur, quæ poſt primum, ſecundum, aut tertium paroxyſmum paullatim illam ſubſequitur. Aliquando vero viciſſim

prius oritur quotidiana, deinde poſt tres, quatuor, pluresve dies tertiana ſupervenit.

(1) Exemplum eſt apud *Hoffmannum l. c. obſ.* 4.

§. 86.

Raro ejuſmodi febris criſi perfecta ſolvitur intra ſeptem, undecim, quatuordecim aut viginti dies. Modi vero, quibus perfecte ſolet judicari, ſunt fluxus alvi bilioſus, pituitoſus, aut cruentus plane. Diſcutitur etiam morbus & abreviatur a doloribus colicis, ſi ſint cum ſignis coctionis; aut ſubſequente poſtea diarrhoea ſanioſa (1), aut cruore nigro copioſo ſecedente (2).

(1) Vid. *Spigelius L. II. c.* 14. *p.* 67.
(2) Vid. *Hoffmannus l. c. obſ.* 3.

§. 87.

Ubi vero nihil horum evenit, ſed potius ardor circa præcordia, jactatio, ventriculi dolor, inquietudo, ſingultus, manum tremor, & convulſiones animadvertuntur, aut putridiſſima ex alvo frequenter effluunt, mortis periculum imminet; quæ ſub acceſſione gravioris paroxyſmi imparibus diebus contingit.

§. 88.

Quodſi vero morbus imperfecte judicatur, hoc eſt, ſine valida evacuatione per ſudores & urinas copioſiſſimas, aut abſceſſum, aut notabile ſanguinis profluvium; tunc vel per recidivas vel alios morbos ſolvitur, longo temperis tractu, ſic, ut, computatis recidivis & febrium commutationibus, primus terminus ſolutionis raro ſit dies quadrageſimus, frequentius ſexageſimus, frequentiſſime octogeſimus, raro centeſimus, & centeſimus vigeſimus, ac ultra.

In ſimplices febres, tertianam & quotidianam, ex quibus compoſita eſt, continuas vel intermittentes, mutatur plerumque intra viginti circiter dies; deinde paucorum dierum intervallo ea febris, quæ deſiit, ſive quotidiana fuerit, ſive tertiana, redit per aliquot dies, iterum ægrum aliquandiu deſerit, factis ſic tribus aut quatuor recidivarum circuitibus, nec deſinente alterutra febre (1).

Solet etiam Semitertiana in alias intermittentium ſpecies, tertianam ſimplicem & duplicem, itemque quartanam commutari; & hæ ſuas etiam plerumque recidivas faciunt. Alias in lentam febrem, aut hydropem abit, & in plures alios morbos. Etenim nulla febris plurium recidivarum, plurium ac tam diverſorum morborum ferax eſt, quam Semitertiana.

In recidivis ſubinde etiam abſceſſus circa articulos, & ad parotides generantur.

(1) Ejuſmodi ſcenas & in ſe ipſo & in aliis *Spigelius* expertus deſcribit l. c. p. 65.

§. 89.

Febris hæc in Gallia, Hungaria, Italia, Moravia, Stiria endemia eſt (1), ut Africam & Æthiopiam haud memorem, & frequenter ibidem graſſatur autumno, vere, & æſtate, pluvioſis & auſtrinis, intervenientibus frigidis ventis, aut poſt tempeſtates frequentes vel grandines, plurimum refrigerato aëre. Conſtitutio etiam peſtilens frequentiam ejus prænunciare ſolet. Nam quo tempore peſtis regnat, hæc febris in omni terrarum regione, in qua peſtis eſt, frequentiſſima eſſe cernitur. Pueri rarius ea infeſtantur, viri & juvenes frequentius, quam mulieres.

Frequenter etiam ex tertiana intermittente (2), in-

primis producta, & ex lenta oritur (3), interdum etiam ex continua (4).

Præ ceteris autem Hemitritæus lethalis est, cui morbi acuti, apoplexia, convulsio, tetanus, lethargus, strangulationes faucium, angina, superveniunt, quorum magna pars per se periculosa est, quidam etiam maxime lethales.

Diuturni sunt quoque morbi, qui si Semitertianæ superveniant, aut illis hæc adjungatur, funesti sunt, ut hydrops, cachexia, aut tabes.

Dysenteria cum hac febre incipiens, periculosa quidem est, sed tamen non valde lethalis. Dysenteria autem, quæ critice supervenit, etiamsi imperfecta sit, tamen laudabilis est.

Si initio variolarum superveniat Semitertiana, aut eæ in hanc incidant, spes in angusto est.

(1) Etiam in septentrionalibus regionibus populariter grassari, apparet ex Ill. *Linnæi* & *Andr. Bostroem* diss. *de Febre Upsaliensi*, ib. 1757. nam hæc febris noster Hemitritæus est.

(2) Vid. *Forest. Obs. V.* 13.

(3) *Ib. Obs.* 14.

(4) *River. Cent. IV.* 23.

§. 90.

Qualiscunque hemitritæus fuerit, malignitatis notas manifestas ubique ostendi, fomitemque suum ex ingenti colluvie pituitosa ac biliosa trahit, quemadmodum non solum symptomata recensita, sed etiam cadaverum extispicia demonstrant, ubi inflammata & sphacelata loca in jecinori, pulmone, liene, renibus, mesenterio, intestinis, reperta sunt. Quapropter ad evacuandas eas

opportuno tempore opera medici dirigenda eſt, & præter enemata, modo laxantibus, modo emeticis, niſi dolores colici vexent, præſertimque illis ſtatim ab initio & poſt hæc frequenter utendum. Nec venæſectio omittenda eſt, ſi vires, ætas, regio, & alia conſentiant. Cetera medicamenta deterſiva, humectantia ac refrigerantia eſſe debent.

In recidivis & in commutationibus morbi hæc eadem felici pariter cum ſucceſſu dantur, juncto vel per intervalla dato Peruviano cortice, aliiſque balſamicis ac roborantibus medicamentis, reſpectu tamen inprimis habito ad ipſius morbi naturam, in quam Semitertiana abiit

ELODES.

§. 91.

Elodes veterum, quem recentiores *Sudorem Anglicanum*, *Hidropyreton*, *Ephemeram malignam*, *Ephemeram ſudatoriam*, & *febrem ſudatoriam*, appellant, cujus tamen plura genera exiſtunt (1), ex tribu eſt ſumme malignarum febrium, & ad naturam peſtis quam proxime accedit.

Etenim primo ſtatim die ægri immoderato atque continuo ſudore diffluunt, cum inſigni virum lapſu, palpitatione cordis, inquietudine, anxietate, ſiti, dolore capitis, vertigine, comate, convulſionibus, angina, animique deliquio. Iſtaque febris tam vehemens & acuta eſt, ut jam primo die aliquos interficiat (2). alios tertio aut quinto, pleroſque vero ſeptimo, ſic quidem, ut qui hunc terminum ſuperent, utplurimum convaleſcant.

(1) Cujuſmodi eſt veterum *Typhodes*, quæ ſtatim etiam a primo die ſudores exhibet, ſed pro ſymptomatica habetur, ex eryſipelatoſa hepatis inflammatione orta; (*Galen. L. adverſus Lycum.* & febres ab *Hippocrate* notatæ *L. VII.*

Epidem. p. m. 1081. in quibus ægri ſudoribus diffluebant; nec penitus a ſudore perfrigeſcebant, ſed rurſus incaleſcebant, quæque longæ erant & difficilem habebant judicationem, neque admodum ſitim adferebant, & ſeptimo, nono, undecimo, decimo quarto & decimo ſeptimo die deſinebant; & *febris periodica intermittens*, a *Tortio* in ſemet ipſo & in aliis obſervata, ac *diaphoretica* dicta, *Therapeut. ſpec. L. IV. c. II.* p. m. 264. ſeq. & *febris miliaris ſudatoria* in *Journ. de Medec.* par *Vandermonde.* M. April. 1760. & *ſudor Picardicus*, quæ febris miliaris aut petechialis, multoque mitior quam Elodes noſtra, & hæmorrhagiis ſtipata, quæ etiam in noſtra non obſervantur, ceterum etiam longior, quatuordecim ac viginti dierum. Vid. *Méthode à ſuivre dans le traitement des différentes maladies épidémiques qui regnent le plus ordinairement dans la généralité de Paris*, par M. *Boyer* ib. 1762.

(2) Ob hunc typum ad Ephemeras *Iunckerus* retulit in *Conſpect. med. pract. Tab.* 57. quem ſecutus nunc quoque eſt *Boiſſier de S.* in *Noſolog. meth. T. II. Claſſ. II. p.* 225. ſed male, quum Ephemeræ typum non ſemper exacte obſervet, ſed illum etiam tranſcendat; unde apparet, quod non natura ſua Ephemera ſit, ſed in ſumma malignitate ſaltem tam brevem exitum habeat.

§. 92.

Hæc febris præcipue autumno ſævit, & tantum non ſemper populariter graſſatur. In Anglia ſeculo decimo quinto quaſi endemia fuit, & inde ab anno 1486. uſque ad annum 1526. continuavit, magnamque ſtragem edidit. Ex Anglia per inferiorem Germaniam, Belgium, Brabantiam, Flandriam, Daniam, Norvegiam, Galliam ab a. 1525. uſque ad 1530. diſſeminata, ac in Germania inprimis a. 1528. hæc ſudoris contagio incruduit, tantaque truculentia ſæviit, ut quam primum urbem aliquam invaderet, ſingulis diebus 500 aut 600 cives occuparet, ex quibus initio vix centeſimus evaſit. Subinde adhuc ſporadice, ſed raro admodum, occurrit,

Euric. Cordus, Laur. Friſius, Iac. Caſtrius, Ioach. Rolan-

Rulandus,

Rulandus, *Tertius Damianus*, ſinguli libellos de hac febre ſeculo 16. divulgarunt. Aliorum obſervationes ex manuſcriptis exemplaribus collegit & edidit. *Guil. Gratarolus.*

§. 93.

Quæ olim a medicis pro genio ſeculi adhibita fuerunt adverſus hunc dirum morbum remedia, ad vincendum illum mihi non videntur ſufficere. Potentiora antiſeptica hic frequentanda cenſeo, corticem Kinkina, infuſum florum chamomillæ, acetum vini, ipſum vinum acidulum, & moderatum aluminis uſum, quod ad ſanguinem putridum ac nimis diſſolutum, qualis in hoc morbo eſt, coagulandum nullum facile ſupra ſe habet remedium. An purgantia, an veneſectio, an epiſpaſtica hic proficiant, neque affirmare in præſenti, neque negare audeo.

Quod aer frigidus, & impatiens caloris & ſudoris tolerantia ægros feſtinanter ad internecionem redigant. ſuperiorum ſeculorum obſervationibus compertum eſt.

PESTIS.

§. 94.

Horrificam peſtem non ſine horrore deſcribere aggredior. Ecquis enim non obſtupeat morbo ſupra omnes truculento, qui tam ſubito univerſos populos, & totas familias, & ſaniſſimos quoſque eodem tempore comprehendit ac trucidat, interque graviſſima ac inaudita hactenus ſymptomata, ſummo cum periculo, magnaque cum contentione decurrit?

Ubi raptus aliquis morbo eſt, hæc fere incidunt. Glandulæ ſub alis, pone aures, ſub maxillis, ipſæ

mammæ, vel thymus, frequentius autem quæ in inguinibus ſitæ; aut certe carbunculi diverſis ſedibus, in dorſo potiſſimum, & brachii, & femoribus; vel puſtulæ (1). purpureave exanthemata, modo in una corporis parte, ſæpe in toto, ſubito & cum febre acuta, continua, nunc quotidianæ, nunc tertianæ typum exhibente, erumpunt (2). Laſſitudo corporis inſignis eſt, ſummus mœror animum occupat, ac ferocem turbidumque vultum reddit. Appetentia ciborum omnis dejecta eſt; in capite acerbus dolor eſt, ſenſuumque ſtupor animadvertitur. Nauſea, vomitus frequens, cardialgia, ſingultus, convulſiones, dejectiones fœtidæ & graveolentes, & præmagna ſitis ægros vexant. Reſpiratio difficilis eſt; ſpiritus ipſe fœtet. Indeque aliquando ſternutationes, raucitates, tuſſis, ac hæmoptyſes generantur. Ægri fere omnes protinus delirant, & per plateas & agros, niſi coerceas illos, quaquaverſum divagantur. Nonnulli ſic vagabundi ob ſenſuum ſtuporem concidunt, & tamquam ſemimortui jacent. Alii enormi vomitione fatigati occurrunt, & primo die vel ſerius intereunt. Multi derepente, maculis purpureis undiquaque fœdati, citra febrem moriuntur.

(1) *Hodges de peſt. Lond.* p. 120.

(2) Ipſa hæc febris ardens eſt, & ad lipyrias pertinet. Interim Peſtilentiam etiam ſine febre quibuſdam accidiſſe ipſe *Hippocrates* vidit *Epidem. libr. III.* & *Rivinus* in peſte Lipſienſi a. 1680. & *Diemerbroek* in peſte Neomagenſi a. 1637. vid. ej *Opp.* T. II. c. 12. v. 2. imo ſine ullo alio. ſymptomate, & ſine languore, præterquam quod bubones aut anthraces ſenſim eruperint, *Sydenham* in peſte Londinenſi *Opp. Sect. II.* c. 2. p. m 133. & *Chicoineau* in peſte Maſſilienſi, *Relation de la peſte de Marſeille*, Par. 1720. Quam peſtem benignam vocare licet.

§. 95.

Qui morbum ſuperant, his vel primo jam die, vel

ſubſequentibus malum ad glandulas decumbit vel ad ceteras partes externas, illinc bubones, hic carbunculos excitans; per quæ abſceſſuum genera criſis in hoc morbo frequenter abſolvitur; cum eo tamen, ut ſcias, nimia tumorum ejuſmodi copia, propter inflammationem, dolorem & ardorem intolerabilem, ex febre ſymptomatica aliquos adhuc interire.

Aliis, qui peſtem effugiunt, morbus in ventrem irruit, & copioſas atque fœtidiſſimas dejectiones movet. Neque vero hi ſemper in tuto ſunt (1).

Nonnullis malum in pubem, vel ad ſummas manus & pedes decumbit; & complures his membris amiſſis, nonnulli & amiſſis oculis, ſphacelo prorſus confectis, evadunt (2).

In aliis oblivionem omnium rerum morbus relinquit (3).

(1) *Thucydides* de *bell. Pelop. L. II.* p. m. 196.

(2) *Id.* p. 1.

(3) *Id.* ib.

§. 96.

Ignorare vero non oportet, ſymptomata nec in una peſte, nec in omnibus ægris eadem ſpectari, ſed multum utique variare (1). Bubones tamen, cum petechiis & carbunculis, non unquam deſunt, & luem certiſſime efficiunt (2).

Illud etiam noviſſe non inutile eſt, præſagia ſalutis in hoc morbo ſatis incerta eſſe, quum multi, de quibus plena ſpes eſt, quum ſcilicet ſeptimum aut nonum diem ſuperarunt, aut qui adeo ad tertiam, imo quartam hebdomadem morbum protrahunt, ex lenta febre peſtilentiali nihilominus adhuc inopinanter trucidan-

tur (3). Viciſſimque & mortis præſagia ex regreſſo bubone & ex aliis mortiferis ſymptomatibus aliquando fallere ſolent. Nam & bubones iſti inter ſudores aliquando ſalubriter revertuntur (4).

(1) Vid. *R. Brookes hiſtori of the moſt remarquable peſtilential diſtempers.* Lond. 1721. 8.

(2) Solus *Thucydides* eſt, qui in eleganti deſcriptione peſtis Atticæ bubones non memorat. l. c.

(3) *Diemerbroek* de *peſt. Neomag.* c. V. p. 16. Opp.

(4) *Hodges l. c.* p. 160.

§. 97.

Præterea circa prognoſin hæc notanda adhuc veniunt.

Lues primo ſtatim ab ortu effera & exquiſita, brevi ſpatio terminatur.

Quantumcunque ſpatium ab ejus ortu ad ſtatum, tantum ab ipſa ἀκμὴ ad ejuſdem declinationem obſervatur.

Ægri in initio vel ſtatu morbi comatoſi vix evadunt.

Hæmorrhagia omnis periculoſa (1), item alvi fluxus in principio (2), aut ſudor ſine allevatione, quo quidam aliquando ita colliqueſcunt, veluti ſudore anglico correptis accidit.

Quo plures bubones erumpunt, modo ſuppurati, eo fortunatior ſemper morbi exitus. His carbunculi ſemper magis exitiales.

Surditas cum ſopore parotidis mox emerſuræ index eſt.

Stigmata peſtilentialia profunda malum primo, ſecundo, vel tertio die præſignificant. Quæ vere &

æſtate incipit, peſtis hyeme plerumque ſolet deſinere; quæ vero autumno vel hyeme, longius protrahitur. Nulla autem peſtis facile ultra triennium ſævit: quo tempore ſæpiſſime repullulaſcit, vel, cum funerum frequentia aliquantulum ſe remiſit, iterum increbeſcit. Noſtras regiones vix quovis ſæculo ſemel invadit. In exordio ſuo & fine benignior eſt, ſub calido cœlo frequentiſſime & vehementiſſime graſſatur, ſemperque ac ubique epidemica, vel potius pandemia eſt. At quem ſemel deſeruit, illum non iterum invadit.

Peſtem interdum, niſi aliunde per contagium tranſlata fuerit, aliæ febres, varioloſæ, morbiloſæ, miliares, petechiales, aliæque putridæ & malignæ, plurimis exitiales, ut & pleuritides & anginæ præcedunt, tandemque in illam deſinunt (3). Atque uti ingruente lue morbi in illam degenerant, ita vergente typo peſtilentiali ipſa lues aliorum larvam induit, unde eryſipelas, anginæ, cephalalgiæ, diſenteriæ, variolæ morbilli, febres lentæ & hecticæ oriuntur, in quibus tamen illa prædominium exercuit (4).

Omnia præmonſtrativa peſtis ſigna, quæ venditantur, cœli frequentes nempe mutationes, multa inſectorum copia, multus quadrupedum interitus, inſueti ignes per noctem in aëre viſi, ortique cometæ, fallaciſſima ſunt. Certius longe morbi putridi diverſi graſſantes eandem portendunt.

Contagione omnem alium morbum calamitoſa lues ſuperat. Ipſiuſque miaſmatis tanta conſtantia ac tenuitas eſt, ut rebus poroſis prompte adhæreat, & ad multa milliaria, integra manente vi ſua pernitiali, transferri poſſit. (5). Nullumque miaſma eſt; quod vires corporis tam ſubito deſtruit, tantamque putredinem humoribus inducit, quam hoc peſtilentiale. Unde cadavera

illico fœtent, intumeſcunt, & celerrime putreſcunt; & jam in ipſo mortis articulo ſubviridi colore inficiuntur (6), imo poſt interitum non raro ſudore diffluunt (7).

(1) Vid. *Obſerv. & réflexions ſur la peſte de Marſeille*, p. 333.

(2) *Gibertus* tamen notavit, talem in Peſte Aleſienſi fuiſſe ſalutarem; in Maſſilienſi vero non item.

(3) *Thucydides* l. c. *Sydenham* l. c. p. 137. *Diemerbroek* l. c.

(4) *Hodges* l. c.

(5) Sunt, qui negant peſtem contagioſam eſſe, *Chicoineau*, *Soulier & Verney* in *Obſervations & réflexions touchant la nature de la peſte*, Lyon, 1721. 12. *Ge. Pye diſcourſe of the plague*, Lond. 1721. 8. & alii. Egoque ipſe concipio bene, contagionis modos a doctis viris multos effictos eſſe.

(6) *Hodges* p. 41.

(7) *Id.* p. 119.

§. 98.

In fuga, fonticulis, & animo ſtabili optimum prophylacticum remedium quæritur. Neque dubium eſt, quin inſitio miaſmatis valentiſſimum remedium prophylacticum ſit; cujus certe egregium effectum in lue bonum contagioſa obſervationes jam docuerunt (1). Neque vomitus alienus eſt; qui contra in ipſo morbo omittendus, ob metum, ne ventriculus inde inflammetur, aut jam leviter inflammatus in pejorem ſtatum deducatur (2). Omninoque etiam, ad animum recreandum, utile eſt, vino meraciore uti.

Qui vero jam peſtilentia occupati ſunt, paucis medicamentis, nec niſi acidis & cortice Peruviano, opus habent. Cathartica, emetica, ſudorifera minime hic proſunt, ſaltem ambiguum effectum habent. In ſan-

guinis autem missione larga & iterata, ante tumorum eruptionem, multum præsidii esse, *Sydenhamo* credam (3). Specificum remedium ad pestem non exstat (4).

Bubones ad maturitatem sedulo perducendi & mature aperiendi sunt; & carbunculi excitandi emplastro magnetico, vel ex fermento panis, sinapi, therica & galbano aceto soluto; deinque repurgandi, prout ipsorum natura fert.

Qui inter pestiferos versari vel habitare coguntur, cum tamen securi esse non possint, hos oportet vitare fatigationem, cruditatem, frigus, calorem, libidinem; multoque magis se continere; itemque os crebrius aceto vel simplici vel bezoartico colluere, simulque istud vel per se vel vino mixtum ad unciam quotidie potare; interdum etiam tabacum e fistula haurire aut rhabarbarum masticare. Quidquid vero alias illo tempore, quo dira lues populos devastat, & magistratibus & medicis agendum instituendumque sit, consulto hic prætereo.

(1) Vid. *Act. Med. Berol. Dec. II. vol. II. obs.* 1. p. 26. & *Wespremi Tentamen de peste inoculanda.* Londin. 1755.

(2) Vid. *Helmontii tumulus pestis*, in Opp. p. 842. 867. *Ri. Mead. discourse on the Plague.* C. 3. p. 156.

(3) *L. c.* p. 143. seq. cf. *Mead. l. c.* p. 161 seq.

(4) Quid baccæ hederæ arboreæ a *Th. Mermanno* laudatæ in *Consult. & respons med. L. VIII.* 6. præstent, ego certe experiri non cupio. Nec quid. vesicatoria, *River. obs. comm.* 14.

HYDROPHOBIA.

§. 99.

Hydrophobia, a terribili symptomate dicta, ad febres, & ad acutas non minus, quam continuas passiones

referenda eſt, quamvis non raro febre, ut ipſa peſtis, careat.

Morbus quando primum innotuerit, percontatus eſt *Hier. Mercurialis Variar. lect. L. I. c. II.* p. 6. ſeq.

§. 100.

Ipſum vero malum in duo genera dirimendum eſt, quandoquidem vel, ut frequentiſſime, a morſu animalis vel hominis rabioſi, aut ſaltem valde irati, vel, ut rariſſime, ſine contagione a cauſis inquilinis in acuta ac inflammatoria febre ſponte oritur (1).

(1) Præter autores, qui talem ſpontaneam hydrophobiam notarunt, & *a Swietenio* citati ſunt T. III. §. 1130. memorandi ſequentes adhuc veniunt, *Eph. Nat. Cur. Cent. III. obſ.* 50 *Sanchez Opp.* T. I. p. 375. *Commerc. Nor.* 1740. hebd. 36. n. 1. an. 1743. hebd. 5. n. 2. *Domin. Brogiani* Tr. *de venen. animant.* p. 105. *Journal de Medecine* par *Vandermonde* & *Roux* 1757. Febr. & Jun. 1767. Nou.

§. 101.

Morſu animalis aut hominis rabidi vel valde irati inſertum aliis corporibus venenum vix unquam primo die, ſed ſerius, inde a ſeptimo die uſque ad ſexageſimum, plerumque ac improviſo erumpit. Quæ enim tum in antiquorum, tum recentiorum ſcriptis occurrunt fabulæ de hydrophobia poſt quatuor, quinque & plures menſes, imo poſt plures annos, &, quod mireris, poſt viginti, imo adeo quadraginta demum a prævio olim morſu, cujus ægri forte adhuc meminerint, conſecuta, eæ mihi omnes ſuſpectæ ſunt, & videntur potius inquilinis cauſis adſcribi debere.

§. 102.

Ita autem hydrophobia ſe prodit. Gravitas in toto corpore, laſſitudo, appetitus dejectus, triſtitia, metus, ac inquietudo & ſolitudinis amor hominem demorſum affligunt; idemque dolorem in loco vulnerato percipit, qui ſe ultra quoque extendit. Atque hæc apparatum ad ipſam hydrophobiam faciunt, & in quibuſdam diutius durant, in aliis cito eam inferunt. Quæ ſe luculentius eo nunc prodit, quod inter memorata iſta mala, quæ ipſa magis magiſque increſcunt, cicatrix vulneris liveſcit, tumet, induratur, iterumve humidatur, reſpiratio ſuſpirioſa fit, & anguſtia circa præcordia, horror, ad quorumlibet liquorum conſpectum tremor, inque eorum deglutitione vel ſaltem deguſtatione ineffabilis anxietas oritur, quæ tremorem, convulſiones, animi deliquia, furorem, atque ſuffocationem fere inducit. Tandem cum & hæc omnia continenter exacerbantur, lingua aſpera redditur, vox rauca fit, ſpumæ in ore colliguntur, ſitis ingens vexat, inſuperabile deſiderium tum in alios ſpumam expuendi, tum eoſdem mordendi oritur. Jamque rabies ſupremum gradum adepta mortem vel primo jam die, vel ſecundo, tertio, quartove inter ſudores frigidos, cum ſumma reſpirandi anguſtia & nervorum diſtentione plerumquu inducit.

§. 103.

At hydrophobi tamen etiam inter ſe differunt, ut diverſos non ſolum gradus morbi, ſed diverſa etiam ſymptomata facile animadvertas. Alii citius, alii ſerius erumpente morbo opprimuntur, & ex utriſque alii aliter. Sunt enim, qui vehementer delirent, & ſunt, qui ad extremum uſque ſapiant. Sunt, qui inflammationibus diverſarum partium corripiuntur, & ſunt, qui nullis. Alii febricitant, alii non febricitant; alii bilem vomunt,

alii non vomunt. Quibusdam coles nimium tenditur, & ipsum semem involuntario profluit. Alii pellucidarum rerum, radios lucis reflectentium aspectum, aut aeris motum vel levissimum ferre non possunt, alii possunt. Quidam tanta aquæ & cujusque modi potionum aversatione capiuntur, ut non ad adspectum tantum, sed ad nomen duntaxat auditum vel ejus strepitum exclament, tremant, convellantur, animoque deficiant. Quidam propriam salivam non valent sine multo detrimento deglutire.

Quæ tametsi in pluribus fiunt, tamen & hydrophobos deprehendes, qui vinum bibant; qui ad aquæ mentionem non paveant, sed in balneum ire jussi sponte, quamquam non sine omni horrore, se huc conferant; quique aquam, prima deglutitionis difficultate superata, haud ægre hauriant. Alii contra non nisi periculo facto, & ejus deglutiendi difficultate percepta, illam bibere se posse negabunt.

Rarissime levior hydrophobiæ accessio per periodos recurrit.

§. 104.

Sed multo magis mortui, quam viventes hydrophobi inter se differunt. Hi enim cuncti in eo conveniunt, quod aquam sine summa difficultate haurire nequeant; mortui vero in nulla re peculiari, multoque minus in omnibus conveniunt.

In aliis enim viscera omnia, & fauces, & trachea, integra ac sana; in aliis modo unum, modo plura harum partium inflammatione vel gangræna tacta reperiuntur. Vesica fellis modo vacua, modo plena est humore, diversimode constituto. Stomachus modo alienum humorem capit, modo non capit. Sanguis in vasis modo dissolutus, modo condensatus apparet. Nec

ſiccitas cerebri, pericardii, muſculorum in omnibus videtur. Nec putredo in omnibus ſubito ingruit (1).

(1) Vid. *Morgagni de cauſis & ſedibus morborum* L. I. epiſt. VIII. n. 30. 31. 32. & L. V. epiſt. LXI. n. 9.

§. 105.

Quid ergo? niſi in nervis & cerebro principem hujus morbi ſedem ponas, alibi certe non invenies; nec errabis, ſi ipſum inter convulſivos, ex doctiſſimorum hujus ævi medicorum ſententia (1), referas.

(1) Vid. *Boerhaave aphor.* §. 1142. & *Swieten.* in *Commentar.* T. III. p. 566. *Rich. Mead.* in *mechanical account of Poiſſons, eſſays* III. p. 129. *Hum. Ridley Obſervat. de aſthmate & hydrophobia* XXV. p. 108. Dominic. *Brogiani* Tr. *de venen. animal.* P. II. *Chph. Nungent* in *Eſſay on the Hydrophobia.* Lond. 1753. 8. *Morgagn. l. c. epiſt.* VIII. n. 32.

§. 106.

Neque vero delirium eſt timor aquæ, neque a faucium vel gulæ quodam inſigni vitio proficiſcitur; ſiquidem ægri ſolidos cibos & bolos cum facilitatæ deglutire poſſunt, nec de ullo faucium dolore vehementer conqueruntur.

Hinc maxime omnium mirabile phænomenon, & vix explicandum eſt, niſi a perverſa phantaſia, quam venenum in mente exitat, velut in congenitis antipathiis, illud derivare velis.

Certe nec viſio canis in admoto poculo, nec moleſtia a deglutito potu in ventriculo percepta, nec metus ab inſerto morſu, nec ſpaſmus in faucibus, quamquam ejus ſenſum hydrophobi quidam ſe habere teſtantur (1), ad ipſius explicationem ſufficiunt. Et ſi qua forte

inflammationis vestigia in faucibus, in trachea, aut œsophago per dissectiones apparuerint, pro effectu potius, quam pro causa morbi agnoscenda sunt.

(1) Vid. *Ioseph. de Aromatariis* dis. *de rabie contagiosa*, P. II. p. 35. *Petr. Sal. Diversus de affectib. particular.* c. XIX.

§. 107.

Ab eodem animali demorsi homines alii citius, alii serius in rabiem conjiciuntur; ut sint adeo, qui periculum hydrophobiæ plane effugiant.

Nudis partibus qualibuscunque cruento morsu insertum virus maxime omnium quidem nocere visum est; observationes tamen etiam docent, si alias fidem illis habere velis, quod & per vestimenta adactum, sola dentium impressione incute relicta, & per contactum recentis vel etiam dudum exsiccatæ spumæ, vestimentis aliisque rebus inhærentis, & labiis, linguæve exceptæ, & per osculum a rabido homine inflictum, & per concubitum cum homine, in quo absconditum adhuc latuerit, denique & per esum carnium aut lactis animalis rabidi in sana corpora transferatur.

Idem virus nec per traducem aliquoties jam propagatum de activitate sua multum perdit.

§. 108.

Dirissimus morbus efficacissima remedia prophylactica, & celerimam opem postulat, quo nequissimum virus quantocyus tam e corpore & quam proxime e vulnere educatur, quam humoribus mistum jam iners reddatur atque destruatur.

Et præservare quidem hominem demorsum ab hy-

drophobia, facilius eſt, quam a præſenti liberari. Neque vero aliis remediis malum curari, quam averruncari poteſt.

§. 109.

At multo plura hic laudari, quam quæ cum fiducia & certa ſpe effectus boni uſurpari queant, pericula oſtenderunt. Ex quorum numero ſunt permultæ plantæ alexipharmacæ, ex quibus antidotos ſuas antiqui, ſed qui minime omnium felices in curatione iſta, compoſuerunt; & ſimilis pulvis a Palmario compoſitus; ut & theriaca, mithridatium, combuſti cancri, radix roſæ ſylveſtris gentianæ, conchæ calcinatæ, teſtæ ovorum calcinatæ, lichen cinereus terreſtris cum pipere, qui pulverem antilyſſum Londinenſium conſtituit; hepar ipſius canis rabidi enecati aſſatum, & pili ejus vulneri applicati; item acetum bezoarticum, moſchus & ex hoc compoſitus pulvis Tunquinenſis. Quorum omnium virtus vel prorſus ficta, vel nondum ſatis explorata eſt, ut ſecuros nos eſſe ſub ipſorum uſu ſineret.

§. 110.

Neque multum ſane ob fallacem ſucceſſum prædicanda veniret vulneris ſcarificatio, etiam admotis cucurbitulis inſtituta, ejuſdemque profunda aduſtio, & protracta per plures menſes ſuppuratio, & præcipitatio in aquam, aut ſaltem larga corporis perfuſio, & crebra vulneris ope muriæ & aceti elotio, niſi opinioni vulgi aliquid, & certe multo plus in hoc caſu, quam in omni alio, dandum eſſet.

§. 111.

Ut ut ergo hæc omnia auxilia (§. 110.), ſi a præcipitatione in aquam & perfuſione receſſeris, quæ neque

ad præſervationem, neque ad curationem valet, eo; quod venenum nullo modo alterat, & hydrophobia jam præſente, exitium ejus accelerat, dum ſuffocationis ſummum periculum & convulſiones ſubito parat & arceſſit, ob allatam rationem non plane omittenda puto, etiamſi ſint ſupervacua; experientia tamen docuit, in mercurialibus medicamentis optimum præſidium eſſe, certe per hæc multo plures & homines & beſtias eſſe tum præſervatas, tum curatas a rabie, quam per quævis alia ingeſta vel applicata; ut adeoque in his contentis nobis eſſe liceat.

Igitur primo vulneri aut parti tantum vexatæ a dentibus canis rabidi; unguenti mercurialis drachma quotidie illinitur, quod ex argenti vivi uncia, therebinthinæ venetæ drachmis duabus, & pinguedinis porcinæ unciis tribus, inter ſe mixtis paratur; eaque illitione per decem vel ad ſummum quindecim dies pergitur, ſi jam ab ipſo die, quo animal momordit, applicari poſſit; ſin autem aliquot jam hebdomades a morſu facto effluxerint, tum paullo diutius in ejus uſu perſiſtendum. Vulnus autem apertum ſervandum eſt per hoc tempus; quod optime fit unguento digeſtivo vel baſilico, cui pauxillum mercurii præcipitati rubri admixtum eſt. Præter hæc vero ſingulis diebus iſtis, ex ſequentibus pilulis, quæ ex mercurii vivi drachmis duabus, in therebinthinæ drachma extinctis, pulveris rhei orientalis, trochiſcorum alhandal & gummi guttæ ſingulorum drachmis duabus, admixta ſufficienti mellis deſpumati quantitate, compoſitæ, grana quindecim ad drachmam dimidiam ad devorandum exhibentur; pueris autem, & infantibus tertio quoque die tantum ſyrupus de rheo cum aliquot granis pulveris jalappæ & mercurii dulcis datur (1).

Quibus autem pilulæ non arrident, aut dari non poſſunt, iis turpethum minerale a grano uno uſque ad

quatuor in pulvere, admixto ſaccharo penidio vel alia re, aut in bolo datum altero vel tertio quoque die, idem efficit (2).

Mercurialia autem videntur, non ob virtutem anthelminticam, ut *Deſaultius* autumavit (3) ſed ob aliam ſpecificam, qua virus ſenſim enervatur ad demum exſtinguitur, proficere.

(1) Vid. *Claude du Choiſel. eaſy, short, and certain method of treating perſons bit by mad animals. Lond.* 1756. 8.

(2) Vid. *Rob. Iames new method of preventing and curing the madneſs cauſed by the bit of a mad dog.* Lond. 1743. 8. *Philoſoph. Tranſ.* N. 441. *Sauvages* diſſ. *ſur la Rage* p. 53. 54. 58. *Morando Morando oſſervazioni della cura preſervativa della rabbia canina.* Ancon. 1755. 8.

(3) *Diſſ. ſur la Rage.* Bord. 1733. 12.

§. 112.

Ceterum laude ſua, præter mercurialia, (§. 111.) non prorſus defraudanda videntur hæc: Limatura cupri, ſcarabæus melolontha, & alter meloe dictus, anagallis herba, & quæ in noſtris regionibus per aliquot annos celebrata, hactenus autem a minus eruditis tantum præſcripta & commendata fuit, radix belladonnæ virulenta, quæ ſi laudatos effectus præſtet, qui ipſi adſcribuntur, ut ſcilicet una doſi granorum quindecim exhibita, & ad ſummum ter totidem diebus repetita, omnem hydrophobiæ metum tollat, certe omnibus aliis remediis, quod quidem optandum, præferenda erit (1).

Anagallis, abjecta plantula ac fere inſipida, & cui ob id fortaſſis pauciſſimi fidant, ſe mihi ita probavit, ut ſemel hominem demorſum & jam primo morbi gradu correptum a futura rabie liberaverim. Datur ejus drachma dimidia bis in die per unam, duas, tres, quatuorve

hebdomades; nec inutile eſt, infuſi ejus patellas aliquot quotidie calide ſorbere. Si majora ſint vulnera, atque locus commodus, etiam decoctum illis applicari poteſt.

Commendationem denique merentur remedia duo, unguentum Neapolitanum & pilulæ ex camphoræ ſcrupulo dimidio, cantharidum grano, & mercurii dulcis grano uno ſemis, ope mucilaginis tragacantæ compoſitæ, quæ ab *Werlhofio*, conſommatiſſimo medico, inventa, & in terris Hannoveranis ante aliquot annos publicata ſunt. Modus utendi is eſt, ut per ſex menſes quotidie veſperi memoratæ pilulæ deglutiantur, & per idem tempus unguentum neapolitanum piſi unius vel duorum magnitudine vulneri, cadente ferro uſto, illinatur.

Minus fidendum autem putamus auxilio arteriotomiæ in dorſo pedis inſtitutæ; quod v. cl. *Arrigonius* nuper propoſuit ( ), partim quod una tantum obſervatione felicem exitum probavit, partim quod non ſine aliis ſelectis remediis, mercurialibus puta, curationem peregit. Ut difficultatem hujus chirurgiæ in iſto loco non memorem.

(1) Vid. *Hannover. Magazin*, a. 1767. 64. St. a. 1768. 33. 38. 103. St. a. 1769. 14. St.
(2) *Diſſertat. della Mania*. P. III. c. II.

§. 113.

Eadem remedia, quæ hactenus hominibus demorſis prodeſſe dixi, etiam brutis herbivoris, at majore tantum quantitate data, conveniunt. Beſtiæ vero carnivoræ melius extemplo trucidantur; atque tum illud non negligendum eſt, ut accuratiſſime inquiratur, an talis beſtia vere rabida fuerit; ſiquidem perſæpe rabies beſtiam, quæ momordit, non infeſtat: quod ſi cognitum demum

ipsis eripere potest. Ita vero res expedienda est: Occisi canis faucibus, gingivis & dentibus affricatur frustum elixæ carnis, idemque deinde cani sano ad devorandum exhibetur; quod si devoret, signum est, canem non fuisse rabiosum; sin autem repudiet cum anxio & tristi ejulatu, rabie correptum fuisse constat (1).

(1) Hoc experimentum a *Petito*, Chirurgo, propositum legitur in *Mem. de l'Acad. des Sc. de Par. an.* 1723. p. 39.

§. 114.

Hydrophobia, quæ in acutis morbis sponte nascitur, absque venenato contagio, tam deleteria, ac canina, non est, neque hujusmodi remedia, quæ ad hanc proposita fuerunt, desiderat. Repetitæ & largæ venæsectiones inprimis hic conferunt (1).

(1) Vid. *Medic. Essays of Edinb.* T. I. n. 29.

FEBRIS VARIOLOSA.

§. 115.

Morbus contagiosus, & acutus, variolarum nomine insignitus, antiquis Græciæ & Latii medicis incognitus (1), a Rhaze primum descriptus (2), & ab Afris in Europam delatus; ut plurimorum fert sententia (3), inde a seculo nono in Germania se extulit, atque inde ab hoc tempore post aliquot annorum intervalla epidemice grassari ubique consuevit.

(1) Contrarium quidem post *Fracastorium*; *Zacut. Lusitanum*, *Forestum*, *Laurentium* aliosque plures, probare multo studio conatus est doctissimus medicus *Io. Godofr. Hahn.* L. *Variolar. antiquitates, nunc primum e Græcis erutæ*, Brig. 1733. 4. alioque, cui index præscriptus, *Carbo pestilens a Carbunculo sive Variolis veterum distinctus*,

act. duæ Don. Wilh. Trilleri de eodem argumento epistola Vratisl. 1736 4. Sed refutatus fuit a *Werlhofio* in *disquis. med. de variolis & anthracibus*, Hannov. 1735. 4.

(2) Quod vero diu ante Rhazis tempora morbus in Arabia grassatus sit, & a. 572. illuc advenerit, Cel. *Io. Iac. Reiske* ex scriptore Arabe probavit, in diss. *miscellan. observationes medicæ ex Arabum monumentis.* L. B. 1746.

(3) Notabile interim est, quod *Huetius* in *Huetianis* p. 132. memorat ex *Gregor. Turon.* L. VI. c. 14. variolas jam a. 520. in Gallia fuisse observatas; unde sequitur, eas minime ab Afris in Europam fuisse illatas. Sed vide, quæ *Werlhofius* super hoc loco commentatur. *l. c.* p. 9. not. 12.

§. 116.

Observat ille, si recte attendas, quatuor omnino stadia, & sic decurrit.

1) Primum stadium præcursoris quasi instar est, & apparatum exhibet, ac ab ingressu morbi usque ad quartum diem circiter producitur. Quo spatio lassitudo, dolor, dorsi, nausea, vomitus, pavores, & motus convulsivi, at hi quidem magis juniores, quam adultiores, corripiunt. Persæpe etiam sanguis ex naribus fluit. Intensa febris cum siti protinus inter initia præsto est. In junioribus tamen ea mitior apparet, quam in adultis, quorum mens adeo alteratur. Alvus modo naturalis, modo liquida, modo supressa est. Urina paullo post emissionem turbida, subalbida, aut subflava, vel sulphurea conspicitur.

2) Tertio vel quarto morbi die alterum incipit stadium, quo symptomata hactenus memorata, præter febrem, se subducunt, & nunc primum in facie, quam præ reliquis partibus seligunt, & manibus, posthæc in reliquis membris, inque capite quoque, puncta quædam rubra, nunc sparsim, nunc confertim, vel utrovis

modo, uſque ad ſextum diem paullatim erumpunt. Ex quo febris valde minuitur vel ex toto finitur, ſed halitus oris fœtere peculiariter incipit, & totum conclave adimplet. Maculæ cutis pus gradatim concipiunt, & paullatim in puſtulas lenticularis magnitudinis elevantur, halone rubro cinctæ.

3) Ab octavo ad undecimum diem, quibus tertium ſtadium continetur, puſtulæ ulterius uſque ad piſi magnitudinem aſſurgunt, & depreſſum hactenus verticem dimittunt. Calor rurſus increſcit aliquantiſper; facies nonnihil tumet; fauces dolent; oculi ſæpe inflammatur; puſtulæque ſuum halonem rubrum amittunt (1).

4) Jamque iſtæ per reliquos quatuor dies, qui quartum ſtadium conſtituunt, maturitatem conſecutæ, flaveſcunt, atque partim ſiccantur, partim rumpuntur, & utrobique in cruſtas abeunt, quæ vel ſponte defluunt, vel ab ipſis ægris decerpuntur, areolis ſubrubris in cute aliquamdiu remanentibus.

(1) Hoc ſtadio uſque ad finem morbi III. *Stoerkius* ſæpe verum pus in lotio conſpexit *ann. med. II.* p. 162. quod mihi quidem nunquam adhuc viſum.

§. 117.

Atque ſic quidem cum *variolis benignis* ſive *ſimplicibus* comparatum eſt; quæ in ſe nullum periculum habent, atque adeo, quamquam rariſſime, ſine omni febre effloreſcunt, nec medicamentis indigent. Vocantur eæ vulgo etiam *diſcretæ* & *confluentibus* tamquam *malignis* opponuntur. Sunt vero illæ his interdum multo pernicioſiores; multaque ſymptomata, quæ maxime periculoſa, in *diſcretis* ſolis eveniunt. Siquidem non tam a purulentæ materiæ copia, & multitu-

dine variolarum, quam ab aliis circumſtantiis, exitium imminet. Perraro fit, ut aliquot diebus ante febrem, vel ipſo primo invaſionis die, puſtula una vel plures majores in facie, collo, aut brachio erumpant, & confeſtim pus concipiant; *Maſter-pox* anglis appellantur. Atque hæ fauſtiſſimum morbi eventum promittunt. Interdumque etiam bubones ſub axillis ante morbum ſubnaſcuntur, ejuſdemque benignitatis ſignum exhibent.

Aliquando etiam, utut raro, docti quidam viri evenire contendunt, ut materia morbi non macularum atque puſtularum ſpecie exterminetur, ſed ſub febre ſucceſſive per ſudores exhalet ac diffletur; unde vero morboſa gravia pathemata poſthæc in corporibus plerumque procreentur. Num vero res ita unquam acciderit, uti ſpectatores egregii ſibi eam conceperunt, mihi non valde credibile videtur, propterea quod de ejuſmodi ægris nondum compertum fuit, an poſthæc in alia epidemia immunes a variolis manſerint; neque ſubtilitas miaſmatis in hiſce caſibus cum infauſtis eventibus ſubſecutis bene congruit.

§. 118.

Hactenus de variolis benignis. Nunc vero ſciendum eſt, eas haud infrequenter, & ſubinde adeo epidemico more, ab hac recta via, in ſuperioribus deſcripta, aberrare, tumque *malignas* cognominari. Quas mihi, ex parte, videor protinus ex eruptionis modo cognoſcere, cum non maculas, ſed papulas repræſentent.

Ejuſmodi vero ſunt latæ, depreſſæ, verrucoſæ (ad diſcretum genus pertinentes), vibicatæ, lividæ, halone nigro cinctæ, ſanguinolentæ cruorem rubrum vel nigrum tenuem fundentes, nec non variis exanthematibus, aut majoribus puſtulis nigris intermiſtæ, & diarrhoea, mictuque, aliiſve profluviis cruentis ſtipatæ.

Non raro accidit, ut erumpentes confestim pustulæ tertio vel quarto post die, cum jam maturescere debe-rent, lividæ & subcruentæ evadant, maculis nigris per totam corporis superficiem sparsis; quæ variolæ, ex confluentium genere, intra unum vel alterum diem hominem jugulant. Sæpissimeque hoc tempore sanguis tenuis ex diversis partibus, maximeque urinæ itinere, egreditur.

Atque hæ omnes variolæ cum febre maligna se ostendunt; plerumque aut citius aut tardius, quam benignæ, erumpunt; ex parte quoque iterum disparent; ad maturitatem ægre perveniunt, & prorsus non suppurant; aut si aliquatenus id eveniat, in crustulas vertuntur non sine magna molestia, calore febrili nunquam se remittente.

Post primum stadium alvi dejectiones putridæ, vomitiones, & motus convulsivi interdum accedunt, sæpeque recurrunt. Facies omnibus insigniter intumescit, vox admodum rauca fit, & respiratio laboriosa ac suffocatoria. Febris præter hæc nova ubique accenditur in suppuratorio stadio, multo quam primaria periculosior, suppuratoriam vocant; sub qua ægri plerumque e vita abripiuntur die decimo, undecimo, & decimo quarto, interdumque vigesimo primo demum, modo convulsionibus tentati, modo apoplexia, aut suffocatione oppressi. Pessimæ vel in ipso morbi apparatu necant.

Copiosior salivæ fluxus in ipsam hanc febrem suppuratoriam plerumque incidit, aliquot dies perdurans, modo bonus, modo malus. Quem tamen etiam subinde in benignis & distinctis variolis observare licet.

Plurimi ægri, quos alvi fluxus nono aut decimo morbi die, vel interdum citius exercet, incolumes evadunt, etiamsi variolæ maxime pestiferæ videantur.

At pessima diarrhoea est, si fœces griseæ, summeque fœtidæ excludantur, & flatus perpetuo erumpant.

Confluentes medium quandam quasi locum inter benignas & malignas obtinent, & salivæ fluxu nunquam non, persæpe etiam diarrhoea judicantur, quæ plerumque in supra dictos dies incidit, interdum vero cum incolumitate ægrum a primo die usque ad nonum vel undecimum prehendit. Eædem vel pure bono scatent, vel crudiore latice acri, tenui, pallido, & quodammodo pellucente ex parte repletæ sunt; unde cristallinæ cognominantur. Suntque illis aliquando etiam majores bullæ interspersæ, ex quibus ruptis humor effluens vicina loca erodit. Pars magna ichoris in sanguinem, ut videtur, resorpta, pustulas flaccidas & vacuas aliquantum relinquit; unde siliquosarum nomen obtinent. Verum hoc qualecunque genus crystallinarum pustularum non modo in confluentibus, sed etiam in discretis interdum occurrit.

§. 119.

Equidem ex naturæ lege variolæ in cutem erumpere consuerunt, quod nemo ignorat; non ideo tamen negandum est, quod multi docti viri faciunt, illis etiam interdum & rarissime viscera & intestina laborantium, vel laryngem, aut œsophagum conspurcari. Quod quidem, nisi per extispicia compertum fuisset (1), ego etiam negarem; certeque ad id credendum squamulæ per alvum copiose excretæ, vel vomitu etiam rejectæ, me non adducerent (2).

(1) Unum tantum testem hujus insoliti phænomeni, sed fidei probatissimæ, hic allego. *Justum Godrofr. Günzium* in *Commentar. super Hippocratis L. de humoribus, purgandis*, p. 158. n. 21. Vid. quoque *Theod. Kerkringii Spicileg. anat. obs.* 62.

(2) Quo argumento usum videas, post alios, *Sim. Paul. Hilscherum* in Progr. *de variolis internis partibus.*

§. 120.

Qui malignas variolas superarunt, iis sæpe bubones, parotides, furunculi, aliave ulcera difficulter sanabilia, ossibusque cariem facile inducentia nascuntur; aut febris lenta succrescit; aut alius exanthematicus morbus acutus succedit. Alii cœci, aut surdi, aut muti fiunt, aut nervorum resolutione in extremitatibus corripiuntur. Alii in longos pulmonum morbos incidunt. Sunt etiam, qui graviore erysipelate pedum livido adficiuntur, & protinus nunc pereunt. Sunt denique, qui insultu apoplectico subito exstinguuntur.

Verum etiam variolæ benignæ suas metastases, licet leviores interdum habent, opthalmias, febres nocturnas, tusses. Ulcera & pustulæ cornæ, staphylomata, & leucomata utrobique, multo frequentius vero in confluentium genere, oriuntur. Quod & maxime cutim effodit & fœdas cicatriculas ac foveas relinquit, & coalitum narium palpebrarum, & gulæ (1) prodúcit.

(1) Vid. *Act. Hafn. T. I. obs.* 109.

§. 121.

Quamquam per contagium transferri variolas certissimum est; incertum tamen est, & prorsus obscurum, utrum natura ex se ipsa morbum proferat, an adventitius ille tantum sit, & a primo suo ortu saltem in Europa talis fuerit, quemadmodum plerorumque fert opinio. Postremum quidem ex natura ejus contagiosa apparet, observationibusque fide dignis confirmatur; nec prius tamen probabilitate omni caret, imo, me judice, multo probabilius est, propterea maxime, quod exacta tempora in accessu suo ac reditu, non minus ac

in duratione obſervat morbus, nec ex contagio ſe in alios ſive ſingulos, ſive per ſocietates majores vel minores copulatos, ſemper profert. Quapropter etiam nec in aere, nec in tempeſtatibus, nec in regionibus cauſa morbi univerſalis recte quæritur; multoque minus ex aliis hypotheſibus recentiorum medicorum *Liſteri*, *Paullini*, *Sidobrii*, *Mareſcotti*, *Woodwardi*, *Violanti*, *Hahnii* ſufficienter explicari poteſt; ut Hahnianam tamen omnium veriſimillimam eſſe cenſeam.

§. 122.

Ceterum circa variolas ſequentia adhuc momenta notari & conſiderari merentur.

1) Omnes pene populos ac homines iiſdem infeſtari; nec embryonibus quidem exceptis, ſive mater durante graviditate illis laboraverit, ſive non laboraverit.

2) Epidemico more eas plerumque graſſari; ſed aliam tamen epidemiam altera eſſe pernicioſiorem.

3) Dum languet morbus, paullatim illum cedere alii, maxime exanthematico, miliari, morbiloſo, ſcarlatino, & variolis ſpuriis.

4) Qui ſemel eum expertus eſt, rariſſime altera vice, multoque rarius pluribus iſto prehendi. Ubi tamen cautio adhibenda, ne ſi iſta obſervatio occurrat, variolæ ſpuriæ pro veris habeantur.

Ceterum id non vulgare eſt, quod ex inſignis practici ore *Pechlinus* habuit, viſas ſibi ſemel dextra parte variolas, ſiniſtra morbillos, diviſo ad perpendiculum corpore (1).

(1) *Obſervat. phyſ. med. L. I.* 15. p. 239.

§. 123.

Progredior ad *curationem* variolarum; quæ quidem non alia eſt, quam quæ in febres continuas, benignas & malignas, ſupra dicta. Enimvero permultæ graves inſuper noxæ interdum variolis ſe addunt, quarum auxilia hic commemoranda ſunt.

1) Ubi variolæ haud juſto tempore erumpunt, unica venæſectio, vel unica doſis laudani liquidi Sydenhami, aut electuarii diaſcordii Fracaſtorii eas exigit. Mutat etiam egregie difficilem eruptionem ſemicupium calidum ex aqua & lacte ſedulo applicatum.

2) Ubi variolæ concidunt & quaſi diſparent, præ ceteris confert liquor cornu cervi ſuccinatus, per ſingulas duas horas ad quindecim & plures guttas datus; deinde quoque ſemicupium (n. 1.), & epiſpaſtica ad pedes aut ſuras conferunt.

3) Ubicunque febris inflammatoria nimis vehemens eſt, & ultra ſuum terminum protrahitur, repetita inprimis ſanguinis miſſione & antiphlogiſticis, etiam ex purgantium claſſe, opus eſt; ſi maligna ſe oſtendat, iteratis purgantibus mannatis aut tamarindinatis, & ſubinde etiam emeticis, utendum eſt.

4) Eidemque purganti tamarindinato, etiam repetito, cedit febris ſuppuratoria gravior; quæ, ſi inflammatoria ſit, quod ex augmento æſtus & urina flammea cognoſcas, ſimul & ſanguinis miſſionem, & acida deſiderat; ſin autem putrida, quam debilis pulſus, inſignis fœtor, vehemenſque virium lapſus prodit, cortex Peruvianus ſedulo uſurpandus eſt. Sed recte quoque utrobique in hac febre cum dicto cortice acida combinabis, adeoque decocto ex hujus corticis drachmis duabus vel tribus ac aquæ fontanæ unciis ſex parato, ſucci

citri unciam unam femis & fyrupi berberum dimidiam admifcebis, fingulifque horis cochlear unum vel duo propinabis.

5) Ubi nigræ puftulæ appareant, aut fimiles maculæ puftulis intermiftæ fint, cortex Peruvianus cum alumine crudo mixtus palmam omnibus aliis remediis præfert. Quapropter decocto faturato ex corticis Peruviani uncia dimidia & aquæ fontanæ unciis duodecim parato, adjiciendi aluminis fcrupuli duo ufque quatuor, & fyrupi acetofitatis citri uncia. Cujus mixturæ alternis horis duo cochlearia præbeantur. Loco pulveris corticis, poteft etiam extratum ejus eodem pondere præfcribi.

6) Ad refpirationem fuffocatoriam nil præftantius eft venæfectione & decocto purgante ex mannæ uncia una, pulpæ tamarindorum unciis duabus, cremoris tartari drachmis duabus confecto, quod fucceffive calide propinatur. Si rebellius malum, maximeque fatale fuerit, emeticum exhibitum celerrimam opem præftat. Nec contemnendus eft liquor cornu cervi fuccinatus, ad drachmam & ultra in larga aquæ appropriatæ copia cum fyrupo pectorali datus.

7) Salivæ fluxus ad inftar crifeos quoddam eft, adeoque fupprimi non debet, nifi præter modum copiofus fit & fuffocationis metum faciat: quo in cafu purgantia optime illum moderant. Præmature vero imminutum, fub quo facies & manus fubito detumefcunt, laudanum liquidum revocat ad duodecim & plures guttas mane & vefperi datum, aut fyrupus de meconio ad unciam unam.

8) Convulfivos motus in decurfu morbi accedentes optime lenit pulvifculus ex cinnabaris factitiæ granis octo, fulphuris antimonii aurati tertiæ præcipitationis

grano uno vel duobus, & totidem moſchi granis compoſitus.

9) Palpebras & oculum a puſtulis defendit balſamum embryonum ipſis ſubinde illitum, ſimulacque morbus ſe oſtendit; itemque collyrium & aquæ plantaginis, in qua ſacchari ſaturni pauxillum ſolutum eſt. Ipſam puſtulam in oculo delendam Chirurgia docet.

10) Palpebrarum coalitus aſſidue impediendus eſt lacte calido, quo frequenter per diem & noctem eluantur. Ex earum enim concretione peſſima mala oculis imminent, & multo periculoſiora, quam quæ apertis palpebris oculo ex lucis affectione accidunt.

11) Ardorem in faucibus leniunt gargariſmi ex decocto hordei, roob mororum, & pauxillo lapidis prunellæ. Infantibus vero, & pueris magis accommodatus linctus eſt ex melle roſarum, ſyrupo ribium, & ſpiritu nitri dulci paratus.

12) Puſtulæ maturæ aciculis vel forficula utiliter aperiuntur, ad evitandas cicatriculas & cutis eroſiones. Quo facto lactis cremor illis illinitur.

13) Aridæ membranæ confluentium optime fotu lactis emolliuntur; aut ſaltem papyro ex liquata cera extracta conteguntur.

14) Ad reſiduum ruborem macularum opportune delendum efficax liquor eſt ex aquæ roſarum unciis octo, ſpiritus matricalis vel lavendulæ uncia dimidia, camphoræ granis quatuor mixtus & penicillo aliquoties de die illitus.

15) Plebeiæ variolarum curationes vel deridendæ vel damnandæ ſunt, nullamque fidem merentur.

§. 124.

Faciem a variolis defendere diverſis remediis diverſi tentarunt. Ex quibus optimum eſt balneum aquæ vel & lactis calidum, in quod a primo invaſionis tempore uſque ab ſupurationis initium pedes per horæ dimidium bis die conjiciuntur. Cui ſuppar cataplaſma ex pane albo & lacte brachiis ſuperimpoſitum; aut aliud, quamvis actione diſſimile, ex ſemine ſinapis, ſuris impoſitum. Nec tempeſtiva artuum ſcarificatio contemnenda eſt.

Contra vero fonticuli, veſicatoria nuchæ applicata, fomentationes faciei ex aqua calida vel frigida, aut jure carnis vervecinæ, itemque inunctio ejuſdem cum lardo, vel oleo lini aut ſimili, nec non ſpirituum prophylacticorum applicatio, aut raſura capillorum, & hirudinum applicatio nullam laudem merentur.

§. 125.

Convaleſcentes neceſſe eſt, ut aliquamdiu & liberum ærem vitent, & conſtantem perſpirationis ſucceſſum ſervent; quam eſſentia alexipharmaca Stahlii egregie ſecundat. Poſt malignas vero ſimul alvus ſemel vel bis purgari debet.

§. 126.

Præſervare homines a variolis graſſantibus, magis in votis eſt, quam in artis poteſtate. Nulli ſane remedio, qualecunque illud ſit, fidendum eſt, ſive ſit mercuriale, ſive purgans, ſive diaphoreticum, ſive ex his diverſimode compoſitum. Neque mercurius vivus aut moſchus in amuleto ſperatum effectum, niſi in quibuſdam ſaltem, qui tamen forte ſponte quoque luem in præſenti effugiſſent, ubique, quod certe ſcio, edunt.

Imo fuerunt, quibus letales puſtulæ ad hujus vel illius prophylactici uſum eruperunt.

Nec inſitio variolarum quemvis tutum a malignis & letalibus variolis præſtat; quamvis plerique omnino evadant, & ex centenis, imo ducenis, vel tricenis vix unus moriatur; cum contra naturalis morbus ſeptimum, octavum aut nonum quemque tollat, &, ſi valde malignus ſit, tres partes ægrotantium, interdumque adeo omnes rapiat. Optandum interim eſt, ut ne unquam extra epidemiam inſitio adornetur, quoniam metus oritur, ne per hanc morbus denuo in rem publicam transferatur; id quod jamdum factum eſſe aliquoties, docti quidam viri, inſitionis licet magis fautores, quam oſores, publice declararunt. Quamvis in noſtra civitate nuper, extra epidemiam, inſitæ cuidam juveni variolæ venenum ſuum, admodum quidem peſtiferum, in neminem, neque in proximas ædes, transfuderunt.

§. 127.

His rebus poſitis, cogitarunt jam quidam præclari viri de varioloſi morbi exſtirpatione, quam vel ea ratione, qua peſtem Europæi profligant & a mœnibus ſuis avertunt (1), vel ſubita exanthematis varioloſi jam per febrem expellendi mutatione in mitius morbilloſum per Peruvianum corticem, obtineri poſſe putant (2).

(1) Vid. Ill. *Roſenii* L. *v. Kinderkrankh.* Sect. XII. p. 130. edit. 1. Murrayan. & Cel *Car. Chri. Krauſe* diſſ. *de variolarum exſtirpatione inſitione ſubſtituenda* Lipſ. 1762.

(2) Vid. Cel. *Fr. Caſim. Medici Sendſchreiben von Ausrottung der Blattern.* Frf. & Lipſ. 1763. 8. & *Medic. Beobacht.* P. II.

§. 128.

Supereſt, ut de *varioliſ ſpuriis*, quas alibi ſimplici *Varicellæ* nomine inſignivi, præcipiam. Quarum tria genera conſtituenda ſunt.

Primum genus *lymphaticarum*, ſ. *aquoſarum*, *chickenpox*, *petite vérole volante*, *Waſſer-und Windpocken*, *güldne Pocken*, puſtulas exhibet diſcretas, veris ſimillimas, nunc majores, nunc minores, ſed quæ in vertice foveam, ut hæ, non habent, & jam primo febris die formantur, tertioque reſiccantur, & ab hoc uſque ad ſeptimum decidunt. Humorem continent tenuem, albicantem, ac mucoſum.

Alterum genus *acuminatarum*, ſive *verrucoſarum*, *Steinpocken*, *Spitzpocken*, *Hundspocken*, papularum rubrarum formam refert, in quibus nullus humor, quæque indureſcunt, & verrucis ſimillimæ ſupra cutem prominet, & ſeptem diebus evaneſcunt.

Tertium genus *durarum ovalium*, *Schweinspocken*, poſt aliquot plerumque dierum febrem tubercula format obſcurius rubentia, dura, ad ovalem figuram accedentia, halone rubro cincta, veriſque variolis paullo majora. Quæ poſt duos vel tres dies nonnihil ulcerantur, & paulatim cum nigrore exareſcunt, denique palleſcunt & ſubſident; aliis interdum novis interea excluſis, ut, octiduo plerumque finitus morbus, nunc ad aliquot hebdomades producatur vel ſine febre, vel cum febricula lenta.

Singulæ hæ variolæ nothæ haud raro populariter graſſantur, veriſque aliquando, ut & morbillis ſuccedunt, vel ſingulas præcedunt, largiore aliquando plurium annorum intervallo, adeoque a vero morbo neminem ſecurum præſtant. Pro veris autem tum inprimis

imponunt, quando cicatriculas relinqunt. Febris, quæ initio apparet, ſemper diaria eſt & mitis; ſymptomata hinc quoque tolerabiliora omnia, totuſque morbus omnis periculi expers eſt. Tuſſis vero interdum ægros vehemens excruciat, & morbo primario diutius continuat, ut remediis contra hanc opus ſit, quæ ipſe morbus in ſe alias haud poſtulat. Rarius contingit, ut inter genuinas nothæ ſimul erumpant, que deinceps ante illarum exſiccationem evaneſcunt.

FEBRIS MORBILLOSA.

§. 129.

Toti fere generi humano morbilli, acrioris lymphæ progenies, æque ſolemnes ſunt, ac variolæ. Infantibus inprimis deſtinati ſunt, perinde ac hæ: contagio quoque in alios, ac plerumque populariter ſæviunt: ſemel ſalutatos vix iterum occupant (1).

Variolas interdum protinus, ut hæ quoque morbillos viciſſim ſubſecuntur. Imo uterque morbus interdum mixtus obſervatur.

(1) Cl. *Targioni Tozzeti* in pluribus recurſum obſervavit, durante epidemia; vid. *Journ. de Medec.* par *Vandermonde. T. V.* p. 73.

§. 130.

Pro diverſa natura febris, & humorum diſpoſitione, & contagii epidemici genio, morbillos in *benignos* & *malignos* diſtinguimus.

Utrumque genus præmittit aliquamdiu, præcurſoris inſtar, lippitudinem humidam, coryzam, tuſſim, raucitatem, & quandoque etiam hæmorrhagiam narium.

Atque sub istis catarrhis febris demum moderata in *benignis* accedit, & tertio circiter die ejus ex toto corpore maculæ rubellæ latiores, & plerumque confluentes, ac nonnihil asperæ, & in facie supra cutem elevatæ efflorescunt. Ubi paullo gravior morbus, nausea vel vomitus semper fere occurrit. Inde a quinto die usque ad septimum exanthemata rursus impallescunt, & subsident, ac intenuissimas squamulas solvuntur, subsequente sudore largo universali. In nonnullis vero præter ordinariam crisin per sudorem & urinam, etiam alvi profluvium & hæmorrhagia narium, multaque sputa contingunt.

Istique benigni morbilli frequentissime absque gravi afflictione suos dimittunt, sic, ut permulti ne lecto quidem affigantur, saltem absque omni artis præsidio convalescant.

§. 131.

Diarrhoea non raro primis jam diebus occurrit, exanthematis tamen eruptioni sub decenti regimine haud adversa (1). Eadem subsequentibus diebus, aut post superatam febrem subinde recurrit.

In aliis ægris alvus per totum morbum clausa est, omine haud infausto. Narium hæmorrhagia solemnior hic est, quam in variolis, non solum in primo morbi stadio, sed etiam in vigore. Nonnunquam vero tam larga est, ut mortem accersat (2).

Tussis fere per totum morbum durat, imo etiam ultra se extendit. Ubi sicca atque vehemens ea fuerit, suffocationem, peripneumoniam, aut phthisin minatur. Hanc autem tussim superveniens diarrhoea optime moderatur & tollit.

(1) Vid. *Journ. de Medec. T. V.* p. 74. 75.

(2) *Hoffmanni Med. rat. syst. c. de febre morbill. obs.* IV.

§. 132.

§. 132.

Malignitatem diverſa ſymptomata produnt: intempeſtiva vel nimis tarda exanthematum eruptio, aut præmatura fuga; quod tamen utrumque inter cetera malignitatis ſigna leviſſimum, & per ſe ſolum non ominoſum obſervatur niſi ſubſequente delirio; porro febris poſt eruptionem perdurans; inſignis corporis debilitas; tumor cutis leucophlegmaticus; color macularum fuſcus aut pallidus; interſperſa alia exanthemata; vel morbillos circa octavum vel nonum diem, quo jam abierunt, demum ſubſequentia; atque angina gangrænoſa, quæ peſſimum ſymptoma, atque jam quarto die mortem inducit. Quam vim autem alia levior & ſimplex, quæ ſæpe, interdumque populariter accedit, haud exercet.

Quo propiores autem a malignitate abſunt morbilli, eo proniores ſunt in tabem, non minus ac in alia vitia. Succeſſiſſe enim tum ophthalmias, ulcera corneæ, diarrhœas chronicas exitiales, guttam ſerenam, ulcera in variis partibus, pleuritides, gangrænam; obſervationes docent.

§. 133.

Curatio a generali methodo febrium acutarum non differt.

Sanguinis miſſio utiliter celebratur, ſi febris vehemens, vel fauces inflammatæ ſint.

Si febris languet, & eruptio protrahitur; ſi ſtricturis cardialgicis & aliis motibus convulſivis morbilli ſtipati ſunt; ſi in primo vel altero ſtadio diarrhoea excedit, aut finito morbo pertinaciter continuat, utiliter datur laudanum liquidum Sydenhami, vel aliud ex opio medicamentum, aut ipſum opium (1).

Quando vero morbilli regreſſi, protinus in balneum calidum æger demittendus eſt; quod cutem emollit, & exanthemata revocat. Alvi fluxu natura morbillos retrocedentes ſolvit (2).

Ad vomitum ſedandum prodeſt extractum caſcarillæ ex aqua ſtomachali datum.

Verendam ſuffocationem vapor lenit ex decocto roſmarini & hederæ terreſtris, in os attractus; aut, ſi id non licet, liquor cornu cervi ſuccinatus legitima doſi & frequenter propinatus. Utiliter etiam tum alvus decocto mannato ducitur, & ſanguis e vena mittitur.

In malignis maxime omnium cortex Peruvianus laudandus eſt.

Ad pertinacem tuſſim vero relictam non aliud medicamentum efficacius eſt, quam ſulphur antimonii auratum; quod bis vel ter, interjecto aliquot dierum intervallo, infantibus a grano uno ad tria, cum duplo ſacchari vel magneſiæ albæ exhibetur; & decoctum radicis chinæ aut furfurum triticeorum, melle edulcoratum. Sin tuſſis ſpaſtica, laudanum liquidum in auxilium ſimul vocari debet.

(1) Vid. Ill. *Tralles L. de Opio.* Sect. II. p. 144.
(2) *Hoffmann l. c. obſ. II.*

§. 134.

Finito morbo, neceſſarium eſt, ut aer aliquamdiu adhuc evitetur; quippe a cujus præmatura admiſſione exitium imminet; prætereaque alvus aliquoties per intervalla decocto mannato ſolvatur.

§. 135.

Inſitio morbillorum poſſet omnino in peſtiferis epidemiis ſuum uſum habere. *Franciſcus Home* eam primo tentavit (1), & ſanguinem per vulnuſculum cutis, quam confluentes maculæ obſidebant, goſſypio excepit, idque utrique brachio, ſine prævia præparatione, inſinuavit. Sed poſt ſunt etiam huic ſcopo ſaliva ægrotantium, aut ipſorum lacryma, tempore criſeos bombace excepta, aut ſquamulæ cutis defluentes inſervire (2).

(1) Vid. *Princip. Medecin.* p. m. 186. §. 12.

(2) Vid. *Alex. Monroo* jun. *L. de venis lymphaticis*, p. 58. & *Neues bremiſches Magazin*, *vol. II. St.* 11.

FEBRIS MILIARIS.

§. 136.

Purpura, papula miliaris, *Hippocrati* ſimpliciter exanthema dictum (1), vel primarius morbus eſt, vel ſecundarius, h. e. cum alio morbo complicatus.

Ac prior quidem ſic decurrere conſuevit. Homo primo inhorreſcit, dein in æſtum conjicitur, cui algor inordinate ſe immiſcet. Virium dejectio magna eſt. Dolores capitis, pervigilia, deliria, anxietates & ſtricturæ præcordiorum, ſuſpiria inducentes, præſto ſunt. Sitis fere inexplebilis eſt. Perſæpe etiam rheumaticus aliquis dolor in membro aliquo, in latere aut in lumbis hominem afficit; idemque aliquando ipſam febrem duobus tribuſve diebus antecedit, febreque poſthæc erumpente vel decedit vel permanet. In dorſo, cruribus, ac inteſtinis ſingularis ſenſus punctorius vexat, inque digitis pungitivus aliquis ſtupor. Convulſivi motus haud raro quoque ſe immiſcent. Interque hæc pathemata ac inter ſudores, qui ſtatim initio fiunt, nunc demum tertio

vel quarto die in dorſo, pectore, collo, ac digitorum interſtitiis, interdumque etiam in brachiis & cruribus tantum, vel in toto corpore prodeunt papulæ, milii ſeminis magnitudine, rubræ, circulum rubrum in fundo habentes, vel albæ ejuſdem cum cute coloris, aut mixtæ; quæ veſiculæ ſunt, primo ſero limpido, deinde ſubalbicante, margaritarum colore non diſſimili, plenæ, valdeque prurientes & ardentes. Quibus ad cutim propulſis, ea porro ſudore non mediocri & proprium fœtorem ſpargente perfunditur; ſymptomata ipſa vero vel levantur, vel non levantur, ſed perſiſtunt, imo adeo creſcunt cum ſumma ægri pernitie. Puſtulæ ſenſim incertis diebus explicantur, tandemque die 7. 9. 10. 11. 18. 20. aut 21. rumpuntur, exſiccantur, & ſquamularum inſtar decidunt, ægris ſic ad ſanitatem redeuntibus (2).

(1) Luculenter *Cous* hanc febrem exanthematicam deſcribit *Epid. L. II.* p. m. 986. & ante epocham Lipſienſem *a Welſchio* deſcriptam, *Diemerbroeckius*, *Grato Riverius.* vid. *Io. Cph Lud. Scip.* diſſ. *de purpura*, *antiquo morbo.* Gotting. 1741.

(2) Hiſtoriam hujus febris enixo ſtudio propoſuerunt *Dan. Hamilton* Tr. *de praxeos regulis & febre miliari.* Lond. 1710. 8. *Car. Allionius* Tr. *de miliarium origine*, *progreſſu*, *natura & curatione.* Aug. Taurin 1758. 8. & *Cph. Molinarius de miliarium indole & tractatione diſquiſ.* Vienn. 1764. 8.

§. 137.

Pectoris cum ſuſpiriis oppreſſio, vigiliæ, & deliria, quotieſcunque ægri ſe ad ſomnum componant, & pulſus frequens, miliaria exanthemata certiſſime præſignificant.

Mentitur initio ſæpe purpura anginam, pleuritidem, tuſſim, coryzam, rheumatiſmos, convulſiones, eryſipelas.

Interdumque ſub larva febris intermittentis, inde tantum non ſemper exitialis, ſe abſcondit.

Lingua in nonnullis obſeſſa eſt aphthis; in quas reliquiæ febris aliquando derivantur.

Alvus in aliis adſtricta, in aliis ſoluta eſt cum inteſtinorum doloribus.

Urina modo naturalem colorem habet; modo inſtar aquæ pallet, vel ſubvireſcit.

Utraque & rubra & alba interdum confluunt (1). Tumque ſparſim etiam aliquando veſicas piſi, imo nucis juglandis magnitudine, & in ambitu rubras efformant (2).

Purpura mixta febrem ſemper ardentiorem oſtendit.

Nonnulli per vices efferveſcente febre nova exanthemata, prioribus exareſcentibus, ſemel vel bis excludunt. Tumque morbus fere non letalis per quatuor vel plures hebdomades trahitur.

Qui ſemel hac febre laborarunt, facile in eam rurſus incidunt.

In declinatione ſæpe manus ſudore frigido madent.

Exanthemata alba, miliaria ſtricte dicta abs nonnullis, pejorem indolem, quam rubra, ſemper præ ſe ferunt; ex communi fere omnium Medicorum conſenſu.

(1) Vid. *Andr. Ottom. Gœlicke* diſſ. *de purpura alba confluente.* Frf ad Viadr. 1740. Rubram confluentem notavit Ill. *Stoerkius ann. med.* I. p. 49.

(2) Vid. *Primit. Med. Polon. vol. II.* p. 49.

§. 138.

In puerperis, quas inprimis purpura infestat inde a tertio, quarto, aut quinto die, vel serius, lochia plerumque tunc retinentur, & e mammis lac resorbetur, simulque sæpe uterus inflammatione correptus est.

Sæpeque jam ante partum in his morbus incipit, cum calore præternaturali, ardore internorum, vel partis alicujus dolore, & cum maxima pectoris oppressione ac suspiriis: quæ cuncta post partum continuant, pustulis tertio die erumpentibus.

Sub salubri morbi decursu sanguinis ex utero fluxus revertitur, vel diarrhoea in ejus vicem oritur, aut fœtidus humor ex vulva profluit.

§. 139.

Symptomatica purpura malignis febribus se addit, exanthematicis, inflammatoriis, intermittentibus, arthritidi; adeoque tum ipsa quoque malignitatem præ se fert.

§. 140.

Utraque, primaria & symptomatica, rubra & alba, lymphæ vitio peculiari spontaneo, sed vix determinando, ortum suum debet; quamquam interdum quoque & immoderato conclavis æstu, & stragulis multis, & cardiacis copiose datis in acuta febre extorqueri possit, cui alias non accessisset (1).

Per populum subinde grassari solet febris (2), & nonnullis locis ac regionibus magis familiaris est (3), maximeque Martio & Aprili mense se monstrat.

Nullumque fere exanthema tam facile, quam miliare, regreditur.

Sed idem valde ancipitem eventum ubique habet, ſive rubrum ſive album ſit, ſæpeque vim necis in oppreſſos exercet; quæ maxime verenda, ſi profundi ſopores, peripneumonia, deliria, urina, ab initio turbida, aut pallida, convulſiones, aphonia, linguæ tremor, ſuſpiria crebra, paralyſes artuum, ſudores largi præcoces, dolor faucium anginodeus, apoplexia, gangræna in parte externa, oboriuntur. Leucophlegmaticus tumor plerumque etiam infauſto omine obſervatur.

Alia conſequentia mala ſunt tumores vel abſceſſus mammarum, fluxus nimius urinæ & lochiorum, memoriæ defectus, hypochondriaca & hyſterica pathemata, tuſſis vehemens, lenta corporis conſumtio cum anorexia conjuncta.

Contra ſalubris exitus ſperandus eſt, ſi reſpiratio haud oppreſſa, & moderatus ſudor cum puſtulis erumpit; ſique alvi fluxus (4), aut diureſis, aut ſputa oriuntur, perquæ nonnunquam totus morbus ſolvitur. Etiam ægri, quo magis ſomnolenti, eo felicius evadunt. Nec hæmorrhagia narium inſalubris deprehenditur.

Urina pallida facta ex citrina meticuloſam metaſtaſin ſignificat. Albeſcens vero, & ſero lactis ſimilis diuturnitatem morbi plerumque portendit.

(1) Ab hoc calido qualicunque regimine purpuram ſemper excludi, nec unquam ſponte in gruere, noſtris temporibus demonſtrare geſtiit doctiſſimus *Haenius Rat. medend.* P. VIII. c. 3. P. IX. c. 3. P. X. c. 5. cui vero alii docti viri contradixerunt. *Collinus* in *lettre à M. de Haen au ſujet des maladies avec éruption* 1763. Diſſ. *de miliaribus* 1763. *Epiſt. ad Baldingerum* 1764. *Cranzius lettre à Mr. Tiſſot.* 1763. *Molinarius libr. cit. & Alethophili Viennenſes* in *elucidat. epiſtol. de Cicuta* 1766.

(2) Vid. *Iuon. Io. Stahlii* diſſ. *de purpura epidemica.* Erf. 1732. *Io. Godofr. Salzmanni* diſſ. *hiſtoria purpuræ*

miliaris, *Argentoratum & viciniam infestantis.* Argent. 1766. *Actor. Helvet. T. II.* p. 76.

(3) Vid. *Allion. l. c. cap. I.*

(4) Cui tamen non semper fidendum esse, Cl. *Binningenus* observavit, *Act. Helv. T. cit.*

§. 141.

Purpuræ primariæ curatio multam molestiam creat medentibus; horumque tentamina ostendunt, non omnibus ægris eadem remedia prodesse; ut adeo nec inter se circa istorum effectus consentiant. Quod inprimis de acidis & vesicatoriis valet, quæ ab aliis damnari, ab aliis vero prædicari videas.

Maxime vero omnium prodesse mihi videntur purgantia antiphlogistica, aut saltem clysteres emollientes, diaphoretica fixa, diuretica temperata, nitrum, sanguinis missiones, & apozemata diluentia atque demulcentia. Nec ego quidem vesicatoria respuo.

In purpura puerpurarum alvus quovis vesperi per aliquot dies pilulis balsamicis Beccheri vel Stahlii, ad duodecim vel quindecim grana datis, ducenda est; quo vel lochiorum fluxus restituatur, vel vicaria diarrhoea exsuscitetur. Saltem enemata repetitis vicibus injicienda sunt. Nec restitante lochiali sanguine venæsectio omittenda.

Purpuram regressam revocant fricationes thoracis cum panno laneo, vapore succini imbuto, & lotiones ejus cum aqua calida.

Sudores deficientes unico opii grano, pulveri absorbenti admixto, restituuntur. Fricationes pectoris modo memoratæ etiam ad id valent. Videndum quoque, annon sanguinis copia minuenda sit?

Contra convulſiones in hac febre pulvis Tunquinenſis proficit. Qui ipſe quoque una cum cucurbitulis occipiti affixis deliria moderatur.

Tumorem leucophlegmaticum relictum cathartica & diuretica iterato data minuunt.

§. 142.

Ceterum ignorare non oportet, purpuram rubram etiam ſine febre exſiſtere, eandemque chronicam eſſe, & *ſcorbuticam* vulgo cognominari. Obſervatur illa frequenter æſtate in adultis ſucci plenis, ac in fœminis, quibus menſium fluxus ceſſavit, aut fluor albus incommodat. Eadem etiam ſubinde febribus intermittentibus pertinacioribus ac lentis accedit, eaſdemque ſolvit. In cortice Peruviano adverſus eam magnum præſidium eſt.

Neque hoc ignorandum eſt, in puerperarum cute perſæpe ſudamina copioſiſſima efflorefcere, quæ imperitis facile pro purpura imponant; ſed ex defectu ſymptomatum ipſi propriorum (§. 137.) haud difficulter ab hac diſcernantur.

FEBRIS PETECHIALIS.

§. 143.

Epidemica ſæpe, militibus in caſtris maxime infenſa febris petechialis eſt, quam olim *purpuratam puncticularem*, & *peticularem* vocarunt, itemque *Hungaricam*, *Pannonicam*, & *caſtrenſem*: quæ ſumme maligna ubique, ut quævis fere malignitatis ſymptomata, a me alibi enumerata, in eadem occurrant.

Ejus vero ratio maxime talis eſt. Multi ante febris eruptionem aliquamdiu imbecillos ſe ſentiunt; caput &

dorſum iis dolet; ventriculus cibos averſatur; ſomnus fere nullus eſt; mens leviter hebeſcit; ex alvo in nonnullis putrida deſcendunt; alli vomunt. Quibus perpeſſis, febre demum acuta comprehenduntur, in dies exardeſcente, plerumque tritæophya (1). Sunt vero etiam, quos febris protinus corripit ſine ejuſmodi præcurrente moleſtia (2).

Inque hac febre infirmitas increſcit, ægri leviter delirant, perpetuis vigiliis torquentur, urinam rubram emittunt, mox turbidam, in qua multa vel feculenta aut mucoſa deſident; at ſæpe etiam viridem, aut ſubnigram. Quidam videntur ab ipſo morbi principio propter dolorem in latere acutum pleuritide laborare, & ſic medicos fallunt; aliis ille paulo poſt accedit. In aliis febris ſub prima facie benignam mentitur, & propter tuſſim, quacum invadit, ſub larva catarrhalis imponit medentibus. Die primo, ſecundo, tertio, quarto, ſeptimo, nono, aut undecimo in extrema cute, circa collum, ad mammas, in brachiis (3), femoribus, interdumque etiam in univerſo corpore, nec facie quidem excepta (4), maculæ erumpunt, vel rotundæ & parvæ tanquam acu factæ & pulicum morſibus ſimiles, vel inæquales & latiores, rubræ, vel lividæ aut nigræ, multæ vel raræ, mobiles aut fixæ: quæ in aliis poſt triduum evaneſcunt, in aliis vero diutius & ad finem morbi, imo etiam ſuperato illo (5), vel poſt mortem adeo perſiſtunt (6). Febris autem nec quidquam, poſtquam eæ eruperunt, remittit, ſed creſcit potius. Jamque facies oculique rubent, lingua tremula & aſpera, interdumque nigra eſt, tuſſis ſicca, hactenus moderata, fortius urget, deliria vehementiora fiunt, mens formidoloſa ſtupet, manus tremunt, labia oris reſiccantur, indecens corporis nudatio, floccorum aut feſtucarum collectio animadvertitur, æger anxie reſpirat; dumque hæc aliquamdiu perdurarunt, ſub faucibus inflammatis,

convulſionibus, aut phrenitide, extrema corporis inalgeſcunt, ſudorque frigidus ab eodem defluit, ægrique intra viginti dies decedunt, rubro macularum colore in lividum & nigrum converſo.

Si qui vero ad valetudinem redeant, hi ex alvo multa putrida dimittunt, & perſæpe circa nonum diem ſurdeſcunt ac ſoporoſi fiunt, & mentis uſum poſtea recuperant, & tenacia ſputa tuſſi extundunt, ſæpeque etiam per unum, duos vel complures dies acidulo, fœtidoque ſudore madent.

In quibusdam morbus in febrem intermittentem convertitur; in aliis rheumatici dolores, aut parotides, bubones, furunculi, abſceſſus juxta articulos, vel tumores œdematoſi in facie, manibus, aut pedibus oriuntur. Ipſa febris interdum ſemel vel bis repetit, etiamſi integre ab urinis & ſudore judicata (7).

(1) Vid. *de Haen Rat. med. T. V.* p. 23. & *Strack.* L. *de morbo cum petechiis.* p. 101.

(2) Hanc quidam autores vocant *veram*, illam *ſpuriam febrem* ſive *catarrhalem petechizantem*; vid. *Hoffmann. Med. rat. ſyſt.* T. V. p. 226. ſeq. Sed eſſentialiter nulla ab altera profecto differt.

(3) Vid. Cel. *Car. Strack Obſervationes medicinales de morbo cum petechiis*, p. 17. 27. qui affirmat, niſi in his partibus petechiæ ſint, harum etiam nullas in ceteris deprehendi.

(4) Ill. *de Haen* ibi vidit, *Rat. med. T. III.* p. 36. & Cel. *Strack.* l. c. p. 18. 87. 97. 121.

(5) *Strack l.* c. p. 96.

(6) *Idem. l.* c. p. 174.

(7) Vid. *de Haen l.* c. T. V. p. 2. *Strack l.* c. p. 101. 103. 104. 106. 190. 194.

§. 144.

Obſervatione dignum eſt, quod durante epidemia hujus pernitioſæ febris multi occurrant, qui eandem quidem febrem, at ſine petechiis, experiantur; viciſſimque & nonnullis petechiæ ſine febre, aliove parvo ſymptomatæ erumpant (1). Ex quo efficitur, febrem a petechiarum miaſmate omnino non excitari, ſed per ſe exſiſtere.

(1) Utrumque ſæpius viſum & adnotatum eſt a Cel. *Strackio* *l.* c. p. 119. ſeq. 125. 129.

§. 145.

Celerior vel tardior petechiarum excluſivo vim morbi nec auget, nec minuit.

Neque pejus illi habent, quorum cutis pluribus, quam quibus paucioribus obſeſſa eſt.

Quibus petechiæ ſine febre ſunt (§. 144.), his nullum periculum inde imminet.

Latiores, inæquales, & quaſi confluentes maculæ morbum multo graviorem, quam parvæ & rotundæ, faciunt, ex quo fere nemo evadit; etiamſi his rariores, & pallidiores ſint; inprimis ubi narium hæmorrhagia accedit (1).

(1) Vid. *Strack l.* c. p. 28. 165.

§. 146.

Hactenus febrem petechialem, quæ morbum per ſe facit delineavi. Sciendum vero eſt, petechias etiam aliquando tum ſporadice, tum populariter, ad alios morbos, pleuritides, dyſenterias, variolas, morbillos, purpuram, febres intermittentes (1) tanquam ſymptoma

accedere eorumque malignitatem, licet non ſemper funeſtam, prodere.

(1) Febris purpurata, quæ per Burgundiam a. 1652. & 1666. graſſata, ac a *Io. Marchantio* deſcripta eſt, adeo nec primaria febris, ſed quotidiana intermittens fuit cum petechiis.

§. 147.

Petechias tanquam criticas eruptiones intueri haud licet, quum non levent morbum, ſed potius exaſperent.

Neque nimio fervori aut calidis medicamentis illæ ortum ſuum debent, quum & in contrario ſtatu viſantur. Contra vero a putrida in primis viis hærente colluvie rectius excludi videntur. Quare hoc morbi genus magis etiam familiare eſt militibus in caſtris, & pauperibus male nutritis; inter quos, ſi qui naturæ beneficio convaleſcunt, nemo proinde deprehenditur, qui ſine largo alvi profluvio a morbo liberetur. Neque aliud certe remedium plus valet ad ſuperandum morbum, quam purgans iterate exhibitum.

Videtur equidem morbus petechiarum contagioſus eſſe, quum plures homines in eodem loco, inque una domo aggreditur. At dubito tamen, an vere talis haberi poſſit, cum id ideam contagioſi morbi non perfecte efficiat.

§. 148.

Neque putridæ diſſolutioni ſanguinis exanthemata proprie deberi videntur, quum in hoc morbo ſanguis nonnunquam, ut pleuriticorum, denſiſſima cruſta tectus eſt. Hinc veriſimilius eſt, a ſpiſſa putridaque lympha totum morbum provenire; quam & natura & medicamenta per varia loca excretoria quam copioſiſſime educunt.

§. 149.

Quemadmodum natura alvi profluvio ad ſanationem febris petechialis potiſſimum utitur; ſic quoque nullum medicamentum hic majore cum ſucceſſu, quam purgans, exhibetur. Quod, quoad morbus durat, ſæpe iterumque decernendum (1).

Inter hanc vero medicinam cortex Peruvianus utiliſſimus eſt, cum ſucco citri, & pauxillo vini datus in decocto.

Ceterum communibus auxiliis, in febrium malignarum curationibus ſupra præſcriptis, etiam hic aſſidue utendum eſt.

Interdum tamen & vomitorium exhibere, & ſanguinem mittere e vena expedit.

Calefacientia medicamenta & veſicantia hic non conferunt; quorum illa febrem accendunt & ægros in mortis periculum conjiciunt, hæc vero ſæpe gangrænam excitant.

(1). Quantopere hæc proſint, jam dudum indicavit *Ioach. Burſerus* L. *de febre epidemia ſeu petechiali*. Lipſ. 1621. 12. Sect. II. c. VII. p. 96. & *I. Marchantius l. c.* & *Petr. a Caſtro* L. *de febre maligna puncticulari*, Patav. 1653. 12. p. 162. ſeq. Sed plurimis experimentis nunc denuo confirmavit. Cel. *Strackius*, per totum libr. cit.

§. 150.

Si ad alios morbos petechiæ accedunt, (§. 146) pariter hic purgantibus repetitis, aut ſaltem clyſteribus opus eſt, inter remedia, quæ primario morbo conveniunt.

Eademque purgantia in febre petechiali ſine petechiis, & pleuritide, in epidemico harum ſtatu interdum

occurrente, præſidio eſſe, nec negligi debere, ſciendum eſt.

FEBRIS SCARLATINA.

§. 151.

Febris hoc nomine & multis aliis Purpuræ, Rubeolarum, morbillorum igneorum, Zonæ, Ignis ſacri, Roſſaliorum, veniens, ad remittentes amphimerinas ſpectat, & ſic decurrit.

Horrorem ſequitur mediocris æſtus, ſub qualibet veſpera, noctequc ingraveſcens, ſæpeque nauſea, vomitu, hæmorrhagia narium, interdumque etiam comate & convulſionibus ante eruptionem macularum ſtipatus. Quæ ipſæ die ſecundo vel tertio ſe oſtendunt vel in tota ſuperficie cutis, vel ſaltem in facie, dorſo, pectore, cruribus & manibus; quæ partes inde inæqualiter rubent, & plus quam in morbillis, & tam late, ut pars aliqua, velut manus vel facies, tota inde rubeſcat. Digiti manus ſimul nonnihil intumeſcunt, & flecti facile non poſſunt. Fauces vel initio ſaltem, vel per totum morbum dolent. Inter ſextum & nonum diem iterum diſparent maculæ ſub perfecta criſi per ſudorem & urinam, quæ per totum morbum intenſe rubet. Cutis nunc demum in majoribus ac minoribus fruſtis deſquamatur, ac ſimul ingens pruritus ægros vexat. Quibus fauces dolent, hi ſputa per morbum emoliuntur non pauca, indeque etiam ex parte judicantur (1).

(1) Poſt *Sennertum* optime *Sydenhamus* hanc febrem delineavit, & poſt hunc, noſtra ætate, *Storchius* in peculiari libro, lingua vernacula conſcripto, Goth. 1742. 8. & Cl. *Marc. Anton. Plenciz* in *Oper. med. phyſ. Tr. III*, Vindobon. 1762. 8.

§. 152.

Sed duplex genus febris ſcarlatinæ conſtituendum eſt pro deſcrimine, quod in maculis occurrit. Alterum *ſimplex* dicendum, ſive *maculatum*, maculas, prout §. 151. deſcriptæ ſunt, extrudit (1). Alterum *puſtulare* vocandum eſt, propterea quod iiſdem maculis in priori quaſi nudis numeroſiſſimæ puſtulæ ſubflavæ aut lacteæ, magnitudine capitis aciculæ, inſident (2), unde noſtri non ſolum plebeji homines, ſed etiam Medici *den Frieſel* vocant, & revera pro miliari exanthemate habent; a quo tamen toto cœlo differt.

(1) Hæc febris eſt, quam *Sydenhamus* deſcripſit, *Opp.* p. m. 328. ſeq.

(2) Hanc ſpeciem deſcripſit *Foreſtus Obſerv. L. VI.* 41. *Storchius l. c.* & *Störck ann. med. II.* p. 48. 50. Et *Storchius* quidem has puſtulas nunquam deeſſe autumat; at neſcivit, maculas ſcarlatinas etiam ſine illis conſiſtere, prouti a *Sydenhamo* & multis aliis medicis, ac a me ipſo ſæpe viſæ ſunt.

§. 153.

Morbus infantes ac pueros præ ceteris adoritur, ſæpeque populariter graſſari (1) ac per tres menſes continuos plerumque ſævire conſuevit. Admodum vehemens vero non eſt, neque periculoſus, ut nec ulla remedia deſideret, præter calorem temperatum. Tumque ad benignos referendus, & eodem modo judicatur.

Interdum tamen & multum malignitatis, velut variolæ ac morbilli oſtendit, & vim necis omnino habet, inprimis ubi angina pituitoſa ſe adſociat; quæ intra primos novem dies accedit, & ad quatuordecim dies ac ultra cum ipſa febre extenditur (2): quæque & ſola infantes nonnullos epidemiæ ejuſmodi malignæ tempore comprehendit.

(1) Talis memoratur in *Act. Med. Berol. Dec. I. vol. I.* 28. *VI.* 21. Dec. *II. vol. I.* 33. *vol. X* 43.

(2) Talem obſervarunt *Sennertus*, *Storchius*, *Plenciz*, & V. Cl. *Io. Conr. Guil. Schmidt* in *epiſt. ad* Cl. *Frid. Guil. Klaerich*, obſervationes de febre ſcarlatina complexa. Hannov. 1753.

§. 154.

Superato morbo parotidum tumores aliquando exſurgunt, per aliquot hebdomades durantes, ſed non vehementer æſtuantes: itemque leucophlegmaticus tumor, qui poſt tertiam hebdomadem demum plerumque ſubnaſcitur, & perſæpe letalis eſt, longeque plures adhuc rapit, quam ipſa febris ſcarlatina. Urina tum parca mingitur, & fuſca eſt, perinde ac id, quod infra ſubſidet (1). Denique & convulſiva tuſſis infauſto omine ſuccedit.

(1) *Storch. l. c.* p. 184.

§. 155.

Ipſe morbus facile repetit, ſi convaleſcentes nimis mature liberiori aëri ſe exponunt; aut ſi purgantia pharmaca finito morbo non exhibentur.

§. 156.

Cura diverſa eſt pro benignitate aut malignitate febris, ut ex ſupra dictis conſtare poteſt.

Purgantia ac enemata, & venæſectiones, quo recurſum macularum metuit *Sydenhamus*, hunc certe non præſtant.

Optima potio in quovis morbi ſtatu lac eſt, cum triplo aquæ coctum.

Convulsiones & Coma syrupo de meconio & epispastico amplo ad cervicem dato mitigantur.

Leucophlegmatiæ vero medentur vesicatoria, & post hæc diuretica, velut tinctura tartari, aut spiritus salis coagulatus, vel purgantia, ætati atque viribus accommodata.

De remediis contra anginam alibi ex professo dicetur.

ESSERA.

§. 157.

Essera, nostris regionibus non infrequens exanthema, maculas exhibet latas, discretas, coloris rubri splendentis, glabras, planas, ardentes ac prurientes, in manibus ac facie potissimum, vel cum diaria febre, etiam dorsi & capitis dolore & vomitionibus, erumpentes, vel sine febre. Febrem horror præcedit, & æstus cum sudore subsequitur. Judicatio fit tertio die per sudorem & urinam.

Mobiles admodum sunt hæ maculæ, at regressus haud verendus. In manibus, cum sub lecto continentur, lætissime efflorescunt; cum extra proriguntur, iterum se subducunt. Vicissim tamen & nonnullis contingit, ut in frigido, quod mireris, magis emergant, & in calido evanescant.

Tertio ad summum die exanthemata pallescunt, & cutis posthæc desquamatur.

Interdum febres biliosas illa antecedunt. Interdum in statu exsiccationis variolarum, rubente in interstitiis cute, se ostendunt; quod mihi semel visum.

Morbi natura eſt, quod inprimis æſtate aut hyeme accidat, & ſemel ſalutatos ſæpius occupet.

Mitiora diaphoretica cum regimine calido ad curam ſufficiunt.

Sennertus hunc morbum bene deſcripſit, ſed cum febre urticata confudit. *Opp. L. V. P. I. T. II. c. 26.*

FEBRIS URTICATA.

§. 158.

In diaria febre quum maculæ prominentes rubræ, valdeque prurientes & ardentes in facie & collo, vel & in aliis corporis partibus erumpunt, quoad magnitudinem non minus, quam quoad ardorem ad tubercula, urticis excitari ſolita, accedentes, febris inde urticata dicitur: cui horrores frequentes intermiſti, & alvi profluvium plerumque ab initio, cum urina turbida ac limoſa copulatum eſt (1).

Hæc exanthemata inſtabilia quidem ſunt, ut priora (§. 157); ſed in eruptione tamen ſua accuratas ſubinde ſtationes ſervant, ut certis diei horis erumpant & rurſus diſpareant; maxime vero circa veſperam cum exacerbatione febris ſe lætius efferant.

Illud etiam ſingulare habent, quod in frigido magis emergant, & in calido evaneſcant.

In toto morbo, infantibus multo quam adultis frequentiore, ſæpiuſque ſemel comprehenſos infeſtante, nullum periculum eſt, & febris primo ſeptenario inter ſudores decedit, cute deinceps in ſquamulas defluente.

Lenientia medicamenta ab initio data & cum diaphoreticis permixta, veluti tinctura rhei cum octava

parte mixtura ſimplicis, eum citiſſime debellant, exturbando tam per cutem, quam per alvum acrius illud ſerum, quod tum ipſam febrem, tum exanthemata producit. Niſi vero vel hoc medicamenti genus, vel aliud quidquam ſimile in uſum trahatur; ſufficit, ut ægri ſe contineant, & ſubinde infuſum ex floribus ſambuci & chamomillæ vulgaris hauriant.

Non ſolum vero ſponte hæc exanthemata ſubnaſcuntur, & primarium morbum conſtituunt; ſed ſubinde etiam febri vulnerariæ tanquam ſymptoma accedunt, aut in graviori contuſione citra febrem ſubnaſcuntur (2).

(1) Nolim hanc febrem cum *Lochnero Eph. Nat. Cur. Cent. VI. obſ.* 96. & *Iunkero Conſpect. med. pract. Tab.* 74. ad purpuram; neque cum *Sydenhamo* ad eryſipelatoſam, *Opp. Sect. VI. cap. VI.* p. m. 353 neque cum *Sauvageſio Noſol. method. T. II.* p. 426. ad ſcarlatinam referre; ſiquidem exanthematis ſingularis natura atque habitus eſt, quo cum nullo alio exacte convenit.

(2) Utrumque hiſtoria probatur in *Actor. Med. Berol. Dec. I. vol. II.* p. 67.

FEBRIS BULLOSA, PEMPHIGODES RECENTIORUM.

§. 159.

Singulare exanthema ſeroſum, ex maculis formatum, hydatides repræſentans, nucis avellanæ magnitudine, & adhuc ampliore, vel in tota cute corporis (1), vel in ſingularibus partibus, potiſſimum facie & collo (2), vel ſimul etiam in faucibus, circa uvulam & pharyngem (3) efflorеſcens in febre acuta vel benigna (4), vel maligna (5) ſive ſynocho putri hunc morbum determinat, raro obvium, ſed nonnunquam tamen adeo populariter graſſantem (6), valdeque con-

tagiosum, a quo pauci evadunt, inprimis si fauces pustulis simul obsessæ sint, quod jam primo die mortem afferre potest (7).

(1) *Car. Piso de morbis ex colluvie serosa, Sect. IV. c. IV. obs.* 150. p. m. 440. *Act. Nat. Cur. vol. X. obs.* 76.

(2) *Henr. Frid. Delii amoenit. med. Dec. I.* cas. IX. *p.* 71.

(3) *Act. Helvet. vol. II.* p. 265.

(4) *Delius* l. c. *Vidii medic. P. 2- S. 2. L. 6. c. 6.*

(5) *Piso* l. c. *Act. Helvet l. c.*

(6) *Médecine expérimentale* (par Mr. *Thierry*) p. 134. *Act. Helvet.* l. c.

(7) *Act. Helv. l. c.*

§. 160.

Quodsi ad decursum hujus febris accurate attendas, & ad ipsius eventum, non difficile erit judicare, eam, ut variolosam & plures alias exanthematicas, vel benignam, vel malignam esse, & pro hac ejus diversa natura, modo non graviter afficere ægrotantes, modo internecioni, nisi omnes, certe plurimos tradere, similesque metastases, ut malignas febres, per abscessus facere (1).

(1) *Act. Helv. l. c.*

§. 161.

Vesiculæ sero limpido subflavo, interdumque fœtido, plenæ, valdeque simul ardentes ac prurientes, utrobique die morbi primo, secundo, tertio vel al summum quarto proveniunt, & inter hunc ac septimum, si benigna febris fuerit, exarescunt, nullo humore diffluente, sed cuticula quasi ambusta, incinerataque brevi in furfures, sordidaque crassamenta abeunte; sin autem

maligna, circa decimum quartum diem demum ſubſident. Puſtulis ita faceſſentibus & evaneſcentibus, nulla in vultu earum veſtigia, aut reliqua corporis ſuperficie, cavitates nullæ in exeſa cute relinquuntur, ſed maculæ ſaltem ex atro rubræ ſuccedunt, cruſtis epidermidis nigricantibus cinctæ.

§. 162.

Interdum morbus ſine notabili febre ſubnaſcitur, tumque eo mitior, atque brevior decurrit (1).

(1) Bis vidit *Sauvages* talem Pemphygon apyreton in mendicantibus. *Noſol. method. T. II. Cl. III. p.* 383.

§. 163.

Curatio ad naturam febris, juxta præcepta generaliora alibi tradita, accommodanda eſt.

In maligna febre uſus aceti bezoartici conſtans ſe maxime probavit (1); quod omnino imitandum videtur.

Puſtulæ, niſi ſponte rumpantur, forfice caute aperiendæ ſunt. Sed a reſiccantibus abſtinendum.

Faucibus infectis linctu congruo, & collutionibus putredini adverſis proſpiciendum eſt. Et ad hæc latum veſicatorium ſcapulis applicari, collo vero cataplaſmata, ad id, quod intus hæret, evocandum, circumdari debent.

(1) *Thierry l. c.*

FEBRIS APHTHOSA.

§. 164.

Febribus continuis putridis, intermittentibus putridis, exanthematicis, dyſentericis, inflammatoriis, aph-

thæ oris, ad inſtar criſeos lentæ quoddam, at infidæ, aliquando ſuperveniunt vel ſuccedunt.

Sunt autem aphthæ puſtulæ albicantes, aut ad cineritium colorem vergentes, vulvam, fauces, palatum, tonſillas, genas internas, gingivas, linguam, labia occupantes, ab uvula frequentiſſime incipientes, atque tenacem ac glutinoſum mucum emittentes.

Tegitur itaque harum vel omnium, vel pauciorum partium ſuperficies hiſce puſtulis, talem ſive cruſtam album nunc formantibus, tenaciſſime adhærentem; quæ vero, non exedendo eſcharam illis inducunt, ſed integras illas relinquunt, dum mature fruſtulatim deciderint.

Neque his limitibus contineri ſemper putantur aphthæ, ſed & œſophagum, ventriculum ac inteſtina creduntur inficere: quod quidem non alio argumento probatur, quam quod & quandoque magna deglutiendi difficultas ægros vexet, aphthæque poſt muturationem tanta copia per os & alvum nonnunquam aliquot dies rejiciantur, ut aliquot pelves eas congeſtas vix capiant (1).

(1) *Vincent. Ketelaer Comment. de aphthis* p. 13.

§. 165.

Aphthis defluxis, & ſic quaſi diſparentibus, quod intra paucas horas fieri poteſt, quo & totum os internum obtectum illis, iterumque plane purum ac nudum invenias, aliæ novæ ſubinde ſuccreſcunt, quæ ſuum ſpatium ad maturationem iterum requirunt; ſicque vel ſexies aut ſæpius nova progenies ſubnaſcitur (1), ex ancipiti & diuturna lucta naturæ & morbi moras nectens, & morbum longe in hebdomades & menſes protrahens.

(1) *Ketelaer l. c.* p. 18. *van Swieten T. III.* §. 986.

Atque ſub hoc ſtatu quamvis ægri ipſi, dum expeditius ſpirare ac deglutire poſſint, reſtituti ſibi videantur, in ſummo profecto verſantur periculo, dum reſiduum virus protinus febrem denuo accendit cum moleſto oppreſſionis ſenſu circa præcordia, interdumque etiam excitato alvi profluvio; unde, niſi denuo prodierint aphthæ naturæ vel medicamentorum ope, mors facile ſubſequitur.

Progenies autem nova aphtharum expectanda eſt, ſi deciduis illis locus ſiccus conſpicitur, aut tela alba is obtectus eſt. Ubi autem humidus eſt & rubet, tum vel nullæ, vel paucæ admodum renaſcuntur.

Interim nullum certum tempus, quo aphtharum ſeparatio fit, determinari poteſt; aliquando enim jam primo die, aliquando poſt plures decidunt. Neque omnes ſimul ſeparantur.

Inter deciduas aphthas & renaſcentes aliquot dierum intervallum quandoque intercedit.

§. 166.

Fugit quaſi febris aphthoſa regiones calidas; contra vero borealibus & paludoſis frequens eſt, quamvis non ubivis æque ſolemnis & gravis.

Atque in his regionibus etiam aphthæ non raro occurrunt ſine febre (1).

Febres autem, in quibus aphthæ metuendæ, nec ullum peculiare ſymptoma oſtendunt, quod iſtas ſignificet. Conveniunt tamen maxime cum miliari.

Quemadmodum vero nec proxime inſtantes aphthæ a medico dignoſci poſſunt; ita etiam præſentes anceps

& incertum malum ſunt, ex quo nec ſalutem, nec mortem hariolari liceat.

Interim quæ in adulta ætate, conſtantibus viribus, inque coctionis ſtadio a ſeptimo vel nono morbi die, non magna copia, ceſſante aut multum remittente febre emergunt; quæve cito decidunt, licet etiam novæ repullulent, brevi denuo cadentes, eæ mitiores & tutiores ſunt; contra vero cineritiæ & nigreſcentes ſemper periculoſæ; itemque fugaces, etiamſi revocari ſe ſinant; aut totum os obſidentes, & præcurrente ſingultu ex imis faucibus abſcendentes; aut in cruditate morbi provenientes; nec non, ſi menſtruus vel hæmorrhoidalis ſanguis fluit, aut alvus liquatur; ſique primis diebus morbi nulla evacuantia fuerunt adhibita. Denique & ſenibus ob vires fractas ſemper periculoſæ obſervantur.

In longo morbo appetitus rediens ſalutis ſpem oſtendit.

(1) Multoties vidit in adultis *Ketelaer l. c.* p. 21. bis *Boerhavius*, ſemel *van Swieten Comment. T. III.* §. 983.

§. 167.

Enimvero tam periculoſæ non ſunt neque aphthæ adultorum ſponte abſque morbo prægreſſo vel febre prodeuntes (§. 166.); neque recens natorum eædem cum aphthis acutis, quas ſupra deſcripſi (§. 164), ſed admodum benignæ, nec aliud ſymptoma præter ardorem in ore & difficilem ſuctionem atque deglutitionem inducentes, facileque etiam abſtergendæ. Symptomaticum genus quoddam ac ominoſum ex hac claſſe conſtituunt aphthæ in ultimo phthiſeos ſtatu ſæpe oriri ſolitæ.

Atque hoc loco monere non alienum eſt, præter hoc aphtharum tum benignarum, tum malignarum, fe-

brilium & non febrilium, genus, aliud ulceroſarum nomine inſigniendum, & chronicum exiſtere, quod ulcuſcula vera, parva, in ſuperficie macula albicante ex humore, quem fundunt, mucoſo atque glutinoſo obtecta, in ambitu rubra & inflammata ac dolorifica, tam in lingua, buccis & labiis, quam etiam in partibus naturalibus efformat, antiquis magis, quam hoc, de quo hactenus tractavi, perſpectum ac cognitum. Quæ ulcuſcula vel ſolitaria ſunt, vel non valde numeroſa (1).

(1) Epidemice graſſari ea vidit *van Swieten T. III.* §. 978.

§. 168.

Sed ad aphthas malignas in morbis revertor.

Per ſe patet, ſaporem omnem ab aphthis tolli, & linguam, buccas ac labia ob ſiccitatem rigere, omniumque rerum deglutitionem difficulter procedere, vel prorſus tolli. Sed & aliæ moleſtiæ præter hæc oriuntur.

Ab aphthis ſcilicet denſis omnia loca oris interni obſidentibus tumores harum partium fiunt, & circa fauces periculum ſuffocationis inducitur.

Deciduis cruſtis ſalivatio copioſa ſuccedit non ſolum, ſed etiam diarrhoea; quæ bonæ, ſi moderatæ, nec novæ aphthæ renaſcuntur.

Etiam excoriatæ partes cruorem ſæpe ſtillant, & doloriſicam maſticationem atque deglutitionem aliquamdiu pariunt; interdumque etiam ſingultum & cardialgiam a quovis cibo vel potu deglutito aliquamdiu generant.

Neſcio, an experientia vere docuerit, ſubjectas partes a cruſtis lentis & compactis etiam aliquando in ulcera mutari, & gangræneſcere.

Sed multo magis de lienteria ab aphthoſa ventriculi tunica dubito, utpote quam nemo in hoc morbo natam unquam vidit; & quæ, quotieſcunque adeſſet, profecto longe citius mortem, quam lienteriam, induceret.

§. 169.

Proximum eſt, ut, quomodo huic malo medendum ſit, præcipiam.

Ultro liquet, naturam nullo modo in hoc molimine excretorio morboſæ materiæ turbandam eſſe; contra vero talia adhibenda, quæ eam ipſam adjuvent, quæque cruſtas quantocyus ad lapſum diſponant.

Prius præſtant medicamenta, quæ febrem ita moderantur, ut nec nimis torpeat, nec nimis intenſa ſit. Inprimis vero ptiſſanæ diluentes, & abſtergentes ex radicibus chinæ, ſcorzoneræ, hordeo, paſſulis, melle copioſe ſumtæ, & modicus vini uſus cum ipſa ptiſſana egregie conducunt, adjuncta commoda victus ratione, qua natura roboratur.

Alterum ſtomaticis medicamentis detergentibus & maturantibus, in collutione vel in gargariſmo calide uſurpatis, obtinetur, quæ aphthas non fugant, ſed provocant. Plebeium remedium, idemque tutiſſimum eſt ſolum raparum juſculum, ſaccharo edulcatum, vel, ſi id haberi non poteſt, ſola-cereviſia tenuis ſaccharata: quæ duo non ſolum pro ſtomatico, ſed etiam pro potu commodiſſime inſerviunt. Ad collutionem & gargarizationem vero proprie facit decoctum ex radicis liquiritiæ uncia una, hordei mundati, paſſularum minorum, ſingulorum uncia dimidia, ficuum uncia una cum dimidia, cum aquæ fontanæ libris tribus paratum, adjectis colaturæ mellis roſarum unciis duabus. Infantibus ad collutiones ineptis linctus ex ſucco raparum

expreſſo, leviter coćto & ſaccharo edulcorato, aut ex melle roſarum, ſyrupo mororum & oćtava parte ſpiritus ſalis dulcis magis accommodati ſunt, & penicillo quoque partibus oris internis illini debent.

Ceterum decoćtum corticis Peruviani ſeparationem aphtharum egregie facilitat, & ipſam febrem putridam edomat.

Alvus adſtrićta altero quovis die enemate ſollicitanda eſt.

Purgantia contra per totum aphtharum decurſum vitari debent, ob periculoſam, quam ſubito excitare valent, hypercatharſin. Ante eruptionem vero & in fine mali ea utiliſſime exhibentur.

Immoderatus alvi fluxus pulveribus ex cornu cervi uſto, theriaca & croco coerceri debet.

Salivæ vero nimium profluvium, etiam ſanguinolentum, decoćtum agrimoniæ cum melle moderatur. Ubi vero in poſteriori caſu haud ſuffecerit, adhiberi debet aliud fortius adſtringens ex balauſtiorum floribus & oxymelle paratum.

Dolorem excoriatarum partium linimentum ex vitellis ovorum, cremore laćtis, & ſyrupo papaveris albi pulchre lenit.

Singultus moleſtus ſub finem febris aphthoſæ accedens, plerumque quidem poſt aliquot dies, redintegratis viribus, ſponte evaneſcit, & vix unquam pernitioſus eſt; hinc etiam auxilium medici vix requirit. Ubi vero pertinacior fuerit, molliſſimo tantum vićtu, & gelatinoſis rebus ipſi occurrendum eſt; a purgantibus vero, & vomitoriis prudenter abſtinendum.

OTALGIA ACUTA, OTITES.

§. 170.

Venio jam ad novum febrium acutarum genus, quæ inflammatotiæ cognominantur, quoniam ex inflammatione partis ſuccreſcunt, vel eam ipſam ingenerant.

Itaque ab Otite ordior, ſub quo intenſum auris vel internæ, vel externæ dolorem cum aliis aliquanto gravioribus ſymptomatibus intelligo: quique pro diverſa ſua ſede in internum & externum dividendus eſt.

Dolor auris in *Otite interno* & magnus, & ardens, & pulſatilis eſt. Summa anxietas, inquietudo, pervigilium, dolor capitis, cum febre acuta horrifica præſto eſt. Sæpeque etiam deliria (1) & animi deliquia, & convulſiones (2) excitantur; & ſub iſtis pathematibus otites ille intra ſeptem dies, & jam primo, necare poteſt, niſi laudabilis diſcuſſio extiterit, & ſanguis e naribus, aut puris copia ex aure effluat (3).

Frequentius autem ad ſuppurationem, quam ad diſcuſſionem tendit.

Abſceſſus autem difficultatem auditus plerumque relinquit; &, ſi virulenta atque fœtida ſanies emanat, metum ſimul fiſtulæ & cariei facit, ubi ipſa auris oſſicula effluunt (4).

Morbus multis, ſive ſenes ſint, ſive juniores, revertitur.

(1) *Zacut. Luſit. Prax. admir. l. 69.*
(2) *Hoffmann. med. ſyſtem. Cap. de otalg.* §. 3.
(3) *Hippocrat. Coac.* 189. & *Prænot.* p. 54.
(4) *Hagendorn Obſ. I.* 64.

§. 171.

Non tantum periculum inflammatio auris externa (*otites externus*) infert. Poteſt tamen omnino etiam in ſenſibilioribus mentem alienare, & mortem quoque ex doloris atrocia inducere (1). In ſuppurationem quoque non raro abit.

(1) *Hoffmann l. c.* §. 5.

§. 172.

Non aliæ cauſæ Otiten, quam Otalgiam, univerſim ingenerant, cum eo ſaltem, ut in iſto vehementiores ſint. Quas autem non hoc loco, ſed alio, ubi ad otalgiam venero, enaraturus ſum.

§. 173.

Quoniam vero tam acutum atque præceps malum Otites, inprimis internus, eſt; omnia auxilia cum celeritate rapienda ſunt. Quæ vero non alia, quam quæ ad inflammatarum partium curationem univerſim requiruntur; quo ſtaſis inflammatoria, ſi fieri poteſt diſcutitur.

Intus itaque laxantia antiphlogiſtica atque temperantia ſedulo exhiberi debent; & ſanguis quoque e vena mitti.

Extus autem primo hirudines circa auriculam adponere oportet, & cucurbitulam cum ferro juxta parotidem; deinde in aurem oleum amygdalarum cum lacte miſtum tepide per vices inſtillare; pone aurem vero ſpiritum vini crocatum & camphoratum illinere; aurique ipſi ſacculos diſcutientes ex majorana, pulegio, ſerpillo, baccis lauri, ſale ammoniaco, croco, ex vino aut aceto vini coctos ſedulo ſuperimponere; denique

etiam clysteres ex decocto hordei, melle & sale prunellæ in alvum injicere.

Nec alienum multis videtur, afflictis vespertino tempore ad conciliandum somnum, doloresque leniendos, laudani opiati grana duo vel tria exhibere. Verum dissimulare hoc loco non possum, me ab opiatis nunquam dolorem acutum, ab inflammatione ortum, vidisse levatum, adeoque nec placidum inde productum somnum.

Suppurationem imminentem cataplasmatibus ex furfuribus triticeorum, pulvere radicis altheæ, seminis fœnugræci & croco cum lacte paratis promovere oportet: ulcus vero factum detergere & consolidare; quod pulcre præstat balsamum sulphuris ad guttas tres tepide & quater de die in aurem instillatum; aut decoctum ex herbæ centaurii minoris manipulo & aquæ fontanæ unciis octo confectum, cujus colaturæ mellis rosarum uncia una & pulveris aloes hepaticæ drachmæ duæ adjiciuntur: quod tepide in aurem syringa injicitur. Sin ulcus sordeat, eidem decocto potest pauxillum unguenti ægyptiaci admisceri, vel aliquot guttæ balsami sulphuris. Interne datur tinctura antimonii tartarisata ad guttas sexaginta ter de die, quoad pus ex aure effluxerit.

Otites externus, quum in se erysipelas sit, eadem quidem interna remedia, ac prior, desiderat; circa externa verò aliter procedendum est; de quo tamen alibi præcipiam.

CHEMOSIS ET OPHTHALMITES.

§. 172.

Ex variis Ophthalmiarum generibus duo memorata lubens hic sejungo, ac in ordine inflammatoriarum

febrium recenſco, quoniam & acutiſſimæ paſſiones, & nunquam ſine febre ſunt, etiamſi non adeo vehementi, ac in aliis inflammationibus.

§. 175.

In *Chemoſi* (1), omnium oculi inflammationum externarum graviſſima & periculoſiſſima, tunica adnata & albuginea tota tamquam pannus ſcarlatinus rubet non modo, verum etiam non mediocriter intumeſcit, ut ſuper corneam feratur; qua ſubſidente quaſi hiatus cujuſdam ſimilitudo oritur (1).

Hæc inflammatio atroces dolores tum oculi, tum capitis, pervigilia, itemque febrem, & palpebrarum perverſionem (2), inqua oculus perpetuo apertus manet, inducit. In ſuppurationem quandoque abit, & cœcitatem facile adferre poteſt.

(1) *Aetius Tetrab. II. Sern. II c. V. Paul. Ægin. L. III. c. XXII.*

(2) Nitida icone hoc vitium expreſſum eſt in *Io. Petr. Rathlauw Traité de la Cataracte*, lit. K. & *Io. Taylor Noſograph. Ophthalm. tab. G. LXXIII. A.*

(3) Obiter hic animadverto errorem, quem *Boiſſier de S.* in deſcriptione ſua commiſit, dum palpebras non apertas, ſed occluſas eſſe in hoc vitio poſuit. *Noſolog. method. T. III. Claſſ. VII.* p. 85.

§. 176.

Gravior ictus oculo illatus, reprimentia in leviore ophthalmia inconſiderate admota, & chirurgica operatio in oculo inſtituta, cauſas externas hujus mali efficiunt. Alias ſponte a metaſtaſi febrili vel alia humorum corruptorum, aut a plethora oritur.

§. 177.

Curatur victu & remediis antiphlogiſticis, ſanguinis miſſione

miſſione repetita, medicamine purgante etiam iterato, veſicatorio aut cucurbitulis pro conditione cauſæ nuchæ & occipitio impoſitis, & herbarum mollientium, florum chamomillæ, meliloti, ſeminis lini, croci in aqua & lacte coctorum fotibus aſſidue admotis. Quæ cuncta vero tranſitum inflammationis in ſuppurationem non ſemper impedire poſſunt: qua imminente, nil amplius præter fotum convenit, quo maturetur. Maturata vero Chirurgi manum deſiderat.

Subſidente inflammatione fotus roborantes ex ruta, ſalvia, roſmarino, atque vino; vel aquæ ophthalmicæ, quibus octava pars ſpiritus matricalis admixta eſt, admoveri debent.

§. 178.

Ophthalmitis nomine mihi venit inflammatio intra oculum, quæ interiores oculi membranas, & præcipue choroideam, occupat; quæque alias *Phlegmone oculi* appellatur.

Dolor fere intolerabilis in oculo percipitur, cum febre, dolore capitis, maxime in affecto latere, vigilia nocturna, & delirio, inprimis in junioribus. Oculus lucis impatientiſſimus eſt, licet nullus extus in albo rubor, vel paucus ſaltem conſpicitur. Idemque nonnihil lacrymat, & pupillam conſtrictam oſtendit. Interdumque adeo e ſede ſua propellitur.

Neque aliæ cauſæ hanc inflammationem excitant, quam a quibus Chemoſin oriri ſupra ſcripſi (§ 176.)

Eſtque hæc omnium ophthalmiarum & acutiſſima & periculoſiſſima; ſiquidem vix aliter, quam hypopio intus orto finitur, quo & oculus rumpitur & immedicabilis cœcitas ſuboritur.

Eadem remedia hic, quam in Chemoſi (§. 177.) requiruntur; prætereaque & Periſcyphiſmi adminiſtratio (1) & palpebrarum ſcarificatio repetita valde neceſſaria eſt (2), ut quovis modo ad externas partes inflammatio evocetur: quod niſi ad ſummum intra quindecim dies contigerit, omnium humorum oculi internorum colliquatio, & ruptura ejus certiſſime ſubſequitur. Tumque nihil ſupereſt, quam ut oculus artificialis in locum deperditi, ad vitandam deformitatem, immittatur.

(1) *Paul. Aegin L. VI. c. 7.*
(2) *Platneri Inſtit. Chir.* §. 298.

§. 179.

Ceterum in Chemoſi æque ac Ophthalmite oculi contra aera, omnemque lucem cuſtodiendi ſunt. Vitandaque eſt omni modo cauſa, quæ lacrymas excitat. Omniaque acria medicamenta, quæ tam hoc nomine, quam alio, oculis nocent, fugienda ſunt.

LINGUÆ INFLAMMATIO.

§. 180.

Hanc gravem affectionem, quæ a ſubito affluxu humorum vitioſorum ad linguam plerumque oritur, quamque *Gloſſiten* vocare mihi liceat, ego forte quoque, ut multi alii ante me, prætervidiſſem, niſi mihi fuiſſet viſa; quod cum bis factum eſt, eo majori cum ſedulitate ad omnia ejus ſymptomata attendi, quæ protinus recenſebo.

Sub febrili frigore, quod calor præternaturalis excipit, lingua ſubito dolet & intumeſcit. Loquela & deglutitio mox difficulter peragitur. Dolor atque tumor in dies increſcunt. Saliva ſpiſſior ſponte nunc ex ore

continuo profluit. Loquela & deglutitio perit. Facies rubet. Caput dolet. Vigilia nocturna eſt. Lingua plane moveri non poteſt, & ob tumorem præmagnum ex ore protruditur. Os ideo hiat. Fames & ſitis ægrum vexat. Spiritus difficulter ducitur. Suffocationis periculum tandem imminet (1).

Morbus valde periculoſus & acutus eſt, dum intra quinque vel ſeptem dies ſuffocatione jugulare poteſt; niſi inflammatio ſe inclinaverit, aut in ſuppurationem abierit.

Horrendo malo ocyſſime ſuccurrendum eſt, omniſque fere generis revellentia cum maturitate rapienda ſunt. Expedit, protinus ſanguinem e vena, maxime jugulari aut ranina, mittere, idemque pluries repetere, cucurbitulas tergo, conciſa cute, admovere, alvum medicamentis idoneis, ſatis tamen valentibus, ſi deglutire adhuc ægri poſſunt; alias vero lotionibus quater de die in alvum immiſſis, ducere, cataplaſmata collo conſtanter circumdare; prætereaque os, quod licet, decocto leniente ex floribus meliloti, ſambuci, croco, caricis, melle roſato & lacte, parato, colluere.

Aliquando tamen his omnibus averti nequit, quo minus æger miſerrime ſuffocetur, aut ſaltem abſceſſus oriatur, qui vel ſponte viam ſibi parit in laterali vel inferna linguæ parte, vel ſcalpello aperiri debet.

(1) Caſus Gloſſitis occurrit in *Eph. Nat. Cur. Dec. II. an.* 7. *obſ.* 51.

§. 181.

Ceterum hoc loco animadvertendum eſt, linguam etiam ex aliis cauſis, quam ex inflammatoria humorum ſtaſi, tumere: quod malum licet valde moleſtum, tam acutum tamen, ac exitiale non eſt.

Tumet autem illa quibusdam a nativitate (1), aliis tumor quasi ex copia alimenti in linguam conversa oritur, absque ullo doloris sensu (2). Interdum vero tumor est ab afluxu humorum vitiosorum (3), a morbo Venereo (4), aut, quod pessimum, a scirrho atque cancro (5). Idem interdum ex inunctione hydrargyri accidit (6). Nonnunquam vero & ex materia venenosa linguæ tumor excitatur (7).

Atque singuli fere isti tumores tam grandes aliquando existunt, ut ore contineri lingua non possit, vel totum collum cum faucibus non sine periculo suffocationis impleat, ita, ut nec vocem edere, nec quidquam cibi vel potus assumere vel deglutire ægri queant.

Denique etiam observatum fuit, calculum in linguæ carne genitum tumorem ibi partialem excitasse (8).

(1) Talis tumor congenitus mihi semel occurrit. Lingua in latum magis extensa erat, in totum vero tumida cum mollitie. Infans jam tertium annum agens fari nondum poterat. Ex ore perpetuo saliva emanabat. Alium magis portentosum ejusmodi tumorem describit *Barthol. Hist. cent. III. obs.* 43.

(2) Exemplum vide apud *Galenum de diff. morb. c. IX.*

(3) *Galen. method. med.* XIV. 8. *Forest. Obs.* XIV. 18. *Gockel. obs. Decad. IV.* 2. *Tricen Observ.* p. 142.

(4) *Alex. Benedict. L. V. c. X.*

(5) *Forest. L. XIV. obs.* 24. *Schol. Hidan. Cent. III. obs.* 84.

(6) *River. obs. a Des grand-prez commun. I.*

(7) *Borell. Cent. II. obs.* 43.

(8) *Id. L. IV. obs.* 26.

ANGINA.

§. 182.

Febrilis & acuta faucium ac laryngis affectio, qua respiratio atque deglutitio impeditur, nobis Angina di-

citur. Quæ pro modi & cauſarum diverſitate in quinque genera, *veram*, *gangrænoſam*, *ſtrangulatoriam*, *pituitoſam*, & *arthriticam* dividenda (1). Gulæ reſolutio inepte a quibuſdam ad anginam tranſlata eſt.

(1) Aliter veteres, ſed minus ſolide nec ſine diſſenſu, anginam diſtinxerunt pro diverſa ejus ſede in affectis partibus. Vid. *Aretæus L. I. c. 7. de ſign. & cauſ. acut. morb. Aetius Tetrab. II. Serm. 4. Cael. Aurel. L. III. c. II. de morb. acut. Alex. Trall. L. IV. c. 1. Paulus Aegin. L. III. c. 37. Celſus L. IV. c. 4.*

§. 183.

Angina vera, quam & *exquiſitam* ac *inflammatoriam* vocant, quoniam faucium, pharyngis & laryngis inflammationem ſenſim vel conjunctim pro cauſa habet, ab horrore aut rigore incipit, interdumque etiam a vomitu. Febris acuta præſto eſt; in qua ægri ſubinde delirant & cum tinnitu aurium difficulter audiunt. Reſpiratio atque deglutitio ſenſim difficilior redditur, ſic, ut periculum ſuffocationis demum immineat, ægrique hiante ore ſpirare cogantur, & quævis adſumta per nares refundant, & in imis faucibus ſtertant, & ſalivam duram ſenſim exſpuant. Exquiſitus ſimul ardor, & quandoque conſpicuus rubor atque tumor in faucibus eſt. Fauces interiores ſaliva viſcida implentur, neque excreare æger poteſt, neque decubitum ſuſtinet, ſed ſi decumbat, ſuffocatur. Maxilla ſæpe intumeſcit. Lingua tumida, arida, interdumque etiam nigra eſt, & fauces adeo replet interdum ſua craſſitie, ut extra os emineat, & deglutitio inde penitus impediatur. In nonnullis pars ejus poſtica inflammatione tantum corripitur. Facies ipſa quoque tumet & obſcuro rubore perfunditur. Oculi prominent. Vox rauca & clangoſa redditur. Loquela vix ulla formatur. Summe anxia inquietudo eſt, nocturnaque vigilia.

Corporis æſtuantis ſubita refrigeratio, retenta ſanguinis evacuatio, eryſipelas regreſſum, venena, morſus animalium rabidorum, metaſtaſis ex pregræſſo morbo acuto communiſſime hunc morbum inferunt: qui valde periculoſus eſt, ſic, ut aliquos jam primo die alios intra quintum, ſeptimum aut nonum interficiat. Ut nihil certi, in principio ſaltem, de ſalute affirmari poſſit.

Nulla vero angina periculoſior eſt, quam quæ linguam ſimul afficit, aut in larynge cum annexa aſpera arteria, & muſculis quandoque oſſis hyoidis, abſque tumore conſpicuo conſiſtit, & voce acuta, clangoſa, reſpiratione parva, erecta, dolente, cum extrema anxietate ſe manifeſtat. Sed frequentius ſymptomatice, quam idiopathice occurrit; imperitis vero pro catarrho ſuffocativo imponit.

Inter bona vero ſigna hæc referenda: ſi ſuffocatio ſtrangulatoria remittit; ſi tumor in pectore aut cervice extuberat, ſicque morbus extrorſum vergit; ſi ſanguis e naribus, aut inteſtini recti uterive venis fluit; ſi ſputum flavum, copioſum atque craſſum, & celeriter quidem coctum, exſcreatur; ſi inflammatio in abſceſſum tendit; ſi alvus liquatur, & ſudor æqualiter prorumpit, & urina ſedimentum craſſum deponit, & purpura in cute efflorescit.

Contraria viciſſim contingentia mortem præmonſtrare ſolent; quam plerumque phrenitis cum convulſionibus, aut peripneumonia præcedit. Alioquin autem ex his nonnulli ſuppurati evadunt.

Pernitioſi quoque dolores exiſtunt, cum febre ad crura delati, ſine ulla ſignificatione; itemque præcordii dolores cum impotentia & corpore citra judicationem contingentes; qui latenter necant, etſi moderate habere ægri videantur.

Dolores ad pectus aut alvum progredientes, gracilescentibus faucibus, absque ulla significatione, modo solutionis spem præ se ferunt, modo purulentas dejectiones faciunt.

Abscessus in exterioribus partibus ortus vertebras interdum erodit ac dissolvit (2); tumque fieri potest, quod *Hippocrates* observavit (3), ut cervicis vertebræ intro vergant.

Febris in hoc morbo videtur mihi biliosa esse, quod copiosus bilis vomitus tam spontaneus, quam artificialis, & diarrhoeæ biliosæ arguunt. Atque si recte suspicor, ægri quoque magis ex febre, quam ex strangulatu rapiuntur.

Qui semel morbum istum experti sunt, facile in eundem rursus incidunt.

(1) In larynge sedem reperit anginæ, ejusdemque membranas tumidas *Sam. Cloffy* in *Observations on some of the diseases of human body* &c. Lond. 1763. 8. & *Morgagnus L. de sede & caus. morb. epist.* XLIV. 3. *Ellerus* vero non solum membranas, sed & musculos laryngis, & cartilagines cum epiglottide inflammatas reperit. *Observ. de cognosc. & curand. morb. p.* 176.

(2) Cl. *Heuermann* in *Beobacht. P. II.* p. 210.

(3) *Epidem. II.* p. 984. *Coac. prænot.* 266. *Aph.* III. 26.

§. 184.

Angina gangrænosa (1), *Pædanchone Severini*, priori periculosior, & contasiosa, ægros repente corripit. Fauces calent. Lingua dolet. Collum riget. Tonsillæ, uva, velum palatinum, & omnes partes faucium inflammatione tentantur, sic, ut mox malum in gangrænam abeat, cujus prænunci macula alba est in inflammata sede conspicua. Febris continua, maligna statim in initio apparet, cum dolore capitis, deliriis;

ſæpeque vomitu & alvi dejectione. Secundo die in multis facies, collum, pectus, brachia, rubere incipiunt, velut eryſipelate affecta; ſubinde etiam papulæ in his locis erumpunt. Magna debilitas præſto eſt. Os tetrum fœtorem exhalat; tonſillæ humore putrido atque acri inturgeſcunt; & macula alba in cruſtam cineream, lividam aut nigram, aliquando jam primo die, convertitur & exſcreatur, nova mox rurſus adparente. Ulcus ſimul per tracheam ſerpit, ejuſdemque membranam exedit, quæ fruſtatim per tuſſim rejicitur. Ipſique pulmones adeo inficiuntur. Inflammatio autem interdum in trachea ſola ſedem figit; tumque deglutitio haud impeditur, neque in faucibus inflammatorii quidquam conſpicitur. Quidquid tamen contigerit, excrementa fœtida ex alvo exeunt, & ſordida ſanies per os & nares excernitur.

In collo interdum tumores œdematoſi extrinſecus ſubnaſcuntur; & ſanguis ex naribus, ore vel aure periculoſe erumpit. Quibuſdam labia ſimul inflammantur, inque interiori ſuperficie ac in buccis veſiculæ erumpunt, ichore acri erodente repletæ.

Interdum ulcera vicaria in inguinibus oriuntur, & fauces immunes manent.

Pueros plerumque hic morbus comprehendit, & epidemice vagatur, & vel primo jam die, intra nonum, &, ſi lentiſſime procedit, intra vigeſimum primum necat. Quidam ex improviſo poſt triginta & ſexaginta dies, cum convaluerent, ſubito ſuffocantur.

Abſentia eſcharæ albæ, & in vicem ejus ſaltem ſuperficialia ulcuſcula, tumor mediocris colli, copioſa pituitæ per os excretio, halitus non fœtidus, oculi naturalem ſuum ſplendorem ſervantes, ſalutis ſpem faciunt; itemque pulſus tardior factus, ruboris in cute & caloris imminutio, tumoris in collo detumeſcentia, & tranquillus ſomnus cum appetitu rediens.

In Anglia, Gallia, America, & Suecia noſtro ſe-

culo, ſuperiore vero in Hiſpania & regno Neapolitano morbus ſæviit.

(1) Nemo eſt, qui non firmiter credat, hoc malum quam accuratiſſime deſcribi ab *Aretaeo L. I. de ſignis & cauſis acutor. morbor. cap. IX.* & *Aetio Tetrabibl. II. Serm. IV. c. XLVI.* Mihi vero videntur hi graves viri de aphthis ſcripſiſſe hoc loco, cum memoret, ulcera ſenſim a tonſillis ad collumellam, linguam, gingivas, & dentium alveolos provenire; quæ aphtharum natura eſt. Et certe in angina gangrænoſa lingua & gingivæ immunes ſunt ab omni labe; nec hæc tam diu excruciat. Quam accuratiſſime vero morbum ſuperiore ſeculo deſcripſerunt *Io. Andr. Sgambatus* Opuſc. *de peſtilenti faucium affectu Neapoli ſæviente*, ib. 1620. 4. *Io. Bapt. Corteſius* in *Miſcell. medic.* Meſſan. 1625. 4. *Aetius Cletus* L. *de morbo ſtrangulatorio*, Rom. 1636. 8. *M. Aur. Severinus L. de recondit. abſceſſ. natur.* edit. Frf. 1643. 4. p. 428. ſeq. *Petr. Mich. de Heredia Opp. medic.* T. III. *Thom. Bartholinus de angina puerorum Campaniæ Siciliæque epidemica*, Par. 1646. 8. & noſtra ætate *Io. Fothergill* in *account of the ſor throad, attended with ulcers.* Lond. 1748. Anonymus (*Chomel*) in *diſſertation hiſtorique ſur l'eſpèce de mal de gorge gangreneux qui a regné parmi les enfans l'année dernière.* Par. 1749. 8. & *Sam Aurivillius* in diſſ. *de angina infantum in patria recentioribus annis obſervata.* Upſ. 1764. Hiſtoriæ aliquot recitantur in *phil. Tranſact.* n. 495. Fœtida ſanies in trachea reperta, *Journal de Medecine*, *M. Jun.* 1763.

§. 185.

Angina ſtrangulatoria ſive *convulſiva* (1); quæ quidem proprie ad inflammatorios morbos non ſpectat, ſed potius ad ſpaſmodicos referenda eſt; neque in faucibus, neque in cervice, quidquam conſpicuum monſtrat, plurimum vero dolorem & difficultatem ſpirandi, quæ erecta cervice obitur, atque vehementem ſuffocationem cum abolita deglutitione inducit. Comitantur eam gracilitas, pallor, oculi concavi, fauces & gurgulio

retracti, tonſillæ multo magis ſubſidentes, vociſque privatio.

Hæc angina, ſponte nata, graviſſima quidem eſt, & celerrime interimit, ſiquidem æger eodem etiam die, & ſecundo, & tertio & quarto ſtrangulatur, nervis omnibus convulſione diſtentis.

Non ſolum autem ea per ſe oritur, ſed & hydrophobiæ, tetano, hyſterico & hypochondriaco morbo, epilepſiæ interdum, ut & graviori plagæ tanquam ſymptoma ſupervenit (2). Præterea nonnunquam putrida pulmonum, hepatis, aliorumque viſcerum labes, aut immodica evacuatio eam excitat.

Ab ignaris pro catarrho ſuffocante haberi poteſt.

Inciſæ poſt mortem fauces ne minimam quidem tumoris vel inflammationis notam in glandulis vel muſculis oſtendunt; ſed ſanguine tantum craſſiore arteriæ turgent, & venæ omnes ubique prominent (3).

(1) *Hippocrat. L. prænot.* p. m. 55. *Coac. prænot.* 363. *Aretæus L. I. de ſign. & cauſis acut. morb. c. VII.*

(2) Poſt digiti lacerationem, ſubſecuto demum tetano univerſali, animadvertit *Zwingerus Act. Helvet. T. III.* p. 319.

(3) *Rich. Mead monit. & præcept. med.* c. IV. p. 58.

§. 186.

In *angina pituitoſa* ſive *aquoſa* fere omnes glandulæ oris & vicinarum partium, itemque uvula & velum palatinum ſero mucido copioſus diſtenduntur, & fauces ſaliva viſcida impletæ ſunt. Æger ſalivam nec deglutire, nec ob tenacitatem facile expuere poteſt; nec niſi per vim ſpiritum attrahit ac ſtertit; interdumque eum febris detinet. Dolor nonnunquam acutus eſt.

Morbus autem letalis eſt, & omnino pauci evadunt. Mors vel ex ſuffocatione vel ex febre ſimul contingit, altero, tertio vel longiſſime ſeptimo die (1).

(1) Aquoſam hanc luem apud Wallenſes in febris popularis modum ſæviiſſe, multoſque intra biduum aut triduum trucidaſſe, *Meadius* memorat *l. c.*

§. 187.

Angina arthritica, paucis cognita, licet non admodum rara, ea mihi dicitur, quæ a materia arthritica vel ſponte ad fauces delata, vel inconſiderate repreſſa inducitur. In ea fauces prorſus non tument, ſed vehementer ardent, & ſub deglutitione præſertim, ac loquela, dolore punctorio afficiuntur, non ſecus, ac ſi innumeris aciculis diſpungerentur. Mucus viſcidus e faucibus extruditur. Dolor aliquot dies perſiſtit, poſteaque, apparente exiguo tumore in faucibus & ad cervicem, evaneſcit, glandulis faucium ſpiſſiorem humorem adhuc copioſe eructantibus.

§. 188.

Ad *curationem anginæ* progredior, quæ ſecundum diverſa ejus genera, hactenus recenſita, adornari debet.

1. In *angina vera* ſanguis mittendus eſt, etiam repetitis vicibus, etſi non abundat, ſi fieri poteſt e venis, quæ ſub lingua ſunt, aut ex Jugulari, certe brachiali vena. Cucurbitula quoque recte ſub mento & ad cervicem admovetur, deinde in graviore caſu capiti ante raſo ad aurem utraque ex parte apponitur; ut id, quod ſtrangulat, evocet.

Secundum eſt alvum ducere potione ex ſeri lactis unciis decem, mannæ electæ ſeſqui uncia, & tartari tartariſati drachmis duabus parata.

Tum commodum eſt, origanum, ſaturejam, mentham, nitrum cum mulſa decoquere, eoque frequenter gargarizare; vel ad id mixturam ex aquæ roſarum unciis ſex, oxymelitis duabus, & aluminis crudi drachma una adhibere.

Opus eſt ſimul fomentis humidis, aut ſaltem linimentis collo circumdatis. Ergo admovere cataplaſma oportet ex farina aut ſeminis fœnugræci pulvere ex vino & oleo lini coctis, ſaltem ſalem cum ſaccellis calidis imponere. Ex linimentis vero efficaciſſimum eſt, quod ex pulpæ caſſiæ uncia una, olei amygdalarum dulcium uncia dimidia, elaterii drachmis duabus, & ſpiritus ſalis ammoniaci tantundem componitur.

Præterea aqua ex furfuris decocta potui exhibeatur; pro medicamento vero mixtura antiphlogiſtica, qualis §. 42. expoſita eſt.

Si per hæc intra tres dies parum proficitur, ultimum eſt, vomitorium dare, quod ſuffocato pæne ægro aëris vias quam celerrime aperit, & magnam vim pituitæ durioris ex faucibus extrudit, ſæpeque etiam abſceſſus formatum rumpit aut rupturam ejus accelerat.

Injectiones per ſyringam prorſus repudiamus, quoniam per ejuſmodi ſtimulum inflammatio exaſperatur. Satius eſt, ſi non poſſit æger medicamentis ad gargarizandum uti, iiſdem os crebro colluere.

Repertis ſuppurationis ſignis, hæc facilitanda eſt gargariſmatibus ex emollientibus frequenter in ore detentis, & cataſplaſmatibus ex iiſdem cum lacte paratis & collo quam calidiſſime circumpoſitis.

Sin tonſillæ a puris copia nimium diſtendantur, ut metus ſit, ne et reſpiratio & deglutitio interrumpatur, tumor ſcalpello ancipiti in diverſis locis incidi debet,

ut puri exitus facilitetur, etiamſi nondum perfecte coctum ſit: quo deglutitio & reſpiratio optime, ſubitoque reſtituitur, ægerque a letifera ſuffocatione vindicatur. Quibus peractis, naturæ ſanatio abſceſſus permitti poteſt. Satiſque eſt, potionem ex furfuribus aliquandiu continuare, donec homo nihil amplius morboſi humoris exſpuat, & alvum leniente medicamento iterum ducere ad humores verſus inferiores partes revocandos.

2. In *angina gangrænoſa* ſtatim ab initio, ubi inflammatio nondum in gangrænam abiit, gargariſmata repercutientia ex decocto hordei, aceto, & pauxillo aluminis frequentanda ſunt. Sin autem gargariſmata adhiberi non poſſint, ſaltem injectiones ex his fieri debent. Quandocunque vero eſcharæ apparent, detergentibus & antiſepticis gargarizandum eſt vel in injectione utendum; cujuſmodi eſt decoctum radicis Serpentariæ Virginianæ aut corticis Peruviani, admixto oxymelite & pauxillo aluminis. Si denſiores cruſtæ appareant, & nigreſcant, decocto unguentum ægybtiacum admiſceri oportet; aut melli roſarum ad ſextam partem addi, & penicillo frequenter illini.

Vapores ceterum ex aceto, origano, myrrha & melle per totum morbum uſurpari poſſunt. Et emeticum ab initio dari utile eſt: deinde vero cortex Peruvianus, radix Serpentariæ, pulvis contrayervæ compoſitus ſedulo exhiberi; & collo atque ſcapulis emplaſtrum veſicatorium ſuperimponi debet. Ceterum alvi profluvium nimium coercendum eſt Diaſcordio vel alio remedio accommodato. Vires modico vini uſu erigendæ ſunt; ut & pulli juſculo.

A deglutitione ſalivæ ægri ſibi cavere debent; & antequam quidquam deglutiam, os diligentiſſime eluere.

Quid de venæſectione, cucurbitulis, ſcarificatione gangrænoſarum faucium, & purgantium uſu in hoc morbo ſtatuam, experientia propria deſtitutus nunc plane neſcio, quum ab aliis hæc auxilia laudari, ab aliis contra culpari legam.

3. *Anginæ ſtrangulatoriæ*, ſi præviderі poſſit, depletionibus omnis generis occurri debet, ſanguinis ſcilicet detractionibus, ex jugulari inprimis vena, aut ranina, purgationibus, clyſteribus, emplaſtris veſicatoriis ad collum & cervicem admotis, cucurbitulis utrinque ad aurem capillo raſo, adfixis, & collutionibus ex decocto ficuum, fabarum, aliorumve mollientium medicamentorum. Neque hæc cuncta, præſente faucium ſtrangulatione, cunctanter adminiſtranda ſunt.

4. Eademque auxilia in *angina aquoſa* cum celeritate rapienda ſunt; ſin autem per hæc intra duos vel tres dies parum proficitur, ultimum eſt, incidere ſatis altis plagis in palato circa uvam; ut per ea vulnera morbus erumpat. Quibus ſi non fuerit æger adiutus, ſcire licet, a malo victum eſſe. Interim febris cauſa ter, quaterve de die pulvis contrayervе compoſitus cum pari portioni nitri puriſſimi aſſumendus eſt.

5. Denique in *angina arthritica*, omnium quidem tutiſſima, minimeque peſtifera, cantharides in cervicem conjiciendæ ſunt; & linctus ex mellis roſarum unciis duabus, ſyrupi ribium uncia, nitri tabulati drachma frequenter delingendus eſt; intuſque ſimul mixtura ſimplex exhibenda.

§. 189.

Memoranda nunc venit *angina ſpuria*, quam quidam etiam *aquoſam* & *catarrhalem* vocant, *Hippocrates* vero *Tonſillas* & *Uvam* ſtrictim appellavit (1). Humor

ſeroſus copioſe in his partibus vel in palato ſtagnat, eaſque in tumore extollit ex rubro albicantem, in faucibus conſpicuum, quo reſpiratio atque deglutitio ſatis difficilis ac dolorifica redditur, at longe mitior febris, quam in angina vera (§. 183.) præſto eſt, vel nulla plane movetur; neque tanto periculo angina iſta procedit, ut mortem ex ſuffocatiore timere poſſis. Expreſſus humor ex affectis locis in denſam pituitam cogitur, quæ mole increſcendo omne fere ſpatium in faucibus replet, operoſiſſimamque deglutitionem reddit.

In *Uva* ſpeciatim curgulio pituita repletus, vel ſanguine, pendulus & rubicundus evadit, & ſucceſſu temporis ab hoc nigreſcit. Interdum extrema ejus pars tantum a ſuffuſo ſero intumeſcit & pellucida redditur, reſpirationemque intercipit. Maxillæ utraque ex parte nonnunquam ſimul inflammatione tentantur.

Si *Tonſillæ* oriantur, ſub maxillis ex utraque parte tumor fit, ad contactum foris durus; & totus curgulio ſimul aliquando inflammatione vexatur. Tumor tonſillarum plerumque in ſuppurationem abit, vel in uno loco vel in duobus. Diſcuſſio cum profluvio ſanguinis e naribus, diarrhoea, ſudoribus & urina critica die tertio, quinto, vel ſeptimo contingit. Raro ſcirrhus relinquitur (2).

Interdum inflammatio in palato conſiſtit, quod intumeſcit & ſuppurat.

(1) *L. II. de morb.* p. 454. 463.

(2) *Eller. l. c.* p. 171.

§. 190.

Autumnali ac vernali tempore hæc angina potiſſimum hominem ex ſuppreſſa tranſpiratione comprehen-

dit. Quemque ſemel dimiſit, rurſus ſtato fere tempore occupat.

Morbus vero in ſe ſalubris eſt hominibus, quum ab aliis gravioribus malis eoſdem præmuniat. Quocirca periculum metuendum eſt, ſi natura ab hac congeſtione recedit; niſi forte vicem ejus diarrhoea inpoſterum ſuſtinerit.

§. 191.

Et hæc angina celerem tumoris diſſipationem deſiderat; que tum collutoriis & gargariſmatibus, qualia ad anginam veram ſupra præſcripta (§. 188. n. 1.); tum purgantibus ex manna, ſenna: rheo, cum ſale medio maritatis, & per aliquot dies continuatis; tum denique cataplaſmatibus (§. 188. n. 1.) & apozematibus diureticis ac diaphoreticis, ex radice bardanæ, cichorei, pareiræbravæ, ligno ſaſſafras, caſſia lignea peragitur.

Sin autem pituita nimis fauces repleat, & vix ore, quod nec aperiri ſatis poteſt, æger ſpiritum trahere, neque quidquam fere deglutire queat, expeditiſſimam opem iterum hic vomitorium liquidum polliceter.

Quodſi obſtruens humor in tonſillis vel palato in pus convertatur, quod tum contactu, tum augmento doloris & majoris tumoris incremento ac veſiculæ quaſi cujuſdam elevatione cognoſcitur, ſcalpello ancipiti incidere oportet, niſi mature per ſe rumpatur. Quo facto, intra paucas horas morbus tollitur.

Veſicantia ad nucham peculiarum uſum hic non præſtant. Neque injectiones ob cauſas ſupra allatas (§. 188. 1.) hic commendandæ ſunt.

Uvula nimium relaxata & linguæ incumbens pollino

piperis recte inſpergitur (1), aut admotis adſtringentibus in gargariſmate elevatur. (§. 187. n. 1.) Ubi vero hæc nihil efficiant, extrema pars forcipe facile præciditur; ex quo nullum damnum metuendum (2). Popularis cura per ſuſpenſionem corporis, elevato capite ægri, periculi plena eſt (3).

(1) *Celſus L. IV. c. IV.*

(2) *Hippocrat. l. c.* p. 464. *Eller l. c.* p. 170.

(3) Vid. Cl. *Zach. Vogel Beobachtungen* XXXI. p. 213.

§. 192.

Anginæ nothæ genus quoddam peculiare conſtituit glandularum ſalivalium, inprimisque parotidum & glandularum maxillarium tumor, infantibus familiaris: Galli *Oreillons* & *Ourles* vocant: quo non ſolum deglutitio, ſed etiam ipſa oris apertio impeditur, propterea quod ſine doloris ſenſu neutra perficitur. Is infarctus fugax eſt, & nullam febrem movet, omnique periculo vacat; nec medicamentis, niſi diluentibus ſudoriferis, adjuncta congrua victus & regiminis ratione, ad celeriorem impetrandam reſolutionem, indiget. Aliquando tamen, ſed raro, contingit, ut parotis ad ſuppurationem vergat, quam commodis auxiliis juvare expedit; cum eo, ut mature deinceps pus evacuetur, eoque proſpiciatur, ne viam ſibi ad pectus faciat.

Sciendum præterea eſt, ſyphiliticos & ſcrofuloſos ad quandam anginam ſpuriam eſſe pronos; quæ, tametſi eandem fere faciem quam catarrhalis præ ſe fert, ab ea tamen multum diſtat.

Alia iterum angina notha variolas, morbillos, & malignas quaſdam febres comitatur. Alia rurſus ab hydrargyroſi efficitur. Quarum omnium cauſæ ex antecedentibus dignoſcuntur.

§. 192.

Tranſeo ad thoracis atque lateris inflammationem, quarum illa in pulmonibus, hæc in pleura aut intercoſtabilis muſculis exſiſtit, & cum ſynocho ſive ſimplici, ſive putrida conjuncta eſt, adeoque acutum valde morbum, ſæpeque popularem conſtituit.

Utraque inflammatio ſæpe ſimul præſto eſt, & labe ſua quandoque cor, pericardium, diaphragma & mediaſtinum ſimul inficit; *Pleuropneumoniam* vocant. Utraque etiam eadem fere ſymptomata inducit, præterquam quod in pleuritide tuſſis arida ſit, & dolor plerumque punctorius & acutus; in peripneumonia vero tuſſis humida & dolor magis obtuſus ſentiatur. Utraque denis que ex iiſdem cauſſis naſcitur, eodemque modo judicatur. Quapropter commodum eſt, de his morbis uno ſimul loco diſſerere.

§. 193.

Incipit *Peripneumonia* ab horrore, & mox in æſtum non mediocrem erumpit, quem crebra tuſſis, tertio quartoque die nonnihil ſanguinolenta, cum reſpiratione moleſta, dolore in thorace vel latere conſtante aut interrupto, & ſub tuſſi ingraveſcente, pulſuque duro ac frequenti, interdumque inæquali comitantur. Dolor modo alterutrum latus, modo utrumque occupat; & vel prima jam morbi hora adeſt, quod ſæpiſſime fit, vel etiam febrem præcedit, vel altero demum, aut tertio quatorve die accedit. Idem interdum & ſcapulas & claviculam occupat; interdumque, licet raro, ex uno latere in alterum tranſit, priori vel relicto vel illud adhuc occupans. Decubitus ægri in latus ſaltem affectum fieri poteſt; rariſſime in ſanum. Sanguis & vena miſſus

plerumque crusta lardosa obtectus est. Inflammatio aut discutitur, aut in pus, aut in scirrhum mutatur. Pulmo facile pleuræ in hoc morbo agglutinatur.

Pleuritis quidem in *humidam* & *siccam* vulgo dividitur; sed hoc discrimen saltem de Peripneumonia valet. Vera enim, & sola pleuritis semper sicca est; humida autem, quam vocant, vel est simplex peripneumonia (1), vel cum hac complicata. Et si quid pleuritici veri exspuunt, perpaucum illud est, & album ac spumosum, quod morbum non solvit, & a stimulo duntaxat dolorum, tussim excitantium, proficiscitur.

In *peripneumonia humida* sputum satis copiosum per tussim rejicitur; in *sicca* vero conatus exscreandi saltem cum molestissima tussi urget, & vel nihil prorsus sputorum vel parum duntaxat effertur. Atque hæc sicca peripneumonia multo, quam humida, periculosior est, letumque tantum non semper intra tres, quatuor, vel quinque dies affert (2); siquidem omnia symptomata, respiratio inprimis, atque anxietas, gravissime urgent ægrumque cito suffocant; nisi forte notabilis hæmoptysis superveniat (3).

Quamquam sunt, qui pleuram per se inflammari negant, eamque saltem ex consensu ab inflammato pulmone affici contendunt; contrarium tamen tueri tum propriæ aliquot observationes, tum aliorum me jubent (4).

Utcunque certæ notæ pleuritidis & peripneumoniæ existant, ceu ex superioribus constat; incerta tamen Pleuropneumoniæ signa esse, sciendum est, quam non nisi ex cadaverum inspectione cognoscimus.

(1) Hinc in pleuritide plerumque pulmones laborare solos, recte cognoverunt *Platerus Prax Lib. II.* & *Hoffmannus* diss. *de pleurit. & peripneum.* Hal. 1699. Ex dissectionibus

cadaverum autem hoc probant *Ioubertus* Tr. *de affect. thorac.* c. VII. *Iul. Cæſ. Claudinnus* reſponſ. XV. *Vicarius* L. *de optim. ægrot. aſſiſt.* c. XI. *Bonetus* in *Sepulchret.* L. II. Sect. III. obſ. IV. XX. *Hallerus* in *Opuſc. pathol.* Obſ. III. *Ellerus Obſ. de cognoſc. & curand. morb.* p. 180. aliique.

(2) Accuratiſſime hæc letifera peripneumonia ab *Ellero* deſcribitur l. c. p. 194. ſeq. Et triſtiſſima exempla aliquot colligit III. *Hallerus l. c.* obſ. XIV. Cl. *Wendt* diſſ. *obſervat. de Pleurit. & Peripneum.* cadav. 10. & 11. Ill. *Störck. ann. med.* II. p. 273. Sanguis in celluloſam fabricam pulmonis effunditur, viſcuſque alioquin natatile, in aquam projectum ſubſidet. Alias putridus & ſphacelatus pulmo apparet.

(3) Vid. *Eller. l. c.* p. 196.

(4) Vid. *Lazar. River. Opp. L. VII. c. 2. Isbr. Diemerbroek Anat. L. II. c.* 13. p. 447. Cl. *Wendt diſſ. cit.* cadav. 1. & 7. & *Comment. de Bonon. Sc. Acad. T. I.* 153.

§. 194.

Judicatio horum inflammatoriorum morborum plerumque fit ſeptimo, nono, undecimo, decimo quarto, aut vigeſimo primo die; in quibus proinde etiam mors expectanda; quam tamen & citius aliquando contingere ſupra ſcriptum eſt, (§. 194.) quæque ſtrepitu multo in pectore, reſpiratione gemebunda, ſuppreſſo ſputo, vultu demiſſo, oculis aurigine ſuffuſis & caligine obductis, urina tenui copioſa, pulſu parvo, celeri ac molli, & ſubitanea doloris ceſſatione ſignificatur.

Judicant autem maxime ſputa liberalia ſubflava, ſaltem alba, quæ quo citius cocta exſpuuntur, eo celeriores ſolutiones faciunt; & ſudores calidi, univerſales, cum urina hypoſtatica; interdumque etiam alvi profluvium atque hæmorrhagia narium: quæ duo primis quandoque diebus jam accedunt.

Sputa nigra, viridia, livida, glareoſa damnantur.

Sin autem dolores inde ſalvantur, & reſpiratio liberior fiat, bona ſunt.

Sputa, finito morbo, per plures dies adhuc cum facilitate extunduntur, & moleſtus aliquis dorſi dolor remanet.

Quidam peripneumonici non ſputa ejiciunt, ſed materiam albam, denſam, ramoſam, velut arteriæ ramos. Morbus tum plerumque letiferus eſt. Rariſſime ſanguinis nigri tunica alba incluſi portio rejicitur (1).

Hæmorrhagia narium & hæmorrhoidum fluxus intra primum & quintum diem ſalutaris eſt.

Circa quintum aut ſeptimum diem nonnullis puſtulæ magnæ, urentes, quarum aliquæ acerrimum ichorem fundunt, in pectore, ſcapulis & cervice erumpunt; quod ſemper fere ſalutare eſt.

Abſceſſus purulenti nonnunquam per metaſtaſin ſub axillis & alibi ſalutariter plerumque oriuntur, & interdum ſine omni prægreſſa illinc inflammatione.

Rarum eſt, pus criticum ex aure fluere. Ubi vero hoc fit, immanis otalgia ægrum antea torquet.

Rarum etiam eſt, per urinam, alvum, aut uterum materiam purulentam critice excerni; ut quidam docti viri ejuſmodi obſervationes adeo pro fallacibus ac incertis habeant.

Raro etiam febris intermittens, ſublato morbo acuto, ſuccedit.

Bonum exitum ubique fere ſperare licet, ubi dolor hactenus fixus, die incerto, ſe magis diſſipat & in claviculis, ſcapulis aut dorſo ſubito ac vehementius perci-

pitur. Perindeque etiam dolor in brachiis obortus salutaris (2).

Et surditas repente oboriens bonum præsagium exhibet; sique alvi profluvio supervenit, illud sistit.

Melius est, sputa nulla esse in peripneumonia, quam suppressa. Ab his enim suppuratio, aut gangræna metuenda est.

Letiferus status est, si toto corpore nervorum resolutionem ægrotus sentit, & sine sensu frigidus jacet. Is secundo aut tertio die plerumque moritur.

Ex sanguinis e vena missi conditione nulla vera nota, neque salutis, neque mortis, sumi potest.

Æger, si moleste respirat finito morbo, in recidivam facile delabitur; quam vero aliæ quoque causæ producere possunt.

(1) *Wendt diss. cit. ægr.* 19.
(2) *Wendt l. c. æger* 16, 23, 27.

§. 195.

Aliquando morbus uterque inflammatorius scenam maligni ludit ob Synochum putridam (1); tumque statim ab initio insignis virium prostratio & anxietas adest, facies a naturali statu recedit, sputa rejiciuntur prava, parum aut nihil plerumque levantia, cutis arida est, lingua sicca, subfusca & fissa, mens alienata, tussicula perpetua, alvi profluvium vexat, exanthemata miliaria aut petechiæ inter copiosos sudores ac prægresso horrore accedunt, spasmique in naribus, labiis, brachiis, cum sudore inæquali frigidiusculo, & pulsu debili ac intermittente subnascuntur. Alvi fluxus, papulæque miliares morbum judicant. Fausti ominis etiam plerumque est

ulcuſculorum in labiis eruptio. Parilis malignitas ſubeſt, ſi letargus cum peripneumonia coniunctus eſt (2). Et his quidem ægris exigua vitæ ſpes ſupereſt.

(1) Peripneumoniæ malignæ deſcriptionem vid. apud *Io. Huxhamum Opp. T. I.* p. 332. 333. *T. II.* p. 170.

(2) Vid. *Hippocrat. L. III. de morb.* p. 482. 488.

§. 196.

Frequentiſſime inflammatio thoracis & lateris in hos ſævit, qui æſtuante corpore frigidum potum avidiſſime ingurgitant, aut frigida tempeſtate perſpirationis ſucceſſum turbant, plurimumque aeris frigidi inſpirando inter anhelitus hauriunt. Potus multus ſpirituoſus, juxta atque durus ac impurus victus altera cauſa frequentiſſima eſt.

Inter rariores polypoſa corpora in pulmonum vaſis hærentia, & oſſeſcentia arteriarum intercoſtalium referri meretur.

Præterea febribus exanthematicis malignis ea ſupervenit aliquando, nec non a repreſſa ſcabie, ab alvi fluxu ſuppreſſo, & in tuſſi epidemica generatur. Ceterum violentia externa pleuritidem producere poteſt.

Deniqne ignorare non oportet, utramque inflammationem mares plus infeſtare, quam feminas, juveneſque plus, quam ſenes aut pueros; & qui ſemel hanc vel illam inflammationem paſſi ſunt, eidem facile pluries ſubjici. Non æque verum eſſe videtur, ructantes acidum haud facile pleuriticos fieri; neque perpetuum, dextrum latus pleuritin frequentius occupare, ac ſiniſtrum, tumque benigniorem eſſe.

Ad hæc non alienum eſt, hoc loco adnotare, quod affectus verminoſi & dolores colici & ingluvies nonnun-

quam pleuritin mentiantur; atque etiam lienis inflammatio interdum pro pleuritide imponant.

§. 197.

Curationem ſanguinis miſſio larga, cathartica antiphlogiſtica, ptiſſana, nitrum & pauciſſima alia feliciter abſolvunt. Contra vero pretioſa & ſpecioſis titulis ſplendida remedia ab ignorantibus medicis jactata, ut ſanguis hirci, dentes apri, mandibulæ lucii piſcis, ſemen cardui mariæ, & ex his compoſiti pulveres pleuritici incaſſum adhibentur.

Vid. Ill. *Dan. Wilh. Trilleri Commentat. de Pleuritide, ejusque curatione.* Frf. ad Moen. 1740. 8.

§. 198.

Venæſectio, quæ tam contra inflammationem, quam ad faciliorem ſputorum rejectionem valet, optime in latere adfecto (1), & qualicunque die, quo ſæva vis morbi urget, adminiſtratur. Raro una ſufficit, ſed altera, vel tertia requiritur. Ultra vero non temere procedendum, neque indicatio ex conſpicua lardoſa cruſta in ſanguine formanda eſt, utpote quæ tuto remanere poteſt ſine ullo vitæ periculo, quæque adeo non cauſa morbi, ſed potius ejus & nimis repetitæ venæſectionis effectus eſt.

Interim vero diſſimulandum non eſt, quod venæſectio etiam omitti poſſit, inprimis ubi febris non vehemens eſt; neque repeti debeat, quando cruor prima vice eductus nimis attenuatus deprehenditur, aut offam mollem, gelatinoſam, viridem, cum pellicula tenui cœruleſcente oſtendit, ægerve inde debilitatus fuerit. Nec pleuritis aut peripneumonia maligna ſanguinis miſſionem facile ſuſtinet.

Cathartica antiphlogiſtica ſtatim in principio, non minus ac in progreſſu morbi exhibita, tantum abeſt, ut obſint, ut potius ſumme proficua ſint, & curationem egregie facilitent. In maligno ſtatu (§. 196.) pariter ſumme neceſſaria ſunt, & unquam omitti debent. Nec vero utilitate deſtituta ſunt, neutiquam vero tutiora & præſtantiora catharticis, enemata tepida, ſingulis aut alternis diebus, ſub veſperam inprimis, injicienda.

Ad æſtum temperandum non minus, quam ad ſpiſſam pituitam reſolvendam, reſpirationem allevandam, pectoriſque expurgationem ſenſim promovendam, mixtura ex aqua florum roſarum, ſambuci, ſingularum unciis tribus, nitri depurati drachmis tribus, ſalis ammoniaci depurati drachma una, & Oxymellis unciis duabus, per totum morbum uſurpanda egregie prodeſt, ſi per bihorium duo cochlearia plena aſſumantur.

Ptiſſanarum formulæ alibi jam expoſitæ fuerunt (§. 43.).

Expectorationem vero, præter mixturam paulo ante præſcriptam, juvat infuſum calidum ex veronica, hyſſopo, floribus ſambuci, papaveris eratici, & ficubus. Ubi vero illud haud ſuffecerit ob nimiam pituitæ tenacitatem, tum iterum ad catharticum, mannatum inprimis, & ad uſum eſſentiæ galbani cum ſpiritu frumenti paratæ, ſic, ut unciæ dimidiæ galbani impurioris ſuperaffundantur ſpiritus dicti unciæ octo, procedendum eſt, cujus cochlear plenum quovis bihorio exhibendum. Idque remedium ex reſolventibus potentiſſimum eſſe, atque ſimul omnino tutum, experientia me docuit.

Sin autem ſputa aut pus nimis copioſe erumpant, & metum ſuffocationis faciant; emetica medicina & infuſum mannatum ea optime moderantur.

Ad dolorem pleuriticum leniendum linimentum confert ex unguenti altheæ, olei hyoſciami, ſingulorum uncia dimidia, Camphoræ drachma dimidia, quod frequenter lateri inungendum; itemque eſſentia galbani cum linteis lateri applicata.

Niſi vero per hæc remedia neque dolor, neque laborioſa reſpiratio leniatur, veſicatorium magnum lateri imponendum eſt, aut cucurbitulæ, inciſa cute, infligendæ.

Finito morbo homo purgandus eſt clementiore pharmaco, ſi puta perſeverent, & ſapor pravus in ore, appetentiæ defectus, & capitis gravitas relinquantur.

(1) Vid. *Petr. Briſſotus de inciſione venæ in Pluritide.* Baſil. 529. 8. *Renat. Moreau de miſſione ſanguinis in pleuritide.* Pariſ. 1622. 8. recuſ. Hal. Magd. 1742. *Dav. Wipacheri genuina ratio, cur pleuritide vera ſæviente venæſectio affecti lateris, alias derivatoria dicta, præoptanda ſit* Lugd. Bat. 1756. 12.

§. 199.

In pleuritide verminoſa, flatuoſa, & ingluvioſa, cujus ſupra mentio injecta (§. 197.), quæque nomine tantum eſt pleuritis, non vero re, quia febre acuta ſputiſque caret, nec regulares criſes obſervat, neque ſanguinis miſſione opus eſt, neque methodo medendi refrigeratoria, ſed carminativis & alvum ducentibus, interdumque etiam vomitione, ſi nempe a nimia ingluvie, atque hinc ventriculo inteſtinorumque tubo ſaburra, flatibus, ſpaſmiſque onerato ac diſtento ortum duxerit.

§. 200.

De *empyemate* a pulmonis vel pleuræ inflammatione relicto ſpecialia quædam adhuc monenda ſunt. Naſcitur illud vel intra pulmones, *Vomicam* tum proprie appellant, vel intra pleuram, aut mediaſtinum. Neutrum ego quidem temere ab omiſſa vel ſerius facta venæſectione, aut a malis medicamentis derivare velim, ſed ab inquilinis prorſus cauſis, quum & vitatis illis medendi erroribus oriri ſubinde conſueverit, nec ſuppuratio partium inflammatarum a medico ſemper impediri queat. Multoque probabilius eſt, ab abuſu venæſectionis ſuppurationem interdum produci, quam a parvo vel nullo ejus uſu.

Empyema autem futurum eſſe intelligitur, ſi circa criticos dies nulla luculenta morbi ſolutio fit, ſi dolores neque ad exſpuitionem, neque ad eductionem ſanguinis, neque ad alia remedia deſinunt, ſi ſymptomata continuant & æger nihil plane exſpuit, ſi ſubinde inhorreſcit, ſi febris, cum notabili tamen remiſſione, perdurat, ſi in dolente loco obſcurus dolor percipitur, ſi tuſſicula quædam adhuc vexat, & nihil emolitur, ſique in ore purulentus vel alius pravus ſapor, cubatioque in affectum latus jucundior eſt, vel in neutrum fieri poteſt propter tuſſis & oppreſſionis incrementum, ſed erecta cervice obiri debet, & corpus denique contabeſcit (1).

Formato pure latus pleuriticum ſe aliquantum attollit, inde valde diſtentum (2). Puſque interdum, quod ipſe vidi, intra paucos dies, una cum pleura omnes muſculos intercoſtales & perioſteum coſtarum colliquando conſumit putridiſſimum. Idem in ſacco pleuræ interdum incluſum eſt.

Empyema pulmonum intra decimum quartum diem & ſexageſimum plerumque rumpitur (3). Puſque vel

& ſenſim per ſputa educitur, vel uno impetu erumpit, ægrumque vel levat, vel ſuffocat, aut, ſi abſceſſus in ſuperficie pulmonis hæret, is in cavum pectoris a ruptura ejus effunditur, vel denique ſuffocando ſine ulla prægreſſa rejectione necat. Interdum etiam pus varios ſacculos in pulmonibus format, quæ proprie *vomicæ* appellandæ, ibidemque condenſatur, aut exſiccatur adeo, induraturque, ut deinceps lapillorum forma rejiciatur.

Malum ulcus inde plerumque exſurgit, pulmonem excedens atque lentam contabeſcentiam efficiens. Condenſatum pus in vomicis pluribus languidos, aſthmaticos ac tuſſiculoſos ægros plerumque reddit.

In empyemate thoracis natura interdum ſalutarem medelam præſtat, & pus tam per alvum, quam per urinæ vias eliminat. Quod artificium vero nobis imitari non licet, qui paracenteſi cogimur humorem e thorace evocare; id quod vero non ſemper proſpere fieri, ſciendum eſt.

Pulmonis vomica variis adminiculis ad rupturam deducenda eſt, poſteaque repurganda. Quod vero quomodo fieri debeat, luculentius exponam, quum ad deſcriptionem Tabis pervenero.

(1) Conferri hic merentur egregia *Hippocratis* dicta de futuri empyematis ſignis in *Coac. prænot.* 389. 394. 403. 421. 422.

(2) *Id.* n. 428.

(3) *Id.* n. 402.

§. 201.

Denique reſtat, ut de ſcirrho pulmonis, ex ipſius inflammatione orto, ſpecialiter quædam præcipiam. Is non niſi ab imperfecta morbi judicatione oritur; ſuſpicionemque ejus inprimis facit impedimentum quoddam in reſpiratione relictum, cum gravativo ſenſu in aliquo pectoris loco, & tuſſicula ſicca poſt paſtum &

ab exercitio. Malum non eſt letiferum, ſed priorem morbum facile revocat. De curatione ejus commodiore loco differetur.

VENTRICULI INFLAMMATIO.

§. 202.

Minus cognita antiquis quam recentioribus medicis ventriculi inflammatio, quam Gaſtritin vocant, a quamplurimis cauſis, vehementiore corporis & animi commotione, vomitorioque poſthanc aſſumto, ſudantis corporis ſubita refrigeratione, potu gelido & horæis fructibus artificiali glacie induratis, in æſtuans corpus abunde ingeſtis, nimia item ventriculi repletione a cibo crudo & difficilioris digeſtionis, porro febre peſtilentiali; exanthematibus & podagra regreſſis, venenis cauſticis, violentioribus draſticis, narcoticis, diarrhoea ſuppreſſa, & vicinorum viſcerum, hepatis & ſepti tranſverſi, inflammatione ſuſcitatur. Ad externas cauſas gravior ictus ventriculi, & vulnus referenda ſunt.

§. 203.

Immanis ardor in ventriculo, graviſque dolor in præcordiis una cum febre acuta remittente, modo λειπυρία, modo λυγγώδης Græcis dicta, anxietate item præmagna, ſingultu pene perpetuo, dolorifico, vomitu ad omnem rem ingeſtam dolentiſſimo, & pulſu intermittente, inprimis in remiſſione, hunc morbum acutum efficiunt. In quo non raro quoque mens aut deficit aut emovetur; & nonnunquam etiam convulſiones, ac, licet rariſſime, hydrophobia (1), oriuntur.

Gradus hinc morbi non ſemper idem eſt, & pro cauſarum indole inprimis differt; adeoque etiam morbus nunc citius, nunc tardius, quarto, ſeptimo, nono,

undecimo die ufque ad decimum quintum judicatur; fique a venenis, regreffa podagra, potu frigido, & remediis drafticis productus fuerit, vel intra paucas horas mortem inferre valet. Phrenitis letalis in vigore morbi fæpe accedit. Sub finem inflammatio in gangrænam terminatur, quam frigoris in præcordiis fenfus, fumma debilitas, pulfus languidus, & fingultus hactenus deficiens fignificant.

At monendum eft hoc loco, ventriculum vel ex toto vel ex parte inflammari; inflammatum vero non femper ita, ut oculum, hepar, pleuram, inteftinum, pulmones, rubere, fed interdum prorfus album ac exfanguem in fectione confpici, cum tamen intus undique inflammatione infectus fit.

Vicinas partes, pulmonem, lienem, diaphragma, fubinde fimul cum ventriculo in inflammationem rapi, etiam fciendum eft.

Nec alienum eft annotare, inflammationem mufculorum abdominalium in epigaftrio Gaftritin mentiri; in qua tamen tumor magis elatus, & gravior atque fenfibilior a contactu dolor percipitur.

(1) Vid. *Medical Effays of Edinb. T. I. obf.* 29.

§. 204.

Curatio morbi pro caufarum diverfitate dirigenda eft.

1) Quandocunque igitur ab inquilina caufa, aut ab iracundia vehementiore, aut potu frigido inflammatio orta eft, larga, &, fi neceffe eft, iterata fanguinis miffio, cucurbitulæ ad regionem epigaftricam fine ferro, clyfteres ex mollientibus parati & pauxillo nitri acuati, balnea item, ac fomenta ex fimilibus, intufque

blandiſſima ptiſana, qualis eſt decoctum album Sydenhami cum melle, aut juſculum pulli, ſed parce tamen ingerenda, requiruntur.

2) Quodſi venenum aut aſperius emeticum in cauſa eſt, promptiſſimum præſidium eſt lac tepidum cum olivarum aut amygdalarum oleo feſtinanter, affatimque hauſtum, donec uſque & ardor, & dolor, omniſque latentis veneni ſuſpicio evanuerit, vomitioneſque quieverint.

3) Ubi denique a regreſſo exanthemate aut materia podagrica inflammatio imminet, eadem non ſolum facienda ſunt, quæ ad n. 1. fuere præcepta, ſed & veſicatorium latum regioni epigaſtricæ imponendum eſt, & linimentum leniens ac diſcutiens eidem loco inungendum, quale ex olei amygdalarum dulcium uncia & camphoræ drachma componitur. Intus vero datur mixtura ex liquoris mineralis anodyni parte una, & ſpiritus bezoartici Buſſii duabus confecta: de qua guttæ ſexaginta & ultra ſingulis horis aſſumuntur.

§. 205.

Anodyna opiata, itemque ſtomachica & carminativa ubique vitanda ſunt; ſiquidem morbum pejorem reddunt, brevique letiferum.

Nec nitrum hic tutum eſt, ob inſignem refrigerationem non minus, ac ob eminentem vim exſtimulantem, quam in ſtomacho exſerit. Hoc ergo clyſteribus ſaltem deſtinandum.

Ceterum ab omni acri, maximeque vomitorio, ad quod præbendum facile deduci medicus poſſit, utique cavendum eſt.

§. 206.

Inflammatio ventriculi, inprimis quæ ab inquilinis caufis nata, aliquando in fuppurationem, aliquando in fcirrhum, isque demum in cancrum abit.

Ubi tranfitus in *abfceffum* fit, qui, quamdiu tunicis ventriculi adhuc inclufus eft, *Vomica ventriculi* nuncupatur, fymptomata morbi, inprimis naufea, vomitus, atque dolor infigniter ingravefcunt tumque intra unam hebdomadem, aut plures, æger magnam vim puris atque fanguinis evomit, & quandoque etiam per alvum reddit: utrobique quidem cum omnium fymptomatum hactenus præfentium levamine. Ulcus nonnunquam felicem fanationem recipit. Aliquando vero viam fibi extrorfum parat & fiftulam relinquit, ex qua pars ingeftorum per totam vitam effluit. In hoc ftatu coftæ quoque erodi poffunt. Ceterum erofo ventriculo interdum hæmorrhagia lethalis accidit.

§. 207.

Quum ergo intelligimus, inflammationem in abfceffum tendere, tum decoctis mollientibus ex radicibus altheæ, liquiritiæ, malvæ, femineque lini, aut ptifana fimili ex furfuribus triticeis, melle, & aqua parata, parce, at frequenter calideque affumtis, vomica relaxanda & ad rupturam feftinanter deducenda eft. Rupta vero ea, ad detergentia & confolidantia procedendum, quorum illa primo die fola, reliquis cum balfamicis rebus exhibenda. Atque detergendi quidem fcopo ptifana paulo ante præcepta optime infervit; confolidandi vero balfamum Locatelli ad dimidiam drachmam bis die datum, aut Peruvianum vel de Copajua, vitello ovi fubactum. Aquibus tamen cunctis balfamicis rebus, utpote valde calefacientibus abftinendum, quam primum febris lenta in ægro animadveritur.

Tumque

Tumque decoctum veronicæ aut virgæ aureæ in eorum locum ſubſtituendum, quod melle recte edulcatur. Interim certe hæc balſamica non admodum neceſſaria ſunt; ſiquidem natura abſceſſum iſtum perinde ut alium ex angina in faucibus aut ex odontalgia in buccis natum, ſponte celeriterque ſanare valet. Quamdiu vero conſolidatio nondum facta eſt, nonniſi blandiſſimi cibi parce offerendi ſunt, & ad abſtinentiam cogendus æger eſt, intereaque lac per clyſterem in alvum injiciendum.

§. 208.

Scirrhus ventriculi frequentius, quam abſceſſus, occurrit, cum non ſolum, ut is, ex inflammatione, ſed ex pluribus aliis cauſis, cacochymia, metaſtaſi, infarctu vaſorum ventriculi, ictu, liquorum ardentium & acidorum abuſu naſcitur. Idem plerumque partem tantum ventriculi, rariſſime totum viſcus (1), occupat.

Signum ejus principale eſt intolerabilis ſtomachi ad quælibet aſſumta dolor, nulla re, niſi vomitu moleſto vel citus vel tardius ingruente, leniendus. Dolor nonnullos tantopere excruciat, ut in animi deliquia delabantur. Quidam in vacuitate ſtomachi pejus habent, quam in ipſius repletione. Ciborum deſiderium ſenſim perit.

Malum valde longum eſt, & cachexiam inducit, ſenſim in pejus ruentem. Alvus ſemper adſtricta eſt, & tormina crebro vexant. Quodſi ſcirrhus os ventriculi occupat, letalis fames inde naſcitur; ſi pylorum, tabes ſicca letalis (2). Vicinæ partes, eadem labe non raro adfectæ, in unam maſſam cum ſtomacho concreſcunt.

Temporis diuturnitatæ & per emetica atque acria temere exhibita, in cancroſum ulcus ſubinde mutatur

ſcirrhus, quod aſſiduos & atrociſſimos dolores cum animi deliquiis, miſerrimamque mortem demum parit (3).

(1) Vid. *Haller. Opuſc. path. obſ. XXI.*

(2) Vid. Ill. *Dan. Wilh. Trilleri* Diſſ. *de fame letali ex calloſa oris ventriculi anguſtia.* Viteb. 1750. & Ill. *Ge Aug. Langguth* Progr. *de tabe ſicca letali ex caloſa pylori anguſtia.* ib. eod. an.

(3) *Fred. Ruyſchii obſerv. anat. chir.* XXXIX.

§. 209.

Scirrhus, etiam recens, inſanabile malum eſt, multoque magis cancer ventriculi. Si qui enim ſcirrhi curati dicuntur recentes (de vetuſtis enim nullum dubium eſt, quin medelam reſpuant) profecto non fuerunt ſcirrhi, ſed aliud malum, quod ſcirrhum mentitum eſt. Mentitur vero talem, quod certe ſcio & ex inciſione cadaveris compertum habeo, inflatio dura ventriculi, cum vomitionibus, etiam bilis viſcidæ nigricantis, crebriſque doloribus & malo corporis habitu conjuncta. Quæ cum ita ſe habeant, nulla remedia adverſus illum commendare poſſum. Neque ſane palliativa cura per anodyna opiata aliquid levaminis in dolorum cruciatu adferre valet. Suo fato igitur ineluctabili miſerrimi ægri relinquendi ſunt, ſaltemque cavendum habent, ut ne quid vel de medicamentis, vel cibis aſſumant, quod exaſperare malum poſſit, cujuſmodi eſt medicina emetica, aut purgans, aliave acris, cibuſque omnis ſimilis & flatuoſus. Molliſſimis ergo cibis, atque juſculis duntaxat pro victu utendum, & alvus tarda per intervalla leniſſimo enemate ſollicitanda eſt.

LIENIS, PANCREATIS, OMENTI INFLAMMATIO.

§. 210.

Quæ de inflammatione, ſuppuratione, ſcirrho, cancroque ventriculi hactenus præcepta ſunt, ea omnia quoque de iiſdem morbis lienis, pancreatis, ac omenti valere, ubi ſedes morbi duntaxat diverſa, ſciendum eſt. Quapropter ſpeciatim, multiſque verbis de iiſdem agere, ſupervacaneum eſt; ſufficietque ſingularia quædam paucis duntaxat animadvertere.

Minus frequenter lien inflammatur, quam alia viſcera. Symptomata vero ejus præcipua ſunt febris acuta, dolor in loco ſplenis, ad humerum, claviculam, & ſiniſtram mammam ſe quandoque extendens. Hinc facile pro Pleuritide haberi poteſt.

Scirrhus lienis longe frequentius occurrit, ſub quo ille vel nimis tumet, ita, ut ad pelvim uſque deſcendat, aut in thoracem adſcendat; vel gracileſcit & mole ſua valde minuitur.

Cancer lienis ſcirrhoſi intolerabiles dolores movet, & eroſis vaſis viciniſque, quibuſcum concrevit, inteſtinis, letalem hæmorrhagiam per alvum excitat.

Pancreatis, omentique inflammati, ſuppurati, ſcirrhoſi diagnoſis obſcura atque difficilima eſt.

INTESTINORUM INFLAMMATIO.

§. 211.

Enteritis ex iiſdem fere cauſis, quam Gaſtritis oritur (§. 207.) Quibus gravior dolor colicus, incarcerata

hernia, materies dura & immeabilis inteſtinorum tubum infarciens, omneque liquidum corruptum, putridum, ichoroſum, purulentum, arthriticum, ſcorbuticum, ſcabioſum, ex ſanguine & viſceribus ad inteſtina delatum adhuc annumeranda ſunt. Lac nutricum, corruptionem acrem ex quacunque cauſa adeptum, in infantibus infirmis talem ingenerat. Vulnera inteſtinorum ad externas cauſas pertinent.

§. 212.

At tenuia inteſtina frequentius, quam craſſa, & ex his rectum frequentius inflammari ſolet.

Inflammationis vero notæ hæ ſunt: Gravior febris, vel præcedens aliquot horas ipſam inflammationem aut eidem ſuccedens; atrociſſimus inteſtinorum dolor, qui quidem initio plerumque latius ſe per abdomen expandit, ſubinde remittens, ſubinde rurſus immaniter ingraveſcens, deinceps vero in puncto quaſi figitur, ubi in unum locum ſe vis morbi collegit; porro ructus aſſidui inanes, nihil proficientes, alvus dura adſtricta, inflata, & flatibus murmurans, neque vero hos tranſmittens; vomitus frequens; & increſcente malo, ſtercoris, clyſmatum, ſuppoſitoriorum per os rejectio. *Ileum* tum vocant abominabilem iſtum morbum, itemque *volvulum*, quoniam intra ſe inteſtina, prægreſſa convulſione, nunc uno loco, nunc pluribus, recipiuntur (1).

In inteſtini recti inflammatione ſimul continuus reneſmus præſto eſt, quo mucus albus copioſe exprimitur, atque ipſum inteſtinum tanquam pannus ſcarlatinus rubens, non ſine immaniſſimo dolore, ex ſede ſua protruditur. In viris ſæpe etiam ſtranguria moleſta urget.

(1) Ignorare vero hic non oportet, invaginationem inteſtinorum non in omni Ileo contingere, neque conſtantem

ejus causam esse, sed ab aliis vitiis istum etiam produci, velut a continuo alvi fluxu (*Abr. Vater.* Progr. *de invaginatione intestinorum*, Viteb. 1727.) a calculo intestinali (*A. N. C. vol. V.* 81. *VI.* 100.) a convulsionibus subito letalibus, (*Eller obs.* p. 259) ab intestino aliqua parte valde constricto, aut in tumore quodam incluso, ab omento item scirrhoso, & compactis atque induratis scybalis (*Mem. de lAc. de Chir. IV.* 12.) Præterea vero sciendum est, invaginationem intestinorum quandoque esse potius effectum, quam causam ilei.

§. 213.

Ultra novem dies Enteritis vix persistit, imo jam primo die interdum necat, inprimis a præpostere adsumtis carminativis acrioribus excitata.

Exitus salutaris per discussionem fit; ominosus per abscessum & scirrhum; letalis per gangrænam.

Discussio facta ex reclusa alvo, feces subcruentas atque biliosas plerumque demittente, cognoscitur. Æger autem restitutus dolorem obtusum in affecto loco sæpe aliquamdiu adhuc percipit.

Abscessus futurus ab horroribus febri se sine causa immiscentibus, & acuti doloris in obtusum atque gravem mutationem indicatur. Effusio puris intra quatuordecim dies plerumque contingit, sic quidem, ut non semper id in intestinorum canalem deferatur, sed quandoque etiam extrorsum, aut in abdominis cavum; unde letalis tabes lente nascitur, quæ tamen etiam in priori casu non semper abest, ubi pus per alvum fluit, & cum ipso sæpe integræ intestinorum membranæ separatæ exeunt. Rarius pus etiam per vesicam exit (1). Rarissime id ipsum ab inferiori parte intestini indurata ex ipsa inflammatione, & contracta retinetur, & gangrænam letalem deinde producit (2).

Scirrhus ex protracta & non admodum valida inflammatione metuendus est. Formatus autem inde cognoscitur, si dolor premens & obtusus remanet & alvus præter consuetudinem nunc tardius post quatuor, sex & plures dies, non sine multa molestia ac torminibus, secedit, & per omnem vitam tarda perseverat. Si major scirrhus fuerit, & in superiore loco ut transitum pene omnem excernendorum per intestinorum canalem impediat, ægri vix unquam aliquid ex alvo exprimunt, sed post aliquot dies inter summam anxietatem omnia revomunt, quæ toto hoc tempore assumserant; idque malum per plures annos toleratur. Ad satis magnam molem distentus scirrhus, & in superiore aliquo loco positus, gravitatis & distractionis sensum in abdomine sub quolibet motu infert, & tactu etiam aliquando deprehenditur. Ex scirrho denuo fieri potest ileus, idemque letalis.

Transitus in gangrænam cognoscitur, si abdomen intumescit, si calori magno succedit frigus, si intestinis hactenus acute dolentibus omnis doloris sensus perit, si dejectio obstinate supprimitur, aut sponte citaque sequitur, fœtidissimis fecibus, lividis, cineritiis, saniosis, nicricantibus sine sensu, ex indolentia intestinorum, egressis. Sphacelo affectum intestinum interdum rumpitur, & fecum illuvies in ventris cavum effluit (3).

(1) Observavit hoc *Aretaeus de caus. morb. chron.* L. I. c. 9.
(2) Vid. *Elleri observ.* p. 263.
(3) Vid. *River. Observ. Cent. III.* 26.

§. 214.

Omnia auxilia in tam gravi morbo cum maturitate rapienda sunt; & protinus quidem, etiamsi dolor tantum urgeat absque febre atque vehementi calore, san-

guis e vena liberaliter mittendus eſt, miſſioque etiam, prout febris & doloris augmentum requirit, repetenda; ſimul vero cucurbitulæ pluribus locis defigendæ ſunt, non ubique quidem inciſa cute; tum alvus ter de die clyſtere emollienti ex avenæ cremore percolato cum oleo & melle, aut ex ſolo rutæ oleo, per decoctionem facto, calidoque ducenda, & totus venter linimento ex unguento altheæ, oleo carminativo, & pauxillo camphoræ compoſito inungendus, ſupraque cataplaſmate calido obtegendus; aut, ſi fieri poteſt, æger aliquoties de die in balneum calidum, ex fluviatili aqua cum furfuribus cocta & multo lacte admixto paratum demittendus. Et ſæpe id auxilii in his partibus magnum remedium eſt (1). Interdum vero & lintea aqua frigida madida cum ſucceſſu applicari, ſæpeque plus præſtare, quam fomenta calida, idonei autores teſtantur.

Intus vero attenuantia, humidantia, antiphlogiſtica & anodyna dari debent. Aqua frigida copioſe hauſta, tecto probe corpore, hoc nomine maxime commendanda eſt, aut in vicem ejus decoctum hordei & raſuræ cornu cervi, cujus libris tribus remiſcentur oxymelitis duæ unciæ. Idque etiam liberaliter ſumitur, ejuſque cyatho ſingulis horis vel longiore intervallo laudani liquidi Sydenhami guttæ decem adjiciuntur. Calefacientia & ſpirituoſa peſſime inflammationem exaſperant & gangrænam invitant. Idque etiam de purgantibus acrioribus noſcendum eſt.

Æger vero ſervabitur, ſi per hæc remedia conſecuti ſumus, ut dolor & febris quieſcant, ſpirituſque una cum fecibus ex inferiore parte tranſmittatur. Atque tum demum uti molliore cibo licitum eſt; ſed neque inflante, neque valido, ne inteſtina adhuc imbecilla lædantur; potui vero nihil præterquam puram aquam aut decoctum aqueum.

(1) Vid. *Medic. Essays of Edimb.* T. III. p. 373. *Elleri observ.* p. 262.

§. 215.

Atque hæc remedia, quæ spasmos insigniter relaxando, dolores leniunt, in omni intestinorum inflammatione fere communia sunt. Specialia vero hæc sunt.

1) Ubi inflammatio a rebus duris intestina obstipantibus imminet, exhibere oportet per intervalla potiones purgantes paullo fortiores, ex foliis Sennæ, manna, tamarindis, & cremore tartari; aut saltem oleum lini (1), vel olivarum, aut amygdalarum cochleari mensura, singulis horis, cum jusculo calido; simulque clysteres emollientes ac stimulantes ex decocti seminis fœnugræci & olei rutæ cocti singulorum sex unciis, & nitri depurati uncia dimidia, ter vel quater in die injicere. Quodsi vero per hæc alvus intra quatuor & viginti horas, cum bis repetita potio purgans fuerit, & tres vel quatuor clysteres injecti, haud aperiatur, ipsumque pharmacum vomitu rejiciatur; protinus ad hydrargyri usum procedendum est, ejusque omni horæ quadrante drachmæ duæ usque ad unciam deglutiendæ, superbibendo carnis jusculum; sicque pergendum, donec circiter libra integra consumta sit: sique intra quatuor vel sex horas æger, quem, si fieri potest, in conclavi obambulare oportet, stimulum ad exonerandam alvum non sentiat, idem remedium iterum exhibendum, simulque clysteres aliquot per intervalla in alvum ex inferiori parte injiciendæ sunt: sique demum mercurius vivus viam expediat, potione mannata utendum, quo materia obstruens, quam nunquam fere una vice is educit, paullatim eliminetur (2). Sin autem nec per hanc rationem Ileus aut obstructio expediatur, ope machinæ hydraulicæ in Italia nuper

repertæ multa aqua tepida ex inferioribus partibus impetuofe in alvum per intervalla quatuor circiter horarum injicienda eft (3). Ubi vero hæc non ad manus fuerit, aut fperatum effectum haud præftiterit, ad aliud curandi genus, idemque fumme defperatum, tandem eft procedendum, ad ipfam nempe ventris incifionem, ubi inteftina fenfim educuntur, volvuli locus quæritur, inventufque digitis explicatur: quo facto inteftina reponuntur atque vulnus confuitur. Enimvero, ut id opportune fiat, nec ubi jam figna gangrænæ adfunt, tenendum eft; ne, qui fervari fic non poteft, a nobis interemtus videatur. Nec mercurius quidem vivus in pofteriori cafu exhiberi debet.

(1) Hujus egregium ufum nuper denuo prædicavit Cl. *Io. Godofr. Gallesky* in *der Abhandl. vom Miferere.* 1767. 8.

(2) Sunt, qui globulos plumbeos in vicem mercurii devorare ægros jubent; verum triftia exempla nos illis uti vetant, fiquidem hi ipfi immobiles hærere in inteftinis & inflammationem excitare confueverunt. Vid. *Act. Nat. Cur. Vol. X.* p. 22.

(3) Quantopere fuperet hoc remedium omnia alia, etiam hydrargyri ufum, & clyfterem tabacinum, Cl. *Io. Videmar*, Medicus Milanenfis, per experimenta cum feliciffimo fucceffu in tribus ægris inftituta probat in *Giornale di Medicina*, *T. II.* p. 245. cf. Ill. *de Haen. rat. med. T. VIII.* c. V. p. 241. fequ. *T. IX.* p. 214. fequ. ubi Cl. *Videmar* per literas fignificat *Haenio*, fibi iterum curam in duobus ægris feliciter citoque fucceffiffe. Simillima huic eft antiquorum *curatio per utrem*, hodie prorfus oblita, qua in defperato cafu, irritis purgantibus, relaxantibus, & clyfteribus, folle fabrili in ventrem indito flatus immittebant, ad contractum inteftinum diftendum. Vid. *Hippocr. L. III. de morb.* p. 493. *Alex. Trallian. L. X. c. I.* cf. *Amat. Lufitan. Curat. medic. Cent. I.* 100. *Epiphan. Ferdinand. hift.* 74.

§. 216.

2) Sin ab hernia incarcerata inflammatio orta eft, atque purgantibus & clyfteribus alvus non folvitur,

nulla efficacior medicina reperitur, niſi quidem inteſtinum prolapſum cum ſacco herniæ concreverit, quam emetica, vel clyſter tabacinus (1) tam diu applicatus, donec æger dejiciendi conatum ſentiat. Epithemata inſuper adſtringentia ex majorana, abrotano, alumine, & aceto vini parata tumori aſſidue imponenda ſunt. De emollientibus enim, utut valde uſitatis, noſcendum, quod plus obſint, quam proſint, regreſſum inteſtini magis impediendo, quam facilitando, dum flatuum vim & contentorum putredinem in tumore augent, ipſumque motum periſtalticum, relaxando inteſtinorum fibras, valde debilitant. Quodſi vero per hæc remedia incarceratum ſe non ſubito reſtitui patitur inteſtinum, herniotomia ſic dicta inſtituenda eſt: quod ſolidum, certum ac ſecurum periculoſiſſimi hujus affectus remedium eſt.

3) Ubi a regreſſa materia exanthematica aut podagrica malum ortum, præter hæc, quæ ſupra (§. 214.) præcepta, veſicatorium ſatis latum ventri imponi debet.

4) Quodſi denique in infantibus lactantibus inflammatio obtingerit, clyſmata emollientia duntaxat, & ſemicupium cum linimento ſupra deſcripto, & terræ demulcentia, leviterque anodyna, velut pulvis Marchinis cum Croco, conveniunt.

(1) V. Cl. *Io. Gottl. Schaeffer* egregiam machinam huic ſcopo inſervientem excogitavit. Vid. ej. *Tr. vom Nutzen und Gebrauch des Tabackrauchclyſtiers*, Regensb. 1766. edit. 2d. 4. c. fig. Aliam, quæ hic etiam deſcribitur & delineatur, invenit Ill *de Haen*; aliam Cl. *Nokkenius* in *den Abhandl. der. Hollaendiſch. Geſellſch. der Wiſſenſch. T. II.*

§. 217.

Ubi ſigna docent, obſceſſum fieri (§. 213.), iiſdem remediis utendum eſt, quæ alibi præcepi, cum de curatione abſceſſus ventriculi ſcriberem (§. 207.) Quodſi inteſtinum mediante pure, ut aliquando fit, cum peritonæo concrevit, abſceſſum extrinſecus aperiri oportet.

In ſcirrho pariter ea facienda ſunt, quæ de eodem malo illinc ſcripſi. (§. 209.) Quamquam & hic noſcendum, quod ars in diſſolvendo illo nihil valeat; & tolerabile ſaltem malum tenuiſſimo victu & clyſmatibus emollientibus reddi poſſit. A purgantibus quam maxime abſtinendum, quippe quæ ſumme pernitioſa.

Gangræna nullam curationem recipit, niſi inteſtinum extra abdomen, ut fit in hernia incarcerata, pendeat. Sciendum tamen, nec hic ſemper curationem feliciter ſuccedere. Decoctum interim corticis Peruviani locum hic habet.

HEPATITIS.

§. 218.

Minus frequens eſt apud nos Hepatis inflammatio atque ſuppuratio, aliter ac in utraque India, ubi populariter is morbus acutus graſſatur (1). Multoque rarius hepatitis cum peripneumonia ſimul afficit; id quod quidem accidere poſſe, ex cadaveris ſectione mihi conſtat.

Signa vero inflammati hepatis hæc ſunt: Horror validus eſt: febris acuta continua: vehemens & perſeverans dolor dextra parte ſub præcordiis eſt, idemque ad latus dextrum & ad jugulum humerumque partis ejuſdem pervenit: nonnunquam manus quoque dextra torpet: decubitus in utroque latere dolorificus, certe in ſiniſtro, eſt: reſpiratio laborioſa eſt: tuſſis frequens

ſicca, brevis, ac dolorem augens: urina flammea emittitur: inque cute atque oculorum albo ſecunda vel tertia die, aut ſeriori icteritius color plerumque (2) apparet. Ubi male eſt, hypochondrium dextrum tumet, & bilis evomitur: interdumque ſingultus prope ſtrangulat, & alvi fluxus præſto eſt, inque nonnullis macula rubra extus in cute conſpicitur (3).

Perſacile minus curioſis medicis aut imperitis jecinoris inflammatio pro ventriculi inflammatione aut pleuritide imponit. Sed poteſt omnino etiam gaſtritis cum hepatite conjuncta eſſe; idque tum fieri exiſtimo, ſi vomitus atque ſingultus præſto ſunt (4). Aliquando etiam pulmonis inflammatio jecinoris inflammationem mentitur (5).

(1) Vid. *Medical facts by F. Home*, p. 153. & *Iac. Lind eſſay on diſeaſes incidental to Europeans in het climates.*

(2) Ex communi Medicorum ſententia icterus quidem nunquam abeſt in hoc morbo. Sciendum vero eſt, illum omnino abeſſe poſſe, ſi diarrhoea ſtatim in initio morbi ingruit; quamquam id non ſemper ita evenire, mihi quoque ſatis conſtat.

(3) Vid. *Io. Bapt. Bianchi Hiſtor. hepat.* T. I. p. 434.

(4) Vid. *Eph. Nat. Cur. Cent.* 4. *&* 5. obſ. 145.

(5) Vid. *Morgagni de ſed. & cauſ. morb. Epiſt. XX.* 30.

§. 219.

Inde a quarto die uſque ad vigeſimum reſolutionem æque, ac mortem ſperare licet. Iſtaque bilioſo ac cruento alvi fluxu, hæmmorrhagia narium, urina craſſa cum ſedimento lateritio, & ſudore copioſo, quo induſia interdum ſubflaveſcunt, abſolvi conſuevit. Interdumque, ſed raro, accidit, ut eryſipelate in facie,

abſque ulla alia excretione critica, ſolvatur morbus (1). Mortem plerumque phrenitis antecedit.

(1) *Bianchi* l. c.

§. 220.

Quandocunque hepatitis in ſuppurationem tendit, tum nulla reſolutionis ſigna, certe non perfecta (1), apparent; color icteritius corporis perſeverat; dolori aliquid pulſantis & febri nonnihil horroris ſe immiſcet.

Ubi ea facta eſt, in loco antea dolente plerumque gravitas ſentitur, & ſitis vexat, & icterus permanet: ſique vomica in externa hepatis parte hæret, ea extus in tumorem elevatur, integumentaque ſenſim interdum erodit, extuſque erumpit (2).

Apoſtema vero in interioribus hærens, vel totum hepar ſenſim exedit (3), vel ruptum in abdominis cavum pus ſanioſum effundit (4), vel intra inteſtina, ubi tandem per alvum deſcendit, ſique cadaveroſi odoris eſt, mortem demum inducit (5).

Interdum materia purulenta per metaſtaſin ad varia loca, ventriculum, renes, pulmones deponitur, aut ad quædam horum per viſcerum concretionem viam ſibi facit.

(1) Urinam ego quidem ſemel vidi criticam, at nullos ſudores: interim æger poſt ſuppurationem rurſus lectum reliquit, appetens bene cibos & dormiens, donec aliquot hebdomadibus elapſis ſubito in novum horrorem ac febrem incidit, quæ biduo poſt, impetuoſe exſcreato multo ſputo purulento, letum ſub anxietate ſumma accerſivit. In ſuperna hepatis parte ingens apoſtema detectum fuit.

(2) Vid. *Eller obſ.* p. 221.

(3) Vid. *Klaunig noſocom. charit. obſ.* 21. *Eller l.* c. p. 229.

(4) Vid. *Halleri opuſc. pathol. obſ. XXXII. hiſt. III.*

(5) *Klaunig. l. c.* Nunquam quidem feliciter evenire ſuppurationem hepatis, Cl. *Home l. c.* aſſerit, experientia ſua innixus; exempla tamen fauſti ſucceſſus a Cl. *Cheſton* l. c. p. 21. & Cl. *Lind.* l. c. & ab aliis notata ſunt.

§. 221.

Permultæ cauſæ hepatitin inferunt; ad quam hepar prægrande, lapides in jecinore & veſica fellis hærentes, vermes in hepate aut ductibus biliariis, & ſteatomata, aliæque hepatis indurationes diſpoſitionem faciunt.

Lapſus atque gravior ictus hepatis, & vulnera capitis notabiliora (1) ad externas pertinent: ad internas vero bilis intemperies, ſanguis tenax & piceus ſubitanea corporis refrigeratio, excedentes vomitiones, venena varia, apoplexia, coma, epilepſia, paralyſis, denique materia ſcorbutica, purulenta, ichoroſa, ex ulcere vel interno vel externo ad hepar depoſita. An etiam pinguedo ex omento per validum corporis motum aut acutam febrem affatim fuſa, & humorum orbitæ ſubito mixta?

(1) Iſta ſuppurati hepatis frequentem cauſam eſſe; docet cum aliis Cl. *R. B. Cheſton* in *pathological inquiries and obſervations in Surgery.* p. 32 & 122.

§. 222.

Atque pro diſcrimine harum cauſarum hepatitis modo levior, modo gravior & acutior eſſe conſuevit. Et perſæpe febrem lentam eadem relinquit, poſthæc demum letiferam. Inprimiſque a ſuppuratione hæc contingit. Præterea abſceſſus in longum trahens hydropem inevitabilem affert. Levior inflammatio interdum epidemice graſſatur. Gravior aliquando ſubitam mortem

inducit, inprimis ſi ventriculus ſimul in conſenſum rapitur (1).

(1) Vid. *Eph. Nat. Cur. l. c.*

§. 223.

Ad ſanandum morbum reſolutio ſtagnantium humorum quoviſmodo tentanda eſt. Quod fit ſanguinis miſſione in brachio vel pede affecti lateris, diluentibus & quæ putredini hic metuendæ reſiſtunt; externe vero per diſcutientia & clyſteres.

Pro diluente remedio ptiſana hordei cum mulſa & pauxillo nitri, aut cum oxymelite inſervit.

Æſtui & putredini ſuccurritur mixtura ex aquæ florum ſambuci unciis ſex, nitri depurati, concharum citratarum, ſingulorum drachmis tribus, ſyrupi acetoſitatis citri uncia una; quæ cochlearia menſura ſingulis horis exhibetur: aut elixir acidi Dippel. drachmis tribus, mixturæ ſimplicis drachma una, in unum mixtis & ad viginti guttas ex patella aquæ per bihorium datis.

Diſcutiendi ſcopo epithema ex decocto aquoſo herbæ abſinthii, florum ſambuci, meliloti & ſeminis cumini parari poteſt; in cujus libra diſſolvitur ſaponis veneti uncia dimidia. Adhiberi etiam poteſt in vicem hujus epithematis linimentum, quod ſupra in pleuritide præſcripſi. In graviore malo veſicatorium latum hypochondrio, dextro imponendum, aut cucurbitulæ toti hypochondrio, inciſa altius cute, ut multum ſanguinis effundatur, adfigendæ ſunt.

Clyſter optime ex decocto malvæ cum melle & nitro conficitur, & bis vel ter de die injicitur.

NEPHRITIS.

§. 227.

Inflammatorius renum morbus, utcunque rarus, a diversis causis producitur, velut a contusione, vulnere, abscessu, tumore, valido corporis incurvati nixu, diuturna equitatione aut vectione in rheda, aut cursu intento ac longo, iterata item ductuum uriniferorum strictura, lapillo in pelvi aut uretere hærente, acrioribus diureticis: quæ quasi proprias nephritidis causas constituunt. Aliæ communes sunt. Decubitus diuturnus in dorso occasionalem præbet causam.

§. 228.

At inflammatio frequentius renem sinistrum, quam dextrum, rarissime utrumque (1) exercet, & sic cognoscitur: Dolor in eum locum, ubi ren positus est, modo levis, modo gravis, incidit; urina admodum rubra parce fluit, vel prorsus demum intercipitur; vomitus & ructus frequens est; febris acuta, aut saltem febricula plerumque affligit. Si gravius malum, stupor aliquis aut tremor in crus respondens, & dolor in testem ac inguen affecti lateris ingruit.

(1) Talem casum V. C. *Paul. de Wind.* Ill. *Swietenio* communicavit, *Comment. in Boerh. aphor. III.* p. 229. §. 994.

§. 229.

Intra septem aut ad summum quatuordecim dies morbus plerumque judicatur vel discussione, vel suppuratione.

Discussio per sudorem & largam urinæ crassioris, &

plerumque fuſcæ miſſionem contingit. Aliquando etiam fluxus hæmorrhoidalis juvandæ ſolutioni eſt.

Suppuratio incipiens ex horroribus vagis & pulſatione cognoſcitur; facta vero ex remiſſione doloris, gravitate & ſuſpenſi velut ponderis ſenſu, ſtupore inflammati renis, ſtranguria, atque puris cum urina, quæ inde fœtet, effluxu, carnoſis particulis innatantibus, ſignificatur; ex quo ægri tarde plerumque pereunt. Interdum etiam pus per alvum deſcendit. Sique ren ex toto purulentus fuerit, aliquando is, ſed rariſſime ad ſpinam intumeſcit (1). In ſaccum autem purulentum ſucceſſive converſus ren diu ſuſtinetur, & poſt aliquot demum annos, ſub continuo puris cum urina ſeceſſu, tabe demum perimit.

Scirrhus ab inflammatione relictus, immedicabile malum, ſtuporem crurum & mictum parcum facit, tandemque tabem ac hydropem infert.

Gangrænæ, in quam pariter nephritis terminari poteſt, ſignum proprium eſt urina, ſi qua exit, livida atque putrida, aut caruncululis fuſcis nigriſque fœda. Interdumque dorſum ſimul liveſcit. Is ſtatus quidem non æque hic, ac in aliis viſceribus, mortem ſemper adferre nonnullis doctis viris videtur, quoniam humores putridi, parteſque emortuæ per ureteres exire poſſunt: id autem unquam factum eſſe, nulla obſervatione, mihi certe cognita, adhuc conſtat.

(1) Vid. *Hippocrat. de intern. affect.* p. m. 561.

§. 230.

Si quid materiæ inflammatæ intra renum inflammatorum ſubſtantiam hærentis non reſolvitur, aut de purulenta quidquam remanet, arenulis aut calculo

renali inde facile ſuppeditatur occaſio. Siquidem iſtiuſmodi materies baſin præbet materiæ calculoſæ, quæ vel in ſaniſſimi hominis urina continetur.

§. 231.

In curatione inflammati renis oportet ſanguinem e vena mittere: cucurbitulam renibus in regione coxendicis adhibere: alvum clementioribus pharmacis ſolvere; refrigerentia medicamenta, velut nitrum, tartarum vitriolatum, emulſiones ex ſeminibus frigidis, ſumere: mulſum, lac, aut ptiſſanam liberaliter bibere: adhæc etiam cataplaſmatibus uti, &, ſi calculus inprimis morbum genuit, ſimul clyſteres emollientes in alvum infundere, & in aquam calidam deſcendere: denique ad dolores & ſpaſmos & vomitus leniendos, aquam mulſam cum laudano liquido Sydenhami potui dare: ceterum ubique molliter cubare, decubitum in dorſum vitare, & ab his abſtinere, quæ valde urinam citant.

Catheter incaſſum hic in veſicam immittitur, in urinæ reddendæ impotentia.

Renibus exulceratis auxilio ſunt pilulæ ex therebinthina & ſucco glycirrhizæ confectæ; emulſiones ex ſeminibus cucumeris & nucleis pini, cum decocto aquoſo ſeminis aniſi & pauxilli croci paratæ; itemque lac vel per ſe vel cum fonte Selterano mixtum, & ſerum lactis, & [illegible]tura ſuccini ſine alcali. Pro potu etiam inſervit [illegible]ſa aquoſa, & hordei cremor cum melle modico. Curatio omnino longa eſt.

Quodſi vero ren ſuppuratus in dorſo tumorem effecerit, & materies proinde extrorſum exitum moliatur; oportet iſtum ſatis altis plagis & mature incidere, antequam humor ſibi ſinus longe lateque per vicina

loca paraverit; Nephrotomiam vocant. Fiſtuloſum equidem ulcus in dorſo plerumque relinquitur; ex quo vero nulla noxa ægro emergit. Ad ulceris repurgationem internus atque longus uſus uvæ urſi videtur proficere.

Ubi denique, tranſitu in gangrænam facto, dorſum livido colore infectum apparet; neceſſe eſt, gangrænoſo tabo exitum profundis inciſionibus conciliare, neque alia auxilia, quæ gangrænæ coercendæ ſunt omittere; de quibus in Chirurgia præcipitur.

VESICÆ INFLAMMATIO.

§. 232.

Nulla fere fit hujus morbi a recentioribus autoribus mentio; non eſt tamen is prætermittendus, cum valde gravis ſit & penitus horrendus, ſic, ut celerrimum interitum adferre poſſit (1).

Atque principem fere locum inter ejus cauſas occupant deficientes vel ſuppreſſæ ſanguinis per menſes hæmorrhoideſve egeſtiones; dyſcraſia arthritica, rheumatica, ſcorbutica; ulcera proſtatarum aut veſicularum ſeminalium venerea; uteri ulcus; diuretica acriora; & metaſtaſis in acutis, quæ tamen rariſſime in hoc viſcere contingit.

Vehemens ictus abdominis ad externas cauſas pertinet, quo ego in cadavere detexi morbum, undecimo die letalem.

In ætate virili, magis etiam in ſenecta, viget morbus.

(1) Vid. *Hippocrat. Coac.* 471. *Aretaeus L. VI. c.* 9.

§. 233.

At si inflammatio vesicam exerceat, eam hæ notæ manifestant: dolor acutus, ardens, pressorius in regione pubis, ad lumbos etiam, & totum hypogastrium procedens; perpetuus & summe dolorificus ad mingendum atque desidendum conatus, subsequente urinæ reddendæ impotentia; & febris continua, saltem febricula. Quibus, si valde acuta est passio, alia pathemata, abdominis tumor a distenta vesica (1) oblongus & durus, tormina ventris, præcordiorum anxietates, vomitiones, alvi adstrictio, extremorum frigus, pervigilium, mentis alienatio, pulsus inæqualis, convulsiones & syncope se adjungunt. Morbum autem præcedit interdum per intervalla dysuria quædam, aut urinæ incontinentia.

Quodsi vesica ab ulcere prostatarum aut vesicularum seminalium comprehensa fuit (§. 232.), urinæ quidem nulla adest retentio, sed crassum, mucilaginosum, atque purulentum sedimentum copiose ista dimittit.

(1) Vid. *Act. Hafn.* 1679 obs. 121. *Steph. Blancardi anatom. pract. Cent. II.* obs. 17. *Car. Bisset. medical essays and observations.* XII. p. 143.

§. 234.

Exitus morbi non alius est, quam ceterarum inflammationum; solvitque eum urina crassa, copiosa, & doloris successiva remissio. Remanet autem diu aliquando aliquis vesicæ tumor, cum incontinentia urinæ aut saltem impotentia eam diu retinendi (1).

Si non solvitur, in sphacelum letalem, aut in suppurationem, cujus anceps eventus, propter sphacelum inprimis, nunc etiam adhuc metuendum (2),

terminatur. Suppuratio autem inde a quarto die uſque ad decimum quartum contingit.

Veſica vero exulceratione experta tormentum vehemens in pectine, imoque ventre movet; urinæ difficultas vel etiam incontinentia urget; urina fœtet; pus in eadem ſubſidet, & ſquamulæ vel laminis ſimiles inſunt particulæ.

Exulcerata veſica, ſi non ex ſphacelo, ut paulo ante dictum, celeriter necat, plerumque tabem lente infert, ſæpeque etiam inteſtinum rectum erodit; unde nunc cum urina ſtercoreæ partes, aliæ res aſſumtæ, exeunt, ipſumque lotium involuntarie quoque ſecedit (3).

(1) *Biſſet* libr. cit. p. 144. 145.

(2) Vid. *Breslauiſch. Verſ. XXXI.* p. 204.

(3) Vid. *Blancardi anat. pract.* II. 17.

§. 235.

Curatio nihil fere ſingulare a præcedentibus habet. Præter ſanguinis detractionem & clementiora purgantia & emulſiones nitroſas, quibus febris & ſanguinis impetus verſus locum inflammatum ſenſim infringitur, clyſteres conveniunt ex emollientibus & anodynis, oleo lini vel olivarum, in quo crocus & pauxillum opii cocta, itemque injectiones ex oleo & pauculo opii, & cataplaſmata ex radice altheæ, ruta, & ſeminibus fœnugræci ac aneti parata, quæ regioni pubis ſedulo imponi debent. Uſus balnei quotidianus etiam perutilis eſt. Urina quotidie ſemel e veſica, immiſſo cathetere, educenda eſt. Ceterum multa potio vitanda, & ab iis abſtinendum, quæ urinam citant. Potioni vero optime aqua mulſa inſervit.

Si cognitum fuerit, malum a dyſcraſia rheumatica vel alia ortum eſſe, veſicatorium latum internæ parti femoris applicari oportet.

Tumorem veſicæ cum incontinentia urinæ aliquando remanentem ſenſim tollit pilularum ſaponacearum uſus, decoctum radicis bardanæ, & fotus & ex ſapone veneto paratus.

Pus reddentibus per urinam, lactis potio auxiliatur, & ptiſana ex glycirrhiza, apiique ſemine. In hanc etiam chamædris & veronica recipi poſſunt; itemque quoque cum ea aut cum lacte contrita ſemina papaveris albi & nuclei ex pinu potui dari. Ac inſuper quoque recte aqua mulſa, in qua hypericum aut veronica aut agrimonia decocta, vel lac cum pauculo mellis & cucumeris ſemine detritum in veſicam injicitur.

UTERI INFLAMMATIO.

§. 236.

Ex internis æque ac externis cauſis naſcitur uteri inflammatio, vel totum viſcus vel partem ejus ſaltem exercens.

Internæ ſunt menſium & lochiorum ſuppreſſio aut parcus ſaltem fluxus, laborioſus partus, ſecundinarum retentio aut violenta extractio, abortus, enormis vomitus, animi affectiones ſub menſium vel lochiorum fluxu, exæſtuatio corporis ſubſequente abdominis refrigeratione, potus frigidus a vehementiore motu in corpus nimis calidum ingeſtus, fluentibus inprimis lochiis, menſibus vel hæmorrhoidibus, denique colica convulſiva, atque gravior hyſterica affectio.

Externæ vero ſunt abdominis gravior contuſio, vul-

neratio, casus in torrentem, in cessus pedibus nudis per aquas aut pavimenta frigida, præcipue sub menstruorum fluxu, & quævis alia abdominis refrigeratio.

Verum tamen ex his cunctis causis nulla esse frequentior, quam suppressio lochiorum, secundinarum retentio, sanguinis quidem ex utero exclusione impedita, violenta item earundem extractio, & extra partem abdominis, maxime sub menstruorum fluxu, refrigeratio consuevit.

Neque vero ab istis causis absolute semper inflammationem produci, sciendum est. Inprimis vero mulieres teneræ, sensibiliores, in vehementes animi commotiones pronæ, pathematibus spasmodicis & flatulentis obnoxiæ, dolorificum mensium fluxum, aut inordinatum experte, primiparæ, in febrem uteri inflammatoriam incidere solent.

In puerperis quarto, quinto, vel sexto die morbus accedit, quum antecedentibus optime valuerint.

§. 237.

Notæ inflammati uteri hæ sunt: ardor & dolor fixus in toto abdomine, aut inguine, inflatio ac durities ventris totius vel in uno tantum latere, difficilis mictus, desidendi frequens stimulus, & febris gravior acuta cum suis satellitibus & purpura plerumque alba, sanguinisque lochialis retentione.

§. 238.

Ubi non admodum magna inflammatio est; ea quarto vel septimo die, ubi gravior, nono, undecimo, decimo quarto judicatur vel per sudorem, vel si-

mul etiam per ventris fluxum, puerperis inprimis familiarem; & ex vulva plerumque quoque fœtidus humor, aut ſanguinolentes emanat.

Benignior in univerſum ea inflammatio exiſtit, quæ extra puerperium incidit; gravior contra, quæ in eodem aut ſub partu.

Quæ in abſceſſum terminatur, ea tantum non ſemper extra puerperium contingit, & in abortu. Notæ vero abſceſſus eædem ſunt, quæ in aliis inflammationibus internarum partium fuerunt commemoratæ.

Abſceſſus ruptus per genitales vias plerumque eliminatur, interdum ſimul etiam per alvum, nonnunquam, licet rariſſime, per ſcreatum.

Ex abſceſſus facile ulcus generatur (1), quod nonnunquam ad veſicam pariter ac ad inteſtinum rectum pervenit (2).

Sub puerperio, quando diſcuſſio obtineri non poteſt, ſphacelus plerumque ſequitur iiſdem diebus ac diſcuſſio alias fieri conſuevit. Iſtamque letalem mutationen ſubita doloris & ardoris ceſſatio, & urina limpida, aquoſa, ſubviridis indicat.

Gangrænam aliquando etiam purpura alba præcedit. Sed extra puerperium inflammatio raro in eam tendit, niſi poſt diuturnam exulcerationem.

(1) Vid. *Hippocrat. L. I. de morb. mulier.* p. *666.* Memorabile eſt hoc loco, uterum etiam poſſe a vicino ſcirrho ulceroſo in pelvi exulcerari. vid. *Halleri Opuſ. pathol. obſ. XXXIX. hiſt. I.*

(2) Vid. *Roedereri* Progr. *de ulceribus utero moleſtis.* Gott. 1758. *obſ. I.*

§. 239

Quum nunquam frequentius, quam in puerperio & ex abortu, inflammetur uterus; eo maxime consilium dirigendum est, ut, confecto partu, impetuosus humorum motus compescatur, lochiorumque fluor promoveatur. Quapropter statim post illum clysteres emolliens & antiphlogisticus ex inferioribus partibus infundendus est, simulque ubi lochia præter naturam parce fluant, pilulæ balsamicæ Beccheri per septem vel novem dies mane aut vesperi, ad duodecim vel quindecim grana, exhibendæ sunt.

§. 240.

Quodsi vero per ista remedia (§. 239.) lochiorum fluxus intra paucos dies revocari se non sinat; neque ventris fluor aut sudores largi per aliquot dies ipsorum vicem suppleant, signaque inflammationis se manifestent; alia medendi via tunc ineunda est.

Sanguis igitur protinus e vena pedis educendus est, simulque antiphlogistica una cum ptissana assidue propinanda, & dolori extus quoque idoneo remedio succurrendum.

Pro antiphlogistico inservire potest mixtura ex aquæ florum sambuci unciis sex, nitri depurati concharum citratarum, singulorum sesqui drachma, antimonii diaphoretici drachma dimidia, syrupi acetositatis citri uncia, parata, & cochleari mensura singulis horis exhibita; aut emulsio ex seminum aquilegiæ, cardui Mariæ, singulorum drachmis tribus, & decocti cornu cervi citrati unciis octo confecta, cui Borracis Venetæ & lapidum cancrorum citratorum, singulorum drachmæ duæ admiscentur; cujus duo cochlearia plena sumuntur.
Ptissana ex furfuribus triticeis & floribus sambuci

recte conficitur; aut mali citrei ſuccus aqua temperatus potui datur.

Dolores lenit cataplaſma ex farina hordeacea, cinere foci, ſemine lini, aceto oleoque ſubactis, ventri impoſitum; Teneſmum vero, qui interdum valde moleſtus, oleum amygdalarum ad aliquot uncias, admiſtis extracti croci granis duodecim, in alvum per clyſterem aliquoties calide injectum.

§. 241.

Uteri inflammati ſuppuratio ubi imminet, cataplaſmatibus, regioni hypogaſtricæ per diem impoſitis, per noctem vero illito unguento altheæ, ſuperque datis pannis complicatis, maturanda eſt.

Exulcerato autem utero repurgantia & detergentia conveniunt; cujuſmodi ſunt decoctum ſalviæ, aut marrubii, aut veronicæ, aut centaurii minoris, aut hordei, in cujus libra diſſolvitur mellis uncia; quod in vulvam aliquoties de die calide injiciendum tamdiu, donec nihil amplius puris e naturalibus effluat. Simul vero intus recte decoctum putredini adverſum & abſtergens, quod ex ſaponaria, millefolio, ligno ſantalo, lentiſci, radice ſarſaparillæ & glycirrhiza conſtat, ſumitur: & potui ſerum lactis vel lac ipſum datur. Ac inter hæc frequens alvi purgatio ex rheo, tamarindis, manna, ſenna, polypodio, roſis rubris, quovis quarto die neceſſaria eſt.

Repurgato abſceſſu, vulgo quidem conſolidantia adhuc præſcribuntur ex rebus balſamicis; verum hæc prorſus ſupervacua exiſtimo, quum ulcera repurgata per ſe coaleſcant, neque vero ad tam diſſitum locum, quæ intus ſumuntur, penetrare virtute ſua queant.

De ulceribus uteri ceterum tenendum eſt, ea cele-

riter increſcere, brevique putreſcere; mulieres autem inde fere ſteriles reddi, ni moriantur.

§. 242.

De *ſchirro uteri* ſpecialiter nunc quædam præcipienda ſunt. Naſcitur is tam ex ipſius inflammatione, quam ex aliis cauſis, & frequentiſſime quidem ex difficili partu, abortu, menſtruorum & fluoris albi ſuppreſſione, & alias ſua ſponte; atque vel totum uterum vel partem ejus ſaltem comprehendit. In immenſam molem quandoque excreſcit. Ætate inprimis provectiores mulieres invadit.

Ponderis ſenſus in regione pubis, & febricula lenta ſive typica, ſive erratica, ipſum præprimis indicant. Ad hæc vero menſes vel ceſſant, vel pauciores & deteriores & cum dolore prodeunt; ut tamen etiam, licet rariſſime, immodice fluant (1): gravitatem crurum pariter ac totius corporis laborantes ſentiunt: hypogaſtrica regio ex tumore duro ſenſim elevatur: eademque & lumbaris nunc quoque plus minus dolet: orificium uteri inæquale, aſperum, atque craſſum exiſtit: raræ ac moleſtæ fiunt urinæ atque ſtercoris egeſtiones: partes vicinæ ex compreſſione uteri ſcirrhoſi inflammantur; ſubſequente etiam in nonnullis ſtupore crurum, imo adeo gangræna, vel comparentibus ſaltem varicibus. Quædam mulieres inter ambulandum pondus quoddam in pelvim deſcendere videri ſibi affirmant; at in hoc caſu etiam deſcenſus uteri ſe ſub exploratione in vagina oſtendit; quin extra eam quandoque durus atque tumens uterus prolabitur. Ceterum mulieres concubitum præ dolore, quem inde ſentiunt, ferre vix poſſunt, neque amplius fere ad concipiendum aptæ ſunt; gravidæ autem factæ perdifficilem & longum partum, aut nullum plane experiuntur, & rupturæ

uteri letali patent. Alias uteri ſcirrhus abortum citat. In ipſius meditullio quandoque ulcus continetur.

Verum in indagatione hujus mali attenta mente opus eſt, ne ſcirrhus pro graviditate, aut hæc viciſſim pro ſcirrho deludat medicum.

Uteri ſcirrhus vix medicamentis obtemperat, præcipue confirmatus, ſed lenta tabe interficit, poſtquam in immenſam molem aliquando excrevit. Hydrops etiam ante mortem plerumque accedit.

(1) Ita obſervavit Cl. *Acrel.* in fœmina, quæ ſcirrhum ad cervicem uteri habuit extra vulvam pendulum (*Obſ. de utero duplici.* Holm. 1762. 8.) niſi forte ſarcoma hoc fuerit.

(1) Vid. *Roedereri* noſtri deſideratiſſimi *diſſ. de uteri ſcirrho.* Gott. 1753. quæ nunc in ipſius *Opuſculis* p. 247. continetur.

§. 243.

Lancinans in pelvi dolor, qui vires valde peſſumdat, omnemque ſomnum adimit, atque ex contactu demum orificii uterini, ventriſve compreſſione excitatur, certiſſimum ſignum de carcinode indole ſcirrhi præbet.

Si vero ulceratus eſt cancer, ad dolores, durities ac tumorem, ab ipſo aſſidue fere ſanies tenuis, nigra, fulva, graveolens, aliquando etiam ſanguis fertur, aut laciniæ corruptæ ſubſtantiæ uterinæ per intervalla ex naturalibus profluunt. Interdum ex ulcere tympanites uteri oritur, ſub quo venter multum intumeſcit, flatuſque per intervalla ex vulva erumpunt.

Atque hoc ulcus inter graves ardenteſque dolores, alvi fluxum torminoſum, teneſmum, iſchuriam, tuſſi-

culam, vomitiones, mentisque alienationes sub finem, mulieres miseras lente interficit.

§. 244.

Quemadmodum major paullo spes est curandi uteri scirrhum, quam aliorum viscerum, si is neque nimis vetustus, neque nimis induratus, omnique doloris expers fuerit ac in corpore non admodum elanguido, pravisque humoribus corrupto; ita curationem intermittere & sine auxiliis dimittere laborantes sub hisce circumstantiis inconsultum omnino foret.

Non alia vero remedia hic conferunt, quam quæ potentissime, licet sub longo duntaxat usu, impactos humores dissolvere, & ipsum habitum corporis, qui nunquam non pravus in ejusmodi ægris, quam optime emendare valeant. Alterum præ ceteris præstant terra foliata tartari, & qui potentia adhuc superior, mercurius sublimatus vel dulcis: alterum mars & ipsius aliquot præparata, præcipue pulvis cachecticus a Quercetano compositus.

Quorum omnium legitimus usus in eo consistit, ut terræ foliatæ tartari drachma quotidie in hydromelitis unciis aliquot soluta præbeatur; mercurius sublimatus ad sex grana in spiritus frumenti unciis duodecim solutus, admixta syrupi de althæa uncia una cum dimidia, cochleari mensura mane & vesperi hauriatur, & aliquot patellæ decocti aquosi ex radice bardanæ, sarsaparillæ atque saponariæ superbibantur; mars vero in varia forma devoretur. Ad hæc autem necesse est, ut qualibet hebdomade alvus pulvere ex radicis jalappæ scrupulo, ari scrupulo dimidio, & mercurii dulcis granis octo solvatur. Pro potu decoctum hordeaceum exhibendum. Ceterum omnia acria & calefacientia tum alimenta tum medicamenta vitari oportet.

§. 245.

In ſcirrho carcinode, & ipſo cancro, non niſi opiata conveniunt, ad dolores pauliſper tantum leniendos & moderatum ſomnum conciliandum. Cujuſmodi ſunt laudanum opiatum ad grana duo vel tria, & liquidum Sydenhami ad guttas duodecim & ultra pro re nata, ſingula inprimis ſub noctem data. Externe ad levandum dolorem juvat in balneo aquæ dulcis cum furfuribus triticeis bis die per horam & longius deſidere, atque etiam uteros vino tepido aut lacte in quo pauxillum croci decoctum, frequenter colluere. Lac quoque pro potu prodeſt; cui etiam temperatæ aquæ minerales admiſceri poſſunt.

FEBRIS ERYSIPELACEA.

§. 246.

Agmen febrium inflammatoriarum, de quibus hactenus præceptum, claudat nunc eryſipelacea, quæ diariæ indolem ſervans inflammationem in cute capitis, faciei, naſi, parotidis & auris externæ, cervicis, mammarum, axillarum abdominis, manuum, crurum, pedumve excitat; ſub qua cutis cum ſplendore & colore roſeo rubet, tumet, ardet, pruit, & dolet, ſuumque ruborem cum ceteris affectionibus poſt duos, tres, quinque, vel ſeptem dies, facta diſcuſſione, inter ſudores ac urinam; in qua multa craſſa decidunt, ſucceſſive iterum deponit, cuticula fiſſa & in ſquamulas ſecedente.

§. 247.

Febris ſubito invadere hominem conſuevit, cum horrore, æſtu, atque virium proſtratione, interdumque etiam, ſi intenſior, cum ſopore, delirio, & vomitionibus.

Inflammatio

Inflammatio aut in ipso febris initio, vel hoc ipso die, vel secundo, aut longissime tertio erumpit.

Ultro liquet, pro ratione partium, quibus inhæret, erysipelas differre debere, & distinctis symptomatibus stipari; quæ nullibi quidem sæviora, quam in facie, existunt.

Interim non semper in eodem loco inflammatio persistit, sed istum quoque mutat, & sanescente eo, quem ante occupaverat, in id, quod integrum est, proserpit (1).

Interdum fere omnes partes corporis simul infestat (2).

(1) Notabile exemplum erysipelatis, quod in cute capillata capitis & fronte incipiens, sensim intra tres hebdomades per universam corporis superficiem usque ad manuum pedumque digitos progressum est, lege in *Traité de Chirurgie*, par *de la Motte T. I. obs.* 92. p. m. 429.

(2) *Id. obs.* 98. p. 451. seq.

§. 248.

Sed diversas causas agnoscit erysipelas, indeque etiam diversimode afficit; sic, ut plura ejus genera constitui debeant.

Primum enim sua sponte ingruit ex corruptis qualitercunque humoribus, ex turbata transpiratione, ex morbi acuti cujusdam reliquiis, ex spirituosorum liquorum abusu, ardore solis, ira, terrore, evacuationibus sanguineis spontaneis interceptis, & artificialibus omissis. Repertæ sunt etiam inter mulieres, quas, instante quolibet, mensium fluxu, occupavit (1). Idque erysipelas *primarium* aut *spontaneum* appellare licet; cui

facile adſueſcunt homines, ſic, ut aliqui quotannis ſemel vel pluries eodem tententur; quod quidem non niſi præſidio eſſe corporibus poteſt, quod inde per intervalla purgantur; quodque adeo ab aliis morbis nonnunquam iſta liberat.

Verumtamen in corporibus, quæ mali habitus ſunt; hoc ipſum ſpontaneum eryſipelas non ſemper tam benigna ratione procedit, ſed deteriorem indolem quandoque aſſumit, atque in ſuppurationem vergit, vel puſtulas ardentes majores minoreſve, aqua ſubflava turgidas, exigit (2); aut, quod pejus, ex ſupuratione ulcera mali moris, fiſtulas, & gangrænam producit; vel, quod peſſimum, lividum fit & gangræneſcit, aut, retrocedit, ac in utroque caſu mortem plerumque inducit, ſubitaneam quidem in priori, in altero acutam ſub inflammatione interna, deliriis, aſthmate convulſivo aliiſque ſtricturis ſpaſticis.

Relinquit eryſipelas ſpontaneum in nonnullis ingentem tumorem pedis, quem occupavit; iſque in impuris corporibus difficulter abigitur.

Qui ſæpe hoc eryſipelate corripiuntur, eodem tandem pereunt.

(1) Vid. *Laur. Heiſteri Wahrnehmungen* p. 693.

(2) Tale eryſipelas puſtulare epidemico more graſſatum, nullam non partem corporis, præcipue tamen faciem obſidens, animadvertit *Sydenham*, *Opp.* p. 352.

§. 249.

Scire autem oportet, eryſipelas ſpontaneum non ſolum per ſe excludi, verum etiam aliis morbis tam acutis, quam longis cachecticis aliquando ſupervenire; inque priori caſu ſalutare eſſe & pro critica excretione

haberi debere; in altero vero hominem celeriter jugulare. *Secundarium* dici posset.

§. 250.

Aliud genus erysipelatis spontanei prorsus *malignum* dicendum est; quippe quod ex esu venenatorum quorundam piscium, & mytulorum, & hepatis catuli marini (1), oritur, graviaque symptomata, sopores & deliria inducit, inter quæ erysipelas vel universale vel particulare excluditur.

Nondum res expedita est, an ille morbus cutis, quem operarii Chinenses, ex arbore *Rhus Vernix Linn.* dicta vernicem extrahentes, ab ejus exhalationibus incurrunt, sub quo illa per totum corpus intumescit, crepat, & magnam vim seri effundit (2), pro vero erysipelate haberi possit; quod si esset, omnino ad hoc malignum genus referri deberet.

(1) Vid. *Boissier de S. nosolog. method. T. II. Class. III.* p. 421. n. 3.

(2) *Histoire de la Chine*, par *du Halde* p. 317.

§. 251.

Ceterum erysipelas etiam ab externis caussis, venæsectione, ambustione, apum vesparumque ictu, vulneribus nervosarum partium, fracturis, luxationibus, subluxationibus, ac ulceribus producitur, & *symptomaticum* appellari meretur.

Atque de erysipelate ex venæsectione, quod perperam quidem ei, qui venam secuit, tribuitur, speciatim noscendum est, quod plerumque in suppurationem tendat, aut phlyctænas ex se proferat, latiusque se diffundat, & febrem quoque concitet, pro diversa humorum corporis, quod invadit, conditione: quæ efficit,

ut aliquot menſes interdum ad ſanationem requirantur.

Multo periculoſius eſt eryſipelas ex ambuſtione, quod febrem acutam, acutiſſimos dolores, convulſiones, & quandoque citam mortem inducit.

Nec eryſipelas ex vulneribus partium nervoſarum omni periculo caret.

§. 252.

Eryſipelas ſpontaneum ac benignum vix medicamentis opus habet; niſi natura vel ſtimulum vel frenum in excretorio ſuo molimine ac febrili motu deſideret: malignum vero ob majorem materiæ morboſæ corruptionem alterantia & laxantia omnino requirit.

Excretionem & febrilem motum promovent pulveres diaphoretici fixi, infuſum theiforme ex floribus ſambuci & ſcordio, aut mixtura ſimplex cum liquore anodyno minerali mixta.

Excedentes motus moderantur venæſectio, ptiſana hordei, & emulſiones ex aqua roſarum, ſeminibus frigidis, & nitro vel pulvere aliquo temperante. Frigus & æſtus nocent. Aliena ſunt quoque omnia calida, & ſi, quæ imponuntur, nimium concalefacta ſunt.

Ad demulcendum humorum acrimoniam, præter jam dicta diaphoretica, præſidio ſunt decocta ex radice bardanæ, cichorei, ſaponariæ, altheæ, liquiritiæ, cum ſemine fœniculi & paſſulis: quibus lotiones mollientes interponendæ, quæ optime ſic juvant, ſi per aliquot dies alvus clementer expurgatur.

Qualiſcunque vero morbi conditio ſit, quiete & abſtinentia opus eſt, &, ut in blanda diaphoreſi ſer-

vetur, corpus. Præterea quidquid ſub ſpe diſcutiendæ ſtaſeos inflammatoriæ alias extus imponi vel inſpergi ſolet, ſed vim repellendi præſtat, aut ſaltem diſcuſſionem impedit, & firmiorem ſtaſin facit; id quod de ſpirituoſis, unctuoſis, terreis, adſtringentibus, & ſaturninis valet; prudenter arceatur; ſiquidem eryſipelas, ſi retropellitur, ſumme pernitioſum fit, ſæpeque funeſta producit mala. Tutiſſimum hinc nihil, præter herbas paregoricas ſaccellis incluſas, applicatur. Sciendumque etiam eſt, iteratas venæſectiones, purgantia validiora, & vomitoria vim repellendi exercere.

Ad interiora autem pulſum eryſipelas perverſa ratione revocari ad priſtinam ſedem per veſicatorium oportet, intus ſimul datis antiſpaſmodicis & diaphoreticis remediis. Depulſum malum interdum bona fortuna per ſe redit.

Eryſipelas puſtulare recte fovetur decocto emolliente aquoſo ex malva, centaureo minori, hyperico, floribus verbaſci, ſambuci, meliloti, radice altheæ, & ſeminibus lini ac fœnugræci; ex quo panni lanei molliores expreſſi affectæ parti calide ſuperhabentur.

§. 253.

Si eryſipelas ad ulcerationem tendit; quod inprimis ex ruboris tranſitu in livorem pateſcit; ad ea veniendum eſt, quæ ſuppurationem movent. Si humor profundius hæret, inciſione evocandus eſt. Si ſinuoſum fit ulcus, & ipſe humor mali moris eſt, aqua phagadænica cum eſſentia ſuccini recte injicitur.

§. 254.

Dum ſphacelum minatur eryſipelas, præter interna antiphlogiſtica ac antiſeptica, nitrum, puta, cum momento camphoræ, corticem Peruvianum & infuſum florum chamomillæ, externa ſpirituoſa & roborantia ex aqua calcis, aceto lithargyrii, vino, inquo ſal ſaturni ſolutum, eſſentia ſcordii, ſpiritu vini camphorato crebrius calideque cum linteis duplicatis admoveri oportet. Reliqua Chirurgia docet.

§. 255.

Quum, quod ſæpe revertitur, eryſipelas, timorem facit, ne tandem aliquando interimat; neceſſe eſt omnino, ut ab hoc malo, quoad ejus licet, vindicetur corpus. Ad quod impetrandum ſanguinis miſſione, vere & autumno, potionibus laxantibus, & decocto purificante, ſub exacto in regimine & victu moderamine, opus eſt. Thermæ Emſenſes, Carolinæ, & acidulæ Egranæ inprimis, ſi quis eas in uſum vocare poſſit, ſpectatam quoque virtutem exerunt.

§. 256.

Singulare & paucis congnitum eryſipelatis genus, idemque malignum, antiquorum *Zoſter*, *Zona* vel *Herpes* eſt (1), quod medium hominem, modo in poſteriori thoracis parte (2), modo ſupra umbilicum ex præcordiali regione ad dorſi tractum (3), modo ab umbilico uſque ad genua, ſi latiſſime quidem ſe diffundit (4), latitudine palmæ vel aliquot digitorum tranſverſorum ambiens, rubore ſublivido ardente infeſtat, ac puſtulis partim albis, partim rubris nigreſcentibus, lividis, aut flavis, modo in unum conglomeratis, modo ſejugatis, humore roſivo ac pruriente plenis ac inſtar

ignis urentibus exaſperatum eſt, ſimul vero febrem habet, eamque ſubinde gravem cum delirio aliiſque ſymptomatibus, quæ periculum adferunt, & aliquando, licet rariſſime, jugulant, zoſtere in gangrænam converſo (5).

(1) Vid. *Plinius hiſtor. natur.* L. XXVI. c. XI. *Scribon. Larg. de compoſ. med.* 63. p. 44. edit. *Rhod. Plin. Valerian. de re med.* cap. 33. & 34.

(2) *Severin. de recond. abſceſſ. nat.* Sect. 10. c. 9. §. 11. p. m. 196.

(3) *Tulpio* obſervante L. III. 44. & *Hoffmann. med. rat. ſyſt.* T. IV. P. I. S. I. c. XII. obſ. VI.

(4) *Langii Epiſt.* 32. L. I. p. 110. & *Act. Hafn. an.* 1671. & 72. *obſ.* 198.

(5) Hæc verior mihi videtur ratio quam *Plinii Sec. l. c.* & *Valeriani l. c.* qui enecare zoſterem adfirmant, ſi cinxerit. Quamquam nec hoc ſine exemplo eſſe, ex *Act. Hafn. cit.* apparet; nec ſemper tamen ita evenire, ex Cl. *Ruſſelli* obſervatione conſtat; L. *de uſu aquæ marinæ*, Hiſt. 33. p. 124.

§. 257.

Huic ſimile aliud genus zoſteris mihi cognitum eſt, quod tam latam aream non occupat, ſed minorem, floreni ſimplicis aut duplicati, nec febrem tam vehementem conjunctam habet. Id malum nunquam exitioſum eſt, licet ob ardentem dolorem, qui nec ſomnum capere, nec locum affectum contingere ſinit, valde moleſtum ſit. *Spurius zoſter* appellari poteſt, ad modum variolarum ſpuriarum.

§. 258.

Exigit autem qualiſcunque Zoſter diaphoretica temperata & blanda cathartica. Et ſanguinis miſſio interdum neceſſaria eſt. Extus vero, quæ leniunt, utiliter imponuntur, velut emplaſtrum ſaponatum, quod bis profeciſſe comperi. Ex adverſo irritantia & ſpirituoſa plane nociva ſunt.

CLASSIS II.

PROFLUVIA.

CLASS. II. ORDO I.

HÆMORRHAGIÆ.

HÆMORRHAGIA NARIUM.

§. 259.

Sanguinis e naribus profluvium non omne morbosum eſt, ſiquidem ex plethora aut retento fluxu ſanguinis naturali, vel neglecta ejus artificiali evacuatione, ſine ullo alio pathemate, præter narium ſiccitatem & leviorem quendam capitis dolorem, ingruit, aut a violenta quadam cauſa, velut ictu, punctura, caſu, contuſione, vociferatione, tuſſi, ſternutatione inducitur, aut in acutis morbis, ſive levet eos, ſive judicet, erumpit.

Quodſi vero hæmorrhagiam faciei rubor, & aurium tinnitus, & gravativus in capite, præſertimque in frontalibus ſinubus, dolor, aſſidue comitantur, ſique largiſſima portio ſanguinis abſque intermiſſione, aut brevibus ſaltim intervallis interjectis emanat, & vires languere incipiunt, ſi denique dolores ventris, aut refrigeratio extremorum & totius corporis ſe profluvio addunt; tunc quidem opera noſtra neceſſaria eſt, ad funeſtum eventum præpediendum; qui inprimis ſub perſeverante corporis frigore ſpaſtico, & in morbis ſpaſticis, atrabilariis, ſcorbuticis, ac febribus putridis metuendus eſt (1).

(1) Ejuſmodi triſtia exempla hæmorrhagia narium letalis occurrunt in *Miſcell. Nat. Cur. dec.* 2. *ann.* 2. *obſ.* 144. *Commerc. Nor.* 1738. p. 283. *Fraenckiſch. Samml.* vol. 2.

P. 7. p. 39. apud *Hagendorn Cent. I. hist.* 60. *Hoffmann. Med. Syst. Cap. de hæmorrhag. nar. Obs.* 1. 2. & in nostra diss. *Observat. de morbis rarior.* num. III. p. 4 seq.

§. 260.

Ex dictis manifestum est, non solum hæmorrhagiam narium sive Epistaxin (quo uno nomine eam appellare inposterum mihi liceat) in diversa genera secedere, sed ex diversis etiam causis & in vario corporis statu oriri.

Sed aliæ præterea ejus affectiones noscendæ sunt. In pueris & juvenibus ea præcipue contingit, & a levissima quoque causa externa suscitatur. At masculinus sexus præ fœminino eam frequentius experitur. Suntque inter eos, quibus a prima infantia ad virilem usque ætatem, ob hæreditariam dispositionem, obtinet, citra notabile sanitatis detrimentum: etiam, quos statis periodis affligit & ab aliis morbis præmunit. Quo frequentius tamen ea repetit, inprimis in virili ætate, eo periculosior censenda est.

Non vero ex venis, sed arteriolis videtur promanare sanguis: idemque rarius ex utraque nare simul, sed e dextra tantum, vel sinistra fluit.

In vehementi & periculoso profluvio magna pars ejus simul retro ad fauces descendit, nec potest æger ipsius deglutitionem semper impedire; quæ non solum in se molesta est, sed nunc quoque nova mala in ventriculo inducit.

§. 261.

Moderatum sanguinis e naribus profluvium nunquam sisti debet, neque quidem frigida, sive pota sive

adſperſa, niſi ſymptomaticum ac ſimul pernitioſum fuerit, aut a violenta cauſa productum. A præpoſtera enim ſuppreſſione gravia mala, vertigines, apoplexiæ, convulſiones, lethargi, aurium & oculorum morbi, inprimiſque cœcitates, itemque phthiſis, hæmoptyſis, & alia oriuntur.

§. 262.

Enormi autem & periculum minanti epiſtaxi, cujuſquidem pathognomonicum ſignum nunquam a certa quantitate ſanguinis excreti deſumas, ſed ex virium, ætatis, plethoræ & læſarum actionum conditione: quandoquidem homines ætate, viribus & ſanguinis copia, quam in vaſis alunt, inſigniter differunt; ſuccurrendum eſt primo aquæ frigidæ copioſo potu, & antiſpaſmodicis ac temperantibus, cujuſmodi ſunt pulveres ex nitro & cremore tartari compoſiti, pulvis item abſorbens Wedelii, elixir acidum Dippelii cum tertia parte laudani liquidi Sydenhami, & alia. Si hæc nihil præſtant, ad ſanguinis miſſionem moderatam veniendum eſt; quam quidem etiam ſtatim ab initio adminiſtrare licet, itemque, ſi neceſſe eſt, iterare; & ad clyſteres relaxantes, iteratis pariter vicibus injiciendos. Et hi quidem maxime exiguntur, una cum maniluviis & pediluviis tepidis ex aqua fontana, ſi ſpaſtica cutis affectio & frigus extremorum ſubeſt. Si vero nec hæc ſuffecerint, in nares dari debet alcohol vini, aut pulvis radicis Symphyti, vel aluminis cum lacca pictorum, aut aqua plantaginis, in cujus unciis duabus ſoluta eſt aluminis & ſacchari ſaturni drachma, aut turunda albumini ovorum intincta & pulvere vitrioli Goſlarienſis inſperſa, vel ſolutione vitrioli albi madida, qualem §. 78. memoravi. Juvat præterea fronti epithema ex aquæ verbenæ unciis duabus, aceti vini diſtillati uncia, & nitri drachmis duabus fre-

quenter alligare. Neque tamen per hæc cuncta mors ſemper evitari poteſt, quam animi diliquia & convulſiones ſupervenientes prænuntiant.

Ad epiſtaxin largam, ſæpiuſque recurrentem prodeſt ſerum lactis aluminatum, quod ex lactis ebullientis libra, & aluminis crudi drachma confectum per plures dies calide potatur. Alvus etiam lotionibus mollientibus ſolvenda eſt, & cortex Peruvianus aliquamdiu devorandus.

Ad refocillandas ægri vires, ſedato fluxu, nutrientia conferunt delibatiſſima, lac, juſcula carnis, gelatinæ cornu cervi, emulſiones.

§. 263.

Dictum jam ſupra fuit (§. 262), quantopere præpoſtera epiſtaxeos ſuppreſſio noceat: nunc de eadem, aliiſque ejus cauſis & auxiliis quædam adhuc præcipiam, ſcitu ſumme neceſſaria. Primo, præter aquam frigidam vel potam aut adſperſam, aliæ res, velut adſtringentia incaute adhibita, & refrigeratio, & vehementiores animi adfectus eam non ſolum, dum fluit ſanguis, perficiunt, ſed hunc quoque inpoſterum retinent: idemque & affectus ſpaſtici, & cacochymia, & lentor humorum præſtant.

Ex retentione vero hæmorrhagiæ, cui pueri inprimis atque juvenes expoſiti, innumera mala proficiſci conſuerunt, in capite quidem cephalalgia, eryſipelas, angina, dolores dentium, aurium, oculorum, lacrymæ ſanguineæ; quin phrenitis adeo, & nonnunquam ſalivatio; in thorace palpitatio cordis, difficilis reſpiratio, & hæmoptyſis; in abdomine tormina, dolores dorſi, obſtructio alvi, hæmorrhoides

mucosæ; in artubus rigores & scorbuticæ maculæ; in toto corpore motus convulsivi.

§. 264.

Quodsi ergo juvenis aut puer unum vel alterum horum malorum experitur, sive nunquam adhuc ipsius nares sanguinem plorarunt, sive is non sufficienter fluxit aut vi quadam coercitus fuit; omnem operam adhibere oportet, ut epistaxis provocetur aut in ordinem redigatur; sin autem hoc fieri non possit, alio modo mala inde orta avertenda sunt.

Provocant autem epistaxin res permultæ, exercitatio, potus spirituosus, errhina, millefolium aut marum Syriacum recens coni forma nares intrusum, aqua tepida frequenter attracta, & artificialis epistaxis per dilacerationem quorundam vasculorum in naribus mediante penna serratim incisa & fortius intrusa (1), aut per scarificationem, quali Ægyptii uti solent (2).

Quodsi vero per hæc fluxus excitari non potest, optimum est, sanguinem pertusa vena in brachio evacuare & alvum solvere; pro potu vero ptisanam aut decoctum cerasorum nigrorum exhibere. Venæsectio postea, quemadmodum & alvi ductio, bis terve per annum iteratur, inprimisque vere & autumno, quo homini alias sanguis e naribus profluere consuevit.

(1) Vid. *Aretaeus* L. VII. cap. 2. p. m. 124. Græci etiam sua instrumenta habuerunt, quibus in nares immissis sanguinem detraxerunt; quorum nomina apud eundem autorem invenies l. c.

(2) Vid. *Prosp. Alpinus de Medicina Indor.* L. III. cap. 2. p. 91.

HÆMORRHAGIA ORIS.

§. 265.

Ex ore quoque ſanguis rejicitur: quæ profuſio antiquis πτύσις, ἔμπτυσις, αἱμοῤῥαγία dicta (1); hodie vero *Sputum cruentum* & *Hæmoptoe* appellari ſolet.

Ex apertis palati fauciumve venis, quod frequentiſſimum eſt, rarius ex aliis partibus oris (2), ſanguis modo parva, modo magna copia, ſæpius per intervalla, imo etiam periodice (3), profluit ſincerus (4), & vel ſcreatu vel ſine illo exſpuitur. Screatum & ſputum titillatio plerumque in palato aliave parte præcedit. Rariſſime bulla ſanguinea, vel plures ſubito in palato ante oriuntur (5).

Ubi multus ſanguis eſt, caput grave eſt & dolet, facies rubet, aures ſonant, vertigo infeſtat, & ex inanitione demum lipothymia incidit, quæ letifera fieri poteſt.

Pars ſanguinis poteſt tum in tracheam, tum in gulam defluere; tumque illinc per tuſſim rejicitur, hic cum nauſea evomitur.

(1) Vid. *Aretaeus de cauſis & ſign. acut. morb.* L. II. c. 2.

(2) *Arnold. Bootius* L. *de affectib. omiſſis*, c. 7.

(3) *Id. ib.* & in noſtr. diſſ. *de morbis rarior.* p. 23. n. 15.

(4) Non videtur *Iunkerus* hanc hæmorrhagiam ipſe vidiſſe; alias certe non ſcripſiſſet, in ſputo cruento rejici ſalivam cruore tinctam, aut mucum ſanguineis ſtriis commixtum, idque adeo cum multo laborioſo ſcreatu. *Conſpect. Medic. theoretico practic.* Tab. VIII. p. 43.

(5) Vid. *Fiſcheri* & *Zettermanni* diſſ. *de hæmorrhoidibus ex palato profluentibus.* Erf. 1723. *Commerc. Noric.* ann. 1735. p. 131. noſtr. diſſ. *de morbis rariorib.* p. 7. n. 5.

&

a 5. & Cl. *Fr. Casim. Medici Geschichte periodischer Krankheiten*, L. I. p. 99. confer. *Cael. Aurel. L. II. de morb. chron.* cap. XI. p. m. 393.

§. 266.

Vinum largius epotum, calor ingens, frigus, capitis percussio, plethora, hæmoptoen inferunt. Interdum per nares & uterum sanguinis consuetum profluvium sistitur, & ad palatum convertitur. Interdum etiam per hæmorrhoides, sive apertæ alias fuerint, sive nondum apertæ, eadem conversio contingit; *hæmorrhoides oris* tum vocant. Sed & morbi spastici, atrabilarii, & scorbutus, & ulcera oris, & graviditas & febris acuta hanc hæmorrhagiam excitant. Numne etiam hirudo cum aqua inscienter deglutita & sub deglutitione faucibus adhærens? Omnino, si *Hippocrati* aliisque medicis antiquis credendum est (1), & *Borello* (2), qui hoc confirmat: nisi vitium subreptionis inciderit, quo quis sanguinis grumum rejectum, qui formam hirudinis assumsit, qualem ipse vidi, pro tali habeat. Nec credibile est profecto, quod hirudo se per aliquot saltem temporis minuta affigat faucibus, quin præ nausea protinus decutiatur: quum fauces nihil peregrini ferre queant. Nec facile concipitur, unde mora concessa sit hirudini, se faucibus sub deglutione infigere, quæ tam celeriter peragitur. Verum ex ventriculo in œsophagum & ex hoc in fauces prorepere posse hirudinem deglutitam, ibidemque se affigere, omnino credibile est (3).

(1) *L. II. Prædictor.* p. m. 102. *Galen. L. IV. de locis affect.* p. m. 508. *Opp.* ab *Aug. Ricco* edit. *Act. Tetrabibl.* IV. Serm. I cap. 56. *Paul. Æginet.* L. V. cap. 37. *Avicenn.* Lib. III. Fen. IX. cap. 5 Neque vero, quod miror, *Aretaeus*, neque *Trallianus* hanc rem memorant.

(2) In *Histor. & observ.* Cent. I. 24.

(3) Vid. *Journal de Medecine*, 1758. p. 127.

§. 267.

Modo ſalutaris eſt πτίσις, quum corpus a plenitudine ipſi nocitura & a febre acuta liberat; modo periculoſa, aliquandoque lethalis, ſi ex copioſo ſanguinis fluxu, & qui ſæpe recurrit, ſenſim vires conſumuntur. Hinc ſimplex & brevis curatio, ut *Aretaeus* ſcribit (1), profecto ubique non ſufficit.

(1) *l. c.*

§. 268.

Præcipuum vero auxilium eſt, adſtringentia frigida ore detinere, cujuſmodi ſunt acetum vini, & ex hoc decoctæ plantæ adſtringentes, ſymphitum, tormentilla, cortices balauſtiorum; itemque hypociſtidis aut acacie ſuccus, & ipſum vitriolum eodem ſoluta; & ſpiritus vini. Alterum eſt, ſanguinis miſſione in remota parte, & alvum ſolventibus, & clyſteribus emollientibus in alvum datis congeſtionem ſanguinis aliorſum derivare. Tertium in humectantium & refrigerantium, maximeque hæmatitis præparati & in tenuiſſimum pulverem redacti uſu conſiſtit. Ceterum & ligaturæ conveniunt.

Si veſiculæ cruentæ in palato occurrant, aperire eas oportet, dum ex harum copia ſuffocatio metuenda eſt.

Si denique morbus aliquis πτίσιν fovet & excitat, huic remediis accommodatis ſuccurendum.

HÆMOPTYSIS.

§. 269.

Sequitur, ut de Hæmoptysi præcipiam, in qua, mediante tussi (1), sanguis minore vel majore copia ex trachea aut pulmone rejicitur. Ex trachea quidem parcus procedit, & sincerus cruor; ex pulmone vero vel similis ac simul spumosus, vel ater, quandoque aliquantum etiam putridus. Initium sæpe fit sputo subcruento.

Titillatorius in aspera arteria sensus non minus ac in faucibus, tussicula item sicca, ebullitio in pectore calida, atque dulcis vel salsus in ore sapor hæmorrhagiam & præcedunt & comitantur; in graviore autem casu, præter hæc, alia quoque symptomata præsto sunt, dolor in pectore, lateribus & dorso, anxietas cordis, febris, artuum gravitas, frigoris notabilis in extremitatibus, ac pressorius & tensorius sensus in hypochondrio dextro vel sinistro, interdumque & nausea.

Id profluvium, ut quævis alia ab internis causis suscitata, sæpe per intervalla seu periodos redire consuevit. Atque titillatorius in trachea sensus, aut punctorius in latere, aut tussis arida aut horripilatio recursum ejus præsignificant.

Quum sanguinem spuere homo desinit, sputum copiosum liquidum, interdum etiam viscidum, per plures dies exspuit.

(1) Ex quorundam quidem autorum observatione datur quoque hæmoptysis, eademque larga, sine omni tussi, cum quadam veluti duntaxat exspiratione: quod ego equidem non negaverim in præmagno sanguinis effluxu; existimo vero, eam sæpe πτύσιν saltem esse, de qua in præcedentibus paragraphis dictum, quæque facile pro hæmoptysi

imponere poteſt, quemadmodum jamjam a *Galeno* atque *Arctaeo* fuit animadverſum.

§. 270.

Laxa pulmonum compages, hæreditaria diſpoſitio; pectus compreſſum vel gibboſum, dorſum male conformatum, & ætas juvenilis viam ad hæmoptyſin ſternunt. Cauſæ vero permultæ ſunt, quæ eam excitant, tant univerſales, quas non recito, utpote ex pathologia cognitas; quam particulares, ut ſunt pulmonum tubercula, vomicæ, lapilli, catarrhi vehementiores, febres, peripneumonia, cachexia hydropica, obſtructa viſcera abdominalia, icterus niger, polypoſæ concretiones in majoribus vaſis, vehementior pulmonis niſus, percuſſiones & contuſiones thoracis, ulcus pedis conglutinatum, pulmonis vulnus, terror, atque hydrargyroſis.

§. 271.

Hæmoptyſis equidem anceps & periculoſum malum eſt: vulgaris tamen opinio, quod expertis eam phthiſi perire neceſſe ſit, prorſus eſt falſa. Iis enim, quibus ſanguis parca copia, nec pleno ore, ſine febre, ac illæſo pulmone, poſt ſuppreſſas alias hæmorrhagias, aut a fortiori exercitio, vel aſpera tuſſi, in graviditate, & per periodos educitur, nequaquam capitalis eſt.

Ætati autem juvenili contingens hæmoptyſis, & ſub magna pulmonum labe, plerumque funeſta eſt; utique, ſi crebra & effuſiſſima eſt profuſio, ſi pleno ore fit, & cum levi tuſſicula ſaltem, ſi ſanguis coccineus eſt, ſi convulſiones accedunt, ſi extrema frigent, ſi reſpiratio laborioſa eſt, ſi de ſubſtantia pulmonum quidquam rejicitur, ſi appetentia perit, ſomnus abeſt, vires in dies decreſcunt & corpus conſumitur, ſi febris

ſubgliſcit, ſi hæmoptyſis ex cachexia & obſtructione viſcerum orta, ſi inflammatio pulmonum accedit, ſi dolores in pectore adſunt & ſudores nocturni, denique, ſi tuſſis ſicca cum raucitate, dyſpnoea, & pectoris oppreſſione remanet.

Aliquando contingit, ut repetens & habitualis quaſi fluxus copioſo ventris profluvio ſuccedente expugnetur.

§. 272.

Ad hæmoptoicum vocatis nobis ante omnia modus, quo ſanguis rejicitur, explorandus eſt. Sique id ſine impetu, ſine præcordiorum anxietate, ſine artuum refrigeratione, & ſine febre contingit, ſique etiam periodice, ac in graviditate, in retentione menſtruorum vel hæmorrhoidum, res in ſe nullum periculum habet & nullo profecto medicamento opus eſt. Sufficit ſaltem ad hominem conſolandum, cui nunquam non formidoloſa hæmoptyſis, ſanguinem e vena pedis aut brachii educere, & nitrum cum antimonio diaphoretico ad tertiam partem adjecto qualicunque forma exhibere.

Sin autem memorata ſymptomata præſto ſunt, inſtituta venæſectione, cortex Peruvianus prodeſt cum pulvere temperante remixtus: nec alienum eſt in hoc caſu, inprimis ubi ſanguinis ebullitio urget, aquam ſimplicem vel lac ebutyratum potui dare, & clyſterem in alvum injicere, aut laxantem ex manna potionem exhibere.

Si hæc non ſuffecerint, in uſum vocari debet ſerum lactis aluminatum, aut nitrum cum ſex & octo granis maſſæ pilularum de Cynogloſſo, aut cortex Peruvianus cum tertia vel æquali parte aluminis, aut

Heurnii pulvis ſtypticus. Recte etiam ſpiritus vitrioli in aquam ſontanam pro potu inſtillatur.

Ubi extremorum frigus ſe manifeſtat, pediluvia ſubinde conveniunt.

Adſtringentia qualiacunque: terrea & martialia, nullum fere uſum habent. Et venæſectiones nocere poſſunt, ſi præter rem repetantur.

In deſperato caſu vomitorium non temere decernitur.

Hæmoptyſis a catarrho acri decocto radicis altheæ, ſyrupo ejuſdem edulcato, aut oleo lini cochleatim per intervalla hauſto optime coercetur.

Quodſi ab obſtructo viſcere hæmorragia orta, hac ſedata, exhibere convenit, quæ obſtructiones iſtas, tanquam fontem mali, expediant; cujuſmodi ſunt ptiſana ex radice chinæ, ſcorzoneræ, raſura cornu cervi & ſemine fœniculi; infuſa ex veronica, millefolio, ſcolopendrio, meliſſa, ſcordio, & glycirrhiza; itemque laxantia repetito data, & mixtura ex tinctura tartari & ſpiritu bezoartico Buſſii, fons Selteranus, & aqua calcis cum lacte. Venæſectio in iſta ſymptomatica hæmoptyſi fere nihil prodeſt.

Eademque remedia hæmoptyſin ſæpe recrudeſcentem ſubinde compeſcunt; itemque ſal volatile oleoſum Sylvii.

§. 273.

Cohibito fluxu, quem ex ſudoribus calidis & æquabilibus cognoſcas, perpetuandus eſt aliquamdiu cortex Peruvianus; ſimulque lac bubulum quam plurimum, aquæ maiſæ tertia parte admixta, bibendum. Prodeſt

item infusum arnicæ cum floribus, vel aliarum plantarum paullo ante memoratarum.

Tussim humidam aut purulentam compescit balsamum pectorale Meibomii, serum lactis, & lac cum stirpibus vulnerariis incoctum, & quarto quoque die assumtum pharmacum mannatum, quod per epicrasin laxat.

§. 274.

Quam maxime vero quies omni hæmoptoico conducit. Hinc etiam, ubi convaluerit, excandescentiam vitet & clamorem, nec celeriter currat, neque in equum, aut currum conscendat. Periculum enim est, ne morbus redeat. Plerisque autem revertens morbus interitus causam afferre solet.

In cibis maxime lacte & pulte ex farre, aqua, ac butyro utatur. A spirituoso potu inprimis sibi caveat.

§. 275.

Hactenus de curatione hæmoptysis spontaneæ sive activæ dictum est. Sequitur, ut nunc quoque, quomodo passivæ, quæ ex vulnere pulmonum inducitur, medendum sit, præcipiam. Non equidem hic attingo ea curationis momenta, quæ Chirurgus observare debet; utpote quæ ex chirurgia repetenda; sed ea duntaxat, quæ a Medico observanda sunt, & ad ejus officium pertinent.

Igitur contractio vulneratorum vasorum quovis modo promovenda est: id quod fit partim repetitis sanguinis missionibus, partim liberaliore aquæ potu, cui spiritus vitrioli instillandus, partim abstinentia a cibis, & ab omni motu tum corporis tum mentis, denique

etiam vulnerariarum plantarum decocto frequenter hausto.

VOMITUS CRUENTUS.

§. 276.

Etiam vomitu per os rejicitur ſanguis e ventriculo, raro quidem fluidus ac ruber, ſed craſſus plerumque ac nigreſcens, minore vel majore copia ad unam vel plures uncias & libras, modo purus, modo cibis, pituita, aut bile remixtus.

Nauſea, anxietas, cardialgia, dolòr ſpaſticus & preſſorius in alterutro hypochondrio, quod in nonnullis adeo quoque tumet, hunc vomitum præcedunt & comitantur.

Cibi eo tempore aſſumti graves oppreſſiones creant, ſæpeque ante ſanguinis vomitum iterum rejiciuntur.

Dejectio nigra ubique fere ſubſequitur: vel ſimul adeſt, interdumque aliquot dies præcedit. Alias alvus adſtricta eſt.

Magna virium proſtratio cum hac vomitione conjuncta eſt, facileque ægri in eadem deficiunt.

Frequentiſſime aliquoties intra unum, duo vel tres dies recurrit. Deinde quoque in nonnullis per periodos, breviore aut longiore intervallo, repetere conſuevit.

§. 277.

Effunditur ſanguis in ventriculam vel ex propriis ipſius vaſis, vel lienis, aut hepatis, dilatatis, ruptis

aut exesis, interdumque etiam, licet rarius, ex intestinorùm tenuium, maximeque ilei, meseraicis vasis qualitercunque affectis. Atque is vomitus proprie cruentus appellatur: quem ideo a spurio distinguere oportet, de quo mihi sermo hic non est, quando scilicet ex naribus, ore, faucibus, œsophago stillans sanguis ad ventriculum deglutitione defertur, & ex hoc deinceps vomitione rejicitur.

§. 278.

Causæ vomitum cruentum excitantes sunt variæ; quævis acria adsumta, venena, vomitoria, hirudines deglutitæ, vermes in ventriculo hospitantes, ejusdemque tunicas lacerantes, scorbutus, morbus atrabilarius, scirrhus ventriculi, hepatis, lienis, febris acuta, intermittens male curata, ulcera crurum consolidata, denique ventriculi inflammatio, ulcus, vulnus, & vehementior contusio.

Præterea in fœminis ex menstruo fluxu suppresso, cessante, imminenteve, in gravidis, parturientibus, ut & in viris ex hæmorrhoidibus interceptis occurrit. Isque fluxus a retenta qualicunque sanguinis evacuatione aut plethora ortus plerumque periodicus est, & menstruo tempore vel alio recurrit.

An etiam subitæ aeris mutationes vomitum cruentum excitent, velut *Hoffmannus* contendit (1), de eo valde dubito, & bonum virum suspicor falsæ causæ morbum tribuisse; siquidem multo frequentius id alias fieri existimaverim, ac vulgo consuevit.

In infantibus recens natis vomitus cruentus cum simili secessu etiam aliquando incidit; & id quidem procul dubio ex vehementi ventris aut capitis in partu compressione.

Saltationes aliæque vehementes exercitationes, liberalior item vini uſus & mentis commotiones in diſpoſitis facile morbum ſuſcitant.

(1) *Med. rat. Syſtem. T. IV. P. II. Sect. I. c. 3.* §. 17.

§. 279.

Omnis ſanguinis vomitus, qui cum febre, aut magno impetu fit, valde periculoſus eſt, ſæpeque ve in prima, ſecunda aut tertia acceſſione letum affert.

Tutiſſimus tamen, immo adeo ſalutaris eſt, qui periodos habet & generatim a plethora naſcitur; in quo quippe raro quoque ſanguis immodica quantitate extunditur. Hujus fluxus quoque ſolutio fit, ſi ex naturalibus viis ſanguis poſthæc iterum erumpit.

Periculoſiſſimus contra eſt, qui toto corpore, aut hepate, aut liene male affecto, itemque ſcirrhoſo ventriculo contingit.

Ancipitem eventum habet, qui in recens natis excitatur. Nec is a partu periculo caret.

Qui in conſuetudinem abiit, hydrope aut tabe plerumque terminatur, aliaque preterea infert mala, dolores colicos, cephalalgiam, anorexiam, cœcitatem.

Interim leviores lienis atque hepatis obſtructiones, malum hypochondriaco hyſtericum, & quartanas febres ſalutariter interdum vomitus cruentus tollit.

Ille vomitus, quem ſpurium appellavi (§. 277.), omnis periculi expers eſt, niſi ſi ab aneuryſmate aortæ rupto (1) proficiſcitur.

(1) Vid. *Boiſſier de S. Noſolog. method. T. III. Claſſ. IX. p.* 41.

§. 280.

Methodus medendi, pro cauſarum ipſius diverſitate, diverſa paulum ratione inſtituenda eſt.

Ex vulnere, contuſione, & quacunque re acri ingeſta ortus cruentus vomitus ſanatur lacte, in quo paulum amyli coctum; aquave frigida, cui ſuccus citri aut berberum, vel arabicum gummi admixta.

In reliquis caſibus, ubi ſanguis ex inquilinis cauſis h. e. ſponte vomitione extunditur, tum iidem ſucci acidi aqua diluti proſunt, tum ſimplex aqua frigida, aut poſca; tum ptiſana hordei, in cujus libra nitri puriſſimi uncia ſoluta eſt, adjecta æquali ſyrupi emulſivi portione, tum etiam infuſum ex herbæ millefolii, virgaureæque manipulo uno, florum balauſtiorum roſarum rubrarum, ſingulorum pugillis duobus, radicis ſymphiti & althæ uncia una paratum, & patellari menſura ſingulis horis tepide hauſtum. Quicquid vero ex his ingeritur, ſtomacho nequaquam infenſum eſſe debet.

Sique ex plethora aut ſuppreſſa hæmorrhagia malum ortum, ſanguinis miſſione ſimul opus eſt, aliiſque deinceps auxiliis, quorum ope ea revocatur.

Nec in vomitione ſpontanea, quam dixi, clyſteres lenientes & lubricantes omitti debent; neque pediluvia tepida, niſi aliud quidpiam ipſorum uſum impediat.

Quæ a partu ſanguinem vomitu extundunt, his venæſectio, & clyſteres, & lac pro potu per octo & plures dies, & veſperi emulſiones papaverinæ vel ſyrupus de meconio conveniunt.

Si hirudo epota eſt, acetum cum ſale bibendum

eſt, aut oleum amygdalarum dulcium ad duas uncias; quod ſimul vomitione eandem exturbat.

Vomitus ſanguinis recens natorum hoc oleo quoque ſiſtitur, in cujus uncia diſſolutum eſt ſpermatis ceti drachmæ dimidium, ſic, ut ſingulis horis aliquot cochlearia parva ipſis exhibeantur.

In aſciten delapſis ex vomitu cruento paracenteſis mortem accelerat.

In vomitu ſanguinis ſpurio deglutitus ſanguis emetica medicina optime excutitur.

§. 281.

Sedato vomitu oportet infuſum laxans propinare, idemque tertio die repetere; deinde infuſum millefolii aut arnicæ cum floribus per aliquot hebdomades ſorbere, vel eſſentia millefolii in connubio eſſentiæ gaſcarillæ aut tincturæ martis cydoniatæ uti. Ceterum cibi nonniſi molliſſimi per longum tempus aſſumendi ſunt.

FLUXUS HEPATICUS.

§. 282.

Improprio nomine fluxus ille cruentus dicitur hepaticus, ſub quo ſanguis loturæ carnis ſimilis, idemque vel ſincerus vel excrementis miſtus ſecedit, frequenter quidem ſatis per diem noctemque, haud ita tamen multus & ſine torminibus ac teneſmo: unde a dyſenteria diſtingui poteſt.

Malum diu trahit per plures menſes & annos, ſique aliquamdiu ſiluit, iterum recrudeſcit. Corpus ſub eo

torpet, pallet, & emarcefcit. Appetentia ciborum fere nulla eft; fitis plerumque magna, lingua ficca.

Morbus in fe rariffimus eft; ut nonnulli adeo exiftentiam ejus negaverint. Non folum vero per fe, fed etiam ex dyfenteria quandoque oritur.

Fluxui hæmorrhoidali porro fimillimus eft, & a quibufdam etiam pro tali habetur: verum tamen ab eo inde maxime diftinguitur, quod non ita cumulatim, ac in hæmorrhoidali fluxu, & minoribus intervallis cruenta feruntur; & quod ipfe fluxus hæmorrhoidalis hepatico fe interdum fymptomatice adjungit.

§. 283.

Quamquam nemo hodie cum antiquis fedem hepaticæ dejectionis in hepate quærit; tamen non ex toto hæc fententia rejicienda eft, fiquidem in exefo hepate fanies, loturæ carnium fimilis omnino reperta fuit, qualem longo tempore aliquis excrevit (1). Interim, cum multo fæpius hepar integrum, quam fic affectum in cadaveribus deprehenditur (2); confumtio ejus ulcerofa pro univerfali caufa fluxus hepatici haberi non debet; fed pro particulari tantum; quæ tum faltem affumi cum probabilitate poteft, quando jecur ex inflammatione fuppuratum, & poft hæc fluxus fanguineus fufcitatus fuerit.

Alias vero videtur malum ex arteriis inteftinorum lymphaticis relaxatis, vel ex venis quoque rectius derivari poffe, quæ propterea fanguinis tenuioris portionem commode tranfmittunt. Hæcque fententia non folum fymtomatibus refpondet morbi, quod fcilicet dejectio fine dolore fit & diu trahit, fed ipfa autopfia confirmata fuit, dum in cadavere non folum turgidæ mefenterii venæ ac arteriæ repertæ, fed & ilei, coli

ac recti interna ſuperficies punctulis rubris obſeſſa viſa eſt, unde adeo guttulæ ſanguinis exprimi potuere (3).

(1) Vid. *Iac. Bontius de medicina Indor. Tr. IV. obſ.* 9. p. m. 37.

(2) Vid. *Elleri medicin. und chirurg. Anmerkungen*, p. 118. ſeq.

(3) Vid. *Klaunigii noſocom. charitat. Obſ.* 23.

§. 284.

Fluxus hepaticus ex hepatis ulcere inſanabilis eſt. Alter ex inteſtinorum vaſorumque meſaraicorum laxitate rebellis & pertinax eſt, tabemque letalem ſæpe infert.

Hujus vero curatio optime ſic perficitur. Matutinis horis infuſum vinoſum ex radicis Ipecacuanhæ drachma dimidia & vini albi unciis duabus ſæpius & per plures dies, non vomendi, ſed incidendi & contrahendi ſcopo duntaxat præbetur: pomeridianis vero & veſpertinis pulveres abſorbentes, demulcentes ac roborantes, quales ex lapidum cancrorum præparatorum, boli Armenæ præparatæ, ſingulorum drachma, gummi tragacanthæ ſcrupulis duobus, extracti gaſcarillæ granis duodecim fiunt & in ſex partes æquales dividuntur. Quibus ſemel vel aliquoties devoratis, de roborantium claſſe, velut infuſo vinoſo corticis Peruviani, decocto Simarubæ, eſſentia abſinthii compoſita, galangæ, gaſcarillæ, aliquid decernendum eſt & diu uſurpandum.

Ceterum decoctum radicis cichorei utiliter datur, admixto pauxillo vini; itemque citri ſuccus cum mulſa cyathi menſura per ſingulos dies.

Plurimum denique adjuvat panis vino madidus, cui tragea aromatica inſperſa, & milium coctum, & puls ſimiliter.

§. 285.

Mentio nunc facienda eſt alterius generis fluxus hepatici intermittentis, qui ſymptoma eſt febris hujus nominis, & cum eadem incipit, terminatur ac revertitur in ſingulis acceſſionibus (1). Is fluxus ſubitam virum exſolutionem infert, eo, quod cumulate fit; & ſecundo vel tertio paroxyſmo mortem minatur. Interdum loco ſeri ſanguinolenti ſanguis niger deſcendit, quod pejus. Largus uſus corticis Peruviani ſumme neceſſarius eſt, aliiſque remediis præcellit.

(1) *Franc. Torti* hanc febrem deſcribit, & hepaticam vel ſubcruentam vocat, libro ſæpius laudato p. 126. 182.

HÆMORRHOIDUM FLUXUS NIMIUS.

§. 286.

Hæmorrhoidales venæ internæ interdum nimis diu & tam copioſe ſanguinem, varia quidem conſiſtentia & colore, & ſub variis pathematibus fundunt, ut homines inde imbecilliores facti non ſolum ſanitate, ſed ipſa adeo vita periclitentur. Idque profluvium vel una ſerie continuat, vel per intervalla nunc longiora nunc breviora cumulate recurrit.

Externæ, quæ anum circumdant, venæ hæmorrhoidales, ſive ſponte ſive arte apertæ, rarius ſanguinem tam copioſe fundunt, ut vires præter modum labefactentur (1).

(1) Inauditum hinc pene est. quod *Puerarius* narrat in *Burneti thesaur. medic. pract.* T. II. p. 45. quod ab hirudinum applicatione immodicum & vix sistendum fluxum aliquis expertus sit.

§. 287.

Causas hujus fluxus longius percensere non opus est, quum non aliæ sint, quam ceterarum hæmorrhagiarum. Unum illud saltem notari meretur, quod principalis ejus ortus ab impedito motu sanguinis per hæmorrhoidales atque meseraicas venas, ipsumque hepatis ac lienis viscus derivandus sit; ceu eorum sectiones, qui tali fluxu periere, testantur, in quibus quippe enormes venæ hæmorrhoidalis distentiones juxta atque infarctus viscerum insignes scrutatorum oculis se manifestarunt.

§. 288.

Nunquam utique periculo immoderatus fluxus caret: hoc tamen non in omni subjecto ex mensura atque tempore tantum æstimari debet, sed ad effectus, quos fluxus producit, respiciendum est. Quare periculum tunc imminere sciendum est, si præcordia sensu gravativo anguntur, extrema frigent, facies collapsa est, vires valde decrescunt & animi deliquia accedunt. Tunc enim persæpe ipse morbus citam mortem inducit. Alias hydrops cum tabe supervenire solet.

§. 289.

Quanquam sanguinis profluvium non aliis facile remediis, nisi supprimentibus, sedari potest; in quibusdam tamen parum tuto supprimitur, qui isto imbecilliores non fiunt; quum purgationem hanc, non morbum habent. Ideoque curatos quosdam, quum sanguis exitum

exitum non haberet, inclinata in præcordia ac viſcera materia, ſubitis & graviſſimis morbis correptos eſſe, notatum legitur (1).

A venæſectione itaque & cucurbitulis, ſi circumſtantiæ ferunt, cura incipienda eſt, ſimulque ex tonicis medicamentis quædam intus exhibenda; deinceps vero ad leniora ſupprimentia, & ab his, ſi nihil præſtant, ad fortiora procedendum.

Idonea itaque hic ſunt primo infuſum ex millefolio, virgaurea & hyperico; vel urticæ ſuccus ad uncias duas, mane & veſperi datus; deinde cortex Peruvianus in pulvere ad dimidiam drachmam cum vitrioli martis factitii granis duobus vel tribus combinatus; aut mixtura ex tincturæ martis cydoniatæ drachmis tribus, anodynæ drachma una, & liquoris mineralis Hoffmanni dimidia, ſingulis duabus vel tribus horis ad octoginta guttas ſumta; aut pilulæ, quæ ex his conſtant: gummi bdellii drachmis tribus, trohiſcorum de carabe ſcrupulis duobus, vitrioli martis factitii ſcrupulo uno, mucilaginis tragacanthæ vel ſeminis cydoniorum q. ſ. quarum ſedecim ad viginti grana mane & veſperi deglutiuntur; tum clyſteres frigidi ex ſupra dictis plantis, floribus balauſtiorum, ſucco acaciæ, aqua & vino parati; immo etiam ſemicupia frigida.

Si iſta parum juvant, ſuppoſitoria aliquot pollices longa ex adſtringentibus & condenſantibus rebus, velut ſucco acaciæ, plumbo uſto, colophonio, olibano, bolo Armena & ſevo hircino in alvum immitti debent; extus vero panni decocto glandium vel foliorum quercus recentium ex aceto madidi, aut vitriolum martis aqua dilutum adplicari; &, ſi ora venarum hæmorrhoidalium exterius tamquam capitulis quibuſdam turgentia ſanguinem fundunt, etiam boviſta aut pulvis combuſtæ ranæ vel bufonis, aut vitrioli colcothar.

Quando ſanguinis profluvium ita detrivit vires, ut hydropis periculum immineat, infuſum chelidonii ex cereviſia aut vino maceratione factum prodeſt. Tabidis vero aſſiduus lactis uſus in cibo & potu convenit.

Ad recurſum profluvii impediendum, juvat decoctum ex lentiſci raſura vinoſum ad duos cyathos per menſem quotidie haurire; deinde ſanguinem aliquoties in anno ex brachio mittere, ſinguloque trimeſtri tamarindis ad purgandum uti. Neceſſe eſt etiam, omnem negotioſam actionem circumcidere, omniaque inflantia & calefacientia vitare alimenta.

(1) *Celſus de Medicina.* L. II. cap. 7. p. 66. & L. VI. cap. 18. art. 9.

MICTUS CRUENTUS.

§. 290.

Sanguis etiam per urinæ vias vel purus vel urinæ miſtus fertur ac mejitur; idemque ex renum, ureterum, aut veſicæ vaſis ampliatis, eroſis, vel ruptis provenit.

Ex *renibus* ſanguis elabitur ſine dolore, & repente magnaque interdum copia ad libram & ultra, ſic ut vitæ periculum præ nimia inanitione immineat. *Hæmaturia* is mictus appellari poteſt.

Ex *ureteribus* vero idem parcus profluit, cum dolore iliorum ac lumborum, & difficili mictione.

Ex *veſica* non multus quoque mingitur, ſed nigricans & polypoſus, cum dolore & ardore circa veſicam, tam ſub mictu quam poſt illum, quin aliquando gravioribus aliis pathematibus, anxietate lipo-

thymia, extremorum frigore, ſudore, frigido: *Hæmorrhoides veſicæ* vocant. Ubi vero ſanguis e veſica propter calculum profluit, urinæ obſtructio emiſſionem plerumque præcedit, & grumi interdum cum moleculis craſſioribus ſabuloſis firmiter compacti una cum lotio emittuntur. Quod quidem etiam aliquando tum evenit, quum lapillus reni impactus eundem ſauciat.

§. 291.

Urina vero in Hæmaturia ſanguini perfecte miſta obſcure vel dilute rubet, poſteaque ſedimentum grumoſum & rubro nigricans demittit; ſique ante linamentum in eandem immittitur, colore rubro iſtud tingit.

Sub hæmorrhoidum vero fluxu e veſica urina pallet, nec ullum colorem ab immiſto cruore accipit, qui in conulos formatus ſtatim ab emiſſione in eadem ſubſidet.

§. 292.

Cruenta a renibus mictio, quæ ſine magna renum imbecillitate per inquilinas cauſas moveri non poteſt, multis per circuitus redit (1), inque his potiſſimum, quibus menſtrua aut hæmorrhoides non proveniunt aut ceſſarunt. Eadem illa quandoque cum hæmorrhoidibus veſicæ ſimul præſto eſt. In pueris rarius, in infantibus rariſſime occurrit.

Porro ſanguinis mictio a renibus fortiorem corporis motum, præſertimque equitationem & vectionem, ſequi ſolet; itemque ab inflammatione renum, a lapillo eorundem, a rupto horum abſceſſu, ab ulcere eorundem, a purgante diureticoque acriore, ab atrocibus doloribus ventris, ab arthritica & podagrica ma-

teria, arctioribus vestimentis, quibus abdomen multum comprimitur, spirituoso multo potu, & fortioribus emmenagogis proficiscitur. Præter hæc vero a casu violento moveri eadem consuevit, sive grave onus aliquis levavit, sive ictus est, sive ex alto cecidit, aut quid hujusmodi perpessus injuriarum est; aut si membrum aliquod amputatum est. Ceterum sanguinis colliquationes in febribus permultis malignis in causa hujus cruentæ mictionis sunt; rarissime ea criticæ excretionis locum in illis tenet.

Mictio sanguinis a vesica profecta non solum multas causas cum priori communes habet, sed præterea quoque a verme illinc hærente & partem istam arrodente movetur: qui ab alio opinionem saltem lumbrici faciente & a concreto sanguine formato probe discernendus est. Interdumque etiam, ut prior, certis temporibus revertitur.

(1) Vid. *Aretaeus L. IV. cap.* 3.

§. 293.

A profluvio sanguinis inductus mictus cruentus a renibus non est periculosus, sed potius salutaris, licet copiosus. Fieri tamen periculosus & exitialis potest, si crebro revertitur & vires exhaurit; unde in senibus magis, quam in junioribus, pertimescendus. Sanguinis etiam grumus in uretere hærens aut sphincterem vesicæ obstipans, ischuriam producere potest.

Minus periculosus quoque est, qui sine febre ac dolore accidit, aut membri amputationem sequitur.

Non sine periculo contra is est, quem externa violentia induxit; itemque qui ab exulcerato rene aut vesica fertur & puris mictum cum dolore habet comitem.

Periculosissimus vero est, qui febribus acutis, nephritide sola excepta, supervenit; nisi forte criticus fuerit.

Sanguinis effluvium e vesica procedente tempore plurimos jugulat, qui ante in tabem aut hydropem conjiciuntur. Alios matura mors ex lotii suppressione tollit.

Qui a vermiculo vesicæ excitatur mictus, eodem excluso finitur.

Qui ab asperiore calculo aut pluribus, difficilis sanatu est, neque prius, quam hoc expulso aut sublato, cessat.

§. 294.

Ad curationem mictionis cruentæ a renibus venio. Quodsi malum ex plethora aut doloribus intestinorum oritur, omne curationis punctum fert sanguinis detractio: quam repetere etiam juvat ante illa tempora, quibus cognitum fuit ipsum mictum reverti solere.

Etiam illum mictum sanguinis missio levat, qui ex ebullitione a mero aliave causa ortum trahit; cum eo tamen, ut simul refrigerantia, velut pulvis antispasmodicus cum conchis citratis, cremor tartari, spiritus nitri dulcis, anodynus mineralis, aut elixir acidum Dippelii exhibeantur, nisi venæsectio suffecerit.

Mictum a purgante aut diuretico acriore optime lac ubertim potum compescit.

Mictum cruentum a lapsu & contusione optime curat infusum florum & foliorum arnicæ, aut radicis rubiæ tinctorum cum hydromelite.

Alias in immodico profluvio ſubadſtringentia conveniunt; qualia ſunt decoctum equiſeti, agrimoniæ, verbenæ, ſuccus plantaginis, urticæ, lac chalybeatum, aut aluminatum, & mixtura, quæ ex his conſtat: Aquæ plantaginis unciæ quatuor, aceti deſtillati ſeſqui uncia, boli Armenæ præparatæ, coralliorum rubrorum præparatorum, ſingulorum drachmæ duæ, trochiſcorum de carabe drachma una, ſyrupi berberum uncia; de qua cochlear plenum vel duo brevibus intervallis ſumuntur. Adhæc juvat extus refrigerantia regioni lumbati ſuperimponere; quale eſt unguentum Comitiſſæ aut quod ex emplaſtri de ſpermate ranarum partibus octo, ſacchari ſaturni parte una, & camphoræ dimidia componitur.

Ubi ſpaſticæ extremitatum conſtrictiones cum algore exercent, opiato remedio ſimul opus eſt.

Sedato fluxu, in roborantibus apozematibus æque ac topicis illis paullo ante præceptis aliquamdiu eſt perſeverandum. Apozematibus vero ſubſtitui etiam poſſunt cortex Peruvianus cum croco martis antimoniato remixtus, aut pilulæ ex pulvere foliorum uvæ urſi & mucilaginæ tragacanthæ, itemque ex inſpiſſato plantaginis aut portulacæ ſucco & gummi arabico paratæ; quarum ſingularum doſis drachma dimidia eſt; deſuper hauſtis etiam lactis chalybeati aliquot unciis.

Denique vero in vita victuque multa circumſpectione uti oportet, præſertimque neque equitare, neque curru vehi, nec ſomno in dorſo indulgere, omnem violentam exercitationem vitare, & a vino, omnibuſque calefacientibus ac diureticis rebus in cibo & potu abſtinere. Pro potu conſueto autem utiliter decoctum ceraſorum nigrorum ſumitur.

§. 295.

Mictio cruenta a vesica prorsus alia fere remedia desiderat, quam illa a renibus (§. 294.) Primo enim ad hæmorrhoidales venas sanguis, quoad licet, ducendus est: quod quidem quomodo exsequendum, alio loco, quum ad suppressas hæmorrhoides venero, præcipiam. Deinde vero maxime curandum est, ut spasmus ille dolorificus vesicæ, qui ab infarctu vasorum ejus producitur, & corpus lente consumit, leniatur; cui scopo assiduus & longus usus decocti foliorum altheæ cum melle egregie inservit. Expedit etiam in summo dolorum cruciatu clyster ex mollientibus & balneum. Temperantia medicamenta perperam contra hoc vitium præscribuntur.

Si urinæ retentio a concreto sanguine, vesicæ ostium occludente, excitatur, tentanda sunt primo balnea & inunctiones abdominis & cataplasmata perinaeo applicata cum interno usu decocti florum & foliorum arnicæ, admisto etiam oxymelite. Sin autem hæc cuncta opem non ferunt, catheter in vesicam demittendus est, quo, qui intus se opposuit, sanguinis grumus superari, lotioque exitus conciliari potest.

HÆMORRHAGIA PENIS. S. STYMATOSIS.

§. 296.

Quam plerique autores tum veteres (1), tum recentiores prætervíderunt, hæmorrhagiam penis nunc describendam aggredior. Qua sanguinis puri effluxus ex interiore penis meatu sive urinæ fistula significatur, qui nullo voluntatis arbitrio & sine urinæ mictione ex aperto, rupto, vel exeso vase sanguifero colis contingit.

(1) Ex his nemo præter *Cælium Aurelianum* hujus affectus meminit. *L. V. de morb chron. cap.* 4. p. m. 572.

§. 279.

In ſtymatoſi ergo ſanguis ex interiore penis meatu inopinanter ultroque ſine omni nixu, quem mictio alias ſequirit, & plerumque etiam ſine dolore, ſincerus elabitur, vel tenuis & naturali ſuo colore præditus, vel grumoſus & nigricans.

Coles ipſe in hoc fluxu vel riget, vel flaccidus eſt.

Sanguinis manantis copia diverſa eſt, & ab aliquot unciis ad plures libras adſcendit. Præteraque tempus diverſum eſt, ſic, ut hæmorrhagia vel intra unam aut alteram horam ceſſet, vel per plures dies continuet.

Cum adoleſcentibus, tum viris, modo ſemel tantum, modo pluries, tumque ſæpe ſtatis periodis, ut mulieribus ſuus per vulvam fluxus, contingit. Interdum tamen etiam longiora aut breviora intervalla obſervat: & aliquando vicem hæmorrhoidalis ſuſtinet.

Aliis non niſi in coitu aut in pollutionibus cruor loco ſeminis, nec minori voluptate quam hoc, ejaculatur.

Quidam huic fluxui obnoxii effeminati fuerunt reperti, & mammas lacte turgidas, ut mulieres, habuerunt.

Quidam eundem a patre per hæreditatis quaſi traducem nacti deprehenſi ſunt.

§. 298.

Cauſæ Stymatoſis vel internæ ſunt, vel externæ. Ex prima claſſe plethora eſt, & fluxus hæmorrhoidalis

interceptus, & urethræ vitia, cujuſmodi tam a calculi ſectione, quam a larga gonorrhoeæ tam benignæ, quam malignæ conſuetudine fieri poſſunt; itemque ulcus in glande. Sed hæ vero evidentiores cauſæ non ſemper adſunt, nec allegari poſſunt tum in fluxu periodico tum in hæreditario, qui ortum ſuum haud dubie a juſto laxioribus atque amplioribus urethræ vaſis, præſente plethora, trahunt: quemadmodum etiam is, qui in coitu, & per inſomnia vel ſola cogitatione libidinoſa contingit, nonniſi ab hac cauſa derivari poteſt.

Violenta ac nimis intenta actio in coitu, & vehementior ictus ad poſticam colis regionem, quo vaſa ejus diſrumpuntur, externas cauſas Stymatoſis efficiunt.

§. 299.

Immodica Stymatoſis idem periculum affert, ac aliæ hæmorrhagiæ. Vires inde conſumuntur, animus deficit, ſingultus præſto eſt, corpus alget & riget, ac febris, adeo furioſa, excitatur.

Periodicus fluxus æque ſalubris eſt viris, ac menſtruus mulieribus. Quibus ergo ſupprimitur aut retinetur, hi in morbos pariter incidunt.

Quibus ſanguis loco ſeminis ejaculatur, ii difficulter vel plane non ab hoc malo liberantur. Quibus vero ſanguis per intemperantiorem ſaltem coitum manat, eos curatio tantopere non fallit.

Si ictero accedit Stymatoſis, id quod tamen vix unquam fieri ſolet, eum ſolvere obſervata fuit.

§. 300.

Ad curationem Stymatoſis progredior. Quæ quidem non temere ubique ſuſcipienda eſt, minimeque in ſpon-

taneo fluxu, nisi is forte limites excedat. Quapropter cura potius adhibenda est, ut si retentus ille aut suppressus fuerit, in ordinem rursus redigatur.

Quodsi ergo Stymatosis activa, nec justo intemperantior est, nullo prorsus auxilio est opus.

Passiva contra omnis, qualis ejaculatoria, violenta, & ex ulcere glandis orta, nunquam propter periculum ex inanitione negligenda est. Tumque venæsectio, temperantia, infusa traumatica, & extus epithemata ex adstringentibus rebus, nec non aqua scloperaria in injectione conveniunt. In rebelli Stymatosi ex ulcere glandis valida ejus adstrictio & compressio mediante præputio sanguinem manantem optime compescit.

Conf. nostra dissertat. *Stymatosis, vulgo Hæmorrhagia penis dicta, morbus rarus & portentosus ex historiis Medicorum crutus & explanatus*, respond. *Iust. Herm. Seedorff.* Gotting. 1765.

UTERI HÆMORRHAGIA.

§. 301.

Non omnis larga sanguinis ex utero profusio morbosa est, & hæmorrhagiæ nomine significari debet; sed hæc duntaxat, quæ præter morem diutius per menses & annos (1), interjectis subinde brevibus intervallis, perseverat & liberalior est, justove citius recurrit, & non levem imbecillitatem cum aliis functionum læsionibus humanæ machinæ inducit.

Sanguis emanans modo ater est & grumosus, modo tenuis & floridus, modo valde aquosus velut sanguinis sanies (2), modo fœtidus, modo carnosæ massæ similis, & diversæ molis.

(1) Vid. *Cornel. Trioen. Obferv. med. chir.* p. 49.
(2) Vid. *Profper. Alpini medicin. method.* P. II. p. 764.

§. 302.

Gravativus lumborum dolor, extremorum horror, ventris atque hypochondriorum ftrictura, anxietas æftuofa, urinæ parcior fluxus, faciei ardor, fufurrus aurium, pruritus corporis aut rheumaticus dolor, inappetentia, murmura flatuum, utplurimum hæmorrhagiam iftam & præcedunt & comitantur.

Hæc ipfa vero diverfo tempore vel ipfa lunari periodo, qua menftrua erumpere folent, vel extra eam, nec non fub abortu, fub molæ exclufione, ante partum, fub illo, & poft hunc incidit.

Quamquam vero menftruatæ mulieres profluvium iftud proprie experiuntur, nihilominus tamen etiam tum feniores, quibus menftruorum ceffatio naturaliter imminet aut jam facta eft, tum puellæ juniores impuberes, immo adeo recens natæ eidem fubinde exponuntur.

§. 303.

Vehementior ictus uteri gravidi, lapfus in terram, quo uterus gravidus concutitur, & vulneratio hujus vifceris, inter externas caufas hujus profluvii eminent. Spontaneum vero pro caufa agnofcit vafa uteri nimis laxa, graviditatem veram & inprimis fpuriam, fecundarum retentionem aut violentam avulfionem, plethoram, aut pravum corporis habitum, interdum etiam ulcus in utero aut vicina parte, quod ejufdem vafa erodit (1).

Moeror, iracundia, æftus, & omnis vehemens motus, etiam tuffis & fternutatio, facile deinceps fluxum revocant.

(1) Vid. *Halleri Opuſc. pathol. Obſ.* 39. *hiſt.* 1.

§. 304.

In cacochymico aut ſcorbutico corpore hæmorrhagia uteri maxime omnium periculoſa eſt, ac hydropem & tabem inducit. Uberrimus etiam tum fluxus eſt, & vix coercibilis, certe brevibus intervalis, ſæpeque recurrit.

Valde periculoſus quoque eſt, & plerumque velociſſime necat, tam qui ex placenta uteri orificio accreta & ante partum ſponte ſoluta, quam qui abſoluto partu ex ruptis uteri vaſis contingit. Minus exitialis is eſt, qui à retentis ſecundinis & a mola efficitur: tutiſſimus, qui in ipſo partu fit.

Neque niſi raro in annoſioribus fœminis, poſtquam menſtrua ceſſarunt, periculo caret. In his ſubinde quoque incidit, ut derepente & abſque ulla præſignificatione aliqua ſanguinis coagulati portio ex utero erumpat, & mox fluxus ſponte ceſſet: unde nullum quidem periculum.

In recens natis ac puellis junioribus utcunque immoderatus letalis eſt.

Ceterum ubique cum diuturnitate fluxus periculum ejus creſcit.

Sedato fluxu, interdum humor ſanioſus, fœtidus, diverſi coloris, loco ſanguinis emanat, accedente lenta febre, &, elapſo uno vel altero anno, morte. Retento autem iſtiuſmodi humore, ut nonnunquam fieri ſolet, protinus borborygmi, ſpaſmi flatulenti, cardialgiæ & anxietates præcordiorum accedunt.

§. 305.

In ſanguinis miſſione gravidæ ad abortum inclinantes magnum præſidium prophylacticum reperiunt, ſi aliquot hebdomades ante metuendum abortum ſanguis ad tres vel quatuor uncias ex brachii vena educitur, idque aliquoties, interjectis quatuor vel ſex diebus, repetitur.

Eademque ratione his ſuccurritur, quibus menſtrua nimis copioſe fluunt, ſi nempe ante ſuetum tempus ordinarii fluxus ſanguis ſic ex vena pedis detrahitur. Ubi vero jam multus ſanguis effluxit, ad ſuperiora loca ille per ſectionem in brachio commodius revocatur. Idque etiam expedit, quoties in annoſioribus periculum ex hæmorrhagia ſuboritur.

In hæmorrhagiis gravidarum, quæ nulla ratione compeſci poſſunt, excluſio fœtus quantocyus ſecundum artis regulas promovenda eſt; & placenta quoque, ſi præter naturam uterino oſculo accreta eſt, opportune ſeparari debet.

Hæmorrhagiam ex mola neque vanæſectio, neque alia remedia compeſcunt. Naturæ ergo potiſſimum opus relinquendum eſt, & vires conveniente cibo & potu ſuſtinendæ: quam primum vero digitis prehendi mola poteſt, ea educenda eſt.

§. 306.

Et ſanguinis miſſio, eaque repetita, ſi vires permittunt, ad curationem ſæpe ſufficit. Niſi vero hoc fit, aliis auxiliis ſuccurrendum eſt, tum internis, tum externis.

Ex priorum genere ea huc ſpectant, quæ capite de Hæmoptyſi a me præcepta ſunt; prætereaque de-

coctum Simarubæ aut corticis Peruviani, philonium item, & theriaca, & mithridatium, & quod potentissimum omnium deprehendi, oleum martis ad guttas octo vel duodecim cum largo aquæ vehiculo aliquoties sumtum. In longo fluxu & sæpius recurrente etiam purgantia leniora & emetica proficiunt.

Ex altero genere in usum vocari debent cucurbitulæ sine ferro, ad mammas aut dorsum appositæ; epithemata ventri applicata ex aceto, e quo etiam cortices granatorum, gallæ & vitriolum martis coqui possunt; injectiones similes in vulvam, aut harum loco aqua, in qua gummi arabicum solutum; immitti etiam in vulvam possunt linteamina contorta, penis figuram habentia, & solutione vitrioli martis aut colcotharis vitrioli madida. Minus valentes sunt plantæ recentes contusæ ex adstringentium familia, in vulvam immissæ, suffitus ungularum animalium, aut ranarum combustarum, aut panni chermesino colore tincti ad vulvam admissi, & bufo exsiccatus, qui umbilico adfigitur.

§. 307.

Neque vero sedato fluxu interna remedia purgantia & roborantia cum alterantibus statim seponenda, sed potius perpetuanda sunt; illa quidem bis saltem in hebdomade, hæc vero continuo: quorsum adhuc refero serum lactis chalybeatum, lac ipsum vel per se vel aquæ Selteranæ aut decocto chinæ mixtum, tincturam martis Zwelfferi vel Ludovici, pulverem cachecticum Quercetani cum cortice Winterano, decoctum corticum aurantiorum, infusum millefolii theeforme, & potionem calidam ex vini rubri unciis quatuor & vitello ovi confectam, quæ singulis diebus jejunio sumenda. Ceterum utilissime decoctum frigidum corticis Peruviani & herbæ millefolii quotidie semel in alvum infunditur.

Vinum rubrum austerum aqua martiali dilutum pro potu ordinario inservit.

§. 308.

Quodsi non sanguis, sed sanies rubra & alba profluit; neque venæsectione, neque adstringentibus medicamentibus opus est, sed purgantia, diuretica, & roborantia requiruntur.

Hæmorrhagia a partu pilulæ balsamicæ Beccheri vel Stahlii celerrime sistunt.

CLASS. II. ORDO II.

APOCENOSES.

CATARRHUS NARIUM FAUCIUM, ET PULMONUM.

§. 309.

PITUITA utcunque acris aut viscida sæpenumero copiose ad nares, sinus capitis mucosos, laryngem, fauces, & pulmones fertur, præsertim vernali, autumnali, atque hyemali tempore, omnique humida ac præfrigida tempestate, illic gravedinem & coryzam cum crebriore sternutatione & gustus ac olfactus defectu (1), hic tussim humidam, siccam, aut branchum creans, ac utrobique corporis gravitatem, lassitudinem, anorexiam, aliaque incommoda inducens.

Iſtique catarrhi vel conjunctim vel ſeparatim adſunt, humorque ſtagnans vel ab initio acris & tenuis eſt, vel tenax & viſcidus. Uterque cruditatis & coctionis ſtadium obſervat, inque hoc facile, in illo ægerrime rejicitur, & acuto modo interdum necat; *Peripneumoniam notham* vocant, ſi catarrhus ſedem in pulmonibus habet, & laborioſam reſpirationem cum vehementiore tuſſi movet; & *catarrhum ſuffocativum*, ſi ſubito hominem adoritur, cum veloci, magna, atque ſtertoroſa aut ſibiloſa reſpiratione.

Aliquando febris levior catharrhis ſe adſociat, *catarrhalis benigna* hodie dicta, quæ intra ſeptem, quatuordecim, aut viginti dies ad ſummum diarrhoea aut ſudoribus judicatur.

(1) Memoratu digna eſt *Bartholini* obſervatio de continua coryza, ſub cujus incremento intra nares veſicula oblonga, membranoſa, rotunda, candida, ſero plena, mobilis, nunc in medio narium ſubſiſtens, nunc extra eas prominens, iterumque levi digitorum impulſu ſurſum trudi ſe ſinens, orta eſt, ex qua nunc exſudavit, nunc exſtillavit ſerum. Vid. *ej. Hiſtor. anat. Cent. VI.* 37.

§. 310.

Nonnullos quotannis per periodos nunc longiores, nunc breviores, & aliquando noctu ſaltem, hæc ægritudo comprehendit. Alios nunquam fere dimittit. Et, ſi quos catharrus faucium aut pulmonum pituitoſus aſſidue vexat, hi ideo ſæpe pro phthiſicis, declarantur, inprimis ſi gracilis ipſorum habitus eſt, & pallida facies. Neque hi ab acriore catarrho liberi manent, qui ſe priori interdum immiſcet, atque ſubinde nocte ſubito exoritur & dimidiam horam aut ultra perſeverat.

Catarrhus acris morbillos tantum non ſemper præcurrit & comitatur. Spiſſior autem frequens comes variolarum

variolarum eſt. Aſthmati etiam qualiſcunque ſe interdum addit, & prius malum periculoſe auget.

§. 311.

Homines pituitoſi, infantes, pueri, ſenes cum catarrhoſis morbis maxime conflictantur: quos intemperies aëris, refrigeratio ſubita & tranſpiratio impedita parat, & materiam deinceps ad illas partes defert, quarum laxior eſt præ ceteris fabrica.

Velut autem vel citra iſtas injurias atque vitia pituita in corporibus perpetim abundare poteſt; ſic in his continui catarrhi generantur.

§. 312.

Popularis error eſt, idemque maxime reprehendendus, quod autumnali tempore a mature concalefacto conclavi catarrhi concitentur, adeoque minus conſultum ſit, corpora a primo frigore tum afficiente fornacum calore ſtatim præmunire. Enimvero, quem interdum ſæpe diu vitant calorem, is catarrhos demum veriſſime producit, pejores illis, quos raro vel nunquam, qui calido fornace tempeſtive ſuſtentant tranſpirationem, experiuntur.

§. 313.

Catarrhus ſimplex, periodicus, nequaquam inſalubris eſt, ſed hominem potius a gravioribus morbis immunem præſtat; dum modo frigore ne exaſperetur, quo exitiales morbos, anginam, peripneumoniam, ſubito progenerare poteſt.

Suſpecti vero ſunt nimis longi catarrhi infantum ac puerorum, cum perpetuo rhoncho copulati: utpote qui

ſub impetuoſiore acceſſione letalem ſtrangulationem & epilepſiam minitantur.

Catarrhi longi faucium pituitoſi in adultioribus æque ſalutares ſunt, ac ſimplices periodici: & hæmorrhoidum vices in nonnullis ſuſtinent. Qui vero in pulmonibus ſedem figunt, phthiſin demum, ſed tardiſſime, propter pulmones nimis laxos timere ſinunt: eo citius vero iſta metuenda, ſi tuſſis gravis, immorigera eſt, & reſpirandi difficultas tenet.

§. 314.

In catarrho ſimplici regimen calidum adhibere maxime oportet, ut ne temere humor reppellatur. Præterea laxans mannatum ubique prodeſt, aliquoties etiam, ſi opus, repetitum. Speciatim vero in gravedine & coryza vapores calidi naribus excepti, aut lac calide attractum utile eſt. Catarrhum vero faucium & pulmonum acrem optime decoctum radicis altheæ aut furfurum triticeorum, ſaccharo penidio edulcatum, lenit, ſi quavis hora patella plena calide vel frigide hauritur.

Catarrhus infantum mucoſus pectoralia requirit cum purgante mixta, v. c. linctum, qui ex Syrupi de manna unciis duabus, pulveris radicis ireos Florentinæ drachma, & jalappæ ſcrupulis duobus conficitur; de quo ter ac ſæpius de die cochleare parvum exhibetur. Quodſi vero acutus eſt, & ſuffocationem minitatur, neceſſe eſt, ut partim vomitorio, v. c. ſyrupo emetico aut ſulphure antimonii aurato oppletio faucium aut pectoris minuatur, non minus ac ſtomachi, ob deglutitam pituitam, quam tuſſis emolita eſt; partim humores aliorſum deriventur: id quod veſicatoria aut ſinapiſmi ſuris applicati, oleum ſcorpionum regioni renum illitum, & mixtura præſtant ex aquæ roſarum unciis tribus, liquoris cornu cervi ſuccinati drachmis duabus,

mellis rosarum aut syrupi de gummi ammoniaco uncia parata, quæ cochleari mensura sæpe exhibenda: cui, si formidolosa spastica faucium constrictio aliqua se adjungit, etiam moschi grana quatuor vel sex utilissime admiscentur.

Catarrhum longum stertorosum, sed levem, infantum emetica medicina sæpe sola tollit.

Pituitæ in pulmonum vasis infarctus, quæ peripneumoniam notham efficit, moderatam sanguinis missionem, iteratas potiones mannatas, apozemata diluentia ex sarsaparillæ, fœniculi, polypodii, & cichorei radice, melle edulcanda affatimque haurienda, & alia resolventia medicamenta, cujusmodi sunt pulveres ex radice ari, lapidibus cancrorum citratis, nitro & tartaro vitriolato, ac in graviore casu, etiam vesicatoria desiderat.

Catarrho suffocanti derepente succurendum est sanguinis missione, clystere stimulante ex aqua tepida, sapone veneto & sale vesco acuata, & valentiore resolvente medicamento, quale est sulphur antimonii auratum ad quatuor vel quinque grana cum dupla vel tripla tartari vitriolati portione datum, nec non nervino quodam & antispasmodico, velut liquore cornu cervi succinato. Si malum rebelle, etiam sinapismus aut vesicatorium suris imponendum est. Nec sternutamenta certe aliena sunt. Soluto vero morbo, potest idem liquor aut mixtura tonico nervina Stahlii per aliquot dies indulgeri, iterumque alvus leniente medicamento duci.

Catarrhus longus faucium aut pulmonum pituitosus, qui multis naturalis, furca profecto expelli non potest. Levamen saltem afferunt potiones mannatæ per intervalla haustæ, & myrrha masticata, quam totam in ore

ſaliva liquat, aut ipſius elæoſaccharum. Nec abs re eſt, ſubinde corticem Peruvianum ad aliquot uncias ſucceſſive devorare. Sub phthiſeos metu pulveres ex æqualibus partibus radicis ari & florum ſulphuris, dimidiæ drachmæ pondere, conveniunt, aut balſamum pectorale Meibomii a decem guttis ad viginti bis in die ſumtum.

§. 315.

Catarrho narium proxime accedit *Phlegmatorrhagia*, in qua ultro & copioſe humor tenuis lymphaticus, velut ſanguis e naribus, quibuſdam, ſine ſatellitio catarrhi aliove incommodo, deſtillat.

Vid. *Phil. Salmuthi Obſervat. med. Cent. I.* 37.

DIARRHOEA.

§. 316.

Nunc de alvi fluxu loquar, cujus varia genera exiſtunt. Leviſſimum eſt, quod Græci διάῤῥοιαν appellant; in qua ſinceriores humores ſine torminibus ex alvo ſæpius, quam par eſt, feruntur.

§. 317.

Sed hæc ipſa diarrhoea diverſa iterum genera ſub ſe comprehendit; de quibus vero cunctis dicere hoc loco non eſt neceſſe. Quatenus enim diarrhoea tanquam ſymptoma in morbis, quales omnino multi tam acuti quam longi, apparet, omnem conſiderationem noſtram hic excludit. Quapropter de illis ſpeciebus tantum dicam, quæ ipſæ per ſe tanquam proprium morbi genus ſpectari poſſunt.

§. 318.

Harum vero omnino paucæ ſunt. Prima ſpecies nil niſi ſtercora fuſa ac liquata educit, & a cupediis, a crapula, a voracitate proficiſcitur. Quæ ob id *ſtercoracea* aut *cibalis* dici meretur. Appetentiam ciborum tollit, & uno vel altero die rurſus finitur, redeunte cibi cupiditate.

In altera nil niſi ſerum tenue vel mucoſum deſcendit; quæ inde *ſeroſa* aut *mucoſa* appellanda. Ea certe ab ingeſtis haud oritur; ſed a toto corpore fit per ſpontaneum decubitum ſeri ad inteſtina, cui maxime autumnale & venale tempus favet, velut deſtillationibus, quibus ea etiam commode æquiparatur. Balbi, ceu recte ab *Hippocrate* (1) animadverſum, eadem ſæpe atque diu corripiuntur. Fortiora purgantia eam ceterum in omnibus hominibus producunt.

Tertia *bilioſa* audit, ex flavedine bilioſa aut viriditate liquatarum ſecum cognoſcenda. Priori homines ex ira obnoxii ſunt; poſteriori infantes ex dentitione.

Quarta eſt *lactantium diarrhoea*; in qua, quæ dejiciuntur, vario colore, albo, flavo, viridique tincta ſunt, & grumoſa.

(1) *Aphor. VI.* 32.

§. 319.

Omnes iſtæ dejectiones, ſi ſine febre ſunt, ſi celeriter decedunt, ſi ſpiritus extremam alvum ſequitur, nullum plane periculum adferunt. Et uno die fluere alvum, ſæpe pro valetudine eſt, imo etiam pluribus, dummodo intra ſeptimum diem conquieſcat & ſine febre ſit.

In ſpatio autem periculum vertitur; ſiquidem interdum febres ac dyſenteriam & animi defectionem concitat, vireſque conſumit. Febrem autem acceſſiſſe, aut ſemel quieſcentem dejectionem revertiſſe, eandemque diutius trahere cœpiſſe, periculoſum eſt; ſive bilioſa ea fuerit dejectio, ſive cruda, ac pituitoſa.

Diuturnum vero alvi profluvium, ſponte ſupervenienti vomitu, conquieſcit. Profluente alvo mutari excrementa, ſed non in deterius, etiam prodeſt. Et ructus quivis acidus in fluxu ventris ultro accedens, ſiquidem ab initio non adfuit, eundem ſolvit.

§. 320.

Ex dictis manifeſtum eſt, officium medici in fluxibus illis alvi ſimplicioribus, ex apepſia aut catarrho verſus inteſtina per naturæ leges directo ortis, vix requiri, niſi diarrhoea catarrhalis modum excedat; cui pauxilium theriacæ aut diaphoreticum quidquam nunc optime ſuccurrit.

Bilioſam ex ira compeſcunt aliquot unciæ tincturæ rhei cum totidem drachmis tartari tartariſati & ſyrupo leniente partitim exhibitæ; illam vero ex dentitione pulveres abſorbentes cum pauxillo nitri depurati & aliquot croci orientalis granis; lactantium denique ſtomachica & alterantia, velut eſſentia menthæ, elixir viſcerale Hoffmanni, liquor terræ foliatæ tartari, varie inter ſe mixta, & pulvis ſtomachicus Birkmanni. Externe quoque linimenta ſtomachica, & ſpirituoſi liquores ventriculo illiti proſunt.

DYSENTERIA.

§. 321.

In Dyſenteria, quam latini Tormina & Difficultatem inteſtinorum vocant, non ſolum alvus multo frequentius profluere, quam in diarrhoea, conſuevit, ſed ſenſus doloris etiam vehemens & teneſmus urgent, qui ægrum diu noctuque excruciant. Tormentum ſub ipſa excretione, quæ quidem exigua plerumque, intenditur, ac rurſus poſt paulum levatur. Febricula cum algore intermiſto tantum non ſemper præſto eſt; interdumque adeo gravior febris ex putridarum genere. Similem labem humores fuſi, pituitoſi & bilioſi, ſive puri, ſive inter ſe mixti, monſtrant: atque bilioſi quidem diverſis coloribus tincti perſæpe apparent; pituitoſi vero tam tenaces atque viſcoſi, ut in longiſſima filamenta extendi queant.

Inter hæc etiam nunc citius nunc tardius alvus modico cruore perfuſa eſt. Initium morbi ſæpe fit a diarrhoea bilioſa aut mucoſa; quam in nonnullis adſtricta alvus cum tormentis præcedit. In progreſſu morbi gravioris ſtrigmenta etiam prodeunt excrementis cruentis ac mucoſis miſta, quæ interiores inteſtinorum tunicæ antiqui viſæ, revera autem nil ſunt niſi ſanguinis gelatinoſæ partes in filamenta coactæ; noviſſime caruncula vel pelliculæ, quas pro ipſa carne inteſtinorum detrita olim habuerunt; quæ vero fœculæ ſunt excocti quaſi ſeri, quæ lateribus inteſtinorum veluti cera adglutinatæ cum vehementi torſione exturbantur.

Præter hæc virium decrementum inſigne eſt, appetentia ciborum dejecta & ſomnus nullus eſt. Sitis contra intenſa eſt. Nonnullis etiam dorſi dolor & dyſuria in decurſu morbi eſt moleſta. Quibuſdam alvus etiam prolabitur.

Ubi gravior febris cum dysenteria conjuncta, vomitus sæpe circa initia fit; & in progressu exanthemata varii generis in toto corpore vel in parte, & ulcera, & aphthæ quoque subinde erumpunt.

§. 322.

Morbus tam ex ipsa loci regione nasci solet, quam frequentissime populariter grassatur, & plerumque æstate ingruit, prægressis sæpe & perdurantibus febribus putridis (1). Transit tum ex uno loco in alium, & sua tempora, stadia ac stationes observat, & metastases quoque facit. Interim contagiosa ejus natura valde adhuc dubia est. Quos vero non corripit morbus, hi aliis malis deinceps afficiuntur.

Morbus in se dubius, atrox & periculosus est, ac multos perimit septimo die, aut decimo quarto, aut vigesimo, aut intra hoc tempus. Idem plus mares quam fœminas prehendit, & pueris maxime mortiferus est. Gravidæ partum elidere possunt, eundemve suo morbo inficere.

At minus tamen periculosa ea tormina sunt, quæ per se sine putrida febre vexant; & quæ longius detinent. Cujusmodi dejectiones etiam eos, qui ante fuerunt in corporibus, morbos subinde tollunt (2).

Pessimum est, si strigmenta & caranculæ quasi cum excrementis prodeunt, si varia alvi recrementa, si nigræ dejectiones sunt, si præcordia, vel ex intestinis aliquod, inflammantur (3), si dejectiones gravissime olent, si dolores post excretionem persistunt, si morbum jam diuturnum hydrops aut lienteria excepit.

Accedens singultus, vomitus, ventris tumor, cessatio

dolorum ſub excretione, ſopores, convulſivi motus, urina limpida, alvus nigra externuato jam corpore, mortem præſignificant.

Neglecta aut alienis temporibus ſuppreſſa inteſtinorum difficultas abſceſſus in internis vel externis partibus, & graviora adhuc mala inducit.

(1) Vid. *Sydenhami Opp. Sect. IV. cap.* 3. p. 220. *Isbr. de Diemerbroek Obſerv. & curat. med. XXVIII.* p. m. 613. & Ill. *Zimmermann von der Ruhr unter dem Volke im Iahr* 1765. Tigur. 1767. 8.

(2) Vid. *Hippocrat. aphor. VI.* 48. *VII.* 5 *Zimmermann. l.* c. p. 18.

(3) Vid. *Franc. de le Boe Sylvii Opp. cap. de Dyſenter. Ge. Backer de catharro & dyſenteria Londinenſi epidemicis a.* 1762. Lond. 1764. 4. *Morgagni de ſedib. & cauſis morborum, epiſt.* 31. p. 29. *Boneti Sepulchret. anat.* Sect. II. Lib. 3. *Pringle von Feldkrankheiten* P. III. p. 219. *Mouroo account on the diſeaſes of british military Hoſpitals.* Lond. 1764. 8. p. 63. *Roedereri & Wagleri* diſſ. *de morbo mucoſo.* p. 7. *Giornale di Medicina T. IV.* p. 265. *Degner de dyſenteria Neomagenſi.* p. 23.

§. 323.

In dyſenteria epidemica aliquando febres occurrunt ſine dyſenterico fluxu, quæ recte dyſentericæ appellantur, propterea, quod omnia illa ſymptomata monſtrant, quibus febres in dyſenteria alias ſtipatæ ſunt, & quandoque etiam dolores ventris, quibus ſub declinatione ſubinde aphthæ quoque accedunt.

Non videtur autem dyſenteria ſingulari cuidam aëris conſtitutioni pravæ ſuum ortum debere, quum ſub temperata ac æquali tempeſtate non minus, quam quovis anni tempore natam eam fuiſſe obſervatum ſit,

nec ubivis locorum, ubi eadem mala temperies h. e. mixta uda, frigida, fervens, eadem oriatur.

Permultum tamen ingentem ac diuturnum ſolis ardorem, itemque ſubitas & vehementes æſtuantis corporis refrigerationes, & impeditam tranſpirationem ad ipſius generationem conferre, innumeris obſervationibus compertum eſt. Verum tamen & inquilinas cauſas accuſare oportet, quum nec omnes, qui dyſenterici fiunt, ejuſmodi vitia committant: quas ſi in colluvie pituitæ atque bilis corruptæ, putridæ, acrioris, tam in inteſtinorum tubo, quam in ipſo ſanguine ſenſim collecta, hucque per modum deſtillationis impetuoſe delata ponas, a vero haud multum aberratis.

Ineptiæ ſunt, quibus ab *Alexandro Tralliano* (1) jam fuit contradictum; a fructibus horæis difficultates inteſtinorum ingenerari.

Hepatis, ventriculi, ac inteſtinorum inflammationes, exulcerationes, ac ſphaceloſæ corruptiones tanquam effectus gravioris & mortiferi morbi conſiderari debent.

(1) *L. VIII. cap.* 9.

§. 324.

Adverſus dyſenteriam vomitoria & purgantia a medentibus præ ceteris hodie commendantur. Ego vero diffiteri non poſſum, me multos dyſentericos in epidemia anni 1758 & 1762 ſine illis ſanaſſe, viciſſimque ab aliis vidiſſe iſta non modo perperam, ſed & pernitioſe frequentata. Intellexi tum, non poſſe non iſta nocere, ſaltem dolores præter rem augere, perinde ac ſternutatoria coryza laborantibus ſubdita. Ut enim hæc irritant, & tunicam narium magis inflammant, nec

ſine dolore evacuant, nihilque prorſus levamenti præſtant; ita in dyſenteria, quum nihil aliud ſit profecto, quam impetuoſa inteſtinorum coryza, & in qua ipſa natura ſatis ſuperque jam ac immoderate evacuationem præſtat, ejuſmodi ſtimulantibus rebus abſtinere, nec ullo modo violentas naturæ excretiones adaugere, multoque minus ſenſibiliſſimum tunc inteſtinorum canalem, & ad concipiendam inflammationem proniſſimum, talibus irritare, conſultius duxi. Nec hujus profecto inſtituti me unquam pœnituit. Et quidni ſine illis pharmacis dyſenteria curari poſſit? quorum uſus apud antiquos ſane fuit nullus in hoc morbo (1), cujus tamen medendi artem illos calluiſſe, nemo temere negabit. Obſervarunt etiam nonnulli recentiorum, tormina, ab hypecacuanha mirum fuiſſe exacerbata; & qui nullum evacuans, quod ſupra infrave ageret, aſſumſerunt, melius habuiſſe, quam quibus illud datum fuiſſet.

Evenire tamen caſus poſſe non nego, ubi & emetica & purgans medicina recte datur; illa nempe primo, ſi morbus imminet aut dejectiones incipiunt (2); deinde, ſi intra morbum perpetua nauſea præſto eſt, & conatus ad vomitionem; hæc autem, ſi febris putrida cum dyſenteria conjuncta: ubi vero in clementioribus & quæ putredini reſiſtunt, cujuſmodi ſunt cremor tartari & tamarindi, contentos nos eſſe oportet; vitare autem iſta prorſus, ubi nigra prodeunt, aut fœtida ſanies, itemque ubi inflammationis, multoque magis cancri notæ apparent.

(1) Vid. *noſtra diſſert. de dyſenteriæ curationibus antiquis*, reſp. *Ott. Frid. Meyer.* Gotting. 1765.
(2) Vid. *Degner de dyſenter. Neomag.* Cap. III. §. 22. & *Strack Tentam. de dyſenter.* Cap. VI. p. 56. ſeq.

§. 325.

Curationis ergo totius noſtræ rationalis ſimul atque tutioris & jucundioris cardo in eo vertitur, qualeſcun-

que humores deſcendant, unde vulgo diverſæ dyſenteriæ ſpecies conſtituuntur, ut humores acres corrupti in inteſtinis attenuentur atque leniantur, ceterorumque impetuoſæ congeſtiones ad hæc loca minuantur. Quod optime fit gummi arabico in pulverem contrito & per bihorium ad drachmam dimidiam, cum theriacæ grano uno exhibito, aut ſimili ex cornu cervi uſti ſcrupulo uno, gummi arabici dimidio, & nucis moſchatæ granis duobus compoſito; & apozemate ex raſuræ cornu cervi, gummi arabici vel radicis altheæ, & hordei decorticati, ſingu'orum uncia, baccarum myrtillorum ſeſquiuncia, in quatuor menſuris aquæ fontanæ decoctis: quæ potio ad patellam plenam quavis hora calide haurienda: uſurpato ſimul enemate bis in die ex corticis Simarubæ, aut ichthyocollæ, aut glutinis ſcriniariorum drachmis duabus, in aquæ unciis ſex decoctis, adjectis duobus ovi vitellis (1). Ad hæc mire juvat, in balneum calidum ire, aut ventri cataplaſmata frequenter ſuperimponere. Pro potu aqua frigida inſervit, quæ, quo copioſius bibitur, eo magis humorum acrimoniam diluendo infringit (2).

Agendi modo & viribus cum remediis noſtris glutinoſis convenit decoctum Simarubæ mucilaginoſum (3), & lac dulce, in cujus ſelibra ceræ albæ drachma una vel duæ minutim diſciſſæ decoctæ ſunt, ſi liberaliter calidiſſimeque potatur (4). Quod ego etiam ob egregium ſuum uſum laudare debeo; dumne incommodum hoc ſit, ut ob ceræ ſupernatantis coagulationem vix impediendam ægerrime & non ſine nauſea hauriatur.

Simpliciſſimum autem remedium eſt lac vaccinum, in cujus libra dimidia ſoluta eſt theriacæ vel electuarii diaſcordii drachma, calide aſſidueque potum, ſimulque in alvum per clyſterem injectum: quod tum quoque Teneſmum optime lenit.

Et venæsectio sæpe plurimum in dysenteria prodesse observata est (5).

(1) Vid. Cl. *Lentin Observat. medic. Fasc. I.* 3. 4.

(2) Vid. *Celsus de Medic.* L. IV. cap. 15. *Aetius Terrabibl. III. Serm. I. cap.* 45. *Isbr. de Diemerbroek observ. & curat. med. XXIX.* p. m. 615. *Io. Calvi de medicam. pro nosocomior. levamine moderandis* p. 36. *Huxham. Opp. T. I.* p. 292.

(3) Vid. *nostra Mat. med.* p. 290.

(4) Vid. *Isbr. de Diemerbroek Observ. med.* 28. *not. Opp. med. pract.* p. m. 614.

(5) *Donat. ab Altomari Therap.* c. 74. p. 487. seq. *Hux. Opp. T. I.* p. 290.

§. 326.

Si dejectiones cum febre putrida sunt, huic succurrendum est remediis, quæ supra adversus eam commendata fuerunt, præsertim succis vegetabilium acidis, spiritu vitrioli in aquam dato, tincturis aquosis acidulatis, decocto corticis Peruviani, & aliis.

§. 327.

Inimica sunt in omni dysenteria spirituosa liquida, & ipsum vinum, an etiam lac? quod a plurimis quidem vehementer laudari, a paucis reprehendi lego. In victu contra optime prosunt cremores ex oryza aut avena, & serum lactis.

Finito morbo, non abs re est, roborante & stomachico medicamento per aliquod tempus uti, veluti cortice Peruviano, Simaruba, potissimum in decocto, gascarilla, elixir viscerali Hoffmanni, aliove simili ex stomachicis extractis parato. Quæ quum habemus, cortice Conessi, Codagapala & ligno Campechino ejusque extracto carere facile possumus. Præterea & iram

& ingluviem, & frigus vitare diu oportet; utpote quæ facile revocasse morbum observata sunt, qui per se recurrere non solet.

LIENTERIA.

§. 328.

Lævitas intestinorum, Græcis λειεντερία dicta, celeriter cibos dimittit liquidos, ex toto aut magna saltem ex parte indigestos, ut genus eorum aperte cognoscatur: potiones item crudas ac indigestas: modo, quod plerumque fit, citra sanguinis bilisve complexum, modo cum istis. Dolor adest, vel non adest; corpus autem alimenti fructum non sentit, ideque in malum habitum incidit ac extenuatur. Cibi appetentia plerumque parca aut nulla est; interdum tamen canina (1).

(1) Vid. *Ruysch. Observ. med. chirurg.* 74.

§. 329.

Morbus plurimos diu trahit, paucos præcipitat. Senes gravissime affligit, deinde viros; cæteras vero ætates multo minus.

Quo plura pathemata cum eodem conjuncta sunt, eo gravior & periculosior esse solet. Itaque si assidua quidem & multo tempore perseverat lienteria, si omnibus horis, & similiter noctu ac interdiu adfligit, si quod excernitur valde crudum est, aut nigrum, & mali odoris; fere exitialis est & ad tabem ac hydropem aut tympaniam tendit. Tumque simul sitim exhibet, urinæ secretionem retinet, ulcera in ore & cute excitat, ventrem quasi fermentatum efficit: ex quibus aut cibum capere aut deambulare ad res obeundas ægri nequeunt (1). Ubi contra paucissima signa ex his, quæ

mala esse dixi, deprehenduntur, laborantes securissime constituti sunt; utique si facile respirant, nec dolores in latere sentiunt, sique ructus acidus, qui antea non exstitit, succedit.

(1) Vid. *Hippocrat. Prædict. L. II. Sect. II.* p. 105.

§. 330.

Solet autem lienteria vel per se nasci, vel ex alio morbo aut in eodem, sive acuto sive diuturno: unde in *primariam* & *symptomaticam* dispesci debet. Ita namque ex ulcere ventriculi, ex abscessu mesenterii, ex ascite, dysenteria, in scorbuto, in febribus malignis suscitatam eam legimus.

§. 331.

Videtur equidem lienteria a nimis relaxato pyloro oriri, qualem sic quoque dissectores in hoc malo repererunt (1). Attamen cum & pylorus nimis ampliatus repertus fuerit, citra ullam lienteriam (2); sequitur omnino, relaxationem istam non esse unicam & primariam morbi causam, sed ab imbecillitate ventriculi istum pariter proficisci. Quoniam vero in intestinorum lævitate, quidquid assumtum est, imperfectum protinus redditur; id autem, etiam in præmagna ventriculi laxitate, qua valde tumet & extrorsum pellitur ille, nequaquam fieri solet, utpote qua dejectio potius retardatur, quam acceleratur: hinc alia longe causa morbi subesse mihi videtur, eaque duplex; nimirum partim defectus istius apparatus naturalis, quo digestio perficitur, partim vero intentus nimis motus peristalticus. Quæ duæ causæ si conjunctim existant & operentur, omnia ista exsequi posse mihi videntur, quæ in lienteria apparent; sed postrema causa potest etiam sola sufficere.

(1) Vid. *Ruysch l. c.*
(2) Vid. *Morgagn. de Sede & caus. morb. Epist. XXI. n.* 15.

§. 332.

In hoc ergo morbo utique comprimentia (1) adhibere oportet; quo non ſolum facilius tenendi aliquid inteſtinis vis ſit, ſed & humores digerentes haud dubie acres & corrupti alterentur. Nam utrumque iſta præſtare valent. Ergo decoctum corticis Simarubæ aut Peruviani ex uncia dimidia & aquæ fontanæ libra paratum, ſic ut octo unciæ decocti remaneant, quatuor doſibus intra nychthemerum potetur; aut decoctum florum balauſtiorum cum mithridatio aſſumatur; aut lac, in quo cortex arboris Sumach eſt decoctus; aut ſerum lactis aluminatum, & cibi potioneſque exhibeantur, quæ alvum adſtringunt.

Non ſolum vero neceſſe eſt, ut per hæc paulatim firmentur inteſtina, & humores acres invertantur: ſed expedit quoque, eoſdem ex alvo ſenſim evacuare. Quapropter rheum cum cortice gaſcarillæ aut Peruviano initio ſtatim per plures dies exhibeatur.

Ad hæc epithemata ex roborantibus medicamentis & penetrantibus ſtomacho ex vino cocta ſuperimponenda ſunt; aut cerata vel unguenta ex ſimilibus.

Ceterum quorundam autorum experimentis compertum eſt, decoctum baccarum juniperi ex lacte, quotidie ad aliquot caliculos calide hauſtum; itemque juſculum pulli; & aquam calcis vivæ præſidio eſſe. Quidam, quum halecem ſalitum inſperſo aceto comediſſet, etiam ab inteſtinorum lævitate liberatus dicitur (2).

Exercitationes præterea huic morbo neceſſariæ ſunt, & balneum, & vomitus quandoque.

At

Ma très chère et incomparable

At morbus in se difficilis curatu eſt, eoque difficilior, quo magis inveteravit.

(1) Vid. *Celſus L. IV. cap. 16.*

(2) Vid. *Luc. Tozzi Opp. med.* T. I. p. m. 205.

FLUXUS CŒLIACUS.

§. 333.

Venio ad illum ventris fluxum, quem Græci κοιλιακὸν appellant, & qui ſic animadvertitur. Diverſi generis ſtercora ex turbata alvo deſcendunt, ubique quidem præter conſuetudinem tenuiora & cruda, ſed conſiſtentia & colore omnino diverſa, liquida prorſus, modo lutulenta, lævia & humecta, & nunc ſimul in aliis flava ac ſpumoſa, in aliis praſina, in aliis livida, nigra, purulenta, alba, ſubpallida, interdumque & jam ſanguinea, valdeque utplurimum fœtentia, & cum animi deliquii ſenſu.

Ipſa fœcum tam diverſimode quoad colorem & conſiſtentiam conſtitutarum excretio ſubito & plerumque copioſe fit, ac vel diu noctuque aſſidue, aut ſemel & concervatim, aliquando vero interjecto unius vel plurium dierum intervallo. In ventriculo ſenſus ardoris aut frigoris eſt. In ipſo ventre, qui multis tumet ac dolet, murmura exaudiuntur. Præterea ructus frequenter ex ſtomacho erumpunt, ſitis vexat, ciborum appetentia aut naturaliter ſe habet, aut eſt imminuta. Procedente morbo, febris aut febricula ſaltem accedit, vires ſenſim decreſcunt, cutis arida eſt, facies & pedes intumeſcunt. In extremo vitæ diſcrimine interdum ſanguis flavus vel purus vel permixtus cum iis, quæ egeruntur, deſtillat.

Per circuitus redire aliquando consuevit morbus, & levi errore iterum suboritur. Idem nulli ætati parcit, & longus est, & difficulter sanatur.

Vid. *Cael. Aurelian. L. IV. cap.* 3. *de morbis chronicis*; *Aretaeus de sign. & caus morbor. diuturnor.* L. II. c. 7. *Alexander Trallianus* L. VIII. c. 5. *Aetius Tetrabibl. III. Serm. I.* c. 37. *Plinius Valerianus de re medica.* L. II. c. 26. Ceteri medici antiqui, *Galenus*, *Paulus*, *Actuarius*, non tam diserte ac prolixe hunc morbum descripserunt. Unus est *A. C. Celsus*, qui a loquendi usu antecessorum suorum, & qui cum ipso, & post ipsum fuere, adeo recessit, ut alvum plane nihil, immo ne flatum quidem transmittere arbitratus sit, *L. VI. Medic.* c. 12. Conf. super hac re Ill. *Dan. Wilh. Trilleri* Diss. *de morbo coeliaco singulari a Corn. Celso descripto*; quæ nunc in ipsius *Opusc. medic. Vol. I.* p. 281. seq. exstat.

§. 334.

Hæc antiquorum medicorum observatio de morbo cœliaco tantopore a recentiorum descriptione abhorret, ut nihil supra sit. Effecitque, opinor, tum novitatis studium, tum vero maxime antiquorum neglecta aut non satis prosecuta lectio, ut quid isti nomine Cœliacæ insignivere, ab his minus recte atque plene indagatum, & nomen morbi ad unam ejus speciem duntaxat, in qua albicantia excrementa redduntur, translatum fuerit. Fortassis enim recentiores ex *Aretaeo*, quem solum mihi evolvisse videntur, notionis suæ fundamentum, suasque descriptiones desumserunt, quippe qui hanc saltem fecum qualitatem pro nostri morbi signo adfert, quod albus ipsarum color sit (1). Unde facile illi concludere poterant, non aliud quam hoc fecum genus in cœliaco morbo apparere, eundemque proinde efficere: quæ conclusio aliam statim peperit eamque universi m quidem hactenus quoque probatam ac receptam opinionem, quod scilicet in passione nostra

chylosus humor efflueret, impedito quidem in vasa lactea ipsius ingressu, aut secretione ejus in intestinis impedita: unde adeo quidam morbo nomen chylosi fluxus & diarrhoeæ chylosæ imposuerunt, quasi re optime probata ac experta, nullique dubio prorsus obnoxia. Quodsi vero hæc, quam modo memoravi, conjectura me non fallit; inde jam manifesto patet, quam lubrica atque fallax sit ista notio recentiorum autorum, quod scilicet a chylo efficiatur cœliacus morbus: in qua pluribus refutanda paullo infra adhuc occupabor.

(1) *l. c.*

§. 335.

Quamquam vero nostri retro inde ab aliquot seculis in hoc morbo excrementa alba, chyli cum his effluentis colore tincta, dejici arbitrantur; non uno tamen modo hunc chyli fluxum concipiunt, dum alii alimenta cruda & imperfecte cocta, alii bene cocta illa, sed adhuc cum chylo confusa, alii chylum cum excrementis mixtum, alii separatum, iterumque alii tam crudum, quam coctum simul, alii contra purum ac perfectum, alii denique chymum tantum quendam reddi opinantur (1). Quicquid interim sit, ex albore dejectionum frequentiorum desumunt hodie omnes medici, unanimi consensu, cœliacæ passionis characterem, alboremque istum chylo fecibus immisto adscribunt.

(1) Conferantur, si placet, ad admirandam illam opinionum discrepantiam eo clarius perspiciendam, diversorum autorum, nominatim *Fernelii*, *Riverii*, *Plateri*, *Sylvii*, *Ettmülleri*, *Iunkeri*, *Gorteri*, *Sauvagesii*, *Dolaei*, *Hartmanni*, scripta practica.

§. 336.

Tametſi longe alium, magiſque diverſum habitum, quam album vel pallidum aut cinereum, cœliacorum excrementa, docente rerum uſu & antiquorum medicorum experientia, recipere conſuerunt: quotquot tamen de hoc morbo, nomine cœliaci fluxus, in recentiorum monumentis obſervationes occurrunt, omnes ac ſingulæ non aliam ſpeciem, quam in qua albicantia prodeunt excrementa, nobis repræſentant (1). Cetera genera diarrhoeæ nomine vulgo hodie ſignificantur (2).

(1) Ejuſmodi legas in *Miſcellaneis Naturæ Curioſorum* paſſim, itemque in *Foreſti*, *Smetii*, *Diemerbroekii*, *Plateri*, *Amati Luſitani Balloniique* monumentis. At nemo ex illis, quod probe obſervandum, chyli puri effluxum vidit. Adde *Wepferi* epiſtol. ad *Burnetum*, in ejus *Theſaur. medic. pract.* T. I. p. 307.

(2) Veriſſime fluxus cœliaci fuerunt, quo alio titulo inſignitos deprehendis in *Miſc. Nat. Cur. Dec. I. ann.* 2. *obſ.* 20. *Horſtii obſerv. med. L. IV.* 24. & Ill. *Stoerkii ann. medic.* II. p. 250. ſeq.

§. 337.

Sed jure nunc quæritur, an recte ac vere ab impedimento reſorbtionis aut ſecretionis chyli cœliacus fluxus derivetur; & num chylus ex alvo profluens tam ipſam fluxus materiam efficiat, quam album quoque vel gryſeum colorem excrementis impertiatur? Quod quidem dogma hodie receptum & ſtabilitum ſequentibus argumentis probari ſolet; primo, quod nil poſſit naturalem ſecum colorem tam apte in albicantem vel cinereum commutare, quam chylus vel admiſtus illis, vel a concoctis alimentis plane non ſecretus: deinde vero atrophia, quæ conſtans hujus albi profluvii effec-

tus, ab illa chyli perverſa aut abolita diſtributione facillime explicari poſſit; tumque a vero prorſus non alienum ſit, quod non ſolum oſcula vaſorum lacteorum a muco ſic obduci queant, ut intrare illa chylus non poſſit, ſed etiam luculenta iſtiuſmodi reſorbtionis impedimenta, velut aphthæ, earumque cruſtæ inteſtina obſidentes, & cicatrices inteſtinorum, quæ fluxum iſtum poſt dyſenteriam ſubinde inducant, denique etiam obſtructæ innumeræ glandulæ miſeraicæ in cadaveribus hoc morbo demortuorum conſpiciantur.

§. 338.

Verum tamen admodum levia eſſe ac imbecilla omnia iſta argumenta, licet valde ſpecioſa, immo nec infirma primam frontem videantur, monſtrare nunc variis rationibus adnitar.

Sane, niſi ab alia quapiam cauſa, quam a chylo, albicans aut cinereus excrementorum color produci poſſet; hoc ita eſſe, facile ad credendum induceremur; at cum aliter etiam hoc fieri queat, quemadmodum infra pluribus dicetur, ipſeque jam *Aretaeus* (1) rectiſſime pronunciaverit, quod albus iſte fecum color a privatione bilis oriatur; chylum pro cauſa ejus vera adſumere non licet. Nec quiſquam unquam ſenſibus ſuis deprehendit, quod profluens ille liquor albus chylus fuerit. Imponere autem hac in re Medicis pus, aut pinguendo poteſt aut ſebacea materies, quæ quotidie & diu aliquando ex alvo fluit, hominemque tabidum ac imbecillum reddit (2).

Quodſi porro perpendas, quod in cœliaco fluxu, prout vel antiqui vel recentiores illum obſervarunt, alvus copioſe & frequenter dejiciat; quomodo, quæſo, a chylo excrementis adfuſo vel immixto id fieri poſſe credes, quum nec chyli portio, quæ quotidie in ho-

mine (bene quidem comedente) paratur, & ad quatuor, ſex, octove uncias fere adſcendit, tam copioſo fluxui reſpondeat, nec hujuſdem frequentia inde ſine difficultate explicari queat. Etiamſi chylum acquiſitæ acrimoniæ ſtimulantis accuſaveris; nam illa tanta eſſe non poteſt, quantam frequentia fluxus poſtulat; neq ipſi ſane propter quotidianam cum excrementis dejectionem legitimum ſpatium ad notabilem quandam corruptionem ſubeundam conceſſum eſt.

Adhæc tam periodica cœliaci fluxus natura, quam non ſolum antiqui ex parte, ſed etiam recentiores quidam obſervarunt (3), quam ſubitanea ejus interdum acceſſio (4), ſtabilitæ hodiernæ theoriæ, quoad ejus cauſas, quam maxime repugnat.

Quum etiam permulti cœliaci cibos faſtidiant, vel parum ſaltem comedant; incomprehenſibile prorſus eſt, unde tanta chyli copia proveniat, quæ tam multas feces quotidie excerni ſolitas tingat, & tam copioſe cum iſtis ſimul profluat.

(1) *l. c.*

(2) Vid. *Tulpii Obſerv. L. III.* 18. 19. *Dolæi Encyclopæd. med* p. 454. *Miſcell. Natur. Cur. Dec. I. ann. II. obſ.* 20. *Morgagni de cauſ. & ſedib. morbor. Epiſt. XXXI. art.* 4.

(3) Præter *Aretaeum* nempe, & *Actium* ſupra allegatos, *Lud. Mercatus Prax. med. L. III. cap. X.* & *Vit. Riedlinus Linear. med. ann.* 1697. *M. Octobr. XVI.*

(4) Vid. *Bernh. Verzaſchæ Obſ. med. I.*

§. 339.

Nec obſtructionem glandularum meſeraicarum pro communi cauſa atrophiæ & cœliaci fluxus venditare licet, niſi fallaciam in argumentando committere in-

ſignem velis. Primum enim non tam frequens eſt fluxus cœliacus, quam dictarum glandularum obſtructio; hoc que poſtremum vitium milleſies occurrit ſine ventrali fluxu. Quamvis equidem, quiſquis hoc ipſo laborat, obſtructas habet glandulas meſeraicas (1); non tamen viciſſim ille in profluvium noſtrum ſemper conjicitur, cujus meſenterii glandulæ intumeſcunt ac induratæ ſunt. Quapropter licet hæc duo mala ſe interdum comitentur; nulla tamen neceſſitas nos cogit ad concludendum, quod unum alterius cauſa ſit ſive producatur ab altero. Habent potius hæc duo mala communem aliquem fontem, ex quo ſimul propullulant, ſeſeque adeo nonnunquam commitantur, cachexiam, puta, quæ, in pueris inprimis, perſæpe utrumque producit.

Videtur equidem chyli motus inſignem ac inſuperabilem remoram ab obſtructis illis, quas ſuperare ac pertranſire debet, glandulis neceſſario experiri: at ego tam nullam tranſeundi impoſſibilitatem tum perſpicio, partim quod per obſtructa qualiacunque loca humoribus ſuus motus nequaquam denegatus eſt, quamvis paullo lentior exiſtat; ſiquidem ipſæ illæ obſtructæ partes ſub hoc vitio in volumine ſuo non decreſcunt, ſed increſcunt potius atque liberaliter nutriuntur: partim vero ipſi Phyſiologi inter ſe adhuc certant, utrum in iiſdem diluatur, an condenſetur chylus. Sin autem is non diluitur, idquod veriſimillimum Hallero videtur, tum eo minus ipſarum obſtructio illius progreſſui poteſt officere. Præter hæc vero, quum obſtructæ glandulæ ſuum proprium humorem & admittunt & tranſmittunt, cur quæſo chylum illæ non recipiant?

(1) Notante ex cadaverum inſpectione *Riverio Prax. L. X. cap.* 4. *Diemerbrokio Opp. anat. T. I. L. I. cap.* 8. *Bierlingio Miſc. Nat. Cur. Dec. I. ann.* 2. *obſ.* 152.

§. 340.

Non magis vero Cœliaca ab obſtructione vaſorum lacteorum in ſuis oſculis bibulis, quam multi quidem ex recentioribus adeo pro unica hujus fluxus cauſa habent, quam ab ante memorata (§. 339.) obſtructione glandularum meſeraicarum oritur. Sive enim illam a pituita vel muco inteſtinali, ſive a cicatriculis aut ab aphthis inteſtinorum fieri jubeas; utrobique non levia dubia moveri poſſunt.

Niſi enim omnia oſcula vaſorum lacteorum pituita, de qua primum dicam, obliterata & occluſa fingas; profluvium chyli nullum locum habet, quum per reliqua aperta oſcula liber ingreſſus ipſi conceſſus ſit. Sin cuncta autem occluſa credas; quomodo, obſecro, morbum natura ſua longum tam diu æger ſuſtinere poteſt? & cur morbus tam difficulter curatur, quum non adeo difficile ſit, per medicamenta mucum de inteſtinorum parietibus abſtergere? Sed eo minus credibile eſt, quod chylus vaſorum oſcula chyliferorum, etiamſi obſtructa, præterlabatur. quum iſta aquam epotam in hoc morbo facile recipiant, velut diureſis haud impedita demonſtrat. Sin autem aquam, cur non etiam chylum admittant?

At opinio de cicatriculis inteſtinorum ex dyſenteria, tamquam ſpeciali cauſa cœliaci morbi, vix refutari meretur, quum errorem antiquorum medicorum pro fundamento habeat, qui dyſenteriæ rationem in inteſtinorum exulceratione perperam poſuerunt. Et niſi totum inteſtinorum tenuium tubum ulceratum fingas; quale ſpectaculum certe in dyſentericorum cadaveribus nunquam viſum; permulta ſane orificia vaſorum lacteorum pro recipiendo chylo adhuc patebunt. Demonſtrat etiam effectus medicamentorum roborantium & alterantium, queis a dyſenteria relictus cœliacus

morbus ſuperari ſe ſinit, quod per iſta cicatrices deleri non queant.

Quidquid autem contra cicatriculas inteſtinorum, tamquam cauſam ventricularis paſſionis monui, illud etiam ad ipſorum aphthas, tamquam novam hujus cauſam applicare mihi liceat; utpote quæ pariter ad ſigmenta pathologica, meo quidem judicio, referendæ ſunt.

§. 341.

Exploſa ſic recepta hactenus ventricularis paſſionis theoria, ſequitur, ut aliam forte probabiliorem ipſi ſubtituamus; quam ex attente conſiderata totius morbi natura juxta atque remediorum ad ipſius curationem valentium actione nunc depromamus.

Morbus noſter plerumque longus eſt, & expreſſam ſpeciem cachexiæ repræſentat. Ipſi quoque non modo aliquando jungitur, ſed & per ſe tantum non ſemper eandem inducit, comitemque habet. Pallet enim facies, extenuatur corpus, debilitantur vires, febricula vexat, extremitates intumeſcunt, venter turget, & ex alvo corrupti humores diverſi generis & coloris copioſe atque crebro egeruntur, tormina plus minus excruciant, flatus multi excluduntur, glandulæ meſenterii obſtructæ ſunt, immo non raro hepar, lien & pancreas præter modum tumida ac indurata (1). Ipſe morbi fons autem modo univerſâ humorum maſſa eſt, quandocunque nempe ille cachexiam inſequitur; modo in primis ſaltem viis hæret, atque nunc ſimul in ventriculo ac inteſtinis, nunc in his ſolum eſt quærendus. Stomachum vero laborare, ex βραδυπεπσιά, faſtidio cibi, aut appetentia præter modum aucta, itemque ex ructibus, dolore, ac ſingultu intelligitur. Quodſi vero ejuſmodi pathematum nulla adſint, ven-

triculus etiam accuſari non poteſt. At in inteſtinis colluvies humorum mille modis depravatorum, bilis, pancreatici ſucci, ac inteſtinalis lymphæ ſemper præſto eſt; qui pro diverſa ſua dyſcraſia, quam ad tria forte genera, intertiam, viſciditatem, & acrimoniam reducere licet, omnem alimentorum ſuccum alterant & ex indole ſua depravata diverſimode corrumpunt, eidemque ſimul modo vehementiorem, modo mitiorem fœtorem una cum diverſo colore conciliant, flavo nimirum, ſi bilis integra, viridi, nigro, lividove, ſi alterata, albicante poſtremo, ſi tingendi virtute privata eſt; ceterique humores lymphatici tam majore copia adfluunt, quam juſto ſpiſſiores exiſtunt; ſimulque tandem præmagna inteſtinalis muci copia collecta eſt. Ut mirum hinc non ſit, ſi, quemadmodum rerum uſus docet, lienteriam, dyſenteriam, & cholericam febrem hæc paſſio aliquando excipiat; ſi certis horis tantum in quibuſdam alvus fluat; ſi interdum eodem, quo ceperat die; interdum poſtero aut tertio profluvium ſponte quieſcat, vacuato omni ſupervacuo aut corrupto humore, ſive naturæ ſive medicamenti irritamento (2). Sique hanc Cœliacæ faciem, quam ſubinde monſtrat, menti ulterius repræſentes, de erronea recentiorum theoria, quæ profluvium noſtrum ex vaſorum lacteorum obſtructione derivat, iterum convinceris; utpote quæ tam repente ſubitoque oriri, iterumque mox tolli non poteſt, multoque minus naturæ miniſterio removeri.

(1) Vid. *Diemerbroek* l. c. & *Miſc. Nat. Cur. Dec. I. ann. II.* 152.

(2) Vid. *Fernelli Univerſ. medic.* p. 54. Cujuſmodi repentinum, alteroque die jam finitum profluvium mihi in juvene occurrit, quod choleram æmulabatur, atque copioſa dejectione æque ac vomitione materiæ albæ, pulticulam ex braſſica cauliflora cocta & contrita factam quaſi conſiſtentia & colore referentis, abſolvebatur.

§. 342.

Ad curationem progredior, quæ, niſi doctam manum morbus ſuperet, præter emetica & purgantia, omnis generis ſtomachicis, roborantibus, adſtringentibus, tam intus quam extus adhibitis, commodiſſime perficitur.

Ex internis vero uſum habent maxime martialia, eſſentia gaſcarillæ, vinum abſinthiti, conditum cydoniorum, electuarium de acoro, conſerva menthæ, & pulvis anticœliacus Scretæ ex diaphoretico joviali & martiali, cornu cervi philoſophice præparato, floribus ſalis armoniaci martialibus, radicibus ireos Florentinæ, ari, & oleo cinnamomi compoſitus.

Externe admoveri poſſunt cerata, emplaſtra, ſacculique ſtomachicis & ſpirituoſis plantis repleti & ex vino expreſſi.

In victu egregie proſunt mala cotonea cocta, lac ſciſſile, poma auſtera, acetaria ex coronopo, aqua frigida. Equitationes multum quoque conferunt.

Enimvero, ſi ſingulorum iſtorum remediorum vires æſtimes; facilime tibi perſuadebis, a recentioribus allatas morbi cauſas omnino fictas eſſe, cum per iſta tolli non poſſint; quorum quippe virtus maxime in alterandis, diſtribuendis, diſſipandis ac educendis humoribus pravis, inque ſtomachi ac inteſtinorum tono reſtituendo eſt poſita.

Vid. Diſſert. noſtr. *Fluxus cœliaci genuina notio atque ratio expoſita*, reſp. *Io. Iuſt. Sothen.* 1768.

CHOLERA.

§. 343.

Facienda nunc mentio eſt Choleræ, communis ſtomachi atque inteſtinorum vitii, ſiquidem ſimul & dejectio & vomitus eſt: præterque hæc inflatio & nauſea eſt, ventriculus & inteſtina torquentur, bilis ſupra infraque copioſe ac frequenter erumpit, plerumque flava aut viridis, interdum alba, nonnunquam nigra, vel varia. Ergo eo nomine morbum hunc χολέραν Græci nominarunt (1). Præterea vero ſitis urget, immodica virium reſolutio eſt, ut anima deficiat; ſæpeque etiam crura manuſque contrahuntur. Quare acutiſſimus is affectus eſt, nec mirum eſt, ſi his concurrentibus ſubito quis moritur.

At vero ſciendum, non ſemper bilis aut bilioſum hunc fluxum eſſe, ſed hanc quibuſdam initio tantum meracam ſecedere, poſtea ſerum aliumque male corruptum humorem maximam excretionis partem facere: immo nonnullis ſerum ſolum, idque limpidum, dulce & ad frigus congelabile ἄνω καὶ κάτω prodire incomitata bile (2). Unde cholera recte in *bilioſam*, *mixtam* ac *ſeroſam* ſive *lymphaticam* dividi poſſe mihi videtur.

(1) *Celſus de Medic.* L. IV. cap. XI. ſed. conf. *Alex. Trallian* L. VII. c XIV.

(1) Vid. *Io. Nic. Pechlini Obſervat. medic. phyſic. L. I.* 55.

§. 344.

Duplex genus cauſarum hunc morbum atrocem ingenerat. Aut enim ſunt bilioſi vel ſeroſi humores corrupti, qui copia ſua & orgaſmo eundem producunt; tumque is maxime æſtate & Auguſti menſe nunc ſporadice, nunc populariter, in illis, qui juvenilem ætatem

ſupergreſſi ſunt, vel ſubito erumpit, vel quum ventrem aliquamdiu ante fermentatum ac murmurantem habuerunt: aut ſunt ingeſta acria venenata aut veneni vires exſerentia, veluti arſenicalia, draſtica, fungi venenati, ova barbæ & lucii piſcis: aut denique nimia potuum ac ciborum copia. Præterea vero & materia arthritica retenta, & pituita verminoſa choleram excitare valent.

§. 345.

Salus exſpectari poteſt in Cholera, ſi febris abeſt & mens integra eſt, ſi pulſus redit, ſi convulſiones abſunt & ſyncope, ſi excretio minor fit, ſi ructus acidi erumpunt, ſi morbus ex ingluvie aliove diætæ vitio ortus eſt.

§. 346.

Quo celerius ægro ſuccurritur, eo felicius ac celerius curatio ſuccedit. Quæ vero in *ſpontanea cholera* nec catharticis, nec vomitoriis, nec adſtringentibus molienda, ſed diluentibus atque alterantibus.

Pro diluente inſervit aqua multa egelida, decoctum album Sydenhami, aut jus pulli valde dilutum: quæ pluribus vicibus ſimul etiam in alvum per clyſterem infundenda. Ex alterantibus expeditiſſimum eſt, quod ex his conſtat: Aquæ menthæ unciæ tres, ſucci citri uncia, ſalis abſinthii drachma dimidia; cujus mixturæ tertia pars quovis bihorio ſumitur. Sin ad hæc nec dolor, nec excretio minuitur, mixturæ dictæ anodynum aliquod, velut theriaca Andromachi aut laudanum liquidum Sydenhami ad drachmam dimidiam admiſcetur. Ad dolores mulcendos valet etiam linctus ex vitello ovi & butyro inſulſo confectus, & cataplaſma extus ventri impoſitum, aut ſemicupium ex aqua, lacte

& furfuribus paratum. Interdum quoque fanguinis miffio remedium ad dolorem eft, inprimifque a forti, magno & frequente pulfu indicatur (1).

Choleram a fungis venenatis compefcit vomitorium quam primum exhibitum, & aquæ tepidæ quam plurimum fuper hauftum; fique per hæc non ceffat, antidoti, lac & oleum olivarum, copiofe ac frequenter ingeftæ. Quæ una cum theriaca etiam choleram a drafticis fedant: ad quam fola theriaca aut effentia ejus fæpe quoque fufficit. Choleram ab ovis pifcium lucii & barbæ, & a vino aut comeffatione fola natura finit.

(1) Vid. Cel. *Tralles Hiftor. choleræ*, p. 257.

§. 347.

Interdum febris intermittens pernitiofa, aut remittens tritæophya fub larva choleræ atrociffimæ fe occultat, & altero vel tertio paroxyfmo interimere poteft, nifi cortex Peruvianus, qui fummum & unicum contra hanc choleram remedium eft (1), in fpatio vacuo copiofe devoretur.

(1) Vid. *Mortoni Pyretol.* p. 83. 84. 191. 208. & *Torti l. c.* p. 173. 249. feq.

§. 348.

Diftinguunt jam autores prifci Choleram in *humidam*, qualis hactenus defcripta, & *ficcam*, in qua tumidus ac inflatus venter, laterumque & lumborum dolores graves incumbunt, alvus vero nihil plane, five flatum feu humorem, dejicit, caufa vero ubique eadem effe creditur. Addunt quidam ex recentioribus tertium genus *flatuofam* (1), quam tamen ad ficcam plerique referunt (2), in qua præmagna flatuum vis, poftquam difcurfibus hinc & inde ventrem fatigarunt,

excitatis borborygmis, doloribus, cardialgiis, anxietatibus, ſudoribus frigidis, tandem importuno turbine ſurſum deorſumque effunditur. Rectius vero, me judice, qualiſcunque illa ſicca cholera aut ad affectionem hypochondriacam, tamquam ſymptoma, referenda eſt, tumque etiam diu & per plures annos trahit, ſæpe revertendo (3), aut ad dolores colicos. Et, ut cholera ad excretiones pertinet, ille morbus, qui non eſt excretio, inepte profecto cholera appellatur. Neque ſiccæ & flatuoſæ choleræ eadem curatio, ac humidæ, accommodata eſt.

(1) Vid. *Pechlini Obſerv. med. phyſ. L. I. obſ.* 56.

(2) *Sydenhami Opp.* p. 217.

(3) *Vid. Primit. phyſ. med. Medic. Polonor. vol. I. obſ.* 5. p. 75.

§. 349.

Infantes interdum cholera quadam, eaque ſæpenumero ferali, infeſtantur, ex ingluvie aut dentitione naſci ſolida. In qua diluentia, multoque magis cathartica prorſus aliena; quorum illa quippe tam tenera ætas ferre non poteſt, hæc vero dolores & tumultus inſigniter augent; contra vero opiata, & ex his inprimis laudanum liquidum a duabus guttis ad quatuor vel plures, pro ratione ætatis, atrociam morbi, repetito, ut opus fuerit, data optime edomant.

CALCULI, HYDATIDES, MOLÆ ET ALIENIGENA ALVO REDDITA.

§. 350.

Præter humores varie corruptos, qui, ut hactenus ſcriptum, ab alvo morboſe prodeunt, ſunt etiam aliæ

res ſolidiores tam præter naturam, quam contra eam, quæ in inteſtinis vel vicinis locis genitæ interdum ſecedunt. Atque inter has primum *Calculorum* mentionem faciam, qui ex alvo exprimuntur, modo in inteſtinorum tubo, modo in jecinore generati.

Quod ad *inteſtinales* attinet, illi ſæpe corpuſculis duris deglutitis innaſcuntur; ſæpe vero etiam per ſe concreſcunt & inteſtini coeci aut coli cellulis adhærent. Color, durities & magnitudo varia eſt; hæcque tanta fuit obſervata, ut æger vitam perdiderit, quum calculus haud potuerit extrudi. Varia mala diuturna, ventris dolores, vomitus, diarrhoeæ, inde oriuntur, quæ, abſcondita ſua cauſa, nullis remediis obtemperant.

Hepatici calculi vel in ipſo viſcere generantur, vel, quod plerumque fit, in veſica bilis hujuſque ductibus, inde ſæpe dilatatis; unde *fellei* cognominantur. Eorum color aut fuſcus eſt, aut ſubvirideſcens, cinereus, flavus, niger, rariſſime variegatus: figura plerumque triangularis, deinde polyedra, cubica, ſphærica, ovalis, & oblonge cylindrica. Aliis nulla niſi glebularum quaſi calcarearum concretarum fabrica eſt. Raro aliquis pellucidus aut ſemipellucidus eſt, & criſtalli modo micat, Cortex ſæpe alium colorem, quam nucleus exhibet. Quidam aqua ſunt graviores & fundum ejus petunt; alii, & plerique quidem, eidem innatant. Inflammabilem naturam non omnes habent, uti quidem vulgo creditur; ſed reperti etiam ſunt non inflammabiles, diverſi coloris & habitus. Neque omnes in iiſdem menſtruis ſolvuntur. Cuncti tamen igne in retorta liquantur.

Atque hi calculi magna interdum quantitate ſucceſſive excluduntur, ut centenos & amplius numerare poſſis. Interdum ex ulcere ipſius veſicæ felleæ in epigaſtrio ſponte oborto excernuntur (1); non nunquam vomitu

vomitu redduntur. Quos Icterus diu & per circuitus affligit, istum ab his calculis oriri, magna suspicio est (2). Sæpeque sub ictero tales prodeunt, quo ille deinceps disparet. Ignorare vero non oportet, icterum periodicum non perpetuo cum illis esse conjunctum, multoque minus omnem icterum ab his produci. Non solum vero icteri ab his fiunt, sed etiam epilepsiæ recurrentes, & cardialgiæ, & dolores colici, qui expulso uno vel altero lapillo, remittunt.

Sæpenumero calculosa materies ductus, per quos bilis fertur, majores obducit, fistulæ modo intus cava.

At bilis vero cum calculo felleo semper effoeta & absque legitimo amarore; subinde pene nulla deprehenditur. Malum juniores & pueros, quantum constat, nunquam adfligit.

(1) Vid. *Mem. de l'Acad. de Chirurg. de Par.* T. I. p. 150. *Halleri Opusc. pathol. Obs. XXXII. Hist.* 8. *Act. Nat. Cur. Vol. X. obs.* 91.

(2) Vid. Cl. *Zach. Vogel Beobachtungen XXVI.* p. 162.

§. 351.

Propriam animadversionem *Hydatides intestinorum* desiderant: vesiculæ humore gelatinoso, albo aut flavescente, plenæ, quæ ex alvo interdum, licet raro, egeruntur (1). Adhærescunt illæ intestinis diversa copia & magnitudine, qua si minimæ, caput aciculæ, si maximæ, gallinæ ovum adæquant. Observantur in cachecticis corporibus, inprimisque in his, quæ regium morbum diu sustinuerunt. Interdum jam in intestinis difrumpuntur; tumque humor albus glutinosus, instar albuminis ovi, intermistis membranis, secedit (2).

(1) Vid. *Blegny Zodiac. medic. Gall. an.* 1682. *M. Mart. obs.* IX. *Phil. Trans. N.* 295. *Morgagn. epist. anat. III.* p. 10

(2) Vid. *Mem. de l'Acad. des Scienc. de Par. ann.* 1701. & *Morgagnius l. c.*

§. 352.

Subinde etiam per intervalla ex alvo concrementa ſanguinea, fibroſa, cartilaginea, deturbantur, quas *molas inteſtinorum* vocant (1). Simulque cum his cruor purus, emanat. Excluſionem adſtrictus venter, dolores inteſtinorum, appetentia imminuta, animique deliquia præcedunt & comitantur.

Intra paucos dies malum ſubinde mortem adfert (2). Ubi divinari illud licet, protinus enematibus oleoſis crebro injectis, juſculiſque cum amygdalarum dulcium oleo affatim hauſtis excretio promovenda & facilitanda eſt. Iiſdemque remediis poſt excretionem porro quoque utendum, quoad omnis proluvies rejecta fuerit: id quod quidem vix paucis diebus, ſed pluribus, contingere conſuevit.

(1) Vid. *Marcell. Donati Hiſt. med. mirab.* p. 233. *I. G. Bauer* epiſt. ad Hahnium *de molis inteſtinorum*, Dresd. 1742. 4.

(2) cf. *Marcell. Donat. l. c.*

§. 353.

Sunt, qui alienigena quævis, ſilices, pannos laneos, acus, lignorum fruſta, clavos ferreos, bufones, lacertas, ranas &c. morboſe ex alvo ſibi reddi, aſſerunt (1); verum his fidendum non eſt, ſiquidem fraudulentia hic ſubeſt, qua malitioſi homines vel famam vel aurum ſibi comparare ſtudent; & in quam inquirere Medicos omni ſtudio ac labore decet (2).

Similiterque mulieres non tam alios, quam ſemet ipſas fallunt, quæ ex coitu clandeſtino gravidæ factæ, embryonis motum, ventriſque tumorem animalium agmini illinc per faſcinum generatorum adſcribendum volunt.

Illud tamen quæri ſine ratione haud videtur, annon interdum in inteſtinis generari pili, oſſa, cartilagines, aliaque monſtroſa concrementa (3) queant, cujuſmodi nonnunquam in abſceſſibus & tumoribus viſcerum tunicatis reperiuntur (4).

Sceletorum minutorum partes, ſi ex alvo deſcendunt, derivandæ ſunt a fœtu vel intra uterum vel extra illum diu & per plures ſæpe annos retento (5).

(1) Permultos caſus hujus farinæ ex autoribus collegit *G. Abr. Merklinus Tr. de incantamentis.* Nor. 1715. 4.

(2) Vid. Diſſ. noſtra *de ſimulatis morbis; & quomodo eos dignoſcere liceat*, reſp. *Io. Iac. Ianſſen.* Gott. 1769 §. 27. p. 37.

(3) Vid. *Frid. Hoffmanni curioſa pulli galliriacei in fœmina cachectica formati hiſtoria.* Hal. 1702. Glomerem pilorum, lino pexo ſimillimorum, ab alvo honeſtiſſimæ matronæ diu afflicta, rejectum eſſe, mihi certo conſtat.

(4) Vid. *Severinus de abſceſſibus* cap. VI. & XVI. *Meibomius de abſceſſibus* p. 8. *Harderi Exercit. anat. med.* 11. *Ruyſch. adverſ. anat. III. obſ.* 18. *Commerc. Nor.* 1734. p. 115. ubi os in inflammato & ſuppurato teſte repertum deſcribitur. Adde *Schacheri* Progr. *de Ovarii tumore piloſo.* Lipſ. 1735.

(5) Vid. *Io. Ern. Türck* diſſ. *Hiſtoria mulieris varia oſſa per alvum ejicientis.* Ultraiect. 1727.

INCONTINENTIA URINÆ.

§. 354.

Ad alia profluviorum genera progredior, ex quibus non leve eſt, quod Urinæ incontinentia ſive Enureſis vocatur, in qua lotium ſine acrimoniæ & doloris ſenſu invitis fere continuo deſtillat.

Huic vitio aliud minus grave ſubeſt & minus ſordidum, in quo urina contineri quidem poteſt, at collectione ejus quantacunque facta profluere nunc ſubito incipit, antequam ſe homo ad mictum componit. *Enureſis ſpaſtica* poſſet appellari.

Tertium genus noctu tantum obſervatur, in pueris præſertim ac puellis, qui ſe in ſomno permejunt, quo ſopitæ animales vires obſcuram functionem obtinent. *Enureſis nocturna* dici poſſet.

Obiter noto, involuntarium mictum etiam in deliriis febrium acutarum & in agone mortis, nec non quandoque in paroxyſmis epilepticis accidere conſueviſſe: quod ſymptomata morbi, idemque tranſitorium, non ipſe morbus eſt.

§. 355.

Fit autem aſſiduum urinæ ſtillicidium, de quo mihi ſpeciatim hic ſermo eſt, reſoluto aut valde ſaltem relaxato veſicæ ſphinctere, iiſque nervis reſolutis, qui in iſtum muſculum ex lumbis inſeruntur. Idque ex permultis ac diverſis cauſis fieri ſolet: quarum præcipuæ ſunt ſpontanea & privata ſphincteris veſicæ relaxatio, quæ ſenibus inprimis familiaris, ictus aut caſus, refrigeratio, catarrhus, exceſſus in libidine, vehementior veſicæ ſpaſmus prægreſſus aut inflammatio

ejuſdem, luxatio vertebrarum lumbarium, arthritis, apoplexia, paralyſis, & metaſtaſis in febribus acutis.

Præterea pariunt interdum hoc malum abſceſſus veſicæ, fiſtula perinæi, lithotomia, fiſtulæ ani operatio, proſtatæ & ipſius veſicæ (1) ſcirrhus, ſi veſicam claudi negat, & perverſus ſphincteris ſitus ſive diſtractio ejuſdem, quæ ab utero prolapſo & veſicæ hernia nonnunquam efficitur.

Neque rarum eſt, ex difficili partu aſſiduum ſtillicidium propter veſicæ ſphincterem nimis relaxatum incidere.

Interdum, ſed rariſſime, contingit, ut a retentis menſtruis producatur malum, & periodice recurrat.

Nec ignorari denique oportet, quum proſtata ab ulcere incluſoque pure ſimul occalleſcit & tumet, accidere interdum poſſe, ut effuſo pure ſuperficies interna detumeſcat, immo ulceribus eroſa aliquamdiu patentem lotio relinquat viam, donec glandula a novo pure rurſus intumeſcat, lotioque exitus iterum intercludatur. Qua ratione ſtillicidium & ſuppreſſio urinæ interdum alterne fiunt (2).

(1) Maxime memorabile eſt, ſcirrhoſam veſicæ & adnexæ urethræ duritiem ſimul incontinentiam urinæ & retentionem cum magna veſicæ diſtentione poſſe efficere. Vid. *Morgagnus de ſedib. & cauſis morbor. Epiſt. XXXIX. art.* 33. 34. Et in apoplecticis utrumque vitium ſæpe ſimul obſervari, prudenter monetur. *Epiſt. V. art.* 8. *LVI.* 12.

(2) Vid. *id. l. c. epiſt. XLII. art.* 36.

§. 356.

Alia incontinentia urinæ improprie talis vocanda est, quum urinæ iter in fœminis ex difficili partu coalescit, istaque, facta continui læsione in superiori colli vesicæ parte, ex uteri vagina nunc jugiter destillat (1): aut quum idem meatus non quidem obliteratus, vesica vero post difficilem partum dilacerata est, & suum humorem in vaginam perforatam assidue dimittit (2).

(1) Vid. *Act. Nat. Cur. Vol. I. obs.* 227.

(2) Vid. *Plateri Observ. L. III.* p. 787. *ab Heers observ. I.* 14. *Boissier de S. Nosolog. method. T. III. class. IX.* p. 190. *n.* 5.

§. 357.

Sed pertinax & diuturnum, sæpeque incurabile malum est urinæ incontinentia, id simul incommodi adferens, ut non solum fœtore molesta sit tum ipsis ægris, tum qui cum illis conversantur, sed & obscoenæ partes ob perpetuam irrigationem a salso facileque in putredinem ruente lotio intertrigine primum infestentur, deinde adeo sphacelosa putredine conficiantur, aut saltem grandibus verrucis obsessæ deturpentur.

§. 358.

Quodsi a paralysi privata sphincteris vesicæ, aut a refrigeratione, catarrho, arthritide, frequentiore concubitu, vesicæ spasmo, metastasi acuta, aut apoplexia malum proficiscitur, omnis generis roborantia tam interna, quam externa, una cum revellentibus ac diureticis nonnullis in auxilium vocanda sunt; velut sunt cortex Peruvianus cum erinacco combusto permistus & in pulvere diu exhibitus, oxymel squilliticum, tinc-

tura coccinellæ, aqua benedicta ſerpilli, agrimonia & mentha ex vino decoctæ, grana maſtiches aliquot ſingulis diebus maſticata & deglutita; extus vero veſicatorium oſſi ſacro applicatum, & balnea ac unguenta nervina; quorum illa ex majorana, mentha, pulegio, corticibus granatorum, floribus balauſtiorum, gallis & ſucco hypociſtidis; hæc ex unguento de ſtyrace, oleo nucis moſchatæ expreſſo, balſamo Peruviano & aliquot oleis diſtillatis componi, & tam ſpinæ lumbari, quam perinæo inungi poſſunt. Sed omnium iſtorum remediorum longus uſus requiritur.

§. 359.

Atque hæc ipſa remedia in Enureſi, quam nocturnam ſupra dixi, (§. 354.) locum uſumque aliquando habent; cum eo, ut veſpertinis horis a potione abſtineant pueri, & ante introitum in lectum veſicam exonerare jubeantur; & aliquando de nocte ex profundo ſomno mingendi cauſa exſuſcitentur: quo plus ſane, quam per virgas, comminationes & contumelioſas affectiones, efficitur.

§. 360.

Incontinentiam urinæ ex partu nullum facile medicamentum ſanat, ſed globuli lignei ſive rotundi ſive ovales, obducti cera & amplitudini vaginæ, in quam immittendi, bene accomodáti. Sæpeque iſti per omnem vitam geſtari debent; ut tamen ſingulis menſibus exemti a ſordibus repurgentur (1). Atque iſta peſſaria, etiamſi malum non tollant, ideo tamen ſumme neceſſaria ſunt, ut obturationem vaginæ ex ſuccreſcentibus ulceris veſicæ carunculis metuendam impediant (2).

Si vesica dilacerata est, & urina in vaginam defluit, non alienum est, simul decoctum ex nummularia, hyperico, virgaurea, foliis quercuum & radice symphiti per meatum urinarium, si adhuc apertus est, æque ac per vaginam frequenter injicere ad ostium exulceratum consolidandum.

(1) Vid. *Sim. Paul. Hilscheri* diss. *de incontinentia urinæ ex partu, globulis ligneis curanda.* Ien. 1716.

(2) Vid. *Puzos Traité des accouchemens.* p. 139.

§. 361.

Ad enuresin a fistulis curandam Chirurgi manus requiritur. Ea vero, quam lithotomia peperit, itemque hæc, quæ ex graviore ictu, casuve, ex luxatione vertebrarum dorsi, ex metastasi febrili, a schirro prostatæ, & in senibus est, omnem prorsus respuit curationem.

§. 362.

Intertrigini partium obscoenarum succurrit cerussæ pulvis aut lycopodii semen ex sacculo linteo iisdem adspersa: putredini vero cathæretica, alumen ustum, mercurius præcipitatus, unguentum ægyptiacum.

Ad impedienda vero hæc qualiacunque mala & ipsos fœtidos odores ab ægris eorumque indusiis ac velamentis urina conspurcatis emanantes egregie facit in viris vesica suilla præparata, quæ stillantem urinam ex recondito co'e recipit & lumbis alligata sustentatur; in mulieribus autem machinamentum a *Friedio* fabrefactum; in cujus defectu spongia applicata incommodum aliquantisper levatur.

§. 363.

Ineptiæ fere ſunt ſpecificam virtutem contra hoc vitium quærere in cochlearum, talpæ, leporis teſtium, gutturis galli, aut veſicæ capræ cineribus, loco medicamenti exhibitis: quæ quidem ſingula ſi quid juvent, illud totum propter diureticam ſuam virtutem promiſcue, ſine omni virtute ſpecifica, præſtare mihi videntur: aut in vulva ſuilla elixa vel aſſa; aut in amuletis, qualis eſt bufonis combuſti pulvis ſacculo incluſus & ex collo ſuſpenſus; aut denique in tranſplantatione, quæ in eo vertitur, ut æger vitrum urina ſua repletum in capulo ferali apud demortuum recondat.

DIABETES.

§. 364.

Ad urinæ nimiam profuſionem progredior, quæ Græci διαβήτης appellatur. Super potionum modum ea ſine dolore mingitur, in aliis aquea & cruda, in aliis pallida & turbida, aut craſſa, in aliis melle quaſi tincta & ſimul dulcis, immo interdum quoque violam redolens, aliorumque etiam aſſumtorum odorem adſumens. Ingens ſitis jugiter afficit, quæ nulla ſedari potatione poteſt. Lumbi & coxæ dolent. Viſcera & præcordia æſtuant. Saliva ſpumoſa crebro exſpuitur. Nonnullis teſtes, lumbi & coxæ, maximeque pedes leviter intumeſcunt. Totum corpus ſub febricula lenta ſenſim conſumitur, ac veluti liqueſcit; peripneumonia aut anginodeo affectu ſub finem demum non raro accedente.

§. 365.

Diabetes autem vel morbus primarius eſt, vel ſym-

ptomaticus. Illum nimia corporis refrigeratio, potus nimius aquosus, multoque magis frigidus, & valentiora diuretica tum alimenta, tum medicamenta producunt. Hic autem ex putridis, colliquativis & corruptis humoribus tam in morbis longis, hypochondriacis, hystericis, melancholicis, arthriticis, quam in acutis contagiosis, inprimisque variolis & morbillis, non minus ac in inflammatione & abscessu renis interdumque etiam in febribus intermittentibus. præsertim his, quæ senes diu infestarunt, & in nephritide calculosa generatur.

In hypochondriacis, hystericis, arthriticis sæpe periodicus tantum diabetes observatur. Eodemque etiam epileptici, & mulieres, quibus menstrua retenta, subinde laborare solent; quibus tamen etiam continuus nonnunquam fluor inde contingit (1).

(1) Vid. *Comment. Instit. Bonon.* T. I. p. 145.

§. 366.

Id genus mali qualecunque equidem rarissimum; sed, ubi incidit & jugiter affligit, diuturnum est, & ea mala producit, quæ a me supra (§. 364.) recensita sunt. Unde novum discrimen in *verum* diabeten, qui corpus liquefacit & marcore consumit, & *spurium* enascitur, in quo urina plerumque tenuis profluit, & interdum longe copiosius quam in vero. Cui rarissimus omnium, congenitus & per omnem vitam durans adnumerandus (1).

(1) *Eph. Nat. Cur. Dec I. ann. 2. obs.* 175.

§. 367.

Utrum vero malum a renibus pendeat, ex veterum

ſententia (1), an a jecinore, ex recentiorum (2), diſcutere quidem hic non vacat: quodſi vero licet ſententiam meam paucis interponere, interdum renes laborare mihi omnino videntur ſingulari imbecillitate, interdum vero non laborare, & ſanguinis maſſa in ſerum tantummodo copioſius fuſa eſſe; ſiquidem renum varia vitia aliquando detecta ſunt in cadaveribus (3), atque inſuper diabetes nativus antiquorum ſententiam probabilem reddit; liquationem vero ſeri, illæſis renibus, demonſtrat, ni fallor, tum ſymptomaticus diabetes, tum diureticorum effectus, & refrigeratio, quæ in nonnullis diabeten parit. Neque improbabile eſt, quod ambo vitia interdum ſimul exiſtant. Periodicum autem malum ortum haud dubie a ſpaſmis ducit. Ad accuſandum jecur argumenta ab autoribus allata nequaquam mihi ſufficiunt.

(1) Vid. *Aretaeus L. IV. de ſign. chron. morb. cap.* 11. *Galenus L. VI. c.* 3. *de loc. affectis*, & alii.

(2) Vid. *Rich. Mead* in *Mechanical account of Poiſons* p. 32. ſequ. edit. quart. Lond. 1747. 8.

(3) Vid. *Petr. Pawii Obſ. anat. II. Fred. Ruyſch dilucid. valv. lymph. obſ.* 13.

§. 368.

Morbus curatu difficilis eſt, tantoque difficilior, quo diutius adflixit, ubi optimorum remediorum uſum ſæpenumero eludit. Sunt autem ex optimis roborantia vel ſola vel cum anodynis conjuncta, qualia a Sydenhamo commendata (1), & ab aliis poſtmodum quoque probata fuerunt; ut adeo illi non ſint audiendi, qui talia immerito damnaverint ſine experimento. Ex ſimplicioribus vero roborantibus commendari maxime merentur ſola aqua ſerrata, & ſerum lactis aluminatum. Præter hæc vero & ſolum lac, aut in quo ferrum candens extinctum, una cum philonio Perſico diabeten

ſanaſſe, experimentis quorundam Medicorum compertum eſt.

Adverſus diabeten a diureticis productum rhabarbarum ad drachmam dimidiam cum tartaro ſolubili ſæpe exhibitum prodeſt.

Nec alienum eſt, ex adſtringentibus rebus confectum aliquod emplaſtrum aut linimentum regioni lumbari ſuperimponere.

Ceterum in cibo & potu ubique maxime vitanda ſunt omnia acria & ſalſa, & quæ urinam movere conſuerunt; cum eo tamen, ut vinum meracum, quantum minimum ſit, in epulis indulgeatur, dumne internorum æſtus ab eodem abſtineri jubeat. In potu maxime ægris temperandum & meracior tantum ſumendus eſt. Cibus in univerſum ſiccus & craſſus eſſe debet. Nec negligenda eſt exercitatio. Frigus autem ſummopere vitandum.

(1) *Prax. med.* p. 388.

GONORRHŒA. FLUOR ALBUS.

§. 369.

Eſt circa naturalia vitium, invitum & perennans non ſeminis quidem, unde nomen accepit, ſed humoris albicantis & mucoſi ſtillicidium, qui levi quodam titillatu fertur, ſine venere & ſine nocturnis imaginibus. Id autem magis tædii, quam periculi plenum vitium tam a gonorrhœa, quæ vocatur venerea ſive virulenta, ſæpe remanet, quam juvenes adoriri ſolet, qui manu libidinoſam ſeminis ejaculationem ſibi ſæpe ac immoderate parant.

Huic congener eſt aliud Gonorrhœæ ſimulacrum,

juvenibus maxime familiare, rariſſime maritos vexans, in quo ex glandulis fœtidis pone coronam glandis, ab humore acri laceſſitis & fere liquatis humor albidus, ſubviſcidus, olidus, purique ſimillimus exſtillat, non ſine tentigine ac pruritu, & cum rubore tumente ipſius præputii; cui ſubinde quoque nonnullæ puris guttulæ ab eroſo balano vel præputio commiſcentur. Quam *externam* ſive *ſpuriam* gonorrhœam, uti priorem *veram*, vulgo cognominant.

§. 370.

Malum quidem eſt gonorrhœa mulieribus perinde atque viris commune: in illis autem liquor ex muco infarctis vaginæ, ut in his ex urethræ & proſtate glandulis profluit, ſed multo craſſior & copioſior, nec acrimoniæ expers, quippe obſcoenas partes non parum irritat. *Fluorem album* aut *Leucorrhœam* vocant. Idemque non juvenculas modo occupat, ſed adultiores quoque, maritatas, gravidas, ac vetulas; frequenſque ſymptoma eſt obſtructionis vel ceſſationis menſium, malique corporis habitus.

Quibuſdam humor jugiter promanat albicans & inodorus; aliis per intervalla tantum, nunc paucus, nunc copioſus; aliis menſtrua periodo, menſtruorum etiam vicem ſuſtinens aut leviter ſaltem cruore tinctus. In aliis aliquot dies ante menſtrua prorumpit, in aliis hæc ſubſequitur. Sed pertinax in univerſum malum eſt fluor albus: qui quidem, ubi levior, pallorem ſaltem faciei, & languorem aliquem corpori inducit; ubi gravior, leucophlegmatiam, reſpirandi difficultatem, anorexiam, anxietatem ad ingeſta inprimis, & palpitationes cordis ad leviſſimum motum excitat; denique, ubi graviſſimus, mulieres præterea tuſſicula ſicca & doloribus in latere brevibus, ſed acutis per intervalla vexat, & febre lenta atque tabe conſumit: atque in

hoc gradu liquor profluens ſimul fœtet & ipſas partes naturales acore ſuo erodit; color etiam ejus ex albicante, qui ipſi naturalis, in flaveſcentem aut viridiuſculum mutatus eſt. Interim a ſputo craſſo, ubicunque contigerit, cachexia hæc muliebris aliquantiſper levari obſervatur.

§. 371.

Utrique morbo, gonorrhœæ puta veræ ſic dictæ, & fluori albo, quem genitalium ſive virilium ſive muliebrium catarrhum recte dices, eadem remedia opponuntur, cathartica, roborantia, & quæ urinam movent incidendo pituitam.

Gonorrhœam quidem recentem ſæpe ſine catharſi tollit tinctura antimonii tartariſata cum eſſentia ſuccini aut lignorum remixta.

At fluor albus cathartica frequentiora requirit; quibus ſolis, ſi per integrum menſem aſſidue utaris, radicitus ſæpe licet affectum exſtirpare. Si hæc non ſufficiant, ad ea, quæ tam ſolidas partes firmant, quam fluidas emendant, veniendum eſt, eoque ſcopo cortex Peruvianus aut pulvis ex ſpecierum diacretæ Mynſichti drachmis ſeptem, & gummi juniperi drachma una confectus, ter de die pondere dimidiæ drachmæ devorandus eſt, aut, qui huic ſuppar ex teſtarum ovi calcinatarum drachma dimidia & aliquot granis vitrioli martis, ter in die pariter ſumendus. Ex liquidis medicamentis infuſum vinoſum radicis Pareiræbravæ, aut corticis Peruviani admixto marte, & tincturam terræ Catechu, nec non acidulas materiales præ ceteris commendamus. Interdum etiam ſanguinis miſſio, interdum vomitorium neceſſarium eſt. Neque alienum eſt, vaginam balſamicis rebus ſubinde ſuffumigare; quod non parum confert ad ſanationem. Oportet autem vitare

cruditates & omnia inflantia: nec potio, niſi frigida aſſumta ſalutaris eſt. Nec negligi exercitationes oportet.

Symptomatibus urgentibus vix aliquod eſt ex medicamentis, quod feliciter ſuccurrat. At eroſæ partes naturales lotione ex lacte, in quo roſarum flores cocti, aut aqua calcis vivæ vel ſola vel cum lacte mixta optime leniuntur. Exulceratis unguentum populeum, cujus unciæ dimidiæ mercurii præcipitati rubri grana duo vel tria adjecta, medetur.

§. 372.

Gonorrhœa ſpuria per ſe finiri ſolet prima vel altera hebdomade, & remediis opus non habet, niſi frequenti naturalium lotione ex lacte, quæ ſordes optime detergit & pruritum ſimul minuit. Ubi autem balanus aut præputium ſimul affecta fuerint, aqua phagedænica temperata utiliter illis applicatur.

POLLUTIO.

§. 373.

Enimvero & per inſomnia libidinoſa & interdiu quoque ludibriis veneris vehementius tentatis tum non maritatis maxime, tum vero etiam maritatis, quum concumbere uxori non poſſunt propter morbum aliamve cauſam, verum ſemen modo ſemel, modo pluries, magna voluptate & affatim ex erecto pene, rarius flaccido (1), ejaculatur; *Pollutionem* vulgo dicunt; ſed proprio, magiſque vero ſenſu Gonorrhœa diceretur, quam præcedens vitium (§. 369.). Cujus cauſa eſt vel exſuperantia ſeminis, vel levis naturam proritans acrimonia.

Fere ſimile quid obſervabis in mulieribus ad ſimiles cauſas cum pruritu quodam atque titillatione partium obſcoenarum.

(1) Vid. *Conſultations de Medecine, par Deidier, T. I.* 43.

§. 374.

Nisi vero omni nocte vel justo frequentius semen effunditur, nec homo inde paullatim enervatur; aut ventriculum debilem visumve experitur, remedia plane non opus sunt; quandoquidem hæc excretio, quum modum haud excedat, homini maxime naturalis & necessaria est, perinde ac hæc, quæ per alvum fit, & urinam. Alioquin omnino succurrendum est; nihilque tum utilius ac simplicius datur, quam cremor tartari ad dimidiam drachmam, aut pulvis absorbens Wedelii ad quindecim grana, sub lecti introitum quidem, & super ingesto aquæ cyatho. Vitare autem oportet, quæ contrahere semen videntur aut naturam fortius irritant. Nec potio nisi frigida assumta propterea salutaris est. Denique etiam vitare oportet, ne supinus dormiat.

§. 375.

Ceterum hoc loco, ubi de vero genituræ profluvio sermo est, notari adhuc meretur, humorem istum & in tabe dorsali, cum urinam ac stercus reddunt ægri, copiose prodire, & in paroxysmis epilepticorum subinde impetuose erumpere; quam *gonorrhœam symptomaticam* appellare mihi liceat.

CLASS.

CLASSIS III.

EPISCHESES.

GRAVEDO.

§. 376.

TRANSEO nunc ad eos morbos, qui ex retentione excernendorum oriuntur. Quales ſunt gravedo, hæmorrhagia narium ſuppreſſa, (de qua quidem jam alio loco commodius dictum) retentio menſtruorum, lochiorum, hæmorrhoidum, urinæ, atque fecum alvinarum. De quibus ſeorſim nunc præcipiam.

§. 377.

Gravedo oppoſitum hodie eſt coryzæ malum, in quo pituita craſſa calvariæ ſinubus tenaciter inhæret, & membranam pituitariam graviter afficit. Interdumque hoc in uno latere, interdum in utroque accidere conſuevit. Ex qua re nares clauduntur, olfactus perit, dolor in capite aut uno ſaltem ejus latere eſt, gravitas in eo ſentitur, vox obtunditur, aures ſonant, arteriæ in capite vehementius pulſant. Perſæpe etiam tuſſis ſicca movetur, urina turbida eſt, ſaliva ſalſa. Quibus febricula periodica interdum quoque adjicitur.

Sunt, quos aſſidua gravedo male habet, modo per ſe, modo ex alio morbo orta; pleroſque tamen vere maxime, & autumno, ſollicitat, &, niſi neglecta eſt, longa eſſe haud conſuevit, ſed paucis diebus, ſive in coryzam verſa, ſive humore tenaciore craſſoque ex naribus excreto, finitur.

§. 378.

Ubi itaque gravedo ſentitur, protinus abſtinere à ſole æque ac frigore oportet, os calida aqua, ejuſdemque vaporibus nares frequenter fovere, deinde etiam

prorumpit (2): immo, quod magis portentoſum ac prorſus horrendum, ſimulque valde periculoſum; per varias ejuſmodi partes ſimul elabitur (3). Adeo denique in nonnullis tumorem ſuſcitat natura periodice in brachio vel alia parte, rubicundum & dolentem, qui ſua ſponte ruptus ſanguinem ſtillatim, ſpatio aliquot dierum egerit, aut ſine ruptura & profuſione ſanguinis, poſt aliquot dierum decurſum, iterum ſenſim ſubſidet & evaneſcit (4). Cujuſmodi tumores menſtruales aliquando etiam in materiam purulentam reſolvi ſolent, ut ſupra jam retuli, immo adeo per ineptam medicinam ſubito repreſſi in tetrum carcinoma, aut intempeſtive emolliti in pravum ulcus degenerant. Quin & alii affectus vicarii, velut ſcabies menſtrua, & ſimilis ſternutatio, ac ſudor, & puſtulæ, per aliquod dies exortæ, ab auctoribus referuntur.

(1) Exempla ejuſmodi hæmorrhagiarum collecta legas in *Marc. Donati Hiſt. med. mirab* Lib. IV. cap. XIX. Qualia vero jam apud *Hippocratem*, *Galenum*, *Aetium* occurrunt.

(2) Vid. *E. G. Stahlii* diſſ. *de menſium viis inſolitis*, Hal. 1702. & *Mart. Schurigii Parthenol. Sect. II. cap.* 3.

(3) Vid. *Petr. Poterii Obſervat. Cent II.* 56. *Ruyſchii Adverſar. anat. Dec. III. obſ.* 3. *Schurigii Parthenol. Sect. II. cap.* 8. & Ill. *van Swieten Comment.* T. IV. p. 426. edit. Amſtel.

(4) Ill. *D. W. Trilleri* diſſ. *de Tumoribus ſingularibus a menſium ſuppreſſione obortis*; in *Opuſc. med. Vol. I. p.* 198.

§. 381.

Sanguinis ſpiſſitudo, vaſorum uterinorum anguſtia aut laxitas prava, & cacochymia, frequentiſſimæ cauſæ ſunt ſuppreſſorum, juſtove parcius prodeuntium menſium: quas removere itaque, ac corrigere medentem oportet, ſi naturæ prudenter velit ſuccurrere. Qua-

propter resolventia, diluentia, & evacuantia varii generis, nec non roborantia in usum frequenter ducenda sunt, velut infusa vinosa aut semivinosa ex pulegio, melissa, arnica, basilico, marrubio, matricaria, sabina, foliis rosmarini, radicibus aristolochiæ rotundæ, valerianæ, ellebori nigri, rhei orientalis, senna, limatura martis; aliaque ex his præparata remedia, itemque essentia alexipharmaca Stahlii, elixir proprietatis & aperitivum Clauderi, pulvis cachecticus Quercetani, pilulæ balsamicæ Beccheri vel Stahlii, fontes soterii & thermæ; pediluvia item, & fotus, & sanguinis missiones, in pede potissimum, & statim inter initia morbi institutæ; nec non frictiones pedum, & cucurbitulæ siccæ, genubus atque suris admotæ. Nec ignis electricus inter emmenagoga selectiora, ex quorundam auctorum fide, hic silentio premendus est.

§. 382.

Verum ubi subito suppressi fuerunt menses, sive terrore irave, sive frigore, sive venesectione sub ipso eorundem fluxu in superiori parte inprimis inconsiderate administrata; ex quo maximum periculum corporibus certo imminet; juxta venæsectionem in inferioribus tempestive institutam atque tepida pedum balnea, temperatioribus emmenagogis anodyna adjungenda sunt, theriaca, essentia theriacalis, laudanum opiatum, crocus, castoreum, moschus.

§. 383.

Atque eadem remedia, inprimis autem sanguinis missiones in pede tempestive institutæ, menses interceptos & hucusque devios ac ad alia loca translatos, ibidemque, turbato rerum ordine, abnormen exitum quærentes, in rectiorem viam plerumque revocant.

§. 384.

Menſtruum ſanguinem, quamvis juſto tempore natura ex utero effundit, nonnunquam hymen prorſus clauſum (1), aut membrana alia pone hymen ſita, oſtiumque vaginæ perfecte claudens (2), in virginibus nunc primum menſtruatis periculoſe retinet, unde dolores quaſi ad partum, & venter ſenſim in tumorem a copia ſanguinis effuſi & ſtagnantis extollitur, cum magni ponderis ſenſu in hypogaſtrio, dyſuria, iſchuria; & inſigni anxietate, jugibuſque vigiliis nec non diſtentione nervorum, febre, cum inflammatione aliiſque graviſſimis ac perniitialibus ſymptomatis: ſub iiſdem vero ſymptomatibus hymen aut membrana præternaturalis in tumorem ſubrotundum ex rubro lividum elevata, in vaginæ oſtio prominere ſolet.

In hoc ſtatu ergo, quidquid præternaturaliter prætenſum eſt oſtio vaginæ, quam primum ſcalpello dividere oportet, & emiſſo cum impetu cruore, ad plures libras ſæpe intus collecto, vulnus forfice ampliare, ſimulque turundam craſſam in vaginam immittere, ut via recens facta aperta ſervetur. Sequenti die & reliquis turundæ unguentum digeſtivum illinitur, & vulnus ac vagina probe repurgantur. Ipſa turunda, impoſito ſplenio & faſcia, firmatur. Elapſo octiduo circiter fiſtula plumbea digiti magnitudine & craſſitie, unguento de ceruſſa obducta, ſi neceſſe videtur, adhuc immittenda eſt, & adfixo filo munienda, ut tanto commodius in iteranda deligatione educi queat.

(1) Ejuſmodi caſum *Parcus* memoriæ prodidit, & ex ejus opere allegavit *Ammannus* in *Irenic. Num. Pompil. cum Hippocr.* p. 125. *Heiſterus* quoque talem animadvertit & dilucide propoſuit in *Act. Nat. Cur. vol. X. obſ.* 3. & *Sauvages* in *Noſolog. T. III. cl. IX.* p. 202. & *Amyand* in *Phil. Tr.* n. 442. art. 8.

(2) Vid. *Ruyſch Obſerv.* XXXII.

§. 385.

Permultæ fœminæ dolorificos menses nullo non tempore experiri solent, quin & jam aliquot dies ante eruptionem ægrotare incipiunt, & a doloribus capitis, ventriculi, intestinorum ac lumborum, immo vomitionibus interdum, vehementer conficiuntur per totum mensium decursum.

Ad hæc vero symptomata levanda remedium est tartari cremor ad dimidiam drachmam ter die devoratus; aut bolus ex theriacæ Andromachi & pulveris cinnamomi, singulorum scrupulo compositus; aut oleum amygdalarum dulcium ad cochlear plenum adsumtum; aut elixir uterium Crollii ad quadraginta guttas; aut denique extractum rhei orientalis & croci invicem mixta, sic ut illius quatuor grana, hujus duo accipiantur, indeque catapotia semel deglutienda formentur. Neque alienum est, ex emollientibus aliqua cataplasmata imo ventri, inguinibusque circumdare; & lac calidum cum aliquot unciis olei olivarum in alvum injicere.

§. 386.

Ubi per ætatem menstrua cessarunt, permultis morbis fœminæ, præsertim plethoricæ, nunc patent. In hoc casu autem oportet sanguinem e pertusa vena subinde educere; & phlogoses vagas, quibus pleræque crucientur, pulveribus temperantibus citratis & cremore tartari exstinguere.

In nonnullis hæmorrhoidalis fluxus cessantem menstruum cum euphoria excipit, & singulis mensibus, vel duobus aut tribus, subsequitur.

LOCHIORUM RETENTIO.

§. 387.

In ſummo vitæ periculo puerpuræ verſantur, & permultis atque gravibus malis, maximam partem acutis, ſubito patent ex retentione lochiorum, ſive eam inquilinæ cauſæ, ſive externæ produxerint. Quapropter ad hunc fluxum quomodocunque interceptum reſtituendum, omnem operam navare medicum oportet, &, quum ad puerperam ægrotantem accedit, hujus profluvii conditionem ante omnia percontari. Omnis enim fere gravis morbus, puerperis intra primam & alteram hebdomadem a partu contingens, ab occluſo iſto fonte repetendus eſt.

§. 388.

Jam vero ſupra, capite de uteri inflammatione, de iſto vitio, ejuſdemque curandi ratione præceptum eſt. Et pilulæ quidem balſamicæ Beccheri aut Stahlii, una cum venæſectione in pede, ſi prorſus fluxus ſuppreſſus eſt, & anxietas febrilis intempeſtive urget, omnibus aliis remediis palmam fere præripiunt, tam in promovendo parciore fluxu, quam ſuppreſſo revocando.

§. 389.

Quodſi autem fluxus iſte per dolores ſpurios ſaltem & ob ſanguinis lentorem, ut perſæpe fieri ſolet, retardatur, nec illa quantitate, ut alias puerperæ conſuetum, legitime procedit; tunc utiliſſime ventri imo cataplaſma emolliens applicatur, intuſque ſimul laudanum liquidum Sydenhami iterate datur, aut infuſum ex matricaria, arnica & millefolio bibitur.

§. 390.

Rariſſime fit, ut citra ſanitatis detrimentum lochia haud compareant; aut inverſo naturæ ordinæ ex inſolitis viis prolabantur; aut in ſerum converſa ex naturalibus profluant.

HÆMORRHOIDES SUPPRESSÆ.

§. 391.

Hæmorrhoidum fluxum natura in paucis hominibus placide ac inopinato ſuſcitat; in plurimis cunctanter & difficiliter, aut vix unquam; &, ſi quibuſdam ille contigerit, tamen non raro iterum turbatur aut prorſus ſupprimitur. Inde vero multa atque gravia mala oriuntur, tam acuta quam longa, quibus corpus vel perpetuo vel per intervalla exponitur.

Inprimis autem, ſive rite jam fluxerit ſanguis, & nunc retinetur, ſive nondum adhuc fluxerit, dolores dorſi, lumborum, pectoris, capitis, inteſtinorum, ventriculi, coxæ, artuum, raucitates, tuſſes, aſthmata, hæmorrhagiæ narium, oris, pulmonum, renum, veſicæ; penis, cruciatus veſicæ, ſynochi ephemeræ, quas febres hæmorrhoidales vocant, aphthæ linguæ & labiorum diuturnæ, malum ſic dictum hypochondriacum, varices ani, intus & extus tumentes, illincque difficultatem ac dolores ſub egeſtione fecum parientes, hic vero inflammationes & exulcerationes; excretiones denique pituitæ teneſmodes, & adſtricta alvus ſubire ſolent.

Præterea varii etiam morbi in naturalibus oriuntur, aphrodiſiacos mentientes, ſæpeque medicos ſub hac larva decipientes, velut catarrhi virilium, corundem

ſpaſmi varii, inflammationes præputii, teſtium, ſcroti, furunculi, in eodem & in glandis velamento, ulceroſæ ubivis ſerpigines, ſudores, pruritus ſcroti & ani, ulcera fiſtulæque urethræ, varices ſcroti & vaſorum ſpermaticorum, hydrocelæ, verrucæ ani. Neque immunis eſt alter ſexus, quem præſertim fluor albus, & furunculi in ipſo ſinu, ejuſque oſtio, ulceraque iſtorum locorum affligunt.

Longiore temporis tractu plerique iſti morbi altiores radices figunt, & in pejores, cachecticos, mutantur, quorum cauſa melius noſcitur, quam curatio.

§. 392.

Sed hæmorrhoidum fluxum arte movere, tardante quidem, quin & ſæpe reluctante, nec conſentiente natura, hoc opus certe, hic labor eſt. Nam in eo peccari a multis medicis, ipſorum quidem duce coryphæo, quem inconſiderate, & coeco quaſi impetu, ſequuntur, pæne quotidie obſervamus, qui qualeſcunque dolores & congeſtiones in conſiſtente hominum ætate, & qualeſcunque primarum viarum paſſiones, etiam in juniore, a motu hæmorrhoidali protinus derivant, nec ſatis perpendunt, quod cuncta hæc mala etiam ex alia cauſa naſci queant, atque in præſenti rerum ſtatu, quum natura aliorſum tendit, ad effluxum ſanguinis per oſtia hæmorroidalium venarum ſollicitari ſe non ſinat; &, ſi vel iſte vi producatur, per eundem tamen priora mala nequaquam tolerabiliora reddi, multoque minus tolli queant.

Quapropter ſumma cura & ſollicitudine proſpiciendum, ut ne unquam promiſcue pellentia pharmaca adhibeantur in hiſce morbis, ſed tum demum ad iſta confugiatur, ubi dolores dorſi diu affligunt, aut ſubitaneæ

imbecillitates uſque ad animi deliquia in frequentiore flatuum atque ructuum concurſu, ſæpe, diuque prehendunt, aut turgentes inteſtini recti venæ intus ardorem, & ſub flatuum atque ſtercorem excretione, non mediocrem dolorem inferunt, aut extus valde turgent, ardentve, aut denique mucus albus ſive pituita vitrea, nulla quidem cachexia adhuc inducta, quandoque excernitur.

Quæ vero remedia naturam in hoc excretorio molimine commode ſuſtentant, licet nec tum ſemper id in omnibus, quod diſſimulare fas non eſt, præſtent, præter ſanguinis detractiones in pede, urgente aliqua ex proximis cauſis paullo ante memoratis, inſtitutas, itemque exercitationes & vini Burgundici liberalem potionem, victumque convenientem fere hæc ſunt: infuſum aqueum ex millefolio, pilulæ balſamicæ Beccheri, elixir proprietatis ſine acido aut aperitivum Clauderi, in cujus uncia ſoluta eſt aloes violatæ drachma dimidia, aut arcanum tartari, adjecta drachma extractorum myrrhæ, aut ellebori nigri, ad quadraginta guttas & ultra bis terve in die aſſumta; aut tartarus vitriolatus, aqua dilutus & drachmæ dimidiæ pondere exhibitus; itemque flores ſulphuris ſimplices, myrrhati, & lac ſulphuris, ſingula ad quindecim grana & amplius, ſemel vel bis de die propinata, & aquæ minerales Pyrmontanæ, Egranæ, Schwalbacenſes, Spadanæ.

§. 393.

Neque vero, ubi ani venæ extus tument ac dolent; (hæmorrhoides coecas vocant) negligenda eſt hirudinum applicatio, cum vaporibus ex emollientibus rebus, velut floribus verbaſci, linaria, meliloto, ſemine fœnugræci & croco ad anum admiſſis. In quorum vicem

ſubſtitui etiam poteſt unguentum de linaria, cui dimidia pars olei ovorum & quarta eſſentiæ croci adjecta eſt: quod medicamentum dolorificis varicibus frequenter illitum dolorem, una cum aliis incommodis, inſeſſum adeo vetantibus, perſæque lenit brevi temporis ſpatio.

Sin autem nimium quantum varices intumeſcant; ſiquidem ad ovi magnitudinem diſtendi poſſunt; & priora remedia laudata, aut quævis alia ſic dicta ſpecifica, maximam partem abſurda & ſuperſtitioſa, in contrahendis illis ac levando dolore, perperam adhibita fuerint; tunc protinus ancipiti cultro aperiri oportet, & deinceps vapores ex ſupra dictis rebus in ſella perforata ad anum admitti, quo ſanguinis ſæpe nimis ſpiſſi effluxus facilitetur. Neque facile metuenda eſt hæmorragia; &, quum cruor diu hic ſtagnavit, tantopere ille condenſatur, ut amplius prorſus non fluat, ſed violenta expreſſione adeo indigeat. Accelerandam præterea ſuademus inciſionem iſtam, ne inflammatio ex dolore, aut, quæ multo pejor, exulceratio hac ſede oriatur. Ad hanc vero valet linimentum, quod ex olei roſacei uncia, amyli drachmis duabus, ſanguinis draconis drachma, olibani & myrrhæ ſingulorum dimidia componitur.

§. 394.

Raro accidit, ut repente hæmorrhoides ſupprimantur frigore aut vehementiore animi perturbatione: nec poſſunt non ex ſuppreſſione iſta ſubito ſymptomata gravia ſuboriri. Tum vero iiſdem remediis is fluxus, ac menſtrualis, revocandus eſt.

§. 395.

Contra vero, ſi morbi chronici ex interceptis hæ-

morrhoidibus orti ſunt, & corpus jam eſt infirmatum; itemque, ſi hæ ex febre vel alio morbo fuerunt ſuppreſſæ; ſciendum eſt, omnem operam in reſtituendis illis non ſolum eſſe temerariam, ſed etiam inutilem & periculoſam.

VESICÆ URINARIÆ SPASMUS. DYSURIA. ISCHURIA. STRANGURIA.

§. 396.

Nunc vero eſt de urinæ retentione, *ἰσχουρία*, dicendum. Quoniam vero hæc plerumque ex prægreſſo veſicæ ſpaſmo aut dyſuria oritur; hinc de his vitiis exponere ſimul hoc loco commodum eſt viſum, perinde ac de affini horum malorum urinæ ſtillicidio.

§. 351.

Eſt autem *veſicæ ſpaſmus*, ut ab hoc ordiar, tanquam frequenti priorum malorum genitore, intenſior ejus conſtrictio, quæ per intervalla hominem excruciat cum perpetuo mingendi conatu, difficillimo ac dolorifico mictu, graviore teneſmo, atque flatuum retentione: quibus ſæpe ingens dolor tenſivus, ad teſticulos aut femur protenſus, jungitur. Interdumque adeo plena eſt urinæ ſuppreſſio cum extremorum algore, animique defectu: quæ ſi diu ſæpeque hominem exercent & torquent, tandem ad ſummam deſperationem ipſum redigunt, quin etiam conſumtis viribus, accedente demum apoplexia, convulſione, ſopore, aut hydrope, miſere interficiunt. In quo graviſſimo caſu ſubinde etiam urina aliquamdiu ante mortem per alias vias, alvum, vomitum, aut ſudorem excernitur, aut ad alia loca

defertur, ubi excerni non poteſt. Interim pauca, ſi qua in iſchuria exſtillat, urina limoſa plerumque atque turbida eſt, viſcidamque materiem deponit.

§. 398.

Iſtum vero horrendum ſummeque dolorificum ſpaſmum, nunc breviorem, nunc vero longiorem & ad plures dies protractum, diverſæ res inducere conſuerunt, primo calculus, deinde lenta ſanguinis intra veſicæ vaſa ſtaſis, quæ inde prorſus varicoſa fieri poſſunt, ex ſuppreſſo menſium hæmorrhoidumque fluxu, non minus ac acuta & inflammatoria; porro hæmorrhoides veſicæ, humor impurus ſcorbuticus, itemque arthritica & podagrica materia ad veſicam delata, pus quoque a renibus in veſicam deſtillans, aut in eadem ipſa genitum; nec non gonorrhoea perverſe tractata, & inde ortæ carunculæ, cicatrices, aut ſimplex phlegmone urethræ; porro inflammatio & ulcus inteſtini recti, coli, uteri abſceſſus partium omnium interiorum imi ventris, ſanguis in abdomen effuſus, contenta ventriculi rupti eo delapſa, & renes prorſus exſiccati & conſumti, veſicæ cum inteſtinis concretio, hyſterica affectio, colicus vehemens dolor, & menſtrua ab occluſo hymene retenta.

Adhæc permultæ res externæ idem malum inducere ſolent, ut ſunt contuſiones ictuſque in pubis & perinæi regione graviores, lithotomia, fiſtulæ ani chirurgia, catheter in veſicam improvide immiſſus, partus difficilis, aquæ frigidæ, inſudante corpore, potus largus, cantharides.

§. 399.

Levior *dyſuriæ* cauſa in urina acriori a fortiore æſtu aut calidiore victu conſiſtit, ſæpeque æſtate & in febribus acutis

acutis incidit. Mulieres & viri a nimio coitu eam quoque experiuntur.

Gravior autem *Ischuriæ*, id vero est, plenariæ suppressionis urinæ, causa est, præter nonnullas ex antecedentibus hic repetendas, amborum renum, ureterum aut cervicis vesicæ oppletio aut constipatio; quorum illa fere fit in renibus ab inflammatione, vulnere, ulcere, calculo, incrustatione eorundem per materiem lapideam, nimia pelvis amplitudine, sanguine coagulato, & ab hydrope renum saccato; in ureteribus, a grandiusculo calculo iisdem impacto, a sanguinis grumo, a tenaci viscido, a coalescentia ostiorum inferiorum, ab inflammatione & pure; in vesica a sanguinis grumo, incrustatione calculosa, tuberculo calloso aut carnoso: constipatio vero in renibus a tumore præternaturali vasa emulgentia cum aorta & vena cava comprimente; similiterque in ureteribus; in vesica autem, ab ipsius inversione, a prostata scirrhosa aut tumida ex calculo, porro a scirrho ipsius colli vesicæ ejusve cartilaginoso aut calloso habitu, a scirrho vesicularum seminalium, a scirrho in pelvi aut utero a tunica interiori vesicæ prolapsa, glande aut præputio occlusis, perinæi, qualicunque tumore & morbose distento utero. Denique vero & a resolutione vesicæ & urina diu retenta, itemque a calculo urethræ infixo & variis aliis ejus morbis ischuria suboritur. Interdumque plures causæ simul concurrunt. In immensum vero vesica a retento lotio distendi potest, ut fere totum abdominis cavum velut uterus gravidus adimpleat, & tandem adeo disrumpatur (1); id quod tamen rarissime contingit.

(1) vid. *Peyeri Pacon. & Pyth. exerc.* p. 60. *Phil. Trans.* *IV*. 99. & Cl. *Acrel chirurgiske Handelser*. p. 234.

§. 400.

Ex dictis liquido patet, non omnem causam ischuriæ a medentibus cognosci in vivo corpore, multoque minus tolli posse, adeoque ipsum malum subinde esse incurabile perinde ac letiferum. Quænam vero ex ceteris minus latentibus & obscuris causis idem producant, his fere notis deprehenditur.

1) Si calculus vesicæ malum parit, dolorosum fit urinæ stillicidium cum tanto nixu, ut vix cohiberi posse urina videatur; quæ tamen, ut primum stillare cœpit, mox iterum retinetur. Dolor autem ipsum penem simul prehendit, & præsertim ejus glandem cum aliquo pruritu, sic, ut laborantes emulgere quasi eandem sub mictione cogantur: qui quoque, dum mejere volunt, crura fere semper transversim complicant & coxas comprimunt, capite ad terram inclinato, atque sub hac positura pauxillum urinæ turbidæ cum mucoso sedimento emittunt. Ad hæc ad mictum subito concitantur, & sub illo persæpe dolorificum tenesmum experiuntur, qui ipse demum prolapsus intestini causa fieri potest. Ischuria a renum calculo interdum subito adoritur, & finita post plures dies fœtidissimo aliquando sudore, deinceps sæpius recurrit (1).

2) Si dolor & ischuria a vesicæ inflammatione; tum illa symptomata apparent, quæ supra, quum de hoc ipso morbo tractarem, diligenter fuerunt recensita (§. 232). Si a nephritide, pariter aliunde jam hæc causa patet (§. 227).

3) Si solus spasmus vesicæ in causa est, id eo scitur, si nulla calculi nec in vesica, nec in urethra hærentis signa adsunt, & dolorifica constrictio circa collum vesicæ percipitur, & catheter supra cervicem vel

difficulter vel plane non dimiti poteſt. Recurrere etiam ab hac cauſa iſchuria aut dyſuria ſaltem frequenter conſuevit.

4) Si materia ſcorbutica aut arthricica, aut ſuppreſſus hæmorrhoidum vel menſium fluxus, aut male tractata gonorrhoea, veſicæ dolorem excitat, ex anamneſticis ſignis id cognoſci poteſt.

5) Si pus a renibus ad veſicam deſtillavit, urina putrida & valde olens meiitur; ſimiliter ſi in veſica ulcus eſt (2). Undenam vero pus veniat, anamneſtica ſigna iterum docent. Id ipſum vero, ſi inteſtinum rectum aliquid paſſum eſt, aut ſi ab hoc exulceratio ad veſicam progreſſa eſt, efficit, ut nunc quoque & ſtercus per urinæ vias reddatur cum lotio, & aliæ res plures deglutitæ.

6) Si caruncula in urethra urinam retinet, tum in fila diviſa ſæpe effluit, retracto præputio; & cereus immiſſus eam tangit. Aliquando etiam, compreſſa urethra digitis in poſtica ſede, materies purulenta promanat. Ceterum hoc vitium cum multis aliis urethræ prægreſſa gonorrhœa virulenta luculenter præmonſtrat.

7) Si calculus ureteri infixus eſt, æger a dolore lumborum infeſtatur; cum vomitu aliquando, & febre.

8) Si ambo ureteres obſtructi ſunt, aut coarctati, lumborum ſumma eſt gravitas, interdumque vehemens dolor; nulla vero vel minima cupiditas mingendi urget, & veſica vacua eſt; quod inde ſcitur, ſi immiſſo cathetere nihil quidquam urinæ effluit.

9) Si ſcirrhus glandulæ proſtatæ adeſt, tumor in perinæo durus vel indolens, aut non multum certe dolens percipitur. Alias ſcirrhus, immiſſo in anum di-

gito, exploranti ſe offert. Urina retenta vehementes etiam cruciatus parit; nequaquam vero, ſi veſica ſimul reſoluta eſt; quod vitium cum priore conjunctum mihi ſemel obſervare contigit in ſene, per aliquot annos dyſuria afflicto, in letalem tandem iſchuriam dierum undecim converſa. Tum enim inſtar mortui utris diſtendi ſe veſica, citra omnem dolorem, ad incredibilem amplitudinem patitur.

10) Si paralyſis veſicæ iſchuriam facit, illud ex omni doloris defectu, ut jam dictum eſt, cognoſces, etiamſi veſica immaniter ab urina ampliatur.

11) Si denique ab urina acri difficultas ad mingendum oritur, illa admodum ſaturata atque rubicunda apparet, & moleſtum ardorem in veſica ac urethra excitat.

(1) vid. *Car. Piſo de colluvie ſeroſa*, *Obſerv.* 127.
(2) De veſica ulcere penitus conſumta caſus occurrit in *Commerc. litt. Nor. ann.* 1732. p. 64.

§. 401.

Quod igitur nunc ad ejuſmodi malorum curationem pertinet, ea non uno modo, nec uno remedio abſolvi poteſt.

Quandocunque ergo uriniferi canales calculo obſtructi ſunt, iſque urinæ curſum prohibet; tum, ſi parvus ille eſt, ſpiritus ſalis communis a guttis ſex ad decem ex caliculo aquæ aliquoties datus iſchuriam aut dyſuriam inde ortam ſolvet; aut ſal Ebeshamenſe vel radix pareiræbravæ in pulvere ad dimidiam drachmam omni trihorio ſumta. Si major calculus eſt, aut in urethra obhæreſcit, nec per eam pelli poteſt, in priore caſu ad lithotomiam procedere oportet, aut ſaltem catheterem ſæpe inſerere, ut repellat calculum; in alte-

ro vero urethram aperire supra ipsum calculum, eundemque ex facta plaga educere. Quoniam vero lithiasis per intervalla atrociores dolores atque spasticas vesicæ contractiones movet; tum in earum incremento extrinsecus cataplasmata & clysteres ex parietaria & emollientibus rebus adhiberi oportet, intus vero demulcentia atque relaxantia, velut emulsiones ex seminis violarum uncia & aquæ veronicæ libra paratas, & infusum ex foliis altheæ aut malvæ, syrupo violarum edulcatum, quod patellari mensura assidue hauritur, donec lotium sufficienti copia effluxerit, spasmique sopiti fuerint. Nec venæsectio in ejusmodi paroxysmis ischuriæ calculosæ subitum non auxilium aliquando afferre consuevit (1). Reliqua cura prophylactica esse debet; de qua alio loco, cum ad lithiasin venero, speciatim præcipietur.

(1) cf. *Tulpii Observ. L. II. cap.* 43.

§. 402.

Ubi urinæ difficultas ab inflammatione aut plethora est; ipsis accommodata remedia, alias jam præcepta, opponenda sunt.

§. 403.

Si vesicæ spasmus urinam cohibet, frequentandi sunt clysteres oleosi, cataplasmata ad pubem & perinæum, aut sacculi ex floribus chamomillæ in lacte coctis, aut oleum Therebinthinæ perinæo illitum, vel cepæ sub cineribus tostæ & cataplasmatis in modum pubis & inguinis regionibus adplicatæ; intus vero infusum foliorum malvæ, cortex Peruvianus aut uva ursi præ ceteris proficiunt; sique dolor nimis urget, laudanum Sydenhami ad guttas duodecim & ultra per bihoria datum,

vel in hujus vicem laudanum urinarium dispensatorii Brandenburgici a dimidio scrupulo usque ad integrum. Emulsiones ex seminibus operæ pretium vix faciunt.

At venæsectione maxime opus est, si spasmus ex plenitudine & infarctu vasorum vesicæ sanguiferorum ortum trahit.

Quodsi is a rheumatica materia oritur, opem præstant balnea, fonticuli, aqua Selterana, laxantia mannata, decoctum ex radice liquiritiæ, sassaparillæ, chinæ, cichorei, graminis, semine fœniculi, rasura cornu cervi; nec non spiritus bezoarticus Bussii cum liquore anodyno Hoffmanni mixtus. Atque ista remedia etiam prosunt una cum succo cochleariæ, quando materies scorbutica ad vesicam delata dolorificum mictum facit.

Relinquit nonnunquam vesicæ spasmus urinæ incontinentiam; quæ vero paullatim per se finitur: quod si non fiat, ad corticem Peruvianum aut uvam ursi confugiendum est.

§. 404.

Vesicæ ulcus equidem difficillime sanescit, & hinc quoque spasmus vesicæ, ejusdemque dolor ac difficilis mictus inde orsus. Experiendæ tamen sunt, per longum usum quidem, aquæ minerales & thermæ, itemque decocta ex therebinthina vitello ovorum subacta, & virgaureæ, hyperici, agrimoniæ herbis cum melle frequenter tam in vesicam, quam in alvum, si nempe cum intestino recto conspirat ulcus, injicienda. A balsamicis remediis intus datis frustraneam opem exspectabis: contra vero certiorem a decocto ligni guajaci. Nec ista quidem, existente febre lenta, locum habent.

§. 405.

Si tumor proſtatæ emiſſionem lotii coercet, utiliter ipſi unguentum. Neapolitanum ad dimidiam drachmam quotidie inungitur, ſuperimpoſito emplaſtro diaſulphuris Rulandi; intus vero datur terra foliata tartari in pulvere aut ſolutione ad dimidiam & integram drachmam. Quodſi vero his remediis non obtemperat malum, neque catheter in veſicam promoveri poteſt; nihil aliud ſupereſt, quam ut acu triquetra veſica in perinæo pertundatur.

§. 406.

Adverſus paralyſin veſicæ linimenta nervina regioni pubis & perinæi crebro inuncta valent, cujuſmodi ex axungia humana, oleo nucis moſchatæ expreſſo, & variis oleis diſtillatis lavendulæ, roſmarini, thymi, majoranæ, fiunt: aut ſpiritus paralyticus Mynſichti, eadem ratione admotus, itemque aqua ſclopetaria, & ſacculi ex meliſſa, mentha, lauro, & floribus chamomillæ Romanæ in vino rubro decoctis expreſſi. Nec clyſteres, nec balnea ex ſtirpibus nervinis omittenda ſunt, nec aquæ thermalis in veſicam injectio. Intus vero roob juniperi in vino dulci ſolutum & cochleatim aliquoties in die ſumtum; aut mixtura ex aquæ petroſelini unciis quatuor, roob juniperi uncia & ſpiritus ſalis dulcis drachmis duabus, eodem modo uſurpata. Interim vero catheter pro neceſſitate ad evacuandam urinam applicari debet.

§. 407.

Quodſi denique mingendi difficultas ab urina acri proficiſcitur, remedia abſorbentia cum copioſo potu aquæ, & decocta lenientia ex ſaſſaparillæ, altheæ &

liquiritiæ radice aliis omnibus præcellunt; & in vehementiore malo, ſimul clyſteres, balnea, & laudanum urinarium ad dimidium ſcrupulum per ſingulas horas datum.

§. 408.

Gravidis atque puerperis ſubinde etiam urina difficulter exire ſolet; quod plerumque a compreſſo veſicæ collo per uterum turgentem incidit: deinde vero a prolapſo utero, & a Cyſtocele. Remedium ſæpe eſt decubitus ſupinus & ventris gravidæ elevatio, aut, ſi hæc non juvant, catheteris immiſſio.

§. 409.

Nunc quædam adhuc cauſæ iſchuriæ atque dyſuriæ rariores commemorandæ ſunt.

Prima eſt veſicæ hernia, ubi pars ejus in perinæo prominet, aut per annulum muſculi obliqui prorumpit & vel in inguine prominet, vel teſtis adeo tunicas diducens in ſcrotum deſcendit. Quod vitium cognoſci poteſt, ſi homo urinam reddere non valet, niſi preſſo exterius tumore (1). Ejus vero medendi via ex Chirurgia petenda eſt.

Alteram cauſam efficiunt vermes in veſica hoſpitantes, partim ex inteſtinis eo delati per ulcus, partim ibi aut in renibus generati, tumque figura ab inteſtinalibus diſcrepantes (2). Quibus & ſponte & per aquam mercurialem injectam egreſſis & expulſis iſchuria aut dyſuria ceſſat. Sciendum tamen eſt, aliquando etiam vermes e veſica ſine dolore, ullave urinæ difficultate excerni (3).

Tandem etiam cum inſigni urinæ difficultate, eaque

etiam periodica, ſubinde capilli mingi ſolent. *Trichiaſin* appellant: (4) quam merito hic inter rariores dyſuriæ cauſas, aut, ſi placet, etiam inter effectus, adhuc referimus.

(1) vid. *Io. Salzmanni* diſſ. *de veſicæ urin. hernia.* Argent. 1732. *Mem. de l'acad. de Chirurg* T. II. & *Hiſt. de l'acad. de Par. ann.* 1713. p. 146.

(2) *Eph. Nat. Cur.* dec. II. an. I. obſ. 77. an. VI. obſ. 31. dec. III. an. IV. obſ. 2. *Act. Nat. Cur.* vol. IV. obſ. 4. *Acrel lib. cit.* p. 232. *Schenckii Obſ.* L. III. p. 551. *Act. Med. Berol. Dec. I. vol. IV.* p. 75. ſequ.

(3) vid. *Tulpii Obſerv.* L. II. 50. 51.

(4) *id.* L. II. 42.

§. 410.

Prioribus malis affine eſt *Urinæ ſtillicidium*, Stranguriam quam vocant, ubi ſtillatim & guttatim urina redditur, modo quodam conatu, ſed nullo dolore, modo cum vehementi dolore, ardore atque irritatione, quæ etiam a mictu aliquamdiu remanent.

In priori caſu eædem cauſæ, quæ Iſchuriam faciunt, præſto ſunt, ſed leviores multo, quod ſit diminuta quædam iſchuria. In altero vero permiſtæ cauſæ tum iſchuriæ tum dyſuriæ adſunt. Quod enim guttatim ſtillat, iſchuriæ; quod vero ardet & ſtimulat, dyſuriæ rationem ſumit.

Irritantes vero cauſæ variæ ſunt, cerevifia non bene fermentata, feculenta, acorem adepta, muſtum, liquores varie miſti & aſſumti, aut peregrini ac inſueti, itemque recens ac tepens panis, ſudor nimius aut ſuppreſſus, defectus muci in viis urinariis, cantharides, variique veſicæ, urethræ & proſtatarum morbi, item-

que alii partium vicinarum, inteſtini recti, ani, perinæi, in inflammatione, dyſenteria & teneſmo, denique & acre quoddam in febre natum, vel ex alio morbo ad urinæ vias delatum.

Sed vulgatiſſima cauſa ex potu & ſuppreſſo nimiove ſudore eſt: quam vero unica doſis lapidum cancrorum præparatorum, aut baccarum lauri, & ſummitatum anethi decoctum tollere mox valet. Reliquæ cauſæ ipſorum morborum, unde ortum habent, curationem deſiderant.

TARDA ALVI DEJECTIO.

§. 411.

In permultis hominibus ſtercus raro, nec pro aſſumtorum ratione deſcendit; idque tardam alvi dejectionem vocamus. Quamquam vero inteſtinorum ſymptoma hæc tarditas eſt; tamen alios morbos deinde excitat, & propterea inter evidentes eorundem cauſas effectrices merito refertur; ſiquidem inde capitis gravitas atque dolor, vertigo, appetentia dejecta, ſomnus perturbatus, & inteſtinorum inflatio producitur.

§. 412.

Quandoquidem vero non omnis alvi tarditas morboſa eſt, quippe & naturali lege ea accidit in permultis citra manifeſtum corporis detrimentum, in aliis vero paucorum dierum intervallo rurſus finitur, ex evidentibus cauſis, velut otio, ſiccioribus, aut acerbis eſculentis, vino auſtero, immoderata ciborum copia, potione parca, ſudore multo, urinæ & alvi profluvio, etiam artificiali, febre porro, partu, & inteſtinorum ſpaſmo prognata: utrumque illam pigram dejectionem

non perquirimus in præſenti, ſed eam, quæ morbi ſoboles eſt, & in qua alvus nonniſi ſexto vel octavo die, aut ſerius non ſine corporis offenſa & moleſtia dejicit.

§. 413.

Ejuſmodi autem pigræ alvi cauſa admodum diverſa eſt, & modo a defectu ſeri inteſtinalis aut pituitæ, aut bilis, ejuſve inertia, modo ab obtuſo ſenſu, modo ab obſtructione vel adſtrictione inteſtinorum efficitur, quæ ceteris cauſis frequentior exiſtit. Obſtructio vero vel a duris ſiccisſque fecibus, vel a deglutitis & compactis rebus duris, vel ab inteſtini anguſtia, (1) ſcirrho aut callo, vel a craſſa lentaque pituita, vel a calculo concreto: adſtrictio vero a meſenterii aut viſcerum tumore, qui inteſtina preſſu coanguſtat; nonnunquam & ab hernia prognaſcitur.

Quin etiam inteſtinum aliquando prorſus coaleſcit: id quod in totum ſtercoris dejectionem prohibet & miſerabilem ileum producit: quem & complures aliæ ex memoratis cauſis, quum ſupra modum increſcunt, inducere conſuerunt.

(1) Hoc vitium ſolide expoſuit *A. Frid. Waltherus* in diſſ. *de inteſtinorum anguſtia.* Lipſ. 1731.

§. 414.

Non itaque omnis tarda ac moleſta alvi dejectio curationem recipit, minimeque omnium illa, quæ ex præternaturali inteſtinorum tumore aut anguſtia enaſcitur.

Molliſſimi cibi, multaque inprimis juſcula, ex quibus nulla ſtercora dura formantur, his ægris proficiunt; interdumque etiam oleoſa, quæ ex inferioribus quoque partibus frequenter immitti debent.

Si obſtructio a duris ſiccisſque fecibus, eadem clyſmata una cum oleo amygdalarum dulcium ad dimidiam vel integram unciam aliquoties epoto, valent: ſin a deglutitis rebus duris, etiam infuſum mannatum & ſennatum prodeſt: ſin a ſtimuli defectu, talia quæ ipſum reſarciunt, velut cremor tartari, pulvis lenitivus tartariſatus, tartarus vitriolatus cum aliquot granis aloes, aut ſi levius malum, aliquot patellæ decocti Caffe jejuno hauſtæ, vel ex fiſtula hauſtus tabaci fumus, quo adſueſcere debent adſtricta alvo laborantes. In graviore caſu juvat deglutire cum hauſta aqua pauxillum fumi ore retenti, aut hoc antea vitrum, & deinceps repente aqua replere, eamque aſſumere ſemel de die.

Finis Partis primæ.

RUD. AUGUST. VOGEL

PHIL. ET MEDIC. DOCT. ARCHIATRI REGII ET IN UNIVERSITATE GOTTINGENSI PROFESS. MEDIC. ORDIN. ACADEM. IMPER. NAT. CUR. REG. SUEC. ET ELECTOR. MOGUNT. SC. SODAL. SOC. REG. SCIENT. GOTTING. MEMBRI ORD. PRINCIPATUS GOTTING. PHYS.

ACADEMICÆ PRÆLECTIONES
DE
COGNOSCENDIS ET CURANDIS
PRÆCIPUIS
CORPORIS HUMANI AFFECTIBUS.

EDITIO NOVA EMENDATIOR,

& cui præfatus est

S. A. D. TISSOT, Med. D. & Prof.

PARS SECUNDA.

LAUSANNÆ HELVETIORUM,
Impensis JULII HENRICI POTT & Socior.

M. DCC. LXXXI.

CLASSIS IV.

DOLORES.

CEPHALALGIA.

§. 415.

Dicam nunc de illis morbis, qui doloris ſenſu hominem excruciant, ordiarque a capite, quippe quod præceteris partibus frequentius quoque dolori expoſitum eſt. Is autem vel in interiore aliqua parte, vel in exteriore conſiſtit contactu tum increſcens, &, reſpectu habito ad ipſam ſenſationem, nunc gravativus, nunc vero pungitivus, tenſivus, pulſatorius, aut lancinatorius, ſimulque brevis aut longus, continuus aut periodicus eſſe conſuevit; & modo totum caput, modo latus, modo partem ſaltem occupat, indeque varia nomina accipit, ſic, ut in univerſum quidem *Cephalalgia* appelletur; ſin autem gravior & longior eſt, *Cephalæa*; ſi dimidiam capitis partem tenet, *Hemicrania*; ſique in exiguo ſpatio eſt, *Clavus*, cui aliquando frigoris ſenſus ſe adſociat.

§. 416.

Omnis autem capitis dolor vel idiopathice vel ſympathice affligit, & modo in febre aliove morbo eſt, modo per ſe vexat, interdumque ſic, ut horrorem, caliginem, vertiginem, delirium, furorem, tinnitum aurium, ſurditatem, ſoporem, apoplexiam, faciei pallorem aut ruborem, coecitatem, hydrophthalmum, paralyſin palpebræ ſuperioris, ſanguinis ex naribus auribuſque fluxum, deliquium animi, vomitionem, anorexiam, aliaque mala concitet. In gravi adeo dolore oſſa calvariæ ſubinde in vertice aut fronte aliquantum diducuntur tam fœminis quam viris (1); aut vicinæ partes nervoſæ, aures, mandibulæ, dentes,

labia atque brachia in consortium trahuntur. Nec rarum est, observare alternantem dolorem capitis cum dolore artuum. (1)

Interdum larvam febris intermittentis mentiri consuevit periodicus capitis dolor, tumque cum æstu conjunctus est, & subsequente sudore; aut sine illis affligit, lotio tamen, finita accessione, sedimentum febrile dimittente. (2).

(1) Vid. *Anselm. de Boot L. de affectib. omissis* cap. 4. *Hildan. Observ. Cent. II.* 7. *Hagendorn Cent. I. obs.* 40, Et duobus celebratissimis nostri seculi Medicis, *Ramazzinio* ac *Hambergero*, hoc vitium contigisse, in ipsorum vitis commemoratum legitur.

(2) cf. *Mortoni Pyretolog.* p. m. 259.

§. 417.

In censum frequentiorum causarum, cephalalgias ingenerantium, veniunt plethora, & quidquid ad hujus ortum aut incrementum aliquid confert, suppressus sanguinis fluxus, venæsectio intermissa, graviditas, potus spirituosus, ignis, frigus, ventus, cruditas, ingluvies, ira, dyscrasia sanguinis serosa, pituitosa, arthritica, siphilitica, scorbutica, melancholica, intemperies calida, odor gravis, percussio, ictus, casus.

Infrequentiores causæ, sed quæ longissimum & plerumque insuperabilem dolorem inferunt, in defectu suturarum, inque encephali vitio consistunt, cujusmodi est steatoma vel alius cerebri tumor, serum in cerebro, ventriculis ejus, aut dura vel pia matre, effusum, abscessus cerebri, varices & verrucæ menyngum, calculus intra easdem aut in nervis opticis, caries ossis cranii in interiore tabula aut diploe. Quæ causæ deinceps etiam alia mala gravissima ac letifera producunt.

Porro vero pertinent ad rariores cephalaeæ caufas calculi in finubus frontalibus & vermes in cerebro, finu falciformi, aut mucofo aliquo offium cranii hærentes, vel nidulantia in eodem infecta; quæ ambo fi poftremum locum occupant, fubinde per nares fponte fua haut emunctione egrediuntur; quo omnis dolor, hactenus incurabilis, protinus difcutitur.

§. 418.

Quum dolor capitis non nifi a diftentis vafis aut irritatis qualitercumque fibris nerveis oriri queat, opera ubique danda eft, ut hæc mala confopiantur alterantibus atque topicis, aut refrigerantibus tum internis, tum externis medicamentis. Quocirca, nullo caufæ refpectu fingulari habito, verbenam recentem contufam aut aquam ejus diftillatam, admixta octava quafi parte nitri pro epithemate frontali; aut vaporem aquæ & aceti vini ad caput admiffum; aut fpiritum nitri dulcem cum balfamo Peruviano temporibus illitum, illive loco, ubi dolor fixus hæret; aut fotum ex cineribus lignorum dolenti parti applicatum; aut linimentum ex opii drachma una, maftichis fcrupulis quatuor, caftorei, croci, fingulorum fcrupulis duobus, & terebinthinæ uncia dimidia confectum, vel etiam emplaftrum de ranis cum mercurio temporibus utrinque applicandum; aut denique liquorem ex fpiritus vini camphorati, tincturæ anodynæ, & fpiritus falis ammoniaci, fingulorum drachmis duabus, menfura cochlearis parvi in nares per intervalla trahendum commendamus. Præter hæc vero & purgantia eccoprotica ad univerfalia remedia merito referuntur, iterato affumta.

§. 419.

Si figna docent, quod fanguinis congeftio ad caput dolorem peperit, ligaturæ capitis & fanguinis miffiones

aut ex ipſo aliquo capitis vaſe externo, aut in remotiori parte, aut hirudines aliquot, temporibus vel pone aures applicatæ porro proficiunt, cum temperantibus quibuſdam exhibitis. Quæ ſola, ſi dolor ex æſtu & vino eſt, etiam ſufficiunt. Et capitis magnos dolores natura interdum ſolvit effluxu materiæ purulentæ ex naribus, vel auribus, quem ſuſpiceris, ſi cum dolore auditus difficultas conjuncta eſt; aut ſanguinis ex his & naribus copioſa eruptione.

Si ex cruditate dolor, qui toties augeri conſuevit, ac cibus digeri incipit, atque nauſea plerumque, & ructibus, quin etiam vomitionibus ſtipatus eſt; in non aſſuetis aliquot pocula decocti Caffe a paſtu ſumta eum ſæpe diſcutiunt; alias leni vomitorio aut purgante ſalino aliquoties uti expedit, interpoſitis ſtomachicis quibuſdam medicamentis atque antiſpaſmodicis inter ſe mixtis; cujuſmodi eſt pulvis ſtomachicus Birckmanni cum tartaro vitriolato & nitro, aut elixir proprietatis ſine acido, adjecta quarta parte liquoris mineralis Hoffmanni. Interdum is dolor intra unum aut alterum diem abſtinentia a cibo, &, ſi nihil aſſumitur, niſi aqua, ſubmovetur. Si poſtero die vero remanet, ad emetica, aut alvum ducentia & reliqua remedia præſcripta veniendum eſt.

Cephalalgia a crapula aut ingluvie ſpontaneo vomitu plerumque diſcutitur.

Ex ira ortus dolor optime ſedatur tinctura rhei orientalis, adjecta quarta parte circiter tartari tartariſati, cochleari menſura per aliquot horarum intervalla aſſumta, & larga potione aquæ egelidæ. Interdum ſpontaneus vomitus bilioſus eum ſolvit; quem ideo, ſi aliquid indicat, placata prorſus mentis emotione, etiam excitare confert.

Cephalalgiam ex frigore aut vento tollit, juxta re-

gimen calidum, mixtura ſimplex camphorata, aut pulvis ex antiſpaſmodico, conchis citratis, antimonio diaphoretico & camphora compoſitus. Ejuſmodi dolores etiam gravedine & ſternutamentis finiuntur.

§. 420.

Adverſus longum dolorem auxilium eſt in veſicatoriis, ipſi loco dolenti, ſi fieri poteſt, appoſitis fonticulis, etiam in vertice aut pone aures inuſtis, ſcarificatione, capitis, cucurbitulis ad ſuras, ſetaceis, & emplaſtro de ranis cum mercurio, temporibus applicato. Ipſa fricatio capitis & capillorum tonſura dolores longos levat; perinde ac ſuccus radicis betæ rubræ expreſſus aut pulvis foliorum aſari in nares aliquoties de die tractus, & pediluvia. Expedit etiam in omni vetuſto dolore caput ad cutem tonſum aqua frigida multa frequenter perfundere. Interni dare debent alterantia, velut pulvis cachecticus Quercetani, radix valerianæ ſylveſtris in pulvere aut decocto, liquor cornu cervi ſuccinatus cum tinctura tartari, decoctum ligni guajaci; interpoſitis medicamentis, quæ alvum purgant. Aquæ Pyrmontanæ aut Carolinæ etiam magnam utilitatem habent. Sin autem nihil horum efficax fuerit, ad inciſionem cutis capitis cruciatam uſque ad pericranium veniendum eſt, & longa ſuppuratio in vulnere excitanda. Qua ratione etiam a capitis vulnere, & fractura aut fiſſura cranii, doloris longi medelam aliquando præſtitam fuiſſe, obſervationes docent. Quodſi vero fixum aliquem locum dolor occupat, in hoc ipſo inciſionem parare oportet. Interdum etiam in cranii perforatione gratia erit ad juvandum; ſed dolor, oppleto rurſus foramine, in nonnullis redire conſuevit.

Si os carioſum dolorem facit, crebrioribus foraminulis petundendum eſt; neque hanc chirurgiam, ſi os

ipsum tumet, negligere unquam oportet, utpote quæ sola medelam adferre valet.

Ad capitis dolorem a vermibus aut insectis in sinubus mucosis calvariæ conducit fumus, naribus & hiante ore exceptus, ex foliorum absinthii, marrubii, betonicæ, florum centaurei minoris, singulorum drachmis duabus, radicis angelicæ, zedoariæ, succini, singulorum drachma una, antimonii crudi uncia dimidia in pulverem contritis ac inter se mixtis & carbonum igni inspersis. Istiusmodi vero animalcula non nisi ex conjecturalibus signis patent, qualia sunt dolor fixus diuturnus, nullis remediis cedens, & ad motum capitis increscens & lancinans, sternutatio frequens, narium siccitas in alterutra vel utraque parte, pruritus, vertigo, & fœtidus odor ex ore atque naribus exhalans.

Cephalalgia denique sub larva febris intermittentis per circuitus incedens non alio remedio quam Peruviano cortice, cui rheum aut jalappa admixta, curari se sinit; cum eo, ut simul temporibus emplastrum mercuriale supra memoratum applicetur.

§. 421.

Quisquis ceterum dolore capitis vexatur, nec legere, nec scribere debet, nec vehementer se movere, nec voce contendere; utique post prandium vel coenam, post quam nec cogitatio quidem ei satis tuta est. Vitare etiam debet conclave nimis calidum, solis æstum, omnemque repletionem.

Quæ vero auxilia sint capitis, ubi cum febre aliove affectu dolor est, tum alio loco jam expositum est, tum alias erit explicandum.

ODONTALGIA.

§. 422.

Dentium dolor a diverſis cauſis naſcitur, modo quidem a vitio in ipſo dente, modo ab inflammatione perioſtei ejuſdem, ſive interni, ſive externi, vel gingivarum, vel perioſtei maxillæ, modo denique a decubitu ſeri ad unam harum partium vel plures.

Inflammatio plerumque levior eſt, ſi a congeſtione frigida originem traxit; gravior contra & febre ſtipata, ſi ex ſanguinea eſt. Naſcitur autem maxime humido frigidoque cœlo ex ſuppreſſa tranſpiratione, vel ex ſubitanea refrigeratione poſt incaleſcentiam, itemque ex catarrho, rheumatiſmo, arthritide, vehementiore corporis animique motu, potu ſpirituoſo, hæmorrhagia naturali ſuppreſſa, neglecta ſanguinis evacuatione, atque carie dentis: an etiam a vermibus in eodem hærentibus (1)? Aliquando etiam ſpaſmus in remotiori quadam parte eandem producit; ex quo ſæpe periodicam naturam conſequitur: aliquando vero inflammatio vicinæ cujuſdam partis, naſi, auris, colli.

Gena ſub dolore ſæpe intumeſcit, multaque ſaliva ex ore fluit. Atque prius, ſi ſerioribus diebus contingit, diſcuſſionem doloris ſignificat.

Inflammatio ſæpenumero vicinas ſimul partes, gingivas, aures, malas, oculum, & totum caput occupat; ex eaque haud raro abſceſſus lente generatur, qui ſedem inter gingivas atque buccas figit, & ſub violentiſſimo dolore demum rumpitur.

Malum ab omni incaleſcentia facile augetur & recrudeſcit. Si gravius eſt, ipſi dentes ex alveolis ſuis aliquantum quaſi protruduntur.

In carie res multo plures, aër, potio, dentiscalpium, & ipse humor cariosus irritant & novum doloris augmentum inferunt, eundemve revocant propter nervum ossis denudatum.

Omnia autem mala, quæ ex vehementiore dolore fieri possunt, hic metuenda sunt, speciatimque maxillæ vel dentium caries, fistulæ maxillarum, exostoses & sarcomata gingivarum (2).

(1) Vid. *Loeseckii Observat.* IV. p. 42. 43. tab. III. fig. 4. 5. Sed ejusmodi vermiculi a quibusdam inter figmenta referuntur, qualia sæpe etiam esse non repugnamus. Vid. *Forest. Observ. L. XIV.* 7. *Schol.* Cel. *Iac. Chr. Schaeffer* Tr. *von eingebildeten Würmern in Zähnen.* Regensb. 1757. 4. cf. *Boissier de S. Nosolog. method. T. III. Class.* 7. p. 104.

(2) Vid. *Hippocratis Epidem. VII.* p. m. 1114. *Zacut. Lusit. Prax. admir.* L. I. 93.

§. 423.

Succuri huic tormento non uno remedio tum interno, tum externo oportet; cum eo, ut, quoad licet, ipsum congestionis genus ante accurate investigetur, seliganturque remedia ipsi accommodata.

Quod si ergo congestio sanguinea cognoscitur, sanguinis missiones, cucurbitulæ, aut hirudines ad tempora, malum levant. Si serosa est, vesicatoria pone aurem, radix pyrethri masticata, & oleum destillatum origani, thymi, aut caryophyllorum in dentem cavum cum bombace immissum.

Communia vero utrobique remedia sunt purgantia paulum valentia, temperantia cum grano uno laudani opiati permixta, & sinapi cum fermento panis in bra-

chium partis ejus, qua dens dolet, conjectum. Sæpe etiam vomitorium omnem dolorem tollit.

Præter hæc vero in omni dolore calida cataplasmata super maxillam utiliter injiciuntur, & ore humor calidus cum medicamentis aliquibus continetur, sæpiusque mutatur. Cujus rei causa flores chamomillæ Romanæ & matricariæ, cum ligno sancto in aqua recte coquuntur; aut idem lignum cum foliis rosmarini, radice pyrethri atque gallis in vino mixto coquitur. Recte quoque essentia ligni sancti, aut mixtura ex spiritus vini rectificati partibus octo, & essentiæ croci atque theriacalis parte una, ore detinetur.

Subitaneum levamentum, ad aliquot minuta temporis & ultra, in graviore dolore expectandum est a liquore volatili & anodyno, quem supra ad cephalalgiam proposui, si is in nares trahitur; non tam potens ac certum vero a compressione arteriæ temporalis ope digitorum, utrinque proxime ante aurem mediam sitæ (1); aut admoto ad dolentem dentem magnete artificiali (2); quo ipso in nonnullis adeo dolor exacerbatur, utique si mala jam intumuit.

Si vermes in dente hærent, illi optime iterata collutione oris cum aqua mellita educuntur, aut imposito dentis cavernulæ oleo ligni corylini necantur. Verum tamen, quum nulla horum certa nota est, expedit statim ab initio doloris istiusmodi remedia ad experiundum adhibere, & deinde, si dolor iis non finitur, omittere.

Si vero exesus dens est, festinare ad eximendum eum, nisi res coegit, non est necesse, sed tentandum est prius, an exstingui & coërceri caries queat medicamento idoneo, quale est oleum caryophyllorum, quod gossypio instillatum in ejus foramen conjicitur. Si hoc

dolorem non levat, tum eximere eum oportet, aut ferramento candente inurere. Prius vero ſcire licet periculoſum eſſe, ſi mala jam intumuit. Remediis, quæ denti carioſo vel extus applicata, vel in ejus cavernam immiſſa eum findant, non facile fidendum eſt. Si dens in ſuperiori parte a carie excavatus eſt, utiliter foramen extra dolorem lamellis plumbeis repletur; quod hominem impoſterum a tormento immunem præſtare poteſt.

Hæmorrhagiam ex evulſo dente, quæ & letifera fit aliquando (1), coërcent acetum fortius & ſpiritus vini rectificatus ore contenta, &, ſi hæc non ſufficiunt, linteamina carpta aluminis aut vitrioli ſolutione imbuta, aut ſpongia marina, ſingula in foramen conjecta, fortiuſque impreſſa.

Abſceſſum denique ad maturationem deducit lac, ex quo flores ſambuci & ficus cocti, ſic, ut aſſidue fere calideque ore contineatur.

(1) Vid. G. Chr. *Schelhammeri* diſſ. *de Odontalgia tactu ſedanda.* Kilon 1701.

(2) Hanc curationem novantiquam memorat. *Petr. Borellus hiſtor. & obſerv. medic. phyſic. Cent. VI.* 35.

(3) Vid. *Hulder. Perlagi V. und VI. mediciniſcher Iahrgang.* p. 595.

OTALGIA.

§. 424.

Otalgiam diſtinguo in calidam ſive acutam inflammatoriam, quam ſupra (§ 170) jam ſub Otitis nomine deſcripſi, & frigidam ſive ſeroſam, de qua nunc dicendum eſt.

Utriusque quidem causæ communes sunt, & eædem fere, quæ Odontalgiam excitant (§. 422); quibus vero aliquæ particulares addendæ, scilicet ulcera manantia auris citra inflammationem, vermiculis in aurem ingressi, vel innati, res duræ in eandem delatæ, & contusio.

At frequentissime vero Otalgia eos adoritur, qui rheumatismis & catarrhalibus affectibus sunt obnoxii. Quæ quidem vix unquam periculosa, sed longa est utplurimum. Eademque etiam facile recurrit, suasque per intervalla exacerbationes habet.

In otalgia a colluvie serosa aliquando copiosa aqua ex aure effluit (1).

Cum arthriticis, rheumaticis & catarrhalibus malis frequens consensus otalgiæ, ulcerumque omnium manantium observatur. Estque etiam magna aurium cum capite, oculis, dentibus, faucibus, & hypochondriis conspiratio. Ac in senibus otalgia sæpe prodromus apoplexiæ vel hemiplegiæ esse consuevit.

A vermibus & aliis corporibus in aurem delatis orta otalgia non raro inflammationem, abscessum, convulsiones cum deliriis, quin ipsam mortem inducit (2).

Pessima est, quæ ex lapsu fit cum materiæ saniosæ effluxu; siquidem in interioribus partibus auris, ac in ipso encephalo gravem læsionem significat, qua plerique moriuntur.

(1) Vid. *Eph. Nat. Cur. dec. I. an. 6. obs.* 12. *Plateri Observ. L. III.* p. 735.

(2) *Eph. Nat. Cur. dec. II. an.* 2. *obs.* 39.

§. 425.

Ex catarrho, materia arthritica, & qualicumque alia ſeroſa enata otalgia interdum celeriter levatur oleo olivarum & lacte inter ſe mixtis, calideque in aurem inſtillatis, ſuper lana molli addita, quæ humorem intus contineat. Idque remedium per intervalla repetendum. Alias, præter regimen calidum, diſcutientia, diaphoretica, purgantia, & niſi hæc ſufficiant, cantharides pone aures & affixæ cucurbitulæ aut hirudines requiruntur.

Inter diſcutientia autem ſuffitus eminet ex foliis rutæ, ſalviæ, gummi acamathaca, anime, maſtiche, ſuccino & olibano.

Pro diaphoretico egregie inſervit mixtura ſimplex camphorata; &, ſi ab arthritica materia dolor eſt, etiam infuſum ex chamædry, trifolio fibrino, radice rhei orientalis, & ligno ſaſſafras, & juniperi baccis.

Ad purgandam alvum valet hæc compoſitio pilularum, quæ habet maſſæ pilularum de ſuccino Cratonis ſcrupulum, reſinæ jalappæ grana tria, mercurii dulcis grana quatuor, trochiſcorum alhandal grana duo; ex quibus cum eſſentia caſtorei pilulæ quindecim aut viginti fiunt; aut pulvis ex cremoris tartari drachma una, antimonii diaphoretici, radicis jalappæ, ſingulorum dimidia; qui in quatuor partes equales diviſus per bihorium datur.

§. 426.

Ulcera glandularum auris ſebacearum manantia, niſi dolorem vel auditus gravitatem inducant, tutius omnino relinquuntur, quam conſolidantur, quum per hanc excretionem corpora bene repurgentur, & dum

ſponte aliquando hæc excretio ceſſat, protinus lædantur, ſic, ut inprimis aurium, dentium, capitiſve dolores aut parotidum tumores inde ſuccreſcant, & tamdiu torqueant, donec aures iterum humorem dimiſerint. Ubi vero alia mala cum iſtis conjuncta ſunt, tunc frequens uſus decocti ligni guajaci, interpoſitis laxantibus, veſicatoriis, & in adultis etiam cucurbitulis, indicatur, recteque etiam moſchus intra bombacem in aurem datur, quo malus odor ſimul corrigitur. Si nimis ulcera ſordent, & cruor quoque apparet, liquor balſamicus, quem ſupra poſui (§. 173) infundi debet: Sique ſuper ulcera caro increvit, eaque mali odoris, & ſanguinem fundit, eidem ungentum ægyptiacum admiſceri.

In vetuſtis ulceribus aliquando generantur vermes (1): qui, ſi juxta ſunt, protrahendi ſunt hamulo paululum recurvato; ſi longius, medicamentis enecandi. Ad id autem proficit radix ellebori albi cum aceto contrita, aut allii ſuccus, aut vinum, in quo marrubium decoctum, quo aures eluuntur. Sic emortui vermes in primam auris partem prolabuntur, unde facillime educi poſſunt.

(1) *Galen. de loc. affect. IV.* 40. *Aetius Tetrab. II. Serm. II.* c. 85. *Valeſcus de Taranta* in febre acuta generatos quoque vidit, *Philon. pharmac. L. IV.* c. 30.

§. 427.

Si pulex, aliudve animal in aurem incidit, ſpecillum lana involutum in therebinthinam demittendum, idque in aurem injiciendum, ibique, ut & comprehendat, & eximat, vertendum eſt. Si non eſt ſecutum, neve attingi poteſt ſpecillo, medicamento enecandum eſt. Cujus rei cauſa acetum lithargyrii, ſyrupum communem, aut aliquod ex oleis expreſſis olivarum, amyg-

dalarum tum dulcium tum amararum, itemque nucleorum perſicorum, aut ex coctis abſinthii vel colocynthidis, in quibus ante quoque non nihil camphoræ ſolutum, ad aliquot guttas in aurem inſtillatur.

Sin aliquid exanime eſt, hamulo recurvato protrahendum eſt, aut, ſi hoc nihil proficit, reſina eodem modo, ac ante præceptum. Quod ſi vero jam nimis vehemens dolor ab iſto excitatur, ſub ipſius impetu extractionem moliri haud oportet, quandoquidem inde increſcit dolor, & meatus auditorius magis conſtringitur; ſed inſtillandum eſt in aurem oleum ex amygdalis, quod relaxet membranas tenſas & dolorem mitiget, tumque ſternutamenta admovenda, naribus & ore obturatis; quo id commode eliditur.

Quum hæ res, ut aliquando fieri ſolet, inflammationem & abſceſſum excitarunt; cum ipſo pure ſponte poſtea, ſed interdum poſt plures menſes demum, immo annos, prolabuntur. Quin etiam germinatio ſeminum in aure diu latentium a quibuſdam autoribus animadverſa fuit (1).

(1) *Donat. hiſt. med. mirab. II.* 12. *Borelli obſerv. med. phyſ. Cent. I.* 10.

§. 428.

Si denique a contuſione dolor eſt, ſanguis mittendus eſt ad inhibendam inflammationem, & cataplaſma ex floribus ſambuci, chamomillæ, farina ſeminis fœnugræci & oleo chamomillæ cocto, quibus vitellus ovi & albumen fortiter agitata adjiciantur, ſuper aurem imponendum. Quibus ſi non ſedetur, hyoſciami folia addenda. Dolorem etiam tollit particula thuris in lacte cocta, hocque frequenter calideque in aurem iſtillatum.

DEGLUTITIO

DEGLUTITIO IMPEDITA.

§. 429.

Impeditæ deglutitionis nomine primo illud vitium miſerabile mihi ſignificatur, ubi deglutitis rebus deſcenſus in ventriculum denegatus eſt, ſic, ut in œſophago alicubi, dato obice obhæreſcant, atque non niſi magna vi ac moleſtia in ventriculum depellantur.

Ejus autem obſervatio hæc eſt: Homo inter initia leve quoddam impedimentum in tranſitu ciborum ſolidorum per gulam experitur, quod increſcendo ſenſim dolorificum deſcenſum reddit. Idque impedimentum alius in ſuperiori gulæ parte, alius in media aut inferiore ſentit. Procedente morbo nec molliori cibo, nec potioni tranſitus abſque dolore conceditur. Sunt vero etiam, qui cibum facile, potionem contra difficillime tranſmittant. Ipſe ventriculus tam in vacuitate, quam repletione, dolore afficitur, magis tamen in hac, quam in illa. Non paucis, maxime jejunis, inſipida lympha ex œſophago in os adſcendit. Sub deglutitione cunctis magna vis flatuum eructatur; qui, ſi non ſequuntur, inſignis anxietas oritur. Malum equidem non omni tempore æque grave eſt, ſed leviora intervalla in permultis habet; ſic ut finitum illud fere credat æger; quod tamen vix paucis diebus elapſis denuo recrudeſcit. Corpus autem ſub eo emarceſcit, & loco tenuioris lymphæ ſpiſſior demum pituita ſub deglutitione rejicitur; eaque ipſa ſub maximo incremento morbi quam difficillime, ac non niſi erecta, varieque contorta ac incurvata cervice obiri poteſt. Morbus diu hominem excruciat per plures menſes & annos, antequam ſupremum diem obeat.

§. 430.

At non prius is morbus a medentibus plerumque cognoſcitur, quam profundas radices egerit; ſi quidem initio aliorum morborum, ſpaſmi, doloris, & inflationis ventriculi, aut ipſius imbecillitatis, quam bilis aut pituitæ colluvies peperit, ſpecie imponere conſuevit.

Ipſæque adeo cauſæ ejus tam abſconditæ ſunt profecto, ut niſi foris in collo tumor conſpicuus ſit (1), poſt mortem demum luſtrato cadavere pateſcant, licet interdum conjectura ex parte detegantur. Sunt enim glanduloſarum, membranacearumve partium, tam ſingularum, quam complurium ſimul tumores, ſcirrhi, indurationes, modo glandulam thyreoideam, modo trancheam, gulam, glandulas dorſales, ventriculum, ejuſque inprimis ſuperius orificium, aut pancreas, aliaſve adjacentes partes, immo ipſos pulmones occupantes; quæ diuturnum iſtum & funeſtum morbum producunt, comprimendo, coarctando, vel occludendo prorſus œſophagi aut ventriculi vel utriuſque & ipſius tracheæ cavum (2). Ex quo inſanabilem eum eſſe, ſimul liquido apparet.

Ut adeo incaſſum hic omnis generis reſolventia, ſapones, ſalia, reſinas, acidulas & ipſam ſalivationem (3) adhiberi, jam ſatis conſtet. Atque quamvis hæc omnia tuto exhibeantur; a purgantibus tamen, & carminativis, ad quæ plerumque tum ipſi ægri, tum medentes confugiunt, quam maxime cavendum eſt, utpote quæ irritando & augendo malum ſumme inimica eſſe, obſervationes haud ſemel comprobarunt (4). Contra vero hydromel, gydrogala, lac ebutyratum aliaque hujus farinæ ægris, licet non ſanando eos, ſed reficiendo duntaxat, conveniunt.

(1) Vid. *Tulpii L. I. Obſerv. cap.* 44. 45.

(2) Ejuſmodi vitia adnimadverſa ab autoribus legas in *Boneti Sepulchr. anat. T. II. L. III. Sect. IV. Obſ.* 2. 4. 8. 9. 15. 21. 22. *Rhodii obſerv. Cent. II.* 47. 48. *Eſſays of Edinb.* T. II. 24. III. 27. *Diemerbroek anatom.* L. I. c. 8. p. 23. *de Haen.* diſſ. *de deglutitione vel deglutitorum in cavum ventriculi deſcenſu impeditis.* Hag. Com. 1750. 8. *Trilleri* diſſ. ſupra jam allegata *de fame letali ex calloſa oris ventriculi anguſtia.*

(3) Hanc quidem ſemel profeciſſe, *Ruyſchius* teſtatur *Adverſar. anat. Dec. I.* §. 10.

(4) Pituitoſos tamen hic excipias tumores; qualem purgantibus & aſſiduis gargariſationibus diſcuſſum *Tulpius* memorat l. c. cap. 45.

§. 431.

Subinde tamen & levior quædam cauſa, & quæ curationem adhuc perſæpe recipit, impeditam infert deglutitionem, ſpaſmodica, puta, œſophagi conſtrictio a cruditate, excandeſcentia, mœſtitia, refrigeratione calentis corporis, dyſcraſia humorum, adſumtis acribus, nervoſi generis ſpaſmodico quodam affectu, vermibus ventriculum aut inteſtinum rodentibus, & febribus acutis per metaſtaſin ſuſcitata, tametſi diu aliquando hominem excruciare poteſt.

Iſque œſophagi ſpaſmus mox pharyngem, mox inferiorem dantaxat partem, mox totum canalem occupat; ſæpeque per intervalla affligit; neque raro in convulſiones terminatur. Jamque etiam ex dictis patet, vel idiopathicum vel ſympathicum illum eſſe conſueviſſe.

Omnes autem œſophagi ſpaſmi, quacunque in regione contingant, hoc inter ſe commune habent, quod extremorum refrigerationes, artuum tremores, flatuum

ad ſuperiora regurgitationes, murmura, dolores, præcordiorum anxietates, ventris adſtrictiones, vomendi conatus, cardialgiæ, urinæ tenues præſto ſint.

Propria autem ſigna ſpaſmorum pharyngis ſunt hæc: deglutitio difficilis ac dolorifica, vel plane nulla, ſenſatio pali faucibus infixi, privatio vocis, & rigida linguæ, laryngis, ac totius colli conſtrictio, dolor, & impeditus motus.

Signa autem propria ſpaſmorum gulæ inferioris hæc obſervantur: alimentorum libere deglutitorum percepta quædam in ipſo gulæ tubo, maxime circa ſuperius ventriculi orificium, ſubſiſtentia, dolor inter ſcapulas ſub eorundem deſcenſu, interdumque ructuum moleſta excluſio, vomitus, & muci per os eructatio. Quæ ſymptomata, ſi cum iis concurrant, quæ ſuperiore periodo allegavi, totum œſophagum ſpaſmo conſtrictum eſſe teſtantur.

Vid. *Frid. Hoffmanni* diſſ. de *morbis œſophagi*, Hal. 1722. & *Med. rat. Syſt.* T. IV. P. III. Sect. II. cap. V.

§. 432.

Ad iſtum vero morbum tollendum externa æque ac interna antiſpaſmodica & anodyna, cum diſcutientibus, requiruntur.

Ex internis proſunt pulveres, qui habent pulveris Marchionis, nitri antimoniati, ſingulorum drachmam unam, camphoræ grana ſex, extracti croci grana quatuor, olei diſtillati chamomillæ guttam unam; qui in quatuor partes æquales diviſi omni quadrihorio exhibentur: aut mixtura ex liquoris cornu cervi ſuccinati drachmis duabus, anodyni mineralis Hoffmanni & eſſentiæ caſtorei, ſingulorum una, eodem tempore ad

quadraginta guttas data: itemque pilulæ, quæ ex extracti millefolii, chamomillæ, ſingulorum drachma una, croci, pulveris caſtorei, ſingulorum ſcrupulo dimidio, mithridatii drachma dimidia, oleique diſtillati maceris aut menthæ guttis quatuor compoſitæ, pondere decem vel quindecim granorum veſperi ſumuntur. Præterea vero eximie conferunt pulveres ex nitro & camphora, mixtura ſimplex camphorata, ſpiritus bezoarticus Buſſii cum liquore anodyno Hoffmanni, aut is cum oleo diſtillato chamomillæ, maceris, abſinthii, citri, & oleum, bezoarticum Wedelii.

Externe in uſum vocari poteſt liquor, qui conſtat ex aquæ anhaltinæ unciis tribus, eſſentiæ caſtorei drachmis tribus, axungiæ ejuſdem drachma una & camphoræ dimidia; quo aliquoties de die tum dorſi ſpina tum regio epigaſtrica perfricatur: aut balſamum vitæ Hoffmanni cum liquore anodyno remixtum, quod inprimis urgente morbi impetu inſervit, etiam, quum ſaccharo inſtillatum ore continetur: aut theriaca ſub lingua detenta, acceſſionis tempore. Nec clyſteres ex anodynis ac emollientibus parati negligendi ſunt. Quemadmodum nec fructu deſtituitur veſica bovilla, decocto emolliente calido plena & affecto loco admota.

Quod ſi ab acribus ortus eſt morbus, lac & oleoſa proſunt. Sin ab ira, purgantia & emetica, a quibus vero alias ſumma exacerbatio metuenda.

Lactei vero & nutrientes clyſteres infundendi ſunt, ſi ſpaſmus totum œſophagum occupat, iſque nihil alimentorum tranſmittit.

§. 433.

Sed a ſpaſmis pharyngis merito diſtinguenda ipſius atonia & paralyſis (1) quæ nunc tertio loco inter nota-

biliores caufas impeditæ deglutitionis numeranda venit.

Nullus tumor, nullus dolor, nec ulla anguftia ægrum urget: potentia vero deglutiendi illi deeft, eo, quod vel mufculi deglutitionis vel totus œfophagus pertinaciter refolutus eft. Hinc cibi, & potus, & faliva ex ore profluunt. Interdum vero folida liberius, faltem in majoribus offis tranfmittuntur, minime vero liquida, nifi pariter magna quantitate adfumta fubitiffimeque deglutita.

Morbus nunc ex alio fuccrefcit, nunc autem per fe & ex improvifo nafcitur, & vel acutus vel longus effe confuevit, inque pofteriori cafu mortem ex inexpugnabili fame, huicque adjuncta tabe plerumque inducit, in priori multo magis letiferus. Nec utrobique tamen efficaciora remedia haud adferenda funt; inter quæ præcipuum affidua gargarifatio ex decocto falviæ, thymi, majoranæ, fimiliumve ftirpium fpirituofarum vinofo, aut aqua vitæ, in qua thymus macerata. Ad hæc vires tueri oportet jurulentis beneficio clyfteris per alvum frequenter infufis. In extremo cafu expedit cibos ante ab ægro mafticatos & linguæ ope ad fauces delatos offe balænæ flexili, cujus apici fpongia affixa, ulterius in gulam protrudere; aut nutrientes fuccos ope fiftulæ prælongæ in œfophagum demiffæ ex annexa vefica per os infundere. Quidam ægri, imperante neceffitate, commanfos cibos digitis fuis vi intrudere didicerunt.

(1) Hunc morbum adnotarunt *Marc. Donatus Med. hift. mirab.* L. III. *Tulpius* L. I. 42. *Salmuth Cent. III. obf.* 16. *P. Sal. Diverfus annot. in Avicenn.* L. III. Feu. 13. Tr. I. cap. 1. *Willis Pharmaceut. ration.* P. I. Sect. I. c. 2. *Stalpart van der Wiel Cent. II. obf.* 27. *van Swieten T. II. Comment. in Boerh.* §. 818. p 702. *van der Sterre prax. med. chir. obf.* 8. *Platerus obfervat.* L. I. p. 213.

§. 434.

Ceterum impedire etiam, quamvis rariſſime, luxatio appendicum oſſis hyoidis deglutitionem poteſt: eaque a violenta muſculorum hyopharyngeorum diſtentione ſub majoris atque craſſioris boli deglutitione producitur: Hac itaque cauſa in ſuſpicionem incurrente, apta oſſis hyoidis, ope digitorum, contrectatio, eaque ſola aliquoties repetita illico malum tollit.

Vid. *Ant. Mar. Valſalva* Tr. *de aure hum.* Cap. II.

SODA.

§. 435.

Quem Soda vexat, ei videtur halitus urens e ventriculo ad fauces adſcendere, ardorem, anxietatem, ſitim, anorexiam, faſtidium & ructum ſive acidum ſive nidoroſum amarum, ac tenuioris lymphæ exſpuitionem, interdumque etiam vomitionem creans, cum levi œſophagi adſtrictione.

§. 436.

Corrupti in ventriculo cibi farinoſi, pingues & oleoſi, & bilis poſt excandeſcentiam illuc delata, frequentiores ejus cauſæ ſunt: deinde vero plethora, paſſio hypochondriaca, hæmorrhoidalis, graviditas eam ingenerant. Aliis a vino aut ejus quodam genere aliove minus familiari potu oritur. Aliis ſine manifeſta cauſa accedit & ſæpe redit, quin conſtanter moleſta eſt (1): tum vero chronicum morbum fere prænuntiat. Cum arthriticis & rheumaticis affectibus interdum quoque alternare conſuevit. Rariſſime per circuitus recurrit (2).

(1) Vid. *Roſin. Lentilii Iatrorumem* P. I. cap. 44.

(2) *Act. Nat. Cur. Cent.* 7 & 8. p. 266.

§. 437.

Ut autem nec una causa, nec una humorum ventriculi corruptio id malum infert; ita diversa remedia omnino adhibenda sunt, cum eo, ut copiosus aquæ potus ubique proficiat.

Multos juvat prunellæ lapis a dimidio scrupulo ad drachmam dimidiam ex aqua sumtus. Aliis contra is ardorem intendit; quibus vero tartari cremor eodem pondere devoratus auxiliatur. Aliis prosunt passulæ Corinthiacæ aut siliqua dulcis ad unciam comesa. Sed euporiston fere est taleolus pomi citrei, lapidum cancrorum pulvere conspersus & devoratus.

In soda rancida & biliosa elixir vitrioli Mynsichti utile est: in acida vero morsuli contra ardorem stomachi officinales ad dimidiam unciam devorati, aut species diacretæ Mynsichti ad drachmam dimidiam, vel oleum tartari per deliquium ad viginti guttas & ultra ex dimidia aquæ patella sumtum. Si morbus a congestione sanguinis versus stomachum & plethora, sanguinis missio inprimis conducit.

Urgente nausea, emeticum blandum non inutile est.

Gravidarum soda omnium difficillime dispellitur.

In chronica affectione alvum ducentibus crebrius utendum. Nec acidulæ tum negligendæ sunt.

CARDIALGIA.

§. 438.

Ventriculi dolor atrox compreſſorius & conſtrictorius Cardialgiam efficit; qui pro diverſitate cauſæ modo brevis, vel longus, atque etiam periodicus, modo acutus & letalis eſſe conſuevit, ac ſimul anxietates præcordiorum, reſpirationem difficilem, dolores dorſi, eructationes, nauſeam atque vomitum, ſi quidem levior eſt, inducit; ſin autem gravior, ſudores frigidos, extremorum algores, rigores, convulſiones, ſyncopen, ipſiuſque ventriculi inflammationem.

§. 439.

Frequentiſſima cauſa eſt materia linioſa, acris, cruda, acida, viſcida, rancida; quæ ut ſua ſponte vomitum citat cum levamine doloris, ita & emeticam medicinam, vel purgantem ſaltem requirit. Quæ ſi nihil efficit, tum oleum Kaiepuc vel cardamomi ad guttas quatuor vel ſex cum ſaccharo, cui tritura admixtum, utiliter exhibetur; extus vero linimentum ex oleo nucis moſchatæ expreſſo, theriaca Andromachi, balſamo Peruviano, pulvere caſtorei & croci, atque oleis citri & caryophyllorum; aut ſacculi ex mentha, floribus chamomillæ Romanæ, baccis lauri, Semine carvi & myriſtica nuce, incocti vino & expreſſi applicari poſſunt.

Alia cauſa haud infrequens eſt ingluvies & frigidæ potus. Iterum vero ab illa ortum morbum mox tollit emeticum; ab hoc vero calefaciens medicina, qualis eſt mixtura ſimplex cum infuſo meliſſæ data, vel oleum Kaieput.

Non vero a vermibus inteſtinalibus in ventriculum delatis, ſi mordent illum atque lacerant, immanis car-

dialgia summeque acuta excitatur (1). Quorum si suspicio nascitur, quam quidem subitaneus doloris ortus cum gravioribus symptomatibus subministrare potest, valentioribus anthelminticis protinus succurrendum est. Similiter hirudines & serpentes, in ventriculum per os delati, dum mordent ipsius fibras, acutissimam cardialgiam citant. Hæc vero animalcula liberalior aquæ salsæ potus confestim enecare non minus, quam excutere potis est. Scarabæi si fuerint, vel aliud insectorum genus, hæc vomitu optime exturbantur tum artificiali, tum spontaneo.

Alia causa est ex congestione sanguinis in corpore accumulati & ad ventriculum delati: quæ sanguinis missionem inprimis requirit: alia ex consensu in menstruantibus, chlorosi laborantibus, hysterica passione, atque bilis & renum calculis per suos ductus transituris.

Denique & materia arthritica, podagrica, melancholica, febrilis regressu suo sive spontaneo sive coacto, nec non diarrhoea ac dysenteria suppressa, parotides retropulsæ, purgantia ac emetica fortiora, venena, scirrhus ventriculi & inflammatio cardialgiam inferunt: de quarum vero causarum remotione alibi dicendi locus erit.

(1) Letiferam annotarunt *I. Franc. Scardona Aphor. de cognosc. & curand. morb.* L. III. p. 74. & *L. Heisterus* in *medic. Wahrnehm.* p. 614.

INFLATIO VENTRICULI.

§. 440.

Cardialgiæ nisi species, tamen maxime ipsi affinis est stomachi inflatio, siquidem in hac etiam dolor hunc

ipſum exercet, ſed gravativus cum inani flatuum eructatione, utpote qui in ipſius capacitate coarctati totius affectionis cauſa ſunt, nimiopereque ventriculum non modo diſtendunt, ſed etiam extus in tumorem attollunt, contactu atque preſſu magis dolentem, & ſubinde etiam licet rariſſime, palpitantem. Dolor ſæpe etiam in reliquum ventrem, dorſum & pectus progreditur. Multiſque caput dolet & cervix riget. Et flatus, qui per alvum exire conſueverunt, retinentur. Frequentiſſimeque cardialgia & anorexia ſimul præſto eſt.

Affectus modo temporarius, modo chronicus incrementum lentum capit, ſed diuturnitate increſcit, adeo, ut ſuffocationis metum facere, quid quod cartilaginem enſiformen ex ſua ſede movere demum poſſit (1) ipſumque ventriculum ad rupturam deducere (2).

Omnis potus calidus, omniſque cibus aſſumtus ipſum exaſperant. Et ſunt etiam quædam ejus genera, velut piſa, lentes, fabæ, cibi farinoſi, pulticulæ, lac, farcimina recentia a cruore cognomen adepta, ova butyro frixa aut indurata, raphanus, cepæ, avena excorticata, quæ languente ſtomacho, eundem inducunt vel facile revocant, aut intendunt.

Quidquid præterea languorem ventriculo conciliare valet, illud generandæ inflationi anſam dat. Quam quidem potentiam maxime excandeſcentia & terror, præſertim inter epulas vel brevi poſt conceptus, & luctus gravis, itemque ingluvies, plethora indeque facta ſanguinis ad ventriculum congeſtio, meditatio, materiæ morboſæ in corpore relictæ decubitus, & ſubitaneus tranſitus ex calido ſuctoque victu in frigidum, facillime exercent. Interdum autem in ſtomacho imbecillitas longa per hominis ætatem eſt; eaque vix ſu-

perabilem inflationem creat. Sed pessima tamen est, quæ cum alio morbo longo & cachectico copulata.

(1) *Pechlin. Obs. L. I.* 57.
(2) *Misc. Nat. Cur. Cent. Vet. VI. Obs.* 43.

§. 441.

Adversus inflationem ab ingestis magnæ efficaciæ est essentia carminativa Wedelii ad drachmam cum æquali portione essentiæ theriacalis ex aqua, cerevisia aut vino hausta: quo intra dimidiam horam vel integram finitur dolor, devolutis ad sensum quasi flatibus e stomacho ad inferiora, magnoque impetu per anum displosis. Nonnulli patresfamilias elixir quoddam sub nomine *Pest* seu *Hauselixir* sibi parant, quod etiam valde laudandum habeo, si ad cochlear plenum hauriatur. Id enim momento fere inflationem, quæ non chronica est, dispellit.

Enimvero in chronico morbo remedia ista haud sufficiunt; sed fortioribus contrahentibus & stomachicis opus est. Cujus rei causa eximie prosunt pulveres ex salis Anglicani scrupulis duobus & vitrioli martis totidem granis parati, quorum unus vel duo quotidie devorantur; aut, quod virtute adhuc superius, oleum vitrioli ad guttas duas bis vel ter in die ex dimidia patella vini haustum. Interdum longus usus infusi vinosi ex thymo, floribus chamomillæ, radice levistici, galangæ & semine ammeos ad cyathum quotidie epotum opem fert; multoque magis, si fomenta ex pulegio & cumini semine cum aceto facta super ventriculum injiciuntur. Præterea vero curiosior observatio in victu, & equitatio maxime necessaria est. Purgantia clementiora per intervalla dare expedit, &, si necessitas postulat, etiam emeticum. Vinum meracum, at non multum, per omnem cibum confert.

Si ventriculi imbecillitas a congestione sanguinis producitur; ejusmodi remedia seligenda sunt, quæ tum ejus copiam in corpore imminuant, tum naturalem fluxum restituant.

Nimium turgens ventriculus superimposito emplastro stomachico, atque fascia, infirmitatem ejus adjuvante, perpetuo continendus est.

Ab opiatis ubique abstinendum, licet dolor ista postulare videatur. Inimica enim sunt languenti ventriculo, ipsiusque imbecillitatem intendunt.

DOLOR COLICUS.

§. 442.

A ventriculi dolore transitus fit ad illum, qui intestina exercet, atque colicus appellatur. Cujus vero causæ non solum, sed etiam effectus ac modi tam diversi sunt, ut in varia genera dispesci debeat; de quibus protinus sigillatim nunc exponam.

§. 443.

Primum genus est a flatibus, indeque facta dolorifica intestinorum expansione: quapropter *colica flatulenta* appellatur. Aer in ventre murmurante & plus minus distento arcte conclusus ex spasmo, vel in uno loco aut pluribus intestinalem tubum obsidente, nec ab ore, nec ab alvo erumpit. Alvus hinc etiam adstricta est, simulque respirandi difficultas, anxietas, inquietudo, extremorum algor, cardialgia, sitis, & inanis vomendi conatus cum rara eructatione præsto est: hæcque pathemata tam diu durant, quoad vomitus contigerit, & aer sursum infraque explodatur. Dolor

modo fixus, modo inſtabilis & vagus eſt. In vehementi malo diſtentio ventris ſæpe tanta eſt, ut nec tactum æger perferre poſſit, ſaltem non in omni ejus parte. Inteſtina tum quoque aliquando e ſua ſede propelluntur, & herniam alicubi faciunt. Facile redit is dolor, & demum ſæpe tumores inæquales, duros, diuque permanentes, in colo, ac ſiniſtro inprimis hypochondrio, relinquit. Lipothymia & icterus in ſummo ejus gradu accedunt; in quo etiam ilei metus imminet.

§. 444.

Alius dolor magis a ſpaſmo eſt, quam a flatibus; ſub eoque abdomen vehementer contrahitur, alvuſque præ vehementi conſtrictione nec clyſterem recipit. Dolor autem in lumbis præſertim excercet, artus algent, pulſus durus & contractus eſt, anxietas magna præſto eſt, & animus ſæpe deficit. Prout vero is dolor a diverſis cauſis oritur, ſic varia diſcrimina admittit, indeque diverſa cognomina obtinet.

Prima ſpecies *colica ſanguinea* dicitur, quandoquidem a ſanguine intra inteſtinorum tunicas congeſto producitur. Jam vero modo *hæmorrhoidalis*, modo *hyſterica*, modo *lochialis* cognominari ſolet, prout vel ab hæmorrhoidum fluxu cohibito aut deficiente, vel a menſium aut lochiorum vitio excitatur.

Altera ſpecies *bilioſa* audit, cujus effectrix bilis acris eſt, in duodeno potiſſimum copioſius collecta. Dolor in ea vehementiſſimus eſt, & vellicans, & pungitivus, unicamque fere regionem ad dorſum, in dextro plerumque latere occupat, ſimulque vehementem ſitim, febriculam, nauſeam, bilis porraceæ aut flavæ vomitum ac dejectionem producit; qua ipſa excretione

morbus fenfim imminuitur, & tandem prorfus finitur. Sub ineluctabili fymptomatum vi iliaca paffio demum producitur. Is autem morbus frequentiffime a vehementiore via, crapula, ingluvie & fub fervida æftate nafcitur, ubi plures etiam fimul invadere confuevit: deinde quoque ab humore atrabilario, febriumque imperfecta crifi folutarum vel non bene curatarum reliquiis.

Tertiam fpeciem *rheumaticum* appello, quam potus nimis frigidus & qualifcunque vehemens corporis refrigeratio in rheumaticis fubjectis, & aliis corporibus inducit.

Quarta dicitur *convulfiva*, quæ omnium atrociffima; fiquidem ventris lancinationem, ac fi terebra perforetur, umbilici fere ad vertebras ufque revulfionem, cum aliis fævis fymptomatibus inducit, neque raro in letalem volvulum aut inflammationem vel primo jam die terminatur. Atque hæc colica affectio fæpenumero a vermibus, inteftinorum aut ventriculi parietes perforantibus, efficitur (1). Obfervatur etiam in podagra, arthritide, quando humor morbofus qualicunque de caufa ad ventriculum aut inteftinalem tubum derivatur. Denique in his, qui mineras plumbi tractant, fuboritur; tumque *colica faturnina* appellatur. Habet tamen ea tam multas peculiares adfectiones, ut omnino feorfim confiderari mereatur.

(1) Vid. *Heifteri medecin. Wahrnehm. p.* 614.

§. 445.

Eft ergo Colica Saturnina primo his familiaris, qui plumbi mineras effodiunt, qui viliores a præftantioribus feparant, qui fingulas fundunt, qui plumbum ab argento feparant, qui lithargyrium rurfus

in plumbum convertunt, aut ſaltem ad vendendum ponderant. Illi contra metallurgi, qui plumbum urunt, (Silberbrenner) ab hoc malo immunes manent.

Eadem affectio his familiariter accidit, qui pigmenta ex plumbo ejuſque calcibus præparant; itemque pictoribus, qui hæc tractant, & figulis, qui vaſa terrea ſaturni vitro obducunt. Producitur etiam a vino lithargyrio aut ceruſſa mangonizato, plus minus acuta aut longa; a vaſis culinæ cupreis, nullo ſtanno aut impuriore obductis; nec non a terreis figulinis, ſaturni vitro obductis; ab aquis ceruſſa imprægnatis; a plumbi pulvere adſumto; & ab improvido ſacchari ſaturni ac tincturæ antiphtiſicæ Grammanni uſu. At, ſi qui ſunt, qui etiam ab antimonio affectionem iſtam produci aſſerunt, hi certe a vero mihi aberrare prorſus videntur (1).

(1) Condonandus equidem is error facillime erat *Mercuriali* (*Conſultat. medic. T. III.* 136.) utpote cujus ætate antimonium in claſſe venenorum adhuc reponebatur; licet in ſe res ipſa, quam narrat, incredibilis ſit; quod ſcillicet poſt ſex annorum intervallum aliquis paralyticus ex antimonio factus ſit. De *Tronchino* vero, qui melius longe innoxias & ſaluberrimas ſtibii virtutes noſſe debebat, aut poterat, multo magis miratio ſubit, quod ſimilem deleterium effectum eidem adſcripſerit; (*L. de colica Pictonum*, p. 29.) præſertim cum antimonium ipſam paralyſin ſaturninam ſanaſſe obſervatum ſit. (*Klein ration. ſelect. medic.* p. 145.)

§. 446.

Ipſe morbus autem ſic obſervatur: Homo primum plerumque ſæpeque ex improviſo acutiſſimo dolore inteſtinorum prehenditur: aliquamdiu vero ante noctu expergiſcens ſaporem dulcem & nauſeoſum in ore percipit, &

& adſtrictum ventrem habet, qui poſtea quoque perpetuus morbi comes manet, ſæpeque efficaciſſima eludit remedia. Quidquid vero tum vel ſponte vel arte redditur, illud ſiccum, aduſtum gryſeum vel nigrum, & ovilli ſtercoris modo in globulos ſeparatum exiſtit, ipſoque lithargyrii pulvere ſæpe obductum eſt. Venter durus atque tumidus eſt. Urina pauca mejitur. Æger ad hæc palpitatione cordis, aſthmate, vomendi conatu, ipſaque vomitione pituitæ virideſcentis, itemque cardialgia, teneſmo, vertigine & ſudore frigido corripitur. Alvique tormentis perſæpe membrorum convulſiones & dolores & paralyſes, cum prioribus ſymptomatibus alternantes, ſuperveniunt. Ipſa vero reſolutio nervorum varii generis eſt, & modo motum tantum in parte tollit, modo ſimul ſenſum, ſic tamen, ut is per intervalla cum acutiſſimis doloribus redeat. Iſtam vero nunc demum atrophia preſſo vel lento pede excipit; & nonnumquam quoque febris ſive bilioſa ſive inflammatoria accedit, tumque æger purulenta rejiciens, atrophicus ac emarcidus plerumque decedit; cum eo tamen, ut permulti ante mortem varii generis paſſionibus chronicis, hydrope, ictero, amauroſi conflictentur.

(1) Vid. *Sam. Stockhauſii* L. *de lithargyrii fumo noxio morbifico, ejuſque metallico frequentiori morbo vulgo dicto die Hüttenkatze; cum append. de montano affectu aſthmatico, der Bergſucht.* Goſlar. 1656. 12. *I. Gottfr. Henckel von der Bergſucht und Hüttenkatze.* Dresd. 1745. 8. *Io. Guil. Ilſemann* diſſ. *de colica ſaturnina metallurgorum* Gotting. 1752.

§. 447.

Inde ab aliquot retro ſeculis non pauci medici eruditi & experti ſingularem atrociſſimæ colicæ ſpeciem, nunc epidemice (1), nunc ſporadice (2) affligentis

obſervaſſe ſibi viſi ſunt; quam novo *Colicæ Pictonum* ſive *Pictavienſis* nomine inſigniverunt, & ſub qua partim etiam ipſam ſaturinam complexi ſunt (3). Obſervationes vero docent, eam ſingularem ſpeciem prorſus haud efficere, ſed vel a fermenteſcentibus rebus copioſe ingeſtis produci, adeoque ſpaſmodico flatulentam eſſe, vel bilioſam aut rheumaticam graviorem, ſeorſim quidem vel conjunctim, quæ ſimul ſæpe habitualis fit, tumque in epilepſiam aut membrorum reſolutionem atque tabem haud raro terminatur. Neque recte iſta pro nova ſpecie venditatur, quum luculenta ejus mentio jam apud veteres nonnullos facta ſit (4).

(1) Talem deſcripſerunt *Iac. Cahagneſius* L. *de curandis febribus*, cujus calci adjectum eſt peculiare caput de Colica Pictavienſi; Cadomi 1616. 8. *Franc. Citeſius* in *Diatr. de novo & populari apud Pictones dolore colico bilioſo*; in Opuſcul. Paris 1639. 4. In Moravia, Sileſia, maximaque inferioris Germaniæ parte ea ſeculo 16. ſævit, ut ex *Langii* epiſtola *de torminibus a febre relictis*, & ex literis *Cratonis* a 1582. *de paralyſi ex colica* conſtat. In Lotharingia ſæpius eam occurrere, *Car. Piſo* teſtatur *Obſerv. Lect. IV. C. II.* in Anglia pariter, *Williſius* L. *de Anim. brutor.* cap. IX. & ſpeciatim inter Damnonios omni fere autumno, *Huxhamus Opuſ. med.* T. III. p. 54. edit. Reichel. in Surinam, *Phil. Fermeri* Tr. *des maladies les plus fréquentes à Surinam* 1764. Taceo ejuſmodi plures epidemias, quæ Abbevillæ 1554. & in Picardia 1572. graſſatæ ſunt; quarum *Petr. Droetus* in *Conſil. novo de peſtilentia*, Paris 1573. 8. mentionem fecit, & quæ in ducatu Sileſiaco Teſchnenſi a. 1621. *Sennerto* teſte, ſævii.

(2) Quam egregii viri *Hollerius*, *Fernelius*, *Platerus*, *Crato*, *Riverius*, *Horſtius*, *Ballonius*, *Foreſtus*, aliique plures, quos nunc omitto, obſervarunt.

(3) Vid. *T. Tronchin de Colica Pictonum*, Genev. 1757. 8.

(4) Vid. *Paul Aeginet. L. III. cap.* 43. *Conſtant. African. P. II. L. IV.* c. 29. *Avicenna L. III. Fen. XVI. T.* 3. c. 6. & 7. *Haly Abbas. L. IX.* c. 8.

§. 448.

Sed ut eo clarius pateſcat aſſerti noſtri veritas de natura hujus colicæ affectionis, ipſius hiſtoriam nunc brevibus ſubjungemus. Morbus nunc lente, nunc repente hominem occupat cum vigiliis, deliquiis animi, ſtranguria, immo adeo iſchuria cum perpetua mingendi cupiditate, vomitu bilioſo ac pituitoſo, acutiſſimoque ventriculi, inteſtinorum, lumborum atque inguinum dolore. Venter duriſſimus eſt, & vel valde intentus vel contractus, ſimulque pertinaciſſime adſtrictus. In vehementer aſſlictis anus introrſum retrahitur. Dolor autem vel in determinato ventris loco conſiſtit, vel ab uno in alium tranſit. Quibuſdam circa umbilicum firmiter hæret cum ſumma ferocia. Abdomine nudato, contorqueri ac convelli aliquid intus quaſi conſpicitur, quod ipſum tactu durum. Adſtrictus venter non niſi dura & globoſa ſtercora dimittit. Increſcente malo, humeri, mammæ, totumque pectus aut crura ſaltem cum oſſe ſacro aut plantæ pedum, velut aculeis punguntur, & tum colicus dolor minuitur, poſteaque perſæpe cum rheumatico alternat. Et ab hoc malum etiam interdum incipit, interdumque adeo inopinato a paralyſi, atque dein ad inteſtina tranſmigrat. In artuum dolore autem ſubinde copioſus ſudor erumpit, & quandoque ſimul puſtulæ rubræ ardentes ex toto corpore auſpicato efflореſcunt. Præter hæc vero & paralyſes, ceſſante motu, at ſenſu ſuperſtite, indeque ſubinde dolorificæ, in artibus nunc ſuperioribus, nunc inferioribus, aut aphonia incidunt. Nonnullis morbus comitialis, convulſiones, ſpaſmus maxillæ inferioris, coeciatates, ſopores ac lethargi, cum letali quidem plerumque eventu, accedunt. Sic autem morbus ad plures hebdomades, quin menſes, trahitur. Idemque recurrit ſæpe, & difficillime curationem admittit. Quicunque vero ipſum ſuperant,

hi diutius lecto affixi & membrorum resolutione tentati vires paullatim recuperant.

Cf. præter *Citesii*, *Huxhami*, & *Tronchini* scripta jam allegata, Anonymi (c. l. *Massuet*) *dissertation sur la Colique* in *Biblioth. raisonn. T. VIII.* p. 30. T. IX. p. 144. 279. cl. *Io. Grashuys Tentamen de Colica Pictonum*, Amstel. 1752. 8. & Ill. *de Haen Rat. medend. P. III. cap. II.* p 80. seq. *Journal. de Medec.* par *Vandermonde*, M. Novembr. 1761. M. April. & Jul. 1764. & *Medical Transactions, published by a society of Physiciens at London.* vol. I.

§. 449.

Restat unum Colicæ genus, quam stricte & proprie *chronicam* appellare possis. Ea per multas hebdomades, ac menses, quin omnem adeo vitam, maxime a pastu, excruciat, sic tamen, ut per intervalla remittat & exacerbetur. Producitur autem ab intestini præternaturali coarctatione & angustia, cui colon maxime expositum; aut a schirrhosa, callosa aut cartilaginea substantia, in quam pars intestini conversa est; aut denique a scirrho extus intestino adnato, istudque comprimente.

§. 450.

Ad curationem tot diversorum dolorum colicorum nunc progredior.

Balneum calidum ex mera aqua, vel adjecto lacte, qualemcunque dolorem colicum efficacissime lenit. Universim etiam mithridatium ac theriaca opitulantur.

Colicam vero *a flatibus* optime carminant cucurbitulæ coecæ ventri impositæ, & sal catharticum. Si do-

lores ad hæc non ceſſat, quidpiam ex carminativorum genere cum anodyno dare expedit; cujuſmodi eſt eſſentia carminativa Wedelii cum quarta parte laudani liquidi remixta. Si naturaliter corpus calet, potentius nihil ſumitur quam oleum cornu cervi ad duas, tres, quatuorve guttas cum ſaccharo. Ad recurſum impediendum, quotidianus uſus infuſi florum chamomillæ aut ptiſanæ ex aniſi & fœniculi ſeminibus ſalutaris eſt. Tumoribus duris, ſiqui in ventre extuberant, utiliter emplaſtrum carminativum Sylvii, aut de cicuta cum emplaſtro de ammoniaco ſuperhabetur.

Colicam *ſanguineam* levat venæſectio, clysmata ex aqua frigida, lintea eadem madida & ventri applicata, cucurbitulæ item coecæ, pulveres aliquot lenientes ex cremoris tartari ſcrupulo integro & florum ſulphuris compoſitorum dimidio, quovis bihorio dati, & decoctum foliorum arnicæ cum floribus; in quo etiam ali, quamdiu adhuc perſiſtendum.

In colica *bilioſa* præſentaneam opem fert mixtura ex aquæ diſtillatæ menthæ unciis tribus, ſucci citri uncia, ſalis tartari drachma dimidia, & laudani liquidi guttis viginti aut ejus loco theriacæ ſcrupulis duobus; cujus pars tertia quavis hora ſumitur. Poſtero die catharticum leniens ex manna, foliis ſennæ & tamarindorum pulpa exhibendum, idemque etiam iterandum, prout humoris reliquiæ vel plures vel pauciores poſtulare videntur. Dolores ceterum anodyno levandi ſunt. Si pertinacius malum, venæſectione etiam opus eſt, ad avertendam inteſtinorum inflammationem. Quodſi vero malum ex ira ortum, protinus dari debet cochlear plenum tincturæ rhabarbari orientalis, aut pulvis ex rheo & cremore tartari: Sin a qualicunque cibo dyſpepto aut a fructibus horæis, paratiſque inde ac non

probe defaecatis vino muſtoque, unicum tartari emetici granum aqua dilutum, & deinceps anodynum. Sequenti die ſanguinis miſſio & catharticum locum habent. Ad recurſum mali avertendum, anodyni uſus ſub tenui victu aliquamdiu continuandus eſt; & niſi hæc ſufficiant, equo vel curru ad roboranda inteſtina frequentius vehendum.

Colicam *rheumaticam* momento quaſi ſedat eſſentia caſtórei ad dimidiam drachmam epota, ſuperhauſtis quot calidæ cyathis. Si rebellius eſt malum, intus mixtura ſimplex camphorata, cui laudanum liquidum ad tertiam partem admixtum, cum clyſteribus oleoſis, extus vero cataplaſmata ventri adhiberi debent, pedibuſque lateres calidi.

Colica *convulſiva*, ſi *a vermibus* inducitur, id quod quidem probabiliter tantum ex ſubitanea ipſius acceſſione in homine alias ſano ac in defectu aliarum cauſarum efficientium cognoſci poteſt, potentiſſima anthelmintica, quæ alibi a me notabuntur, requirit. Sin autem *materia arthritica* aut *podagrica* in cauſa eſt, ſola emollientia & demulcentia tum extus, tum intus, adjuncto prudenti Opii uſu, adferri oportet, ſimulque ad crura valentius epiſpaſticum adplicari.

In colica *Saturnina* quidquid pingue eſt & oleoſum præ ceteris confert, tum ad præſervationem, tum vero etiam ad curationem Metallicolis ergo, & aliis artificibus, qui noxam ad halitibus ſaturninis accipere poſſunt, lac, butyrum, omneſque pingues cibi ad quotidianum uſum, prophylactico ſcopo, maxime conveniunt: In ipſa vero curatione clyſteres mere oleoſi, oleum amygdalarum dulcium in copia hauſtum, una cum lacte affatim epoto omnem paginam

abſolvunt, interpoſito quidem per intervalla infuſo mannato. Ad Pareſin ſuperandam, curato morbo primario, valent, præter curam lacteam adhuc continuandam, ignis electricus, balneum aquæ dulcis, aut quæ præſtant thermæ ſulphuratæ, & linimentum nervinum, quod habet axungiam quandam officinalem, oleum nucis moſchatæ & hyoſciami expreſſum, roſmarini vero diſtillatum, eſſentiam balſami Peruviani, atque crocum; quod autem non membro laboranti, ſed ſpinæ & abdomini, ubi fons mali, illinendum. Contra artuum dolores veſicantibus, & contra amauroſin emetico utendum eſt.

Colica ab *anguſtia inteſtinorum* inſanabilis eſt. Lenimentum tamen oleum amygdalarum dulcium epotum, & clyſteres oleoſi promittunt.

De *colicæ Pictonum* curatione nihil habeo, quod peculiariter præcipiam, quum ſub aliis generibus jamjam indicatis, iiſdemque omnino diverſis, contineatur. Inde vero eſt, quod tam inſignem diſſenſum in Medicorum ſcriptis de remediis adverſus eam iſtorumque effectibus reperias, inprimiſque de emeticis, purgantibus, emollientibus, opiatis, tonicis & ſanguinis miſſione; quæ ab aliis laudantur & commendantur, ab aliis vero, ut nociva, aut ſaltem inefficacia, repudiantur.

§. 451.

Mentio adhuc ſigillatim facienda eſt dolorem ventris, quibus infantes recens nati primo vel altero menſe ſubinde cruciantur, ſic, ut diu noctuque, aut noctu ſaltem, lamentabiles clamores continuo fere edant, pervigiles, corpuſculum ſæpe contrahant, nec contactum ferre poſſint nec commode lac ſugere. Emiſſæ

feces plerumque viridefcunt, & lac maternum minus bene concoctum in multis grumis cafeofis pituitæ viridefcenti admixtum confpicitur. Complures infantes ab acerbitate doloris ilico convulfi jugulantur.

Sive meconium corruptum, five copiofior pituita & bilis acris dolorem iftum ingenerant fub laxo nimis ac fimul valde fenfibili inteftinorum habitu. Quapropter tum evacuantibus & anodynis, tum roborantibus externis aliquamdiu fuccurrendum. Recte itaque linctus ex pulveris radicis ireos Florentinæ drachma, jalappæ fcrupulo, croci orientalis granis octo & fyrupi de cichoreo uncia, per aliquot dies menfura unius vel duorum minimorum cochlearium illis datur, donec feces naturalem colorem & confiftentiam recuperaverint. Abdomen autem per plures hebdomades lavatur vino mixto, in quo majorana, mentha, pulegium, rofmarinus & fimilia decocta funt. Dolorum atrociam præterea cataplafma ventri impofitum & clyfter emolliens leniunt.

Trimeftres vel plurium menfium infantes dolorem colicum ex fecibus nimis induratis alvoque diutius adftricta aliquando experiuntur omnino acerbum; qui enemate oleofo celeriter finitur, ftercoreis globulis impetuofe expulfis. Sed & adulti homines fubinde huic colicæ ex languore motus periftaltici inteftinorum patent; quam ideo recte *ftercoream* appellabis. Hofque pariter enemata lubricantia & largus ufus olei amygdalarum dulcium a cruciatu liberant.

TENESMUS.

§. 452.

In tenesmo frequens, laboriosa ac dolorifica desidendi cupiditas est, in qua vel nihil prorsus excernitur, vel pauca tantum pituitæ mucisque similia, interdum etiam leviter subcruenta descendunt; quibus nonnunquam ex cibo recte cocta interponuntur. Anus sub eo interdum etiam procidit.

§. 453.

Id malum raro per se hominem exercet, nec nisi post longam ventriculi inflationem, sub ingruente malo corporis habitu, accedit. Multo frequentius contra plurium morborum, inprimis dysenteriæ, deinde inflammationis vesicæ, intestini recti, vesicularum seminalium, lithiasis vesicæ, stranguriæ, dysuriæ & ischuriæ tamquam symptoma supervenit; nec non denique a scybalis durioribus, a moliminibus hæmorrhoidalibus, a turgentibus intus in intestino hæmorrhoidalibus vasis, a valentioribus catharticis, præsertim colocynthide, ab ascaridibus cum vehementi pruritu, & ab ulcere inter vesicam ac intestinum rectum producitur.

§. 454.

Interim dolor iste vix unquam per se jugulat, nisi in dysenteria, si quis multum ætate processit. Periculosius sæpe inanis desidendi conatus mulieres gravidas propter varices ani internas cum molesto sensu quasi nuclei in anum intrusi prehendit, ipsumque partum elidit; quod in India inprimis ac Lusitania frequenter incidit, ut etiam fœminæ facile vitam ex hoc perdant (1). At minus periculi illa alvi difficultas in

his habet, quæ ab incremento fœtus duntaxat excitatur.

(1) Vid. *Bontius de medic. Indor.* p. 68. & *Piso L. de medic. Brasil.* p. 28.

§. 455.

Fotus ex farina seminis lini, fœnugræci, & floribus verbasci, calide sæpeque ad anum admissus citissimam opem in omni fere tenesmo adfert.

In *dysenterico* autem diascordium, aut theriaca ex lacte, aut decoctum seminis fœnugræci vel capitum papaveris albi cum euphoria per clysterem in alvum injicitur. Et balneum aquæ calidæ istum quoque lenit.

Tenesmus *hæmorrhoidalis* a sanguinis missione, lenioribus catharticis & fotu supra memorato levatur.

Ille vero ab *ascaridibus* oleo rutæ & unguento mercuriali per clysterem in anum immissis & anthelminticis sedatur.

LITHIASIS
RENUM AC VESICÆ URINARIÆ.

§. 456.

In omni parte quidem corporis humani, quin & interdum in pluribus simul, calculus generari solet; nullibi tamen frequentius, quam in renibus & vesica, adeo, ut nulla ætas & nullus sexus ab hoc immunis sit, quid quod exempla congenitorum utrobique prostent. Nascitur vero uterque ex hæreditatis jure & congenita renum imbecillitate ex vesicæ atque renum

inflammatione, ulcere, violentiori contusione, qualicunque sanguinis intra has partes effusione, materiæ arthriticæ, podagricæ atque tartareæ dentium translocatione, copioso liquorum spirituosorum vel infusorum Theæ calidorum potu, denique præternaturali humoris lactei, viscidique in his partibus secretione; cujus magnam vim dissectores aliquando in renibus nimis laxis repererunt, una cum ipsis calculis in eodem hærentibus, indeque ex ipsius condensatione generatis.

§. 457.

Sunt, qui ad calculi in rene vesicaque generationem prægressam quandam vasculorum sanguiferorum in his partibus læsionem, sanguinisque thrombum quendam, aut particulam sanguinis vel puris exsiccatam, tamquam basin quamdam requirunt, ad quam tartareæ partes ex lotio alluente paullatim præcipitentur. Id autem quamvis omnino incidere sic aliquando consuevit; ex eo tamen non omnem lithiasin derivare licet, propterea, quod primum sine ulla ejusmodi læsione atque constitutione non paucis hominibus tam in renibus, quam in aliis partibus calculi nascuntur; deinde, quod urinæ vesica interdum ex toto lapidea crusta obducta reperitur; tum, quod calculosi per intervalla tantum tormenta sua patiuntur, ac interposito tempore bene valent; porro vero urina sub quiete ac putredine materiem calculosam deponit; & renes in calculosis admodum flaccidi existunt, calculique etiam extus sæpe post mortem viscoso humore obducti conspiciuntur, vel ipsi huic liquido inhærent; non nullis etiam, quibus tartarus ad dentes copiose concrescit, lithiasis tum finitur; denique vero calculosi sæpissime limosum atque viscidum humorem e vesica excernunt. Ex quo efficitur, calculum non una

ratione, nec una de causa, sed frequentissime tamen ex humore præternaturali, potissimum in renibus generari (1). Ubi lapillus e renibus in vesicam descendit, super eo ex tartareis urinæ particulis plures crustæ successive concrescunt. Quemadmodum etiam in vesica super quocunque corpore peregrino eo delato materia calculosa simili ratione concrescere consuevit (2): Nec dubium est, calculum in vesica etiam ad particulam muci, qui vesicam investit, coire posse; utique, si vesica intus plures inæquales cellulas nacta est, in quibus lotium aliquamdiu retinetur.

(1) Vid. Ill. *Phil. Conr. Fabricii* diss. *de genuina calculi renalis genesi.* Helmstad. 1756.

(2) Exempla habent *Couillard* in *Observ. Iatrochir.* p. 39. & *Borrichius* in *Act. Hafn.* II. 55. & alii.

§. 458.

Proximum est, ut de signis utriusque calculi præcipiam. Renalis ergo sic innotescit, Renem acerbus dolor comprehendit, modo quidem fixus, modo vero, ac in descensu quidem lapilli per ureterem, ad ilia versus coxendicem vel ad proximum testem, quin ad crus lateris respondentis excurrens; quod nonnullis etiam obtorpescit, aliis vero stringitur aut tremit. Alvus dura & adstricta est. Dorsum ægre flectitur. Cum urina subinde arenulæ effluunt (1). Crescente tormento ea interdum retinetur; posthac vero, excusso ex uretere lapillo, crassa & copiosa profluit, & complures arenulas vehit. Eadem aliquando sanguinem ducit; interdum ardoris quodam sensu crebriorem mictionem facit, sed stillantem; interdum quoque male fœtet: id autem latentem in renibus abscessum denotat. Sub dolorum impetu stomachus subvertitur, ac universus intestinorum canalis in consensionem trahitur. Interim

ipſi dolores nunquam indeſinenter torquent, ſed periodos ſuas, tempore quidem non exquiſito, ſervant. Quodſi calculus tam grandis eſt, ut e rene in ureterem propelli non poſſit; tum vix ullus dolor percipitur, ſed urina tantum limoſa & ſubrubra effluit.

Ubi vero calculus in ureterem delatus eſt, dolores multum ob anguſtiam meatus increſcunt, & per totum ejus tractum uſque ad veſicam, & ad plures alias partes, ceu jam ſupra indicatum, extenduntur. Lotium ſæpe tum quoque retinetur, inque ipſum renem ſubinde repellitur, eundemque diſtendit. Urina tum vomitu etiam aliquando redditur, & per cutem ſerum urinæ odore infectum exhalat. Quodſi vero calculi itinera iſta ſæpe tranſierunt, ea magis ſenſim dilatantur & ſic demum patent, ut ægri poſtea ſimilibus doloribus haud amplius torqueantur.

Sed & in renibus non ſolum, verum etiam in vreteribus, calculus latere poteſt ſatis grandis per omnem vitam ſine ullo incommodo.

Modo unus, modo plures calculi in pelvi renis aut uretere hærent; modo alter tantum, modo uterque ren iis oneratus eſt. Siniſter autem magis, quam dexter lithiaſi eſt ſubjectus.

Ipſorum calculorum renalium varia ſpecies eſt. Alii ſunt inſtar ſilicis duri, alii tofacei & magis friabiles, alii rotundi & læves, alii aſperi, cum figura pelvis renalis, alii ramoſi aliterque figurati; quos tamen non niſi in ipſis locis natalibus poſt mortem quæras. Color pariter in illis variat, perinde ac magnitudo & pondus. Rotundi & læves facilius, quam aſperi excluduntur.

Interdum calculus renalis in tumorem attollit renem

una cum lumbis, & ex rupto abſceſſu erumpit, vel inciſo iſto educitur.

Denique ſciendum eſt, quod, qui hac lithiaſi infeſtantur, urinam multo tempore ante craſſam fere & ſubrubram cum denſa & tenaci ſpuma, ac modo turbantem ſe tantum, modo rubrum, ſubviſcidum atque arenoſum ſedimentum demittentem, ſine ullo incommodo, aliaque ulla calculi nota excernant; tandem vero præter omnem opinionem acerbiſſimo dolore renum, cum adſtrictione alvi atque cruris ſtupore prehendantur. Non nullis etiam vehemens dolor colicus accidit, & ex alvo tenaciſſimus mucus albus & lacteus exprimitur; *colicam nephriticam* tum appellant.

Memoratu præterea haud indignum eſt, quod in iiſdem corporibus, quæ renum calculo obnoxia ſunt, felleæ quoque cyſtis calculi haud raro producantur.

Ceterum in diagnoſi calculi renalis circumſpiciendum eſt, ut ne cum dolore colico, cum hydrope renum ſaccato, eorumdemve ſcirrhoſitate confundatur; utpote quæ mala iſtum omnino ſimulare conſueverunt.

(1) Quamvis arenulæ iſtæ, una cum ipſis lapillis per urinas excretis, præcipua ſigna calculi renalis conſtituant; tamen iſtæ nunquam certe calculum majorem ibi produnt. Sine eo namque copioſiſſime excretas illas quotidie *Piſo* vidit, ut arenæ ſcriptoriæ loco illis æger uteretur *L. de morb. et colluv. ſer.* III. p. m. 235 & III. *Fabricius diſſ. cit.* §. III. not. c.

§. 459.

Tormentum a *veſicæ calculo*, quod pariter ac antecedens intervalla ſua habet, quibus ſæpius revertitur,

ad hunc fere modum innotescit: Urina cum assidua mingendi cupiditate difficulter redditur, sic quidem, ut sub ipsa mictione, quæ repente ingruit, ea subinde intercipiatur. Dolor totum colem comprehendit, sæpeque in sola glande aut præputio versatur, simillimus ei, quem multæ veluti aciculæ impactæ produxerint; vehementissimusque est, ubi novissimæ lotii guttæ exprimuntur. Id temporis conatus etiam desidendi est; idque, quod ex alvo descendit, in plerisque paucum & globulare est, in aliis limosum, quod ægre propter suam tenacitatem decidit. Ipsa vero urina multis non aliter, quam sedendo, pedibusque implicatis & inclinato corpore exprimitur: alii saltem inclinati mingunt, alii melius recti, alii supini. Plerique colem tum quoque constanter mulgent & extendunt. Fœminæ naturalia crebro contrectant & scalpunt, digitoque admoto ad vesicæ cervicem calculum repellunt. Urina effluens modo citrina pellucida, modo alba & turbida existit, cum quibusdam veluti squamulis, aut mucoso vel arenoso sedimento. Interdum etiam cruentum quid concretum aut sincerus sanguis ducitur. Odor ipsius acris lixiviosus est; sique ulcus simul sive in renibus, sive in vesica est, ea protinus a mictione fœtet.

Digitus in anum immissus & ad vesicam datus, maximeque catheter in vesicam impulsus, fidem calculi hujus faciunt; quamvis nec cum hoc quidem in omni casu medentes satis certi sint: de quo infra passim pluribus dicetur. Hoc loco vero saltem sciendum est, calculum parvum posse catheterem effugere; mollem autem, & muco involutum ipsius sensum intercipere; nec denique cognosci, dum alieno loco, velut in scroto, vagina, perinæo, inguine aut prostata hæret.

Interim hoc genus morbi frequentius pueris quam

adultis, viris quam fœminis accidit; & ad corporis motum, inprimis in eoque aut rheda, intenditur.

§. 460.

Plerumque unus calculus in veſica continetur, rarius duo vel tres, rariſſime plures.

Eorum pondus ab aliquot drachmis ad plures uncias, ad libram & ultra adſcendit.

Color etiam diverſus eſt, ruber, flavus, cinereus, nigricans.

Reſpectu figuræ reperiuntur oblongi, rotundi, angulares, ad latera compreſſi. Alii cavitatem pelvis renalis referunt. Alii ſunt canale quodam pertuſi aut ſulcati, ut lotio aliqua via pateat. Ceterum quilibet grandior fere ex lamellis eſt compoſitus. Minor calculus plerumque coni figuram, aut cylindri obtinet; raro ſcaber aut anguloſus eſt. Minimum genus, idque arenoſum, plerumque ſphæricum eſt, velut pulveris pyrii grana. Singulorum textura vel denſa aut friabilis eſt.

Equidem calcareæ naturæ eſſe veſicæ calculum, tantum non omnes eruditi viri credunt & profitentur; experimenta vero repugnant, quum ex nullo liquore acido efferveſcentia oritur.

§. 461.

Rarum eſt, calculum unum aut plures non libere vagari in veſica, ſed eidem adhæreſcere, ſic ut vel tunica ipſius ſint incluſi, nunc ex toto quidem, nunc aliqua ſaltem ſpina; vel quibuſdam quaſi carunculis mediis adglutinentur (1).

Ejuſmodi

Ejuſmodi calculus vel acutiſſimos medentes ſæpe fallit, ut prorſus non cognoſcant illum, ſiquidem nec cathetere reperiri poteſt. Malum hinc inter hæmorrhoidales affectus, ad veſicam delatos, ibidemque dolores, ſpaſmos atque dyſuriam excitantes plerumque ab iiſdem numeratur (2).

(1) Vid. *Io. Zach. Platneri* diſſ. *de calculo ad veſicam adhæreſcente*, Lipſ. 1737. & *Mém. de l'Acad. roy. de Chirurg.* T. I. p. 395.

(2) Caſus ejuſmodi deſcribitur in *Act. Helvet.* T. III.

§. 462.

Huic vitio duo alia ſubjungenda ſunt, quæ pariter calculum veſicæ mentiri ſolent. Alterum eſt hoc, ubi veſica intus cruſta tartarea obducta eſt, nullo tamen calculo præſente, neque veſicæ tunicis adglutinato (1): quod fallacem reddit catheteris uſum, quoniam æque ac in præſentia calculi ad ipſius contactum repercuſſio quædam dura ac renitens occurrit. Alterum eſt veſicæ ſcirrhus, qui non ſolum adamuſſim ſymptomatibus, quæ inducit, calculum mentitur, ſed & ipſe ille tum a cathetere, ob duritiem veſicæ & reniſum, deprehendi videtur (2).

Simile ſimulacrum efficere tumor aliquis poteſt, qui veſicæ extrinſecus incumbit.

(1) Vid. *Pechlini Obſerv. I. 2.*

(2) *Id. l. c. obſ.* 3.

§. 463.

Enimvero & calculus poteſt in veſica hærere ſine omni doloris ſenſu (1). Quocirca valde probabile eſt, omnem morbum in calculo non ab hoc ipſo, uti quidem vulgo creditur, ſed potius a diatheſi urinæ,

nonnihil jam putrescentis intra renes aut vesicam (2) eandemque ad spasmodicas contractiones vellicantis, rectius derivari; quæ totum morbum omnino conficere potest, & qua emendata, æger rursus urinam mittere, ut sanus potest, nihilque incommodi amplius experitur, quamvis calculus adhuc delitescat. Ex eo quoque manifestum est, ipsum calculum non efficere totam morbi scenam, quod morbus non perpetim eosdem cruciatus infert, sed intervalla sua habet, ac periodos modo longiores, modo breviores, modo vehementiores, modo mitiores facit. Præterea morbi, de quibus supra scripsi, quod lithiasin mentiantur, sententiam nostram liquido confirmant, hoc est, probant, quod absque calculo totum illud tormentum, quod eidem adscribitur, in corporibus humanis oriri queat. Unde etiam intelligitur, cur permulti, cum pueri secti sint, tamen adolescentes ac viri facti, iterum, tertiumque calculum in vesica alverunt (3). Si quid tamen symptomatum ipse calculus excitare potest, illud tum demum accidit, quando urinæ iter vere obstruit; ex quo præter dolores suppressio urinæ sequitur.

(1) Vid. *Lossii Observat. L. III.* 53. Ill. *de Haen rat. medend.* T. II. p. 206 III. p. 155. 165. seq.

(2) Cf. *Brendelii* olim nostri Progr. *de calculi vesicæ urinalis renumque natalibus* G. 1751

(1) Vid. *Fr. Tolet* Tr. *de la Lithotom.* p. 256. *Mém. de l'Acad. de Chir.* T. I. p. 415.

§. 464.

Non leve periculum minatur tormentum ab hoc calculo, ut vulgarem loquendi morem retineam. Recens nati, exclusis inter gravissimas convulsiones lapillis, brevi admodum tempore paroxysmis conficiuntur. Adulti per plures annos hoc malo cruciantur,

tandemque immenſis fracti doloribus extingui poſſunt. Quum jam diu traxit idem, teneſmo ægri graviore afficiuntur, ipſiſque infimum inteſtinum adeo procidere conſuevit.

Minor calculus facilius quidem in veſicæ cervicem impingit, ſed urinam tamen pertinacius retinet, quam major; utpote qui vel apta corporis poſitura vel immiſſo cathetere haud difficulter repellitur, aut canale aliquo excavatus lotio exitum conciliat (1).

Graviſſimum vero obſtaculum calculus e veſica expreſſus tum eo loco invenit, qui eſt incurvus & ſubter pubem, tum in membranea urethræ parte, cui perinæum extus reſpondet. Quas vias ſi ſemel perrupit, nunc facile reliquum iter abſolvit, ut tamen & hic aliquando obhæreſcat ubivis, quin & inciſa urethra extrahi debeat.

(1) Vid. *Io. Groenevelti diſſ. lithol.* app. p. 67.

§. 465.

Nunc de curatione lithiaſis præcipiendum eſt. Ea proh! dolor non levis eſt, licet centena & amplius remedia tam a medicis, quam a vulgo, tamquam ſpecifica collaudantur. Nihil autem eorum, me judice, felicem præſtare curationem poteſt, niſi quod vel roborans & adſtringens ſit, vel pituitam illam, unde calculus generatur, in ipſo ſanguine, inque ſuis quaſi elementis, diſſolvat ac deſtruat, ſicque præternaturalem illam coctionem & ſecretionem paullatim impediat.

Sed operæ pretium eſt, conjungere in curatione utrumque remediorum genus; quorum illud memoratam ſecretionem præpedit, hoc vero urinam intra corpus

ſic immutat, ut ibidem computreſcere ac præcipitari non poſſit. Ex priorum claſſe ſatisfaciunt eſſentia abſinthii ſimplex, pulvis radicis gentianæ rubræ, infuſum vinoſum radicis acaciæ ſylveſtris, & folia uvæ urſi; ex poſteriorum vero, ſuccus raphani nigri, elixir acidum Dippelii, & oleum vitrioli. Sed cum in aliis morbis non ſemper idem exitus eidem remedio reſpondet, tum in hoc ſpeciatim credibile videtur, non uno omnes calculos remedio, quum tam inſigniter intuitu denſitatis differant, æque poſſe diſſolvi.

Hæc autem remedia ita ordinanda ſunt. Matutinis horis cochlear ſucci ex raphano expreſſi exhibetur; antemeridianis & pomeridianis cochlear eſſentiæ abſinthii aut infuſi vinoſi radicis acaciæ ſylveſtris, aut dimidia drachma radicis gentianæ rubræ; veſpertinis denique guttæ duæ olei vitrioli aut duodecim elixir acidi Dippelii, ſingulæ quidem ex patella aquæ plena.

Si ſemel finita lithiaſis, iſtorum remediorum uſus per aliquot hebdomades adhuc continuatur, donec nihil limoſi aut viſcidi in lotio deſideat. Atque tum denique ſola eſſentia abſinthii altero quoque die per aliquot menſes adhuc ſumi poteſt, aut caliculus infuſi vinoſi radicis acaciæ ſylveſtris, quod tum renum tum chylopoeiticorum viſcerum tonum inſtaurat. Selectus alimentorum uſus non poteſt non curationem accelerare; an vero eam ex toto & per ſe abſoluturus ſit, ut Lobbiana experimenta volunt (1), de eo mihi nihil certi adhuc conſtat.

Infuſum calcis vivæ aut oſtracodermatum & ſapones medicati, inque his Stephenianus, qui potiores ſuas vires oſtracordernatum calci debet, ob tædioſam ſuam moram, & quod non modo ſpem ſæpe fallant, ſed & magis ægrum lædant, nec omni ætati conveniant,

non valde prædicari poſſunt. Plus tamen hiſce duobus remediis, & fortaſſis omnibus aliis Carolinæ thermæ epotæ præſtant: ad quas, qui poteſt, calculoſus ſe conferat.

Verum tamen neutrum horum remediorum alii caſui accommodatum eſt, quam ubi nullum ulcus cum calculo in renibus aut veſica eſt conjunctum: contra vero Uva urſi tum multum juvat. Ubi vero calculus in veſica ſuper corpore in eandem delato concrevit, aut veſicæ adhæreſcit, nihil juvare horum omnium remediorum poteſt.

In ipſis paroxyſmis infuſum foliorum altheæ aut malvæ, & fotus ex farina ſeminis lini ac fœnugræci proficiunt. Emulſiones autem vulgares & clyſteres, niſi therebinthinacei fuerint, parum valent.

RHEUMATISMUS ET ARTHRITIS.

§. 466.

Rheumatiſmum & Arthritidem merito in therapia conjungimus, quamquam alias diſiungi conſueverunt. Eſt enim utriuſque morbi non ſolum intuitu cauſarum ortuſque ſui una eademque indoles, ſed frequens etiam utriuſque combinatio in eodem ſubjecto obſervatur, perinde ac rheumatiſmi in arthritidem converſio; quin iiſdem fere auxiliis uterque morbus oppugnatur.

§. 467.

Eſt autem Rheumatiſmus affectio admodum dolorifica, nunc brevis & acuta, nunc vero longa, quæ varias corporis partes, tum internas, tum maxime externas, carnoſas, non exceptis venis cutaneis, glandulis, & perioſteo, & ipſis oſſibus, cum movendi quadam impotentia, vel etiam rigore infeſtat,

Affecta pars non raro tumet, aut exigua ſaltem tubercula in eadem, quales ſunt ἴονθοι a Græcis, Vari a Latinis appellati, aut majora, nucis magnitudine exſurgunt. Eadem ſubinde diffuſiori inflammatione, ſubinde vero profundiori atque graviori prehenditur, adeo, ut vel ipſe ſanguis aliuſve humor effundatur, unaque cum hoc ipſo aer ſtrepens ex aperto tumore erumpat (1).

(1) Vid. *Klaunigii Noſoc. char. Obſ.* XX. & *Claud. Pouteau Melanges de Chirurgie*, p. 41. In lumbagine chronica ac inſanabili *Morgagnus* poſt mortem conſpexit quorundam dorſi muſculorum inſolitum colorem, fibras laxas & cedentes, crebriſque interjectis ſanguinis grumulis disjunctas. *L. de ſedib. & cauſ. morb. Epiſt. LVII. n.* 17.

§. 468.

Rheumatiſmus omni ætati convenit, atque autumno ac hyeme maxime oboritur, & congeſtionem humorum ſive ſanguineorum ſive ſeroſorum pro ſua cauſa agnoſcit: unde tenſivus ac preſſorius dolor, itemque ardor aut frigus in affecta parte, tumiduſque ejuſdem infarctus facile explicatur.

Levior eryſipelatodes aut phlegmonodes inflammatio eidem familiarior eſt, quam arthritidi; & fit interdum per metaſtaſin febrilem ad artus & parotides.

Idem ab exterioribus ad interiora repelli ſe patitur: nec non conſtantem modo locum occupat, modo oberrat; (*arthritidem vagam & ſcorbuticam* complures hodie, alii vero *rheumatiſmum arthriticum*, ſi quidem & articulos ſimul dolor occupat, appellant) iſque quibuſdam regionibus quaſi endemius eſt & multos ſimul, etiam cum febre, per aliquot hebdomades vexat, Varenorum nomine, *die Varen* apud Weſtphalos inprimis olim inſignitus (1). Denique etiam epidemico more

ſubinde graſſatur & periodicas reverſiones facit. Confirmatus ac diurturnus tandem magis directe occupat articulos, ac in veriorem arthritidem obfirmatur; aut, ſi fixus pertinaciter perſiſtit, tabem lentam ac letiferam demum inducit.

In junioribus affectus rheumatici magis caput, pectus, ſcapulas, humeros, manus, & dorſum petunt: in viris & ſenioribus dorſum & coxas cum femoribus. Sub reverſionibus autem, ad interiora tendentibus, in illis iterum magis caput, fauces & thoracem, in his hypochondria, inteſtina, renes, & veſicam quærunt.

(1) Vid. *Io. Weyers Arzneybuch von etlichen bisher unbeſchriebenen Krankheiten, von Schurbauch, von Varen, Dracontiis, Maden, Nachtgriff &c.* Frf 1588. 8. Cujus tractatum de Varenis agentem latine convertit *Hen. Smetius* in *Miſcell. medic.* p. 227.

§. 469.

Rheumatiſmis *febris* ſe interdum adjungit; unde *acuti* appellantur, & ipſa febris *rheumatica* dicitur, modo levior, intra duo aut tres dies defervescens; modo gravior, cum acerbiſſimo complurium partium dolore, interdumque etiam uiverſæ cutis vel ſingularum partium tumore. Eadem noctu potiſſimum exacerbatur, præterea que leviſſima corporis denudatione ingraveſcit, & largiſſimos extrudit ſudores. Tuſſicula ſicca frequens in multis ſimul præſto eſt. Ante quartum vel nonum diem ægri rariſſime levantur, vixque ante tertiam aut quartam hebdomadem prorſus liberantur, ſummopere eheu emaciati. Urina per totum morbum rubra eſt, nec ſere ſine ardore mejitur. Sub finem aliquando præmagni tumores lymphatici in aliqua partium affectarum externarum oriuntur, qui nullam fere admittunt dicuſſionem, & aperti ulcera cacoethea relinquunt. A quibus vero diſtinguas tumores molles circa articulos naſci

ſolitos; quibus ægri allevantur. Sed hæc eadem materies per univerſam cutem diffuſa interdum ſubito interiora, inprimiſque cerebrum & pulmones petit, cum funeſto eventu (1).

(1) Vid. *Ill. Stoerkii ann. med. II. p.* 119.

§. 470.

Arthritis magis quam rheumatiſmus ad certas ætates adſtricta eſt, ſpaſticiſque agitationibus intra partes tendineas & ligamentoſas articulorum abſolvitur, ſic, ut modo totos plexus tendineos. modo pauciores tantum fibras occupet, & dolores acutos, vellicantes, ac rupturam quaſi minitantes; per intervalla quidem nunc vehementiores, nunc tolerabiliores, efficiat. Neque ſolos tamen articulos ea ſemper occupat, ſed & interdum latius ſe perinde ac rheumatiſmus diffundit, aut hac ſaltem ratione conſpirationem quandam cum hoc ipſo alit. Aliquando etiam, ut is, metaſtatica eſt, & eryſipelatodes.

Imbecillitas viſcerum ad officinam chyli pertinentium in pleriſque ægris præſto eſt cum anorexia, inflationibus, & quadam moeſtitia. Inque fœminis quam multis menſtrua præmature atque copioſius juſto fluere conſueverunt.

§. 471.

Videtur autem arthritis ex peculiari ſucco morbido prognaſci, quem natura ad præternaturalem legem coquit & per iſta plerumque vaſa, quæ articulorum ligamentis ac membranis, non minus quam tendinibus [illegible]gma ſuum naturale largiuntur rariſſime in ipſo articulorum cavo, per glandularum ibi poſitarum arteriolas, mediante rubore inflammatorio h. e. inflammatione ſine febre, deponit.

Atque is ſuccus arthriticus ſub initio fere ſimilis eſt humori lacteo (1), & ejuſdem naturæ ac materia calculorum renalium, qui ſubinde etiam ex eodem in arthriticis corporibus generantur; quorumque urina in inveterata arthritide aliquando talem ſuccum etiam ſecum vehit, indeque ſtatim ab emiſſione in gelatinam quaſi coagulari conſpicitur. Progreſſu temporis iſte condenſatur in ſuis receptaculis, tandemque prorſus in friabilem terram albicantem tranſit. Quapropter tumores arthritici initio molles ſunt, foveaſque pæne ab impreſſo digito admittunt. Senſim vero, & poſt plures demum annos, iidem indurantur ac ſimul aſperiores fiunt, tandemque adeo ſponte diſrumpuntur.

Oportet autem humori illi lacteo acre quidam ſimul ineſſe, velut ex rubore laeto cruoris e vena miſſi, nec valde denſi, non minus quam ex dolore rodente ac perforante quaſi manifeſto apparet; ut luculentas humorum acriorum collectiones in arthriticis corporibus, perinde ac excretiones taceam: de quibus infra adhuc ſpeciatim dicetur.

Interim materiæ hujus generatio non ſimul & ſemel, ſed ſucceſſive & admodum lente contingere conſuevit; ſic quidem, ut initio, prægreſſis variis rheumaticis capitis, faucium, aurium, malarum, pectoris, dorſi, affectionibus, eadem unum vel alterum pedis aut manus digitum occupet, aut exigua tubercula, lenti æqualia, ſuper uno vel altero tendine efformet, deincepſque paullatim ad plures articulos tranſeat; cum eo tamen, ut aliqui principaliter afficiantur, indeque etiam humore concreto ac indurato plus minus poſtea incurventur, ſic ut flecti demum amplius ſe non ſinant.

Ad rheumatiſmum autem non opus videtur, ſpecificam quandam materiam acrem in ſanguine (qui ipſe etiam hic admodum tenuis atque floridus apparet) ad-

ſumere; ſiquidem ſola ſæpe ſanguinis miſſio, aut ſpontanea evacuatio (2) eundem tollit. Ceterum vero colluvies ſeroſa tanquam altera primaria cauſa rheumatiſmi omnino accuſanda eſt; unde etiam permultis morbis, ab hac cauſa ſuſcitatis, frequentiſſime ſe adjungit, iiſdemve ſuccedit. Rariſſime ex ipſa muſculorum ſuperficie gelatinoſus humor exprimitur, a nemine adhuc fere niſi a Drelincurtio in diſſectione repertus (3).

(1) Vid. *Act. Hafn. V.* 80.

(2) Vid. *Guil. Ballonii Epidem. & Ephemerid.* L. II. p. 182.

(3) Vid. *Clopt. Havers Oſteolog. Diſc. IV.*

§. 472.

Arthritis & rheumatiſmus permultas cauſas remotas, tam internas quam externas, inter ſe communes habent. Cujuſmodi ſunt dyſenteria, diarrhoeæ & febres intermittentes ſuppreſſæ, repulſa ſcabies, fluxus ſanguinei intercepti, tranſpiratio ſuffſlaminata, neglecta venæſectio & ſcarificatio, liquorum ſpirituoſorum abuſus, vehementiores mentis alterationes, corporiſque ſubitaneæ refrigerationes. Speciatim vero rheumatiſmus a veſicatoriis iteratis & fonticulis diu geſtatis poſteaque neglectis, itemque ab ulceribus chronicis, veneno ſaturnino, qualitercumque in corpus delato, vaporibus mercurialibus, ambuſtis, vexatis, luxatis & fractis inducitur. Prætereaque febribus intermittentibus in ſuis circuitibus ſeſe aliquando adjungit.

§. 473.

Nec uno modo ſolutio rheumaticorum & arthriticorum affectum contingit, ſudoribus nempe, urina mucoſa aut ſabuloſa rubra vel alba, febre diarrhoea, dyſenteria, hæmorrhoidibus, mictu cruento, ptyaliſmo, ſputis, furunculis, ulceribus, ſcabie, varicibus, abſceſ-

ſibus ani, vomitu bilis, puſtulis, aliiſve exanthematibus, varis & gutta roſacea; ſic tamen, ut non in perpetuum iſti inde tollantur, ſed ſubinde iterum recurrant.

In intenta arthritide convulſiones & tetani metuendi ſunt, perinde ac in illo rheumatiſmo, qui cum vehementia ſubitoque perioſteum & ipſam oſſis ſubſtantiam prehendit, quo intra paucos dies os abſcedit & carioſum fit, & mortis adeo periculum iminet.

Arthritis ſupervenire colicæ, chloroſi, melancholiæ, aſthmati, febri, morbis cutaneis, fluxibus ſanguinis nimiis, ſcorbuto, ac hydropi conſuevit; huncque, ſi recens adhuc eſt, tollere aliquando valet. Lui venereæ etiam interdum ſe immiſcet. Rheumatiſmus & arthritis, ſive vaga fuerit, ſive fixa, ſub regreſſu ſuo peſſimos gignunt morbos, colicam, cardialgiam, ſingultum, dyſenteriam, phthiſin, aſthma, paralyſin, coecitatem, febres inflammatorias, hecticam, apoplexiam, catarrhum ſuffocativum. Alias vero, dum nullam curationem recipit arthritis, hydropem demum aut tabem ſaltem infere ſolet.

Nullus autem morbus frequentius a parentibus trahitur, quam articularis; & tum quidem raro perfecte ſanatur.

Multis ſub adultiori ætate ſpontaneæ ſudationes matutinæ in lecto circa æquinoctia contingunt, quas negligentius tractatas aut ſponte ceſſantes rheumatiſmi demum plerumque excipiunt.

Ex longo rheumatiſmo atrophica demum & ad motum impotentia redduntur membra. Sique perioſteum is diu admodum occupavit, fracturæ oſſium ſpontaneæ demum accidere poſſunt.

Iſchias chronicum aliquando abſceſſum muſculorum

abdominis vel cruris, & partium internarum adeo producit, quem dein tabes ſubſequitur.

Sed & interdum abſceſſus ad coxam ſuppuratorius, interdum ulcus articuli, caries oſſis, & luxatio coxæ pro morbo coxario imponunt, & prognoſin valde incertam atque dubiam reddunt.

Lumbago interdum ſubitaneo abdominis tumore, velut tympanitico, ſolvitur.

§. 474.

In curatione rheumatiſmi ſimplicioris, quem & frigidum nonnulli vocant, ſtatim confert ab initio ſanguinem ex ipſa parte laborante, ſi fieri poteſt, alioquoties, prout neceſſitas poſtulat, mittere, vel etiam eidem membro cucurbitulas, inciſa cute, admovere, aut ſanguiſugas applicare. Deinde porro levioribus catharticis, qualis eſt pulvis pleuriticus Mynſichti, ad ſcrupulum per trihoria datus, aut mixtura ſimplex camphorata, in cujus uncia dimidia ſoluta eſt extracti panchymagogi Crollii drachma dimidia, ad quadraginta guttas iiſdem intervallis exhibita; ut & diaphoreticis remediis veluti pulveribus ſalinis & camphoratis, cui ſulphuris flores etiam adjiciendi, aut mixtura antiſcorbutica Drawizii congeſtionem diſcutere.

In pertinaciori morbo perſæpe cucubitularum coecarum, fricationum, veſicantium, ſinapiſmorum, urticationum, aut ſonticulorum uſus, quin &, ſi fixus eſt dolor, ſetacei aut cauterii e bombace parati & laboranti parti impoſiti (1), neceſſarius eſt. Sique in perioſteo tibiæ, cui cutis ſaltem ſupertenſa, dolor vehemens ac longus eſt, juvat etiam hanc uſque ad os ſcalpello incidere; intus vero decoctum Viennenſe (2) aut ligni guajaci cum cortice, itemque ſpiritum antiſcorbuticum Drawizii, & corticem Peruvianum exhibere: qui & in arthritide vaga rheumatica, itemque in rheumatiſmo

febrili non inefficax eſt; non omiſſa quidem tum ſanguinis miſſione & purgantibus antiphlogiſticis, aliiſque alterantibus atque temperantibus medicamentis.

Præterea balneum formicarum, aut thermæ, inprimis ſulphureæ, itemque æquæ temperatiores minerales, & electricus ignis, in longo ac rebelli reumatiſmo conveniunt.

Ubi vero cum arthritide iſte copulatus eſt, tum mercurius ſublimatus eadem ratione ac in lue venerea exhibitus ceteris fere cunctis remediis palmam præripit.

A topicis qualibuſcunque, excepto emplaſtro de hyoſciamo, ſtudioſe cavendum eſt, utpote quæ non niſi materiam rheumaticam ab uno loco ad alterum pellendo infida omnino remedia ac inſecura exiſtunt.

Ad *arthritidem* autem confert maxime bryoniæ radix purgandi ſcopo ſæpius aſſumta, decoctum ſaturatius radicis ſaſſaparillæ aut ſtrobulorum pini ex cereviſia, ſpiritus antiſcorbuticus Drawizii, & antimonium crudum, in morſulis inprimis, prouti a *Kunkelio* fuerunt compoſiti ac uſurpati. In inveterato ac rebelli malo inunctio mercurialis præſtantiſſima eſt, cum eo, ut ptiſana demulcens ex ſaſſaparillæ, bardanæ ac liquiritiæ radice loco potus ordinarii cum decenti regimine adhibeatur, & ſalivæ fluxus, interpoſitis catharticis, arceatur, tametſi iſte quidem in ſe non eſt damnandus. Tophaceas concretiones oleum animale Dippelii illitum, aut ſtillicidia ex aqua molliente ac reſolvente nobiliſſimarum ſtirpium virtute imprægnata, quoad ejus licet, diſſolvunt. Atrocioribus vero doloribus leniendis aqua calcis vivæ cum aceto; aut cataplaſma ex foliis hyoſciami, lini ac fœnugræci ſeminibus, & lacte inſervit.

(1) Cf. *Pouteau l. c.* p. 49.

(2) In hujus uſu probe obſervandæ ſunt cautelæ, quas beat. *Werlhofius* propoſuit L. *de limitandis laudibus & vituperiis morborum.* p. 28.

PODAGRA.

§. 475.

De Podagra ſeorſim præcipere aptius mihi viſum eſt, quam cum arthritide ipſam copulare ex communi medicorum ſententia. Quamquam enim affinitatem quandam cum articulari morbo eamdem alere intelligo; longe tamen aliam ſcenam ludit, atque acutorum affectuum more, & ad leges typicas incedere, ſæpeque etiam ad eaſdem reverti, conſuevit; longe atrociores quoque dolores facit, & a materia multo ſubtiliore, multoque acriore, quam arthritis, haud dubie producitur: quo accedit, quod contagioſam indolem habere videatur; nec tam facile ſanationem, quam hæc, recipiat; neque ſemel ſalutatos, niſi in perniciem corporis, dimittat unquam.

§. 476.

Eſt ergo podagra, niſi me omnia fallunt, ſingularis prorſus morbus acutus ac inflammatorius, qui ſedem in ipſis articulorum vinculis & tendinibus muſculorum, cum membranis oſſa cingentibus figit, & ſic obſervatur. Quandocumque accedit aut revertitur; id quod quidem omni die anni, ordinarie tamen ſemel vel bis circa æquinoctia vel ſolſtitia, aut ſerius altero vel tertio demum anno fieri abſolet; tum plerumque adventum ejus diverſæ corporis debilitates, velut præcurſores, prænunciant: gravitas nempe corporis, dolor capitis, aut aliarum partium, tuſſis, anorexia, lacryma & ſaliva acris, urina limpida aut turbida, inſomnia, irregularis horror, & venarum circa locum affectum intumeſcentia, itemque ſurarum aut digitorum pedis ſpaſmus. Quæ cuncta paullatim increſcunt, donec ipſe morbus cum febre, vomitu, interque hæc ipſa jam memorata pathemata, maximam partem perdurantia,

erumpat. Primus autem paroxyſmus media plerumque nocte, niſi ira, terrore, refrigeratione, malove regimine in victu citius arceſſitus, invadit & deinde quotidianis inſultibus repetit, ac per duas, tres, quatuorve hebdomades ægrum impotentem, lectoque affixum miſerabiliter exercet. Dolor, quem is primum ſentit, illi ſimilis eſt, quem luxata faciunt, ſimulque ſenſum quaſi aquæ frigidæ adfuſæ inprimit affecto loco. Is ipſe vero in multis diverſus eſt & diverſum quoque ambitum habet. Dolor in permultis etiam ex uno pede in alterum migrat, aut utrumque ſimul paullatim comprehendit, vel manum aut genu etiam occupat, aut in hæc loca proſilit, priora relinquendo. Noctu omnia ſymptomata ingraveſcunt. Cutis affectæ partis nec minimum contactum ferre poteſt, & non ſolum tenſa eſt, ſed ſimul etiam tumet cum conſpicuo rubore. Ubi morbus ad finem properat, ſudor tam ex toto corpore, quam ex affecta parte erumpit, quæ ante ſicca erat; & in vicem doloris torpor aliquis ac rigor ſubſequitur, qui interdum per plures annos remanet. Sub finem nonnullis quoque ſanguis ex ani venis fluit. Lotium per totum fere morbum acre eſt, & ardet, & arenoſum limum deponit. Sudor multis fœtidus aut lixivioſus eſt, argentumque denigrat. Finito circuitu cutis prurit & plures ſquamulas furfuraceas dimittit.

§. 477.

Podagra vix pueri laborant, niſi hæreditaria ſubſit qualitas: jus enim hæreditatis is maxime morbus in prolem, quamquam haud ſine diſcrimine, exercet: vix etiam fœminæ, niſi hyſtericæ aut vetulæ, quibus menſtrua ceſſarunt.

In junioribus ea inprimis definitas periodos obſervat, eoſque etiam univerſim atrocius exercet: quemadmodum contra ſeniores & quos jam diu vexavit, ſe-

gnius; ſic, ut hi tandem ægritudinem magis, quam dolorem experiantur.

Quo longius intervallum inter duos circuitus interceſſit, eo plerumque longior ac vehementior ipſe paroxyſmus eſſe conſuevit; & viciſſim.

Pulſatorius dolor in pede laborante, ac in ſomno pavores, & tumor pedis ſtatim ad initio accedens, brevem morbi durationem denuntiant.

Ubi exanthemata prurientia in pede olim affecto ſponte efferuntur, hæc hominem a paroxyſmo tunc immunem præſtant.

Neque veró ſemper materia podagrica ad pedem, manum ac genu defertur; ſed ad interiora interdum decumbit loca, pernitioſo quidem modo; præſertimque veſicam occupat, atque paralyſin, inflammationem, dyſuriam, & mictum cruentem inducit: quibus malis ſeniores inprimis patent. Prætereaque ubi natura prorſus a molimine ſuo excretorio, hoc quidem reſpectu ſalubritatem podagricis præſtante, deflectit, tandem plerumque in lithiaſin, arthritidem univerſalem, hydropem, tabem, paralyſin, apoplexiam aut viſcerum inflammationem acutam & gravem illi incurrunt. Atque ejuſmodi acuti morbi etiam ſubito & cum ſummo vitæ periculo oriri ſolent, ſi colluvies podagrica intempeſtive retrocedit aut ineptis medicamentis topicis reprimitur.

Juniores, ſi podagrici fiunt, raro ad ſenectutem perveniunt.

Iſchiaticum malum ſæpius reverſum in podagram demum atque gonagram tranſire conſuevit.

Denique

Denique vero præmagnam imbecillitatem podagra in pedibus ſenſim relinquit, adeo, ut, ubi inveteravit, contractos fere artus faciat, quibus uti ad motum ſine baculo aut graculis homo amplius vix poſſit. Præterea quoque id, quod craſſiſſimum eſt de humore morbido, membranis adhæret; & ſingulis paroxyſmis cumulatum, interdum in cretaceam quaſi materiem induratur, ſenſimque articulos opplet, eorumque frangit mobilitatem.

§. 478.

Quæſtio nunc incidit, cur quidam homines tantum podagrici fiant & unde podagra oriatur? Quam vero non magis diſcutere me poſſe, quam multas alias hujus generis, v. c. undenam quidam homines miliaribus exanthematibus, aut eryſipelati, aut anginæ, ſubinde & κυρίως ſubjiciantur, lubenter confiteor. Quid? quod longe abſtruſiorem adhuc eſſe podagræ, quam memoratorum morborum, materialem cauſam, fateri cogor. Tametſi quidem non ignorem, humorem podagricum eſſe excrementitium, ſubtilem, acrem, mobiliſſimum; quem natura lente & per intervalla in corporibus nonnullis præparat & mediante febre ulterius coquit, & ad locum determinatum defert ac ſucceſſive demum inde expellit; illud tamen me omnino latet, quomodo iſte intra ſanguinem oriatur & quid maxime illum ingeneret. Certe tantum abeſt, ut ab ira, venere & baccho materia podagrica producatur, ut tam ii, qui ſobrietatem atque temperantiam ubique colunt, non raro podagram experiantur, quam, qui intemperantiſſime vivunt, liberi prorſus ab ipſius furore permaneant. Quo quidem prorſus haud negatur, qui ſemel podagrici facti ſint, ab excandeſcentia, & immoderata concumbendi atque debacchandi voluptate enormiter lædi ac debilitari, ſic, ut lætior ſeges ejuſmodi excrementitiæ materiæ poſthæc inde propullulet. Pabulum enim hæc res

peripneumoniam cum ſui ſatellitibus, huc paralyſin, lethargum, apoplexiam ſuſcitando; tum communia quædam auxilia neceſſaria ſunt, quæ humorem morbidum in partem, quam prius occupaverat, revocent; idque efficiunt larga ſanguinis miſſio in pede inſtituta, & poſt hanc veſicatoria ampla ſuris utrinque impoſita, & purgantia atque diaphoretica, cujuſmodi ſunt pulveres camphorati, quales §. 477. præſcripſi. Verbo, omnibus viribus contendendum eſt, ut per omnes vias humor morbibus ad vitales partes delatus perniciſſime eliminetur; alias intra nychthæmerum mors metuenda eſt. Sin apoplexia aut lethargus præſto ſunt, emetica medicina etiam uti oportet: quod ſi vero hæc mala omnem deglutitionem prohibent, cathartica ſedulo ſunt per clyſterem in alvum injicienda. Ulcera autem a veſicantibus facta convenit per duas minimum hebdomades ſervare aperta; quam in rem balſamum Arcæi ipſis optime ſuper imponitur.

CLASSIS V.

SPASMI.

INTRODUCTIO.

§. 481.

Ad novam classem morborum describendam progredior; qui tametsi quoque, uti illi in præcedenti classe, ex parte insignes dolores inferunt, id tamen phænomenon inter se magis commune habent, unde cognosci possunt, ut vehementer distenta membra, aut contracta, aut mirum in modum huc illuc agitata in iisdem appareant: quod vitium Græcis σπασμὸς, Latinis nervorum distentio generatim appellatur.

Quemadmodum vero externæ partes ad sensum affici sic observantur, quatenus vel ex carnibus constant, vel ab his reguntur, sive in universum omnes simul, sive singulæ, velut caput, oculus, maxilla inferior, labia, membrana narium pituitaria, brachium, manus, crus, digiti manuum & pedum, atque coles; ita quoque id genus mali internis partibus omnibus ac singulis, velut linguæ, faucibus, columellæ, laryngi, œsophago, ventriculo, intestinis, vesicæ urinæ, ductibus biliferis, & cordi similiter incumbit, siquidem aliquas earum ex toto, alias vero ex parte Creator summus ex fibris carneis pariter fabricavit.

De singulis vero harum partium spasmis minime necesse est, ut in præsenti seorsim exponamus; quum permultæ nonnisi sede, neutiquam vero causis ac medela inter se differant, aut sub alio genere, aliave morborum classe comprehendantur, aut tamquam symptoma dumtaxat ad alios morbos principales accedant. Quapropter de his saltem, quæ summa genera spasmorum efficiunt, hoc loco præcipiemus.

TETANUS. SPASMUS. CONVULSIO.

§. 482.

Enimvero graviſſimum Spaſmorum genus illud eſt, quod τετάνȣ appellationem a Græcis eſt adeptum, & Latinis Rigor nervorum dicitur. In hoc cervix, omniaque loca capite inferiora cum rigidiſſima immobilitate in rectum diſtenduntur; quod proprie τέτανος dicitur; aut in priorem partem curvatur, ut mentum pectori appreſſum ſit, ἐμπροσθότονον tum vocant Græci; aut denique in poſteriora convellitur, ſic, ut rigeſcente dorſo & pectore caput ſcapulis videas committi, ὀπισθότονον appellant (1).

(1) Vid. *Hippocrates* L. *de dieb. judic.* p. 73. *L. III. de morb.* p. 491 & L. de *internis affect.* p. 591.

§. 483.

At plures notæ præter has etiam ſequuntur. Qualiſcunque enim Tetanus fuerit, inferior maxilla plerumque ſimul convellitur, & ſuperiori tantopere apprimitur, ut neque vectibus, neque cuneis diduci queat. Oculi in quibuſdam huc illuc agitantur, in aliis immoti atque aliquantum ex orbita protruſi apparent, in aliis diſtorti ſunt. Senſuum vigor aut integer aut nullus eſt; atque in priori caſu æger ingentibus doloribus excarnificatur. Idem interdum delirat, aut ſimilis homini furibundo redditur, vel melancholica tentatur, & vocis uſum perdit, & per nares potionem ac ſorbitionem interdum refundit, pugnoque policem includit. In Emproſthotono, ſi ſummum gradum conſecutus eſt, pedes ad incurvatum caput accedunt, totumque corpus quaſi in globum convolvitur. In Opiſthotono vero inflexi ſunt cubiti, cruraque diſtenta aut inflexa caput autem

ſic retrorſum flectitur, ut calcem feriat, unde difficillima reſpiratio, atrociſſimique dolores inferuntur, ægerque vix ab iis, qui adſunt, continetur, quin e lecto excidat. Idemque, cum delirat, continere ſe non poteſt; &, cum dolor detinet, interdum ſurſum proſilit, ubi vero remiſerit, quietem agit. Perſæpe denique febris tetano accedit aut ſtatim ab initio præſto eſt.

§. 484.

Ipſe vero morbus vel per ſe hominem prehendit, vel gravioribus aliis generibus ſpaſmorum ſe immiſcet; &, ſi prius eſt, per aliquot horas tantum, aut per unum alterumve diem eundem torquet, & deinde iterum dimittit; aut per intervalla nunc longiora, nunc breviora recurrit, ac per unum menſem aut plures interrupta ſerie continuat.

Is autem tetanus univerſalis tamquam morbus primarius & ab inquilinis cauſis ſuſcitatus in regionibus Europæis oppido rarus eſt; in meridionalibus vero, & Americanis multo frequentius, etiam tamquam ſympathicus atque ſymptomaticus affectus, occurrit (1).

(1) Vid. *Medic. Obſerv. and Inquiries by a Soc. of Phyſic. in London.* vol. I. n. 12. p. 87.

§. 485.

Particularis tetanus ſive potius Opiſthotonus, qui muſculos ad maxillam pertinentes occupat, quemque hodie *Spaſmum maxillæ inferioris*, noſtri *das Wangenſchürgen* appellare ſolent, Græci vero nonnulli cum *Aretaeo* ſtricte τέτανον appellarunt (1), in Europæis regionibus non ita infrequens eſt, & præſertim infantes recens natos & lactantes, aliquando tamen etiam adultos & ſenes, comprehendit, & ſic obſervatur. Clancu-

lum fere obrepit, & rarius ſigna adventus dat per luculentas convulſiones. Jectigatio, pavores & vagitus inter initia apparent. Alvus nonnihil adſtricta eſt, & feces dimittit juſto duriores, quæ progreſſu diverſicolores, ſpumoſæ atque fœtidæ redduntur. Lotium inter initia modo multum aquoſum mingitur, modo compluribus horis ſupprimitur. Facies rubore fugaci ſubinde perfunditur, inque ipſius muſculis agitatio ſpaſtica obſervatur. Difficultas quædam ſuctionis atque deglutitionis paullatim accedit, & lac per nares cum tuſſicula & ſingultu extunditur. Maxilla, immiſſo in os digito, difficulter diducitur. Reſpiratio ſenſim anhela, ſpaſtica & gemebunda fit. Vox initio acutior, nunc rauca evadit, tandemque in obſcurum ſaltem murmur abit; paucis initio intercipitur, pluribus aliquot ante mortem diebus. Procedente malo maxilla adeo adſtringitur, ut vix cochlearis manubrium immitti queat. Collum etiam obrigeſcit. Facies paullo rubet ac tumet, maculiſque rubicundis obſeſſa eſt. E naribus viſcoſa deſtillat proluvies. Superiora ſudore frigido perfunduntur. Abdomen totum intumeſcit; atque nunc quidam fœtidiſſima evomunt, coloreque croceo tingentem linteamina urinam reddunt. Articuli membrorum fere contracti ſunt. Permulti ægri alterutram manum ſubinde ad os & nares adducunt, iterumque retrahunt. Sub mortem viciſſitudo quædam ſpaſmorum & paralyſium in faciei muſculis & membris obſervatur, cum livore vel diſtorſione labiorum ac ſtridore dentium; urina autem, atque feces clanculum elabuntur. Tandem vero ſub convulſionis cujuſdam exacerbatione aut inter lentam reſpirationem atque ſpaſticos thoracis motus miſeri ægri inter alterum & decimum quartum diem exſtinguuntur (2).

Præter hunc ſatis cognitum maxillæ tetanum alius, huic prorſus contrarius, hactenuſque vel non viſus vel

prætervifus, mihi memorandus eft, quem ante aliquot annos in muliere poft priorem, quafi ab hoc relictum, fpectavi ac etiamnum confpicio conftanter; in quo quippe maxilla ante priorem protruditur, fic, ut utriufque dentes prorfus fe non contingant, & mafticatio cum difficultate quadam peragatur. Vix credibile eft, quod articulus & mufculi maxillæ ejufmodi iniquam pofituram tam diu confervare queant.

(1) Vid. *Aret. L. I. c. 6. de cauf. & fign. acut. morb. Galen.* in *Finit. med.* in *Introduct.* & *L. de mufculor. diffect.*

(2) Cf. *I. G. Brendelii* Progr. *de fpafmo maxillæ inferioris infantili.* Gott. 1757. & *Act. Helvet.* vol. I. p. 64.

§. 486.

Violenta & acuta linguæ extrufio, *Gloffocele* dicta. Verus etiam tetanus particularis eft; qui vero per fe nunquam hominem, quantum fcio, infeftare folet, fed aliis gravioribus fpafticis ac convulfivis, & ex his mixtis affectibus tamquam fymptoma adjungitur.

§. 487.

Σπασμός Græcis ftricte dictus, Latinis vero nervorum diftentio, (rectius contractio mufculorum) ejufmodi eft affectio, in qua unum membrum vel plura fimul impetuofe & tam vehementer contrahuntur, ut reduci aliquamdiu nequeant ad priftinum ftatum, mufculis ad fuum principium præter voluntatem contractis: unde membrum a naturali figura dehifcit, & vehementiffimo torquetur dolore, qui modo levius, modo atrocius infultat, virefque profternit.

Is affectus, æque ac Tetanus, modo acutus eft, modo longus & periodicus, modo primarius, modo fymptomaticus, & cum fanum hominem, tum jam

ægrotantem adoritur, atque ſub ſe, tamquam ſpecies. Spaſmum cynicum, Torturam oris, Gloſſocoma, Cataclaſin, & Spaſmum flatulentum ſive Crampum comprehendit.

In *Spaſmo cynico*, qui cum acuta febre præſertim oritur, os cum rictu quodam pervertitur, muſculis ejuſdem & faciei verſus ſuam originem contractis.

In *Tortura oris*, labia verſus unum latus violento modo ſubitoque trahuntur, ac in eodem ſitu permanent. Apoplexiam hæc ſæpenumero præcedit, & a paralyſi relinquitur.

In *Gloſſocomate*, lingua enormiter revellitur (1): quod fit tam ſymptomatice in univerſalibus ſpaſticis & convulſivis morbis, quam ſympathice ſubinde in abſceſſibus partium internarum, pulmonum inprimis, & hepatis, & ſepti tranſverſi: ex quo maximus ſuffocationis metus imminet.

Cataclaſis aliquando in acuta & maligna febre ſpectatur; & eſt alterutrius oculi ſpaſtica occluſio.

Crampus denique collum, inprimis vero manuum pedemque digitos aut ſuram tentat, atque unum vel alterum muſculum per breve tempus præter voluntatem cum dolorifica quadam rigiditate quaſi conglobat & convellit, aut ſummo cruciatu, quod rarius tamen evenit, extendit. Σπασμὸς φυσῶδης Græcis appellatur, quod a flatibus h. e. craſſo lentoque vapore in nervorum propagines inſiliente oriri ipſis credebatur.

Ceterum *Priapiſmi* adhuc mentio hoc loco facienda eſt, quem quidem multi propterea, quod coles cum dolore erigitur, ad Tetanum referunt (2); quoniam vero etiam conſtat, quod interdum & ſpaſmo teneatur, ſic, ut non ſolum diſtentus, ſed etiam contortus ſive

convulſus exiſtat (3); hinc eodem jure aliquando etiam ad ſpaſmum ſtricte ſic dictum referri debet. At rariſſime per ſe oritur Priapiſmus, nec niſi a frigore; alias in tetano, colica ſpaſmodica, epilepſia, dyſuria, & gonorrhoea virulenta ſubinde apparet. In cadaveribus adeo ſæpe adhuc animadvertitur.

(1) Vid. *Arctaeus Chronic. paſſion. L. I. c. 7.*

(2) Vid. Cl. *Chriſti. Ludov. Bilfingeri L. de Tetano. Sect. I.* §. 19.

(3) Vid. *Zacut. Luſitan. Prax. admirand. L. III. obſ.* 118.

§. 488.

Quod denique ad *Convulſionem* attinet, hoc quidem nomine anteceſſores noſtri σπασμὸν latine appellare conſueverunt, ipſique Græci ſub hac voce iſtam quoque comprehendunt, uti multi adhuc faciunt; at quidam tamen, ætate noſtra, illud majori jure deſtinarunt proprie illi ſpaſmo, ſive violentæ muſculorum contractioni, quæ cum æque violenta extenſione perniciter alternat, integris ſenſibus. His enim ſuppreſſis, Epilepſiæ nomen affectus adipiſcitur.

Modo vero acuta & brevis, modo longa, tumque vel continua vel periodica eſſe convulſio conſuevit, ac vel cuncta membra ſimul tentat, vel ſucceſſive unum poſt alterum, aut ſingulares tantum partes. Eadem vel in alio fit morbo, vel per ſe talem facit; tamque violenta eſſe poteſt, ut oſſium luxationes & fracturæ inde oriantur. Ipſius ſpecies autem eſt *Riſus Sardonius*, (quem cum ſpaſmo cynico non pauci confundunt (1)) muſculorum faciei & oris involuntaria convulſio cum riſu pariter involuntario, in quo æque ac in naturali pectus, omneſque aliæ partes, quibus riſus fit, commoventur, animus vero non gaudio, ſed dolore atque iracundia plerumque effertur (2). Rarioribus affectibus

annumerandus eſt; & præter communes cauſas maxime a vulnere diaphragmatis, ipſius inflammatione, ſuppuratione, & Ranunculo ſcelerato producitur.

Porro ad convulſiones, tanquam ſpecies, referenda ſunt tremor, ſternutatio morboſa, palpitatio cordis, atque chorea St. Viti; de quibus vero ſigillatim adhuc exponetur.

Dentium ſtridor, τρισμὸς græce dictus, muſculorum maxillarium eſt convulſio, quam hoc loco ſaltem indicare tamquam ſymptoma multorum acutorum morborum ſuffecerit.

(1) Præeunte quidem *Arctaeo Chronic. paſſion. L. I. cap.* 7.

(2) Exemplum eſt apud *Iul. Alexandrinum* de *Salubr.* L. 19. c. 23. & in *Act. Helvet.* I. p. 47. unde clariſſime ediſci poteſt, quam male is riſus involuntarius cum ſpaſmo cynico confundatur.

§. 489.

Quamquam vero in hiſce generibus Spaſmorum (§. 482-488.) diverſimode omnino muſculi afficiuntur; ſcire tamen licet, ſingula iſta non admodum ſpeciales cauſas agnoſcere, unde producantur, ſed communes & univerſales; cujuſmodi ſunt ſuperflua vacuatio, neceſſariæ vacuationis ſuppreſſio, febris magna, angina, venena, draſtica, ambuſta, vulnera, punctiones nervorum, tendinum ex orbita ſua diſtractiones, luxationes, fracturæ, caſus in poſteriora, partus difficilis, pituita primarum viarum copioſa, corrupta, verminoſa, vermes ventriculi ac inteſtinorum effractores, materia podagrica exanthematicaque regreſſa aut retenta, vehementiora animi pathemata, affectiones hypochondriacæ, hyſtericæ, arthriticæ, melancholicæ, & hæmorrhoidales, ebrietas, inedia, frigus, encephali vitia bene multa in menyngibus, vaſis, ipſoque pa-

renchymate per anatomen detecta, & colluvies ſeroſa circa medullam ſpinalem, & caries vertebrarum.

Obſtructiones nervorum, eorumdem nimiam rigiditatem, lentorem fluidi nervei, hujuſdemque dyſcraſiam nolim in cenſum referre cauſarum efficientium, quum nihil eorum vere demonſtrari queat, ſed inanibus duntaxat ſpeculationibus ſuffulciatur.

§. 490.

Nonnunquam ſpaſmi repente hominem adoriuntur, nonnunquam vero prænuntios quoſdam habent, qui illos præſignificant, veluti vertiginem, tinnitum aurium, oſcitationes, tremores, palpitationes cordis, præcordiorum anxietates, dolorem ſpaſticum ſub proceſſu ſterni enſiformi, inflationes, veſicæ urinariæ anive teneſmodem conſtrictionem, auræ frigidæ aut formicationis in artubus ſenſationem. Solutio vero paroxyſmorum ſub vociferatione ac ejulatu non raro contingit. Finito paroxyſmo ingens laſſitudo & ſtupor aliquis in membris relinquitur: aliique etiam animo delinquunt, alii ſoporoſi evadunt.

Eventus autem qualiumcunque graviorum ſpaſmorum, (quam vocem in latiore ſenſu hic ſumo (anceps eſt, inprimis acutorum & continuorum.

Magis horrendi ſunt ſpaſmi qualeſcunque ex inanitione, quam ex repletione, vixque ulla medicinæ ope ſanabiles. Hinc poſt graviſſima vulnera, & poſt quam vis aliam ſanguinis immenſam profuſionem, poſt acutas febres, ac inediam, & ſumme exhauſtis viribus, fere ſemper letiferi. Funeſtiſſimi etiam a lumbricis effractoribus & veneno.

Senſus etiam ſuppreſſi majus periculum in omni ſpaſmorum genere, quam integre, oſtendunt.

Tetanus cum ſuis ſpeciebus magis exitialis eſt, quam cetera ſpaſmorum genera: idemque primo jam die occidit, aut intra hunc & decimum quartum plerumque; ſic nempe, ut & poſt hunc quidam adhuc intereant (1). Certumque exitium eſt, ſi mens in furorem agitur.

Qui ſubito febricitantibus, ſine ullis præcurrentibus ſignis, accidunt ſpaſmi, vomitum bilis præſignificant; quo facto, conquieſcunt.

Qui quartum vero diem in acuta febre tranſcendunt, aut in ſtatu morbi ſe efferunt, itemque cum comate aut phrenitide, perniciem oſtentant.

Et ſpaſmus in empyicis ac ſumme languidis obortus mortem prænunciat.

Qui ex temporum intervallis recurrunt ac diu affligunt, in alios morbos, inſaniam, melancholicam, paralyſin, apoplexiam, ac epilepſiam plerumque tranſeunt, aut tales morbos tamquam comites accerſunt: e quibus duo poſtremi, quod perimunt, peſſimi.

Febris autem ſuperveniens ſpaſmis, eos non raro ſolvit, interdum vero internecionem quoque affert. Alias a luculenta quadam excretione aut exanthemate ipſorum ſolutio expectanda eſt.

Convulſionibus equidem infantes frequentius laborant, quam adulti, ſed facilius quoque eaſdem ferunt, ac reſtituuntur; niſi acutiſſima & maligna febre capti ſint. Pronior etiam eſt ſequior ſexus, quam nobilior, ad ejuſmodi affectiones.

(1) Vid. *Hippocrat. L. III. de morb.* p. 491. & L. *de intern. affect.* p. 592. *Ioſeph. Lieutaud Synopſ. Prax. medic.* p. 154.

§. 491.

§. 491.

Prævisis causis tam multis atque diversis, unde spasmi cujuslibet generis producuntur (§. 489); prævisis etiam eorundem discriminibus (§. 484-488), ac eventibus diversis (§. 481); haud difficulter intelligitur, non omnes illos sanationem recipere, neve remedia quidem postulare, neque eadem omnibus conducere. Quapropter legitima eorundem medela in eo vertitur, ut ad causarum quam accuratissime indagatarum remotionem, quoad licet, a medente respiciatur: id quod vero an detrahentibus, aut replentibus, aut corrigentibus & quibus, aut denique chirurgicis auxiliis fieri debeat, judicio ipsius limato relinquendum.

§. 492.

Itaque, si superflua vacuatio spasmum fecit, hanc idoneis remediis protinus oportet coercere, & deinde corpus cibis euchymis & eupeptis iterum replere; si necessariæ vacuationis suppressio, hanc per sua remedia revocare; si febris magna, temperantia exhibere & quæ ipsam materiam febrilem alterare valent, itemque sanguinem mittere, alvum ducere, vomitiones excitare, & sic porro; si angina, revellentia omnis generis admovere (§. 189. n. 3); si venena, antidotos, aut vomitoria; si purgantia aut emetica drastica, theriacam & ex his parata medicamenta ingerere; si vulnera, si nervi puncti, si tendines incisi aut semidiscissi, partes emollientibus ac relaxantibus sedulo fovere, aut pro re nata cultello dissolvere; si tendines ex sua orbita dimoti, si ossa fracta aut luxata, eadem decenter reponere, & luxatis quoque relaxantia applicare; si partus difficilis, eundem, quoad licet, accelerare, clysteres oleosos sæpe in alvum infundere, sanguinem e vena educere, & potiones ex selectis antispasmodicis, quæ infra nominabuntur, in intervallis exhibere; si pituita prima-

rum viarum & vermes in causa sunt, emetica, purgantia, & anthelmintica dare; si materia exanthematica regressa aut retenta, selectioribus diaphoreticis, camphoratis, epispasticis vel etiam cucurbitulis uti; si animi pathemata vehementiora, nervis alium characterem & menti aliam ideam imprimere; sin alii morbi spasmos accesserunt, iisdem idoneis remediis succurrere; si ebrietas, aquam frigidam, aut calidam, aut lac præbere, & clysteres quoque injicere; si inedia, corpus delibatis potibus ac cibis replere & vires repente reficere; si frigus denique, frictiones pannis calidis, cum infusis diaphoreticis, &, si speciales partes spasmo tentantur, fotus ex emollientibus ac nervinis rebus admovere.

Ceterum in permultis casibus opportunum est, naribus spirituosa submovere, medullam spinalem & ipsas partes laborantes unguento emolliente perfricare, clysteres oleosos infundere, artus, in quibus auræ frigidæ sensatio spasmum prænunciat, ligaturis constringere, ægros in balneum calidum aut frigidum demittere, &, si deglutire valent, liquorem cornu cervi succinatum, spiritum bezoarticum Bussii cum liquore minerali anodyno Hoffmanni mixtum, essentiam ambræ, aut moschum cum aqua epileptica Langii, &, si sensus vigent, opiata subinde propinare; postremo, si mens alterata est aut sensus aboliti, magnos strepitus & fragores per tympana, tubas, tintinnabula, pulveremve pyrium excitare.

Convulsiones infantum sæpe emetico ex sulphure antimonii, quod auratum dicunt, cum aliquot moschi granis dato, brevi conquiescunt.

Denique vero in omni spasmo protractam meditationem, desidiam, frigus, æstum, iram, terrorem, tristitiam, metum, cruditatem, & quidquid vires consumere potest, vitare oportet.

RAPHANIA.

§. 493.

Eſt præterea morbus ſpaſmodico-convulſivus vulgo dictus (*die Krampfſucht*, *Kriebelkrankheit*), qui ſubinde, at fere ut peſtis rariſſime, per populum graſſari conſuevit, & plures civitates, vicus, pagos, regiones paullatim invadit (1); quem cum Ill. *Linnéo* ſimplici Raphaniæ nomine inſignire placet, non quidem, ut cauſam ejus efficientem talem eſſe credam, qualem is reperiſſe ſibi viſus eſt (2); ſed, ut breviſſime ſaltem ac uno verbo morbum appellare poſſim, qui ſic deprehenditur.

Extrema initio ſtupor, dorſum dolor occupat, cum ſenſu punctionis atque formicationis per totum corpus. Aliquamdiu poſt membra modo obrigeſcunt, modo convelluntur, modo contrahuntur, oculis ſimul rigidis aut diſtortis, oreque ſæpe diſtracto; pharynge conſtricto, revulſaque lingua. Muſculi omnes vehementer dolent, ſic, ut ægri quidam præ dolore vociferentur, quin adeo delirent, ac furibundi huc illuc, niſi vinculis coerceantur, diſcurrant, graveſque ſibi injurias inferant. Alii viſum perdunt, alii rationem, ſic, ut vel ſtulti, vel melancholici, vel maniaci evadant. Interdum quoque febris atque bulimos ſe immiſcent. Multique præterea ægri nauſea & vomitione torquentur: multis alvus per totum morbum fluit. Artus poſt repetitos motus convulſivos ſubinde intumeſcunt, ſæpeque etiam veſiculæ aqueæ ac tubercula, aut exanthemata miliaria in iiſdem exſurgunt. Quibuſdam ſanguis ex naribus fluit, aut ex pulmonibus rejicitur. Aliis ungues de digitis decidunt extremorum. Paroxyſmi ſemel, bis, ter & amplius de die redeunt, ac intra unam aut duas horas iterum decedunt, ſudore & ſopore ſæpiſſime ſuccedente, ac ſtupore ſuperſtite. Atque hæc tota

affectio modo cito intra primam hebdomadem, modo tarde intra unum vel duo, quin plures menses finitur, sic, ut multi quidem pereant, alii vero, servata vita, in alios nervorum morbos, epilepsiam, mentis affectiones, paralyses, tetanum, aut in phthisin conjiciantur, aut denique salubriter per sudores atque scabiem judicentur. Multis, finito morbo, vertigo, amblyopia, cœcitas, auriumve tinnitus aliquamdiu remanet. Aliquando etiam prior morbus recurrit; hujusque præsagium voracitas exhibet.

(1) Vid. *Gregor. Horstii Oper. med. T. II. L. VIII. obs.* 22. de morbo convulsivo maligno & epidemio, qui an. 1596. & 1597. per Hassiam, Westphaliam, episcopatum Coloniensem, & vicina loca sæviit, & post aliquot lustra iterum in Hassia grassatus est. *Gottlieb Budæi Consil. medic. von der Krampfsucht oder Kriebelkrankheit, welche an unterschiedlichen Orten im Churfürstenthum Sachsen und dem Marggrafthum Oberlausitz grassiret.* Budissin 1717. 8. *G. W. Wedel* & *J. C. Wolff* diss. *de morbo spasmodico epidemico maligno in Saxonia, Lusatia, Pomerania, vicinisque locis an.* 1716. *&* 1717. *grassato & adhuc grassante.* Jen. 1717. *W. H. Waldschmied* diss. *de morbo epidemico convulsivo per Holsatiam grassante*, Kil. 1717. *Act. Vratisl.* 1717. M. Jul. p. 87. 90. seq. M. Decembr. p. 397. *A. Vateri* diss. *de morbo spasmodico populari Silesiæ.* Vit. 1723. & Poloniæ, in territorio Moscowiæ ac Niesnæ, observante *G. Schobero Act. Vratisl.* 1723. M. Jan. p. 37. *E. Rosen* diss. *de morbo spasmodico convulsivo epidemico* (in Elfsborgensis provinciæ territorio Kindensi an. 1746. & 1747. grassante) Lond. Goth. 1749. *P. I. Bergii Förfök til de gångbara Sjukdomars utrönande, för år* 1754. *och* 1755. Stockh. 1755. ubi epidemicus morbus, qui in Smolandiæ provincia Cronobergensi, & in Blekingia circa Carlshamn sæviit, describitur.

(2) Diss. *de Raphania*, Upsal. 1763. quam invenies in Ill. Aut. *Amœnit. academ. vol. VI.* p. 430. seq.

§. 494.

Atqui vero truculenta hæc lues omnis contagionis expers esse videtur; tametsi nemo fere non, præter infantes lactantes, eidem subjectus est.

Maxime autem letiferum symptoma linguæ revulsio est, & opisthotonus.

Agrypnia continua diuturniorem ac minus tolerabilem morbum prodit. In longum autem protractus in epilepsiam plerumque transit.

Recidivans difficilem sanationem recipit.

Mens qualitercunque alienata perraro ad integritatem suam revertit.

§. 495.

Quemadmodum morbus fatalis ac epidemicus non potest non ab universali quadam causa proficisci; per difficile tamen est, eamdem reperire. Certe in mucilagine & vaporibus venenatis impuri & male cocti panis, in seminibus loliaceis aut raphani raphanistri, frumento intermistis, in clavis ejus secalinis, in prava aeris constitutione, inque larvis insectorum frumentum depascentibus ea perperam adhuc quæsita fuit (1); utique, quum exempla prostent de hoc morbo in unico saltem homine observato (2), quem ab inquilinis prorsus causis oportebat proficisci. Quapropter existimamus, omnes causas materiales, quæ spasmos excitare valent, etiam vim habere, Raphaniam nunc in multis, nunc in paucioribus, nunc vero in unico homine suscitandi.

(1) Plerasque illas hypotheses solide jam refutavit Cel. *Eberh. Rosen diss. cit.* etiam novissimam in textu alle-

gatam, quæ rusticum territorii Kindensis autorem habet. Quod autem ad illam attinet, quam posthæc Ill *Linné* diss. *de Raphania* proposuit de semine raphanistri, inter hordea, unde rustici Suecani panem coquunt, aliquando nimis copiose æstate humida crescentis, tamquam morbi hujus epidemici causa vera & communi; ea præter levem aliquam probabilitatem nihil præ se habet, quod ipsi faveat, quum non nisi inopinato casui de letifera Meleagridis convulsione, in cujus ingluvie nonnullæ siliquæ hujus plantæ repertæ fuerunt, innititur. Certe, priusquam pluribus experimentis in animantibus hujus seminis omnino acrioris venenata virtus fuerit confirmata, illud pro efficiente causa Raphaniæ haberi, me quidem judice, haud potest; quamvis ill. autor permultis speciosis argumentis sententiam suam probare annisus fuerit.

(2) Vid. *Hier. Ludolffi* & *I. Wilh. Woellneri* diss. *sistens casum novi morbi spasmodico convulsivi, rigidi dicti.* Erf. 1727.

§. 496.

Tametsi vero legitima morbi causa nondum potuit reperiri; non ideo tamen is pro incurabili censendus est; quum satis sit, nosse, quod miasma acre, cujus documenta ex historia morbi abunde patent, qualecunque illud demum sit, humoribus inhæreat, & ad encephalum, ad nervos, atque musculos delatum alienationem mentis, certe stuporem, atque violentos motus in corporibus excitet, atque correctionem non minus quam expulsionem a medentibus desideret. Utrumque autem præstari posse absque causæ antecedentis cognitione, manifestum est.

Igitur evacuationem optime præstant radix jalappæ in pulvere quarto quoque die data, & duo vesicatoria in suras vel brachia conjecta, inque novis sedibus post exsiccationem denuo excitata, ut perpetuus efflu-

xus humoris morbidi e corporibus efficiatur. Pueris & infantibus Sinapismi in istorum vicem commode substituuntur.

At correctionem juxta atque expulsionem præstat radix imperatoriæ ad dimidiam drachmam bis vel ter de die data; quæ in multis simul vomitum cum euphoria movet.

Fortassis etiam lac tamquam summa antidotus ad curationem prodest, quum infantes lactantes a morbo immunes maneant.

Sanis ceterum prospiciendum tum purgante medicamento intra mensem bis exhibendo, tum aceto bezoartico ex radicis angelicæ, imperatoriæ, carlinæ singularum uncia dimidia, & aceti libris duabus parato: de quo adulti mane & vesperi cochlear plenum, pueri dimidium hauriant.

Atque quum denique epidemicus h. e. communis morbus haud dubie a communi causa sive interna sive externa proficiscitur; & suspicio quædam in semina venenata cadere potest; secalinis ac hordeaceis, unde panem conficimus, intermista; securum omnino est, licet forte supervacuum, ista a prioribus sollicite repurgare, hæcque postea animantibus domesticis ad devorandum exhibere; quæ, si in similes affectiones ac homines incurrant, nocivam rem quam luculentissime proditura sunt medentibus.

EPILEPSIA.

§. 497.

Vehementissima corporis distentio convulsiva morbus sacer sive comitialis est, quem ἐπιληψίαν Græci vocarunt. Homo eadem comprehensus subito conci-

dit, omnium ſenſuum atque mentis functionibus intercentus: membra in dextra aut ſiniſtra parte, frequentiſſime vero in utraque mirifice una cum capite quatiuntur: digiti aut ſaltem pollices in pugnum contrahuntur: ex ore ſalivæ ſpumoſæ viſcidæque extorquentur: dentes ſubinde ſtrident: vox obſcura eliditur aut prorſus deficit: cor palpitat: reſpiratio cum difficultate quadam ſuffocatoria peragitur: deglutitio quaſi quædam perpetua ac involuntaria exauditur: oculi pervertuntur: urina, ſtercus, genitura interdum præter voluntatem exprimuntur. Interpoſito tempore æger ad ſe redit, & per ſeipſum languidus, pallens, puſillanimis ac contriſtatus conſurgit.

§. 498.

Id genus plerumque per circuitus, nunc rariores, nunc frequentiores, atque lunæ ſæpenumero reſpondentes, revertitur: & in nonnullis duntaxat noctu.. Idem longum etiam eſſe ſolet, at vitæ non periculoſum, quod uſque ad mortis diem hominem comitatur. Qui vero ætate parvula corripiuntur, plerumque intereunt.

Longum etiam malum in alios morbos tranſit, maniam, paralyſin, aphoniam, ſtrabiſmum, cœcitatem, ſurditatem, apoplexiam; tumque vel ceſſat prorſus, vel adhuc perſiſtit, cum aliquo mentis ſtupore; quam alias quoque per ſe inducere conſuevit. Interdum os, aut cervix, aut manus contracta relinquitur.

Viciſſim etiam morbis nervorum variis ſupervenit, ac mortem plerumque adfert.

§. 499.

A vero haud multum abeſt, epilepſiam fieri non poſſe ſine diatheſi quadam in nervorum ſyſtemate, a pro-

catarctica quidem causa aliqua suscitata: quarum omnino variæ exsistunt satis luculentæ. Diathesis vero ipsa obscura est. Quamquam enim in encephalo epilepticorum permulta ac diversa vitia subinde occurrant, velut ichores, abscessus, menynges putridæ, colluvies serosa inter has & alibi in encephalo, sinus venosi indurati, cartilaginei, infixæ spinæ, depressiones cranii, exostoses in interiori tabula; hæc cuncta tamen, quum sæpe adsunt citra epilepsiam, hæcque vicissim adest sine illis, non possunt absolute ac immediate morbum producere; sed occulta quædam dispositio nervorum tamquam causa hujus morbi principalis statuenda est, quæ accedentibus demum illis occasionibus morbum ingeneret.

Ita vero esse, ex eo manifestum fit, quod epilepsia sæpenumero est hæreditaria affectio; quod a levissimis causis, velut titillatione pedum, in nonnullis excitatur; quod, quo sensibiliores nervi existunt, quales in junioribus deprehenduntur, eo magis pronum est corpus in eundem morbum: unde distentio gingivarum a prærupturo dente, & ventris tormina frequenter istum in tenellis producunt; contra vero adulti ab ejusmodi irritamentis, & his quoque fortioribus, nullatenus afficiuntur. Porro etiam nutrix graviori ira aut terrore perculsa proli suæ sæpe ac subito morbum cum lacte infundit, dum ipsa nihil patitur. Quapropter, quum sub ætatis incremento nimis tenera illa ac irritabilis nervorum qualitas emendatur, ipse morbus hactenus rebellis non raro cessat. Quo quisque vero adultior hoc morbo corripi incipit, eo difficilius ille sanatur; siquidem in hujus corpore validam fuisse causam necesse est, quæ istum produxerit, dum in junioribus etiam a levissima inferatur.

Neque vero prædisponens causa ubique videtur ad-

ſumenda eſſe. Poteſt enim gravior encephali læſio, poteſt exinanitio ſanguinis, ut nonnunquam v. c. in parturientibus contingit, poteſt venenum acre ventriculum erodens, poteſt denique laceratio ventriculi aut inteſtinorum a lumbricis eſtractoribus, & immanis terror, etiam in validiſſimis corporibus epilepſiam producere ſine ulla diſpoſitione.

§. 500.

Enimvero inter cauſas procatarcticas hactenus recenſitas memorandæ adhuc ſequentes veniunt: pituita ſanguinis ac inteſtinorum corrupta, verminoſa, vehemens dolor colicus, partus difficilis, imaginatrix vis ingens, paſſiò hyſterica, ebrietas, venus, bilis atra, ſanguis, ichor, exanthemata intercepta, ulcera improvide reſiccata, febres intermittentes ſuppreſſæ, meditatio profunda, inedia, lac acre, & omnes violentæ nervoſi generis adfectiones. Præterea obſervatio docet, nonnullas mulieres, dum conceperunt, fieri epilepticas.

§. 501.

At fomes morbi videtur modo in cerebro, modo in ventriculo, eique annexo tubo inteſtinali, modo in diſtantioribus aliis latere ſedibus, e quibus furtim deinceps per nervorum ductus ſerpit ac progreditur. Hinc vero tres differentiæ Epilepſiæ conſurgunt: quorum una cerebro, altera ventriculo ac inteſtinis aſſignatur, tertia alterius cujuſque partis conſenſu fit.

Quæ in cerebro vel medulla quoque ſpinali deliteſcit, ex eo cognoſcitur, ſi capitis gravitas atroxve dolor, & ſenſuum mentiſque ſtupor aut tarditas urget, & turbulenta inſomnia adſunt, & facies pallet, ipſaque acceſſio, vel nulla prorſus ſymptomatum præſentia,

hominem repente occupat, aut deſtillatio quaſi quædam a capite in pectus, & inde in ventriculum decidua præcedit. Quam ergo idiopathicam recte cognominamus.

Altera, quæ originem a ventriculo ac inteſtinis ſumit, prægreſſores habet harum partium dolorem, diſtentionem, compunctionem, & difficilem inediæ tolerantiam; cumque circuitus proxime imminet, nauſeam, cardialgiam, animi deliquium, & quamvis raro, calidioris auræ e ventriculo adſcendentis ſenſationem; cumque deſierit, vomitionem pituitæ aut bilis.

Tertia ſpecies ſæpe a pede, manu, brachio, aut digitis ſingularibus extremorum, interdum etiam ab utero, inprimis gravido, aut ex infimo ventre, principium ducit. Hæc etiam ab alia quavis parte proficiſci poteſt. Viſa enim eſt, quæ a ſummo capitis vertice originem haberet, de quo vapor quaquaverſum excurrens, ſi per externas ſolum partes vagabatur, vertiginem, ſi intro in encephalum penetrabat, epilepſiam cieret.

§. 502.

Curationem prorſus non admittit epilepſia, quæ ab hæreditate eſt; quæ ab encephalo male conformato aut corrupto (niſi illud vitium tollere poſſis); & quæ denique ex præmagna ſanguinis vacuitate repente oritur. Nec ſervari poſſunt parturientes, quæ ad ſingulos dolores, ad abſolvendum partum ſumme neceſſarios, convulſionibus corripiuntur, dolores iſtos ſuffocantibus. Vix etiam ſaneſcit, qui ex improviſo concidit, neque ante in partibus aliquem venientis mali ſenſum habet; & qui ex vehementi terrore epilepticus factus eſt.

Facilius autem curatur, qui ea ſpecie laborat, quæ ex conſenſu fit; qui ex ſuperflui ſanguinis retentione,

aut excretione humoris morbidi ſuppreſſa, in epilepſiam eſt conjectus. In priori ergo caſu expeditiſſimum eſt remedium viſcus quernus, cortex Peruvianus, & folia mali aurantiæ; quæ cuncta videntur robotante quadam facultate nervorum imbecillitati ſuccurrere, ac ſimul corporis ſuccos emendare. In reliquis ſanguinis evacuationes qualeſcunque, ulcera artificialia diverſi generis, lignum ſanctum in decocto ſaturato, oleum animale Dippelii, itemque ligni buxi & heraclini, porro radix imperatoriæ, anthelmintica, vomitoria, purgantia, ligaturæ artuum, unde auræ cujuſdam adſcenſus ſentitur, juxta exercitationes frequentiores proficiunt.

Ceterum felix quiſque epilepſia chronica laborans pronuntiandus, in quo ulcera ſponte vel ex accidenti ſubnaſcuntur; aut quem febris quædam, inprimis quartana, aut dyſenteria comprehendit. His enim ſupervenientibus, auſpicato liberari poteſt.

Denique non alienum puto, ſpecifici cujuſdam medicamenti adverſus epilepſiam chronicam mentionem facere, quod venereæ indolis eſt, & ita paratur. Arbitraria quantitas Vitrioli de Cypro aqua pluviatili ſolvitur in catino terreo, ſuper leni igne; ſolutio per chartam bibulam trajicitur, eidemque poſtea ſpiritus ſalis ammoniaci vulgaris ad ſaturationis punctum inſtillatur; quo miſcela elegantiſſimum colorem cyaneum adſumit. Poſt aliquot horas ſpiritus vini rectificatiſſimi ſufficiens quantitas adfunditur, quo liquor protinus conturbatur; deinde interpoſito tempore in fundo vitri ſe repræſentant criſtalli minutæ, elegantiſſimi cœrulei coloris, quæ deinceps mediante charta bibula ſeparandæ, & in vitro probe obturato ſervandæ, quum ſapphirinus color ab æris acceſſu deſtruitur ac in viridem permutatur. Atque hujus ſalis grana quatuor pueris

exhibentur, adultis autem plura ad ſcrupuli medium. Etiam filtratus liquor cyaneus in ſimilem uſum adhiberi poteſt a viginti guttis ad octoginta ſucceſſive adſcendendo. Unica ſæpe doſis pulveris ſufficit; interdum vero plures requiruntur. Utraque medicina vix ſine nauſea atque vomitu operatur.

Atque hæc fere ſunt adverſus epilepſiam longam remedia. Brevis enim, quæ nonnullos morbos, ut dentitionem, dolores univerſim vehementes, variolas, febres acutas, tamquam ſymptomata comitatur, aut a veneno hauſto, aut gravi capitis aliarumque partium vulnere proficiſcitur, aliis remediis tractanda eſt, quæ non tam epilepſiæ, quam ipſi morbo principali ejuſque cauſæ opponuntur.

§. 503.

Denique epilepſia laborantem fugere utique oportet cum cruditatibus, ſolem, balneum, ignem, frigus, vinum, liquores ardentes, laſſitudinem, ſolicitudines, negotia omnia, locique præcipitis omniumque terrentium conſpectum.

CHOREA VITI.

§. 504.

Equidem non tam aſpectu horrendus eſt viti ſaltus, quam epilepſia, ſed æque miſer tamen morbus, ad quem deſcribendum nunc venio. Homo repente ad ſaltationem, ac ſimul plerumque ad riſum cogitur citra voluntatem. Manus, pedes vel unius duntaxat lateris, ac plerumque ſiniſtri, vel utriuſque, una cum toto corpore tam mirifice, tamque celeriter commoventur, ut nec exercitatiſſimus geſticulator præſtare id poſſe videatur, tantaque ſimul vehementia,

ut vix a robustissimis hominibus afflictus possit componi ad quietem. Atque ejusmodi saltationes modo in distans fiunt, modo in altum. Quidam vero saltus non faciunt, sed ad cursum saltem sub prænagna præcordiorum anxietate concitantur (1); unde epilepsiæ procursivæ nomine a quibusdam salutatur morbus. E gesticulatoribus quidam sub choreæ accessione potum deglutire non valent, sed suborta tussi per os & nares rejiciunt. Alii istum quidem deglutire possunt, at non nisi inter miras gesticulationes poculum ori admovendo, neque recta linea id ad os deducendo, sed diducta sæpius a spasmo manu huc illuc aliquamdiu versando, donec tandem sorte fortuna labris propius illud admoventes, liquorem derepente infundunt, avidissimeque deglutiunt. Mens in insultu non uno modo se habet, dum in aliis alienata est, aliis vero recte constat.

Ipse paroxysmus tam intuitu frequentiæ, quam durationis diversus est, siquidem vel singulis diebus semel, bis aut sæpius, vel longiore intervallo recurrit, & nunc intra dimidiam horam, nunc longius vel brevius finitur. Rarissime per hebdomadem & ultra sine ulla fere intermissione perdurat. Finito insultu ægri præ defatigatione pedibus insistere vix possunt, ac undiquaque sudoribus diffluunt. Quidam adeo sub prælongo paroxysmo moriuntur (2).

(1) Vid. *Tulpii Obs. L. I.* 16. *Arnold. Boot Observat. de affect. omissis.* c. VI.

(2) Casus de hoc Viti saltu videbis in *Eph. Nat. Cur. dec. II. ann.* 3. *obs.* 69. *dec. III. ann.* 3. *obs.* 181. *Plateri observ. L. I.* p. 87. 88 *Barth. Martini diss. exhib. casum de chorea St. Viti*, Argent. 1730. *Heisteri medic. Wahrnehm.* p. 797. *Cases of the Epilepsie, hysteric fits, and St. Vits dance*, by *I. Andrée*, Lond. 1746. 8. *Journal de Medec.* M. Jan. 1761. M. Maji, 1763.

§. 505.

Is morbus in se longus est; & tam in junioribus, quam adultioribus observatur; adeo, ut, quod *Sydenhamus* adstruit, eum a decimo tantum ætatis anno usque ad pubertatem homines prehendere (1), experientiæ refragetur.

Est autem ille singularis convulsionis species, quem legitimæ convulsiones subinde quoque diu ante præcedunt (2). Hinc minus recte *Platerus* cum *Tulpio* ad insaniam (3), *Meadius* (4) & ante hunc *Doverus* ad paralysin eumde retulerunt (5); perinde ac *Junckerus*, qui pro analogo Hydrophobiæ vinditavit (6).

(1) *Opp.* p. 743.

(2) *Plater. l. c.* p. 788.

(3) *ll. cc.*

(4) *Monit. & præc. med.* Cap. II. Sect. II. p. 40.

(5) *The ancient Physician's legacy to his country*, p. m. 45.

(6) *Conspect. Medic. theoret. pract. tab. CXXIII.* p. 941.

§. 506.

At frequentissima ejus causa vermes sunt: quibus ideo euporista opponenda. Ad hæc vero maxime nervinis & antispasmodicis opus est, inprimis visco querno, aut cortice Peruviano, aut oleo animali Dippelii; præterea purgantibus, præsertim sale mirabili Glauberi, radice bryoniæ, aut tinctura catholica Londinensium; neque non vomitoriis. Subtilior materies, quæ nervis inhæret, per cutis poros maxime eliminari

debet vel cantharidibus in cutem conjectis, vel igne electrico.

STERNUTATIO MORBOSA.

§. 507.

Interdum ſternutatio proprium morbum efficit, & attentam obſervationem deſiderat; quum nempe diutius, quam par eſt, ac ſimul inaniter plerumque, affligit & per plures horas, dies, hebdomades, imo adeo menſes abſque intermiſſione fere continuat, & per intervalla quoque inſtar periodici morbi revertitur: ſummus languor & ſyncope demum producuntur, quid? quod cœcitas & convulſiones, & hemiplegia, & mors ipſa ſuboriri poſſunt (1).

(1) Exempla ſternutationum immodicarum lege in *Miſc. Nat. Cur. Cent.* V. p. 32. *Dec. I. ann.* 3. *obſ* 138. *Dec. II. an.* 8. *obſ.* 152. *Act Nat. Cur. vol. IX. obſ.* 43. *Horſtii L. V. de morb. mulier. obſ.* 51. *Salmuthi obſerv. Cent. I.* 93. *Hildan. Cent. I. obſ.* 24. *IV.* 12. *Cardan. Comment. in Hipp. aphor. V.* 47. *Famian. Stradæ L. III. Præl. IV.*

§. 508.

Abditæ ſunt plerumque cauſæ ejuſmodi rariorum & crebrarum ſternutationum. Ex cognitis autem hæmorrhagiæ naturales retentæ, repreſſa ſcabies, ingluvies, abſceſſus ſuper cranio abſconditus, vapor calcis vivæ, & catharrhus acris occurrunt. Alias anguem ſub herba ſuſpiceris; niſi poſt amplexus venereos, ut accidere nonnullis ſolet, aut ex venerea cogitatione conſpecta pulcra muliere tales continuæ ac vehementes ſternutationes oriantur.

§. 509.

§. 509.

In curatione ad ſuppreſſas excretiones ſive naturales ſive morboſas reſpiciendum eſt, & opportunis remediis ubique ſuccurrendum: ſin autem cauſſa, non cognoſcitur, evacuantibus varii generis utendum. Ceterum lac tepidum frequenter in nares trahi, & opiata intus dari convenit.

TUSSIS CONVULSIVA.

§. 510.

Vehementiſſima omnium tuſſis convulſiva ſeu ferina attentionem nunc meretur ſingularem, quum per ſe morbum efficiat. Adſtricta ea maxime eſt ætati infantili atque puerili, & cuivis anni tempori, quo repentinæ frigoris & caloris viciſſitudes, tempeſtates pluvioſæ, ventique frigidi corpora diu affecerunt; populariterque tum haud raro, at ſine contagio certe, graſſatur, & ad duas minimum hebdomades, plerumque vero ad unum menſem, quin plures prohabitur, multoſque omnino jugulat. Initium per primam hebdomadem admodum leve eſt, ut a tuſſi catarrhali vix differat; poſt vero ea increſcit, & fere ſingulis horis tanta concuſſione, etiam ſæpius in his, affligit, ut facies humoribus turgeat, & violaceo quaſi colore ſuffundatur, labiaque liveſcant, & ex oculis prominentibus lacrymæ, ex naribus pituita copioſe diſtillet. Tuſſis ipſa clangori quaſi aſinino ſimilis, per aliquot temporis minuta & longius durat, expirationem ſæpiuſcule retinet, & ſuffocationis metum in quolibet paroxyſmo graviore facit. Sub finem ejus pauxillum humoris mucoſi, admodumque tenacis, extunditur. Antequam vero tuſſis erumpat, titillationem quandam in faucibus

& ſcrobiculo cordis miſeri experiuntur, quam quidem tuſſicula elidere per intervalla conantur, nequaquam vero ſupprimere valent; unde tandem violenta atque ſuffocativa quaſi ſuccuſſio ſequitur. Quidam ſub initio ejuſdem anxie per conclave decurrunt, tandem caput parieti adponunt & ſic vim tuſſis ſuſtinent: inter quam non raro ſtomachus, pituitam cum levamine excutiens, ſubvertitur, frigiduſque ſudor e facie erumpit.

Atque hæc fere ſunt ordinaria ſymptomata, quæ clangoſam tuſſim efficiunt. Multis vero præterea ſanguis ex naribus, faucibus, aut pulmonibus erumpit, quin ex labiis, & vaſculis albugineæ oculorum tunicæ diſruptis. Aliis caput dolet cum vertiginoſa caligine, viſus obſcuratur, extrema frigent, facies aut totum corpus leucophlegmatico tumore turget, cor palpitat. ſternutationes frequentes accidunt, lotium atque ſtercus clam elabitur, ſingultus, & quodvis convulſionum genus accedit, & finito paroxyſmo copioſi ructus erumpunt. Interdum miſeri ſub acceſſione tuſſis, impedita inſpiratione, ſubito in terram concidunt, & ſic jacent quaſi mortui ſine ſenſu, ſine motu, & ſine reſpiratione. Porro urinæ minguntur tenues, & alvus plerumque adſtricta & dura eſt.

Sub progreſſu morbi ſudores, diarrhoeæ, exanthemata miliaria, ſcabies, parotides, aphthæ oris, aliaque ulcuſcula in aliis ſedibus tam humida, quam ſicca ſalutariter, ſi ab aphthis receſſeris, generantur. Interdum, licet rariſſime, inter initia ſtatim ſuccreſcit febris, in aliis catarrhali ſimilis, in aliis intermittens in modum tertianæ. Nonnullis ægris in decurſu pleuritis accedit.

§. 511.

Hæc tuſſis, quæ ſemel tantum hominem occupare

creditur, corpus magnopere delassat, & in aliis hernias excitat, in aliis vero gibberes; in aliis paralyses membrorum, aut memoriæ ac judicii jacturam infert; itemque metastases ad ossa facit, quæ inde cariosa fiunt. In gravidis abortus metuendus est. Permultos autem tabe vel pulmonum ulcere cum febre hectica, vel convulsionibus atque suffocatione in ipso paroxysmo necat. Universim vero, quo juniores, teneriores, atque imbecilliores ægroti sunt, eo in majori periculo versantur. Ceterum febris, & aphthæ, & hæmorrhagiæ, & convulsiones, morbum periculosiorem reddunt.

§. 512.

Præter hæc notandum adhuc venit, quod epidemiæ hujus tussis respectu vehementiæ & malignitatis inter se differant: quod tussis infantes a variolis grassantibus plerumque immunes præstet, correpti vero illis, usque ad exsiccationis stadium ab eodem liberi maneant, quo nunc vehementiore impetu & majori periculo affligantur: denique, quod aliquando febri scarlatinæ ac morbillosæ succedat, vel hanc etiam præcedat: itemque exanthematici & arthritici morbi suppressi, ulceraque præmature consolidata eandem inferant.

§. 513.

Lenita autem in universum hæc tussis inde cognoscitur, si per longiora intervalla recurrit, atque breviori tempore finitur. Deinde quoque appetitus rediens & hæmorrhagia narium extra paroxysmum declinationis notam exhibent. Ceterum totius morbi finis inde cognoscitur, si afflicti extra paroxysmos libere & sine roncho spirant, si nulla amplius febre corripiuntur, si bene appetunt, si tranquille dormiunt, sique alvum rite deponunt, sensimque vires recuperant.

Enimvero in his, qui ſanitatem recuperarunt, digeſtio læſa aliquamdiu remanet, quæ atrophiæ metum adhuc facit. Alios faucium tumores, inflammationes exulcerationeſque vexant.

§. 514.

Ex memoratis ſymptomatibus & effectibus convulſivæ tuſſis luculenter apparere poteſt, eam partim affectum eſſe catarrhalem, partim ex digeſtione depravata proficiſci, partim etiam ab acriori lympha, citra omne aeris contagium. Quapropter etiam pectoralibus remediis non obtemperat, certe non ſolis, ſed cum antiſpaſmodicis, diureticis, diaphoreticis, emeticis, purgantibus ac veſicatoriis conjunctis; ad quæ tamen cuncta non, niſi difficulter eam elidi ſciendum eſt.

Ex his autem pectoralia oportet cum anodynis ac diaphoreticis perpetuo uſurpare; purgantia vero ſexto vel octavo quoque die, perinde ac emetica; quæ cum prioribus etiam utiliter copulari poſſunt.

Proſunt itaque ex priori claſſe decoctum furfurum triticeorum, quod fere per totum diem calide ex patellis, adjecto pauxillo mellis, vel ſacchari & lactis hauritur; vel, in ejus vicem, decoctum radicis chinæ cum tertia vel quarta parte lactis remixtum: item elixir pectorale Wedelii ad tres partes, & ſpiritus nitri dulcis ad unam, inter ſe mixta, & quovis bihorio ad viginti, triginta guttas & ultra datum; aut potio ex aquæ hyſſopi unciis ſex, elixir pectoralis Wedelii, liquoris cornu cervi ſuccinati, ſingulorum drachmis tribus, ſyrupi de althea Fernelii uncia; quæ cochleatim quovis bihorio aſſumenda; cui etiam aliquot grana Moſchi addi poſſunt: item decoctum ex radicis altheæ unciis duabus & aquæ fontanæ ſeſquilibra paratum, cui poſt

tertiæ partis consumtionem sacchari penidii vel syrupi diacodii uncia & plus adjicitur; quod omni hora ad patellam aut dimidiam saltem, frigide hauritur ac inprimis, quandocunque æger stimulum ad novam tussim sentit; quo ea optime demulceri potest. Nec decoctum corticis Peruviani, præsertim in consortio liquoris cornu cervi succinati, inutile est. Adhæc unguentum pectorale commode pectori, aut, quod plus proficit, oleum scorpionum lumbis illinitur. Et sanguinis missio interdum necessaria est.

Ex purgantium autem classe maxime seligenda est manna & scammoneum; ex emeticorum, sulphur antimonii auratum, Kermes minerale, & oxymel squilliticum.

Specifica varia decantata prætermitto, utpote quæ laudatam facultatem sæpenumero haud exserunt.

Denique, quod inter cibos acetaria quam maxime prosint, fideliter moneo.

TUSSIS STOMACHICA.

§. 515.

Neque tussis stomachalis prætervidenda est, quæ persæpe cum catarrhali, interdumque etiam convulsiva confunditur, a quibus tamen tum causarum, tum curationis respectu differt. Quemadmodum etiam inter vulgus inprimis tussis catarrhalis pharyngis aut pulmonum pro stomachica non raro venditari solet.

Vexat ea inprimis post pastum, ac in vacuitate ventriculi, maxime tempore matutino & ad noctem. Stimulus autem tussiendi circa scrobiculum cordis aut ex hypochodrio sinistro incipit; inque ventriculo præsto

eſt digeſtionis vitium, ſenſus gravativus etiam cum inflatione, cardialgia, anorexia, atque nauſea; interdum etiam, licet rariſſime, fames canina urget (1). Conjunguntur etiam ructus & flatus copioſi, facileque in paroxyſmo vomitiones fiunt; ac inter tuſſiendum ſonitus ex profundo cum impetu & ſummo conatu emergit, ſitis etiam vexat. Reſpiratio plerumque liberior eſt, ac in tuſſi pectorali; nullumque in pectore ſive reniſus, ſive anguſtiæ veſtigium percipitur.

(1) Vid. *Io. Gerh. Winther* diſſ. *de tuſſi ſtomachali, atque hujus mechanica*; Rintel. 1716.

§. 516.

Hæc tuſſis vel ſicca, vel humida eſt, ac ſimul vel per ſe urget, vel cum pectorali complicatur. Interdum etiam periodos ſervat (1). Pueris autem, & ſenibus; & lurconibus inprimis frequens eſt, & ubique diuturna, cumprimis, quum inepta ipſi remedia opponuntur, cujuſmodi univerſim pectoralia ſunt, atque mucilaginoſa. Et licet mitigata videatur, tamen ſubinde recurrit. Adhæc tertiana febre laborantibus, ac hypochondriacis familiaris eſt; unde etiam hypochondriaca appellatur.

Habitualis & chronica facta ad ipſam phthiſin ducit, totidemque malorum cauſa exiſtere poteſt, ac convulſiva; ſaltem febrem lentam inducit.

(1) Vid. *Io. Gerh. Wintheri diſſ. cit.* §. 17. & *Mich. Ettmülleri Opp. T. II. P. II. obſ.* 196.

§. 517.

Oritur ergo ea a ſaburra acri biliosa, acida, pituitoſa, in ventriculo ſtabulante, eundemque vellicante;

quæ præcipua ejus causa est. Deinde eam flatus in ventriculo inclusi, ossiculum aut nummus deglutita suscitare valent. A febre quartana etiam aliquando relinquitur. Aliud genus symptomaticum est, & ab hepatis tumore, a consumto hepate, a scirrho pancreatis, & abscessu mesenterii producitur.

§. 518.

Curatio hinc in priori casu tribus indicationibus absolvitur; quarum prima est, ut materia ad tussim irritans quandocyus per emitica & purgantia eliminetur: altera, ut ejusdem qualitas morbosa per commoda absorbentia atque resolventia corrigatur, cujusmodi sunt inprimis radix ari, pimpinellæ, ireos Florentinæ; sales alcalini & medii, conchæ calcinatæ, ex quibus pulveres componi possunt; qui utiliter etiam cum roborantibus & purgante aliqua re commiscentur; deinde quoque huc spectant pillulæ de ammoniaco, splenetica Sylvii, ejusdem sal volatile oleosum, elixir viscerale Hoffmanni, proprietatis, essentia gascarillæ & simillia; tertia denique, ut irritatio stomachi, atque vellicatio compescatur; id quod tum roborantibus, tum anodynis medicamentis inter se mixtis efficitur. Ceterum diæta congrua, & equitatio ad sanationem multum confert. Ineptæ res deglutitæ optime emetico evertuntur.

Ubi cum catarrhali tussi conjuncta est stomachalis, huic iisdem remediis, ac convulsivæ, succurrendum.

INCUBUS.

§. 519.

Incubus, græce ἐφιάλτησ, gravis est, at brevis corporis oppressio & quædam quasi suffocatio, quæ

cum vocis ac loquelæ interceptione noctu plerumque fit in inſomnio anxio & profundo, in quo laborans vel ab hoſte ſe invadi, vel ab aliquo venerem exigente & gravius pectori incumbente premi, vel abſurdiora quædam ſpectra inſilientia & gravantia imaginatur & fingit. Quæ omnia vero vix eveniunt, niſi homo in dorſum decumbens & declivi capite ſomnum capit; protinuſque ceſſant rurſus, ac in latus ille ſe convertit vel corpus erigit: remanente tamen tremore cordis, & terrore, & ſudore, & ingenti laſſitudine; maculis etiam hinc inde in corpore aliquando conſpicuis ſublividis, a ſtagnatione ſanguinis ſubortis.

§. 520.

Adverterunt nonnulli, & ephialten quandoque epidemice graſſari (1), & ſubinde interdiu quoque adfligere (2). Sed utrumque rarum eſt, & poſterius hominibus in ſomnum inclinantibus duntaxat evenire exiſtimamus, minime vero extra ſomnum. Atque talem incubum diurnum noſmet ipſi in viro aliquoties poſt prandium, quum ſomno in ſedili indulgeret, obſervavimus.

(1) *Cael. Aurel. Chronic. L. I. cap. III.*

(2) *Rhodii Obſerv. Cent. I.* 54. *Smetii miſcellan. med.* p. 547.

§. 521.

Plethora undecunque orta inprimis Ephialten infert; qui alias frequentius feminas, quam viros exercet, præcipueque tales, quibus vel non rite meſtrua ſuccedunt, aut quæ ſpaſticis adfectibus excruciantur. Alia cauſa pituita eſt, aut melancholicus humor circa præcordia inhæreſcens, quo per crapulam, crudita-

tem, ingluviem, pervigilium, vel animi curam commoto, diaphragma & pulmones premuntur. Præter hæc vero ſemper ſpaſtici quidquam in imo ventre aut thorace præſto eſt, quod per inſomnium terriculoſum, decubitum corporis ſupinum, & declivem capitis ſitum luculentius ſe effert ac increſcit: quemadmodum totus profecto morbus ad ſpaſticorum tribum referendus eſt.

§. 522.

At ſæpe incubus revertitur; &, ſi hoc ſingula nocte fit, aut ſyncope accedit, metus eſt, ne in epilepſiam, aut apoplexiam, aut catharrum ſuffocativum terminetur.

Averruncare ipſum vitatus in dorſum decubitus & abſtinentia a coena poſſunt: quæ duo ergo præcipue omnium laborantibus præcipienda. Ad hæc ſanguinis detractio, purgantia, emetica, diluentia, abſorbentia, antiſpaſmodica, roborantia atque temperantia, inprimiſque pœoniæ ſemen, limatura martis, ejuſque rubigo, & pulvis Marchionis cum cremore tartari & nitro verſus noctem ſumtus operæ pretium faciunt.

PALPITATIO CORDIS.

§. 523.

Quum de cordis palpitatione nunc præcipio, protinus ſignificare fas eſt, de morboſa, valdeque moleſta atque chronica palpitatione me hic agere, neutiquam vero de tremore cordis atque leviori, tranſitoriaque concuſſione, qualis multis ab effuſiori ira & gaudio, vehementiori corporis exercitatione, balneo nimis calido, fervidiori veneris appetentia, & exæſtuante potu, evenit, aut ex magno virium decremento poſt

immoderatum ſanguinis profluvium ac in malignis morbis, & ante animi deliquia, itemque ante mortem haud raro exoritur.

Palpitatio ergo cordis, de qua hic ſermo, immoderata eſt concuſſio, vehementi ſyſtole ac diaſtole ſæpe diuque moleſta. Hujus tanta quandoque vis eſt, ut pulſatio extra conclave audiatur, ut arteria magna foras in aneuriſma dilatetur, ut thoracis coſtæ diſlocentur, exedantur ac diffringantur, ut cor ipſum de propria ſede depellatur, denique ut externus locus, ubi admota manus pulſum percipit, rubeſcat aut calloſus fiat. Atque ſic affecto corde, arteriæ omnes, inprimis quæ ſupra jugulum ſunt, vehementer pulſant; in aliis vero pulſus plerumque irregularis, intermittens, debilis, parvus, aut plane nullus eſt (1) ſæpeque cordis motui haud reſpondet. Neque vero eadem vehementia, nec continuo palpitatio iſta urget, ſed nonnunquam, & præſertim ſub quiete intermittit, deinde ex improviſo ſæpe, & noctu dormientes adoritur, ut ſubito evigilent, mox interdiu ſine evidenti ac externa cauſa revertitur, prætereaque a qualicunque fortiori corporis motu. æſtu, balneo, adſtrictiori veſte, tibialibus intra dormiendum arctius conſtrictis: venere, cibis flatulentis, crapula, vino, excandeſcentia, terrore tum recrudeſcit, tum exacerbatur. Inſignes præcordiorum anxietates eamdem interdum præcedunt. Sub ipſo vero paroxyſmo reſpiratio velox & anheloſa eſt, ipſaque anima interdum deficit, nervique adeo diſtenduntur.

(1) Sub hac aſphyxia in carpo vehementer interim carotides ſubſilire, Ill. *Hallerus* teſtatum facit *Opuſc. pathol.* obſ. 52.

§. 524.

Sanguinis defectus vel exſuperantia, hæmorrhagiæ ſuppreſſæ, materia arthritica, ſcabioſa, tranſpirabilis

& foetor pedum repreſſa, ulcera præmature conſolidata, diuturna triſtitia, immanis terror ac metus gaudium immoderatum, flatus incarcerati, potus frigidus æſtuanti corpori ingeſtus, bilis atra, ſcorbutus, malum hypochondriacum, cachexia, epilepſia, viſcera corrupta, obſtructio hepatis, palpitationem cordis præ ceteris efficiunt: deinde vero vermes in corde hærentes (1), polypi & ſteatomata cordis vel aortæ, hujusque & aliorum vaſorum & valvularum cordis oſſeſcentia, aut habitus calculoſus, denique tumores circa cor, & arteriæ magnæ præternaturalis prope cor anguſtia.

Multi quidem medentes etiam hydropem pericardii huic cenſui cauſarum adnumerant; is vero effectus tantum palpitationis eſt, & citra eam haud raro occurrit. Quapropter etiam palpitatio cordis pro maximo ſigno hujus hydropis, perinde ac thoracici, immerito a nonnullis habetur.

An vero pericardium cum corde connatum veram palpitationis cauſam efficiat, ut quidam volunt; illud in medio adhuc relinquendum puto.

(1) Niſi forte ſanguinea coagula ſub hac ſpecie obſervatores deceperint; velut Ill. *Hallero* credibile eſt. *Element. Phyſiol. T. II. p.* 21.

§. 525.

Longum ſane atque atrox malum palpitatio eſt, quæ, quum in pueritia vel juventute corripit, vitam longam eſſe non ſinit; progreſſu temporis graves alios morbos, reſpirationem difficilem, cachexiam, hæmoptyſin, phthiſin, hydropem varium ac multiplicem, aſthma convulſivum, & febres anomalas inducit; ægrumque perſæpe repentina morte necat, quam aliquando cordis, auriculæ, venæ cavæ vel aortæ ruptura præce-

dit; quum hæ partes antea enormiter diſtentæ fuerint. Quam quidem diſtentionem magis pro effectu, quam cauſa palpitationis habendam eſſe monemus.

Neque prorſus idiopathica, hoc eſt, cauſam intra vel prope cor ipſum agnoſcens palpitatio curationem recipit. Symptomatica vero curari adhuc, ſublatis unde pendet morbis, poteſt. Interim a quacunque cauſa ſubortum malum nunquam parvi æſtimandum eſt, etiamſi aliquando longas inducias facit; ſiquidem facile habituale fit, & a leviſſima cauſa recrudeſcit, nec raro, ſi cor ultra ſphæram elaſticitatis diſtentum conſtringere ſe amplius non poteſt, in lethalem ſyncopen ſubito terminatur.

Ceterum ſciendum eſt, nonnullis hominibus inde ab infantia familiarem eſſe ac perpetuam, neque vero anxia ac moleſta ſenſatione comitatam palpitationem. Velut tamen hoc a naturali ſtatu omnino deflectit; ita tanquam ſuſpectum phænomenon ubique conſiderari meretur, quod limites demum tranſcendendo in morboſam palpitationem cum aliis pravis ſymptomatibus conjunctam tranſiturum eſt.

§. 526.

Quamquam permultæ idiopathici morbi cauſæ a diſſectoribus repertæ ſunt (§. 524); perdifficile tamen eſt, in corporibus vivis genuinam ubique determinare; utique cum non raro plures ſimul præſto ſint.

Neque tam facilis ſane eſt polyporum verorum (1) atque aneuryſmatum cordis & vaſorum majorum diagnoſis; nec diſſimulandum, omnes notas hactenus ab obſervatoribus erutas & collectas, ambiguas & fallaces eſſe. Quamquam enim polypum adeſſe credunt, ſi

æger difficulter ſpirat, ſi cor vehementius palpitat, ſi anxietas ad levem motum, etiam cum lipothymia, increſcit, ſi pulſus intermittens, vibratus, ac irregularis eſt, ſi facies pallet & pedes tument, ſi dolor ſub ſterno percipitur, ſi brachium torpet, inque eodem pulſus obſcurus eſt; tamen nec omnia iſta ſymptomata in uno polypoſo, nec principaliora quidem ex his, pulſum intermittentem & palpitationem ipſam, ubique deprehendes (2). Multoque magis reliqua fallere ſymptomata conſueverunt, quum aliis quoque morbis, ut ipſe pulſus intermittens, adſociantur. Adeo polypus adeſſe poteſt cum ipſo aneuryſmate cordis, & tamen nunquam æger palpitatione corripitur (3).

Ubi aneuryſma cordis cauſam morbi præbet, pariter tantum conjecturales notæ illud manifeſtant; atque ſi ſiniſtrum ventriculum iſtud occupavit, pulſus in carpo ſine ordine ac numero decurrit; ſi dextrum, pulſus cordis ſub ſiniſtra mammilla non percipitur, ſed ſub ſterno ac in dextro latere; ſi utrumque ſinum, ictus cordis, manu ad ſiniſtram mammam admota, haud poſſunt diſtingui & ad numeros reduci, ſed videntur quaſi plura in pectore corda ſimul & ſine ordine ſalire. Neque tamen in his quidquam perpetuum eſt.

(1) Diſtinguendi hi ſunt a ſanguineis coagulis, quæ in cordis thalamis aut auriculis frequenter reperiuntur, & ſub mortem, ac poſt illam demum generantur. Veri autem polypi ſunt ſolida coagula, non tam ſubito nata, diverſi generis, quo ad carnis, membranæ, cartilaginis, oſſis, tendiniſve ſubſtantiam accedunt, talemque texturam poſt elotionem ſanguinis coagulati monſtrant. In aqua fervida, inque ſpiritu vini indura coagula abeunt. Sedes eorum eſt in utroque cordis ſinu, magis tamen in dextro, quam ſiniſtro. Frequenter lacertis cordis & valvulis tendineis intertexti ſunt funiculis ſuis, aut minimis radiculis inter cordis fibras quaſi infixi. Frequenter quoque in magnas venas

& arterias propagines ſuas educunt, iſtudque cavum, quo continentur, utique dilatant, cum præter polypum etiam ſanguis tranſire debeat. Permulti experti viri, *Tulpius*, *Pechlinus*, *Malpighius*, *Albinus*, *Senac*, *Hallerus*, *Piſſinius*, *de Haen*, *Ioerdens*, *Barrere*, *Goetz*, *Fantonius*, *Morgagnius*, & plures alii polypos veros deſcripſerunt; quos ideo cum *Kerkringio*, *Ruyſchio*, *Tyſone* & paucis aliis ex morborum ſive potius cauſarum morbificarum numero relegare, & ſub mortem demum generatos credere non poſſumus. Materies autem polyporum verorum ſpiſſum eſt illud, & lardoſum, quod in ſanguine e vena miſſo atque conquaſſato ſubito concreſcit condenſatur. Quidquid ergo ſubitam quietem ſanguini inducit, velut animi deliquium, terror, vel lentam, uti moeror, graviuſve aliquod impedimentum pulmonis, & acida, ac ſpirituoſa venena; illud poteſt generationi polyporum anſam dare. Sed & vehementior cordis motus poteſt illos generare, quemadmodum in lacte apparet, quod concuſſione in vaſe butyraceo in ſolidiorem maſſam convertitur. Ceterum de modo, quo polypi ſenſim increſcunt, conf. Ill. *ab Haller Elem. Phyſ.* T. II. p. 23.

(2) Nunquam interdum adeſſe pulſum intermittentem, teſtatur *Mauchart* diſſ. *de pulſ. interm.* §. 19. 20. Nec unquam talem in ſuis polypoſis deprehendit *Ioerdens*, niſi paullo ante mortem; neque ullam palpitationem (*Obſervat. path. ther. de polypo cordis* §. VI. ad *Act. Nat. Cur. Vol. IV.*) Reperit etiam Cl. *Home* duo magnos polypos in cordis ſinubus, ſine ullo ſigno. *Medical facts ad experiments.* p. 132. 133.

(3) *Stoerk ann. med. I.* p. 118. cadav. quart.

§. 527.

Quandocunque polypus majorum vaſorum cordis oſtia obſtruit, ut ſanguis per iſta vel expelli e corde, vel recipi in hoc amplius non poſſit; proximum eſt, ut ſyncope cardiaca, aſphyxia, apoplexia, catarrhus ſuffo-

cativus, ruptura cordis vaſiſve majoris, & mors ſubitanea vel cum ruptura iſta, vel ſine ea ſequantur.

Sed polyporum, aneuryſmatumque ſimulacra perfectiſſima & bilis atra mota, & nervorum ſpaſticæ affectiones, & incarcerati flatus ſæpe efficiunt. Unde eſt, quod multi ſe glorientur polypos & aneuryſmata cordis perſanaſſe, ubi nihil eorum adfuerit.

§. 528.

Palpitatio idiopathica nullam prorſus medelam, ceu jam eſt præceptum (§. 525), recipit, ſed duntaxat palliativam, quæ utplurimum vero etiam parum vel nihil præſtat. Aliquos levat venæſectio, ſingulis menſibus & in ipſo paroxyſmo inſtituta; quæ vero aliis plus obeſt. Aliis pulveres temperantes levamen adferunt. Quidam illud ab inclinatione thoracis aut lateris ſaltem in terram, vel a reclinato capite in dorſum in paroxyſmis accipiunt. Expedit præterea, aquam pro potu ordinario ſeligere, interque initia palpitationis manus ac pedes fricare, atque clyſterum in alvum injicere.

In aneuryſmate cordis miſſio ſanguinis non juvat, ſed malum potius exaſperat, & hydropem arceſſit.

Symptomatica palpitatio levatur ſtudioſa cauſarum, quas ſupra excitavi, occaſionalium evitatione; & curatis principalioribus morbis, unde ortum traxit, finitur.

§. 529.

Ad polypos cordis reſolvendos nihil habeo, quod commendare poſſim, neque quidem ad recentes, qui in viſcoſo coagulo adhuc conſiſtunt. Ecquis enim illos cognoſcat? Illi ergo Medici nimis genio ſuo indulgere

videntur, qui vel hos vel densiores jam factos, verum cordi, aut valvulis vasorum nondum adnatos resolvi posse gestiunt. Et, si tales adeo a se resolutos credant, probare prius debent, polypos omnino adfuisse, & quam curandam susceperunt palpitationem, ab iisdem esse profectam. Sed vereor ego multum, ne in tam dubia ac fallaci polyporum diagnosi semetipsos deceperint. Neque enim polypus eos semper obsidet, ubi ejus suspicio est. Si quid tamen cum aliqua saltem spe optati effectus polyposis exhibendum, nihil profecto erit, nisi quod massam sanguineam potentissime resolvat: qualem facultatem scolopendrium, serpentariæ Virginianæ radix, nitrum, sal ammoniacum, & thermæ Carolinæ possident. Quod ad venæsectionem attinet, circumspiciendum est, an obsit vel proficiat. Ceterum omnis negotiosa actio, & quidquid supra scriptum est palpitationem excitare (§. 523. 524.), vitari debet.

SINGULTUS.

§. 530.

Ad singultum, affectum sane mirabilem, venio, in quo homine pectus inopinato, & cum celeri impetu, atque singulari clangore in larynge concutitur, pectoris cavitas subito ampliatur & cum abdomine nonnihil antrorsum propellitur, sermone, inspiratione, atque deglutitione simul interceptis. Quæ tota actio quidem minimis momentis absolvitur, & per intervalla dein recurrit.

Atque hæc omnibus singultientibus communia sunt. Vehementia vero concussionis & sonitus, ipsius frequentia, intervalla, atque duratio, una cum symptomatibus affectionem comitantibus, omnino diversa sunt.

Reperiuntur

Reperiuntur namque, qui tanto cum impetu ſingultiunt, ut in magnum clamorem efferantur, quem tranſeuntes in plateis percipiant; utque totum corpus contremiſcat & coſtæ frangi videantur. Nonnulli ſingulis horæ minutis, alii citius vel tardius iterum ſingultiunt, & ſic per plures dies, hebdomades, menſes, & annos, modo die nocteque, modo hac vel illa tantum, modo per periodos afficiuntur. Multi vero, etſi diu ac vehementer ſingultiant, nullum inde incommodum ſanitatis experiuntur. Alii contra non leves noxas inde ferunt, & cardialgia, ructu, nauſea atque vomitu conturbantur, neque potum vel cibum, durante affectione, aſſumere poſſunt. Pauciſſimi finita ea ſternutare ſolent, aut in animi deliquia conjiciuntur.

§. 531.

Permultæ res ſingultum faciunt, nimia cum cibi tum potus, inprimis frigidioris, quantitas, plethora excedens qualiſcunque humoris, ſive boni ſive mali, vacuatio, immodica corporis refrigeratio, aſſumta acria tam ex ciborum, quam medicamentorum claſſe, & venena; deinde humores varie corrupti pituitoſi & bilioſi, in ſtomacho ac primis viis ſtabulantes, nobiliorum viſcerum corruptiones, febres intermittentes non recte curatæ, aut malignæ, morbi cutis repreſſi, cohibita alvi profluvia; denique graviora vulnera, depreſſæ cartilagines coſtarum & ſterni (1), fracturæ earundem, ac luxationes, & vertebrarum compreſſiones.

Præterea ſingultus febribus acutis, tam ſimplicibus, quam exanthematicis, nec non inflammatoriis gravioribus ſe nonnunquam adſociat, & acutus ideo cognominatur.

(1) Vid. *Bapt. Codronchi* Tr. *de morbo novo, prolapſu mucronatæ cartilaginis:* qui adnexus eſt *Tr. de morbis,*

qui Immolæ a. 1602. vagati ſunt. Bonon. 1603. 4. Neque tamen ſemper ſingultum inde excitari, ex *Velſchii* obſervatione conſtat. *Cur. & caſ. Dec. VII. cur.* 19. pag. 452.

§. 532.

Videtur autem ſingultus modo ſymptoma eſſe tranſverſi ſepti, modo ventriculi, & ſub inſpiratione formari. Saltem hoc probabilius eſt, quam ſi ſedes ejus in ventriculo ſolo, ex veterum, aut œſophago ex Boerhaavii ſententia quæritur. Verum totam hancce diſputationem hic deprecamur.

§. 533.

His cognitis ad prognoſtica declinemus. Non pertimeſcendus eſt ſingultus, qui a cruditatibus & acrimonia in primis viis, citra febrem, aliumve morbum, oritur; neque is, qui repletionem, aut frigidi potus hauſtum, vel refrigerationem totius corporis pro cauſa habet, dumne ea immoderata fuerit, aut potus corpori ſudanti nimium ingeſtus; utpote qui facile chronicus, interdumque perpetuus fieri poteſt. Sternutamentum autem ſingultui, maxime qui ex repletione oritur, acceſſiſſe utile eſt, ſiquidem eodem finitur.

Enimvero in febribus periculum ſemper ſingultus oſtendit, præſertim inflammatoriis; in aliis enim, ubi ab initio ſtatim adeſt, non tam ominoſus eſt, neque circa dies criticos cum bonis coctionis ſignis, ubi vomitum criticum aut alvi fluxum expectes; quibus ſubſecutis iterum ceſſat.

Peſſimus quoque ſingultus eſt a venenis, a corruptis viſceribus, & in capitis atque ſepti tranſverſi vulne-

ribus, & ab immoderata evacuatione; utique in ſodalitio aliorum exitialium ſignorum.

Malus porro ſingultus a cohibito alvi fluxu, aut repulſo quodam morbo.

In ſingultu chronico ambiguæ & fallaces ſunt prædictiones: iſque etiam interdum recrudeſcit (1).

(1) Vid. *Hoffmanni Med. ſyſt. T. IV. P. II. p.* 441.

§. 534.

Quum igitur plures ac diverſas cauſas agnoſcit ſingultus, atque etiam pluribus morbis, tam acutis, quam chronicis, jungitur; opus omnino eſt, ut ſingulis cauſis accommodata remedia opponantur.

Singultus ergo ex repletione aut cruditate, & ſaburra primarum viarum purgantia & vomitoria inprimis requirit. Nec aliena ſunt ſternutamenra, caſtoreum, maniluvia frigida, extremorum ligaturæ, ſpiritus compreſſio, omniſque intentus motus. Præſtita vero evacuatione, ſtomachica, ruta, zinziber, galanga, ſpiritus roſmarini, cujus doſis cochlear plenum, intus data, & linimenta ex oleis diſtillatis rutæ, abſinthii, calami aromatici aliarumque rerum, cum oleo nucis moſchatæ expreſſo parata conferunt.

In ſingultu ab acribus rebus aſſumtis ſæpe ſolus potus tepidus, aut mulſum ſufficit.

In ſingultu chronico ſæpe liberaliores ſanguinis miſſiones curam abſolvunt; & in illo ex menſium defectu, ſimul emmenagoga. Ubi vero cauſa latet, tum catharticis, & niſi hæc ſuffecerint, demulcentibus, veluti looch ſano & experto, aut oleo amygdalino,

curatio tentanda eſt; quam aliquoties profuiſſe, obſervationes docent (1).

Singultus ab evacuatione humectantia deſiderat, præſertim aquam temperatam creberrimam; ſimulque caſtoreum, zinziber, rutam aut cuminum, quæ vino infundenda; & quidquid defectum explere potis eſt. Quodſi vero ab emetico, purgante, venenove ſingultus excitatur; illis utendum eſt, quæ iſtarum rerum facultates enervant.

Quodſi a materia exanthematica ſingultus ortus; veſicatoria, ſpiritus bezoarticus Buſſii, eſſentia alexipharmaca Stahlii opem ferunt; ſpeciatimque, in regreſſu podagræ, pediluvia tepidiora.

Iiſdemque remediis etiam in ſingultu a refrigeratione utendum eſt; in quo & eſſentia caſtorei cum ſpiritu bezoartico aliquo utiliter exhibetur.

Singultum ab alvi fluxu intempeſtive cohibito maxime demulcens potus & clyſteres emollientes & eccoprotici compeſcunt; una cum mixtura Riverii alterante, quæ præ magneſia & abſorbentibus magnam prærogativam habet.

Singultus a coſta fracta, diſtorta, aut luxata nonniſi decenti repoſitione ſublevatur. Cartilaginem vero ſterni depreſſam aut incurvatam optime cucurbita cœca adplicata attollit.

Singultus febrium acutarum ac inflammatoriarum a primarii quidem morbi curatione dependet; levari tamen non parum a crebra aquæ frigidæ ſorbitione, manuumque in hanc immiſſione, & vini quoque potu poteſt.

(1) Nec in hoc caſu, dum nihil ex iis, quæ ab arte ſuppeditantur, morbi difficultati ſuccurreret, amuleta, aliaque auxilia ſympathetica antiqui contemſerunt. Vid *Alexand. Trallian.* L. VII. c. 13. p m. 368. & *Marcell. Empir.* cap. 17..

RUMINATIO HUMANA.

§. 535.

Inaudita penes res eſt, hominem brutorum inſtar ruminare, ruminatumque cibum ventriculo ad concoquendum reddere: quæ tamen exemplis quibuſdam, retro inde ab aliquot ſeculis, ita comprobata, ut negare eam audacter nemo poſſit (1). Nemo non vero ſimul intelligit, ad ſtatum prorſus præternaturalem humani corporis adfectionem iſtam pertinere, eaque propter in numero morborum habendam eſſe, nec inepte ideo a me hoc loco pertractari. Idquod eo lubentius quoque facio, quo magis ea hactenus a medentibus, quaſi non exſtaret, omiſſa fuit atque prætervifa.

(1) Ejuſmodi obſervationum decem collegit tum ex libris, tum ex fidis aliorum relationibus, *Io. Conr. Peyerus Merycolog. L. I. cap. VI. & L. III. cap. III.* Undecimam, eamque pleniſſimam, lege ſis in *Io. Sam. Car. medicin. Rathſchlaegen XIX.* p. 110. ſeq.

§. 536.

Eſt autem ruminatio humana non libera, ſed coacta & involuntaria, quæ nolentes volentes invadit. Initium ea ſumit ſtatim a paſtu, vel poſt horæ quadrantem, aut mediam horam, & intra unam & ſex vel ſeptem horas finitur. Sive vero ſolidi ſint deglutiti cibi, ſive molles, ſive ſint liquida, cum ſpecifico ſapore non ſolum omnia nunc inter ſe mixta, nunc ſolitaria refun-

duntur, ſed etiam grato & jucundo (1), niſi ſub finem, ubi cum acore quodam redeunt. Et quibuſdam tanta aviditate cibus in os regeritur, ut indigentia ejus ventriculus quaſi perpetim laboret. Quidam etiam valde ſunt voraces. Alii ruminationem ſupprimere norunt. Cuncti vero quum ægrotant, ab omni ruminatione ceſſant.

(1) Cum averſatione juvenculam quandam ruminaſſe, neque quidem quotidie. a *Daniel. Ludovici* commemoratur in *Eph. Nat. Cur. Dec. I ann.* 9. & 10. *obſ.* 160. Verum hæc ruminatio neque ſimplex fuit, de qua hic agimus, neque commode quidem hoc nomine inſignitur. Atque cum in reliquis exemplis, quotquot legimus, ruminatio ubique viſa eſt cum oblectamento fieri, illud ad ipſius naturam referendum merito putamus.

§. 537.

Alia vero ruminatio a nativitate ſuam originem trahit, ſic, ut a parentibus ad embryonem transferatur, aut connata ſaltem exiſtat; alia a morbo ventriculi, nominatim vomitu frequenti, aut diuturna eructatione (1).

(1) Anſam equidem huic perverſioni dare quoque conſuetudinem, laudatus *Peyerus* exiſtimat *l. c.* p. 222. idque ex *Th. Bartholini Hiſtor. anat. Cent. I. hiſt.* 39. probare vult. Ipſe vero *Bartholinus* diſertis verbis ait, non ruminationem fuiſſe, quam bibo ſuus exercuerit, ſed arbitrariam, eamque adeo fallaciſſimam potuum revomitionem.

§. 538.

Opinati ſunt quidam docti viri, ruminantes homines duobus eſſe ventriculis oportere inſtructos, uti beſtias ruminantes (1); verum horum opinionem

tum anatome refellit (2), tum acquiſita affectio, qua nonnullos in adoleſcentia, alios in conſiſtente demum ætate prehenſos eſſe, conſtat. Neque cuncta quidem bruta ruminantia duos ventriculos habent. Alii oriri eam a præternaturali aliqua ventriculi conſtitutione a primo ortu credunt (3): quam quidem ſi magis velis in motu quærere, quam in fabrica, non repugno. Hæc enim ſi requireretur ad ruminationem, an poſſet ea ex morbo & in adulta demum ætate accidere.

(1) *Bartholinus l. c. Cent. V. hiſt.* 16. & *Anat. reform. L. I. cap.* 9.

(2) Vid. *Peyeri l. c.* p. 63. *Rhodii Obſerv. Cent. II.* 59.

(3) *Sennerti Pract. Medic. L. III. P. I. Sect. II. cap. IX.* p. 124.

§. 539.

Moleſta ſane, ac diuturna eſt hæc affectio, & ad conſulendos Medicos omnino impellit. Graviſſima vero a parentibus in utero materno contracta perinde ac connata; quam nemo adhuc curavit, certe curare haud aggreſſus eſt; quæque ideo pro inſanabili prorſus haberi non debet. A morbo orta nec ſelectis cibis, nec medicamentis obtemperat, ſed pertinaci ac continuæ regreſſuri cibi repreſſioni, quæ motibus ventriculi diu ſatis reſiſtendo, illos tandem ſupprimere apta eſt.

NAUSEA. VOMITUS.

§. 540.

Nauſea eſt inane vomendi deſiderium, quo nihil ejicitur; ſæpe tamen ſponte nulloque conatu pellucida aqua ex ore profluit. Vomitio autem eſt eorum, quæ in ventriculi capacitate ſunt, violenta per os rejectio, quam frequentiores ſputationes, nauſea, anxietas, & noviſſime labiorum tremor, præcedunt.

Utriuſque ratio formalis in inverſo motu periſtaltico ventriculi quærenda eſt, qui in nauſea mitior, in vomitu vehementior & quaſi convulſivus. Muſculi abdominales conſenſus lege ſuccedunt & contracti premunt adjacentes partes. Diaphragma quieſcit, quamvis ipſius efficacia ſociata fieri etiam vomitus poteſt.

§. 541.

Similis eademque eſt utriuſque affectionis cauſa; ſed levior in nauſea, in vomitu gravior.

Una earum eſt ventriculi imbecillitas, quæ neque cibum amplexari, neque contineri ſinit: quæ inde naſcitur, quod purior cibus, nullo vitioſo humore permiſtus, redditur.

Altera eſt ventriculi ſcirrhus, inflammatio, & ulcus; quorum notas alibi propoſui: quibus ſteatomata adde juxta ventriculum.

Tertia eſt quævis res præter naturam ventriculum laceſſens; id quod modo copia efficit, ut copioſior cibus aut potus naturæ gravis; modo aliena & externa

qualitas, ut corruptus & putreſcens cibus; modo acrimonia, qualem bilis conſequitur, & venena multa habent, & ova barbæ piſcis; modo lentor, ut pituita. Quæ vitia cauſarum nonnunquam in ipſo ventriculo gignuntur; nonnunquam ex aliis ſedibus eo confluunt. Præterea vermes ventriculum ingreſſi eundem etiam laceſſunt ac irritant.

Quarta eſt ventriculi irritatio, quæ ex humoribus intra ipſius tunicas difficulter motis, ut in obſtructione profluvii ſanguinis naturalis & graviditate; vel alienis quoque, ut in omni fere morbo febrili; vel per conſenſum, prognaſcitur in vulneribus capitis, vertigine, cephalea, irritatione gulæ, doloribus a calculo tam bilis, quam renum, ſcirrho hepatis, pancreatis, lienis, duodeni, vulnere diaphragmatis, tuſſi, epilepſia, colica graviori, hernia incarcerata, dentitione, vectione in rheda, navigatione. Unde vomitus diſcrimen in ſympathicum atque idiopathicum exſiſtit.

Ultima cauſa eſt ſingularis ac individualis proprietas, qua quidam hoc vel illud cibi potuſve genus, aliamve rem maximopere abhorrent, & ad ejus oblationem, vel conſpectum ſaltem, tum nauſeæ tum vomitioni ſubjiciuntur.

§. 542.

Vomitionum autem in tanto numero cauſarum non poteſt non varius eſſe exitus; de quo quidem non attinet multa hic prædicere, cum paſſim jam ejus mentio abunde facta eſt. Unum illud animadverto, peſſimum eſſe vomitum ac exitialem, in quo liquida atramentum, choccolatam, aut tabaccum colore referentia copioſe rejiciuntur: chronicum autem, &

insuperabilem, quem scirrhi ventriculi, aliorumque viscerum imi ventris producunt (1).

Neque vero nausea, neque vomitus peculiaria remedia desiderant; praeterquam ille, qui ex corruptis humoribus in ventriculo detentis, ex bile eo per excandescentiam delato, & ex ingluvie oritur. Estque ipse vomitus tum remedio, nec propterea supprimi, sed potius facilitari ac sustineri debet.

Vomitum in gravidis vix unquam remedia placare valent. Optima vero ex his sunt sanguinis missio, essentia theriacalis & menthae, linimenta & spirituosi liquores, quae virtute sua tonica ac nervina imbecillo ac nimis sensibili stomacho suppetias ferunt.

Vomitum a vectione optime avertit spiritus rosmarini, in charta empiretica extus ventriculo applicatus.

Reliquorum generum curationes alibi proposui.

(1) Cf. *Morgagnius* L. *de sedib. & caus. morbor. Epist. XXX.* quae tota huc spectat.

HYPOCHONDRIACA ET HYSTERICA AFFECTIO.

§. 543.

Multi sunt, inprimis ex eruditorum grege, qui hypochondriaco morbo tentatos se firmiter credunt, simul atque vel molestias quasdam ex imo ventre percipiunt, vel non satis tranquillum animum & ad meditationes aptum cum aliqua capitis gravitate subinde experiuntur. At nulla profecto res magis pestifera oc-

cupare animos litteratorum poteſt, quam falſiſſima hæccce de hypochondriaco morbo idea, quæ ex ipſa animi perturbatione ac inquietudine quotidie nova incrementa capit, eaque tanto magis terriculoſa, quod non alius morbus atrocior & miſerabilior, quam is ipſe, quo ſe comprehenſos credunt, eorum ſententia exiſtit. Nec Medici deſunt, qui ejuſmodi querelis de hypochondriaco morbo applaudunt, & ipſi hoc nomine nimiopere abutuntur, dum quamcumlibet imi ventris ægritudinem pertinacem, vel ſimplicem vel compoſitam, quam non bene norunt, inprimiſque ſi cum mentis quadam perturbatione conjuncta eſt, pro hypochondriaca ſtatim, quaſi bene cognita re, venditare ſolent. Verum hypochondriacos in veros atque fictos diſtinguere oportet: quorum hi tales ſunt, qui vel inteſtinorum aut ventriculi inflatione, vel digeſtione læſa & inordinata alvi excretione, & nonnullis ſpaſticis ægritudinibus inteſtinorum, iiſdemque nunc caput, nunc pectus, aut totum corpus occupantibus laborant. At hos in præſenti dimittemus, de hypochondriacis veris nunc ſtrictius expoſituri.

§. 544.

Hypochondriacum malum, ut in ſe longum eſt, ſic in modum ejuſmodi affectionum inſidias lente ſtruit. Initio a ſumto cibo leviuſculæ tenſionis preſſioniſque ſenſus cum laſſitudine, levique ſpiritus difficultate eſt, quicum leves & fugaces cordis palpitationes, nocturnæ præſertim, & anxietates quædam, turbulentique ſomni, ac inquietior paullo animus, adfligunt. Inter hæc paullatim adoleſcit morbus, cum interpoſitis plurium dierum, etiam menſium, intervallis, dum aut animi perturbatione, aut errore victus, aut anni tempore, maxime vernali & autumnali, in ſcenam redeat. Ex alvo pleriſque molliora

ſtercora, male mixta, fereque fœtidiſſima, interdum aliquoties de die, neque ſine teneſmode quodam contentione deſcendunt. Quibuſdam alvus paulo tardior eſt, ſiccioraque ſtercora, fere cum levi quodam teneſmo, & ſubinde mucoſa prodeunt. Urina limpida & aquoſa eſt, crebroque & copioſe ferri ſolet: quumque parcior, magiſque tincta mingitur, leviorem & remittentem teſtatur affectionem, exaſperatam, quum crebrior & aquoſior iterum fertur. Interea magis magiſque cum adoleſcente malo læduntur imi ventris officinæ. Male digeruntur cibi, a pleriſque avide & copioſe devorati. Senſus ponderis ac diſtentionis, flatus, ructus, laſſitudo increſcunt. Interque iſta ſymptomata permulta alia, quæ moliminum hæmorrhoidalium nomine vulgo appellari ſolent, crebrius & incertis ſpatiis accedunt; additque ſe moroſitas quædam, & ardoris cujuſdam per imum ventrem ſenſus. Aliquando hæmorhoidum veſtigia tum ſedis, tum veſicæ urinariæ aut urethræ vagis periodis ſe efferunt: nonnullis etiam per intervalla cruentus vomitus contingit. In malo inveterato icteri, tympanitæ, quin aſcitæ ſymptomata quædam apparent. Accedere etiam moleſtiæ ex vermibus inteſtinorum, neque raro tæniis, conſueverunt.

Sunt etiam hypochondriaci permultis aliis affectibus in pectore & collo ſubjecti, atque præter cordis palpitationes & anxietatem præcordialem, quæ noctu inprimis & a capto cibo gravius adfligunt, raucedine, & tuſſi, & dyſpnoeæ quodam genere, aſthma hypochondriacum vocant, per intervalla afficiuntur. Fugitivi præterea ſpaſmi ultro citroque muſculos pectoris prehendunt, non minus quam faucium; qui tuſſim aliquando comitantur, & crebriora ſputa exprimunt. Neque rheumaticus dolor in muſculis colli deeſt.

Nec uno morbo caput laborat. Aliis totum illud dolet, aliis dimidiatum, aut fynciput faltem, vel occiput, aut exigua pars in illis, clavi hypochondriaci nomine. Ifque dolor modo continuus eft, modo intermittit, modo remittit faltem, & plerumque frigoris fenfum vel gravantis ponderis exhibet. Interdum vibrativus aliquis dolor per integumenta capitis, & aponeuroticum tegmen, mufculofque faciei percipitur. Etiam fubitaneo ardoris fenfu caput nonnullis occupatur, cum vertigine, ftupore, fingulari gravitatis fenfu, fonituque aurium vario; ut fic apoplexia quædam afflictis imminere videatur. Quidam phlogofes faltem in auricula percipiunt. Atque hæc omnia fymptomata interdum typicis periodis affligunt. Oculis obverfantur quafi mufcarum volantium, nebularumve, vel aliarum rerum fimulacra, cum frigido circa faciem & frontem fudore. Gravedini & faucium morbis, velut tonfillarum uvulæque tumoribus, valde etiam hypochondriaci opportuni; & interdum quafi ptyalifmus aliquis invadit. Aliis denique diuturna epiphora molefta eft, aut muci narium coacti copia, qui fæpe fubcruentus confpicitur. Quibufdam fanguis paucis faltem guttis e naribus deftillat; aliis, quod rarius evenit, copiofior fertur, & paroxyfmus nonnihil mitigat.

Nec externæ partes in hocce malo immunes funt. Rheumatici arthriticique dolores, fugaces quidam fpafmi, ultro citroque oberrant. Maculæ rubellæ, flavæ, fublividæ variis locis confpiciuntur, aliquot diebus difparituræ. Ulcufcula alicubi locorum cutis erumpunt. Imos pedes œdema quoddam leviufculum occupat; aliis totum corpus fubtumidum & cachecticum apparet. Quibufdam in confirmatiore malo corpus & ipfa facies emphyfemate fubito occupatur, quod paucis diebus decedit, relictis arthriticis aut rheumaticis

doloribus, non diuturnis. Alii ſuperioribus corporis partibus membriſque contabeſcunt & ſudores matutinos profuſiſſimos habent; ex quo phthiſicis ex pulmone ſimiles apparent, utique ſi conſenſualis tuſſis accedit.

Ceterum & animus proh! dolor in ſocietatem corporis laborantis venit; melancholiam hypochondriacam appellant. Cujus notæ ſunt multa fixaque diu cogitatio, verecundia ruſticuſve pudor, ſolitudo, timiditas, mœſtitia & ignavia, malarum rerum ſuſpicio, perverſa rerum exiſtimatio ac ſæpe præpoſterum judicium, turbulentus anxiuſque ſomnus, mentis atque ſenſuum caligo, animi dejectio aut deſperatio, ut neque poſſit illa orationis ſuavitate ad meliorum rerum expectationem, aut recuperandæ valetudinis ſpem erigi.

§. 545.

Hoc genus morbi invaleſcit & remittit in ſua diuturnitate, rarius omnino intermittit. Nonnullis, imminentibus hæmorrhoidum periodis, exacerbatio fit; itemque feminis, quo propius a menſtruorum abſunt fluxu. Declinante in ver hyeme, autumnoque ſtatæ magis exacerbationes contingunt.

Ætatem potiſſimum conſtitutam prehendit, deinde juvenilem, poſtea ſenilem. Quibus autem in virilem demum incidit, his liberationem procedente ætate, aut levamen promittit.

Pertinacius & longævitatem adeptum malum melancholiam, maniam, cachexiam, icterum, hydropem, tympanitem, ſcorbutum, ac tandem febrem acceſſit hecticæ finitimam, & quæ in maraſmum deducit. Qualeſcunque autem morbi ex his ſubſequantur,

finis vitæ aut cum paraphrenitide quadam, aut ſopore obſervabitur conjunctus. Quapropter etiam ex intermittentibus febribus ſoporoſæ iſtæ, ſive apoplecticæ tertianæ & quartanæ, hypochondriacis maxime inſidiantur. Opportuni itidem ſunt aurium, oculorum, dentium, ac gingivarum vitiis, nec non rheumatiſmis, & frequentiſſimæ omnium arthritidi. Maxime ceteroquin proni ſunt in colicam inflammatoriam, phrenitidem, & malignas febres; generatimque morbide valent, ac febriculis ſubinde implicantur. Nonnullis pro modulo ſuo valentibus, ubi aliæ ſanguinis fluxiones & hæmorrhoides non ſunt, ſanguinis ſputa contingunt, hæmorrhoidum oris nomine appellari ſolita.

Denique interdum & aliis morbis hæc valetudo ſuccedit, acutis febribus, intermittentibus ſuppreſſis, cohibito fluori uterino, dyſenteriæ, repulſis cutis morbis, & defluxionibus antiquatis.

§. 546.

Cauſa proxima valetudinis hypochondriacæ non inepte quidem in ſyſtemate venæ portæ collocatur (1), quum ipſa anatome infarcta vaſa deprehendit (2); attenta tamen conſideratio morbi docet, difficilem motum ſanguinis per hæc vaſa in ſe ſolum valetudinem iſtam haud producere, ad ipſius vero incrementa permultum conferre. Neque recte ea in inteſtinorum motu perverſo ponitur (3), ſiquidem antiſpaſmodica alias omne punctum in curatione ferrent, iſque perverſus motus potius pro effectu morbi habendus eſt: neque, ut pleriſque hodie placet, in obſtructione hepatis aut ſplenis; quippe cui opinioni, licet magnam veri ſimilitudinem præ ſe ferenti, cadaverum diſſectiones haud quaquam favent, dum graviſſimi

horum scirrhi sine hypochondriaca olim experta valetudine persæpe reperiuntur. Neque recte denique spirituum animalium ataxia, tanquam causa hujus morbi efficiens & primaria accusatur (4); in qua quidem refellenda eo minus jam occupabor, quum jamdudum explosa ac rejecta fuerit.

(1) Vid. *G. G. Stahlii* diss. *de hypochondriaco & hysterico malo.* Hal. 17 8.

(2) Cf. *Io. Kaempff.* diss. *de Infarctu vasorum ventriculi.* Basil. 1751. *G. F. Siegwart* diss. *de infarctibus venarum abdominalium internarum, eorumque resolutione potissimum per clysteres.* Tubing. 1754. *G. B. Faber* diss. *Expositio novæ methodi Kaempfianæ, curandi morbos chronicos inveteratos inprimis malum hypochondriacum.* Tub. 1755.

(3) *Frid. Hoffmanni* diss. *de vera morbi hypochondriaci sede, indole, ac curatione* Hal. 1719.

(4) Vid. *Thom. Sydenhami Dissert. epistolar. ad Guill. Cole.* p. 485. seq. & Cl. *Anton. Fracassini*, qui Sydenhami opinionem quasi recoquit, *Opusc. patholog.* p. 252. seq. Nec majoris momenti est Cl. *Petr. Hunauldi* opinio, quæ spiritus morbosos, inordinate sanguinem moventes, accusat, *Dissert. sur les vapeurs.* Par. 1750. & Cl. *Io. Raulini* qui juxta viscerum obstructiones, & nimiam nervorum sensibilitatem atque irritabilitatem, nimis viscidum eorundem succum insimulat, *Tr. des affections vaporeuses du Sexe*, Par. 1758. & Cl. *Pomme*, qui præter spasmum, acrimoniam spirituum pro causa ponit, *Essai sur les affections vaporeuses des deux Sexes.* Par. 1761. Ad ejusmodi enim adyta scientia humana se non profert.

§. 547.

Nisi vero omnia me fallunt, insignis ventriculi ac intestinorum debilitas, una cum præternaturali atque copiosa pituitæ in corpore generatione & expressione per

per anguſtiſſimos horum viſcerum turbulos, hypochondriacam affectionem veram proferunt; quemadmodum ſola harum partium debilitas (1) in abſentia pituitæ præternaturaliter abundantis & hic ſecernendæ ſpuriam inducit.

Iſthanc vero pituitam natura ad determinatam nonnullorum hominum ætatem, & privatam corporis conformationem, quorſum & hæreditaria quædam opportunitas referenda, ſub acceſſu plurimarum cauſarum remotiorum & procatarcticarum, cujuſmodi ſtudiorum intemperantia, vita ſedentaria, voracitas, errores in potu rarefaciente, vinoque, menſtruorum hæmorrhoidumque vitia, interceptæ hæmorrhagiæ narium, deſidia, laſcivia, animique emotio eſt, perinde ac materias alias morboſas, arthriticam, calculoſam, catarrhalem, præparat & ad hæc viſcera membranoſa creberrime & copioſe deponit.

Ita vero ſe rem habere, ex eo adparet, primo, quod ex alvo æque ac ſtomacho hypochondriacorum perſæpe copioſa pituita ejicitur; quam iterati clyſteres etiam præmagna copia educunt: deinde, quod hypochondriacum malum in modum catarrhorum vere & autumno maxime recrudeſcit: tum in diverſos morbos pituitoſos, arthritidem, calculum, cachexiam, hydropem, icterum, quartanam febrem, permutatur: itidemque ex pituitoſis morbis permultis, quos alibi jam indicavi (§. 545.) generatur; nec non ab ſuperveniente eujuſmodi valetudine, velut febre intermittente, diarrhoea, dyſenteria, inſigne levamen accipit: denique evacuantibus atque reſolventibus medicamentis ſub frequenti excercitatione optime auſcultat, contra vero ab otio, cibiſque farinoſis atque glutinoſis ſemper in ſigniter adaugetur.

De ventriculi ac inteſtinorum atonia tamquam altera cauſa proxima nemo dubitat. Etenim ſymptomata, quæ eam produnt, ex hiſtoria morbi (§. 544.) luculenter cognoſci poſſunt.

Quidquid autem ſpaſticorum ſymptomatum, palpitationis puta cordis, tremoris, hæmorrhoidalium moliminum, colicæ, teneſmodis alvi dejectionis, urinæ limpidæ & aquoſæ, & ſic porro cum atonia conjunctum obſervatur, iſtud omne pro effectu potius, quam cauſa morbi habendum exiſtimamus.

(1) Unde *Nathan. Highmorus* hypochondriacam affectionem derivavit, vid. ej *Exercit. duas*, *de paſſione hiſterica & affect. hypochondr.* Oxon. 1660. 12. ſed refutatus poſtea fuit a *Thom. Williſio* L. *affectionum, quæ dicuntur hyſtericæ & hypochondriacæ, pathologia ſpaſmodica vindicata.* 1671. 12.

§. 548.

Morbi ſpurii curationem haud adgredior. Tota autem in eo verſatur, ut qui ſe pro hypochondriaco habet, hanc opinionem omni ſtudio ex ipſius mente evellere ſtudeamus, neque unquam permittamus, ut hanc falſam opinionem retineat. Atque ſic, mutata ejus imaginatione, quæ in hoc hominum genere, æque ac in hypochondriacis veris admodum agilis & ſatis ſtabilis eſt, ipſe morbus protinus levior atque tolerabilior ipſi apparebit, iſque ex toto fere curatum ſe jam ſentiet. Cujuſmodi tentamina mihi feliciter jam ſæpiuſcule ſucceſſiſſe atteſtor.

§. 549.

At verus morbus profecto rebellis eſt, & vix curationis capax. Habet tamen ſuos gradus, & quo duriora ſunt ſtercora, & quo ſegnius iſta deſcendunt, eó gravior & pertinacior exiſtit. Ipſiuſque autem curatio in eo maxime vertitur, ut pituita in ſanguine potentioribus remediis commode reſolvatur, & quæ jam in primis viis collecta, iterate ſæpeque ex alvo educatur, ſimulque roborantia ſelecta aſſidue exhibeantur. Primum fit per clementiora purgantia ex ſalium inprimis tribu, per aquas Pyrmontanas, Egranas aut thermas Carolinas, & per clyſteres ex floribus chamomillæ, baccis juniperi & ſale communi, quævis die injiciendos; inter quæ ſuccus foliorum taraxaci ad quatuor uncias quotidie, aut decoctum ejuſdem vel juniperi radicum, aut arcanum duplicatum vel Cremor tartari ad drachmam, liquor item præcipitans Clauderi, & terra foliata tartari, reſolvendi ſcopo adhibenda. Alteram præſtant cortex Peruvianus cum floribus ſalis ammoniaci martialibus aut ſimplici ſale ammoniaco remixtus, in pulvere vel decocto; itemque liquor viſceralis diſpenſatorii Würtembergici, infuſum radicum gentianæ rubræ, angelicæ, herbarum abſinthii, centaurii minoris, corticumque aurantiorum ex vino dulci, balnea frigida vel tepida, & in prandio cyathus meraci vini. Et hac ratione ſi qualiſcunque exercitatio frequens, inprimiſque equitatio, accedit, ſimulque omnes cibi glutinoſi, farinoſi, inflantes, pingues & butyroſi vitantur; ſpes eſt, progreſſu temporis ſanatum iri quam feliciſſime morbum. In deſperato malo hydrargyroſis tentanda eſt.

Ad reliqua innumerabilia & in ſingulis ægris fere diverſa ſymptomata, unde malum vere inſtar polymor-

phi ſe prodit, parum reſpiciendum eſt; quandoquidem correcto ejus fonte, iſta per ſe tolluntur. Si quæ, tamen nimis urgent, ſpiritus naphthæ tanquam efficaſciſſima medicina exhiberi poterit: ut tamen nec pulvis abſorbens Wedelii ſit contemnendus, quemadmodum contra ab antiſpaſmodico & nitro prudenter abſtinendum eſt.

§. 550.

Affectio hyſterica eadem fere eſt in ſequiori ſexu, ac hypochondriaca in nobiliori. Eandemque pariter diſpeſci in veram atque ſpuriam oportet. Utraque cujuſcumque conditionis feminas, puellas, viduas, nuptas exercet; multo frequentius tamen ſpuria hæc eſt colica affectio, quam vera; quæ ſymptomata quædam ex utero, alia quidem aliis, in ſodalitium ſuum rapit, ſiquidem aut nimia, aut parciora, aut perturbata menſtrua exiſtunt, aut fluor albus cum his præſto eſt, aut ſolus infeſtat, aut proclivitas ad abortum eſt. Utraque gravioribus ſpaſmis, quam hypochondriaca, ſtipata videtur, frequentioreſque ſunt atque vehementiores aphoniæ, & faucium præfocationes cum ſenſu globuli ibidem hærentis, quem tuſſiendo reddere, ſed fruſtra moliuntur, quemque aliæ etiam in abdomine quaſi convolvi & contorqueri ſibi videntur, globum hyſtericum appellant; algores item periodici, dolores capitis, ſub hyſterici clavi nomine, animi deliquia & convulſiones. Sub inſultu vel ante illum urina aquea interdum ad plures libras mingitur; aliis copiſi ſalivæ fluxus & ſudores nocturni contingunt. Addunt ſe nonnunquam quoque dolores aut tumores exteriorum partium; quorum hæ in collo reſpirationem admodum difficilem reddunt, & ſuffocationis periculum inferunt. Ceterum, quo propius feminæ a fine menſtruorum abſunt, tanto

magis affligi ſolent, præſertim fluore albo laborantes. Triſtitia autem, & anxietas, & palpitatio cordis, cum ſpontanea laſſitudine tamquam prodromi hujus mali in univerſum conſiderandi ſunt.

§. 551.

Curatio in univerſum eadem eſt, ac hypochondriacæ valetudinis. Præter illa vero, quæ ſupra commendavimus remedia (§. 549.) maxime radix valerianæ, & ſemen nigellæ commendanda hic veniunt. Ceterum utiliſſimum eſt paroxymo ingruente elixir uterinum Crollii. Algori hyſterico autem nil præſtantior ſuccurrit, quam ejuſdem ſpecificum antifebrile: clavo hyſterico, bezoarticum joviale: doloribus colicis, clyſteres ex aqua frigida: convulſionibus, ignis electricus: tumori in collo, larga venæſectio, & cataplaſma ex mentha, majorana, abrotano, theriaca, oleo macis diſtillato, & ſpiritu vini camphorato compoſitum.

In univerſum vero ſcire licet, non omnes hyſterica eadem bene ferre remedia: unde eſt, quod alii Medici quædam laudent, quæ ab aliis valde reprobantur: id quod adeo de balneis, de clyſteribus, de purgantibus, & de ferro valet.

TREMOR.

§. 552.

Tremit totum corpus, aut pars ejus ſaltem, vel ſimul plures, ſingulæ quidem motricibus fibris inſtructæ, quum parvis alterniſque, ad oppoſitas partes,

vibrationibus celerrime concutiuntur, exclusa voluntatis actione.

Tremor ergo convulsio levis appellari potest. Ne vero cum rigore istum confundas, scire licet, rigorem esse concussionem totius corporis cum sensu frigoris, qui in tremore deest; nec necesse esse in hoc, sicut in illo, ut totum simul corpus quatiatur.

§. 553.

At duplicem merito agnoscimus tremorem, alium, dum quiescit membrum, alium, dum in actione versatur, & nunc gestare onus, nunc prehendere aliquid vel tenere tentat.

Iste vero tremor, qui quiescentem partem vexat, modo continuus esse consuevit, modo periodicus, modo recurrens.

Notabile præterea discrimen est inter sympathicum & idiopathicum, hæreditarium, congenitum, & adscititium.

Neque fas est præterire, epidemicum tremorem etiam aliquando, licet rarissime, accidere consuevisse (1).

(1) Cf. *Act. Nat. Cur. Vol. II. Obs.* 151. *B. de Sauvages Nosolog. T. II. P. II. cl. IV. p.* 56.

§. 554.

Aetas infantilis, & senilis, & sexus femineus facile in tremores incidunt. Speciatim vero eos gignunt in-

tenſum gelu, inprimis ſi huic æſtus ſupervenit, terror item & ira, nimius vini & ſpirituum ardentium uſus, non minus ac potuum aquoſorum tepidorum, præſertimque calefacientium, venena, præſertim opium & hydragyri halitus, vulnera, excretiones nimiæ ſanguinis, dejectiones alvi majores aliæque, exceſſus in venere, plethora, menſes & lochia ſuppreſſa, retentum lotium, ſcabies retropulſa, febris maligna, intermittens male curata, dolores arthritici, colici, melancholia, inedia, vigiliæ, otium, abſceſſus calcanei, contactus torpedinis. Ubi nihil harum cauſarum aliquando deprehendimus, in accuſando obſcuro cerebri, medullæ ſpinalis, aut nervorum vitio, per diſſectionem forte demum detegendo, ſuſpicio noſtra ſubſiſtat, neceſſe eſt.

§. 555.

Tremor exiguus, recens, a plethora aut externa cauſa, & in ætatis flore non multum diſcriminis alit, nec medelam facile eludit.

Salutares ſunt ubique moderatæ, quæ nervos & motrices fibras liberant, excretiones per alvum & cutem. Similique ſucceſſu hæmorrhoides levant.

Ipſe tremor in paralyſi ſignum eſt redeuntis ad ſenſum atque motum facultatis, hactenus exſtinctæ.

Tremor congenitus, & ſenilis leviter quidem fertur, at immedicabilis eſt, & ad mortem plerumque comitatur. Quodſi hæreditarium malum fuerit, etiam juvenilia corpora in vigore ætatis corripit, nec ſine moleſtia per totam vitam ſuſtinetur. Pejoris nominis eſt, qui plura loca occupat, aut nobiliora, velut caput.

Omnis vero tremor ab internis caufis facile in convulfiones, lethargum, paralyfin, imo apoplexiam degenerat. Vel fola magna animi commotio in convulfiones per tremores præcipitat.

Gravior apoplexia, fuperata caufa, aliquando relinquit tremorem.

In vulneratis, lethargicis & phreniticis tremores fummum periculum denunciant. Nec fine periculo funt, qui acutorum morborum principia aut fines comitantur, etiamfi delirio foluti; quod fane idem eft, quam pejori malo locum relinquere.

Aliquando totius corporis ftupor tremoribus fupervenit.

§. 556.

In curatione tam communibus quibufdam præfidiis, quam fingularibus opus eft pro caufarum difcrimine.

Communia vero funt tonica & nervina, quæ fibrarum motricium & nervorum debilitati fuccurrunt. Spectant huc maxime fpiritus urinofi, liquor cornu cervi fuccinatus, effentia rofmarini, fuccini, ambræ, caftoreum, vinum & fpiritus vini etiam a cephalicis herbis diftillati pauxillum; extus vero frictiones cum pannis calidis, olibano atque fuccino antea perfumigatis, fotus vini, in quo ruta, origanum, falvia, rofmarinus, majorana, fabina, flores lavendulæ, baccæ lauri & juniperi incocta, imo & fpiritus vini aliquid admixtum; ex quibus etiam facculi ficci & cucuphæ parari poffunt, capiti rafo imponendæ; porro lotiones membri tremuli cum decocto vinofo harum ftirpium, inunctiones cum oleo rutæ, liliorum convallium &

caſtorei, atque balnea tam naturalia quam artificialia, ex nervinis illis plantis inſtructa.

Enim vero in horum omnium uſu videndum, num retentum vel copia gravet vel ſtimulo irritet nervos, adeoque evacuationem antea deſideret: quo in caſu modo venæ ſectio, modo purgantia, emetica, diaphoretica, diuretica præmittenda, aut protinus illis inter roborantia utendum. In cacochymicis etiam fonticuli proſunt. Si caput tremit, utiliter quoque errhina, gargariſmi & maſticatoria adferuntur.

Speciatim vero, ſi a frigore tremor eſt, balnea & infuſa diaphoretica ex ſcordio & ligno ſaſſafras, una cum roborantibus quibuſdam, veluti conſerva meliſſæ, anthos, vel acoro condito conveniunt. Si ab animi pathematibus, hæc, niſi ratione ſopiri queant, contrariis ſunt vincenda. Si a vino aut ſpiritibus ardentibus, aut calefaciente potu, lac aquæ mixtum ſub aſſiduo uſu confert; contra vero, ſi a nimio uſu potuum aquoſorum tepidorum, aqua frigida & ſtomachica quædam; ſi a narcoticis, clyſteres acres, venæ ſectio, oxycratum, acetum & vinum. Si tremor ab hydrargyro eſt, detur antimonium crudum, aut ſulphur, aut infuſum vel eſſentia radicis enulæ, & in potu ſalvia: applicari etiam utiliter ignis electricus poteſt. Si ab evacuatione immodica, caute corpus repleatur per emulſa, gelatinoſa & ſimilia. Si a crebra venere, lumbis parcendum, & lacte atque Chocolada vires inſtaurentur.

§. 557.

Denique in regimine vitæ hæc probe adhuc obſervanda ſunt. Aer nec nimis calidus, nec nimis frigidus ſit; victus nunquam acris & ſtimulans; exer-

citia & profusiones humorum semper moderatæ. Familiaritas absit cum Venere & Baccho. Absint vigiliæ, lucubrationes, animi æstus & sollicitudines. Cibi omnes sint molles & boni succi, sæpeque salvia, rosmarino, hyssopo, majorana condiantur. Inter hæc alvus nec stricta sit, nec nimis laxa, sique opus, nonnisi leviter sollicitetur.

CLASSIS VI.

ADYNAMIÆ.

APOPLEXIA.

§. 558.

Magnus profecto & valde acutus morbus Apoplexia eſt, quam ſubitanea functionum animalium abolitio, cui difficilis ac ſtertoroſa reſpiratio juncta, prodit.

Ita vero deprehenditur. Acutus dolor in capite, ejuſque vel antica vel poſtica parte, ſubito hominem cum vertigine prehendit, oculi caligant, ſic ut aliqui ambobus, aliqui altero intueri nequeant, inque artubus formicationis ſenſus eſt, tumque cunctis membris languidis & flaccidis homo repente tamquam attonitus, ſubinde cum clamore, concidit, omni ſenſu motuque privatus; palpebræ clauſæ vel ſuſpenſæ ſunt, os apertum eſt, & ſiquis eum vocet aut agitet, ſolum ingemiſcit, nihil intelligit, ſpiritus magna cum difficultate ac ſtertore trahitur, cor valide pulſat, arteriarum quoque pulſus in principio magnus, poſt languidus eſt; inque hoc ſtatu æger vel ſubite expirat, apparente ante os ſpuma, vel paullatim ad ſe redit valde enervatus & febre plerumque detentus, reſolutoque alterutro latere cum lingua, memoriæ etiam facultate ſubinde imminuta, & mente diverſimode alienata. Nonnullis, dum corruerunt, ſtercus & urina ſponte exeunt, ex naribus, ore & auribus, etiam poſt mortem, ſanguis fluit, nervi quoque diſtenduntur, aut brachia ſaltem agitantur & vomitus, aliquando cruentus, demum accedit. Quibuſdam facies tumet, genæ colore florido ſuffunduntur, oculi rigidi prominent & lacrymas uberius fundunt.

Aliquot dies vel hebdomades, quin menſes & annos

ante insultum nonnullis os distorquetur; alii cephalalgia, vertiginosa capitis temulentia, caligine aut corruscatione visus, susurru aurium, memoriæ ac ingenii hebetudine, loquelæ quadam difficultate, frequenti, levi ac temporario hujus vel illius partis torpore, tremore, frigore, profundo somno, aut insomniis ac incubo frequenter stipato, insolito item genarum rubore, aut deformatione vultus, & decremento virium, quandoque etiam nausea sine manifesta causa afficiuntur.

In leviore mali accessione pulsus & respiratio salva manet, oculique aperti sunt.

§. 559.

At permultæ causæ apoplexiam excitare valent; quas in classes suas, ob diversam agendi rationem, dispesci non incommodum videtur.

Primam classem constituunt illæ res, quæ sanguinem nimis rarefaciunt, aut copiosius ad encephalum urgent, vel ipsius recursum impediunt; unde turgida vasa ipsius substantiam nimis comprimunt, & ipsa adeo interdum rumpuntur. Huc ergo ictus fulminis, insolatio, ebrietas, liberalior & continuatus usus vini & spirituum ardentium, ingluvies, plethora, amputatio membri, deficiens aut suppressa hæmorrhagia, neglecta sanguinis missio, obesitas, gravior iræ ac terroris ad adfectus, profusum gaudium, subita æstuantis corporis refrigeratio, coryzæ in catarrhali affectione suppressio, immoderati in partu nisus, viscerum imi ventris vitia & spastica inde illata pathemata, nimia Venus, epilepsia, commotio cerebri, alapa, strangulatus & vehementior tussis ex particula cibi in trachæam illapsa, referenda sunt. Quæ singulæ causæ plerumque eam speciem apoplexiæ inferunt, quæ vulgo sanguinea cognominati solet.

Altera claſſis cauſarum ejuſmodi res comprehendit, quæ encephali vaſa nimis exhauriunt, & apoplexiam ex inanitione inferunt. Quorſum inprimis non ſolum vulnera vaſorum ipſius encephali, ſed etiam immoderata profluvia ſanguinis ex aliis partibus, profuſiſſimi alvi fluxus, iterumque morbi convulſivi, & hyſterica ac hypochondriaca paſſio, itemque diuturnus moeror, ac intentæ meditationes ſpectant.

Tertia claſſis humorum morboſorum raptum ad caput, ſive metaſtaſes complectitur, quæ in arthritico & podagrico morbo, in ſcabie repreſſa, in ulceribus crurum præmature exſiccatis, in retento lotio, febribus intermittentibus malignis, in variolis & poſt illas, & in morbis atrabilariis occurrunt.

Sub quarta claſſe cauſarum permulta vitia calvariæ & encephali comprehenduntur, quæ hujus functiones diu primum turbant & diverſa capitis mala pariunt, denique vero illas prorſus ſupprimendo, letalem inferunt apoplexiam. Cujuſmodi ſunt exoſtoſes in interiore tabula oſſium cranii, colluvies ſeroſa, ichoroſa, gelatinoſa in encephalo ejuſdemve involucris, hydrops cerebri, hydrocephalum, inflammatio cerebri aut menyngum, abſceſſus, exulceratio & eroſio ſubſtantiæ cerebri, tumores ſteatomatici vel alius generis, itemque lapides intra cerebrum, ipſum cerebrum nimis molle vel durum, oſſeſcentia vaſorum, aut ligamentoſus vel cartilaginoſus habitus, aut varicoſus, aër denique extricatus in vaſis aut intra menynges obhæreſcens.

Quinta claſſis venena quædam ſiſtit, opium, hyoſciamum, cicutam utramque, daturam, belladonnam, nonnullos fungos, & ſumme letiferos halitus ex parie-

tibus conclavium calce recens obductis & carbonibus ardentibus, arctiore loco conclusos, aliosque ex odoriferis rebus, alias innocuis, nimiopere congestos, & confertim diutius inspiratos: quorum omnium actio quidem obscura, effectus vero manifestus est, dum caput derepente petunt, dolores, vertigines, temulentiam, ac stuporem, tandemque, at perniciter satis, letalem apoplexiam progenerant.

Sexta denique classis diversa vitia in thorace exhibet, quæ vel cerebro necessariam sanguinis ad suas functiones rite obeundas copiam denegant, vel ipsius recursum plus minus impediunt, & lente demum apoplexiam accersunt. Quorsum varias thoracis distorsiones, asthmata, polypos in corde & majoribus vasis, valvulas cordis induratas, ligamentosas, osseas, calculosas, & tumores in pectoris cavo natos & venam cavam superiorem, in quam jugulares venæ se evacuant, comprimentes referimus.

(1) Vid. *Io. Iac. Wepferi* L. *Observationes anatomicas de apoplexia*, novissime editum Amstel. 1724. 8. *Morgagni Epist. V. in L. de sedib. & caussis morborum, per anamen detectis*, & *Sam. Sigism. Adami* diss. *de caussis quibusdam specialibus apoplexiæ, observationibus anatomicis rarioribus confirmatis*. Hal. 1764.

§. 560.

Ex his vero caussis modo una, modo plures conjunctim apoplexiam nunc leviorem, nunc graviorem incutiunt. Simul vero inde patescit, pervulgatum illud discrimen apoplexiæ in sanguineam & serosam, tametsi in se verum, nequaquam sufficere, quum deplectio vasorum encephali æque ac nimia repletio eorumdem id malum inferre soleat (1); imo adeo interdum nullum

nullum plane vitium, ac ne minimum quidem illinc reperiatur (2). Esse præterea signa utriusque apoplexiæ ab autoribus tradita valde ambigua & fallacia, nec infrequenter utramque speciem simul adesse, neque adeo denique ex effuso intra cerebrum cruore ejusve cava aut membranas semper apoplexiam fieri, permultis observationibus nunc certo constat. Quemadmodum & per has docemur, a distentis encephali vasis pariter posse ac a ruptis, apoplexiam letalem excitari (3).

(1) Cf. *Morgagni* L. cit. *epistola V. tota*; & *C. A. Mangold* diss. docens, *Apoplexiæ plures præter sanguineam & serosam dari species*. Erford. 1765. itemque *Hoffmanni Medic. rat. syst. Cap. de morb. æsophagi convulsivis*, *Obs. I.* & *Act. Nat. Cur. Vol. X.* p. 123. nec non (Cl. *Thiery*) *Medecine experimentale* p. 143.

(2) Vid. Cel. *Tissot. Epist.* p. 169. edit. Baldinger.

(3) Vid. *Thierry l. c.*

§. 561.

Ætas virilis ac senilis potissimum in hunc morbum incidit, ut tamen nec juvenilis nec infantilis ab eo immunis sit, adeo, ut plures ex infantibus eodem interdum epidemico more corripiantur. Idem urbanis multo magis, quam ruricolis, infensus est.

Interim tamen sine singulari encephali imbecillitate fere nunquam istam fieri, tot tantaque capitis & nervorum mala diu ante præcedentia manifeste docent. Hæcque debilitas aliquando nativa esse videtur; indeque certis familiis fatalis morbus deprehenditur.

Ceterum opportunissimus morbo hiems & autumnus est, ubi cœlum nubilum, humidum atque frigi-

dum exſiſtit, aut intemperies calida & humida ſubito algidam excipit, & viciſſim (1)

(1) Hinc ex barometro apoplexiam præſagire didicit *I. G. H. Kramerus* in *Commerc. Nor.* 1732. p. 346. art. I.

§. 562.

Vehementior apoplexia plane non, debilior autem difficulter ſolvitur.

Quibus per ſanitatem morbus contingit, intra ſeptem dies pereunt, niſi febris prehenderit, per quam plerumque convaleſcunt, reſolutione corporis poſthac tentati, aut mente capti vel memoria privati; certe toto corpore languent, & plerumque flatibus vehementer moleſtantur.

Præterea ſalus expectanda eſt, ſi intra nychthæmerum reſpiratio liberior fit, aliaque ſymptomata remittunt. Sin aliter res evenit, & pulſus ſenſim in magnitudine creſcit, ægrotantes brevi moriuntur. Nulla autem apoplexia tam celerem atque ſubitaneam mortem infert, quam quæ ex diuturno morbo naſcitur.

Subito etiam is perit, qui citra gravem aliquem morbum de repente ac præter rationem ad excernenda ſtercora impellitur.

Nec ei medendum eſt, cui ſpuma circa os apparet; urina & ſtercora clam elabuntur; frigiduſque ſudor, præſertim in ſuperioribus partibus, guttatim hæret; ipſaque frigida reſpiratio eſt; aut ſi denique convulſivi motus in uno latere, ipſiuſque pectoris accedunt.

Quiſquis vero ſervatus fuerit, ille valetudinem

ſuam ſemper ſuſpectam habere debet; ſiquidem morbus plerumque modo citius modo tardius recurrit, & quem prima vice dimiſerat, nunc altera, vel tertia, demum occidit. Pauciſſimi ſunt, quos bona aliqua fortuna periculo mortis diutius ſubtrahit.

Ne vero apoplecticum pro mortuo habeas, qui dein reviviſcit (1), ſcire licet, eum vere exſtinctum eſſe, qui ferro candente ad plantam pedis applicato aut incenſa cera ſigillata & ad varias corporis partes delapſa ad ſe non redit. Alia experimenta, quibus indagatur, an auræ vitalis aliquid ſuperſit, aliquando ſubobſcura ſunt, & decipiunt (2).

(1) Vid. *Horſt. L. VII. Hiſt. med. cap.* 9. *Zacut. Luſit. Prax. admir. I. obſ.* 19. 190. II. 42.

(2) Vid. *Caſp. a Rejes Camp. elyſ. quæſt. medic. Qu.* 79. *p.* 105½.

§. 563.

In tam præcipiti & ancipiti malo non nimis diſtans eſſe curatio debet, ſed feſtinantur omnia agenda, ubi vitæ ſigna adhuc adparent. Protinus ergo ſanguinem liberaliter ſemel, bis, terve intra horam mittere e vena jugulari, ex brachio, aut arteria temporali oportet, ſimulque cucurbitulas occipiti, inciſa cute, imponere, nec multo poſt ferrum candens nuchæ vel plantæ pedis applicare, inſuperque enema acrius ex ſale Anglicano aqua calida ſoluto, aut ſi nihil aliud haberi poteſt, ex decocto Caffé in alvum injicere. Ferrum candens plerumque ſolum ſufficit, & a recurrente morbo eximie quoque hominem præmunit, dum ulcus aliquamdiu alitur. Interim ipſius vicem veterum Periſcyphiſmus egregie ſuſtinebit; ſaltem ſubſtitui ſcarificationi occipitis poterit.

Diſcrimen apoplexiæ in ſanguineam & ſeroſam in curatione non magnopere attendendum, propterea, quod certis notis non ubivis corporum deprehenditur.

Balſama ſic dicta apoplectica & aquæ apoplecticæ, aliique liquores ſpirituoſi, in os & nares ingeſti, ceteraque excitantia vulgo adhiberi ſolita, fricationes, puta, agitationes & ſuccuſſiones membrorum, veſicantia, emeticaque longe magis inimica, quam amica ſunt, quod concitatum humorum motum multo adhuc concitatiorem reddunt, & ex parte quoque humores in encephalum, jam ſatis ſuperque gravatum, majore vi impellunt. Plus confert quies corporis, erecto trunco, demiſſis cruribus, nudato capite & reliquis partibus parum tectis.

Simulatque attonitus paulisper ad ſe rediit, & deperditam deglutiendi facultatem recuperavit, lenientem potionem illi dari expedit juxta clyſteres, & pro potu ptiſanam temperantem aut oxymeli aqua dilutum.

Atque hæc quidem in apoplexia febrili, undecunque orta, itemque in hac, quæ ex metaſtaſi humorum pravorum ad encephalum oboritur, facienda vel omittenda ſunt. Si exanthematici illi ſunt generis, ſinapiſmos aut cantharides admoveri quoque oportet.

Si malum ex ingluvie eſt, aut in hyſterica vel hypochondriaca affectione, tunc vomitorium non eſt negligendum. Idque etiam conduceret in ea apoplexia, ubi magis depleta, quam repleta, ac diſtenta ſunt encephali vaſa, dumne hujus cauſæ indagatio, proh! dolor nos prorſus falleret, niſi ex prægreſſis profluviis ſe prodat. In hoc vero caſu plane ab eodem abſtinendum, & analepticis potius, ac replentibus, & frictionibus utendum eſt.

Quodſi in corpore cachectico, laxioris habitus, multiſque humoribus ſeroſis oppleto, apoplexia ſe offert, venæ ſectione aliiſque ſanguinem evacuantibus remediis ſupra indicatis opus non eſt, niſi febris in corpore eſt; ſed ferramentum in nucha candens una cum purgantibus paulo fortioribus, veluti ſenna, jalappa, pulvere Cornachino, ſalibuſque amaris, requiritur: nec revellentia deinceps negligenda ſunt; nec diaphoretica fixa, quæ inter copioſos ſudores attonitum nonnunquam reſtituunt.

Apoplexia ex obeſitate curationem omnem fere reſpuit, prophylaxin vero admittit; quam oxymel ſquilliticum cum ſale neutro, ſapo venetus, ſingula quidem ſub largo ac diuturno uſu, ſimulque diæta tenuis, modicæque exercitationes ſpondent.

Ab hauſto veneno ortus morbus emetica & antidotos deſiderat. Si ab effluviis prunarum, aliarumque rerum caput gravantium eſt, aer frigidus, pediluvia, clyſteres, & ſuccus citri aqua diſtemperatus opem ferunt.

Apoplexia ex longis curis & ex maraſmo ſenili evacuantia nulla fert, quum defectus virium ipſius cauſa eſt; contra vero roborantibus atque nutrientibus ei ſuccurrendum: quibus etiam parca manu, at ſæpe adſumtis, ſi fieri poteſt, optime avertitur.

§. 564.

Superato morbo, elixiria viſceralia & pilulæ balſamicæ vel aliud purgans per ſingulos menſes utiliter exhibentur: quibus neglectis reverſio metuenda eſt.

Ceterum his, quibus e longinquo morbus imminet, id quod præſagientia ſymptomata (§. 563.)

clare docent, victus tenuis, & quidquid ſanguinem tum minuit, tum ipſius turgeſcentiam æque ac congeſtionem verſus caput arcet, ſedulo commendandum, alvuſque perpetim aperta ſervanda, interdumque etiam per intervalla ſolvenda eſt (1). Pituitoſos ſumtum emeticum ſingulis menſibus ab inſidioſo morbo præmunit.

(1) De his omnibus vivendi regulis prolixius egit Cel. *Tiſſot. Epiſt. phyſ. med.* p. 149. ſeq.

PARALYSIS.

§. 565.

Tam chronica, quam acuta (1), quin & quandoque intermittens affectio eſt Nervorum reſolutio, quæ modo totum corpus, excepto capite, infeſtat, Paraplegiam tum vocant, modo ſingulares partes, nunc unam, nunc ſimul plures, ac univerſim quaſvis nervis atque fibris muſcularibus inſtructas, maxime vero & frequentius linguam, brachium, crus, labium oris, oculum, palpebras & urinæ veſicam, rarius cor, pulmones, œſophagum, ſtomachum, inteſtina, & colem.

In hoc malo facultas ad motum & ſenſum, aut ad alterutrum ſaltem vel prorſus abolita eſt in parte, vel aliquantiſper ſupereſt; unde diſcrimen in palaſin perfectam & imperfectam naſcitur; quam poſtremam hodie quoque Pareſin appellant.

Neque vero ab omni paralyſi dolor abeſt (2): inprimis cum pareſi, ubi motus & ſenſus ſaltem depravatus, dolorificus ſenſus, qui & convulſiones particulares excitare poteſt (3), conjunctus eſt.

Interdum etiam febris cum paralyſi copulata eſt: interdum atroces & continui fere dolores in ſana quadam parte vel pluribus.

Pulſus in membro paralytico plerumque inæqualis, ac paullo mollior atque tardior eſt: plerumque dico, nam interdum & perfecta aſphyxia adeſt, quam in brachio paralytico ex apoplexia, etiam poſt ejus diſceſſum, aliquamdiu adhuc obſervavi.

(1) Vid. *Pet. Sal. Diverſi annotat. in Altomari artem medicam.* Cap. XIV. p. 444.

(2) Jam dudum hoc fuit a *Cælio Aureliano* animadverſum *Morbor. chronicor. L. II. C. I.* & recentiorum quoque obſervationibus paſſim confirmatum; vid. *Wepferi de affectib. capitis obſerv.* 155. *Foreſt. L. X. obſ.* 121. 122. *Eph. Nat. Cur. dec. I. an. I. obſ.* 124.

(3) Vid. *River. Cent. I. obſ.* 74. In perfecta adeo paralyſi terribiles convulſiones ſæpe factas vidit Cel. *Camperus Demonſtr. anat. pathol L. I. c. II.* p. 7.

§. 566.

Paralyſin autem producere valet primo, quidquid cerebrum aut nervos comprimit, erodit & diſtorquet: deinde quidquid nexum horum tollit cum parte: tum quidquid ſanguinis influxum in muſculos præpedit, aliterve ipſorum fibras enervat aut afficit, ſpeciatimque abſceſſus cerebri, tumores qualeſcunque ad viciniam nervorum aut vaſorum majorum, evacuationes retentæ, dolores longi pertinaces, apoplexia, ſopores, convulſiones, vulnera, lapſus, ulcera præmature exſiccata, ſcabies & achores repreſſi, plica Polonica reſecta, lues venerea, ligaturæ fortes, fracturæ, luxationes, metaſtaſes ad nervos in chronicis & acutis morbis, abſceſſus ad vertebras, ſpina bifida, frigus, immanis terror, mœſtitia longa, ſingularia venena, ebrietas.

§. 567.

Diverſitas partium affectarum & ipſius vitii magnitudo efficit, ut alia paralyſis ſit ſanabilis, alia inſanabilis, alia letalis.

In universum autem insuperabilis hæc est, quæ ex vitio medullæ cerebri & spinalis, & a nervo constanter compresso, aut discisso, vel destructo oritur: difficulter sanabilis, quæ perfecta & cum atrophia partis, tumore œdematoso, frigore & convulsione conjuncta: haud ita tamen rebellis, in qua contrarium obtinet, aut quacum dolor in eadem parte alternat, aut in qua puncturæ vel formicationis sensus percipitur, quamque tremor aut spastica quædam contractio excipit: quemadmodum quoque in iis faustum eventum adhuc sperare licet, qui primis mensibus morbi copiosam salivam exspuunt, nec non urinam cum symptomatum levatione crassam, in qua crassa desident, aliquando emittunt, quibusque dolores in partibus sanis oborti usque ad evidens morbi decrementum persistunt, aridura partium laborantium denuo evanescit, istæque manifesto succulentiores fiunt, ac pedes denique levi œdemate, declinante morbo, obsidentur, pulsusque magis æqualis, ordinatus & fortior evadit. Ceterum pedes paralytici plerumque citius, quam brachia sanantur (1). Paralysis ex dysenteria eo facilius sanatur, quo vetustior est; aliæ contra, quo recentiores (2).

(1) Vid. *Dan. Hoffmanni* diss. *de Paralysi cum quæstione, cur pes paralyticus citius restituatur, quam brachium.* Tubing. 1746.

(2) Vid. Ill. *Ph. Conr. Fabricii* diss. *de Paralysi brachii unius, & pedis alterius lateris dysentericis familiari.* Helmst. 1750.

§. 568.

Hemiplegia species est paralysis, quæ dimidiam corporis partem occupat, interdumque etiam simul dimidium capitis latus. Ea aliquando apoplexiam sequitur, aliquando vero etiam per se ingruit, potissimumque senes, rarius pueros, infestat, sic ut prævio ali-

quamdiu torpore, ſtupore, cephalalgia, vertigine, alterutrum latus occupet, aut loquelam repente intercipiens, vel balbutiem ſaltem inferens, non multo poſt in latere erumpat. Initium in multis ſit a convulſionibus cum diſtorſione oris, maxillæ ſpaſmo, aphonia & ipſius membri poſthac paralyſin perpetientis convulſivo motu. Aliquando in uno latere paralyſis, in altero ſpaſmus eſt, ut tamen hic brevi rurſus finiatur, illa diutius perſeveret. Finito inſultu anxietas & tanta inquietudo nonnunquam relinquitur, ut vix ægri lecto contineri queant. Quidam intra paucos dies reſoluti lateris & linguæ motum recuperant, quamvis raro perfectum: aliis longius morbus protrahitur, tandemque motus cum reſidua quadam impotentia, ſtupore, atque linguæ gravitate recurrit: alii manent aphoni. Atque in hoc triſti ſtatu quidam multos annos perſiſtunt; ſemelque tentati in idem malum plerumque rurſus conjiciuntur, indeque tunc fere pereunt. Gravior hemiplegia, etiamſi ſanata, quandoque tabem paullatim poſt ſe trahit, icterumve nigrum, aut ſoporem apoplecticum, utrumque letalem. Multi præterea mente non uno modo laborant, & puſillanimes, triſtes, ſtupidi, obliviosi, fatui, maniacique fiunt (1).

(1) Vid. *Act. Nat. Cur. vol. V. obſ.* 41.

§. 569.

Utrumque morbum, paralyſin ac hemiplegiam, ab internis cauſis ortam, natura interdum ſolvit modo diarrhoea, modo febre ſive intermittente ſive acuta, modo tremore aut ſpaſtica partium contractione: qui duo poſtremi motus, una cum doloris aut formicationis ſenſu ſubinde in affecta parte oborto, ſaltem medentis operam ſecundant & initium ſolutionis factum eſſe oſtendunt. Nec mediocre levamen ſputa adferunt.

Quapropter vestigiis illis, quoad licet, ars merito insistit, dum evacuantia cum stimulantibus & attenuantibus crebro exhibentur. Igitur tertio quoque die potest sal polychrestum Seignette vel aliud quoddam purgans sumi, aut quotidie quoque alvus pilulis squilliticis ad quindecim grana datis solvi; pomeridianis & vespertinis horis autem confert sal cornu cervi aut viperarum a quatuor granis usque ad quindecim adscendendo, cumque pauxillo facchari remixtum, aut mithridatio subactum, itemque tinctura antimonii acris cum æquali portione liquoris cornu cervi succinati ad quadraginta aut quinquaginta guttas, aut spiritus antiscorbuticus Drawitzii, vel tinctura vespæ auratæ (1), eadem dosi. Matutinis horis, quando a purgatione vacat æger, commodissime decocti aliquot patellas sumit, quod ex radicis sarsaparillæ unciis duabus, imperatoriæ uncia, baccarum juniperi drachmis duabus, herbæ chamæpyteos, & florum cheiri, singulorum manipulo componitur.

Præter hæc vero cantharides adfectæ parti utiliter adplicantur, eademve urticis cæditur, aut igne electrico sæpius tentatur (2). Si rebellius malum est, setaceum in nucha confert. Ceterum e re est, resoluto membro spiritum paralyticum Mynsichti per vices infricare, aut decoctum nicotianæ imponere, nec non pannis calidis, fumo olibani, tacamahacæ similiumque rerum imbutis, hoc ipsum perfricare.

Paralysis ex plethora aut retento sanguinis profluvio venæ sectionem requirit, eamque etiam iteratam; sique ex plethora antea apoplexia excitata fuerit, etiam eccoprotica.

In paralysi cum tussi & febre exulare debent omnia calefacientia & spirituosa, utpote quæ ista mala exasperant, viamque facile ad phthisin sternunt. Pectora-

lia contra, & lenientia antiphlogiſtica proficiunt, quoad iſta ceſſaverint; tumque priora demum antiparalytica una cum frictionibus in uſum vocanda ſunt.

In paralyſi rheumatica juxta ignem electricum inprimis prodeſt longus lactis uſus.

Paralyſis intermittens cum febre intermittente conjuncta, per ipſius remedia, ac inprimis Kinkinam, curatur.

In paralyſi a dolore colico commodiſſime ipſi ventri nervina illinuntur; in paralyſi autem veſicæ vel crurum a medullæ ſpinalis vitio, huic ipſi tamquam ſedi morbi.

In linguæ paralyſi ſpecialiter prodeſt, os decocto radicis pyrethri & ſalis ammoniaci crebrius colluere, vel etiam linguæ aliquot guttulas olei Cajeput cum ſaccharo ſubdere (3).

Reſolutis palpebris oleum tartari fœtidum, itemque oleum corticum aurantiorum æthereum pro illitione inſervit.

Paralyſis a frigore & poſt ſalivationem curationem ab antimonio crudo recipit.

Denique fortunato interdum accidit, quod vehementior ira, terror, lætitia, ægros a paralyſi liberant.

(1) Hanc tamquam novum & hucuſque minus cognitum remedium non potui hoc loco prorſus reticere; cujus vires ab Ill. *God. Cph. Beireis* in diſſ. *de Paralyſi graviſſima femorum crurumque ſanata*, *Helmſt.* 1762. prædicantur; quas aliorum vero tentaminibus confirmari vehementer exopto.

(2) Eum tamen non prodeſſe in paralyſi ſcorbutica, Ill. *de Haen* animadvertit *Rat. med. III. c. 6. obſ.* 17.

(3) Paralyſis linguæ a veſicatorio per errorem ipſi applicato ſanata legitur *Act. Nat. Cur. vol. VI. obſ.* 104.

CATALEPSIS.

§. 570.

Vix ullus morbus eſt, qui ſpectatores in tantam admirationem rapit, quam Catalepſis. Homo ſubito plerumque immotus, ſtupidus ac rigidus fit, inque eodem ſitu perſiſtit, in quo comprehenditur, cum eo tamen, ut quocunque manus ejus, aut brachia, aut crura, imo totum corpus deducas, verbo, qualemcunque ſitum iiſdem concilies, hunc ipſum protinus ſuſcipiant & aliquamdiu quoque retineant. Rariſſime dimidium ſaltem latus catalepſi pertentatur. Functiones animales ſimul ſuppreſſæ ſunt, adeo, ut nec compunctus homo ſentiat. Vitales autem non ceſſant, plerumque ſaltem paullo debiliores ſunt; & faciei color nihil vel parum a naturali recedit. Atque in hoc ſtatu, qui vel ſemel tantum accidit, vel, quod frequentius, per intervalla, in alio ægro longiora, in alio breviora, redit, ſique breviſſimus ille eſt, per aliquot minuta, dimidiam vel integram horam, ſi longior, per plures, ſi longiſſimus, per unum, duo, tres, quatuorve dies perſiſtit. Tumque inter alta ſuſpiria velut e ſomno expergefactus ad ſe redit, muniaque ſua obire pergit. A cibis plerumque plane abſtinet, aut ſaltem paucis ſatiatur.

Atque hæc eſt Catalepſis perfecta, in qua æger ſimul immemor eſt eorum, quæ in paroxyſmo acciderunt, nec ſibimet ipſi cognitus. In imperfecta aliquis ſenſus & quædam recordatio factorum ſupereſt, vel ſaltem inflexum membrum ſitum, quem ipſi ali-

quis dedit, non conſtanter retinet, ſed ſenſim & gradatim iterum in priorem reducitur.

Quidam cataleptici ſimul ecſtatici fiunt durante paroxyſmo, atque mira phantaſmata, viſiones divinas, conſortium angelorum enarrant; linguas, quas non didicerunt, loquuntur, ſi fabula vera; quin & futura prænunciare videntur.

§. 571.

Æque rarus ac mirus hic morbus eſt, & vix alios quam melancholicos, & profundis meditationibus, etiam ſuper rebus ſacris, immerſos, aut violentiori mentis commotione percuſſos prehendit. Deinde vero a vermibus, a ſaburra ſtomachali tam pituitoſa, quam bilioſa, a colica ſpaſmodica, ab intenſo gelu, a retentis menſtruis & hæmorrhoidali ſanguine, ab affectione hyſterica, a febribus tam acutis, quam intermittentibus, quarum ſingulis ſeſe immiſcet aut ſuccedit, producitur.

§. 572.

Ægre admodum tollitur catalepſis, niſi a vermibus profecta, aut a ſaburra ſtomachali: quæ quam primum ejecta fuerint, id quod vel primo inſultu jam fieri poteſt, homo impoſterum immunis manet. Ubi vero jam moram traxit morbus atque diuturnitate invaluit, tum plerumque in tabem, melancholiam, epilepſiam, lethargum, aut letalem apoplexiam terminatur. Viſi etiam ſunt cataleptici comate, convulſionibus, epilepſia, delirio, mutatis vicibus teneri. Quam catalepſin recte complicatam nominabis. In febribus qualibuſcunque plerumque letum adfert, niſi copioſe ſanguis e naribus exſtillet.

§. 573.

Cauſa morbi non tam in encephalo, quam in imo ventre hærere videtur. Quorſum ergo in curatione quam maxime reſpiciendum, ſic ut vomitoria atque purgantia non ſolum aliquoties exhibeantur, ſed & cortex Peruvianus, aliaque roborantia, &, ſi vermium ſuſpicio, mercurialia. Sin iſta omnia nil juverint, ulcera in externa parte cantharidibus, igne, ſetaceo excitanda ſunt. Sique a validiori mentis emotione aut profunda meditatione, nulla preſente cauſa materiali, malum ortum, objectorum varietas ſimul eſt peregrinatione concilianda, nihilque non ſtudioſe evitandum, quod mentem rurſus perturbare poſſit. Quodſi denique morbus ab evacuationibus ſuppreſſis ortus, hiſce curioſe proſpiciendum.

In ipſo inſultu non alienum quidem eſt, excitantia acria in his, qui talia ferunt, experiri, naribus eadem ſubmovendo, vel aliis locis adplicando; verum tamen omnia illa fruſtra plerumque adhiberi, experientia demonſtravit.

Caſus catalepticorum, qui dicta illuſtrent & confirment, videbis in *M. Donati Hiſt. med. mirab.* C. I. p. 91. *Hollerii Comment. in Coac. prænot.* p. 66. *Piſonis de cognoſcend. & curand. morb.* L. I. c. 15. *Diverſi de affectib. particular.* p. 425. *Fernelii Patholog.* L. V. c. 2. *Ballonii Conſil.* L. II. 1. *Hagendorn Cent. I. hiſt.* 35. *H. ab Heer L. I. Obſ.* 3. *Rondelet. method. curand.* L. I. c. 20. *Zacut. Luſit. II.* 42. *Foreſti L. X. obſ.* 42. *Miſcell. Nat. Cur. Dec. I. ann.* 4. p 245. *Dec. II. ann.* 1. *obſ.* 1. *Dec. III. ann.* 3. *obſ.* 61. *Cent. V.* p. 195. *Act. Haſn. Vol. III.* 52. *Philoſophic. Tranſact. N.* 437. *Act. Vratislav. Tent. XXV.* p. 240. *Act. Nat. C. Vol. I. obſ.* 25. *Hiſt. de l'Acad. des Sciences de Paris* 1738. p. 56. *Act. Medic. Berol. Dec. I. vol. II.* p. 62. *van Swieten Comment. in Boerhaavii aphor.* T. III. p. 313. 316. *Hoff-*

manni Med. rat. ſyſtem. T. IV. P. I. Sect. I. cap. IV. obſ. 1. 2. *Boiſſier de Sauvages Noſolog. meth. T. II. cl. VI.* p. 415. 417. 418. 420. *Targioni Raccolta prima di oſſervaz. mediche*, p. 97. *Recueil period. d'obſerv. de Medec.* par *Vandermonde* T. V. VI. p. 41. *Journ. de Medecine*, par *M. Roux*, T. XX. p. 407. ſequ. *I. F. de Pré* diſſ. *de raro affectu cataleptico*, Erf. 1721. *H. F. Delii* diatr. *de Catalepſi.* Erlang. 1754. 4. Neque vero ſilentio hic prætereundum, quod Cataleptici multi paſſim in libris Medicorum deſcribantur, qui tales non fuerunt, ſed potius tetano, comate, aut ſtupore laborarunt, quum ipſorum artus arbitrarias poſituras non ſuſceperint; quæ tamen nota eſſentialis eſt catalepticæ affectionis. Cujuſmodi cataleptici falſo ſic dicti memorantur e. c. a. *Platero L. I. obſerv.* p. 31. *Klaunigio noſocom. charit. obſ. VII.* p. 25. *Nov. act. nat. cur. T. I. obſ.* 99. *Sauvages l.* c. p. 418. n. 3. *Commerc. Nor.* 1731. p. 330.

AMBLYOPIA. HEMERALOPIA. NYCTALOPIA. AMAUROSIS.

§. 574.

Ad ejuſmodi viſus vitia, quæ ex imbecillitate partium oculi interiorum, viſui proxime inſervientium, oriuntur, quorumque indagatio & curatio non tam ad Chirurgos, quam ad Medicos pertinet, deſcribenda nunc progredior.

Leviſſimum omnium *Amblyopia* eſt, ſive Viſus hebes, in quo objecta, hucuſque diſtincte viſa, nunc confuſa apparent, ſine ulla corneæ vel interioris oculi opacitate; id quod vel conſtanter fit, vel interdum ſaltem, ſi oculus objectis minutis valde intentus fuit, aut ſplendore lucis nimis laceſſitus, aut ſi corpus exercitatione violenta nimis fuit defatigatum. Subinde etiam nebulæ vel maculæ quaſi ante alterutrum vel utrum-

que oculum obverſantur, æſtate tamen magis, quam hyeme (1). Ex internis cauſis maxime plethora, congeſtiones ſanguinis vel ſeri verſus caput, nimium æque ac retentum humorum profluvium, & digeſtio læſa id vitium producunt, prætereaque virilis ac ſenilis ætas, inprimis in presbytis, eidem obnoxia eſt.

Videtur iſtud ab imminuta retinæ atque uveæ ſenſibilitate proficiſci: lucem enim a tenebris diſcernere homo poteſt. Hinc, quidquid fortius haſce tunicas afficit, non ſolum pro remedio eſſe poteſt; ſed & quidquid eaſdem confirmat. Prius præſtant perſpicilla; alterum longior quies oculis conceſſa, aqua frigida iiſdem frequentius cum fricatione admota (2), & collyrium ex roſarum aqua ſtillatitia & vitriolo albo paratum, aut ex vino, quod ſuper cariophyllis aromaticis, macere, aloe, croco metallorum & camphora ſtetit: quæ cum linteaminibus complicatis oculo aliquoties de die ſuperimponuntur aut palpebris ſaltem infricantur. Si cauſæ materiales adſint in corpore, quæ malum excitarunt; ad earum remotionem ſedulo reſpiciendum eſt.

(1) Cf. Ill. *H. F. Delii* diſſ. *Phantaſmata ante oculos volitantia.* Erlang. 1751.

(2) Vid. *G. Detharding* diſſ. *de ſpecifico prophylactico oculorum.* Hafn. 1743.

§. 575.

Hemeralopia veterum (1) (Nyctalopia recentiorum) eſt cæcitas periodica, quæ ſub crepuſculum matutinum ac veſpertinum, repetitis vicibus, per plures dies, menſes & annos incidit, quo viſus homini ita obſcuratur, ut quaſi in tenebris verſari videatur, cum alii tamen in eodem loco lucis vim ſentiant. In nonnullis ceſſat malum, & ſtato tempore recurrit.

Hæcce

Hæcce amblyopia interdum epidemica eſt (2), itemque hereditaria (3); & a temporaria relaxatione fibrarum retinæ pendere videtur, quam ſeroſus humor ibidem producit. Pupilla ſimul magis dilatata eſt, quam in diſtincto viſu. Aer humidus & nebuloſus autumnali tempore ortum ejus facilitat.

Curationem præſtant purgantia, diuretica, diaphoretica, veſicatoria, & cortex Peruvianus. Si ſanguis abundat, etiam ille minuendus eſt. Pituitoſa corpora & quæ ſaburram in primis viis recondunt, emetica medicina juvat. Plerique interim ſine remediis convaleſcunt. Si nimis longum malum, coecitatis periculum adfert.

(1) Vid. *Anut. Foeſii Oecon. Hippocr.* p. 485.

(2) Vid. *Act. Vratislav. vol. VII.* p. 320. *Primit. phyſ. med. Medic. Polon. vol. I. obſ. XIX.* p. 233. *B. de Sauvages Noſol. meth. T. II. Cl. VI.* p. 264.

(3) *Act. Nat. Cur. Vol. VII. obſ.* 28.

§. 576.

Nyctalopia veterum (1) (Hemeralopia recentiorum) h. e. coecitas diurna oppoſitum priori (§. 575.) vitium eſt, in quo noctu, inde ab occaſu ſolis, tantum vident ægri, interdiu vero nihil cernunt. Atque hanc nyctalopiam perfectam dices, diverſam ab imperfecta, quæ non toto die, ſed aliquot ſaltem horis infeſtat, & jam ante crepuſculum veſpertinum deſinit. Neque huic tamen nyctalopiæ nomen recte datur, ſed potius amauroſis periodicæ, niſi noctu homo acute videat (2).

Quodſi gravius malum eſt, nyctalopes nec ſolis lucem in conclavi ſuo ferre poſſunt, ſed oculos ſemper clauſos tenent.

Hæcce imbecillitas oculorum, quam cujuſvis ætatis homines, ſicut priorem (§. 575.) experiuntur, a ſumma retinæ ſenſibilitate derivanda eſt; quam quidem non aliæ cauſæ, quam quæ Hemeralopiam ſupra producere dictæ ſunt, juxta diuturnum lacrymarum fluxum, producere conſueverunt. Sponte etiam nyctalopes evadunt, non quidem ſemper intra fixos illos terminos, ab Hippocrate conſtitutos, quadrageſimum diem, ſeptimum menſem, ac integrum annum, ſed nunc quoque citius, nunc ſerius.

Ipſa curatio non differt a præcedente (§. 575): natura vero per abſceſſus ad ſuperiores vel inferiores partes, aut per largam diureſin interdum morbum ſolvit.

(1) *Hippocrat. Prædict. L. II.* p. m. 109. & de *morbis vulgar. L. V.* p. 1036.

(2) Multoque minus ii nyctalopes dicendi ſunt, quorum oculi propter inflammationem tam internam, quam externam, lucem averſantur: nam hi etiam noctu eandem effugiunt.

§. 577.

Quodſi oculi ſine lippitudine, ſine ſuffuſione, viſum perdiderunt, hoc ſingulare coecitatis genus eſt, quod *amauroſis* aut *gutta ſerena* dicitur. Pupilla non ſolum dilatata apparet, ſed etiam immobilis eſt; ſique ipſum oculum intueris, videtur ille tibi intus longe obſcurior eſſe, quam ſanus. Interdum vero uterque oculus ſimul occoecatur. Iſtaque coecitas quibuſdam ſenſim ac pedetentim, aliis vero repente conſuevit accidere, ſic quidem, ut nunc vel conſtanter homo coecus fiat, vel eidem ſaltem per intervalla, aliquot horarum vel etiam dierum, videndi poteſtas eripiatur (1). Unde amauroſin in continuam ac intermittentem merito dividimus.

(1) Hujus exempla vide in *Pechlini observat. L. I. 42. Heisteri medicin. Wahrnehm.* p. 720. *Stoerckii ann. med. I.* p. 75.

§. 578.

Oculi autem lumen suum sic amittunt, si nervus opticus, & tunica retina resolvuntur. Istiusmodi vero resolutionem diversæ causæ inducunt, velut commotio cerebri, vulnus capitis & superciliorum, tumores in cerebro & in ossibus tum calvariæ, tum orbitæ, nervum opticum prementes, dolores capitis longi vulnus ictusve oculorum, aut nervi optici, emarcescentia, sanguis in caput & oculum regurgitans in plethora, graviditate, obstructione mensium & aliorum profluviorum, ac ebrietate; porro metastasis febrilis, apoplexia, paralysis, terror, morbi spasmodici, convulsivi, catarrhi, cacochymia, lues venerea, arthritis, aliusve morbus male & reprimentibus curatus, magna sanguinis profusio, perinde ac seminis, vigiliæ nimiæ, belladonnæ baccæ, radix, folia, stramoniumque extus oculis applicatam.

Præterea resolutio oculorum nascitur a diuturno solis aliorumque corporum splendentium aspectu; aut si in oculos hominis, qui in tenebris diu fuit detentus, repente lux splendens & corusca, omnemque visum præstringens, admittitur: deinde etiam in his occurrit, qui in latrinis, quas expurgant, per plures horas commorantur.

Interdum denique infantes nascuntur coeci; id quod vero procedente ætate demum cognoscitur. Ipsorum quidem pupilla immobilis est, at præter modum haud dilatata.

Ad hæc vero notandum est, quod amaurosis constans sit symptoma apoplexiæ, comatis-, atque syn-

copes; & cum hiſce affectibus incipiat, iterumque finiatur, præterquam quod interdum poſt attonitum morbum relinquitur.

Quum in amauroſi oculus reſolutus a ſano haud differt; ſequitur, ut diverſa coecitatis genera, veluti hæc, quæ a lente criſtallina tumida, ab humore vitreo tumido, corrupto & obſcuro, itemque a myoſi, & interna membranarum oculi inflammatione oritur, haud commode abs nonnullis autoribus ad amauroſin referantur; quum in his omnibus vitiis oculus a ſuo habitu naturali enormiter recedat, nec nervi optici, nec illius tunicæ, a qua videndi facultas proficiſcitur, reſolutio coecitatem hic adferat. Tametſi vero facile concipitur, quod ab humore vitreo & criſtallina lente, ſi intumeſcant, retina prematur, & quædam ejus reſolutio inde fieri poſſit; longe melius tamen hæc vitia Glaucomatis nomine appellantur, præſertim, cum nec ſola reſolutio retinæ, ſed obſcuritas potius horumdem humorum coecitatem hic efficiat.

§. 579.

Non omnis amauroſis arte elidi poteſt. Certe eam ſuperat, quæ a compreſſione atque læſione nervorum opticorum, a graviore oculorum ictu & vulnere, a colluvie ſeri in cerebro oritur; & quæ diu jam adflixit, aut in ſenio accidit. Vix unquam quoque congenita amauroſis, & quæ a cacochymia eſt, ac ſenſim pedetentimque ſe profert, itemque hæc, quæ in febribus acutis naſcitur, & poſt comitialem morbum & poſt cephaleam relinquitur, ſanationem recipit. Coecitas a narcoticis, & in variis ſpaſticis morbis, fugax eſt.

§. 580.

Quodsi amaurosis autem a restagnante in caput sanguine est, & a retento ipsius profluvio; sola sæpe sanguinis missio in pede pristinam aciem visus restituit: deinde alia congrua remedia, quæ sanguini viam ad exitum aperiant.

Eadem sanguinis missio maxime in amaurosi necessaria est, quæ febres acutas & apoplexiam sanguineam sequitur, siquidem ipsa quoque natura eam larga sanguinis profusione interdum solvit. Deinceps vero vires electricæ experiendæ.

Amaurosis ex venereo morbo potissimum concitato per mercurium salivæ profluvio sanatur.

At enim, si coecitas ista ex humore excrementitio, extrinsecus admotis reprimentibus prohibito, orta; non solum proficere possunt curationes, quibus humida purgantur, & sudor etiam evocatur; sed experiri etiam ea licet, quibus malæ materiæ exitus datur: adeoque utiliter cantharides cervici & tergo admoventur, setaceumque etiam in nucha fieri potest. Verum hæc ulcera diutius servanda sunt.

Si amaurosis orta fuit post magnam sanguinis profusionem, vel immodicum concubitum, optima ejus præsidia a victus ratione petuntur. Prosunt jura carnium, gelatinæ, lac, & potiones, quæ ex nucleis cacao parantur. Prodest etiam vinum meracius intus; extus vero sacculi plantarum nervinarum ex vino calido expressi, & frequenter oculis admoti; itemque capitis fricationes, & aquarum stillicida ad caput ex alto derivata. Post venerem a ludibriis venereis longe diuque præterea est abstinendum.

Qui, alias ſani, ex cacochymia lumen amiſerunt, aliquando iſtud poſt ulcera artificialia, purgantia, emetica, diuretica, mercurialia, martialia, ſtillicidium aquarum, & electricum ignem, tum ad foramen ſupra orbitale, tum ad inferiorem temporum partem, angulo recti propinquam, excitatum, recipiunt; cum eo, ut nec errhina, nec collyria ſpirituoſa ac vinoſa negligantur, ſed aſſidue ac frequenter admoveantur. Quæ cuncta remedia, inter quæ tamen hydrargyroſis omnibus palmam præfert, etiam aliquando in amauroſi ex longo capitis dolore proficiunt.

Nonnulli ex his, qui ſine manifeſta cauſa ſubito occoecati ſunt, quum aliquamdiu nihil vidiſſent, vel ſponte natura, vel repentina profuſione alvi lumen receperunt.

Amauroſis intermittens cortice Peruviano inprimis opus habet.

Coecitas in latrinis acquiſita optime tollitur ſeceſſu & vacatione ab hoc labore per unum vel alterum diem, ac frequenti oculorum lotione & occluſione per viginti quatuor horas. Adverſus eandem præmunire ſe operarii poſſunt perſpicillis concavis, qualia luſcis & ſtrabonibus adhibentur, accurate oculis applicatis.

In amauroſi congenita aliquando aquæ ophthalmicæ ſpirituoſæ opitulantur.

Adverſus amauroſin ex vulnere ſupercilii, ipſius fricatio ea parte, ubi ex orbita nervus, qui ramus nervi ophthalmici eſt, educitur, prodeſſe obſervata eſt.

ANOSMIA.

§. 581.

Amittitur olfactus partim ex evidentibus caufis, partim ex obfcuris. Generatim quidem ifte perit, fi fentiendi illa poteftas, quae membranae narium pituitariae impreffa eft, tollitur, fiqué ipfius integritas atque tonus deftruitur atque perit. Hinc ipfius nimia humiditas vel ficcitas, compreffio item, & erofio, & exulceratio, & ecchymofis caufam proximam anofmiae efficiunt; adeoque illa a gravedine, coryza, polypo, ozaena, calculo membranae pituitariae, inflammatione ejufdem, fractura, carie, exoftofi offium nafi, contufione, abufu pulveris ptarmici, inprimis Hifpanici, pulvere viarum multo in nares tracto, fuppreffis narium catharrhis, frigore intenfo, ardente febre, affectibus foporofis, paralyfi, foetidiffimarumque rerum copiofo ac frequenti odore inducitur. Enimvero & fine ejufmodi manifefta caufa aliqua abolitum odoratum fubinde obfervamus (1); quem ad paralyticum nervorum olfactoriorum ftatum referri, neceffe eft. Ceterum, quod cum olfactu faepe guftus fimul pereat, nemo fere ignorat.

(1) Vid. *Mifc. Nat. Cur. Dec. III. ann.* 5. & *6. obf.* 161. & *I. T. Iantke Specim. XI. de odoratu abolito*, §. 11. Altorf. Nor. 1751.

§. 582.

Tametfi is affectus in fe non eft periculofus, nec a multis difficulter toleratur; pro ratione tamen caufarum atque circumftantiarum nunc gravior, nunc levior exiftit, hincque curationem modo faciliorem, modo graviorem, modo vero nullam recipit.

Interdum olfactus, etiam poft longam annorum feriem, fponte redit (1). Difficillime contra reftituitur,

si apoplexiam praegressam, aut paralysin praesentem, autorem habet, aut ab ozaena & majori polypo producitur; at nunquam vero, si ipsum organon olfactus notabilem destructionem passum est.

(1) Vid. exemplum in *Iantkii diss. cit.* §. 20.

§. 583.

Quodsi anosmia a decubitu seri acrioris vel viscidi orta est, resolventia & evacuantia, quae noxiam materiam tam in inferiora pellant, quam ad cutis atque renum colatorium derivent, necessaria sunt: deinde vero simul fibris nerveis laxioribus naturalis tonus restituendus est. Utendum etiam est balneo & exercitationibus. In nares vero utiliter dantur stimulantia, velut succus radicis betae rubrae expressus, vel liquor, qui ex aquae distillatae majoranae unciis duabus, lavendulae una, & spiritus salis ammoniaci vinosi drachma componitur, aut pulvis ex foliis majoranae, mari veri, resina ligni guajaci, radice mechoacannae albae, saccharo, umbra, oleoque distillato thymi ac origani paratur.

Ad haec vero videndum, an nares nimis siccae sint, an bene humidatae. Si prius est, vapor decocti emollientis aut aquae simplicis prodest; si posterius, ab eo abstinendum est.

In anosmia ex apoplexia & paralysi iisdem remediis succurrendum.

Nec alienum est, fonticulos excitare, qui inprimis corporibus phlegmaticis proficiunt.

Quodsi vero olfactus a graviori laesione partium nasi internarum destructus fuerit; resolventia & discutientia, epithematis aut fotus forma, sive humidi, sive sicci, extus admovenda sunt.

Alii narium morbi, qui olfactum deleverunt, chirurgicis auxiliis, si fieri potest, curantur.

Denique ab usu pulverum sternutatoriorum abstinere hi sensim pedetentimque debent, qui anosmiam sibi inde contraxerunt.

AUDITUS DIFFICILIS. SURDITAS.

§. 584.

In auditu gravi debiles soni prorsus non, magni vero obscure percipiuntur: & quisquis hoc vitio laborat, ille surdaster dicitur. Ab eodem surdus gradu tantum differt.

Agnoscit utrumque malum pro principali causa humorum vel rubrorum vel serosorum decubitum ad aures; hinc plethora, vehemens acris ad aures impulsio, refrigeratio subita capitis sudore madidi, & sub salivatione mercuriali, insolatio, catarrhus narium cohibitus, commotio cerebri, paralysis, terror, spasmi abdominis, copiosi flatus, adstricta alvus, profluvia naturalia retenta, ulcera antiqua consolidata, achores & aliæ efflorescentiæ repressæ, aer frigidus impetuose ad aurem admissus, inflammatio auris internæ & partium vicinarum, febres continuæ, & affectus apoplectici ac soporosi id malum efficiunt.

Præterea hoc ipsum ab obesitate, a nimia auris siccitate, quæ in senio potissimum contingit, itemque a cerumine multo indurato, a crusta, qualis supra ulcera innascitur, meatum auditorium obstruente, a glandulis hujus meatus tumefactis, a parotidibus eundem comprimentibus, a corpore in aures illapso, ab Eusta-

chii tuba obſtructa, nec non a vitio nervi acuſtici, a membrana tympani rupta, a mala auris internæ conformatione & exulceratione, carie, exoſtoſi partium ejuſdem, itemque ab auriculæ defectu, producitur.

Tinnitus ſæpe cum his vitiis conjunctus eſt: hæcque modo in alterutra aure, modo in utraque exiſtunt, atque nunc repente, nunc pedetentim oriuntur.

Quidam ſurdi & ſurdaſtri etiam naſcuntur. Et illos quidem poſthæc quoque mutos fieri, haud difficulter intelligitur.

§. 585.

Notabile eſt, difficultatem auditus pro diverſitate cauſarum diverſa ratione ac tempore exacerbari. Qui a congeſtione ſanguinis ad caput huic malo obnoxii ſunt, ipſius augmentum tempore æquinoctiali experiuntur. Qui ex decubitu humoris ſeroſi & nervorum laxitate difficulter audiunt, mali ſui exacerbationem cœlo exiſtente nebuloſo atque pluvioſo percipiunt: quæ tempeſtas viciſſim iis malum levat, qui ex nimia aurium ſiccitate in δυσηκόιαν inciderunt. Qui denique ex vitio primarum viarum ſurdaſtri ſunt, mali ſui inſigne augmentum capiunt a ſumto cibo coctu difficiliori ac flatulento.

§. 586.

Difficilem admodum prognoſin non minus, quam curationem omnes auditus læſiones habent; nativa vero & ſenilis δυσηκόια, & congenita ſurditas, & quæ ab interna partium deſtructione orta, omnem plane medelam excludunt. Rarum eſt, ſurdum a nativitate ſpontaneo ſeri ex aure effluxu auditum recuperare.

Faciliorem curationem exſpectare licet, ſi gravitas auditus a cerumine tantum indurato, a ſiccitate auris febrili, ab Euſtachii tuba obdurata, a ventriculi & hypochondriorum vitio, & humorum decubitu ad aures proficiſcitur.

Non levem contra difficultatem ea habet ſurditas, quæ ab improvido regimine ſub mercuriali cura ortum ducit.

In plethoricis & infirmis corporibus, ſi gravitas auditus dolorem capitis & vertiginem excipit, non levis metus apoplexiæ oritur.

Auditus gravis cephalalgiæ ſuperveniens ſæpe guttis aqueis ſolvitur, capite inclinato per os & nares deſtillantibus.

Obauditio catarrhalis ſæpe aſthmate, oedemate, otalgia, abſceſſu auris, exanthemate chronico, & vario ulcere tollitur.

Periodica ex menſtruorum vitio ſemper fere ceſſat ſuccedente fluxu regulari.

A cerebri vitio nata facilius, quam quæ ab auris vitio, ſanatur.

Quæ per intervalla creſcit & decreſcit ſurditas; nunquam ita immorigera eſt, quam quæ aliter ſe habet.

Quæ in acutis contingit & alvum retinet, tum hæmorrhagia narium, tum alvi fluxu ſolvitur: alias delirium & convulſiones portendit. Surditas autem poſt delirium admodum ſalutaris eſt, & ſub urina cocta plerumque ceſſat. Quæ vero dejectiones nigras & hæmorrhagiam excipit, ea ſignum fere letale exhibet.

Abſceſſus ad aures ex ſurditate plerumque ſalutares ſunt, utique in ſoporoſis.

Obauditio ex decubitu humorum ſæpe fragore quodam inſtar bombardæ exploſæ in aure percepto diſcutitur: quem minus quoque interdum percipere licet. Antequam vero id fiat, vehementes dolores ſpaſtici caput & aurem plerumque vexare ſolent.

§. 587.

In curatione maxime ad ſpeciales cauſas reſpiciendum eſt. In illa ergo auditus gravitate, quæ a nimia cruoris copia, ejuſque redundantia in caput & aures naſcitur, ſanguinis miſſio præ ceteris prodeſt; utique, ſi ſuppreſſum ſanguinis profluvium præceſſerit, aut per ætatis rationem ceſſaverit. Adhæc non alienum eſt, intus laxantibus per intervalla uti, extus vero ſacculis diſcutientibus ſiccis, & pediluviis.

Quæ catarrhalibus defluxionibus debetur, ea purgantia, diaphoretica, diuretica, veſicatoria pone aures, & cucurbitulas ad dorſum requirit. In aurem vero ſpiritus ſalis ammoniaci ſuccinatus aut cum calce viva paratus, itemque oleum diſtillatum origani vel majoranæ, ad aliquot guttas bombaci inſtillata, utiliter conjiciuntur. Si per hæc malum non ceſſat, fonticulus debet in proceſſu maſtoideo lapide infernali excitari.

Si achores, aliæque efflorefcentiæ repreſſæ auditum gravem pepererunt, oportet humores ad cutem revocare. Sin hoc fieri nequeat, per nova emunctoria educendi ſunt purgantibus, diureticis, fonticulis, veſicatoriis.

Ubi vitium in primis viis hæret, præter purgantia ex uſu ſunt elixiria viſceralia, ſtomachica, carminativa,

aquæ minerales, & exercitationes. Si alvus non reſpondet, clementioribus ducenda eſt.

Contra obauditionem ex pinguedine aucta pugnare inedia oportet.

In nimia membranarum ſiccitate juvat potus tenuis copioſus, vapor item decocti abſinthii ex lacte, aut ſalviæ rutæque ex vino, nec non oleum amygdalarum dulcium ſæpe auri inſtillatum, vel panis recens ex clibano extractus & in majoribus fruſtis eidem applicatus, adſperſo etiam balſamo vitæ Hoffmanniano, vel alio.

A mercuriali cura ſi auditus periit, purgantibus, ſternutatoriis, veſicatoriis, & apozematibus diaphoreticis ex temperantibus lignis & radice enulæ, malum ſublevandum, ſimulque balſamum vitæ quoddam in goſſypio auri inſtillandum, ſique nihil hæc omnia proficiunt, ſalivatio de integro inſtituenda eſt.

Ex cerumine indurato ſi malum ortum, ſatis eſt, oleum amygdalarum amararum aut cremorem lactis in aures infundere, eaſdemque dein ſpecillo repurgare. Si cruſta eſt, infundendum eſt aut oleum calidum, aut unguentum ægyptiacum, vel porri ſuccus, aut cum mulſo nitri paulum: atque, ubi cruſta ex auricula procidit, eluenda eſt aqua tepida; quo facilius ea per ſe diducta ſpecillo protrahat.

Si tuba Euſtachii obſtructa eſt, gargarizationes ex aceto ſquillitico, aut oxymelite, in quo pauxillum ſalis ammoniaci ſolutum, una cum maſticatoriis ac ſternutatoriis conveniunt. Injectiones per nares exercitatiſſimum artificem requirunt.

Ubi ex magno fragore gravius audire aliquis cepit, jubendus eſt, ut obturatis ore & naribus, aerem exſpi-

ratum vi, plus ſimplici vice, in Euſtachii tubam impellat: quo ſubito ſæpè auditus reſtituitur.

Ceterum tubi acuſtici è diverſa materia fabrefacti auditus difficultatem levant. Surdi vero, quum audire volunt, commode bacillis ligneis uti poſſunt, inter ſuos & loquentis dentes maxillæ ſuperioris interpoſitis. Facilius etiam quidam audiunt, ſi ſuper eorum caput loquutus fueris. Optimam vero artem docendi ſurdos, *Ammannus* tradidit Sed ipſe legendus eſt.

§. 588.

Singulare prorſus atque rarum ſurditatis genus eſt, in quo homo non niſi ad ſtrepitum quendam externum ſonos, etiamſi magnos, percipit (1). Quod quomodo fiat, ego non bene comprehendo; quomodo removendum ſit, ignoro.

(1) Vid. *Thom. Williſii de Anim. brutor. P. I. c. XIV.* p. m. 108. & *Phil. Tranſ. N.* 35.

RAUCITAS.

§. 589.

Vulgare admodum vitium vocis eſt, quod Latinis Raucitas, Græcis *βϱάγχος* appellari ſolet: quo vox naturalem ſuam claritatem amittit, nec amplius ſonora eſt, ſed obſcura, aſpera ac imminuta redditur, ut perſæpe non niſi a prope adſtantibus audiri ac intelligi poſſit.

§. 590.

In larynge & trachaea quærendam habemus raucitatis ſedem, ejuſque varias & gradatas affectiones; ſi nempe hocce organon ita conſtitutum eſt, ut elaſticæ ipſius partes ab expulſo aere difficulter in motum

tremulum agantur: quod fit quidem, fi orbantur fuo humore, qui ipfis æqualitatem ac lævorem præftare debet; five ille ex inquilinis caufis debite non fecernatur, five copiofe influens in laryngem, pororum exitu conftricto, aut ob nimiam tenacitatem, intus cohibeatur, five extrinfecus ipfius fecretio impediatur, poris, unde fcaturit, obftipatis. Id autem potiffimum a catarrho, fudore multo, protracta vocis contentione, frigore magno atque pulvere in laryngem illapfo fieri folet. Quapropter hæ funt frequentiores raucitatis caufæ.

Verum, quum & aliarum partium vicinarum, veli, puta, palatini atque narium minifterio opus eft, ut commode aer in pulmones trahi poffit, iterumque expelli, huncque in finem hæ ipfæ partes, perinde ac trachæa, oblitæ muco funt atque levigate: fequitur, ut & ab harum vitio fimili vox rauca producatur, & a pluribus aliis, inflammatione, exulcerationeve earumdem, & copiofiore pituitæ in faucibus congeftione. Ab his enim vitiis pariter, ac a fuperioribus illis, afperitudines quædam ac inæqualitates in viis, quas vox trajicere debet, relinquuntur.

Præterea fenes, & qui ex loco calido frigidis fe ventis exponunt, aut in locum frigidum, velut in cellam, concedunt, probe incalefcente corpore, quique potum frigidum copiofe hauriunt, itemque phthifici, hæmorrhoidarii, podagrici, ftrumofi, hypochondriaci, qui doloribus colicis diu infeftantur, & qui venenatos halitus infpirarunt, raucitati patent. Morbilis ea quoque non raro accidit, ut & febribus acutis malignis. Inter res efculentas maxime nuces juglandes ficciores raucitatem adferunt.

Denique ea etiam oritur, fi cartilagines laryngis

hinc inde in osseam substantiam degenerarunt; aut cartilago thyreoidea fissuram accepit (1); aut denique nervus recurrens in collo fuit resectus (2).

(1) Exemplum utriusque vitii in uno homine rauco reperti habetur in *Act. Nat. Cur. vol. X. obs.* 13.

(2) Vid. *Isbr. Diemerbroeck Opp. pract. Obs. IX.* p. m. 576.

§. 591.

Verno potissimum tempore frequens est raucitas; deinde omni alio, si aquiloniæ constitutiones diu durant, aut mox ab austrinis excipiuntur.

Quamquam raucitas catarrhalis plerumque transitoria est, potest tamen etiam longa fieri & periculosa, si nec evitaris causis, nec regimine observato, præpostere fovetur. Longus catarrhus etiam longam raucitatem, eamque interdum gravem, inducit. Sudore, alvi fluxu, vel papulis prurientibus sub mento erumpentibus, natura sæpe eam solvit.

Podagrica atque hæmorrhoidalis raucitas ægre sanatur, nisi densa pituita demum excussa fuerit.

Raucitas senum resolutionem vix admittit. Sed & in junioribus quandoque vix superatur.

Raucitas a protracta vocis contentione temporaria est. Interdum hæc ipsa contentio raucitatem catarrhalem aliquantisper dispellit; quæ vero sub quiete deinceps revertitur.

Phthisicorum raucitas insuperabilis est, & præsagium morbi letiferi præbet.

Nullam etiam curationem admittit, quæ a mala conformatione laryngis atque faucium, ab effluviis venenatis

venenatis, a ſtrumis, & a reſecto nervo recurrente proficiſcitur.

Raucitas morbillis & febribus malignis accedens mala eſt.

Quidam, alioqui proſperrima valetudine gaudentes, per omnem vitam raucitate detinentur, & articulate quidem vocem proferunt, ſed niſum quendam aut preſſam in gutture adhibere coguntur, ſi commode exaudiri ac intelligi velint. Dum clamant, vox habet aliquid ſtriduli & clangoſi, qualis eſt gruum, aut a gravi tono inchoato in acutum deſinit (1). In talibus autem quid vitii ſubſit, non temere dixerim. Fuiſſe tamen a prima nativitate videtur; id quod tanto magis credibile, quum alia perſona, in qua id obſervatum fuit, etiam in prolem aliquam illud tranſtulerit (2).

(1) Exemplum eſt in diſſ. *de Raucitate* quæ ſub b. *Roederi* præſidio a *Iac. Samuel* habita fuit, Gotting. 1759. §. XIX.

(2) Enarrante *I. H. Schulzio* diſſ. *de Raucitate* Hal. 1740. §. XVI.

§. 592.

Ad raucitatem catarrhalem & a ventoſa tempeſtate, frigido potu, ac refrigeratione corporis contractam optima remedia ſunt infuſa vel eſſentiæ diaphoreticæ, æthiops mineralis, pulveres ex florum ſulphuris drachma una, radicis ireos Florentinæ, ari, antimonii diaphoretici, ſingulorum ſcrupulis duobus, olei diſtillati fœniculi guttis duabus compoſiti, & in ſex vel novem partes diviſi, quarum una mane & veſperi ſumitur; aut linctus ex ſyrupi liquiritiæ unciis duabus, oxymellis ſquillitici uncia una mixtus; cujus aliquot cochlearia parva ter in die lambantur; aut denique morſuli, ex

ſucco liquiritiæ, myrrha, gummi tragacanthæ & ſaccharo penidio cum roſarum aqua ſtillatitia parati, & pondere dimidiæ unciæ aliquoties de die lente in ore liquati ac deglutiti. Interdum etiam his laxantia interponi debent.

Raucitati cum ariditate faucium accommodatiſſimus eſt vitellus ovi cum ſaccharo jejuno ſumtus, aut ſyrupus violarum cum oleo amygdalarum dulcium, vel oleum hyperici coctum ad dimidium cochlear cum juſculo calido aut infuſo Theæ hauſtum.

Quæ ab aliis morbis pendet, proprias curationes non habet, ſed emendatis & curatis illis ſolvitur.

LOQUELÆ VITIA.

§. 593.

Varia ſunt loquelæ vitia, quæ non poſſum ſicco prorſus pede præterire, blæſitas, balbuties, iſchnophonia, battariſmus, ſibiliſmus, rottaciſmus, mutitas: quæ quidem ſi non univerſim emendare licet, accurate tamen cognoſcere ac inter ſe diſtinguere fas eſt.

Blæſitas, τραυλώτης, vitioſa eſt litteræ pronunciatio, v. c. *f* loco *ſ*, *d* loco *k*, *l* loco *r*, *ſ* loco *g*.

Balbuties, ψελλισμὸς, eſt, cum inter pronuntiandum littera aut ſyllaba eliditur.

Iſchnophonia vitium eſt pronuntiationis, quo ſyllaba ſyllabæ cito non copulatur.

Battariſmus ſermonem præcipiat, atque ſyllabam aliquoties cum celeritate repetit.

Sibiliſmus, vitium loquelæ, ubi verba cum ſibilo per dentes molares proferuntur.

Rottacifmus, ubi littera *r* in poftica parte palati cum ftridore & afperitate formatur.

Mutitas denique eft loquelæ privatio, ἀφωνια etiam vulgo dicitur; quæ vero proprie defectum vocis denotat.

§. 594.

Natio, patria, ætas, affectatio, morbus, mala conformatio partium ad loquelam infervientium, cuncta hæc vitia generant: quæ corrigere univerfim fi velis, aliter difponere linguam doceto. Quodfi vero infigne vitium in ipfa lingua eft, velut fi nimis brevis, longa, aut magna, aut immobilis eft; vitium profecto infanabile exiftit.

DYSPNOEA. ASTHMA.

§. 595.

Quamquam refpiratio in permultis morbis læditur, fic, ut cum difficultate vel leviori vel graviori aliquamdiu peragatur; de ejufmodi tamen fymptomatica difficultate refpirandi, cujus fpecies difpnoea & afthma funt, mihi in præfenti non eft fermo; fed de illis, tamquam morbis primariis atque idiopathicis, qui per fe exiftunt & fedem caufæ in organo refpirationis habent, hic tantum expono.

Enimvero modo potius, quam refpectu caufarum, difpnoea & afthma inter fe differunt. Illa nempe levior, at continua eft refpirandi difficultas; hoc vero periodica & gravior, aliquando cum conftrictionis fenfu in faucibus conjuncta. Utraque affectio chronica eft; &, fi ad ejufmodi gradum adfcendit, ut acuto & fuffocatorio modo, nec nifi erecta cervice, peragi poffit, Orthopnoeae nomen ipfi imponitur.

Ut tamen ſymptomaticam reſpirandi difficultatem non prorſus omittam, ſciendum eſt, eam a præmagno tumore præternaturali in abdomine, a nimis magno viſcere ibidem, a graviditate, aſcite, tympanite, hypochondriaca & hyſterica affectione, cardialgia, hernia ventriculi, hydrope thoracis & pericardii, aneuryſmate ac polypo cordis & majorum vaſorum, corde præmagno, & ſcorbuto proficiſci, iiſdemque morbis vel conſtanter vel per intervalla comitem ſe adjungere.

§. 596.

Jam ad ipſius aſthmatis deſcriptionem venio, quod ſic innoteſcit. Spiratio ægra & difficilis eſt, maxime in curſu ac itinere acclivi: gravitas corporis & tarditas ad gerendum qualecunque opus: raucitas & tuſſis ſæpe præſto eſt. Atque hæc omnia quidem aſthma communia habet cum dyſpnoea. Præter hæc vero in eodem ſomnus exiguus vel nullus eſt; appetentia quoque ciborum parva vel prorſus abolita, flatus atque ructus præter rationem excitantur; alvus plerumque adſtricta eſt, urina vero per acceſſiones, quæ noctu inprimis & ſubinde ſtatis horis ingraveſcunt, tenuis & aquoſa. Ubi malum adolevit, dolor capitis inſuetus furit, homo aliquantiſper fit ſoporoſus, ſubinde præ aeris cupiditate ac ſuffocationis metu os aperit, erecto trunco ſedet, electo exſilit: facies pallida & collapſa eſt, vox obſcura, oculi prominentes, reſpiratio ſonora, tuſſis aſpera, qua ſanguis vel purus vel ſputo mixtus aliquando rejicitur, pulſus parvus, creber, ſæpe intermittens, interdum nullus, ſudores quaſi ſyncoptici. Denique facies colore lurido atque plumbeo notatur, pedes, interdumque etiam facies & manus intumeſcunt, icterus ſupervenit, atque paralytica etiam lateris, vel ſaltem brachii adfectio, aut amauroſis, aut

febricula cum mentis alienatione atque etiam vomitu accedit, & ſub hoc ſtatu lente demum æger ſtrangulatur. At quidam aſthmatici etiam ſubito exſtinguntur.

Ubi morbus in melius vergit, ſputa qualiacunque copioſius tuſſi ejiciuntur, interdum gypſeæ conſiſtentiæ, vel calculi adeo, magnitudine hordei vel piſi. Ad hæc vox ſonatior & clarior fit, atque ſomni longiores. Quibuſdam multa aquea per ventrem deſcendunt; aliis urina, aliis ſaliva copioſiſſime profluit, idque vel critice vel ſymptomatice. Denique quidam dolorem in dorſo, aut præcordiis, vel in pectore, modo continuum, modo intermittentem experiuntur.

(1) Vid. *J. Floyer Traité de l'Aſthme*, trad. de l'Angl. Par. 1761. *Humfr. Ridley Obſerv. de aſthmate* &c. L. B. 1738.

§. 597.

Cum dyſuria, arthritide, & convulſionibus artuum aſthma interdum alternat.

Siccum & convulſivum inſanabile eſt, & in phthiſin terminatur.

Multi aſthmatici liberius ſpirant, dum pedes tument, in feminis etiam partes naturales: tumore vero rurſus diſparente, in priſtinam difficultatem relabuntur.

Multi poſſunt munia ſua adhuc obire, donec graviores acceſſiones contigerint.

In multis tam aſthmaticis, quam dyſpnoicis per æſtatem reſpiratio bona & facilis eſt; inclinante vero autumno malum recrudeſcit & quotidie intenditur. Qui-

dam nubila atque humida tempeſtate, alii ſicca gravius afficiuntur.

In pueris aſthmaticis ſubinde glandulæ ſub axillis, in collo, & alibi intumeſcunt.

Nonnullos hæmorrhagia & febris quartana ab aſthmate liberat; itemque abſceſſus ad crura.

Ingruentes paroxyſmos interdum alvi fluxus prænuntiat.

Ubi tuſſis hucuſque humida ſubito in aſthmatico ceſſat, vel ſputa minuuntur remanente, ſpirandi difficultate, mortis periculum imminet.

§. 598.

Gibboſi, & obeſi, itemque ſenes, pueri cachectici, metallicolæ, molitores, lapicidæ & qui tuſſi frequenter tentantur, dyſpnoeæ & aſthmati quam maxime patent. Ad hæc vero utrumque malum a pulmonibus ſcirrhoſis, ſteatomatoſis, aridis, hydrope ac emphyſemate eorundem, itemque a vomica, vino lithargyrio mangonizato, repreſſa ſcabie aliave cutis efflorefcentia, ulcere temere exſiccato, diarrhoea ſuppreſſa, regreſſu variolarum & morbillorum, plethora, acrioribus effluviis variarum rerum, materia arthritica & podagrica, oſſeſcentia cartilaginum coſtarum, ſterni, bronchiorum, pleuræ, atque vulnere thoracis proficiſcitur.

Pulmonum concretio cum pleura frequentiſſime quidem in aſthmaticorum cadaveribus conſpicitur; neque tamen pro cauſa morbi, ſed effectu tantum habenda eſt; utique cum conſtat, quod ea per ſe nullam ſpirandi difficultatem efficiat.

Pro diſcrimine ſedis & cauſarum aſthmatis variis cognominibus illud diſtingui ſolet, idiopathici, ſympathici, humidi, catarrhalis, ſicci, convulſivi, ſpaſmodico-flatulenti ſive hypochondriaci, ſanguinei, ſcorbutici, paralytici, metallici ſive montani, ſcirrhoſi, nocturni, ſenilis, periodici. Ignorare vero non oportet, hæcce diſcrimina partim præter rem eſſe multiplicata & varietates quaſdam pro ſpeciebus proponi; partim vero non completa eſſe, ſic, ut variis ſpeciebus adaugeri adhuc debeant; quæ ex ſupra memoratis cauſis facile definiuntur.

§. 599.

Non poteſt ſanari aſthma, nec dyſpnoea, niſi viæ æriferæ ab illa materia, quæ ſpaſmum ibi facit, vel eaſdem infarcit, liberentur. Si prius eſt, auxilium eſt in demulcentibus & evacuantibus diverſi generis: ſi poſterius, fortiora reſolventia cum his requiruntur.

Speciatim vero proſunt in aſthmate humido ex evacuantium claſſe purgantia, vomitoria, ac diuretica, inprimis balſamum ſulphuris aniſatum ac therebinthinatum, oxymel de colchico, & eſſentia cantharidum; deinde quoque veſicatoria: ex reſolventium vero ordine gummi galbanum & ammoniacum, & quæ ex hoc parata jam proſtant medicamenta, nec non oxymel ſquilliticum, pulvis ſquillæ compoſitus, pilulæ balſamicæ Mortoni, ſquilliticæ, looch ad aſthma, & decoctum ex herbæ ſerpilli manipulis duobus, radicis ononidis uncia, & aquæ fontanæ libris tribus; cui deinde, quum adhuc fervet, vini albi libra admiſcetur; ad cyathum vini mane ac veſperi ſumendum. Atque hæc reſolventia etiam in aſthmate ſcirrhoſo levamen adferunt.

Adversus asthma siccum, juxta atque spasmodicum, auxilium est, nisi aliquid prohibet, in sanguinis detractione, atque demulcentibus, inprimis decocto seminis psyllii aut radicis altheæ, aliquoties de die ad aliquot uncias hausto, addito etiam liquore cornu cervi succinato. Neque id satis est, sed thorax cataplasmatis calidis ac humidis adjuvandus est, & postea unguentum pectorale superimponendum: liquanda interdum etiam alvus est, & caput in lecto sublime habendum. Experiri etiam corticem Peruvianum & opiata, extus vero cantharides, licet.

Asthmati ex plethora, aut sanguinis saltem turgescentia, sanguinis missio optime succurrit.

In asthmate montano lac calidum jejuno dandum, praetereaque cibo pingui ac oleoso frequenter utendum. Quæ remedia etiam illis prosunt, qui ab effluviis saturninis, aut etiam aliis metallicis asthmatici facti sunt; itemque his, qui a vino lithargyrisato malum sibi contraxerunt.

Ad asthma convulsivum prodest opium, venæ sectio, & sulphur antimonii auratum cum arcano duplicato, sic, ut hujus drachma dimidia, illius granum unum vel duo invicem sumantur. Nec vesicatoria utilitate carent.

Quodsi asthma a variolis aut morbillis est, spiritus salis ammoniaci juvat. Si a scabie repulsa, cum scabioso dormiendum est, ut scabies revocetur, vel alia ratione hoc exsequendum, prout alibi præcipietur.

Paroxysmum qualemcunque optime mitigat liquor mineralis anodynus Hoffmanni cum laudano liquido Sydenhami ad pares portiones mixtus, & a duodecim

guttis uſque ad ſedecim aliquoties datus. Ad hæc vero ſanguinis miſſio, emeticum, aut purgans medicamentum, aut clyſteres interdum utilitatem habent; itemque ſperma ceti a ſcrupulo uſque ad drachmam cum infuſo hyſſopi vel theæ calidiſſime hauſtum. Multi levamen ſentiunt, quando inclinato capite pectus concutitur, aut brachia, ſupra januam ſuſpenduntur, aut extenſa menſæ imponuntur,

In aſthmate paralytico evacuantia omnis generis nocent; ſaluberrimum contra eſt vinum calefactum in prandio & coena.

Optima pro ſuſpitioſis potio eſt aqua cum tertia vel quarta parte lactis remixta. Inter cibos nonniſi lenes & ſorbitiones proſunt; ſed nihil magis, quam ambulatio lenta pene uſque ad laſſitudinem, fricatioque multa, &, ſi ferri poteſt, nihilque prohibet, equitatio.

SUFFOCATI.

§. 600.

Non jam de Suffocatione univerſim hic exponere animus eſt; ſed de ea ſaltem, quam res quædam externæ, aqua, vapores carbonum ardentium, fodinarum metallicarum, cryptarum, latrinarum, & muſti cereviſiæque fermentantis: vel ſaniſſimo cuilibet inferre ſolent. Reliqua ſuffocationis genera, quæ tam a vitiis viarum aëriferarum, oris, naſi, palati, gulæ, laryngis, aſperæ arteriæ, pulmonum, quam a corporibus peregrinis in trachæam aut oeſophagum delapſis, induci conſueverunt, prætereo, quum eorum mentio paſſim jam alibi facta eſt.

§. 601.

Quod igitur primum ad Submerſos pertinet, qui inprimis reſpiratione, propter hauſtam pulmonibus aquam intercepta (1). intra breve tempus, accedente immenſo terrore & ipſius aquæ frigore, pereunt; unde & apoplexia & ſyncope gravior excitatur; hos optime in vitam, quoad licet, intra unam vel alteram horam revocabis, ſi, demtis veſtimentis, protinus jugularem venam ſecaveris, fauces intruſa plumula, oleo madida, irritaveris, miſerum intra lectum deportatum pannis calidis diu multumque fricaveris, &, quam primum fieri poteſt, calidioribus ſtragulis, quin & arena cinereve calefacto probe obtegeris, ſimulque tabaci fumum per fiſtulam in alvum immiſeris. Nec alienum eſt, aerem admoto alterius ore vel per follem in pulmones, pulveremque ſternutatorium in nares inſufflare, enema ſalibus acuatum, aut ex vino & nervinis plantis paratum in alvum injicere, aut emeticum liquidum per os infundere. Enimvero ſcire oportet, cuncta iſta auxilia cum celeritate rapienda eſſe. In Bronchotomia, utpote ratiocinio ficto ſuperſtructa, parum ſpei collocandum; niſi forte dolor ille, quem Chirurgi culter in collo facit, quidpiam ad ſubmerſum excitandum valeat.

(1) Vid. *E. J. A. Evers Experimenta circa ſubmerſos in animalibus inſtituta.* Gotting. 1753. & Ill. *Halleri Opuſc. pathol. Obſ. LXII.* p. 156.

§. 602.

Equidem omnis fumus ſuffocare valet, ſi condenſatus fuerit; at ille vero, quem carbones vivi ardentes in occluſo loco inviſibili ratione dimittunt, hominibus ſumme peſtiferus eſt, iiſdemque necem intra paucas infert horas, certe in grave vitæ atque ſanitatis periculum eoſdem conjicit (1).

Symptomata autem, quibus affliguntur, qui effluvia ista incautius ore ac naribus hauserunt, sunt cephalalgia, summus virium languor, artuum impotentia, alienatio mentis, aphonia, animi deliquia: quibus demum omnium sensuum suppressio, difficillima respiratio, & profundus ac letiferus sopor supervenit.

Narcoticæ indolis esse hæc venefica effluvia, tam plurima symptomata, tam vasa menyngum cerebri nimis distenta in cadaveribus demonstrant.

Aliter paulo, respirationis nempe interceptione, eaque subitanea, sive ob aerem elasticitate sua privatum, sive nimis elasticum, illi pereunt, certe periculum mortis incurrunt, qui cryptas charoneas (2) & fodinas metallicas, qualicunque vapore, qui & faces exstinguit, repletas intrant, aut cellas majores, musti vel cerevisiæ fermentantis effluviis plenas, nec aeris perflatum habentes (3), itemque illi, qui arsenici vapores attrahunt, qui sepulcra in templis, aut puteos aperiunt, aut majores latrinas expurgant.

Hos cunctos vero semimortuos illico oportet in liberum atque purum aerem transportare, eorumque membra fortiter fricare pannis; sanguinem item e vena mittere, ac enema acra in alvum aliquoties injicere. Nec alienum censeo, motum & sensum per plumulam in fauces intrusam, ut antecedente paragrapho dictum est, excitare.

Resuscitati aliquamdiu languent, ac difficulter respirant, & quiete atque analepticis opus habent. Nonnullis eorum sanguis ex naribus & ore profluit, ac vomitus contingit. Alii in varios pectoris morbos aut febres incidunt, alii delirant, aut soporosi aliquamdiu redduntur.

(1) Vid. *Frid. Hoffmanni Bedenken vom ſchaedlichen Dampf der Holzkohlen.* Hal. 1716. 8.

(2) Vid. *Bernh. Connor Diſſertat. med. phyſ. I. de antris letiferis.* Oxon. 1695. 8.

(3) Vid. H. *Fr. Teichmeyeri* & *J. Cph. Tanneberg* diſſ. *de Suffocatione ex muſto fermentante.* Jen. 1729.

SYNCOPE.

§. 603.

Syncope præceps virium lapſus eſt. In ea cor quieſcit, reſpiratio intercipitur, corporis ſumma frigent, tempora, cervix, thorax, manus ſudore frigido madent, facies pallet, mens ſenſuſque omnis deficit, totumque corpus quaſi enervatum jacet. Levior ejus gradus, ubi cordis motus non prorſus ſublatus eſt, *Lipothymia* dicitur.

Aliqua adfectionis præſenſio eſt, dum vertigines fiunt, viſus acies hebeſcit, phantaſmata ante oculos obverſantur, in fronte ſudor frigidus erumpit, in auribus ſibilus aut ſuſurrus percipitur, oſcitatio aliquoties ingruit, faſtidium urget, circa cor ebullitio quædam calida ſentitur, cum pulſu inæquali & horrore levi: quibus interdum borborygmi & flatuum motus cum abdominis diſtentione junguntur.

Finita acceſſione, ſenſus inter alta ſuſpiria ac oſcitationes paullatim redeunt, cordis motus ac pulſus reſtituitur, facies pallida rubicundior redditur, omneſque ſuppreſſæ functiones ſenſim eriguntur. Quibuſdam etiam multi flatus ſupra infraque erumpunt.

§. 604.

Omnis cordis affectus, ſæva animi pathemata,

idiosyncrasia, dolor vehemens, nimia ciborum, præsertim post morbum, devoratio, inedia, abundantia sanguinis, immodica illius & aliorum humorum exinanitio, immoderata Venus, ictus fulminis, conclave balneumque nimis calidum, flatus stomachum nimium distendentes, pervigilium, febres malignæ, sphacelosa membri & visceris corruptio, ulcus cancrosum, apostema visceris ruptum, scorbutus, hectica consummata, omnis gravior cachexia, hypochondriaci ac hysterici affectus, syncopen inferunt. Quod ipsum quoque præstant situs corporis erectus in malignis morbis, venena, purgantia, emetica, opiata improvide data, nec non varia suaveolentia.

§. 605.

Quo leviores sunt causæ, quæ Syncopen excitant, eo minus ea periculosa; & vicissim.

Quæ sæpius repetit, sine causa externa, &, quæ diu durat per plures horas non solum, sed etiam dies, valde pernitiosa est, & posterior sæpe letalis. Periculum augent ubique accedentes convulsiones.

Neque ea periculo caret, quæ uteri strangulatui, itemque hæmorrhagiis immoderatis supervenit, aut ex chronica cordis palpitatione sæpius nascitur, vel ex fulminis fit ictu.

Nihil magis autem ad letalem syncopen disponit, quam polypus cordis & contiguorum vasorum.

Denique ea letalis evadit, quæ a sphacelo, & ab opio excitatur.

Syncope dolori colico vehementi superveniens, ipsi interdum remedio est.

§. 606.

In inſultu oportet ſubito relaxare quævis vincula, quæ partes tum ſuperiores, tum medias, tum infimas ſtringunt, ſimulque naribus acre quid & grave olens, velut ſpiritum ſalis ammoniaci, ſal volatile Anglicanum, acetum rutæ, aſam fœtidam, caſtoreum admovere. Convenit quoque ægrum in ſitu neque nimis elato, neque nimis declivi continere, totam faciem ejus aqua frigida ſuperfundere, palpebris ac temporibus aliquot guttas aquæ apoplecticæ aut balſami vitæ illinere, naribus etiam ſternutatoria inſufflare, pectus denique & extremas partes pannis calidis perfricare.

Minus tutum eſt, ori liquores ſpirituoſos infundere; quiſpe qui facile in trachæam incidere poſſunt, & ſuffocationem inducere.

Ubi ad ſe redire ſyncoptici ceperunt, vinum illis meracum dare oportet ad reſocillandas vires, vel aquam ſaltem aromaticam, qualis eſt cinnamomi, liliorum convallium, meliſſæ, ſingulæ cum vino paratæ, admixta etiam confectione alkermes.

§. 607.

Extrema paroxyſmum ejuſmodi remedia decernenda ſunt, quæ amoliendis cauſis accommodata. Quapropter, ſi iracundia vel ſævus dolor ſyncopen pepererunt, blanda anodyna ex uſu ſunt, velut liquor mineralis anodynus Hoffmanni, cum duabus partibus tincturæ rhabarbari ac una caſtorei remixtus; vel pulvus Marchionis cum aliquot granis theriacæ cæleſtis: ſi immodica inanitio, alimenta nutrientia & vinum fervens aromatibus conditum, adjecto ſimul vitello ovi: ſi plethora, detractio ſanguinis, & ptiſana, & temperantia medica-

menta: ſi emetica aut purgans medicina valentior, eſſentia theriacalis, ac emulſiones ex amygdalis dulcibus, vitellis ovorum & croco: ſi venenum, lac mulſum cum olivarum aut amygdalarum oleo: ſi febris maligna aut putredo, ſuccus citri, acetum, cortexque Peruvianus: ſi hyſtericus & hypochondriacus affectus, pulvis abſorbens Wedelii, elixir proprietatis cum dimidia parte eſſentiæ theriacalis & quarta ſpiritûs nitri dulcis aut carminativi de tribus, ſimulque Clyſteres ex chamomillæ floribus, millefolio & ſale gemmæ: ſi fulminis ictus, omnia ea auxilia, quæ ſupra (§. 606.) ad excitandos ſyncopticos præcepi, quantocyus, una cum enemate ſtimulante, & venæſectione adferenda. Lipothymiam ſub venæſectione decubitus ſupinus aut collutio oris aqua frigida prævertit, ſub paracenteſi autem vinctura abdominis.

APEPSIA. DYSPEPSIA. DIAPHTHORA.

§. 608.

Ventriculus ut primæ coctionis officina eſt, diverſis pathematibus prehenditur, Apepſia h. e. cruditate, quæ privatio eſt concoctionis; Dyſpepſia, quæ difficilis & tarda concoctio; Diaphthora, quæ vitioſa ciborum corruptio.

§. 609.

Cauſæ harum adfectionum nonniſi vi & magnitudine diſtant. Tales autem ſunt ventriculi atonia, pylori laxitas aut præternaturalis tumor, omneque morbi genus, quod ventriculi concoctionem prævertit; porro ciborum inſufficiens maſticatio, ſalivalis laticis inertia

ac defectus, ingeſtorum exſuperantia, prava eorumdem qualitas ac intempeſtivus uſus, immoderatæ vigiliæ, graviores animi curæ, meditationes profundæ, profluvia ſanguinis magna, frequens emeticorum ac purgantium uſus, rei venereæ exceſſus, ſomnus meridianus, quem non omnes bene ferunt, itemque omnis ventriculi crudita acida, pituitoſa, nidoroſa, atque ſanguinis ad ventriculum congeſtiones, quæ in his maxime fiunt, quibus menſtrua ac hæmorrhoides non rite ſuccedunt. Denique & jecinoris, lienis, uteri meſenteriique vitia vel integre ſani ventriculi concoctionem præpediunt ſympathia quadam & adfectus communicatione; ſiquidem melancholicis & hypochondriacis, & quibus imus venter abſceſſu aut humorum gravi vitio laborat, ventriculus vitioſa illa qualitate laceſſitus male coquit.

§. 610.

Quodſi hæc ventriculi vitia diu perdurant, alia nova inde reſultant, & primo quidem ipſæ illæ §. 608. memoratæ cruditates, deinde languor, cardialgia, ructus, nauſea, ſoda, inteſtinorum dolor, varii ventris fluxus, ipſius inflatio, febris dyſpnoea, cacochymia, macies, hydrops, ſcabies, rachitis, obſtructiones viſcerum, malum hypochondriacum, ac in feminis menſium obſtructio.

§. 611.

Atoniam ventriculi, quam inprimis nimia a parco cibo ac potu repletio ſignificat, optime hæc emendant, quæ calefaciunt, ſtimulant atque roborant; cujuſmodi ſunt pulveres ex radice ari, pimpinellæ, zedoariæ, ſale abſinthii ac oleo diſtillato menthæ compoſiti; itemque infuſum ſemivinoſum ex foliis carduibenedicti,

nedicti, floribus centaurii minoris, radice gentianæ rubræ, & cortice gascarillæ; nec non liquor ex extracto centaurii minoris, gentianæ rubræ, cardui benedicti, terra foliata tartari in aqua distillata menthæ aut vino solutis, adjecto sale volatili oleoso Sylvii; juxta topica quædam stomachica, qualis est liquor ex aqua anhaltina, spiritu salis ammoniaci vinoso, oleisque distillatis menthæ ac caryophyllorum paratus; aut linimentum, quod ex emplastro de crusta panis, unguento stomachali, oleo nucis moschatæ expresso, & balsamo Peruviano, inter se invicem mixtis, componitur.

Ubi vitium a congestione sanguinis ortum, quævis calefacientia evitanda sunt; contra vero sanguinis missiones, temperantia ac enemata adhibenda.

Cruditates brevissima via educendæ sunt, & quidquid superest, corrigendum, posteaque, si necesse, adhuc evertendum. Pituitosæ autem cruditati maxime dicata sunt radix ari, pimpinellæ, ireos utriusque, sal ammoniacum, salia fixa media, præsertim terra foliata tartari, tartarusque tartarisatus, alcalina, & pulvis stomachicus Birckmanni. Acidæ vero potus theæ, salia alcalina, terrea, & species diacretæ Mynsichti; biliosæ denique & rancidæ rheum, tamarindi, tartari cremor, spiritus minerales dulces, & elixir vitrioli Mynsichti opponuntur.

Quoties iracundia in causa est, ac bilis portio in ventriculum est delata, rhabarbarina cum cremore tartari proficiunt, hisque non sufficientibus, emeticum lene altero vel tertio die datum.

Ubi terror aut mœstitia turbarum autor fuit, pulvis cordialis Zellensis aut elæosaccharum cinnamomi inprimis conducit. Nihil magis contra alienum est, quam pulvis Halensium antispasmodicus.

Ubi materia arthritica, ſcabioſa, exanthematica ventriculo inhæret, diaphoretica blandiora admodum ſunt proficua, inprimiſque mixtura ſimplex camphorata, cum æquali portione ſyrupi florum papaveris erratici remixta & ad guttas triginta ultraque data.

Si cibi coctu difficiles aſſumti, ac in ventriculo adhuc hærent, emetica medicina prodeſt.

ANOREXIA.

§. 612.

Imminuitur aut prorſus proſternitur ciborum cupiditas vel cum faſtidio, vel ſine illo, quando ſtomachus materia cruda repletus eſt, aut multus humor aliorſum eo confluxit vel intra ejus vaſa ſubſiſtit, aut evacuatio nimia humoris boni vel mali accidit, aut humorum digerentium defectus eſt, vel qualitas vitiata.

In primo & altero caſu emetica & laxantia, deinceps incidentia atque roborantia requiruntur: in tertio moderantia ac emulſiones analepticæ ex amygdalis dulcibus, itemque juſcula carnium gelatinoſa & lacticinia: in quarto ſaponacea & ſtomachica, in quinto denique evacuantia.

§. 613.

Porro vero anorexia ex quovis fere ventriculi ac omni alio morbo oritur; itemque ex ſpirituum ardentium abuſu. Illa nullam propriam medelam poſtulat: hæc non niſi ipſorum abſtinentia ſanatur.

Tandem & metaſtaſis materiæ eryſipelatoſæ, podagricæ, febrilis, ichoroſæ, purulentæ, anorexiam infert: quæ nonniſi reductione ejus ad conſueta loca deſinit.

Anorexiam ex plethora ſola ſæpe venæ ſectio tollit.

VIRILITAS EXSTINCTA.

§. 614.

Datur erigendi colis aut ſaltem non ſatis diu, ac decet, erigendi ad celebrandum concubitum, in ætate florida ac ſecunda valetudine, impotentia: quam virilitatis exſtinctæ nomine appellamus.

§. 615.

Ejus autem præcipuæ cauſæ ſunt penuria ſeminis, & quidquid eam efficit, velut indecens manu ſtupratio, ac nimis frequens concubitus: deinde nervorum virgæ reſolutio, quæ & nativa, licet rariſſime, eſſe conſuevit (1), & ex frigore, aliisque cauſis inducitur.

Diabolicas ac veneficas operationes ut ridiculas ac ſuperſtitioſas cauſas merito rejicimus.

(1) Notabile exemplum occurrit in *Juſt. Veſti* diſſ. *de Impotent. viril.* Erford. 1704. §. 11.

§. 616.

Ad curationem conferunt præter longam a quavis ſeminis emiſſione abſtinentiam victus optime nutriens, ac medicamenta, quæ cum robur nervorum reſtaurant, tum ipſam augent ſeminis materiam. Ex quibus præcipua ſunt balnea frigida, cortex Peruvianus, electuarium diaſatyrium, confectio alkermes completa, zinziber conditum, & quæ ex his fiunt compoſitiones, item pulvis aphrodiſiacus Plateri ac infuſum theiforme ex radice caryophyllatæ, & extus

ſpiritus formicarum, roſmarini, ac zibethum inter ſe mixta, colique aliquoties in die illita.

Impotentia a paralyſi colis, undecunque orta, fere inſanabilis eſt.

§. 617.

Nonnullos juſto vehementior æſtus impotentes reddit, dum ſemen, antequam in vulvam immittitur, jam effluit, mentulaque nunc præmature flacceſcit. At hocce incommodum ſola familiaritas ac frequens conſuetudo cum conjuge paullatim tollit.

§. 618.

Ab exſtincta virilitate, cujus index eſt denegata facultas erigendi virgam, ſaltem quoad ſemen emiſſum fuerit, aliud vitium in viris aliquantum differt, ad ipſorum impotentiam referri ſolitum, quando quidem nec ſtimuli venerei defectus adeſt, nec rigiditas virgae deficit, ſed emiſſio tamen ſeminis ob alteratam ſtructuram partium naturalium decenter fieri non poteſt, hinc nec femina fecundari. Hujus autem vitii varia genera variæque cauſæ exiſtunt, cujuſmodi ſunt hernia ſcroti prægmagna, virga nimis brevis, urethra antice clauſa, tubercula morboſa qualiacunque eam intus obſidentia (1), durities ſcirrhoſa in corporibus cavernoſis, orificium præputii nimis anguſtatum, ulcus veſicularum ſeminalium in inteſtinum rectum hians, ac nimia urethræ ſub ipſo coitu conſtrictio (2). Denique etiam epilepſia ſub ipſo concubitu maritum pertentans emiſſionem ſeminis impedit.

Pleraque horum vitiorum præſidia ex Chirurgia petunt, niſi inſuperabilia fuerint.

(1) Semen ex vesiculis expressum tum aliquando refluit in vesicam, & deinceps cum urina mittitur. vid. *Mem. de l'Acad. Royale de Chirurg. T. I. p.* 434. & *Consultations par M. Deidier.* T. III. 1.

(1) Vid. *Medic. Essays of Edimb. I.* 35.

STERILITAS MULIERUM.

§. 619.

Sterilitas, id vero est, impedita facultas sub ætate congrua & amplexu mariti, nullo vitio vel morbo partium genitalium suarum laborantis, concipiendi prolem, non una de causa in mulieribus nascitur.

Primum enim potest ea a malo corporis habitu, inordinato aut suppresso menstruorum fluxu, obesitate nimia vel gracilitate, malave corporis conformatione proficisci.

Deinde concreta genitalia vel morbo vel natura, tumores vaginam uteri infarcientes, uterus orificio suo transversali destitutus, defectus uteri vel ovariorum, uterus scirrhosus, cartilagineus, steatomaticus, polyposus, exulceratus, sero vel ære repletus, tubæ Fallopianæ qualicunque ratione occœcatæ, ovaria morbosa, orificium uteri internum a tumore, aut membrana compressum vel occlusum, itemque a naturali situ deflectens, conceptionem ex parte semper, ex parte plerumque impediunt.

Denique sterilitas ex habitu ad virilitatem accedente, in feminis barbatis & voce gravescentibus, observatur.

An vero etiam mulieres infecundæ sint, si in venereo congressu omni sensu voluptatis careant, de eo

merito dubitamus: quemadmodum etiam ſterilitatem ex veneficio tamquam fictam rejicimus. Quod autem nimis frequens concubitus ad ſterilitatem multum conferat, illud ſceleſtæ meretrices exemplo ſuo luculenter confirmant.

§. 620.

Curationis ſpes non ubique concipienda eſt; ſiquidem non omnes cauſæ nec deprehendi, nec removeri poſſunt. At quædam Chirurgi manum duntaxat deſiderant.

Quodſi vero a malo corporis habitu pendet conceptionis impedimentum, alterantia atque tonica diu uſurpata, juxta purgantia per epicraſin & thermas conducunt, haud neglectis exercitationibus.

Pro ſigulari ſecreto adverſus ſterilitatem mulierum vegetarum abs nonnullis habetur aqua rorellæ in balneo Mariæ diſtilata atque aliquoties cohobata, ſi cochlearia ejus tria plena uxori a purgatione menſtrua exhibeantur ſub introitum in lectum, idque ter vel quater repetatur; ſimulque maritus eadem ſic utatur, ut ſecundo, tertio vel quarto die a finitis menſtruis concumbat: quippe qui terminus conceptionis habetur aptiſſimus. Alii radicem Satirii, & ſalem ejus fixum, & elixir uterinum Crollii extollunt. Quibus remediis & ſimilibus aliis ego quidem neque multum fido, neque multum diffido, quoniam natura in multis rebus incomprehenſibilis eſt. Enimvero & ſub iſtiuſmodi experimentis, & citra illa natura ſola aliquando mulieres fecundas reddit, in quibus ovula juſto ſerius perveniunt ad maturitatem.

CLASSIS VII.

HYPERÆSTHISES.

VERTIGO.

§. 621.

VErtigine comprehenditur, cui omnia objecta videntur rotari una cum proprio corpore, quod ipſum quoque, inprimiſque pedes ſubito vacillant, ſic, ut ſe vix poſſit homo libere ſuſtinere, ſed ad obvium corpus firmare ſe cogatur, niſi velit concidere. Colores varii ſimul oculis obverſantur, aut viſus prorſus obſcuratur, aut duplicatus eſt vel dimidiatus. Plerumque etiam ſuſurrus aurium, tinitus ac difficilis auditus præſto eſt: aliquando ructus, nauſea, vomendi conatus cum levi animi deliquio ac ipſo vomitu: aliquando capitis dolor. Facies in aliis rubet, arteriis capitis vehementer pulſantibus, veniſque tumidis; in aliis palleſcit, et artus refrigeſcunt. Quidam adeo frigus pedum tamquam mali prænuncium ſentiunt. Rarius id cum ſternutatione invadit ac finitur.

Prout igitur plura vel pauciora ſymptomata vertigini juncta ſunt, pro eo gravior vel mitior ea exiſtit, & cognomina quoque inde accipit, ſic, ut *ſimplex* appelletur, ſi ſenſum tantum circumgyrationis adfert; *Scotomia*, ſi viſus ſimul obſcuratur; *caduca* denique, ſi præter hæc homo in terram cadit, pereunte omni ſenſu.

Præterea vertigo modo continua affectio eſt, modo periodica ac recurrens; occupatque præſertim ſubjecta ſanguinea, ſenilia, viribus defraudata, hypochondriaca, hyſterica, & quæ alvi ſunt durioris, imique ventris ſpaſmis cruciantur. Deinde vernali & autumnali tempore, quo repentinæ tempeſtatum mutationes contingunt, frequenter obſervatur.

§. 622.

Singularis affectio nervi optici ac retinæ oculi videtur ſive per ſe, ſive ſub nimia repletione vaſorum cerebri ſanguineorum ſeroſorumve, vertiginem inducere. Prius ex eo manifeſtum fit, quod complures homines ex alto loco deſpicientes, aut faciem aliamve rem celerius rotatam intuentes, aut navi vecti, protinus eadem corripiuntur. Alterum aliæ cauſæ evidentes & corporeæ demonſtrant: cujuſmodi ſunt plethora, ebrietas, inclinatio capitis ad terram, immoderatum ſtudium, violentia capiti illata, graviditas, cachexia, frigus, ventriculi inflatio, ſpaſmi imi ventris, adſtricta alvus, nicotianæ fumus in non adſuetis, variarum ſtirpium venenatarum eſus, balneum nimis calidum, terror ac ira.

Ceterum vertigo ſæpe morbus ventriculi eſt, & a cruditatibus potiſſimum proficiſcitur, ſympathica ſpeciatimque hypochondriaca, ſi ab hypochondriaco malo natales mutuatur, nunc cognominata. Quorſum & illa referenda, quæ a jejunio, vigiliis longis, & languore corporis univerſali ex quocunque morbo ſuboritur.

§. 623.

Quo gravior vertigo & quo longior eſt, eo pertinaciorem cauſam agnoſcit.

Idiopathica, longe rebellior quam ſympathica, tantum non ſemper graviorem capitis adfectum, apoplexiam, paralyſin, ſoporem, convulſiones, amauroſin minatur. E quibus hæc cum apoplexia & paralyſi magis eſt in ſenibus timenda; convulſiones vero in junioribus.

Vertigo caduca omnium peſſima eſt, & apoplexiæ ſimulacrum.

Symptomatica a flatibus, colica, adſtricta alvo, cruditatibuſque primarum viarum orta, minus periculi alit, vomituque ſpontaneo ſæpe finitur.

Natura vero ſolvere vertiginem conſuevit præter vomitum, varriis profluviis, hæmorrhagia narium, fluxu hæmorrhoidali, vulnere capitis diarrhoea, ptyaliſmo, auribus manantibus.

Affectus artritici ac nephritici non raro cum eadem alternant, aut in eandem commutantur.

§. 624.

Accommodari vertigini diverſa omnino remedia debent pro ipſius cauſæ diverſitate. Aliqua tamen communia ſunt. Nimirum in ipſo inſultu ſubmovenda naribus volatilia ac ſpirituoſa; ſimulque collare aliaque cingula repente relaxanda. Extra inſultum vero curioſior victus ratio neceſſaria eſt, ſic, ut omnis cibus crudus, flatulentus, æque ac ſpirituoſus qualiſcunque potus vitetur, ac in hujus locum ptiſana ex radice ſcorzoneræ, chinæ, raſura cornu cervi, atque caſſiæ ligneæ pauxillo, aut decoctum bromium, aut aqua Selterana ſubſtituatur; prætereaque omnis gravior mentis atque corporis commotio, hujuſque refrigeratio caveatur.

§. 625.

Singularia vero remedia hæc ſunt. Ad vertiginem ex cruditatibus ac hypochondriaca affectione emetica, purgantia, ac deinceps incidentia cum roborantibus, velut pulvis ſtomachicus Birckmanni, cachecticus Quercetani, ac elixir viſcerale Hoffmanni cum arcano tartari proficiunt. Ubi acidum ventriculo inſidet, exhi-

benda ſunt abſorbentia vel martialia. Utramque paginam abſolvit pulvis cachecticus.

Si flatus moleſtias creant, etiam e re eſt, carminativa dare & ex iiſdem clyſteres injicere.

Si plethora, aut fluxus ſanguineus ſuppreſſus vel irregularis vertiginis cauſa eſt, in venæſectione ac remediis eccoproticis, diluentibus atque temperantibus auxilium eſt. Hæmorrhoidariis ſpeciatim hirudines proſunt; inque narium hæmorrhagia ſuppreſſa ſcarificationes cervicis ac dorſi, vel ipſarum narium, Aegyptiorum more.

Ubi cachexia ſubeſt, electuarium ex conſervæ florum roſmarini vel calendulæ unciis tribus, olei diſtillati nucis moſchatæ, menthæ, ſingulorum drachma dimidia, ſalis cornu cervi ſcrupulo, ac ſufficienti quantitate ſyrupi corticum aurantiorum, ad drachmæ dimidiæ pondus mane ſumtum, itemque pulvis cachecticus Quercetani prodeſt.

Ex qualicunque morbo ac languore vertigo orta remedia analeptica atque roborantia requirit.

Ubi metus apoplexiæ eſt in vertigine, omnia illa remedia adferenda ſunt, quæ alibi jam comprehendi.

Quodſi denique cum vertigine affectus nephritici complicantur, efficaciſſimi ſunt ſuccus ex dauco hortenſi recens expreſſus, mane ad quatuor uncias ſumtus, deſuper hauſto infuſo ex veronica, meliſſa, betonica, glycirrhiza & fœniculi ſemine; ac pulveres ex lapidum cancrorum præparatorum, radicis pimpinellæ nigræ ac ireos Florentinæ, ſingulorum partibus æqualibus compoſiti, & alternis diebus bis ſumti ad dimidiam drachmam.

SONITUS AURIUM.

§. 626.

Haud difficulter quiſque in ſe hoc vitium deprehendit, quum ſonitus tinnientes, ſuſurrantes, murmurantes, aut campanarum motum tremulum æmulantes, alioſque plures, ſine externo ſono, in utraque vel alterutra duntaxat aure percipit.

Videtur illud ab impedito libero commeatu aeris per internam aurem, ejuſque æquilibrio cum externo aere ſublato proficiſci (1). Idque univerſim ex decubitu humorum rubrorum vel ſeroſorum ad aures, & producta inde laxitate partium auris internarum, ſpeciatim vero ex congeſtione humorum ad caput in plenitudine, profluviis naturalibus retentis, febribus continuis, inflammatione partium auri vicinarum, vertigine, apoplexia, paralyſi, ſopore, epilepſia, gravedine, cephalalgia, externa capitis auriſve percuſſione, ſpaſmis abdominis, adſtricta alvo, copioſis flatibus, ſyncope, refrigeratione totius corporis, aereque frigido ad aurem impetuoſe admiſſo incidere conſuevit. Præterea, ſi in aurem aliquid incidit, ut calculus, aliquodve animal, itemque ſi auris digito, aliave re obturatur, & ſub oſcitatione, etiam ſuſurrus oritur.

(1) Permultas alias fictas cauſas hujus vitii attulit *Boiſſier de S. Noſol. method. T. III. Claſſ. VIII. p. 286.*

§. 627.

Eſſe autem id vitium ſolet vel tranſitorium, quod cunctis fere hominibus accidit; vel perpetuum, idque rurſus vel idiopathicum vel ſympathicum: quorum prius continuo vexat, quamvis non una ſemper vehementia, poſterius autem per intervalla. Illud vix ſana-

tionem admittit, interdumque adeo in ſurditatem terminatur. Facilius tamen cedit, quod ad ſanguine bileve ortum ducit, quam a pituita. Solet tamen hoc non raro ſuperveniente aſthmate ac oedemate pedum levari.

Si capitis dolorem ac vertiginem ſequitur, infauſtum ſæpe exhibet apoplexiæ præſagium.

In vertiginoſis, ſyncopticis ac epilepticis inſultum novum ſignificat.

In febribus acutis ſanguinis fluxu e naribus ſolvi ſolet. Sin autem iſte non contingit, delirium portendit; utique, ſi ſuppreſſum lotium aut ſi crudum mejitur.

§. 628.

Curatio tribus momentis abſolvitur. Primum eſt, ut humorum ad caput ruentium impetus averruncetur; quod fit ſanguinis per venam detractione, cucurbitularum vel cantharidum, pro re nata, pone aures applicatione, purgantibus cum anticatarrhalibus mixtis, atque pediluviis. Exemplum ejuſmodi purgantium hoc eſto: Extracti ellebori nigri, aloes, ſingulorum drachma una, myrrhæ electæ, ſalis ſuccini, mercurii dulcis, ſingulorum ſcrupulus unus, balſami Peruviani drachma dimidia; ex quibus inter ſe mixtis pilulæ pondere duorum granorum formantur, quarum ſex bis in hebdomade ſubmendæ. Præterea, ſi ſonus ex congeſtione ſanguinis eſt, donec is finiatur, a vino omnique potu ſpirituoſo abſtinendum.

Alterum momentum eſt, ut ſtagnantes in aure vel Euſtachiana ſaltem tuba humores expediantur: id quod præter laxantia memorata præſtant diaphoretica, diuretica, gargariſmi, maſticatoria, ſternutatoria, atque topica tum auri impoſita, tum in eandem data. Scopo

itaque diaphoretico inserviunt infusa diaphoretica cum regimine calido ex herbæ scordii, melissæ, salviæ, singulorum manipulo, florum calendulæ pugillis duobus, ligni sancti, sassafras, singulorum uncia, glycirrhizæ uncia dimidia; vel mixtura ex spiritus bezoartici Bussii, ac essentiæ succini pari portione, ad quinquaginta guttas ter de die sumta; vel denique pulveres ex tartari vitriolati drachmis duabus, antimonii diaphoretici, lactis sulphuris, singulorum drachma, in sex partes æquales divisi, ac mane & vesperi sumti. Expedit etiam cum diaphoreticis diuretica combinare; quale medicamentum hoc est, quod habet liquoris cornu cervi succinati unciam dimidiam, tincturæ tartari vel antimonii tartarisatæ, essentiæ pimpinellæ, singularum drachmas duas; cujus dosis est a tringinta guttis usque ad sexaginta. Gargarismi autem fieri possunt ex radicis angelicæ, imperatoriæ, singularum uncia dimidia, pyrethri drachmis tribus, foliorum rutæ, thymi, singulorum manipulo, florum lavendulæ pugillis duobus, salis gemmæ drachma una, ex mensura aquæ fontanæ coctis. Sacculi vero discutientes componuntur ex abrotano, majorana, pulegio, floribus chamomillæ Romanæ & camphora. In aurem denique oxymel elleboratum aut liquor ex essentiæ succini alcalisatæ partibus tribus, ac spiritus therebinthinæ parte una constans utiliter demittitur.

Tertium curationis momentum in roborandis partibus versatur; idque tum per externa remedia, tum per interna exsequendum est. Ad priora pertinent sacculi jam memorati, & liquor, qui ex his constat: aquæ Anhaltinæ uncia dimidia, spiritus salis ammoniaci cum calce viva drachma dimidia, Moschi granis quatuor; cujus sex vel octo guttæ cum bombace in aurem conjiciuntur. Ex usu etiam sunt hoc nomine balsamum vitæ Hoffmanni, Teichmeyeri, Peruvianum, vel olea

diſtillata abſinthii, majoranæ, fœniculi, carvi, origani, eodem modo ad tres vel quatuor guttas applicata; nec non vapor abſinthii & ſeminis carvi ex vino, aceto, aut lacte coctorum, ad aurem admiſſus, aut ipſum decoctum per ſyringam in aurem calide injectum; aut panis denique recens coctus & adhuc bene calens, inſtillato ſpiritu vini ad aurem applicatus. Convenit ceterum, caput cucupha perpetuo tectum eſſe, qualis ex foliorum pulegii, lavendulæ, roſmarini, florum lavendulæ, ſingulorum pugillo uno, radicis Ireos Florentinæ drachmis duabus, amomi ſeſquidrachma, cubebarum, cardamomi, nucis moſchatæ, caryophyllorum aromaticorum, ſingulorum drachma dimidia conficitur. Ad internorum autem claſſem maxime ſpectat liquor, quem ex extracti chinæ chinæ, corticum aurantiorum, ſingulorum drachma dimidia, tartari tartariſati drachma, eſſentiæ myrrhæ drachmis duabus, ambræ ſeſquidrachma, vinique Rhenani uncia parabis; cujus doſis ſunt octoginta guttæ ter de die.

In hypochondriacis e vitio primarum viarum incidens tinnitus ſæpe unica abſorbentis medicamenti aut ſpecierum diacretæ doſi diſſipatur. Recte quoque his ſal catharticum bis in hebdomade, aut pilulæ balſamicæ diebus alternis decernuntur.

BULIMOS. FAMES CANINA. PICA. MALACIA.

§. 629.

Anorexiæ oppoſitum vitium eſt Bulimos, vehemens atque ſubitanea ciborum cupiditas. quæ cum magno virium lapſu incidit, &, niſi exſatiari poſſit, in lypothymiam mox terminatur. Oblatus cibus avide ſimul ac copioſe ſumitur.

Conſequitur

Consequitur hoc vitium primo magnam inanitionem ac penuriam alimenti ex inediis; deinde ab humore vitioso in ventriculo hærente producitur, cui ingenerando inprimis favent morbi longi, melancholia, cachexia, chlorosis, febris quartana, scabies aliaque exanthemata retropulsa, mensium ac hæmorrhoidum suppressio, vermes in ventriculo, digerentium humorum vitiata indoles, relicta a morbo imbecillitas, & graviditas.

Rarioribus causis adnumeranda est mala ventriculi ac intestinorum conformatio, veluti insertio ductus choledochi in ventriculum, ventriculus nimis amplus ac monstrosus, pylorus nimis relaxatus (1).

(1) Exempla singulorum istorum vitiorum vide in *Vesalii Anat.* L. V. c. 3. & 8. *Cabrolii Observat. anat.* X. & *Ruyschii Observ. anat. chir.* 47.

§. 630.

Ab iisdem causis etiam fiunt *Cynorexia* sive *Fames canina*, ubi cibus avide assumtus protinus vomitu rejicitur; *Pica* i. e. appetitius vehemens ad comedendam rem inusitatam, nec tamen absurdam, & *Malacia*, ad ejusmodi res, a quibus alias natura abhorret (1). Quæ duo vitia rariora plerumque gravidas occupant, nonnunquam vero etiam alias mulieres & virgines, & pueros, & viros. Videnturque interdum ab aberratione mentis duntaxat proficisci; siquidem nonnulli variis melancholiæ hypochondriacæ symptomatibus afficiuntur.

(1) A malacia probe distinguenda est Allotriophagia, quæ ab arbitrio hominis dependet, & lucri atque joci causa a sano homine peragitur: cujus casum maxime memorabilem sistit Cel. *Ge. Rud. Boehmeri* diss. *de Polyphago & Allotriophago Vitembergensi.* Viteb. 1757.

§. 631.

Vitiatos ſuccos convenit vomitorio aut purgante iterato eliminare; deinde, quod reliquum eſt, ſtomachicis emendare; quo ſcopo inprimis infuſum florum chamomillæ, & ſemen ammeos in pulvere confert. Reſpiciendum ceterum ad morbos primarios. Nec res inuſitatæ ad devorandum anxie quæſitæ ægris, præprimis gravidis, denegandæ ſunt; quippe quibus admodum recreari ſolent, ſine ulla viſcerum aut ventriculi offenſione. Neque vero abſurdum eſt, pica aut malacia laborantibus clanculum medicamenta emetica, purgantia, vel nauſeoſa amara, cum his, quæ vehementer appetunt, miſcere, ut ea averſari iterum diſcant.

CLASSIS VIII.

CACHEXIÆ.

ICTERUS.

§. 632.

HAUD infrequens morbus eſt Icterus, quem antiqui etiam interdum arquatum, interdum regium adpellarunt. Color eum detegit, inprimiſque oculorum, in quibus, quod album eſſe debet, luteum adparet; deinde urinæ, quæ ſubrufa, croceoque colore immiſſa lintea tingit; denique totius cutis, quæ plus minus flaveſcit, magis tamen in corpore, quam in extremis. Accedereque adhuc ſolet gravitas corporis & laſſitudo non mediocris, cum pervigilio, inappetentia, dolore ſtomachi & capitis, pruritu in toto corpore aut ſingularibus partibus, febrili motu, & conatu ad vomendum. Præterea feces griſeæ & albicantes adparent, fereque ſine fœtore excernuntur. Alvus ipſa fere ſemper magis, quam ex conſuetudine adſtricta eſt. In graviore caſu præcordiorum dextra parte durities, interdumque etiam ſingultus obſervatur, membrorumque reſolutio ſubnaſcitur. Ubi morbus diutius perſiſtit, totum corpus vel cum pallore quodam inalbeſcit, vel prorſus nigrum redditur, ſic, ut æthiopem te videre credas: unde niger icterus nunc cognominatur. Prouti urina, quæ modo ſedimentum ſubfuſcum & craſſum aut lateritium demittit, modo ſine ſedimento eſt, clarior adparet, poſtquam in ea multa craſſa deſederunt, & ad colorem ſani hominis recedit, morbus ſenſim ſenſimque decreſcere ſolet; & nunc quoque ſomno rurſus reficiuntur ægri, ciboſque avide adpetunt.

§. 633.

Urina jam aliquamdiu ſaturate rubra plus minus adparet, antequam ipſe morbus erumpit; unde eum præ-

ſagire poſſis. Etiam ſerum ſanguinis emiſſi linteola tingit.

Mira interdum eſt colorum in uno corpore varietas, ita, ut alio colore caput, alio dextrum latus, alio ſiniſtrum inficiatur (1). Plurimæ etiam colorum varietates inter leviſſime flaveſcentem icterum & nigrum fere intercurrunt.

Subinde etiam oſſa & muſculi tinguntur, & aliæ quoque partes, vaſa, viſcera, palatum, lingua (2). Sanguis adeo interdum totus luteus adparet, & ſudor pariter atque ſputa (3).

Griſeæ feces jam viſuntur aliquot dies ante icterum. Interdum tamen colorem ſuum flavum retinent; tumque icterus ſymptomaticus eſt, nec ordinariam curationem admittit.

Alvus etiam aliquando naturali paullo mollior ac frequentior eſt. Quin & interdum diarrhoea fecum vitellinarum, aut, quod pejus, nigreſcentium, fœtidarum, ſpumoſarum, cum putridiſſimis ructibus & vomitu fœtido bilioſo animadvertitur.

Interdum ictero febris intermittens ſe adſociat; aut iſte ſub frigore ſaltem ejuſdem incidit.

Ceterum icterus flavus non ſemper morbus univerſalis eſt, ſed interdum etiam, licet raro, particularis, ſic, ut dimidium latus, aut facies duntaxat, aut mamma, aut digiti vel ungues eodem infeſtentur (4).

(1) Vid. *Eph. Nat. Cur. Cent. V.* 41.

(2) *l. c. Dec. I. ann.* 4. *obſ.* 194. *Stoerk ann. medic. I. p.* 150.

(3) *Petr. Borelli Obſerv. Cent. I.* 68.

(4) Exempla occurrunt *in Eph. Nat. Cur. Cent. III. IV. obſ.* 65. *Paulini Obſerv. Dec. I.* 9. *Act. Nat. Cur. Vol. IV. obſ.* 112. *Iournal de Medec. M. Febr.* 1768. p. 163.

§. 634.

Enimvero cauſa icteri eſt multiplex. Ex jecinoris quidem obſtructione ſcirrhoſa, calculiſve felleis ille vulgo derivatur; at contrarium ex permultis obſervationibus pateſcit, quæ demonſtrant, icterum fuiſſe ſine ulla hepatis, cyſtidis, ductuumque cyſticorum offenſa, bilem deſcendiſſe in duodenum, feces naturaliter tinctas fuiſſe, inque veſicula repertos fuiſſe calculos citra ullum icteri veſtigium (1); quin & in diarrhoeis longis ſtercora cineritii coloris deſcendiſſe ſine ulla icteri nota (2). Nec icteri breviſſimo ſæpe tempore generari ſoliti a mœrrore, terrore, ira, morſu animalium rabidorum, venenis, ac in febris intermittentis paroxyſmis, ejuſmodi vitia tanquam cauſas ejus facile admittunt. Prætereaque in quibuſdam ictericis bilis cyſtica tota ſeroſa & vix flaveſcens reperitur. Et tametſi quidem obſtructum hepar aut calculi cyſtici comitantur icterum, non tamen ideo ipſius cauſas efficiunt.

(1) Vid. *Pechlini Obſerv. L. I.* 58. *Loſſii obſ. L. III.* 39. *Riverii Obſerv. Cent. II.* 9. *Stoerkii. Ann. med. I.* p. 129. *Gmelini* diff. *de Cholelithis humanis.* Tubing. 1763.

(2) *Stoerck Ann. med. II.* p. 251.

§. 635.

Ab inflammatione contra hepatis & obſtructione ductuum felleorum aut choledochi, quam vel calculi fellei, vel etiam coagula mucoſa ad ipſum porum cho-

ledochi ductus saltem hærentia, vel ipsius ductus concretio præternaturalis producere consuevit, icterus omnino oritur; siquidem præsentibus illis vitiis semper adesse consuevit, & excretis calculis felleis mox desinit, perinde ac discussa inflammatione.

Quodsi vero ab his causis discesseris, icterus non alio vitio, quam depravatæ sanguinis texturæ, contingit, & ab una omnia causa dependent sicque vera cachexiæ species censendus est; quæ nonnunquam adeo per populum grassatur (1).

Non raro infantes recens nati laborant ictero, qui a meconio vel coagulo caseoso, orificium ductus choledochi obstruente, derivatur (2), aut, si mavis, ex peculiari cuticulæ vitio fere nascitur, quæ deinceps etiam per squamas separatur. Quemadmodum vero is per se intra paucos dies cessat; ita contra in adultis pertinacior ac longior est, non ita tamen rebellis, si a coagulo bilioso aut mucoso, sanguinisve vitio oritur, quam a lapillis felleis biliferos ductus obstruentibus.

Ab his vero excitatus icterus semper fere periodicus est, juncto dolore spastico fixo in ventriculo ac dextro hypochondrio, junctis item nausea & vomitionibus. Neque prius finitur is icterus, quam calculi fellei expulsi fuerint, sive naturæ adminiculo, sive arte.

(1) Vid. *I. F. Herliz* diss. *de Ictero, speciatim epidemico.* Goetting. 1761.

(2) Cf. *Io. Iac. Vaetterli* diss. *de Ictero, eoque speciatim, quo infantes recens nati laborant.* Goetting. 1753.

§. 636.

Ictero autem generando, perinde ac calculis felleis favent maxime ira (1), terror, moestitia, victus durus,

otiosa vita, spirituum ardentium abusus, vehementior colica, obstructiones menstruorum, & violentiores hypochondrii dextri concussiones. Praeterea subita corporis refrigeratio per natationem saepe icterum producit, eumque pertinacem. Quemadmodum & ex graviditate mulieres quaedam ejusmodi cachexiam experiuntur.

Mucosa atque biliosa coagula saepenumero in intermittente febre & cachecticis morbis generantur, quos non raro deinceps icterus, in illa subinde periodicus, comitatur, tam flavus, quam niger; qui plerumque letalis, utique, si singultus atque sopor, aut vomitus niger bilis, & ipsius sanguinis supervenit; aut si in labiis pustulae nigrae, erysipelaceae, fugaces efflorescunt. Ipse icterus flavus subito interdum exitialem apoplexiam accersit.

(1) Adeo in infante lactante a matre ira commota notatus fuit icterus, *Misc. Nat. Cur. Cent. I.* 90.

§. 637.

Icterus porro symptomaticus in quibusdam morbis, maxime acutis, oritur, & modo tolerabilis est, modo pestiferus. Prioris generis est, qui a morsu ictuve animalis fit, utpote qui, expulso veneno, per se finitur. Mixti generis, id vero est, modo benignus atque criticus, modo exitialis est, qui ex febre acuta nascitur: inprimis vero tutus est, qui post septimum diem accedit, praecordiis non tumidis; malignus vero plerumque, qui citius adparet; utique si cum rigore ac singultu conjunctus est; cum diarrhoea contra haud funestus.

Alii icteri chronicorum morborum sunt in dysenteriis, febribus quartanis & cachexiis, plerumque funesti.

Icterus colicæ biliosæ superveniens brevis est, ac intra paucos dies evanescit.

Ex graviditate vix prius finitur, quam aliquot diebus a puerperio, de reliquo non valde malus.

§. 638.

Icterum tam primarium, quam symptomaticum natura aliquando solvit per urinam crassam, fœtidam, stranguriosam, per sudores crassos, fœtidos, flavos, per sanguinis profluvium, frequentissime per turbatum ventrem, aut per hæc omnia.

Hisce igitur vestigiis, quoad licet, medenti etiam insistendum, & subinde sal quoddam purgans amarum aut cremor tartari saltem exhibendus, interpositis vero diebus incidentia atque roborantia: cujusmodi fere hæc sunt, infusum vinosum ex absinthio, marrubio albo & nigro, aut centaureo minori, cortex item Peruvianus & Winteranus, chalybs & ejus præparata, arcanum tartari, elixir proprietatis sine & cum acido, vitrioli Mynsichti. Simplicissimum vero ac euporiston est semen cannabis ex lacte coctum & potui datum. Ceterum vinum prodest generosum, & lactis serum: ex ciborum autem genere præsertim, quidquid acre & salsum est.

Contumacior morbus & crebris reversionibus affligens aquis mineralibus indiget.

In hepatite & post suppressa menstrua ac hæmorhoides sanguinis missio opportuna est; itemque in graviditate.

Atque inter ejusmodi digniora præsidia nihil causæ est, cur ad sordida & superstitiosa confugiamus.

Icterum felleum optime ſanat infuſum ſalviæ, aut fumariæ ſuccus ad duas uncias quotidie epotus, vel, ſi is haberi non poteſt, infuſum exſiccatæ plantæ, aut radicis Pareiræ bravæ decoctum, aut pilulæ ſaponaceæ, quæ ſic decernuntur: Saponis Veneti drachmæ tres, florum ſulphuris myrrhatorum drachma una, ex quibus cum elixir proprietatis in unum mixtis pilulæ parantur, ad duodecim grana mane & veſperi devorandæ.

Spaſmodicos ventriculi ac inteſtinorum dolores in qualicunque ictero, præſertimque felleo, optime lenit clyſter ex emollientibus paratus, adjecto ſale amaro & pauxillo theriacæ, vel eſſentia theriacalis, aut oleum vini vel cajeput.

Non ſimili ſucceſſus ſpe nituntur conſilia in ictericis, qui confirmato viſceris cujuſdam vitio laborant.

TABES.

§. 639.

Tabem vocamus eum morbum, qui longus eſt & ſub quo corpus lente ac plerumque inter febrem quandam conſumitur: quæ, ſi levior eſt ac febricula duntaxat, lenta, ſi gravior, hectica cognominatur.

§. 640.

Tabis autem plures ſunt ſpecies. Una eſt *Atrophia* dicta, qua corpus non alitur, & ſumma macies, cutem vix oſſibus hærentem relinquens & carnem colliquans, oritur.

Hæcce tabes maxime infantes occupat, hincque *Pædatrophia* quoque dicta. In ea voracitas eſt, maximaque appetentia, præſertim caſei, panis, pulmentorum, ſimilium, averſatio contra juſculorum. Sitis maxime nocturno ac matutino tempore vexat. Alvus modo dura & tarda, modo fluidior ac chyloſa eſt: urina turbida: ſudor multus, præſertim noctu. In iracundiam magna prolivitas eſt. Venter multis tumidus ac plus minus durus eſt: aſpectus initio cachecticus, deinde emarcidus. Morbus ad annum & ultra protrahitur, ſæpiſſimeque in rachitidem degenerat.

Atque hæc tabes duabus fere de cauſis incidit: aut enim glandulæ meſentericæ, quæ viam chylo parant, obſtructæ ſunt, interdumque adeo, ut extus promineant, & ſubinde etiam in meditullio pus contineant: aut vermes adſunt vel ſoli, vel cum priori vitio, qui ſuccos alibiles & conſumunt & corrumpunt.

Primas autem origines huic tabi præbent cibi craſſiores, pultes tenaciores non bene coctæ aut ex crudiori farina paratæ, inordinata nutritio, potiones nocturnæ, nimia quies, conclave humidum, ſordities; itemque repulſa ſcabies, tinea & achores. Carnium uſus perperam hic accuſatur; quum longe frequentius in atrophiam conjici videas infantes, quibus iſtæ denegatæ ſunt, quam quibus exhibentur.

Nunquam vero infantes atrophia laborant, quin ſimul glandulæ cutis ſebaceæ infarctæ ſint humore viſcido, ex cacochymia orto & ad has partes depoſito: unde vulgus faſcino, medicique olim Crinonibus eam adſcripſerunt.

Haud ita quidem hæc tabes immedicabilis eſt, ſicut aliæ; oportet tamen opportune medicamentis,

iisdemque purgantibus, resolventibus atque tonicis, juxta balnea, succurrere (1).

Purgandi scopo optime inservit rheum cerevisiæ infusum.

Resolventia atque tonica commode inter se mixta exhibentur, velut elixir viscerale Hoffmanni vel tinctura martis tartarisata Ludovici cum arcano tartari, arcanum duplicatum cum croco martis aperitivo. Per se prosunt flores salis ammoniaci martiales, aut ex his parata tinctura spirituosa, & essentia fuliginis.

Balnea fiunt ex aqua simplici calida, in quam aliquot manipuli origani, menthæ & furfurum triticeorum demittuntur: quibus totum corpus, maxime vero dorsum & abdomen quotidie fricandum. In quorum vicem sumi etiam potest lixivium cinerum, cui radix bryoniæ incocta.

Ceterum aptæ victus & regiminis leges præscribendæ sunt.

(1) Vid. *Chr. Fr. Chüden methodus nova præservandi & curandi atrophiam s. maciem infantum.* Soltquel. 1726. 4. & *I. V. Chüden* diss. *de modo præservandi & curandi atrophiam infantum.* Gotting. 1746.

§. 641.

Altera species tabis est, quam *Phthisin nervosam* vulgo hodie appellant, olim vero, una cum Hectica, dixerunt *Cachexiam* (1). Hujus discrimen in eo maxime a phthisi vulgari, deinceps describenda, conspicuum est, quod cum hæc febrem lentam tussim,

dyſpnoeam in contubernio ſuo alat, nervoſa phthiſis fere nunquam iſthoc comitatu ſtipata incedat, ſed proſtratis confeſtim ventriculi & coctionum viribus, corpus imbelle ac indivulſum fere a lectulo, crebriſque animi deliquiis obnoxium, a tumente externo habitu oedematoſo ad extremum marcorem deducat.

Hæcce tabes fere fit, quum longo morbo vitiata corpora, etiamſi illo vacant, refectionem tamen non accipiunt, aut, quum malis medicamentis vel abuſu potuum ſpirituoſorum corpus adfectum eſt, aut gravi animi pathemathe, præſertim moeſtitia & perpetuis curis, intentove ſtudio infirmatum, aut quum multus ſanguis profluxit, aut neceſſaria diu defuerunt. Aer præterea craſſus ac nebuloſus, in debiliori inprimis nervorum ſyſtemate, ad ipſius generationem permultum confert.

Solidorum igitur atoniam, non minus quam ſummam humorum cruditatem & everſa coctionum præſidia phthiſis nervoſa ſequitur ac vulgari ſimul nocentior eſt indole ſua: cujus primis inſidiis, quas lente omnino, clanculumque ſtruit, niſi mature per ſtomachica, nervina, amara & chalybeata cum juſtis in aere aprico & ſereno exercitiis obviam eatur, fallax lenitatis ſpecies in ſubitam virium ſtragem deſinit, & medicina corpori jam tumeſcere incipienti ſerius, quam ut ſalutem ejus reſtaurare poſſit, paratur (2).

(1) Vid. *Celſius de Medic. L. III. c. XXII.*

(2) Fuſius hanc phthiſin deſcribunt *R. Morton Phthiſiol. cap. I. & III.* noſter *Richterus* Progr. *de Phthiſi nervoſa*, Gotting. 1744.

§. 642.

Proxime a phthiſi nervoſa abeſt, quin ipſa talis eſt, *Tabes*, quam antiqui *dorſalem*, & *Hippocrates* etiam *coecam* appellarunt (1). Nimis frequens concubitus inprimis eam producit, adeoque recentes ſponſos & libidinoſos præcipue corripit, & ſic fere obſervatur. Sub initium dolor acutus in capite, cervice, lumbis, crurumve articulis vexat, ventriculus inflatur, genua præ debilitate titubant & membra contremiſcunt: exercitatione qualicunque anheloſi fiunt & imbecilli ægri; videnturque ſibi ex ſuperioribus partibus a capite velut formicæ in ſpinam demitti: febris ſunt expertes, bene comedunt & nihilominus tamen colliquantur: ſtercus & urina ægre redditur, & cum his liquor proſtatarum, aut ſemen ipſum genitale copioſum & liquidum plerumque prodit, neque generandi facultate gaudet; & inter dormiendum ventris ludibria patiuntur. Temporis progreſſu appetentia ciborum perit, dolores rheumatici increſcunt, naturæ vires languent, animus frequenter deficit, coles prope evaneſcit, & hypochondriaca atque melancholica ſymptomata ſubnaſcuntur. Nonnullis humor albicans continuo ex urethra effluit; aliis ſanguis ex pulmonibus affatim extunditur; aliis cum urina mejitur; pituita ex pallido vireſcens exſcreatur, ſique hæc remanet, ſpiritus difficulter ducitur; in cute variæ puſtulæ, maculæ, quin & ulcera erumpunt, crura intumeſcunt, capilli defluunt; ſub finem diarrhoeæ & lenteriæ incidunt & vehementes febres cum ſudoribus colliquativis; urina etiam foetet: unde ſumme extenuati, quin & aliquando ſimul coeci, ægri demum pereunt.

Neque feminæ ab hac tabe immunes ſunt; quibus inter hyſterica pathemata copioſus humor albidus ex partibus naturalibus aſſidue fere extillat.

Quodſi dolor acutus maxime coxas, lumbos aut ilia corripit, & ex hoc morbus incipit, cumque eodem demum poſt plures menſes ſub lenta febre, ſummaque corporis emarceſcentia pernicioſe finitur, morbus a nonnullis *Tabes coxaria* aut *iſchiatica* appellatur.

Eſt autem morbus gravis, curatio laborioſa, diuturna & anceps.

Optimum medicamentum eſt lac & lacticinia, in quorum uſu diu imbecillis perſiſtendum. Deinde mollibus cibis, at nonniſi parva quantitate ſumtis, reficiendi ſunt. Mel etiam, & vinum album, molle ipſis confert, juxta obſonia alvum ſubducentia. Præter hæc diu crapula, venere & immoderatis exercitationibus abſtinere eos oportet, præterquam deambulationibus in aere ſereno ac montano, in quibus tamen frigora & ſolem vitent: in balneum tepidum autem deſcendant; & finito lactis uſu vinum chalybeatum amarum corticeque Peruviano præcipue conditum, a cochlearis menſura ad dimidium & integrum cyathum bibant.

Quamprimum vero alvus liquida redditur, atque ſtomachus nec molliſſima juſcula retinet, & febres vexant, & crura tument, malum ita convaluiſſe ſcias, ut nulla arte evinci queat.

(1) *L. de locis in homine* p. m. 405. Concinnam hujus morbi hiſtoriam idem tradit *L. II. Sect. V. de morbis* p. 474. & *L. de intern. affection.* p. 559.

§. 643.

§. 643.

Tertia ſpecies tabis *Hectica* appellanda eſt: quæ, præter malum corporis habitum, ſummam maciem inducit ac ſimul habituali febre ſtipata eſt: at citra tuſſim atque puris exſcreationem.

Naſcitur ea non ſolum ex iiſdem cauſis, quæ nervoſam phthiſin excitare conſueverunt; (§. 641.) ſed fit quoque, quum in qualicunque viſcere aut parte, exceptis ſolum pulmonibus, obſtructiones graviores, aut ſcirrhi, aut exulcerationes tam interna, quam externa aliqua parte adſunt, aut vomicæ diverſis colliquamentis, mucoſis, ſebaceis repletæ, nec non coagula calculoſa, atque cyſticorum tumorum imagines.

In ea nonnunquam etiam aliquæ corporis partes intumeſcunt, aut ſumma cutis per aſſiduas puſtulas aut ulcera exaſperatur.

Hectica autem tam per ſe hominem invadit, quam aliis morbis ſupervenit, aut iiſdem ſuccedit.

§. 644.

Quarta ſpecies tabis, eaque graviſſima a Græcis φθίσις nominatur. Oritur ea fere ex catarrho pulmonum diuturniore frequentioreque, ex hæmoptyſi, ex pleuritide, peripneumonia, omnique alia febre acuta vel intermittente male judicata, ex ſubſiſtente hæmorrhagia naturali, ex repreſſa ſcabie & multis aliis efflorescentiis cutis ulceribuſque, e coſta fracta, & ex hectica: unde exulceratio in pulmonibus accidit & febricula corpus depaſcens excitatur.

In ea itaque plerumque frequens tuſſis eſt, & pus exſcreatur, interdumque aliquid cruentum. In quibuſdam nulla fere tuſſis, ſaltem leviſſima, obſervatur, ut ne phthiſi quidem laborare eos credas, ſi tuſſim æſtimes. At nullis vero non dyſpnoea evenit, inprimiſque tum, quando corpus ambulando, ſcandendo aut ſermocinando movetur. Neque ſemper in pulmone obſervantur ulcera, ſed obſtructiones ſaltem atque ſcirrhi, aut coagula calculoſa, ſebacea, aut vomicæ. Frequentius tamen omnino ulcera conſpiciuntur, & plerumque quidem inter ſcirrhorum aliorumque crudorum apoſtematum connubia. Ceterum modo dextra pars ſaltem pulmonum adfecta eſt, aut ſiniſtra duntaxat; modo totum viſcus putredine conſumtum eſt & in pus converſum, cum eoque paullatim exſcreatur, ut cor denudatum, vaſis ejus, quæ pulmonibus inſeruntur, ſimul deperditis & circa radicem veluti callo occluſis ſine pulmone ſpectetur: modo alter lobus ſaltem ſic conſumtus eſt; modo totum viſcus in pus converſum ſola membrana pulmonem ſuccingente continetur; modo intus non pure & ſanie, ſed aqua fœtida copioſa pulmones repleti ſunt; modo denique putrida quadam laxitate tantum adfecti. Aliquando etiam aer per pulmones diffuſus conſpicitur, membrana celluloſa hinc inde in veſicas majores & minores elevata: emphyſema pulmonum hoc vitium dixeris; quod cum difficillima reſpiratione, per periodos, ingraveſcente & ſuffocationem minitante, conjunctum eſt, quæ demum etiam miſeros cachecticos interimit. Thoracis hydrops ſæpe etiam pulmonum corruptelæ jungitur: & ſæpe quoque hi pleuræ & tranſverſo ſepto ſunt adnati: nec raro denique pulmonibus corruptis, arefactis, eroſive & a ſorice quaſi demorſis pus in thoracis cavum effunditur.

Febricula hiſce vitiis ſe addens plerumque lenis

eſt, rarius tam vehemens, ut deliria inde oriantur; eadem ſimul longa, æquabilius modo ſpatia ſua conficit, modo interdum quieſcit, ſed rurſus poſtea repetit: quotidianas interim atque ſtatas exacerbationes plerumque habet, horiſque aliquot a prandio aut veſpertinis accedit, & alternis diebus aliquando gravior obſervatur. Atque ſub hac febre, & per hanc ipſam corpus ſenſim conſumitur, vox rauca fit & acutior, in volis manuum calor urens percipitur, fauces, ſub tuſſi inprimis, dolent, humidæ ſunt, & ſubinde ſaliva abundantes, in naribus coryzæ ſimulacra, in lingua nonnunquam aphthæ, per muſculos colli, thoracis, artuumque ſpaſmi & dolores fugaces, in pedibus tumores obſervantur. Multis brachium aut crus intumeſcit, vel macula aliqua in eo exoritur; quod inſtantis fati præſagium. Alvus initio plerumque ſiccior eſt, deinde liquidior, ſubcruda atque teneſmodes: Urina modo aquoſa, modo ſubrubra, modo etiam criticæ fere ſimilis: rarius pituita copioſa ad fundum ſecedit; multoque adhuc rarius urina tota viſcoſa eſt inſtar ſpermatis ranarum, ut in fila quaſi duci ſe patiatur. Interdum hæmorrhoidum fluxus accidit. Mens ad iram valde proclivis & moroſa eſt, ad miſericordiam vero & ad lacrymas admodum facilis. Ultimis diebus nonnulli prorſus vacant tuſſi. Aliis ſpaſmus in lingua oritur, quo ea magna vi revellitur: aliis denique, ſputis non rite prodeuntibus, aut vomica nondum rupta, paralyſis in lingua vel artubus accidit & decedit rurſus, quum pus ſufficienter exſcreatur.

Ceterum de febre iſthac hectica notandum eſt, quod ſola illa ſine ullo aliquo pulmonum vel alius

viſceris vitio perfectam ac letalem phthiſin quoque inferat, propterea, quod ſolummodo in humoribus fit.

§. 645.

Enimvero triplex phthiſis conſtituenda eſt, ſpontanea ſive primaria, quorſum & hereditaria & contagioſa, ſi quidem vere hæc exiſtit (1), referenda; tum ſymptomatica ſive ſecundaria, quæ in morbo aliquo fit; & conſecutiva, quæ morbum ſubſequitur.

Singulam inſidias ſtruere vel apparatum moliri, ex eo ſuſpiceris, ſi ſine manifeſta cauſa dolores capitis periodici, itemque pectoris ſive interni, ſive externi, & horrores cum dyſpnoea periodica incidunt; nec non deliquia animi, affectus hyſterici, aphoniæ, catarrhi frequentiores, dejectiones alvi ſubcrudæ atque ſpaſticæ cum difficili ſubinde reſpiratione atque pectoris doloribus inſurgunt; aut menſtrua ſpaſtica & profuſa, vel etiam ſuppreſſa aut ſaltem imminuta, aut denique ſputa dulcia vel ſalſa aliquamdiu exiſtunt. Quibus demum ſi molimina naturæ ſuppuratoria ex diverſis metaſtaſibus ulceroſis ad externas partes, & prægreſſos morbos, corporiſque addas configurationem, apparatum fieri ad phthiſin pulmonalem vel quamcunque aliam memento.

Neque tamen fixa ſigna ſunt, quæ ab ætate atque corporum fabrica deſumuntur. Tametſi enim frequentiſſime ab ætatis anno decimo octavo ad trigeſimum quintum phthiſis hominem adoritur; nec virilis tamen ætas, nec ſenilis ab ea immunis eſt, quamvis rarius juvenili adficiantur: neque ab infantia profecto morbus excluditur (2). Neque illis ſaltem phthiſis imminet, quibus pectus planum ac compreſſum formaque gracilis eſt; ſed obeſi quoque hu-

milioris ſtaturæ, ac atrabilarii & cachectici habitus contabeſcunt.

(1) Negat eam *Anton. Cochi* in *Diſcorſi Toſcani T. II. n.* 9.

(2) Vid. Ill. *v. Haller Opuſc. pathol.* p. 33. & *I. G. Roedereri* Progr. de *phthiſi infantum pulmonaria.* Gott. 1758.

§. 646.

Interim vero ne arbitreris, quibus pus ex pulmonibus non exſcreatur, eos phthiſicos haud eſſe; neque viciſſim, quorum pulmo haud exulceratus ſit. Utrumque enim fieri poteſt, & tamen letali phthiſi laborare æger. Aliquando enim pulmones aridi & ſcirrhis aut tuberculis pleni reſperiuntur; unde phthiſis Londinenſibus (1), atque Polonis lurconibus (2), itemque metallicolis quibuſdam familiaris eſt; quam *ſiccam* & *aſthmaticam* appellant; cujus ſigna infra tradam.

Viciſſim vero tenendum, dari morbos longos, qui plurima phthiſis indicia, tuſſim, reſpirationem difficilem, dolorem lateris, calorem hecticum, ſudores nocturnos exhibent, indeque non ſolum ab ipſis ægris, ſed & a Medicis pro phthiſi declarantur. Nihilominus tamen pulmones ab omni labe immunes ſunt, & graviſſimæ obſtructiones aut ſcirrhi viſcerum abdominalium morbum faciunt (3). Id autem præcipue his accidit, qui ex febribus intermittentibus neglectis aut temere ſuppreſſis, & ex ictero ac hypochondriaco morbo in tabem inciderunt.

(1) Vid. *Theoph. de Garenciers Angliæ flagellum* ſ. *Tabes Anglica.* Londin. 1647. 12. *Gideon Harvey morbus Anglicus*, *or the anatomy of Conſumtions.* ib. 1674. 8.

(2) Vid. *Erndtl Warſavia illuſtrata* p. 190.

(2) Cf. *Abr. Vater* diſſ. *de Scirrhis viſcerum, occaſione ſectionis viri tympanite defuncti* Viteb. 1723.

§. 647.

Phthiſis pulmonaria qualiſcumque vix non omnes necat, niſi forte callus in pulmonibus contractus fuerit (1), vel exulcerata pars cum pleura conglutinata, vel denique ſacco incluſum ulcus, quod *Vomicam* vulgo appellitant.

Vomicarum autem in pulmonibus hæc ratio eſt: Modo plura, modo pauciora tubercula, piſi, parvæ pilæ, ovi columbini, gallinacei, pugnique molem æquantia pulmonem obſident, nunc in utroque latere, nunc in alterutro; interdumque adeo totus pulmo vel prægmagna ejus pars in ſaccum pure plenum eſt converſa: quod aliquando etiam pleuram atque diaphragma, ſicubi pulmo ipſis eſt adglutinatus, conſumit, & ipſas coſtas arrodit, quin & viam ſibi in imum ventrem parat. Scatent & glandulæ nigræ illæ, quæ majoribus vaſis circa cor adhæreſcunt, & thymus nunc majore, nunc minore puris copia. Idque vitium qualecunque diu latere poteſt ſine febre, ſine phlegmone & ſine tuſſi, ſicque velut improviſo in pulmone efformatur, neque prius ſæpe ſeſe prodit, quam ipſum hominem internecioni det. Quidam vero anxia & aſthmatica reſpiratione aliquamdiu adfliguntur. Alii juxta ſpirandi difficultatem in attrophiam incidunt. Nonnullis multo tempore ante ruptam vomicam exſcreatio cruenta cum tuſſi e pulmonibus procedit, adeſt-

que ſpiritus gravis & fœtidus, oppreſſio pectoris, corporiſque gravitas; quibus tabes ſe non raro adjungit. Permultis contra vomica repente rumpitur, neque pauci ſic inopinato intra horæ quadrantem e vivis rapiuntur: alii intra biduum ad ſummum (2). Eruptionem aliquando dolor præcedit, & pus ſubſequitur. Præcedit etiam brevi ante anxietas præfocans, quæ ſubito ingruit, nec, ruptura facta ex toto protinus ceſſat. Alii ante rupturam jam languent ac enervantur, & hac facta extenuati ad mortem ſe componunt cum ſputis nunc cruentis, nunc ſine cruore purulentis ac fœtidis, vel ichoroſis, intermixtis ſubinde quoque membranulis e folliculo diſrupto, diverſæ magnitudinis, molæve ſimilibus corpuſculis. Pauciores lente demum poſthac a febricula conſumuntur. Multo pauciores evadunt quidem, rejecto integro folliculo pure pleno, quod quidem rarius fit, aut excretis per plures hebdomades, quin menſes, ſputis, ulcereque deinceps ſiccato. Enimvero recrudeſcere facile malum poteſt; hinc infidæ induciæ, infidaque ſanatio, omneſque præterea notæ tam ſalutis quam mortis pariter fallaces ſunt. Quin & nullum verum ac indubium ſignum ipſius vomicæ exiſtere ante materiam excretam, ſciendum eſt. Ceterum & dari vomicarum, earumque exitialium ſimulacra in morbis acutis ſuppuratoriis, alibi a me jam fuit demonſtatum (3).

(1) Accidit interdum, ut una fovea, aut forte binæ in pulmone efformentur, parietibus calloſis circumcirca obductæ, ita, ut collecta ibi materies minime parenchyma penetrare aut inficere poſſit, ſed quotidie tota exſcreetur, idque ingenti copia. Ejuſmodi ergo homines fontanellam quaſi in pulmone habent; alias bene comedunt, reſpirant atque dormiunt, neque quidem contabeſcunt. Tuſſis

autem constans humida & longa facit, ut, phthisi laborare eos, nemo fere dubitet.

(2) Perpaucis ita felicibus esse contingit, sicut virgini, cui læto cum successu per cachinnum rupta fuit voca, testante *Io. Adrian. Slevogtio* diss. *Vomicæ pulmonum & vicinarum glandularum læta & tristia exempla* Jen. 1708. §. 57.

(3) Diss. *de Vomica pulmonum sine cystide;* resp. *S. H. A. Keiser*, Gotting. 1762.

§. 646.

In curatione tabis, sive sit hectica, sive phthisis, ad febrem maxime respiciendum est, & ad ipsius fomitem in massa sanguinea. Nisi enim hanc subigere possis, æger certo moritur. Enim vero frustra certe plerumque cortice Peruviano contra istam pugnabis; sed alia longe remedia desiderantur, antihecticum Poterii, puta, & tinctura antiphthisica Grammanni; quæ duo quidem pessime vulgo audiunt, ut in perniciem generis humani infelicissime reperta esse dicantur; at citra omnem experientiam, quæ contrarium mihi haud semel demonstravit. Nec aliena sunt arcanum tartari, & nasturtii aquatici, itemque cucumerum majorum expressus succus, aut hi crude comesi, vel ex singulis, ut & ex portulaca, plantagine, intubo, lactuca, origano, parata acetaria, & conserva acetosellæ, atque lac ebutyratum, nec non lenes sorbitiones ex alica, amylo, oryza, vel, si nihil aliud est, ex farre, adjecto lacte. Præstat etiam, fonticulos in utroque brachio excitare, aut setaceum ad cervicem ducere: cui vero in phthisi vulgari non multum fidendum, siquidem febrem alere, corpusque magis extenuare videtur. Præterea vero in hoc valde conducit expressus succus bellidis sylvestris minoris,

vel, ſi recens is haberi non poteſt, decoctum ejus ſaturatum; nec non infuſum theeforme ex veronica, hedera terreſtris ac ſcolopendrio, atque pulveres ex floribus ſulphuris vel ejus lacte & radice ari compoſiti. Ceterum, ubi inflammationis veſtigia apparent, modo luculenta, modo obſcuriora, quæ fere nunquam non præſto ſunt, huic ſimul minuta ſanguinis miſſione ad quatuor vel ſex uncias, altero vel tertio quoque die, aut paullo ſerius, una cum antiphlogiſticis ſuccurrendum.

In tabe ex ſcirrho ac tuberculo pulmonum crudo, quod utrumque vitium ex communibus his ſignis cognoſcas, ſi tuſſis rara aut frequens, ſemper tamen ſicca eſt; ſi id, quod exſpuitur, paucum, lentum atque craſſum eſt, & ex profundo quaſi magnoque niſu educitur; ſique difficultas reſpirandi levis, quæ ſemper præſto eſt citra ſtertorem, ſub paullo fortiore motu & ſermocinatione increſcit; multum equitatio proficit, atque aeris mutatio, inter reſolventia quidem medicamenta, qualia ſunt radix pimpinellæ, gummi ammoniacum & galbanum, mercurius dulcis, ſulphur antimonii auratum, ſapo Venetus, & tinctura antimonii nigra. Adhæc commendabiles ſunt in iſta phthiſi vapores in pulmones ducti ex emollientibus ſtirpibus, ſicut in ulceroſa ex ſiccantibus; quorum adminiſtrandi rationem *Bennetus* optime edocuit (1).

Quodſi in humoribus cauſa hecticæ tantum reſidet, aut phthiſis vulgaris ex catarrho orta eſt, antihecticum Poterii iterum omnibus aliis remediis præcellit; deinde pulvis Haly contra phthiſin, pulviſque huic ſimillimus, anonymus dictus, & lac vel ſeorſim, vel cum aqua Selterana potum, itemque juſcula me-

raciora ex contuſis cancris fluviatilibus aut ranarum carne, aut Sagou.

Ubi denique phthiſis ex vomica eſt, frequens exercitatio, inprimiſque equitatio aut vectio ſaltem in rheda, juxta vapores molles ſæpe in pulmones trahendos, neceſſaria eſt, interdumque etiam medicina emetica, quo rumpatur abſceſſus. Iſto vero rupto, ſucci expreſſi ex virgaurea, tuſſilagine, agrimonia, marrubio, veronica, hyperico, aut millefolio, ſcorſim vel conjunctim, ſyrupo diacodii edulcati proſunt, vel ipſarum decocta melle aut ſyrupo diaſulphuris edulcata, aut electuaria ex ipſarum pulveribus parata; ſimulque ſuffitus ex tacamahaca, maſtiche, ſuccino, therebinthina, olibano, ligno aloes, & ſummitatibus pini ac juniperi, ad pulmones frequenter delati.

Tandem, ſi res patitur, in omni hectica & phthiſi coelum utiliter mutatur, ſic quidem, ut modo denſius, quam id eſt, ex quo diſcedat æger, modo rarius petatur, prout nempe quiſque melius vel in hoc, vel in illo habet.

(1) *Theatr. tabidor.* Londin. 1656. 12.

RACHITIS.

§. 649.

Atrophiæ, quam priori capite deſcripſi, Rachitis admodum affinis eſt, quin ipſa atrophia eſt, cum eo, ut epiphyſes articulorum in tumorem eleventur, ipſaque membra ſimul emarceſcant (1).

Adoritur ea infantes lactantes, quum quintum vel sextum mensem egressi sunt, solidiorque cibus ipsis exhibetur: circa nonum vero maxime adolescere consuevit. Aliquando tamen post alterum demum annum erumpit. Rarissime adulti fiunt rachitici: rarissime quoque tales nascuntur.

(1) Primus descripsit morbum *Arnold. Bootius* L. *de affect. omiss.* cap. XII. sub nomine Tabis pectoreæ; deinde plenius & magis enucleate *Franc. Glissonius* Tr. *de Rachitide*, Londin. 1650. 12.

§. 650.

Abdomen, saltem hypochondrium dextrum, in hoc morbo tumet, varieque durum est: caput majorem justo amplitudinem consequitur, reliquum vero corpus maciem: respiratio nonnihil difficilis est: pectus antice angustatur & carinatur, costæ inferiores introrsum retrahuntur, & quandam velut scrobem utrinque faciunt ac inæquales fiunt & nodosæ: multis dorsi spina extrorsum incurvatur: articulorum tumor nunc ultimo, nunc primo loco supervenit: artus inferiores non sunt apti ferendo corpori; hinc nonnisi sedent, aut recumbunt, aut gestari laborantes debent: loquela sero venit: dentes serius quoque erumpunt; aliique sponte excidunt, atque etiam franguntur: ossa artuum, sicut trunci, varie incurvantur, aliquandoque, licet rarius, simul emolliuntur: ex ore, ob putredinem gingivarum, halitus fœtidus emanat: in variis partibus, præsertim pulmonibus, steatomatosi tumores generantur, & cervicis glandulæ scrofulosæ, mesenteriique vitiatæ plerumque reperiuntur: per totum fere morbi decursum febricula lenta adest; ac plerique pro modo annorum non satis crescunt; omnes vero ac singuli voraces sunt,

morosi & ad iram proclives : ingenium ceterum ipsis acutum & memoria felicissima contingit.

Ad tertium minimum, deinde ad septimum, imo duodecimum usque annum morbus fere durat, & tunc demum tabe vel simul ascite aut hydrope pectoris interimit. Si qui vero eluctantur, deformitatem quandam per omnem vitam retinent, superveniente per intervalla quandoque pædarthrocace. Nonnullis circa annum octavum vel serius sine causa aliqua externa membrum quoddam, inprimisque crus longius evadit, ut pro luxatione imponat : quibusdam etiam excidit. Quod vitium ex laxatis ligamentis, tumidoque nimium femoris capite oritur, nec arte emendari potest.

§. 651.

Infestat præcipue morbus infantes, qui vel molliter educantur, vel nutricibus imbecillis, lactis defectu vel vitio uteri laborantibus, traduntur, vel vitam agunt otiosam. Sique alteruter parentum imbecillus ex quacunque causa vel cacochymicus est, subinde unus infans rachiticus ab iisdem procreatur. Easdem vero causas, quam Atrophia, is agnoscit; variaque simul vitia in corpore adsunt, hepar varie corruptum, aut saltem justo majus, uti etiam lien, glandulæ mesenterii inprimis scirrhosæ ac purulentum quid interdum continentes, interdumque tantopere tumentes, ut magnitudinem ovi gallinacei referant, extusque tangi queant. In vesicula fellea sæpe calculi reperiuntur, in intestinis, aere nimis distentis, ut duplo fere crassiora reddantur, ex parte vero etiam alicubi constrictis, vermes, in medulla spinali passim loca quædam arida & exsucca, in pulmonibus tubercula cruda, aut abscessus adeo, cum adhærentia visceris ad pleuram, aut empyema, inque pectoris cavitate effusum serum.

Cerebrum vel mole tantum peccat, vel colluvie ſeroſa eſt impletum. Internæ carotides arteriæ & jugulares venæ juſto majores, externæ contra exiliores conſpiciuntur.

§. 652.

Quo citius a partu rachitis contingit, quo magis compoſita eſt, eo periculoſior eſt, & viciſſim; itemque, ſi aſthma ſupervenit, aut hydrocephalum, quod letalem eam facit, aut ſpinæ pectoriſve incurvatio, aut ſi rachitis ab aliis morbis oritur, vel congenita eſt. Febris ſimplex intermittens eam quandoque ſolvit; a cachectico vero habitu excitata pertinaciorem reddit. Scabies ſuperveniens, bona. Qui vero rachitici ante annum quintum haud ſanantur, poſtea valetudinarii ac imbecilles manent per omnem vitam, aut phthiſi pereunt, aut deformitatem ſaltem in membris ſuis retinent cum humiliore ſtatura. Et mulieres a rachitide olim deformatæ difficulter pariunt.

§. 653.

Curatio omnino quidem difficilis, at ſine deſperatione; utique, ſi non nimium morbus adolevit.

Non alia vero remedia hic indicantur, quam quæ pituitam nimis viſcidam ac ſuperabundantem ſolvant & lente atque moderate educant, fibraſque juſto laxiores firment, diu quidem ac per annum aliquando uſurpanda, donec nutritio atque incrementum corporis probe emendata fuerint.

In hunc ergo finem laudamus maxime rheum, parca admodum doſi granorum quatuor aut ſex pro anniculo, non quidem ut purget, ſed duntaxat detergat; vel ipſius tincturam aut radicem jalappæ vel ejuſdem eſſentiam, pariter in tantilla doſi, aut infuſum laxati-

vum Sydenhami: quæ ſingula, præter hocce infuſum, mane per unum vel alterum menſem, poſteaque per plures ſingulis hebdomadibus bis vel ter exhibentur. Pomeridianis vero, & veſpertinis horis utiliter datur arcanum tartari, vel eſſentia fuliginis Clauderi, aut ſal volatile oleoſum Sylvii, aut tinctura martis tartariſata Ludovici vel aperitiva Paracelſi, ſingula ad decem vel ſedecim guttas, vel in hujus vicem flores ſalis ammoniaci martiales aut ens veneris Boylei a duobus granis ad ſex; quorum alterutrum etiam rhabarbaro quam utiliſſime admiſcetur. Eſt etiam infuſum radicis rubiæ tinctorum, & ptiſana ex radice Sarſaparillæ proficuum admodum remedium. Ubi colluvies verminoſa apparet, mercurialibus interdum utendum eſt.

Ad hæc vero balnea ex roborantibus plantis bis terve in hebdomade adhibita curationem non parum accelerant, juxta atque fricatio totius corporis pannis laneis, ſuccino, maſtiche ac olibano perfumigatis.

Neque denique victus tenuis, mundities, atque crebriores vectiones in rheda negligendæ ſunt. Subinde etiam pauxillum vini propinetur.

HYDROPS.

§. 654.

Hydropis tres ſpecies ſunt. Una dicitur Anaſarca, altera Aſcites, tertia Hydrops ſaccatus.

Anaſarca ſive *aqua intercus* totum corpus præter naturam tumidum atque molle reddit. Initio pedes ſaltem tument, maxime veſperi, aut cum declives diu fuerint; inque his digiti impreſſum manet veſtigium; mane & poſt quietem diſſipatus tumor ſæpe evaneſcit.

Facies, artus, aliæque partes poſthæc pariter intumeſcunt, indeque corpus æquabiliter molle, laxum, tumidum, pallidumque redditur, ſimulque diſſolutum & quaſi enervatum eſt, ac a minimo labore frangitur cum difficili ſpiritu, omneſque præterea functiones ejus hebeſcunt. Urinæ minguntur albæ, tenues ac ſubvirides, præſertim ſi anaſarca morbum primarium conſtituit. Denique febricula fere aſſidua, ſed lenta conficit, cum pulſu parvo, crebro ac inæquali. In graviore caſu & paralyticæ affectiones, v. c. aphoniæ, & catarrhi ſuffocativi per intervalla accedunt.

§. 655.

Sola magnitudo morbum hunc ſejungit a *Leucophlegmatia* ſive *cachexia phlegmatica*, quod tumidiorem corporis molem adſert. Sed una eademque utriuſque cauſa eſt, vel viſcerum concoctioni ſervientium vitium, vel quorumvis humorum præmagna inanitio. Ex evidentibus autem cauſis, quæ iſtiuſmodi viſcera depravant, maxime ſunt quiſque vehemens & acutus morbus, longæ animi curæ, immanis terror, ſpirituum ardentium, aquarumque frigidarum, calidarum, ut & corruptarum potus immoderatus, naturalia ſanguinis profluvia impedita, & humores excrementitii repulſi.

§. 656.

Pedes ex omni morbo febrili fere intumeſcunt: neque vero id periculoſum, quum ſub exercitatione & recuperatis viribus ſponte rurſus extenuantur.

Ex lenta autem febre intumeſcentes mortem plerumque ſignificant.

In nonnullis morbis longis manus vel alterutra vel utraque tantum intumeſcit; idque fere in ſcabie, in

hydrope pectoris, inque paralysi accidit. Si in scabie, erysipelas interdum accedit & ipsa cutis rumpitur, neque tumor dissipari se sinit, priusquam omnis sanguis depuratus fuerit. In hydrope pectoris certum signum letalitatis est, & ipse hydrops ille, difficulter alias cognoscendus, inde probabiliter deprehenditur. In paralysi denique incrementum ac pertinaciam morbi testatur.

Et palpebræ quibusdam, inprimis infantibus, quandoque ex œdemate intumescunt, oculosque tam arcte occludunt, ut intra plures hebdomades interdum aperiri nequeant. Ancyloblephari hoc genus est, quod a dyscrasia pituitosa proficiscitur, & magis pertinax, quam periculosum est.

§. 657.

Ascites est abdominis ex subdito seroso humore distensio. Pedes primum intumescunt, deinde venter paullatim repletur, reliquum corpus vero contabescit. Quodsi abdomen impellitur aut corpus in alterum latus convertitur, humoris fluctuantis sonus obaudiri potest. In viris serum etiam in scrotum atque colem sibi viam parit, indeque præputium in modum vesicæ intumescit, ac ipse coles incurvatur & quasi retrahitur. Urina admodum pauca mingitur, rubra aut flava, in eaque multa crassa subinde desident. Respiratio pro modo tumoris plus minus difficilis est.

Morbus tam per se incipit, quam alteri vetusto morbo supervenit.

Viros plerumque ingravescente ætate, feminas autem, ubi parere desierunt, adoritur. Idemque sæpe etiam

etiam cum alio hydropis genere, imo pluribus ſimul conjunctus eſt.

§. 658.

Febres acutæ, liberalior vini & ſpirituum ardentium uſus, ſcorbutus, quartana febris, humores excrementitii repulſi, & ſubitaneus terror aſciten producunt; itemque vomitiones cruentæ aut dejectiones ſimiles, ac icterus. Prætereaque his fere ille accedit, quibus ſtomachus, inteſtina, lien, jecur, meſenterium, ovarium aut uterus ſcirrho obduruerunt: quamquam, ii turpiter hallucinantur, qui omnem aſciten a ſcirrhoſo viſcere oriri contendunt; ſiquidem non raro vel pertinaciſſimi ſcirrhi reperiuntur ſine ullo hydropis veſtigio. Et embryones jam variis hydropis generibus occupantur.

Proxima hydropis qualiſcunque cauſa pleriſque hodie quidem eſſe creditur atonia ſive laxitas totius corporis omniumque viſcerum: idque omnino quidem recte colligitur ex remediorum tonicorum energia, quæ in omni hydrope præ ceteris proficiunt. At neſcio tamen, annon in languorem ſpecialem vaſorum arterioſorum, venoſorum, aut lymphaticorum cauſa melius conjicienda ſit. Multos enim cachecticos ab hidrope prorſus immunes eſſe video; viciſſimque hydrope ſaccato laborantes ſatis alacres omniſque cachexiæ, certe per longum admodum tempus, expertes. Hæc omnia vero vulgarem ſententiam refellunt. Quid ergo? Si languor ſaltem illis vaſis incumberet, quæ ad dimittendos humores ſeroſos deſtinata ſunt? Certe non difficile eſt intellectu, quomodo hoc in caſu oriri hydrops poſſit. Quodſi enim illis denegare vim vitalem haud liceat, numne ea aliquando deficiet? Et quemadmodum ſingulares corporis partes, ventriculus, pulmones, in-

testina, in optimo ceterarum robore, imbecillitatem aliquam obtinent; quidni & hæc in lymphatica vasa seorsim incidat? Utque particularis languor sese facile in omnes partes diffundere potest; ita res se quoque in vasis illis languidis habebit. Progressu temporis imbecillitas ista in alias partes ac in totum corpus progreditur, sicque omnes hydropici demum cachectici fiunt & tabe pereunt. Neque vero necesse est, ut omnia vasa in toto corpore imbecillitate ista laborent. Potest illa in singularia cadere; indeque nunc tot hydropes particulares, in optima etiam viscerum ac humorum constitutione, generantur. Observavi olim in matrona, cui brachium ex apoplexia paralyticum factum, specialem ejusmodi arteriæ brachialis languorem, dum per plures dies nullus pulsus in carpo percipiebatur, licet jam paralysis finita fuerat. Occasionales causæ ac injuriæ externæ hydropes particulares ingenerare possunt: hæque omnes pene sic agere videntur, ut vasis inde notabilis inducatur imbecillitas. Hydrocelen & hydrocephalum a contusione fieri, certe non infrequens est. Ceterum & repulsi humores excrementitii hydropem producunt, quum alicubi congesti vasa nimium dilatando debilitarunt.

§. 659.

Quamquam ascites universim curatu difficilior est, quam anasarca; non omnem tamen adspernatur curationem; quæ in longum vero trahitur, multumque negotii medentibus facessit. Neque prius de recuperanda salute desperandum, quam multa sitis, pertinaxque tussis cum febre lenta ægrum vexent; aut hinc inde in cute maculæ latæ purpureæ aut lividæ efflorescant; aut virium lapsus una cum tabe quotidie increscat; ac urina multa crassa dimittat; alvusque tenesmodes ac fluxilis sit, neque, veluti nec vomitiones aliquando super-

venientes, ullum allevamentum præſtet; neque purgantia, nec diuretica quidquam evacuent; aut denique lethargus accedat. Rariſſime aſcitæ & anaſarcæ melancholia ſupervenit, & ancipitem eventum habet.

Quodſi hydropi inter cutem paralyſis linguæ, aut catarrhus ſuffocativus, aut convulſiones ſe intermiſcent, lethalitatis hoc ſignum eſt; niſi has copioſus urinæ fluxus excipiat.

Solvit interdum natura aſciten diarrhœa, vel urinæ aqueæ liberaliore mictu; quem, quemadmodum etiam anaſarcam, in junioribus ſubinde convulſiones haud exitiales præcedunt. Interdum, licet rarius, morbus etiam ſolvitur profluvio ſanguinis, exanthematibus, vomitu & ſpontanea ruptura umbilici, pedis, cruris, ſcroti: verumtamen ejuſmodi rupturæ letalem quoque exitum habere poſſunt. In tumida aliqua parte nonnunquam etiam veſiculæ oriuntur, quæ diu noctuque aquam fundunt; unde tumor ventris ſenſim ſubſidet. Quodſi vero iſtæ in ulcuſcula abeunt, & cutis cum rubore vehementer ardet, letiferum eſt.

§. 660.

Iiſdem auxiliis, quæcunque ſpecies eſt hydropis, ſi nondum nimis occupavit, opus eſt. Curatio autem, ad ipſum naturæ ductum, purgantibus inprimis, ac diureticis, ſeorſim & conjunctim, interpoſitis tonicis exſequenda. Quidam ægri melius tamen purgantia ferunt & ab his probe evacuantur; alii a diureticis præſidium majus conſequuntur. Purgantia vero eligi hic debent paullo valentiora, eademque brevibus intervallis, altero, puta, vel tertio quoque die, dari. In hunc finem ergo exibendæ pilulæ hydropicæ Bontii ad duodecim grana & ultra, aut pulvis ex gummi guttæ

granis quatuor, ſenſim augendo pondus, & tartari tartariſati ſcrupulo: quibus per intervalla mercurii dulcis grana ſex circiter admiſceri poſſunt. Recte etiam dantur catapotia, facta ex extracti panchymagogi Crollii ſcrupulo, elaterii granis quindecim, olei diſtillati cinnamomi guttis duobus; aut mixtura ex eſſentiæ jalappæ, cinnamomi, ſingularum uncia dimidia, elaterii drachma, ſalis abſynthii ſcrupulis duobus, ad guttas quadraginta & ultra, mane ac veſperi; aut ſolus tartari cremor, per plures dies, donec corpus extenuatum fuerit.

Ex diureticis prodeſt lixivium cinerum geniſtæ, vino Rhenano factum, tinctura ſalis tartari & aqua diuretica e nucleis, pilulæ ſaponaceæ, quibus pro re nata mercurius dulcis admiſcendus, pulvis bufonis combuſti, ſuccus ireos noſtratis, roob ebuli, cujus uncia in ſex partibus aquæ petroſelini ſoluta, adjectis ſalis abſyntii & cremoris tartari aliquot drachmis; quæ mixtura ad duo cochlearia plena ter in die ſumitur. Porro hic conferunt ex ſimplicioribus decoctum baccarum juniperi ex lacte, foliorum pini ex aqua, radicis ononidis ex aqua & vino. Enimvero diureticis illis non temere inſiſtendum, niſi lotium copioſe excernatur.

Ceterum compoſitum quoddam apozema ex tonicis atque purgantibus, veluti centaureo minori, carduo benedicto, abſinthio, artemiſia, matricaria, ſerpillo, cortice Peruviano, rheo, foliis ſennæ, agarico, & ſale tartari valde proficit. Interdumque multo ſimpliciora, velut infuſum vinoſum matricariæ, aut abſinthii, aut artemiſiæ, itemque infuſum theeforme ſerpilli, veronicæ, aut chelidonii, denique theriaca, ab hydrope liberant.

Interdum venæ ſectio utilis eſt, maxime, ſi a ſup-

preſſo quodam ſanguinis fluxu naturali initium mali fuerit.

Utiliter etiam oleum olivarum in aſcite mane & veſperi abdomini, in λευκοφλεγματία vel ἀνασάρκα iis partibus, quæ tument, infricatur: quod antiquis jamdum in more fuit (1). Uti etiam licet fricatione, ſimplici cum panno laneo, aut madefactis manibus aqua, cui ſal & nitrum & olei paulum ſit adjectum. Idque, ſi vires patiantur, ante meridiem, tota hora poſt meridiem, ſemihora fieri oportet.

Nec alienum eſt, in aqua inter cutem, æque ac in aſcite, ſuper talum quatuor fere digitis leviter incidere; quo per aliquot dies frequens humor feratur: crus autem interea fovere oportet aqua calida, in qua plantæ emollientes decoctæ, adjecto pauxillo ſpiritus matricalis vel anhaltini. Sed, ne id immodice fiat, & in magno virium lapſu, inque malo complicato, proſpiciendum. Simulque etiam noſcendum, aliquando gangrænam inde periculoſe excitari.

Quodſi per remedia ſuperius commendata, purgantia, diuretica atque tonica, venter non ſiccatur, ſed humor nihilominus abundat, celeriore via ſuccurrere oportet, ut is per ventrem ipſum emittatur. Mature tamen hoc fieri debet, & repeti quoque, quoad opus. Etſi vero morbus per iſtam rationem haud ſubmoveatur; multum tamen allevamenti ea ægris præſtat. Illi enim, quorum malus corporis habitus eſt, aut quorum ſtomachus eſt corruptus, quive ex atra bile in ὕδρωπα deciderunt, aut ex toto febre non carent, in hoc morbo ſic curari non poſſunt.

Ligaturæ denique possunt etiam locum in eadem habere.

Si sitim tolerare æger potest, id etiam valde proficit ad sanationem. Alias ea fallenda est aceto aut aqua frigida, spiritu vitrioli acidulata, quibus os colluitur, aut malo citreo vel Sinensi, quod manducatur. Potio vero ipsa, si sitim æquo animo sustinere non licet, non ultra danda est, quam ut vitam sustineat: optimaque est, quæ urinam movet.

Dyspnoeæ molestæ optime succurrit linctus ex æquali portione spiritus therebinthinæ ac mellis, ad minimi cochlearis copiam oblatus.

Sanato morbo, aliquamdiu corpus cortice Peruviano alendum est. Nec restitutus vero æger periculi expers censendus est, quum morbus facile redeat: quapropter bona sua habere suspecta debet, maximeque ab ardente spiritu abstinere. Recurrens enim morbus priori deterior est, hominemque certissime jugulat.

(1) Vid. *Dioscorid. L. I. c.* 135.

§. 661.

Proximum est, ut alia hydropis genera enumerem. Noscendum enim est, etiam in alias sedes, quam inter cutem ac in abdominis cavum, aquam contrahi, eandemque interdum peculiaribus saccis ac vesiculis esse inclusam: unde malum nunc *hydropis saccati* sive *cystici*, nunc *hydatidum* nomine significatur.

Ex specialium ergo hydropum censu primo est *Hydrocephalum* (1), id vero est, aquæ in caput col-

ſectio, quæ fit vel inter ipſa ejus integumenta, vel inter pericranium & calvariæ oſſa; quod utrumque *externum* cognominatur; vel inter hæc & cerebri membranas, inter harum duplicaturas, inter membranas atque cerebrum, inter hujus plicas, in ipſis ventriculis, vel denique in peculiaribus ſaccis intra cerebri ſubſtantiam; ubique quidem magna copia ad plures libras. Quodſi humor in anterioribus cerebri ventriculis increſcit, ſpina bifida in cervice vel infima oſſis ſacri parte inde nonnunquam naſcitur (2). Utrumque vero vitium maxime in infantibus oritur, ſæpeque a nativitate eſt. Utrumque ſeorſim vel conjunctim, & hoc quidem paullo frequentius, obſervatur. Externum perſæpe producitur ab interno. Utrumque lente plerumque increſcit, & plures menſes, imo annos tenet.

Spectat huc etiam *Hydrophthalmus*, ſive oculorum hydrops: de quo vero in Chirurgia ſpecialiter tractatur.

In collo ac thorace variæ omnino partes humore ſeroſo obſidentur, tracheæ pars anterior, pulmones, mediaſtinum, pleura, pericardium. Et pulmones quidem modo in externa ſuperficie, modo in interioribus hydatides oſtendunt. Similesque etiam in pleura, tranſverſo ſepto & externa cordis ſuperficie naſcuntur. In pectoris hydrope, quem ſtricte ſic appellant, ſerum vel in alterutrum ejus cavum, vel in utrumque contrahitur; eſtque is hydrops perſæpe cum anaſarca, aſcite, ac hydrope pericardii conjunctus. Præter huncce vero in vulgus cognitum hydropem ſciendum eſt, dari etiam aliquem ſaccatum pectoris, ubi aqua vel in duplicis pleuræ intervallo (3), vel inter muſculos intercoſtales atque

pleuram effusa est, eaque membrana a costis tantopere discedit, ut saccum, totam caveam pectoris subinde replentem, efficiat (4).

In abdomine autem hepar, lien, omentum, uterus, ovaria, tubæ, renes, diaphragma, hydrope vesiculari interdum obsidentur: ut multis etiam hydatidibus obsessa visa sit interior ventriculi membrana. Et ejusmodi hydatides libere quoque in intestinis uteroque interdum fluctuant, dataque occasione excernuntur. Sed & in utero genuinus hydrops oritur, isque interdum cum graviditate complicatus. Tubæ uteri, ovaria, omentum, mesenterium, aliquando in immensum saccum ab effuso sero distenduntur, cujus copia ad triginta & multo plures libras adscendit: *Hydropem saccatum* talem nominant (5). Denique & serum inter peritonæum & abdominales musculos (6), itemque inter hos & integumenta colligitur (7), moleque sua priori non cedit. Cum istiusmodi autem hydrope abdominis qualicunque sæpenumero conjunctus est ascites, & partes illæ in saccos distentæ scirrhosæ sæpe hinc inde reperiuntur. Atque ejusmodi dydropes omnes saccati lente admodum increscere solent, adeoque in feminis suspicionum prægnationis movent. Interdumque in sero isto & asciticorum (8) multæ, imo myriades hydatidum innatant diversæ figuræ & magnitudinis. Rarissime aqua in vaginas musculorum abdominis rectorum contrahitur.

(1) Inter antiquos *Paulus Ægineta* optime de isto exposuit *L. VI. c.* 3.

(2) vid. exempla apud *Tulp. L. III.* obs. 30. *Ruysch Obs.* 34. 35. 36. Ill. *Bœhmeri Fasc. II. de Utero*, & alios.

(3) Caſus eſt apud *Bergeran* in *Tr. ſur l'hydropiſie de la poitrine.* Par. 1736.

(4) vid. *I. H. Schulzii* diſſ. de *hydrope pectoris ſaccato.* Halæ 1742. Ill. *Halleri Opuſc. pathol. Obſ. XII.* & *Benj. Gooch Caſes and remarks in Surgery.* Vol. II. p. 37. edit. II.

(5) Hydropis omnis ſaccati hiſtoriam egregie excuſſit Ill. *de Haen Rat. med. T. IV.* c. 3. Mirabilis maxime eſt ille ſaccus hydropicus, hydatidibus ſimul refertus, qui totam veſicam urinæ ambiiſſe legitur in *Act. Uratisl. Tentam. XXXII.* p. 428.

(6) vid. Commentat. noſtr. *de hydrope peritonæi ſaccato, memorabili caſu confirmato,* Gotting. 1761.

(7) vid. *Act. Uratisl. l. c.*

(8) vid. *H. P. Iuch & Ge. Cph. Beat. Brem.* diſſ. *de Hydatidibus.* Erf. 1745.

§. 662.

Notæ horum ſpecialium hydropum ex parte valde ſunt obſcuræ, nec niſi in cadaveribus demum reperiuntur.

Hydrocephalum externum vel totam capitis cutem ſubit, vel partem ejus ſaltem occupat, aut minutos plures ac disjunctos tumores repræſentat. Quodſi aqua inter cutem atque pericranium effuſa eſt, tumor ſequitur mollis, indolens, prementi digito facile cedens, rurſuſque aſſurgens; interdumque etiam palpebræ intumeſcunt, quin etiam connivent prorſus. Tumor cutis capitis aliquando ad inſignem magnitudinem adſurgit, ut de capite propendeat: atque humor in contextu ejus celluloſo hærens per eandem tanquam per cornu aut vitrum tranſlucet. Quodſi vero humor

inter pericranium ac calvariam exiſtit, tumor non ita quidem elevatus eſt, ac in priori caſu; at multo tamen durior eſt ac impreſſioni digitorum tanquam uter repletus renititur; neque omni dolore caret, qui ipſo tactu alioquin ingraveſcit.

In *hydrocephalo interno* monſtroſa capitis figura & magnitudo eſt; caput per omnem circumferentiam, aut media duntaxat parte tumidum prementi non cedit, niſi oſſa admodum tenera ſint aut plane deficiant. Suturæ vel omnes vel aliquæ ſaltem in pleriſque patent; oſſa extenuantur; frons inprimis extuberat; oculi torvi ſunt, eminentes aut retracti; caput in recto ſitu præ gravitate teneri vix poteſt; corpus pro ætatis ratione plerumque haud creſcit; loquela & ſenſus tam interni, quam externi non recte ſe habent; multis ſaliva ex ore profluit, & convulſiones vel tetani per intervalla ingruunt; interdumque etiam paralyſis. Malum letiferum eſt. At cave ſis, ne iſtud cum *hydrope cerebri* confundas. In hoc enim, licet magna vis aquæ intra encephalon effuſa eſt, caput nequaquam tumet, ſed naturalem ſuam obtinet capacitatem.

Hydrops pectoris ex fluctuatione quadam cognoſci poteſt, quam & ipſe æger concuſſo pectore, & qui iſtam ſuſcipit concuſſionem, perſentit, ſique ille in latus ſe convertit. Cetera ſigna ab autoribus tradita (1), velut aſthma nocturnum, tuſſis ſicca, pedum manuumque œdema, abdomen tumidum, anxietas circa ſcrobiculum cordis ac digeſtionis tempore, ſitis nulla, urina parca, labia & lingua pallida aut ſublivida, & quot non plura (2), valde ambigua ſunt & non ſemel Medicos fefellerunt (3); ut adeo abſque ullo ſigno is hydrops poſt mortem detectus fuerit (4).

An viſcera abdominalia *hydrope veſiculari* aut *ſaccato* laborent, non niſi ex probabili conjectura in-

telligitur, ſi nempe tumorem ventris inæqualem, fluctuantis aquæ abſentiam, & dolores tenſivos in lumbis aut inguine frequenter incidentes trahere velis in conſiderationem. Solent etiam in ejuſmodi hydrope pedes parum duntaxat, vel nihil tumere. Solet quoque ejuſmodi ὕδρωπς omnium diutiſſime ad multos annos trahere. Quæ omnia quoque valent de *hydrope peritonæi ſaccato*; quem cave, ne pro tympanite, aut aſcite, aut graviditate habeas, quibuſcum facile ex ſymptomatum ſimilitudine confundi poteſt. Varia diſcrimina ceterum is hydrops recipit in univerſalem, particularem, ſimplicem, cyſticum, compoſitum & complicatum (5). Quemadmodum vero hydrops qualiſcunque ſaccatus magis familiaris eſt mulieribus, quam viris, neque graviditatem in illis impedit; ita hydrops peritonæi illis proprie competit, docente rerum uſu.

Aliquando venter enormiter expanſus hydropis ſaccati ſuſpicionem movet; tumor vero non niſi a ſano, at mole inſigniter aucto hepate, aut ſplene, aut rene proficiſcitur.

Hydrops uteri aſciten facile mentiens, perinde ut graviditatem, quæ ipſum etiam comitari poteſt, ſequentibus fere notis ſe manifeſtat: tumor mollis non æque totum ventrem, ſed fundum ejus potiſſimum occupat: ſi corpus validius movetur, quædam portio ſeri ex natura effluit, niſi humor hydatidibus incluſus ſit, quarum præſentiam ex eadem excretione demum cognoſcas: ſæpeque uno impetu aqua omnis erumpit, prægreſſis vehementiſſimis quaſi ad partum doloribus; interdum vero periodice & ante menſtruum fluxum: os uteri interdum accuratiſſime clauſum eſt, & muco quaſi obſtipatum: menſes modo copioſiores, modo pauciores & deteriores contingunt, quin ante tempus deficiunt; mammæ ſolidæ flacceſcunt; quoque longius

tempus processit, febris invadit, & dolor imum ventrem, lumbos, coxendices, ipsaque pudenda detinet: in reliquis etiam mulieres male habent, & fluor albus alioquin apparet. Tumor crurum œdematosus tardius hic, quam in ascite, accedit.

(1) vid. *Observationes practicæ de hydrope pectoris a collegis Ac. Nat. Cur. editæ.* Uratislav. 1706. 4.

(2) cf. Cl. *Leop. Auenbrugger Inventum novum ex percussione thoracis humani, ut signo, abstrusos interni pectoris morbos detegendi.* Vienn. 1761. 82. seq.

(3) vid. *Eph. Nat. Cur. Cent. I. obs.* 3.

(4) vid. *Sam Schaarschmidt Medic. Nachrichten, Part. I.* p. 107. *Commerc. Nor.* 1733. p. 85. *Crendal* Tr. *de quelques maladies de la poitrine*, p. 290. obs. 8. cf. etiam Ill. *de Hæn rat. med. T. V. VI.*

(5) Quæ a me primo constituta & explicata legas in *Desbans Commentat. cit.* §. VII.

§. 663.

Hydrocephalum externum non omnem respuit medelam, sicuti quidem internum; utique si recens adhuc est, atque simplex, & a causis ortum, quæ extrinsecus accidere solent. Sponte natura adeo istud interdum dispellitur, aut copioso seri ex auribus, oculisque, & naribus effluxu. Præsidia vero, quæ medicina offert, sunt topica, roborantia atque reprimentia medicamenta, quæ diu capiti superhaberi oportet, in sacculis ex aqua calcis vivæ aut vino expressis. Ejusmodi vero sunt inprimis majorana, ruta, thymus, pulegium, sabina, baccæ lauri & juniperi, radix bryoniæ, bistortæ, tormentillæ, alchymilla, verbena, gallæ. Similiter valent, juxta sacculos, liquores spirituosi rosmarini, salis

ammoniaci cum balſamo ſulphuris therebinthinato, capiti illiti: quod præterea arctius faſcia, Capelline dicta, comprehenditur. Quodſi vero tumor per iſta auxilia haud diſcutitur, ſcalpelli opera neceſſaria eſt, quo humori exitus concilietur, aut, in ipſius vicem, ferramento candente, quo occipitium aduritur, præſertim in illa ſpecie, ubi humor inter perioſteum & calvariam contrahitur. Æquale fere eſt, per cutem perforatam ſetaceum trajicere.

Hydrops pectoris difficillime remediis evacuantibus ex diureticorum & purgantium claſſe obtemperat: moderata hydrargyroſis paullo plus præſtat. Aliquando etiam paracenteſis, ſed rarius tamen, cum euphoria inſtituitur.

Omnis *hydrops ſaccatus* fere inſanabilis eſt; fere inquam, quum mihi ſemel contigit, hydropem peritonæi ſtupendum, qui jam duodecim annos duraverat, oxymelite de Colchico (1) feliciter ſanare, quod fere incredibilem diureſin per aliquot dies excitaverat.

Hydropem *peritonæi* & *abdominis* ſaccatum natura interdum, licet rariſſime, tollit vel per inflammationem, indeque factam ſuppurationem, vel poſt lapſum aliquem in terram, quo neſcio quæ repagula in corpore ſolvuntur & ſerum copioſe admodum & per plures dies ſive per alvum, ſive per urinæ vias excernitur. Paracenteſi nullus adhuc æger ab hydrope tali liberatus fuit; ſerum potius poſthæc immaniter increvit atque mortem acceleravit. Quodſi vero hydrops non totum abdomen occupat, tum quidem in longiore inciſione cutis plerumque gratia eſt ad juvandum; ſiquidem per hanc facile totus ſaccus, emiſſo humore, qui tandem in pus aut ichorem convertitur, mediante injectione ex aqua hordei mellita repurgari & conſolidari poteſt.

Similiter *hydrops ovarii* per incisionem aliquando forte curationem admitterere potest.

Hydrops uteri haud insanabilis est eademque subinde remedia admittit, quam ascites. Praeterea graviore lapsu quoque nonnunquam solvitur.

(1) Erat hoc ex duplo majore dosi radicis paratum, quam Ill. *Stœrkius* L. *de Colchico* recipi præceperat, & quantitate cochlearis majoris mane & vesperi offerebatur.

TYMPANITES.

§. 664.

Tympanites est abdominis ex multo flatu distensio permanens & diuturna. Flatus autem vel intra ipsius cavitatem inclusus est, vel intra intestina, tenuia aut crassa, seorsim vel conjunctim, eorumque etiam membranas hærent, vel denique utrimque tam in abdominis, quam intestinorum, & nonnunquam simul ventriculi cavitate. Interdum vero ventriculus solus aere nimis distentus est (1). Unde tot species Tympaniæ, quod sedes, constituendæ.

At tumor ventris durus, tensus ac elasticus est, & ex ægri positura haud mutabilis, sursum ad umbilicum versus elatus, manuque percussus tamquam tympanum sonans. Idem gravem ponderis sensum non exhibet, uti quidem ascites & hydrops saccatus. Moles ventris nunc major, nunc minor, quam in ascite est. Tumor plerumque æqualis est; alias unum vel plura tubera prominentia oblonga, globosa, vel inæqualia tactu passim sub integumentis simul deprehenduntur.

Si intra inteſtina aut intra ſtomachum ſubſiſtit tympanites, flatus frequenter obmurmurant, & copioſe quoque ex alvô, interdum etiam ex ſtomacho exturbantur. Ægrique magnum inde levamen accipiunt; interceptis vero illis, anxietates experiuntur inſignes, cum majori ventris diſtenſione, reſpiratione difficili, pulſu inæquali; ſimulque ſtercora & urina retinentur. Tympaniæ abdominalis notæ omnes æquivocæ ac incertæ ſunt; pariterque utriuſque ſimul præſentis.

Ceterum in hoc morbo dolores ſæpe atroces adſunt, quin ipſum etiam aliquamdiu præcedunt (2). Alvus inter initia nonnullis fluida & facilis eſt, ut tamen venter inde non emolliatur; id quod nec confirmato jam malo, ſin alvus forte mediocriter libera ſit, contingit. Hinc nullum levamen inde expectandum. Pleriſque vero alvus valde eſt adſtricta atque dura; ſtercora exſucca & caprino ſimilia; ſpiritus difficulter ducitur; corporis habitus emarceſcit ac in icteritium vertitur; crura œdematoſo tumore ſenſim demum occupantur. Inteſtina ex ſitu ſuo varie diſturbantur. Præterea palpitatio cordis, anxietas præcordiorum, anorexia, oculorum caligo ac vertigo accidit.

Viſcera tumida & adjunctus aſcites morbum plerumque augent: qui in ſe imperitos facile fallere poteſt, ut adeſſe credatur, quum minime adſit (3). Multæ præterea ſunt tumorum abdominis & mire variæ ſpecies ſine fluctuatione ſæpe ulla, cum ingenti expanſione atque ponderis gravitate notabili: ubi modo aſcites, modo hydrops aliquis ſaccatus demum detegitur, quando ſolius tympanitæ ſuſpicio fuit: modo aliæ morbi rationes per anatomen ſe manifeſtant (4).

(1) vid. *Act. Vratislav. Cent. XXIV.* p. 314. *Act. Nat. Cur. Vol. I. obs.* 49. *Alb. Walraven* diss. *de Tympanite*, Ultraject. 1760.

(2) *Hippocrat. Coac.* 304.

(3) Referri huc posse videtur singularis illa observatio *Bæumlini* in *Commerc. Noric.* 1738. p. 181. de Tympanite epidemica, ex aëris constitutione.

(4) vid. *Comment. Ac. Sc. Petrop. T. V.* p. 213.

§. 665.

Tumoris principalis causa aer est: hujus vero generatio, si in abdominis cavitate hæret, quod quidem raro admodum incidere consuevit, tum corrupto, putrefacto, aut cancroso qualicunque imi ventris visceri, aut eroso intestino, aerem illinc dimittenti, tum effuso humori inquilino, in putredinem delapso, aut lymphæ putridæ stagnanti in ventris cavo debetur; sin intra intestina aut ventriculum, modo pituitosæ colluvici, modo corruptæ bili; unde ex ictero ac diarrhoea larga aut suppressa tympanites nascitur; modo denique insigni atoniæ alimentarii canalis, ad paralyticam relaxationem quam proxime accedenti: quapropter flatulentia, cujus causa atonia est, si diu durat, in tympaniam tandem abit.

Quantacunque vero est intestinorum distensio, hæc tamen nonnullis locis sæpe nimis convoluta, contorta, & constricta quoque reperiuntur, ut neque stercori, neque flatibus via pateat.

§. 666.

Tympanites autem vel per se oritur, vel ex alio fit morbo. Initiumque tardum, & subinde clande-

clandestinum sumit, praesertim primarius, qui ipse quoque simul tardior est, & in quartum usque annum durare potest, nec ante sextum mensem facile finitur. Alter vero ex alio morbo natus declivi omnino tramite in mortem transmigrat. Prior etiam, idemque intestinalis, feminis quam viris est familiarior (1); conceptionem vero in illis non impediens.

Utrumque morbi spasmodici frequentissime producere consueverunt, ut observatus sit colicae hystericae saepius revertenti, convulsionibus, asthmati hypochondriaco, tussi convulsivae, febrique intermittenti male suppressae successisse.

Praeterea tympanites ex adstricta diu alvo, febre continua, ascite, corrupto viscere, fluxu alvi qualicunque longo, eoque etiam suppresso, fluore albo, rachitide, ictero, nimio lochiorum & menstruorum profluvio nascitur, eoque etiam impedito.

Quisquis autem subito invadere dicitur, referendus potius est ad *Meteorismum:* qualis v. c. a venenis mortiferis, a subsistente lochiorum fluxu, in febre maligna atque ileo excitari consuevit. Tumet & interdum in paroxysmo febris intermittentis subito venter & totum corpus, ut suspicio veneni dati inde subnasci possit.

(1) Minus recte solis feminis eum adscribit *Dover* in *Legacy* p. 61.

§. 667.

Ex corrupto viscere ortus tympanites, aut cum hydrope ascite vel anasarca complicatus, nullam plane medelam recipit. Non ita quidem rebellis est ex atonia, depravata bile atque multa pituita natus; sed plures tamen ex hoc quoque pereunt, quam servantur.

Nil varices hic quidquam proficiunt, nil flatuum exitus, nil alvi fluxus; qui potius exitium in propinquo esse significat, inprimis, si subitaneus ac frequens fuerit. A mictu cruento autem solutio morbi aliquando expectanda.

Venter interdum nonnihil detumescit, & sanationis spem lætam facit, utique, quum ipsi ægri jam melius habere videantur: at brevi tamen recrudescit tumor, ægrique tandem superveniente plerumque sanguinis vomitu, animique deliquiis exstinguuntur.

Curationem respuens morbus transit tandem, sub aucto sensim virium decremento, in febrem acutam erraticam ac in tabem.

Certissimum mortis signum in quibusdam est umbilici vel musculi cujusdam abdominalis inflammatio, crurumque jam pridem ante exulceratorum, aut œdematosorum sphacelus.

Superveniens ileus, aut strangutia & ischuria, aut febris, dolorque acutus intestinorum ingravescens mortem pariter præsignificant.

§. 668.

Ad curationem vero multa omnino ac diversa, imo contraria remedia requiruntur, pro diversa ac multiplici humorum corruptione. Etenim experientia satis luculenter monstrat, alium per medicamenta acida, v. c. spiritum sulphuris aqua dilutum, restitui, alium contra per alcalina, alium rursus per purgantia ac emetica, alium per stimulantia, clysteres, puta, e fumo nicotianæ, iterum alium per roborantia; quid? quod unica venæ sectione in pede pertinacem tympaniticam in-

flationem in femina ſanatam legimus. Quapropter non promiſcue quævis remedia, alias bona, exceptis roborantibus, decernenda ſunt; ſed indagandum prius, ſi fieri poteſt, an hæc vel illa cauſa morbifica præſto ſit.

Omnium minime vero clyſteres ex carminativis ſtirpibus parati opem ferunt, licet ubique commendati; ſiquidem eorundem calidi vaporus nonniſi copioſiori flatuum proventui favent, adeoque incommoda inde oriunda vehementer augent.

Ad adſtrictam alvum ergo reſerandam multo tutius laxantia, quam clyſteres, niſi frigidi ſint, adferuntur. Et tametſi iſta quidem a nonnullis medentibus, tamquam res ſumme nocivæ, etiam damnantur; ab aliis tamen enixe rurſus prædicari ſolent; ac utrumque quoque conſiſtere poteſt, pro diverſa morbi indole. In eo nempe caſu, ubi morbus ab humoribus corruptis proficiſcitur, ea ſemper proſunt, quemadmodum etiam vomitoria: in alio vero, ubi cauſa ejus ab atonia vel a corrupto viſcere repetenda, valde omnino nocent. Clyſteres vero ex tabaci fumo maxime opem ferunt, ubi atonia morbi cauſa eſt. Sive vero hæc, ſive corruptus humor morbum facit, flatuum eductio frequens ope ſyringæ ſtanneæ majoris maximopere prodeſt. In tympanite abdominali paracenteſis quidem non videtur aliena eſſe; tantum vero abeſt, ut vere proſit, ut mortem potius acceleret.

Inter roborantia maxime commendanda veniunt cortex Peruvianus & martialia; ad ſolvendam alvum manna cum cremore tartari, aut magneſia alba cum pauxillo radicis jalappæ & olei aniſi guttula, vel elixir ſalutis ſive ſolum ad cochlear, ſive cum elixir viſcerali Hoffmanni remixtum; ad levandas inflationes, fla-

tuumque expulſionem oleum diſtillatum carvi vel cumini ad quatuor vel ſex guttas cum vino datum; ad acidum, ſi præſens fuerit, infringendum, ut & ad humores pituitoſos reſolvendos liquor præcipitans Clauderi ad cochlear plenum aliquoties de die, aut ſal tartari ad dimidiam unciam in unciis ſex aquæ aniſi, abſinthii & carminativæ Dorncrellii ſolutum, atque ſyrupo corticum aurantiorum edulcatum; cujus mixturæ quovis trihorio cochlear plenum ſumendum; itemque ſpiritus ſalis coagulatus Mynſichti, ad duodecim grana bis in die.

Si alvus frequens & cruda fuerit, eam optime moderatur mixtura alterans Riverii, cui recte quoque pauxillum eſſentiæ theriacalis admiſcetur.

Stricturas ſpaſticas inteſtinorum, unde dolores æque atque tumor ipſe ventris increſcunt, oleum amygdalarum cum laudano liquido hauſtum optime iterum relaxat.

In tympanite autem ex impedito menſtruorum fluxu neceſſaria eſt ſanguinis miſſio cum ſelectis emmenagogis.

Ceterum in omni tympania, quatenus curationis capax eſt, abdomini roborantia atque ſtimulantia medicamenta ſub emplaſtri, linimenti, ac fomenti forma ſuperhabenda ſunt. Pro emplaſtro itaque ſequens compoſitio inſervit: Pulpæ colocynthidis, ſcammonei, ſingulorum drachmæ tres, radicis ireos noſtratis, fellis bovis, ſingulorum uncia dimidia, euphorbii drachma, ceræ citrinæ, olei olivarum, ſingulorum ſeſquiuncia; quæ omnia lege artis in unum miſcentur: pro linimento autem unguentum Agrippæ, aut hæc compoſitio, quæ ex butyri majoranæ & olei laurini partibus

æqualibus, adjecta octava parte olei petræ paratur. Simpliciſſimus juxta atque præſtantiſſimus fotus fit ex aque frigida (1); quæ ſaluberrime etiam non ſolum potatur, ſed & per clyſterem injicitur; alius fieri ex urina poteſt, in cujus libris duabus decoquitur ſalis prunellæ uncia dimidia vel integra. Nec frictiones negligendæ ſunt. Nec ligare ventrem, alienum eſt.

Nonnulli ex antiquis ventri etiam imponi cucurbitulas præcipiunt, tam coecas, quam cum ferro, atque, ſi hæc nihil profecerint, ſinapi, donec cutem erodat. Verum hæc præcepta non niſi effictæ theoriæ circa ſedem morbi innituntur, adeo que nobis non æque obſervanda ſunt.

Abſtinendum præterea eſt, etiam diu poſt finitum morbum, ab omnibus inflantibus.

(1) Vid. *Franc. de Paul. Combaluſier Pneumato-Patholog.* §. 398. 399.

§. 669.

Ignorare jam haud fas eſt, uterum muliebrem tympanite etiam aliquando affici, præſertim, quum virus venereum hoc viſcus ſubierit, aut exulceratum iſtud fuerit. Ardor conſtans cum dolore roſivo ac pungente in hypogaſtrica regione percipitur: teneſmus aliquis per intervalla uterum comprehendit, ex eoque deinceps fœtidiſſimus aer cum ſonitu explóditur, humore ſanioſo ac rodente pediſſequo (1). Idem fluxus poſthæc ceſſat, iterumque ſæpius redit cum iiſdem ſymptomatibus. Elapſo ſic aliquot hebdomadum ſpatio, uterus ſenſim in tumorem durum ac ſub-

rotundum elevatur; eoque rarius nunc flatus erumpunt, quo majus ille incrementum sumit: Lotium fœtens cum difficultate redditur; denique lenta ac letifera febris accedit. Gravis autem hic morbus est, paucæque ex eo evadunt. Idemque & tympanitæ intestinali nonnunquam se adjungit.

(1) Vid. *Hippocrat. L. I. de morb. mulier.* p. 662.

SCORBUTUS.

§. 670.

Scorbutus & (1) vetus & gravis & longus morbus est, permultis ac diversis symptomatibus stipatus, accolis maris septentrionalis, & his, qui longa itinera per mare suscipiunt, & militibus in castris quam maxime familiaris.

(1) Cf. Ill. *G. G. Richteri* Progr. *in Hippocraticas scorbuti antiquitates.* Goetting. 1744.

§. 671.

Morbus lente obrepit ac ingravescit, sicque quædam quasi stadia gradatim observat. Sub initio insignem gravitatem atque lassitudinem homo sentit, atque pallidam & subtumidam faciem præ se fert. Quidam de dolore vermiculari in artubus simul conqueruntur. Sub quocunque motu respiratio anhelosa fit. Gingivæ molliter intumescunt, pruriunt, livescunt, & ad levissimam frictionem sanguinem fundunt; progressu temporis, nunc citius, nunc tardius, eædem spongiosæ fiunt, atque putridæ: unde anima simul valde fœtet: στομακάκην nunc appellant.

Multis præterea cutis prurit, in eaque maculæ erumpunt aliis flavæ, aliis rubicundæ, purpureæ, lividæ, nigræ, a lentis magnitudine usque ad manus ambitum: hæque omnes ac singulæ modo evanescunt, modo iterum erumpunt, ac præsertim in artubus visuntur, rarius in trunco, rarissime in facie. Aliquando etiam tumores & tubercula in variis corporis partibus oboriuntur, aut pustulæ majores & minores, rubræ, ulcerosæ cum febricula, iis similes, quæ per ambustionem excitantur (1). Crura multis, neque raro cum dolore, intumescunt. Non paucis saliva copiose fluit. Pectus doloribus vagis per intervalla occupatur, perinde ac caput, cervix & artus; rheumatismum scorbuticum vocant, & arthritidem vagam scorbuticam. Atque istiusmodi cruciatus sæpe ante macularum eruptionem adfligunt ægros, nec pro scorbuti latentis symptomate ideo facile habentur. In abdomine etiam valde notabiles sunt dolores colici, lancinantes, longi, immorigeri, in paralysin frequenter desinentes. Appetitus aliis dejectus, aliis auctus contingit. Ructus acidi, nidorosi, fœtidi, amari frequenter erumpunt. Multos cordis palpitationes vexant. Alvus in plerisque fusa est per vices & male olet. Urina cito in putredinem ruit, superficiemque spumosam, salinam atque pinguem exhibet: aliquando eadem livida atque nigra apparet. Mentem tristitia per totum morbum occupat.

In altero stadio omnia ista symptomata gravescunt, aliaque superveniunt; siquidem ad levissimum motum nunc animo facile linguuntur ægri, ulcera fungosa, putrida & sanguinolenta in cruribus erumpunt, gingivæ gangrænescunt, earumque ulcera nonnunquam maxillam erodunt ac serpunt, dentes sæpe dolentes procidunt, dolor obtusus tensivus, osteocopus dictus, ossium medullas occupat, gangrænæ in pedum potissi-

mum digitis contingunt ſine prægreſſa inflammatione, lenteque ſerpunt & tarde jugulant. Sanguinis etiam profluvia immoderata ingruunt, & crurum flexores fere obrigeſcunt, σκελοτύρβη Græcis dicitur.

Tertium ſtadium novis iterum atque extraordinariis ſymptomatibus, recenſitis ſe adjungentibus, conficitur. Sanguinis profluvia frequentius ſe efferunt, & ex pluribus locis contingunt. Membra integra liveſcunt, nigreſcunt, indurantur ac putidiſſimum fœtorem ſpargunt. Hydropes, icteri, melancholia, paralyſes, ac diſtenſiones nervorum accedunt. Nonnulli ſubito animam exhalant; alii in acutam febrem malignam conjiciuntur; alii denique tabe pereunt.

(1) Cf. *Fr. Hoffmanni* diſſ. *de ægra affectu raro ſcorbutico puſtulari laborante.* Halæ 1704. *I. Phil. Eyſel* diſſ. *de febre ſcorbutico-exanthematica.* Erford. 1704.

§. 672.

Hæc igitur ſunt præcipua ſcorbuticorum pathemata: quæ quidem non omnia in omnibus ac ſingulis ſimiliter occurrunt, ſed in aliis plura, in aliis pauciora, itemque vel graviora vel mitiora, pariterque intuitu durationis diverſa. Propria autem ſcorbuti ſymptomata ſunt hæc: gingivæ relaxatæ, maculæ, ulcera putrida & ſumma corporis laſſitudo: quæ hunc morbum nunc quoque ab hypochondriaco malo, quicum interdum etiam complicatus eſt, itemque ab ictero, a melancholia, atque purpura rubra chronica, quibuſcum pariter multam habet affinitatem, facillime diſtinguunt.

Ex hiſtoria ſcorbuti ſimul apparet, quod is juxta

hypochondriacum morbum maxime omnium ſit compoſitus, a ſumma ſanguinis humorumque vitalium dyſcraſia & corruptione proficiſcens.

§. 673.

Enimvero humidus atque frigidus aer ſcorbutum inprimis ingenerat; utique in ejuſmodi corporibus, quæ curis, otio, vel ex prægreſſo morbo, ſpeciatim ſanguinis nimia jactura, febre intermittente ſuppreſſa, febre continua, affectione hypochondriaca & hyſterica, inſignem languorem adepta ſunt. Gravior hinc ſemper morbus in frigidiore regione, quam calidiore eſſe conſuevit, itemque hyeme, quam æſtate.

In locis maritimis ob denſas nebulas & copioſam pluviam, ipſoque in mare vehementius idem ſemper ſævit, quam in ſiccioribus regionibus. Addam defectum vegetabilium, & duri atque ſalſi victus longum & quotidianum uſum, non minus quam corruptos cibos, quibus navicolæ haud raro uti ſunt coacti; itemque ex potulentis aquas graves & ſtagnantes, quibus milites, inprimis tempore belli, ſcorbutum ſibi conciliant.

§. 674.

Leviſſimis vero, ac ſimpliciſſimis remediis is morbus optime tractatur, inprimis vero acidis; cujuſmodi ſunt oleum vitrioli, ſpiritus ſalis & ſulfuris, elixir acidum Dippelii, ſuccus pomorum aurantiorum ac limoniorum, elixir proprietatis cum acido, conſerva acetoſæ & acetoſellæ; quibus tonica, amara, velut mars, cortex Peruvianus, extracta abſinthii, fumariæ, ſcordii, zedoariæ, cardui benedicti, elixir amarum anti-

ſcorbuticum, ſpiritus antiſcorbuticus Drawizii, & ſpecifica quaſi quædam, nempe allium, armoracia, cochlearia, & cortex Winteranus, interponenda.

Ceterum probe muniri corpus adverſus frigus debet non minus, ac moveri.

Adventitius morbus, nec diu jam præſens, præter vegetabilem victum ſine ullo fere medicamento expugnatur, dummodo ex frigida regione eatur in calidam.

Ad diſcrimina in calidum, frigidum & muriaticum ſcorbutum in curatione non eſt attendendum; utpote quæ nunquam experientia fida, ſed imaginatio docta tantum ſtabilivit. Neque recte morbus ad contagioſos pertinet, ut quibuſdam viſum.

Interdum ſuperveniente ſcabie ſolvitur.

§. 675.

Enimvero, ut eo tolerabilior reddatur ægrotanti morbus, ſymptomatibus etiam ſuccurrendum.

Os ergo propter gingivas putridas decocto hordei cum melle roſato & ſpiritu ſalis dulci, aut aceto, aut elixir vitrioli Mynſichti crebro colluatur. Ulceribus oleum vitrioli multa aqua dilutum, aut phlegma ejus ſaltem, cum emplaſtro ſaponato, applicetur. Gangrænæ metus aqua calcis vivæ cum ſpiritu vini camphorato atque ſale ammoniaco avertatur. Profluvia ſanguinis cortice Peruviano coërceantur, & ſpiritibus acidis mineralibus, aut ſero lactis aluminato. Crura vero tumida crebro pannis, accenſorum gummatum fumo imbutis, perfricentur. Articuli rigidi denique aqua calida,

in qua ſal ammoniacum ſolutum, foveantur; deinceps oleo palmæ vel ſimili perungantur.

Diarrhoeæ nonniſi leniter tractari debent, & diaſcordio vel theriaca paullatim coerceri; alias præmature cohibitæ anxietates cardialgicas, inflationes torminoſas atque viſcerum infarctus poſt ſe relinquunt.

Ad dolores lancinantes inteſtinorum nulla carminativa calidiora quadrant, ſed clyſteres emollientes & liquor mineralis anodynus Hoffmanni vel ſolus, vel eſſentia croci & caſtorei remixtus.

Pectoris dolores & aſthmata leniunt oxymel ſquilliticum, & brodia gallinarum cum oleo amygdalarum dulcium & ſpermate ceti adſumta: perfectam enim curationem haud admittunt.

Rheumatiſmus ſcorbuticus ſudoribus maxime levatur, & decocto ex ſedo acri extus partibus laborantibus applicato, aut fotu ex lixivio cinerum, cui abſinthium, ruta, cortex aurantiorum, floreſque ſambuci & chamomillæ incocti. A ſpirituoſis topicis cavendum eſt, quippe quæ materiem vitioſam ad interiora repellendo, graviſſima ſæpe ſymptomata producunt; itemque a veſicatoriis, quæ gangrænam accerſere poſſunt.

Quodſi morbus jam inclinat, balneum aquæ dulcis, diutule uſurpatum, apprime conducit.

Relicta ulcera requirunt, præter regimen antiſcorbuticum, æthiopem mineralem & moderatum decocti lignorum antimoniati uſum. Utilia quoque ſunt balnea fontium mineralium, martiali ochra inſtructorum.

Si hydropes ægrum adflixerunt, is, licet ſanitati reſtitutus, rheumatiſmo artuum, doloribus ac rigori facile obnoxius manet per omnem vitam.

MORBI VENEREI.

§. 676.

Tum ex ſolo immoderatæ Veneris uſu naſcuntur venerei morbi, tum ex congreſſu cum ſordidis, tum vero etiam generatione æque ac contagione per multiplicem contactum, præſertimque per lactationem (1) atque oſcula. An quoque ex communi lecto, ex infecta veſte, ex poculis, ex ejuſdem latrinæ uſu, & per manus obſtetricis venereæ illi propagentur, de hoc valde dubitamus, perinde ac de eo, quod interdum diu & ad multos annos lateant in corpore ſine ulla nota manifeſta. In ejuſmodi enim caſibus, qui ipſi oppido rari, tum ægri, tum medentes facile falluntur, non ſolum quod ab utroque morbus pro venereo habetur, qui talis non eſt, ſed & illi verioris morbi origines ad juveniles annos ſubdole referunt; qua in re tanto facilius medentes illis credunt, quod non ſine experientia tale quid fieri poſſe exiſtimant.

Plerumque vero ſyphiliticum virus eas partes primum adficit, per quas admittitur, naturales ſcilicet, ſi concumbendo, mammarum papillas, ſi lactando, gingivas, buccas, fauces in alumno, ſi ſugendo fuit receptum; indeque paullatim per totum corpus diſſipatur, ſanguinemque totum inficit, ſeſeque ſimul, ut plura alia miaſmata, multiplicat.

Enimvero non unum vitiorum genus a miaſmate iſto produci ſolet; ut adeo commode in duas claſſes,

topicorum ac univerſalium, diſpeſcantur. De ſingulis vero nunc ſeorſim agam, orſus a topicis; cujuſmodi ſunt gonorrhoea virulenta, tumor teſtium, bubones, phimoſis, paraphimoſis, ulcuſcula in cole, excreſcentiæ in obſcœnis, & nulla alia.

(1) Ita viciſſim quoque conſtat, a muliere infecta multis aliis feminis, quibus poſt partum lace mammis ſuxerat, venereum virus fuiſſe communicatum. *Eſſays of Edimb. III.* 21.

§. 677.

Sic vero in viris deprehenditur *gonorrhoea virulenta:* Quarto, octavo, aut duodecimo demum die a concubitu impuro primum guttulæ quædam humoris viſcoſi non ſine quodam voluptatis ſenſu per urinæ iter deſtillant, extremaque ejus rima præter modum non ſolum hiat, ſed etiam rubet & caloris quendam infert ſenſum; qui inter mingendum quoque percipitur cum inſueta titillatione, indieſque propius ad dolorem accedit. Coles poſthæc præter arbitrium & cum dolore obrigeſcit, interdumque etiam incurvatur. Morboſus humor multus exſtillat, maxime cum a mictu veſica fortius comprimitur. Urinæ difficultas in dies increſcit cum mordaci acrimoniæ & caloris ſenſu per totam urethram. Perinaeum compreſſum dolet & parumper calet. Teſtes in ſocietatem morbi ſæpe rapiuntur, pariterque & tument & dolent. Morboſus humor ſenſim acrior fit ac tenuior, coloremque habet modo cinereum, modo flavum, viridem, ac vere purulentum; modo etiam filamentis, ſtriis aut punctis ſaltem ſanguineis permiſtus eſt. Deniquc omnia iterum paullatim mi-

tescunt, humor spissior ac albidior moderatius exstillat, tandemque penitus cessat, ejectis prius albicantibus ramentis in urina conspicuis. Subinde gonorhoeam istam virulentam benigna excipit, ob partium affectarum laxitatum.

Eademque omnia fere mulieribus sic contingunt. Paucis nempe post diebus a concepta labe frequens oritur in vulva pruriginis sensus cum calore conjunctus, qui ad stranguriam in dies propius accedit. Dein aucto ardore & rubore ejus, admissio colis vix toleratur, inter mingendum dolor ardens corripit, humorque morbosus acris, puriformis, flavus, putidus, aut sanguinolentus copiose effluit. Denique vulvæ ardor ac dysuria sensim iterum imminuitur, magis candidus evadit humor, ac paullatim demum cessat, post emissos floccos tenues, qui urinæ velut ramenta albicantia inhærent.

Gonorrhoeam virulentam a simplici, quæ immoderato veneris usui, etiam puræ, subinde succedit, in viris eo maxime distinguas, quod in hac nullus dolor, nec erethismus vexat, quod sponte atque cito desinit, neque ulla malignitate stipata est. Et per hæc recte quoque in feminis fluor albus malignus a benigno distinguitur.

§. 678.

Vesiculæ seminales, prostatæ, glandulæ Cowperianæ, cellulæque urethræ in viris, inque feminis simul glandulæ botryformes per vaginam consitæ, sedem gonorrhoeæ malignæ constituunt; nuncque vel singulæ istæ partes seorsim, vel plures harumdem

ſimul, vel denique omnes ita in hoc malo adficiuntur, ut modo inflammationem duntaxat experiantur, modo, quod pejus, ſuppurationem ac exulcerationem, idque diverſo omnino gradu (1).

(1) Vid. *Mém. de l'Acad. des Sc. de Par.* 1711.

§. 679.

Gonorrhoea itaque nil eſt, niſi inflammatio dictarum partium; adeoque etiam ad modum inflammationis judicatur vel reſolutione, quæ raro quidem, nec niſi in leviore gradu, ſuccedit; vel ſuppuratione, quæ tantum non ſemper contingit; vel ſcirrho, unde ſtranguria habitualis; vel denique gangræna, quæ quidem rariſſime ac non niſi tum accidit, ubi inflammatio admodum vehemens, omniaque auxilia omiſſa, vel pars inflammata immodico concubitu aut diuturna equitatione nimis vexata fuit.

Interim ſub legitimo remediorum uſu atque exercitii venerei evitatione omnis periculi expers gonorrhoea eſt; tardius tamen nunc, citiuſve finitur pro diverſa ſymptomatum vehementia. In feminis tolerabilior eſt, quam in viris; contra vero curatu difficilior. Veneream luem nunquam inducit, niſi temere ſuppreſſa, aut repetito nimis coïtu in pejorem indolem mutata. Involuntarium & habituale ſtillicidium humoris ſeminalis graviori plerumque ſuccedit; eademque ſtranguriam etiam relinquit ſub curatione haud perfecta, ob cicatriculam duram aut fungoſam, qua urinæ iter anguſtatur.

§. 680.

Curatio gonorrhoeæ virulentæ initio abſolvitur

ſanguinis miſſione, ſemel vel pluries inſtituta, liberaliore ptiſanæ uſu ex radicibus bardanæ & ſarſaparillæ atque herba ſaponariæ, ac leniente antiphlogiſtico aliquoties ſexto quoque die exhibito, interpoſitis pulveribus ex nitri depurati drachma dimidia atque camphoræ grano uno vel duobus, qui mane & veſperi octo dies & ultra ſumuntur. Cœterum vero tertio vel quarto quoque die unguenti Neapolitani drachma una ad duas perinæo, genitalibus ac inguinibus per duas vel tres hebdomades aut per menſem utiliter infricatur. Quodſi urina cum magno ardore mejitur, expedit emulſionem temperantem ex ſeminibus papaveris albi & cannabis intus dare, extus vero colem lacte calido, in quo pauxillum ſeminis lini coctum, fovere.

Denique ſedato genitalium ardore, ac lenita dyſuria conſolidante atque detergente remedio, ſub protracto ptiſanæ uſu, ſuccurendum eſt; cujuſmodi eſt aqua ad gonorrhoeam Riverii vel Hoffmanni, quæ ad duo cochlearia mane & veſperi exhibetur; aut maſſa pilularum de therebinthina, iiſdem temporibus ad dimidium drachmæ data; vel pulvis olibani, maſtiches, aut gummi anime eodem pondere ex ovo ſorbili.

Quodſi iſta omnia debellando malo haud ſuffecerint, oportet adhuc liquorem mercurialem, ex aquæ calcis vivæ unciis octo & mercurii dulcis drachmis duabus, ad unciam unam ter de die in urethram injicere. Quodſi vero nec huic remedio morbus obtemperat, id quod tamen fere nunquam fit, niſi maxima ægri intemperantia, &, ſi urethra graviter inflammata, & ſanguis effluit, & ipſum perinæum inflammatione tentatum; tunc præter iteratas venæ ſectiones atque liberaliorem ptiſanæ potum ad externa remedia confugiendum eſt, atque

atque genitalia non ſolum lacte tepido fovenda, ſed perinæo etiam cataplaſma ex mica panis triticei, lacte & croco admovendum, ſimulque decoctum radicis altheæ ex ejus uncia una & aquæ fontanæ octo paratum, cum pauxillo ſacchari ſaturni in urethram injiciendum eſt.

Alias ab injectionibus adſtringentibus, ac potiſſimum ſaturninis in hoc morbo abſtinendum; utpote quæ excretionem humoris maligni ſalutiferam cœrcendo, longe pejora ſymptomata producunt, tumores teſtium ſcirrhoſos, bubones, arthritidem veneream, dolores rheumaticos, tumores & ulcera rheumatica, ac ipſam luem.

Gonorrhœam benignam a virulenta relictam, ob nimiam affectarum partium laxitatem, tollit demum infuſum vinoſum ex corticis Peruviani, cinnamomi, limaturæ martis ſingulorum uncia dimidia & vini albi libris duabus confectum; cujus cochlear plenum ter in die ſumitur, ſenſim augendo doſin uſque ad tres uncias.

§. 681.

Alia eſt urethræ adfectio venerea, eaque rarior, ad gonorrhoeam quodammodo referenda, in qua paucis diebus a coitu impuro, in utroque ſexu, gravis atque urens dyſuria hominem diſcruciat ſine ullo humoris effluxu, aut ſaltem pauciſſimo: *dyſuria venerea ſicca* & *gonorrhoea ſicca* vulgo dicitur. Ea priori periculoſior eſt, inprimis ſi perinæum vel totus coles inflammatione ſimul occupatur; quo in caſu ea interdum in ſuppurationem, interdum quoque in gangrænam abit.

Oportet ſanguinem iterato mittere, colem cataplaſmate ex ſpeciebus emollientibus ſæpe fovere vel ex his etiam inſeſſus parare, alvum lenientibus ducere, ptiſanam ex radice dulcamaræ, bardanæ ac liquiritiæ affatim bibere, emulſionibus nitratis etiam uti, decoctum radicis altheæ vel lac aqua dilutum calide in urethram, ſi præ doloris vehementia fieri poteſt, immittere, denique, mitigata ſymptomatum atrocia, unguentum mercuriale perinæo diu illinere per intervalla ſupra jam indicata. Quibus auxiliis ubi vehementia morbi poſt tres, quatuor vel ſex dies lenita fuerit, vel optatus ſequitur humoris putridi fluxus, vel ſine eo phlogoſis ſenſim reſolvitur. Quodſi vero eadem atrocia pergit morbus, & hoſce dies ſuperat, tum ſuppurationis vel etiam gangrænæ periculum oritur: quamobrem cataplaſmata maturantia in priori cauſa, in altero ſcarificationes perinæi adminiſtrandæ.

Ceterum noſſe refert, gonorrhœam ſiccam non ſolum præcedere vehementiorem virulentam, ſed eædem quoque, ubi ſuppreſſa fuerit, ſuccedere.

§. 682.

Aliud gonorrheæ genus in viris haud raro occurrit, intuitu ſedis a priori diverſum (§. 680.); ubi nempe non ab urethra, ſed a corona glandis cum præputio inflammata, illiuſque glandulis ſebaceis humor ſubviſcidus atque fœtidus lymphaticus, inſignem pruritum excitans, promanat: *gonorrhœam ſpuriam* adpellant.

Eadem in feminis haud raro obvia, in his non ex vagina, nec ex glandulis proſtatæ vel Cowperianis, ſed ex ipſa vulvæ facie ſola oritur, cujus glandulæ pa-

riter ac in viris coronæ glandis veneno acri venereo irritatæ ac inflammatæ talem humorem ſuggerunt; cui aliquando quædam puris guttæ ab eroſa glandis vel præputii facie in viris, aut vulva in feminis, admiſcentur.

Hæcce gonorrhoea modo ſeorſim adfligit, modo cum humidæ aut ſiccæ ſpecie copulata eſt. Repeto, quod etiam citra miaſma venereum in juvenibus perſæpe oriatur (§. 371.), interdumque etiam in conjugibus.

Periculo plerumque vacat. Ubi vero remedia congrua omittuntur, poſſunt facile ulcuſcula inde naſci aut calli, & tunc phimoſis, paraphimoſis, & veſiculæ criſtallinæ.

Præmiſſa ſanguinis miſſione, oportet affectas partes decocto ligni guajaci ex lacte & aqua ſæpius fovere, & ſubinde etiam eluere; &, ſi hoc non ſufficit, hoc ipſum lignum ex aqua calcis coquere, eidemque nonnihil ſpiritus vini & aliquot grana mercurii ſublimati admiſcere, & ſic applicare; deinde ſedato inflammationis æſtu, omnia illa, quæ adverſus gonorrhœam virulentam propoſui, in uſum trahere.

§. 683.

Venereus *teſtium tumor* inflammatoriæ indolis eſt, & modo alterutrum vel aliquam ejus partem duntaxat, præſertimque epididymides occupat, modo utrumque teſtem, ac moleſtum ponderis ſenſum infert, qui ad inguina uſque protenditur.

Hunc vero tumorem vel a ſuppreſſa gonorrhœa virulenta, vel ab ultronea teſtis inflammatione, a miaſ-

mate venereo ſuſcitata, produci ſciendum eſt. Prior ſpecies magis acuta ac inflammatoria eſt, quam altera; quæ ideo vero difficilius reſolvitur ac in longum trahit. Utrique aliquando febricula ſupervenit, & plura graviora mala ſuccedunt, hydrocele, ſarcocele, abſceſſus, indeque fiſtuloſum ulcus, carcinoma.

Curatio a venæ ſectione incipit, alvus enemate cum medulla caſſiæ ſolvitur, ptiſana, qualem jam aliquoties præſcripſi, liberaliter bibitur, cataplaſma ex foliis malvæ, hyoſciami, radice liliorum alborum, ac ſeminibus lini & fœnugræci cum oleo liliorum alborum vel lacte conſtanter ſuperhabetur: remittente inflammatione alvus leni cathartico rurſus ſolvitur; denique ad duritiem teſtis paullatim reſolvendam unguenti mercurialis pauxillum quotidie illinitur, aut emplaſtrum de ranis cum mercurio vel diachylon ſimplex ſuperimponitur, intuſque remedia exhibentur, quæ humoris venerei ſtillicidium ex urethra reſtituant. Cum his vero neceſſaria eſt faſcia, quam ſuſpenſorium vocant chirurgi, qua teſticulus excipiendus, ſemperque ſuſtinendus eſt.

§. 684.

Abſceſſus in perinæo ad ani confinia aut ad radicem colis ſupervenit gonorrhϾ, ſi nimis virulenta eſt, ſi præpoſtere tractata, ſi veneris uſu, equitatione, potuve ſpirituoſo exaſperata; utique in homine, cujus acrior humorum qualitas eſt.

Talis abſceſſus difficulter ſolvitur, eoque periculoſior eſt, quo profundior & major; periculoſiſſimus vero, ſi pus diu concluſum fuit; ex quo quippe varii ſinus calloſi circa urethram, podicem, & perinæum oriun-

tur, quin ipſa urethra ac interdum quoque inteſtinum rectum ſimul eroditur.

Initio omnem operam adhibere oportet, ut ſuppuratio avertatur: quod fit venæ ſectione, cataplaſmatibus reſolventibus, clyſteribus atque ptiſana. Quodſi vero iſta haud ſuffecerint, quandocyus puri inciſione via paranda eſt, ne cuniculos ſibi pariat. Ulcus deinceps accommodatis remediis expurgatur. Calli autem vel forfice abſcinduntur, vel ſcarificatione aut cathæreticis tolluntur. At quo plures ſinus jam formati adſunt, eo difficilior eſt curatio, quin nec ubique quidem prudenter ſuſcipitur, quandoquidem ulcera cum urethra ac inteſtino recto communicant, nec eorumdem intimos receſſus perſcrutari licitum eſt, ſaltem non niſi cum maxima partium deperditione & inciſione multiplici, quod ſemper periculoſum, præſertim in ægrotis jam valde emaciatis & in quibus ſanguis vitiatus eſt. Satius hinc eſt; palliativam curationem in hiſce caſibus duntaxat adhibere, ne operationi infamia concilietur.

§. 685.

Non raro gonorrhœam virulentam pertinax *Stranguria* excipit, in qua urina non pleno alveo, ſed tenui ac interrupto filo, eoque plerumque bifido, non ſine magno ac frequenti ſtimulo, niſuque redditur, quemadmodum etiam ipſum ſemen in concubitu. Sub mictionis finem interdum pus vel ſanies exſtillat. Ipſaque ſtranguria interdum prorſus in iſchuriam tranſit cum inflammationis metu, interdumque etiam in urinæ incontinentiam. In feminis ea raro admodum occurrit.

Sunt autem varii obices, urethram obſidentes &

angustantes, ipsius causæ, quos quidem frequens inprimis coitus & suppressa gonorrhœa virulenta producit: ulcuscula nimirum callosa in prostatarum aut vesicularum seminalium emissariis, cicatrices item callosæ, ab ulculsculis sanatis in urethra relictæ, nec non carunculæ ab iisdem ulcusculis, veru montano prætumido, prostatis aut vesiculis seminalibus callosis, induratis aut spongiosa carne plenis; iisdemque omnibus vel solitariis vel varie inter se conjunctis.

Enimvero, ejusmodi obices exstirpare h. e. absumere, maturare, complanare, retundere, difficile est. Proficiunt tamen ad id maxime virgulæ ceraceæ contortæ, decem pollices longæ, calamique scriptorii quasi crassitie majori & minori, *Bougies* vulgo dictæ. Quarum aliqua ex tenuioribus primum in urethram immittitur, rectoque tramite usque ad obices adigitur. Optimum est, si jam primo die vesicam attingat; solet tamen intra medios obices plerumque persistere. Sequentibus interim diebus ulterius promovenda est, donec ad vesicam perveniat. Quolibet die virgula tres vel quatuor horas in urethra relinquitur; idque tam diu repetitur, donec tum libere immitti, tum etiam eximi sine omni dolore queat. Tum vero alia paullo plenior usurpanda & per intervalla pariter immittenda est, deincepsque alia adhuc crassior, quoad urinæ iter optime pervium esse intelligatur. Etiamsi vero urina nunc pleno alveo redditur; curationi tamen nequaquam fidendum est, siquidem brevi compressi obices resurgere consueverunt. Quapropter diutissime huic operi insistendum, & primum quidem nunc quotidie per unam alteramve horam, deinde bis terve in hebdomade, denique ter quaterve in mense (1). Ipsæ autem virgulæ sequenti ratione parantur: Linteamina tres circiter pollices lata & decem longa im-

merguntur in liquatam maſſam, quæ fit ex emplaſtri diachylon ſimplicis, picis Burgundicæ, mercurii vivi, balſamo ſulphuris ſubacti, ſingulorum uncia una, antimonii in pulverem contriti dimidia: quibus cunctis in unum miſtis & colliquatis lintea immittuntur, & educta in ſex partes diſſecantur, ſic, ut quodlibet fruſtum figuram conicam obtineat, cujus extima ſuperficies rurſus eadem maſſa liquata mediante ſpathula obducitur, jamque ad calorem ſuper aſſere contorquetur, ut figuram cerei obtineat.

Hæc ratio curandi multo tutior eſt, quam quæ injectione oleorum expreſſorum aut decocti ſtirpium mucilaginoſarum in urethram ſecundum Cl. *Lapy* perficitur (2).

(1) Plures cautelas circa horum cereorum uſum tradiderunt. *Jac. Daran* in *Obſervat. des maladies de l'Uretre*, Avig. 1748. Et *Sam. Sharp.* in *critical Enquiries into the preſent State of Surgery*, p. 172. ſq.

(2) *L. de curatione ſtranguriæ contumacis, frequenter maleque tractatam gonorrhœam conſequentis.* Rom. 1754.

§. 686.

Nunc ad *Bubones* venio: qui ſunt tumores glandularum inguinalium duri ac dolentes, quorum modo plures, modo pauciores in alterutro vel utroque inguine naſcuntur, vel immediate aliquot diebus poſt impurum concubitum, vel mediate a ſuppreſſa aut parcius fluente gonorrhœa, aut in conſortio cum ulcuſculis penis venereis. Ipſorum figura eſt orbicularis, oblonga, teres; magnitudine vero ad ovi columbini, gallinacei & pugni molem accedunt. Alii multum dolent & calent; alii modice ſaltem, & ſatis molles

ſunt; alii contra valde duri, nullum prorſus dolorem creant. Illos phlegmonodeos vocant, iſtos œdematodeos, hos ſcirrhodeos. Alii ſenſim reſolvuntur, alii in pus vertuntur, alii omnem tum reſolventium, tum maturantium vim eludunt. Minores ſæpe ſponte iterum evaneſcunt.

Non ſolum vero bubones præcurrunt luem veneream, ſed & interdum iſtam ſubſequuntur. Si longo poſt impurum concubitum intervallo oriuntur, immiſſa jam altius lues intelligitur: quare poſt maturationem atque tempeſtivam inciſionem integra luis curatio inſtituenda eſt. Sin autem paucis diebus poſt apparent, & ſine inflammatione ſunt, tum unguentum mercuriale ad dimidiam drachmam alternis diebus illis illinitur, ſuperimpoſito emplaſtro de ranis cum mercurio; &, ſi ſalivationis indicia appareant, remedium purgans exhibetur, pacatoque orgaſmo frictiones repetuntur, donec reſolutio contigerit: ubi vero ad ſuppurationem inclinant, eo deducendi ſunt per maturantia, qualia ſunt emplaſtrum diachylon ſimplex & compoſitum, & cataplaſmata, quæ ex ſapone nigro, cepis coctis & unguento baſilico componi poſſunt, aut ex ſpeciebus officinalibus pro cataplaſmate, quibus ad pulticulæ formam coctis fermentum panis additur cum unguento baſilico atque oleo liliorum alborum.

Bubones phlegmonodei ceteris curatu faciliores ſunt.

Nec vero in inguinibus duntaxat bubones oriuntur, ſed aliquando etiam in collo, ſub axillis, & ad inferiorem maxillam: qui cum prioribus ejuſdem naturæ ſunt, iiſdemque remediis tractantur.

§. 687.

Ex contagio venereo ſuccreſcunt etiam in partibus obſcœnis ulcuſcula exigua ſuperficialia, quæ Gallis *Chancre* appellantur. Sub initio levis papula miliaris, rubra, calens atque pruriens enaſcitur, cujus apex ſenſim albeſcit & complanatur, tandemque dehiſcit & ichorem plorat. Ulcus paulatim creſcit, excavatur & callis cingitur.

In viris frequentiſſime inſident ejuſmodi ulcuſcula coronæ glandis, freno, aut præputio tam intus, quam extremo ejus margini, ut & lateralibus partibus glandis & extremæ urethræ: in feminis internæ faciei labiorum vulvæ, clitoridi ejuſque præputio, nymphis, carunculis myrtiformibus ac extremæ urethræ. Horum autem modo pauca adſunt & diſcreta, modo numeroſa, conferta ac confluentia. Alia vero benigniora ſunt, alia maligniora. Illa ſunt rotunda, ſuperficiaria, atque labra nec tumida, nec rubra habent, & pus laudabile fundunt ac in fundo albicant: hæc figura irregulari, anguloſa, cavitate nigra aut liveſcente, labiis duris, calloſis, rubris ſeu inflammatis conſpicua, ſanioſi quid funduut & latius ſerpunt. Atque hæc ulcera qualiacunque vel jam præſentem luem comitantur vel futuram præſignificant (1).

A confertis atque denſis ulcuſculis conſuerunt partes naturales tumere ac inflammari; unde phimoſis, paraphimoſis, veſiculæ criſtallinæ, gangræna & ſphacelus.

Curatio innititur ſequentibus indicationibus. Primo phlogoſis venæ ſectione, ſi opus, coërcenda eſt:

deinde partes laborantes frequentius eluendæ decocto ligni ſancti cum aqua calcis vivæ parato, aut obtegendæ, aqua phagedænica aut unguento, apoſtolorum, quæ callos etiam reſolvunt & conſolidationem perficiunt: quæ, deterſione facta, etiam balſamo Arcæi, unguento baſilico, aut elixir proprietatis ſine acido obtinetur: denique virus ſpecificis internis corrigendum.

(1) Solent quidem in hiſce partibus etiam citra contagium venereum excoriationes & ulcuſcula in viris interdum accidere, ſi cum muliere rem habent, quæ fluore albo acriori laborat; imo etiam ſine coitu, ſi nimis fuerit acrimonia humoris, qui e vaſculis ſebaceis ſcaturit, & & ſub præputio hærens haud tempeſtive abſtergitur; itemque ex hæmorrhoidum vitio. Similiter in feminis, nulla prorſus labe venerea infectis, exulcerantur interdum horrendo modo, ac ſimul intumeſcunt labia vulvæ & tota perinæi regio, ut nec commode ſedere queant; quin & circa anum excreſcentiæ molles, albicantes, madidæ ac dolentes in utroque ſexu, ſimul vel ſeorſim enaſcuntur. Hujuſcemodi autem vitia facile eſt ab ulceribus venereis diſtinguere, quod ſolis abſtergentibus atque cathæreticis ſedulo applicatis ſanationem haud ægre admittunt; illa quidem in obſcœnis partibus virorum decocto ligni guajaci ex aqua calcis vivæ, cui parum ſpiritus vini & mercurii dulcis eſt adjectum; hæc, ut & verrucæ ani, unguento populeo, cujus unciæ grana duo ad quatuor mercurii præcipitati rubri admiſcentur.

§. 688.

Ubi præputium in extremo limbo rubet, aut ſaltem tumet, glandemque inta comprehendit, ut ſuper eam duci ſe haud patiatur, *φίμωσις* vitium dicitur: contra vero *παραφίμωσις*, ubi pone coronam glandis tumet, eamque nudam ita conſtringit, ut hæc

rurſus induci non poſſit. Prius fere accidit, ſi præputium ulceribus eroſum eſt vel circa frenum vel ad extremum marginem; ſi tumor ejus præcedit tumorem glandis; ſi hæc vel præputium verrucis ſubduris aut calloſis ulcerum oris obſeſſum eſt; aut ſi denique purulentus & acris humor, qui gonorrhœa laborantibus ex urethra fertur, inter glandem atque præputium aliquamdiu ſtagnando has partes rodit, ac inflammationes cum exulcerationibus excitat: poſterius, ſi ulcera juxta poſticam præputii ſedem, vel in glande, & ultra eam in cole exiſtunt, aut ſi tumor præputii tumorem glandis ſubſequitur (1).

In phimoſi urina ſub præputio interdum obhæreſcit, parteſque vicinas rodit ac inflammat. In paraphimoſi dyſuria atque ſtranguria vexat, & inflammatio præſto eſt.

Utrique vitio, præſertim poſteriori, ſi gravius eſt, febris ſupervenit, quid? quod gangræna & ſphacelus colis.

Communis eſt utriuſque medela: quam nonnunquam medicamenta præſtant ſive emollientia, ſive reſolventia. Ex priori claſſe huc ſpectant folia malvæ, flores ſambuci, meliloti, radices altheæ, liliorum alborum cum ſemine lini atque fœnugræci, quæ ex lacte vel ex hoc & aqua fontana coquuntur, & ex quorum decocto expreſſi panni bene calidi per plures horas ſuper colem collocantur: ex altera valet aqua calcis vivæ, cui aliquot grana ſacchari ſaturni admiſcentur, ſimiliter ſic applicata. Ad levandam inflammationem interdum etiam venæ ſectio neceſſaria eſt. Si vero medicamentis illis ma-

la non cedunt, manu curanda ſunt; quod, quomodo fieri debeat, chirurgia docet.

Gangrænam & ſphacelum nil melius ſiſtit quam inſperſum minium, & ſanguinis miſſio, & præputii ſcarificatio. Si vero his parum profectum eſt, coles amputandus eſt.

(1) Sermo hic tantum eſt de illis vitiis, quatenus ex venereo tabo naſcuntur. Interim hoc loco non ignorandum, utrumque etiam ex aliis occaſionibus incidere; & phimoſin quidem multis a nativitate eſſe, prætereaque ex humore glandularum ſebacearum in glandis circulo poſitarum, ſi is voluptate aut ob æſtum venereum juvenibus ſolemnem acrior fit, itemque ex calculis inter glandem ejuſdemque cutim concretis excitari: paraphimoſin vero, ſi coles ex inflammatione intumuit, aut ex tentigine, ſique præputium, quod in juvenibus quandoque valde anguſtum, vi adhibita diductum fuit.

§. 689.

Veſiculæ criſtallinæ h. e. hydatides ſeroſæ phimoſi & paraphimoſi ſuperveniunt. Earum una vel plures adſunt prominentes, planæ, anguſtea vel latæ, pro effuſi ſeri copia; quod ipſum limpidum vel craſſum, tenue vel opacum eſſe ſolet. Eædem progreſſu temporis ex parte inanitæ corrugantur.

At multis ac diverſis genitalium locis inſident, in phimoſi externæ præputii faciei, ſupremo ejus limbo, aut ſummo balani apici; in paraphimoſi nudæ glandi, ipſius elatiori margini, vel præputii freno, illiuſve rugis. In feminis autem ex tumidis vulvæ labiis, nymphis, clitoride ejuſque præputio, & carunculis myrtiformibus prodeunt.

Abſumit eas aqua calcis vivæ, cui pauxillum ſpiritus vini camphorati ac tinctura myrrhæ vel croci eſt adjectum, ſi penicillo veſiculis illinitur per intervalla, aut in linteolo ſuperimponitur.

§. 690.

Ab ulceribus profundioribus æque ac tumoribus præputii, glandis atque vulvæ calli interdum duri ac renitentes remanent, qui, ſi conglobati & quaſi nodos formant, φύματα ſive tubercula, ſi vero inſtar funiculi in longum producuntur, *chordæ* appellari ſolent.

Singula plerumque indolentia ſunt. Si nimis dura ſunt & magna, phimoſin & paraphimòſin habitualem creant. Ex venereo æſtu carcinomatoden naturam induunt, & nunc quoque aucta in dies mole valde dolent ac mutata figura in faſtigiatum apicem extuberant, cute tenſa atque ſplendida obtecta.

Non aliis medicamentis hæc mala removentur, quam quæ ſupra ad tumorem teſtium venereum fuerunt præſcripta (§. 682.). Si in carcinoma jam abjerunt, exſcindi debent, & ſola quidem, ſi ab omni nexu libera; ſi vero corpora cavernoſa contigua in conſortium duxerunt, & hæc ſimul amputari, quantum morbo affecta ſunt. Si ad radicem colis uſque extenduntur, de ſalute conclamatum eſt, quum radicitus exſtirpari nequeant.

In iſtis malis cicutæ vires adhuc experiri licet, ſi in carninoma inclinare videantur.

§. 691.

In obſcœnis utriuſque ſexus naſcuntur etiam *verrucæ* ab impuro coitu æque, ac a prægreſſis maleque curatis ceteris adfectionibus venereis: quæ quidem ob diverſam figuram ac ſitum, diverſis nominibus a quibuſdam appellantur, *verrucarum*, ſi excreſcentias exiles aut planas repræſentant; *porrorum*, ſi teretes & oblongæ; *condylomatum*, ſi rotundæ & magis adhuc complanatæ ſunt, quam verrucæ; denique *criſtarum*, ſi criſtis gallorum quadantenus ſimiles & laciniatæ.

Singulæ iſtæ excreſcentiæ vel dolent, vel non dolent, ſimulque vel duræ ſunt, vel molles, humidæ vel ſiccæ. Sæpenumero etiam finduntur, & nonnihil ſanguinis fundunt. Quædam ſponte exareſcunt atque decidunt, deinceps vero e radicibus repullulant.

Noſcendum vero eſt, etiam citra tabum venereum iſtiuſmodi excreſcentias in obſcœnis enaſci conſueviſſe.

Ubi ex concubitu impuro ortæ, levioribus inunctionibus mercurialibus utendum eſt: ubi a ſeminio jam dudum in ſanguinem dilato, internis antiſyphiliticis. Complanatæ tolluntur aqua phagedænica, aut pulvere ex alumine uſto & ſabina inſperſo, aut illito oleo philoſophorum, aut denique unguento populeo, cui unum vel alterum granum mercurii præcipitati rubri eſt admixtum. Niſi vero vitium, quod in humidis eſt, idoneis medicamentis elidatur, facile revertere ſolent.

Ad tollendas verrucas, quæ ex venereo morbo

non enatæ, cathæretica dicta ſola ſufficiunt; verum tamen & hæ aliquando revertuntur.

§. 692.

Similes excreſcentiæ etiam juxta anum ac in perinæo, tam in morbo venereo, quam extra illum, ſubinde enaſcuntur, quarum minores *Thymos*, majores *Mariſcos* vulgo appellare ſolent. Singularum figura globoſa eſt, interdumque tenui pedunculo cuti adhæreſcunt. Sunt etiam modo molles vel duræ, aſperæ aut leves, dolentes vel inſenſiles.

Præterea in fundo ſulcorum, anum radiatim ambientium, *Rhagades* ſeu *fiſſuræ* aliquando etiam oriuntur, ejuſdem indolis ac priores, quæque inſignem dolorem ſub excretione alvi inferunt.

Harum omnium vero curandi ratio a priori (§. 691.) non differt.

§. 693.

Hactenus de morbis venereis topicis præceptum eſt, qui ſunt velut prima incipientis luis rudimenta. Nunc de ipſa lue confirmata dicam, qua ſingula fere corporis loca inficiuntur, genitalia morbis ſupra recenſitis (§. 676. ad 692), cutis ſcabie, impetigine, tuberculis, herpete, os internum atque oſſa tam hujus loci, quam aliorum, inflammatione ac ulceribus, non minus, quam tumoribus, & nonnunquam etiam mollitie præternaturali (1), glandulæ tumoribus, ungues & pili (2) corruptione, quæ defluxum infert, oculi amblyopia, coecitate, inflammatione & exulceratione, aures ichoris effluxu: porro ipſæ corporis functiones multiplici vitio adficiuntur, ut fiat vertigo, cephalæa,

aſthma, hæmoptyſis, anorexia, alvi profluvium &c.; denique totum corpus languet & marceſcit cum livore & pallore vultus. Quamquam nec omnia iſta mala in uno homine adparent, ſed ſingulos modo plura, modo pauciora ſub diverſo conſortio adfligunt (3). Enimvero, quum & ab aliis humorum vitiis hæc cuncta producantur; circumſpiciendum probe eſt, ne a venereo tabo ſemper iſta derivemus.

Hinc ipſa gravitas morbi, quam in ſe multo leviorem quidem hodie ſibi Medici fingunt, quam ab ingreſſu ſuo adparuit (4), non in omnibus eadem eſſe ſolet, ſed diverſa admodum, tam pro ſymptomatum numero eorumque gradu, quam pro ipſius morbi novitate vel diuturnitate, ægrotantium ætate, ſexu, partiumque affectarum habitu ac conſtitutione. Ea tamen ſpecies graviſſima, & plerumque inſanabilis ac letifera eſt, ubi pars corporis nobilior & ad vitam neceſſaria gravi vitio adfecta, aut quævis ignobilior immedicabili labe corrupta, aut peſtiferum aliud vitium, velut ſcrofuloſum ac ſcorbuticum, cum venereo conjunctum eſt. Multoque difficilius etiam hæc ſyphilis curatur, in qua dolores venerei, arthritis venerea habitualis, oſſiumque ulcera & tumores adſunt, quam ſi iſta deficiunt.

(1) Oſteoſarcoſin dicunt hoc malum, quod quidem rariſſime omnium incidit, & notatum eſt ab *Holler. Obſ.* 7. *Welſch. Obſ.* 82. in *Act. Hafn. T. III.* 24. & *Petit* Tr. *des malad. des Os. T. II. c.* 17.

(2) Vid. *Jo. Bona Hiſtor. aliquot curationum ope mercur. ſublim. corr. perfectarum, Obſ.* 7.

(3) Elegantem totius morbi hiſtoriam inter primos tradidit *Hier. Fracaſtorius L. II. de morb. contag. Cap. XI.* &

Carmine

Carmine de syphilide sive morbo gallico, *Opp. T. I.* p. 615. sq.

(4) Vid. *Jo. Astruc de morb. vener.* p. 12. qui cum multis aliis adeo sperat, totam luem tandem prorsus finitum iri: de quo vero potius desperandum.

§. 694.

Ad sanandam luem veneream unum ex his tribus, lignum guajacum, mercurius vivus, & quædam ejus præparata, dulcis & corrosivus dictus, legitime usurpata, sufficiunt, ceu multiplici experientia compertum est: ut adeo qualibuscunque arcanis vel hodienum per omnes Europæ provincias divendi solitis, & qualicunque alio hydrargyri præparato, præter illa paullo ante memorata, & ægri & medentes carere commode queant. Inter potiora vero antisyphilitica merito adhuc Camphora ac Lobelia referenda sunt.

§. 695.

Lignum guajacum usurpatur in decocto sic, ut quotidie mane per tres quatuorque hebdomades & ultra uncia ejus dimidia ad integram in aquæ fontanæ libra una ad duas coquatur, donec quarta pars consumta sit. Hocce decoctum colatum æger calide bibit vel in lecto vel saltem in hypocausto, quod neque aer, neque frigus penetrare possunt; cum eo, ut tam initio, quam sub medium, & in fine curationis carthartico blando purgetur, ac per omne illud tempus a frigore probe sese muniat, nec nisi blandis cibis nutriatur.

Ligno, quod in olla superest, affunditur denuo eadem aquæ quantitas & lento igne coquitur usque ad ebullitionem: quo decocto secundario æger pro ordinario potu utitur.

Hisce decoctis pessima luis symptomata; ulcera, tophi, & caries ossium sanantur (1); quin & lignum in pulvere datum iisdem mederi dicitur. Inprimis vero utilissimum Guajacum est in illa lue, quacum scrofulosa aut scorbutica cachexia conjuncta est; & adversus dolores, qui ab hydrargyrosi relinquuntur, ex impura Venere olim orti.

Pari successu non raro alia decocta ex hoc ligno cum juniperino, sassafras, radice chinæ, sassaparillæ, antimonio crudo & hydrargyro sacculo inclusis adhibentur (2); & quod ego in usu habeo ex radice dulcamaræ, saponariæ, ejusdemque foliis.

(1) Vid. *Ulric. ab Hutten* L. *de Guajaci medicina & morbo gallico*, Mogunt. 1519. 4. cap. 26. & *Herm. Boerhaave* Præfat. ad *Aloys. Luis. Aphrodisiac.*

(2) Vid. *Dav. Avercrombi tuta ac efficax luis venereæ, sæpe absque mercurio, ac semper absque salivatione mercuriali curandæ methodus.* Lond. 1684. 8. & *Neue Medicinische Bibliothec*, quæ me curante prodit. vol. II. p. 78. seq.

§. 696.

Hydrargyro hactenus dupliciter medentes ad salivationem usi sunt, vel extus in linimento, vel intus, inque posteriore casu quidem usurpant mercurium dulcem a duobus granis ad viginti adscendendo paullatim sic, ut quotidie unum granum vel ad summum duo prioribus adjiciantur, deincepsque eodem ordine iterum demantur, donec sufficiens salivæ fluxus excitetur; quem dein paucis granis altero vel tertio quoque die datis aliquamdiu conservant. Ipsum vero mercurium dulcem conchis vel millepedibus præparatis admiscent, vel etiam pilularum forma exhibent. Extus autem

mercurius crudus usurpatur therebinthina subactus & axungia porcina temperatus: qualis compositio sub nomine Unguenti Neapolitani latet. Hujus itaque drachma una quotidie semel vel bis articulis artuum, modo superiorum, modo inferiorum, illinitur, ad carbonarium quidem & in conclavi calido; quo ceterum per omne curationis tempus æger continendus. Sicque exspectatur salivæ fluxus aut saltem alvi; siquidem ille non semper, nec ad externum usum, nec ad internum consequitur.

Inter hæc vero æger tenuibus cibis alitur, atque potionem ex ligno sancto aut radice sassaparillæ ad libram quotidie, tam calide quam frigide, adsumit. Quibus remediis per duas, tres, quatuorve hebdomades usurpatis lues cum symptomatibus suis plerumque eradicatur.

Neque semper vero necesse est, ut eo usque illinatur mercurius vivus, donec salivatio inciderit. Quodsi enim per mensem quotidie dimidia drachma unguenti tantum infricatur, haud raro morbum citra salivæ fluxum finiri, observationes docent.

Interim non ignorandum est, quod curatio per hydrargyrosin interdum fallat; quum sint, qui non semel eandem perperam experti, per alia demum remedia sanationem acceperunt. Id quod tamen ipsius virtuti nihil derogat, quum permultis aliis eadem salutem attulerit exspectatam.

Neque vero omnis æger hydrargyrosin ferre potest; sed abstinendum est ab ea, primo, ubi morbus acutus aut longus præsens est, nisi probabile sit, hunc ipsum a sordida lue fuisse suscitatum: deinde, ubi vires

nimium exhaustæ; ubi ossa palati atque narium carie jam affecta; itemque in mulieribus gravidis, & quibus menstruorum fluxus instat. Adfert tamen etiam in his, quibus alias accommodata est, haud raro prava symptomata, tumorem & dolorem capitis, inflammationem oris & gingivarum: febrem acutam, hæmoptysin, hæmorrhagiam uteri, paralyticas affectiones, ulcera oris, conglutinationem linguæ cum gingivis aut gingivarum cum buccis: quæ ergo protinus intermittere eam, & hisce malis succurrere, medentes jubent.

Tardantem salivationem incitat emeticum aut sal absinthii ad dimidium scrupuli bis die per triduum datum.

Ceterum omnis excessus tam caloris, quam frigoris, sub hydrargyrosi vitandus est; siquidem ab utroque dira symptomata proficiscuntur. Oportet etiam sputantem, antequam bibat, os suum aqua eluere.

Quod camphora unguento mercuriali admixta actionem mercurii in glandulas salivales impediat (1), observationibus nostris plane non respondet; ut potius aliis causis hocce phænomenon, si forte inciderit, quam camphoræ, adscribere fas sit. Non ideo vero hanc rejiciendam, sed potius retinendam suademus, siquidem egregia omnino facultate adversus hanc diram luem instructa est.

(1) Vid. *Jos. Raulin Observat. de Medecine*, p. 261. seq. *Henr. Mich. Missa* Qu. med. *Ergo lui venereæ hydrargyrus camphoratus.* Paris 1756. & *Recueil periodique d'observat. de Medec.* par *Vandermonde*. Mart. & April. 1756.

§. 697.

Eximia denique gratia ad juvandum inest mercurio sublimato corrosivo, atroci alias veneno: quem

priori ſeculo quidam inter arcana ſua habuerunt (1), noſtro vero Ill. van Swieten inprimis tali ratione adhibendum propoſuit (2), ut quam tutiſſime & cum maxima euphoria, ſine ullo moleſto ſymptomate, uti eo liceat. Solvuntur nempe ejus grana duodecim in ſpiritus frumenti libris duabus; & hujus mixturæ datur mane & veſperi cochlear plenum, ſuperbibendo libram dimidiam vel integram decocti hordei cum glycirrhiza aut altheæ radice. Ægroti ſub hujus remedii uſu non coguntur ſe hypocauſto calido includere, ſed exeuntes rebus ſuis vacare poſſunt: non enim ſenſibiles excretiones per cutim movet, niſi laborantes ſe domi in hypocauſto calido contineant; urina vero pleriſque copioſe profluit; interdumque etiam, licet rariſſime, ſalivatio inde excitatur. Curatio autem vel primo jam menſe, vel ſecundo aut tertio abſolvitur. Tametſi vero remedium iſtud etiam tum juvat, ubi fruſtra ſalivatio tentata fuit; non omnis tamen lues eidem ſemper obtemperat, ſed aliis remediis mercurialibus aut decoctis facilius curatur: quin abſtinendum prorſus ab illo eſt in ægris, qui tuſſim ſiccam habent, aut quibus ea cum ardore in ſterno inde excitatur, itemque in his, qui hæmorrhagiis ſunt ſubjecti, & in quibus ſitim ac dolores capitis torminave movet.

(1) Vid. *Steph. Blancardi Chirurg.* p. 430. *Rich. Wiſemann Treat. of Lues venerea*, Cap. III. p. 10.

(2) In duabus Epiſtolis ad *Joſeph Benevenuto* datis, qui eas inſeruit diſſertationi ſuæ de *Febribus epidemicis in Luccenſi dominio graſſantibus*, Lucc. 1754. & in alia epiſtola ad *Humdertmarckium*, in ipſius Progr. *de Ozaena venerea* excuſa, p. 20. not.

SCABIES.

§. 698.

Fœdum, longum & contagiosum cutis vitium Scabies est, quod nulli ætati parcit, ex sero acri, mucoso, & haud raro simul putrido, interdumque comparate venereo vel scorbutico prognatum.

Ex dura atque rubicundiori cute pustulæ oriuntur, quædam humidiores, quædam ficciores, quæ inprimis noctu sub stragulis vehementer pruriunt (1). Ex quibusdam sanies exit, & continuata fit exulceratio, maxime in manibus atque cruribus, quæ inde sæpe quoque tument, aliquamdiu etiam ante pustularum eruptionem. Malum autem modo totam cutim occupat, sola facie excepta, modo singulares partes, præsertimque artus. Corpus friget ac extenuatur. Facies plerumque pallet. Adpetentia ciborum magna est.

(1) Vermiculos mobiles in pustulis reperit *Dover*, *Legacy* p. 76. Hoc ipsum ab Ill. *a Linné* confirmatur, cum eo, ut alii acari in humidioribus sint, alii in ficcioribus. Diss. *Exanthemata viva*, p. 7.

§. 699.

In quamplurimis scabies quidem ex toto desinit; in aliis certo anni tempore revertitur.

Subinde ea tamquam metastasis febres tam acutas, quam intermittentes subsequitur. Inque idem præsidium tempore vernali in quibusdam oritur.

In orphanotropheis, nosocomiis, & castris perpetuo fere præsto est. Deinde & capillamentariis valde familiaris est, & his, qui cum pannificiis rem habent ac in opere textorio versantur.

§. 700.

Humida ſcabies, quam rectius purulentam dixeris, quemadmodum ſiccam ſanioſam, faciliorem plerumque curationem, quam hæc, recipit. Sed optima utrobique remedia ſunt purgantia mercurialia & alterantia: inter quæ maxime proſunt cortex Peruvianus atque Winteranus, lac ſulphuris, eſſentia alexipharmaca Stahlii, elixir vitrioli Mynſichti, tinctura martis tartariſata Ludovici, elixir acidum Dippelii, &, quod ceteris valentius, oleum vitrioli ad duas guttas bis in die ex patella aquæ ſumtum. Si manus vel pedes tantum ſcabies infeſtat, eam optime citoque tollit herba boni Henrici recens bis die impoſita, quæ quaſi magnetis inſtar omnem humorem morboſum copioſe & cum maximo fœtore ex ſanguine extrahit: unde brevi quoque tumor harum partium evaneſcit.

Decocta lignorum reſinoſorum & radicum acriorum & tincturæ alcalinæ, tam vulgati uſus in ſcabie, tantum abeſt, ut eam tollant, ut potius, depravando adhuc magis humores, ipſam quam diutiſſime ſervent ac foveant.

Ceterum ad hanc cito ſanandam valde idoneum eſt linimentum, quod fit ex unguenti pomadini uncia & mercurii præcipitati albi drachma, & magnitudine aliquot piſorum vel nucis avellanæ articulis cubiti, carpi, ac inter digitos alternatim ſemel in die infricatur. Hocque linimentum ſtatim tuto ac feliciter adhiberi poteſt, ac poſt unam vel alteram hebdomadem opitulatur.

Quiſquis autem ſcabie infeſtatur, illum ab omnibus acribus, ſalſis, fumo induratis, & a pinguiori carne, maxime ſuilla, deinde quoque a caſeo, butyro,

leguminibus atque ſpiritu ardente abſtinere oportet, ſimulque munditiei ſtudere, minimeque ſubucula aut tibialibus ex lana confectis uti, utpote quæ morbum aperte augere obſervantur.

§. 701.

Ex repulſa aut regreſſa ſcabie multi graves morbi propullulant, ulcera ac tumores glandularum, catarrhi ſuffocativi, tuſſes acres, aſthmata, hydropes, phtiſes, inſaniæ, convulſiones, cœcitates, febres continuæ, inflammatoriæ, apoplexiæ.

In hoc ergo caſu quandocyus materies ſcabioſa, quoad ejus licet, ad cutem propellenda eſt: id quod interdum præſtat fuligo ad ſcrupulum ſaccharo admixta & quotidie bis devorata; aut betulæ ſuccus per menſem ad libram quotidie epotus, itemque pulveres ex antimonio diaphoretico & ſulfure, emulſiones camphoratæ, oleum animale Dippelii, veſicantia & electricus ignis; ex quibus, quidquid morbo præſenti maxime conveniat, ſeligendum. Ad hæc imperandus eſt homo, ut quotidie manus ac pedes in fluviatilem aquam cum chamomillæ atque meliloti floribus & ſapone Veneto coctam per dimidiam horam demittat, deincepſque articulos abſterſos panno ex craſſiore lana vehementius fricet. Si nihil ſic proficitur, per arctius commercium cum homine ſcabioſa lue jam infecto alteri repreſſa ſcabies reddenda eſt, dum communi lecto, veſtibus, induſiis & laquearibus ad detergendas manus utitur; aut hæc velut miaſma varioloſum illi inſerenda. Verum nec hæc auxilia effectum ſperatum ſemper exſerunt.

LEPRA GRÆCORUM.

§. 702.

Proximum eſt, ut de λέπρα dicam, utpote quæ atrociſſima ſcabiei (1) aut impetiginis (2), ſi mavis, modo hujus vel illius ſpecies habenda eſt; ſiquidem utraque in lepram omnino tranſire poteſt. Cutis in una parte vel in pluribus, earumque etiam disjunctis tantum locis vehementer prurit, dura & aſpera fit, ibidemque papillæ maculas formantes rubicundas diverſæ magnitudinis ab ambitu monetæ argenteæ minoris ad palmæ latitudinem, gregatim efflореſcunt, quæ vel cito vel tarde humorem viſcidum exſudant, ex quo cruſtæ denſæ atque aſperæ, coloris ſubalbidi aut cinerei, vel, quod pejus, ſubnigri, formantur: quibus ſolutis aut demtis mox novæ ſuccedunt, & ſanguis nonnunquam profluit. Malum in quibuſdam eroſione latius procedit. Cutis in circumferentia exulceratorum locorum ac in interpoſitis ſpatiis vel integra & lævis apparet, vel aſpera eſt, & ſquamas emittit, ac utrobique pruritum excitat non mediocrem. Alias cutis aſpera & pruriens ſquamas ſaltem facit, ſicut ſquamas piſcium, quæ ſeu ſcalpentibus ſeu non ſcalpentibus quotidie magna copia decidunt. Quod genus lepræ ſingulare quidam ad Impetigines referunt, & Plinio mentagra dicitur (3).

Horrendum viſu & abominabile malum eſt, ſi totam ſuperficiem corporis occupavit: quandoquidem & reliqua cutis, quæ cruſtis non eſt obſeſſa, in ſquamas albicantes reſolvitur & farina quaſi denſe conſperſa apparet. Tument ſimul eminentes partes corporis; & ex manibus, pedibus, ut & ex cole, ſi ſquamis ſaltem obſidentur, cuticula fere in modum

chirothecæ deglubi se patitur, idque non semel per intervalla. Ægri nec stare, nec incedere possunt; & quotidie magna squamarum quantitas in lecto colligitur. Ad hæc ungues tum pedum, tum manuum ex parte etiam depravantur, sic, ut asperiores fiant, & abs calcarea quasi materie subjecta eleventur, demumque abscedant, novis in eorum vicem succrescentibus. Neque vero vitium in extima superficie tantum subsistit; sed & alia symptomata inde producuntur, velut artuum rigores, alvus nunc adstricta nunc laxa, dolores capitis, vigiliæ, sitis, ancyloblepharon, pectoris oppressio, raucitas, auditus difficilis, dolores ventris, febricula, visus hebes, tactus imminutus, cum odore admodum tetro atque nauseoso. Quidam paullatim contabescunt.

(1) *Paul. Aeginet L. IV. c. 2. Dan. Sennert. Pract. Med. L. V. P. I. Cap. XXVIII.*

(2) Huc eam refert *Celsus L. V. c. 27. art.* 17. ipsiusque impetigo nihil aliud est, quam lepra Græcorum. Alii sic pariter sentiunt, ut *Willisius Pharmac. rat. P. II. Sect. III. c. 7 Hoffmann. Med. rat. T. IV. P. V. c.* 5. Ill. *Cas. Cph. Schmidel.* diss. *de Lepra*, Erlang. 1750.

(1) *Hist. Natur. L. XXVI. cap. I.*

§. 703.

Ultroneæ causæ ac inquilinæ & obscuræ, malum hocce multo frequentius ingenerant, quam evidentes præternaturales, multoque minus non naturales. Ex præternaturalibus autem accusantur scabies sicca, quæ subinde præcedit lepram, itemque crusta lactea, singulæ præpostere sanatæ, nec non febres intermittentes suppressæ, ulcera antiqua intempestive conglutinata, hæmorrhoides & menstrua re-

tenta, hæmorrhagiæ narium in juvenili ætate ſuppreſſæ, morbilli, lues venerea, ſcorbutus. Vulgo etiam creditur, quod ex contagio oriri poſſit.

§. 704.

Morbus haud prorſus quidem inſanabilis eſt, curationem tamen admodum difficulter vel omnino non admittit, ſuamque tyrannidem per plures annos exercet. Atque in aliis quidem ex toto deſinit, in aliis vero certo anni tempore revertitur.

§. 705.

Haud alia vero remedia is requirit quam ſcabies (§. 700); quibus teſtas ovorum calcinatas, ad drachmam unam bis die ſumendas, duntaxat adjiciam, aut conchas præparatas ad dimidiam, cum mercurii dulcis granis tribus, ſingulo triduo exhibendas, ſubjuncto purgante quavis hebdomade. Præter hæc vero, quidquid extus ad abſtergendam atque lævigandam cutim aptum eſt, ſimul adhiberi debet. Quapropter balnea aquæ dulcis tepida, cui herbæ emollientes & abſtergentes incoctæ, inprimis frequentanda ſunt; aut ex fontibus mineralibus parata; quibuſcum recte quoque internus uſus aquæ martialis combinatur. Poſt egreſſum e balneo totum corpus utiliter butyro inſulſo perungitur. Reliquias tollit aqua fontana, in cujus libra ſoluta eſt mercurii ſublimati drachma & cremoris tartari uncia dimidia.

Cura mercurialis, tametſi in ſe haud inepta, nec pernitioſa, non ubique tamen ſatis valet, ſed perperam omnino adhibetur, aut ad tempus duntaxat juvat, nec repetita morbum ex toto ſanat. Interim

cum is lui venereæ ſupervenit, tamquam potentiſſimum remedium ſpectari debet.

Denique eadem victus ratio, quæ ſupra (§. 700), in hac quoque neceſſaria eſt.

Si æſtus remittit, ſi corpus detumeſcit, ſi ſquamæ copioſe decidunt, ſi rigidi artus flexilitatem ſuam naturalem recuperant, ſcire licet, malum ad declinationem proceſſiſſe. Sudores tum etiam multi erumpunt, & urina hactenus cruda & ſubrubra, nunc turbida mejitur & ſedimentum copioſum atque olidum dimittit, ſquamulis ſurfuraceis in medio ſuſpenſis.

IMPETIGO.

§. 706.

Impetigo, λειχὴν Græcis dicta, maculoſum cutis vitium eſt, quod in ſquamulas reſolvitur. Maculæ ipſæ plus minus rubent, & ſiccæ & aſperæ ſunt, atque pruriunt. Demtis ſquamulis mox novæ ſuccreſcunt. Vitium tarde ſerpit, & modo ſigulares partes, modo plures infeſtat.

Ejus vero ſpecies ſunt tres. Minime mala eſt, quæ ſolitaria, leviterque tantum prurit ac rubet, minimaſque ſquamulas furfuraceas ſcalpendo dimittit. Certis temporibus ea oritur & deſinit.

Alterum genus eſt pejus. Nam & craſſior cutis eſt, & durior, & magis tumet, rubet ac prurit. Ipſa quoque leviter humeſcit, & ex humore albido ſquamæ fiunt albæ, craſſitie papyrum tenuiſſimum æquantes, quæ tam digitis auferri poſſunt, quam per ſudores decidunt: quibus demtis profluit ſanguis

nonnunquam. Hæc impetigo etiam unguibus digitorum infenſa eſt, eosdemque ex parte deſtruit; quemadmodum etiam in lepra fieri, ſupra retuli (§. 702.) Nec cuti capitis parcit, unde in quibusdam incipit. Maculæ latius ſe paullatim diffundunt; & plures earumdem etiam confluunt.

Tertia etiamnum deterior eſt, quod omnem cutim obſidet, a facie aut collo fere orſa. Maculæ non tam latæ ſunt, quam in altero genere, ſed aſperiores; ſquamulæ tenuiores.

§. 707.

Cauſa eſt ſeroſus, tenuis & acris ſuccus, cum craſſiore humore mixtus: quem prava victus ratio, cibi ſalſi & acres, tempeſtas humida & frigida, impeditum ſanguinis profluvium naturale, miaſma venereum, ſcorbutus, multæque aliæ morboſæ cauſæ in corpore latentes ingenerare valent.

§. 708.

Ad affectus autem longos omnis impetigo, quemadmodum ſcabies & lepra, pertinet; non æque tamen pro diſcrimine ſuo periculoſa eſt. Primum genus leviſſimum vitium eſt, quod omnium facillime toleratur, & pro præſidio potius eſt corpori, nec ullum alias incommodum eidem adfert; hinc benignum appellandum. De reliquis contra aliter judicandum eſt, utpote quæ maligna dicenda, dum ab humore pejore orta difficillima recipiunt curationem. Et alterum quidem ad cachexiam hydropicam lente ducit; tertium vero vel teterrimam luem veneream prodit, ejuſdemque ſymptoma eſt, vel ele-

phantiaſin præſignificat; in quam protinus tranſit, quum maculæ extuberare, dolere & exulcerari inceperint.

§. 709.

In curatione itaque ad genus impetiginis quam maxime reſpiciendum eſt; ſiquidem non eadem remedia ubique conveniunt, neque omnino ſufficiunt.

Curatu facilis prima ſpecies vel jam ſaneſcit, ſi jejunia ſaliva quotidie defricetur; aut certe lenioribus adurentibus brevi tollitur, quale eſt, quod ex unguenti pomadini uncia & mercurii præcipitati rubri granis quatuor aut albi decem paratum, bis die ad piſi magnitudinem illinitur.

Alterum genus ejuſmodi remedia deſiderat, qualia ad ſcabiem & lepram propoſui (§. 700. 705.)

Tertium antiſyphiliticis curatur, ſin ex tabo venereo ortum; ſin autem ex humore, qui demum elephantiaſin progignit, protinus ea, quæ huic apta, adhibenda ſunt.

ELEPHANTIASIS.

§. 710.

At omnium maxime triſtis ac dirus, verum tamen, quod gaudemus, in noſtris regionibus valde infrequens ac ignotus pene is morbus eſt, quem *ἐλεφαντίασιν* Græci, Lepram Arabes adpellant; iſque etiam longis adnumeratur & totum corpus adficit.

Initium autem fit a crebris maculis, tertio genere impetiginis (§. 705), quæ aliquamdiu ante

temporibus certis & fiunt & desinunt; aut certe a vitiliginosis quibusdam defœdationibus, aliquamdiu pariter prægressis. Posthæc sensim lenteque summa cutis, primum in facie & collo, quod plerumque fit, vel in alia parte corporis, ac deinceps in pluribus aspritudine quadam, & scabritie pruriente non solum adficitur, sed & inter maculas diversæ magnitudinis, partim rubentes, partim fuscas, tubercula crebra oriuntur, orbicularis & convexæ figuræ, rubra aut fusca, quæ sensim magis elevantur ac vehementer dolent. Exulcerantur nunc quoque, utut diversis temporibus, tum hæcce tubercula, tum istæ maculæ, sic, ut ex illis purulentus aliquis humor, idemque summe fœtidus, ex his autem magis sanies exeat. Exulceratio utrobique quam lentissime procedit, humorque putidus super tuberculis in crustas duras atque densas abit, super maculis vero in squamas; idemque sub crustis, antequam decidunt, diu hæret, ipsasque sibi subjectas partes erodit. Inter hæc autem os, suræ, pedes manusque intumescunt, & corpus lente emarcescit. Accedunt malarum rubor, aspritudo & exulceratio earundem scabiosa, somnus turbulentus, vigiliæ, anorexia; &, ubi jam vetus morbus est, atque unum vel alterum, imo plures annos duravit, oppressio pectoris, dolores graves in artubus, stupor atque rigor crurum, alvi profluvium, tandemque febris, quæ facile tot malis obrutum hominem consumit ac interimit.

Atque sic descriptum morbum egomet ipse bis in mare & femina observavi; nec volui quidem istum majore symptomatum numero, tum ab antiquis Medicis (1), tum a recentioribus nonnullis (2) memoriæ mandatorum, in meis vero ægris haud obviorum, augere; veluti sunt præmagnæ in fronte ru-

gæ, inexplebilis cœundi libido, ſpiritus fœtidus, frigus corporis, raucitas, adſtricta alvus, glabrities menti, pubis & ſuperciliorum, calvitium, fiſſuræ altæ ac frequentes cutis, lingua grandinoſis varis exaſperata, ozæna, oſſium caries, diverſorum membrorum caſus: utpote quæ vel in ceteris tantum regionibus, prætерquam Europæis, incidere conſueverunt, vel & in illis aliquando deficiunt, ut naſi, verbi cauſa, genitalium, pedum, manuum, digitorumque corruptio ſphaceloſa & caſus. Quandoquidem nec in meis binis mortalibus omnia illa, quæ memoravi, ſymptomata eadem ubique fuerunt, quum, quod in mare obſervavi, præmagnum pedum œdema & copioſus ſeri fœtidi ex eodem effluxus, una cum ſingularibus vermibus ibidem obviis (3), in femina prorſus defuit, nec in prolixa adeo deſcriptione morbi, quam Aretæus tradit, memoratur; hæc contra vero profluvio alvi torminoſo, non minus quam ſtranguria, per aliquot hebdomades ante obitum vexata fuit.

Quapropter ad conſtituendam rite atque cognoſcendam elephantiaſin, eamque a Græcorum lepra, qua multo pejor ac funeſtior, diſcernendam (4), nihil aliud requiritur, quam ut cutis aſpera atque pruriens non ſolum crebris maculis, ſed & tumoribus crebris, iiſdemque ex rubro lividis vel atris, inſimulque duris & valde dolorificis, inque longam & tardigradam exulcerationem pronis obſeſſa ſit.

(1) *Aretæo* præſertim *de cauſis & ſignis morbor. diuturn. L. II. c. XIII.* p. 67. edit. Bœrhaav.

(2) in *Miſcell. Nat. Cur. Dec. II. ann.* 2. *obſ.* 5. *Philoſoph. Tranſ. vol. L. P. II. obſ.* 7. & *Medical obſervat. and inquiries by a Society of Phyſicians in London*, *obſ.* 19. p. 201.

(3) Hos

(3) Hos accurate ac ſummo ſtudio jam deſcriptos dedit Cel. *Jo. Andr. Murray*, amicus noſter & collega conjunctiſſimus, Libro ſingulari, *de Vermibus in lepra obviis, juncta leproſi hiſtoria*; etc. Gotting. 1769. 8. c. f.

(4) Quam male hæc cum illa confundatur, etiam a doctis viris, intelligi poteſt ex Cl. *Steph. Weſzprenii* diſſ. *Obſervat. med. n. XII.* Traj. ad Rhen. 1756.

§. 711.

Quantumvis fœdus ille morbus ab interna humorum corruptela dependeat; ſpecifica tamen cauſa omnino hic quærenda eſt; quæ vero tam facile inveniri atque explicari non poteſt, ſed in occulta malignitate duntaxat poni debet.

Etiamſi vero putrida morbi indoles, humorumque corruptorum vis multiplicativa nulli dubio eſt ſubjecta; contagioſa tamen ipſius facultas ex conſortione cum ejuſmodi ægrotis, multoque magis ex concubitu, licet perquam credibilis, nec a quoquam facile in dubium vocetur, tantum tamen abeſt, ut obſervationibus veris atque fidis ſtabilita ſit, ut per illos, quos ego vidi & cognovi, ægros ex toto potius refellatur. Nec ullum Medicum aut Chirurgum novi, qui ex converſatione cum iſtis, & ex ulcerum effluviis fœtidis eandem labem ſibi unquam contraxiſſet. Quapropter medentes omnem contagionis metum velim in viſitationibus ſuis abjiciant.

An denique ex parentibus elephantiaſi correptis in prolem tranferatur morbus, ut vulgaris quoque fert opinio; hoc pariter tam certo nondum eſt probatum, ut nulla ſuper eo dubitatio oriri queat.

§. 712.

Hactenus autem, nisi statim in ipso ortu & ad debilissima initia herculei morbi vis adhibeatur, nullum sane remedium est repertum, quod ipsius magnitudinem superare possit. Etenim, si tumores jam ulcerosi, sub optimorum medicamentorum diligenti etiam usu ille nihilominus increscit, & inevitabilem demum adfert interitum. Neque enim, sive evacuando per quascunque vias (1) minuere velis corruptorum succorum copiam, sive corrigendo eorundem pravam indolem destruere, salutarem effectum unquam inde consequeris, etiamsi exanthemata aliquando minui atque resiccari videantur: nova enim posthæc semper iterum propullulant.

Ut tamen sciatis, o boni, quibus remediis maxime utendum sit; ex purgantium classe elleborus niger, folia sennæ, jalappæ ac polypodii radix, atque scammoneum seligenda sunt; ex diureticis inprimis cantharidum tinctura; ex alterantibus autem aquæ martiales, viperæ, sassaparilla, taraxacum, agrimonia, fumaria, saponaria, radix dulcamaræ, bardanæ & lapathi acuti, atque antimonium crudum in decocto, succi item dictarum stirpium, earumque extracta, cortex Winteranus & Peruvianus, aqua calcis vivæ lacte temperata, vitriolique oleum.

Hydrargyrum nullam commendationem meretur, quoniam, teste experientia, nisi malum deterius reddat, uti quidem nonnulli observarunt, illud certe non tollit, nisi evidenter a venereo tabo fuerit profectum.

Extus summa cutis commodis locis mane & vesperi obtegitur recentibus foliis boni Henrici; quo, mirum dictu, quanta sanies, & quanto fœtore ea ex

tumoribus atque maculis cruſtoſis eliciatur, & quam bene omnia videantur ſuccedere, dum exanthemata ſenſim ſub illis pura evadunt ac reſiccantur, ſanaque cutis ſeſe rurſus demum repræſentat.

At nihilominus malum inde proh! dolor haud finitur, ſed & priſtinis locis exanthemata renaſcuntur, & in aliis, ubi antea non percepta, pariter propullulant.

Plantaginis folia videntur etiam coercere malum, dum inſignem quantitatem ſuccorum impurorum, licet minori vi ac fœtore, ut priora, ex ulceribus extrahunt, eorumque cruſtas duras brevi emolliunt ac reſolvunt. Enimvero nec per hæc curatio perfecta obtinetur, ſed malum nihilominus ad interitum procedit.

Ubi folia iſtarum plantarum applicari nequeunt, ſicut in facie; hujus ulceribus utiliter aqua quædam phagedænica ex aquæ calcis vivæ unciis duabus & turpethi mineralis drachma inter ſe mixtis parata bis die ope plumulæ illinitur.

Ad victum autem maxime confert, quidquid refrigerat & humectat. Nec Balneum inutile eſt; inprimiſque thermæ ſulfureæ proficiunt.

(1) Nolim quidem ſanguinis miſſionem frequentem atque iteratam, ab *Aretaeo* inprimis tam enixe commendatam, huc referre; ſiquidem non experientia, ſed ratio duntaxat, antiquos medicos deduxiſſe mihi videtur ad hoc auxilii genus. Idque de emeticis pariter valere exiſtimo;

ACHORES. FAVUS. TINEA.

§. 713.

Ex veterum mente ἀχῶρες ſunt manantia capitis ulcera, ex tumoribus in ipſius cute excitata; quæ foraminulis plurimis pertuſa humorem tenuem & glutinoſum effundunt: qui ipſe non ſine fœtore, pilos etiam conglutinat. Ulcuſcula autem iſta in diverſis ac ſejunctis capitis locis erumpunt, & nonnunquam etiam ad faciem proſerpunt. Interdumque non ex tumoribus oriuntur, ſed ex veſiculis, ut in herpete miliari, ad capillorum radices, denſiſſimis, e quibus humor rodens emanat.

Ab his non multum differt Favus, κήριον Græcis dictus, niſi quod hic ex tuberculis piſum magnitudine non ſuperantibus, ſuperque cutem capitis vix eminentibus ortus, majora habet foramina, humore melleo, fœtido atque glutinoſo referta, qui in denſiores ac aridiores cruſtas abit, unde ſenſim ſimul innumera granula capillitio adglutinata proveniunt; quæ quidem etiam in achoribus conſpiciuntur. Foramina favi interdum obſeſſa ſunt exilibus excreſcentiis, magnitudine granorum ficus, ſubrotundis atque flavis; σύκωσις a Græcis id genus appellatur.

Hæcque qualiacunque capitis ulcera infantibus, pueris ac juvenibus præſertim eveniunt & certis anni temporibus denuo erumpunt, donec natura pituitam copia & qualitate peccantem, quæ ipſorum cauſa elaborare deſierit.

Velut autem achores in capite exiſtunt, ita aliud ulcerum manantium genus in facie oritur; quod re-

centiores quidem vulgo achorum nomine significant, sed melius tamen Crusta lactea appellatur. Cutis in mento, fronte, aliave parte rubet & per minimis pustulas exasperatur, saniem viscosam atque tenuem effundentes, ex qua crustæ fiunt modo pallidæ, modo flavæ. Idque vitium maxime rotundum incipit, eademque ratione in orbem procedit, tardeque etiam serpit. Lactentes & bimuli eodem potissimum afficiuntur. Singula hæc ulcera porro ingenti cum prurigine & scalpendi cupiditate sunt conjuncta, & duo priora etiam cum phthiriasi sæpeque etiam cum scrofulis, pallore faciei aque macie.

§. 714.

Enimvero ad secundam valetudinem profecto faciunt istiusmodi excretiones, & a variis morbis infantes & pueros præmuniunt atque liberant, quin & interdum in acutis criticarum vicem sustinent. Contra veró, quum vel nimis præmature per se finiuntur, aut inconsulto reprimentibus exsiccantur, periculosos morbos post se trahunt, asthmaticos, convulsivos, tussim ferinam, rachitidem, cœcitatem, & complures alios.

§. 715.

Ex vulgari quidem methodo officium medici est; per alvum exturbare, quidquid vitiosorum est humorum, pharmacis ex mercurio dulci, jalappa aut rhabarbaro iterate datis; itemque per urinæ vias, propinatis tincturis antimonii. Verum nimis longa est per hæc curatio, nec seminium morbosum decenter sic destruitur, sed potius a tincturis alcalinis fovetur. Quapropter alia remedia aptiora seligenda sunt; quæ vero non alia, quam quæ ad scabiem pertinere retuli;

inprimis vero huc quadrat pulvis cachecticus. Quercetani, infantibus bis die ad quindecim grana datus, aut tinctura martis tartarisata, vel per se vel cum elixirio vitrioli Mynsichti, a guttis sedecim ad quadraginta.

Inter hæc vero crustæ lacteæ semel quotidie, magnitudine pisi, illinitur linimentum, quod ex unguenti pomadini uncia & mercurii præcipitati albi scrupulo componitur.

Ubi metus est, ne nobiliores faciei partes, velut oculi, lædantur, aut musculi vel cranium erodantur; tum inungendus est locus semel quotidie unguento, quod fit ex olei rosati uncia, lapidis calaminaris præparati, tutiæ præparatæ singulorum drachma, myrrhæ scrupulis quatuor; vel hoc liquore, qui constat ex aquæ fontanæ unciis quatuor, lapidis medicamentosi Crollii totidem scrupulis, & mercurii dulcis octo granis.

Denique citius sanescunt achores & favus, si capilli ex toto vel ex parte abscinduntur & φθειρίασις quovis modo prohibetur. Nutricibus simul bona diæta, ut & ipsis infantibus, præscribenda est, illisque etiam ptisana pro potu ex radice bardanæ, liquiritiæ & semine fœniculi exhibenda, una cum tinctura martis tartarisata: infantes præterea a nimia voracitate, corporisque refrigeratione arcendi sunt. Videndum quoque, an ablactatio aut mutatio nutricis aliquid conferre queat ad sanationem.

§. 716.

Ex diuturnis achoribus & favo, nec non per se & ex febre, itemque ex tabo venereo oritur Tinea; in qua crusta aridissima, pollicem interdum crassa, caput

ex toto vel ex parte obtegit, materiem præbente ulcere, quod paulo altius in cute, quam priora, hæret, & pilos prorſus deſtruit, ipſamque cutem aliquando erodit: quæ, demtis cruſtis, rubra, humida, atque glabra apparet. Cruſtarum color differt, ut modo croceus ſit, modo virideſcens, niger, griſeus aut albus. Ulcus ex parvis initiis fit, ſi per ſe oritur, & deinceps latius procedit, quandoque etiam ultra cutem capillatam. Nec ab hoc ulcere fœtor & pruritus abeſt; idemque per contagium facile transfertur; & peculiari pertinacia ac malignitate a favo & achoribus ſe diſtinguit, ſiquidem per plures annos durat & ſine medicamentorum adminiculo haud finitur: licet interim nullam pene offenſam reliquo corpori pariat. Ceterum nulli ætati parcit, facileque etiam revertitur.

§. 717.

Expeditiſſima curatio, quæ alias difficilis atque tædioſa, fit per remedia adverſus achores commendata (§. 715.), inunctis ſimul linimentis, quæ paullo infra deſcribam, aut in horum vicem capiti impoſitis foliis boni Henrici. Dropaces vulgo commendatos, tamquam veram carnificinam prorſus abhorremus: quibus teneri infantes & qui dentitione difficili aliove morbo laborant, alias quoque prorſus ſubjici non debent. Sufficit, oleum philoſophorum; ovorum oleo nuptum, aut balſamum ſulfuris frequenter cruſtis illinere.

Omnia topica, quæ reprimunt, maximopere nociva ſunt, dum peſſimis affectibus, de quibus ſupra jam retuli (§. 714.), generandis occaſionem præbent.

At exitialia prorſus habenda ſunt arſenicum & remedia inde parata, quæ ad erodendas cruſtas temere abs nonnulis adhiberi ſolent. Convulſiones enim leta-

les inde concitari, tentamina plus ſimplici vice docuerunt.

Adverſus tineam ſyphiliticam non alia remedia proſunt, quam quibus virus venereum eradicari ſcripſi; extus vero litus mercuriales inprimis conveniunt.

SCROFULÆ.

§. 718.

Ex humore lymphatico tum vitio, tum copia peccante, pueris uſque ad pubertatis annos haud raro glandulæ colli tumeſiunt: Scrofulas, Græce χοιράδες, malum appellant. Ipſi tumores quoad magnitudinem differunt, & nunc piſo, nuci avellanæ, mochatæ, aut juglandi æquantur, nunc hujus magnitudinem adhuc ſuperant. Perraro unica tantum glandula tumet, ſed plerumque plures, unde inæqualitas exſiſtit, dum una præ altera eminet. Porro glandulæ vel diſperſæ ſunt, vel in acervum collectæ: quarum illæ fere mobiles, hæc immobiles obſervantur. Color earundem idem eſt cum colore cutis, niſi inflammatio accedat, quæ ruborem adfert; durities modo major, modo minor. Interdum & aliæ glandulæ vicinæ, ſublinguales, parotides, tonſillæ, ſimul intumeſcunt, quin & muſculi, & totus vultus.

Interdum ſcrofulæ in ſcirrhos & ſtrumas degenerant, aut inflammantur, ac in ulcera non ſemper benigna abeunt.

Ubi longum malum eſt, ægri in cachexiam tandem incidunt, & febris quoque accidit per intervalla, quæ ephemera, aut catarrhalis, aut inflammatoria, tandemque lenta fit.

Aliquando ſponte ſcrofulæ evaneſcunt, ſine ulla

ſenſibili evacuatione; ut tamen poſthæc redeant. Aliquando ceſſant humiditate pone aures orta, vel ichoris effluxu ex aure, ſuccedente item hæmorrhagia narium, catarrho, aut alvi profluvio.

Verum promtuarium dicere illas poſſis tum ulcerum capitis & faciei (713. ſeq.), tum lippitudinis.

§. 719.

Æthiope minerali aut antimoniali per aliquot hebdomades a granis quinque uſque ad drachmæ medium quotidie uſurpato, aut tinctura martis tartariſata Ludovici cum elixir vitrioli Mynſichti ter de die ſumta eædem optime reſolvuntur; utique, ſi cum iiſdem medicamentis decoctum ex ligno ſancto, foliis roſmarini & glycirrhiza conjungitur.

Nimis magnis & duris recte emplaſtrum ſaponatum cum camphora & diachylon compoſitum, quibus inter ſe mixtis octava circiter pars olei petræ rubri eſt adjecta, imponitur: exulceratis autem emplaſtrum diaſulphuris Rulandi.

Ubi aures vel oculi ſimul affecti ſunt, fonticulos excitare oporet, & diu quoque alere, interdumque uſque ad pubertatis annos.

PLICA.

§. 720.

Plica ſive Trichoma fœdum ac turpe eſt pilorum, præſertim in capite, vitium, quo illi in cirrhos, tricas & funiculos, diverſæ magnitudinis & figuræ, ope humoris viſcidi morboſi tam mirifice inter ſe concreſcunt,

atque complicantur, ut omnem pectinandi juxta atque extricandi conatum penitus eludant.

Hoc malum vastissimæ Sarmatiæ est endemium (1), in aliis regionibus vix conspicuum; eodemque omnis ætatis ac sexus homines corripiuntur.

Initium aliquando fit a sudoribus capitis viscidis, porrigine aut phthiriasi, tumque unus vel alter cirrhus in syncipite aut occipite cum vicinis pilis complicatur, densamque massam format, quæ aliis instar cucuphæ totum caput tegit, aliis vero instar panni lati crassioris aliquot librarum pondere, aut instar unius vel plurium funiculorum inde usque ad dorsum propendet, quin & aliquando ad calcaneum usque extenditur (2).

Antequam vero se plica effert, aliam scenam per plures menses in corporibus ludit sub larva diversorum morborum, dum præter porriginem & phthiriasin & sudores capitis jam allegatos, aliis hemicraniam aut torpores & dolores atrocissimos in cervice, dorso, scapulis & juncturis artuum arthritidem simulantes, infert, in aliis vero simul tumores & ulcera, aut scrofulas, exostoses & cariem, velut in lue gallica, excitat; permultis etiam visus hebescit aut prorsus perit, itemque ungues manuum ac pedum corrumpuntur; quod symptoma cum doloribus artuum fere perpetuum: alii denique spasmis & contracturis artuum afficiuntur. Observantur etiam palpitationes cordis, deliria, & ipsa mania, nec non febres intermittentes, & acutæ, epiphora, aurium tinnitus, & surditas. Quibus malis nunc derepente plerumque & unica sæpius nocte inter febrem & levioris frigoris aut venti sensum in vertice complicatio pilorum, cum perfecta sæpe dolorum aliorumque prægressorum affectuum cessatione, succedit (3). Plica

etiam nonnulli ante eruptionem, ut & in ſtatu morbi, laborant. Feminæ autem inordinatum fluxum menſtruorum a latente plica adhuc experiuntur, ſpeciatimque etiam ſub ſterno dolorem lancinantem percipiunt.

(1) vid. *Erndtel. Warſav.* p. 153. Hinc Cl. *Landentte* valde errat, ſi Ruſſiam & Tartariam excipit, in *Journ. de Medec.* par *Vandermonde*, *M. Oct.* 1761. p. 332.

(2) Ejuſmodi enormis plica deſcripta eſt in *Phil. Tranſ. N.* 417. *Vol.* 37. Figura vid. in *Commerc. Nor.* 1733. *Tab. IV. fig.* 4. Alia in *M. N. C. Cent. X. obſ.* 81. & *Dec. II. ann.* 2. *obſ.* 1.

(3) vid. *Miſc. Nat. Cur. Dec. I. an.* 6 *&* 7 *obſ.* 138. p. 197. *Erndtelii Warſav.* p. 160. *Primit. phyſ. medic. ab iis, qui in Polon. & extra eam medicinam faciunt, collectæ, vol. I.* p. 168. ſeq. & p. 188. ſeq.

§. 721.

Cauſa plicæ tam proxima, quam occaſionalis imperſcrutabilis eſt: certeque hæc perperam in aquis ſalſis, bituminoſisve, aut alimentorum viſcidorum & acriorum uſu, aut ſorditie & neglecta pectinatione (1) quæritur.

Mirabile autem omnino eſt, quod in corpore deliteſcens morboſus humor, qui tanta tamque multa mala parit, per nullum aliud organon ſecretorium, niſi per cutim capillatam, ſecernatur. Quumque priſtina iſta mala ab ipſius eruptione plerumque ceſſant; ſequitur, comprobante experientia, in præſidium corporis datam eſſe plicam, tamquam ſingularem excretionem criticam; ipſiuſque adeo reſectionem ſumme eſſe exitialem, niſi velis, ut priſtini affectus ocyus vel ſerius recrudeſcant, aut ſimul

alii novi ſubſequantut. De ſpontaneo caſu, qui etiam interdum, licet raro, accidit, aliter ſentiendum eſt (1).

(1) Poteſt quidem ab hac cauſſa omnino Plica oriri; ſed hæc *ſpuria* dicenda eſt. Vidi talem in homine plus ſimplici vice ortam, qui capillamentis uſus vix ter in anno capillos pectine explicare ſolebat. Is vero nullo ſymptomate plicam in textu deſcriptam comitante unquam afflictus fuit, nec a reſectione unquam noxam tulit. Nullo fere etiam humore viſcoſo erant pili concreti. Exemplar hujuſmodi plicæ, quod longitudinem aliquot pollicum habet, apud me ſervatur.

(2) vid. caſum in *Act. Nat. Cur. Vol. III. obſ.* 102. ſed. cf. *Dec. III. ann.* 10. *obſ.* 19. & *Act. Vratisl. Tent. XIV.* p. 403.

§. 722.

Malum ceterum perenne eſt, quod plurimi citra noxam, quoad vivunt, circumferunt, & hereditarium, & contagioſum. Exteri vero, etiamſi per plures annos alicubi in Sarmatia commorati, eodem prorſus non afficiuntur, niſi cum muliere plicata, aut hæc cum plicato mare rem habeant, aut per communem uſum ſtragulorum aut veſtimentorum, ſudore plicati conſpurcatorum, inquinentur.

Abſciſſa aut decidua plica interdum ſponte renaſcitur.

§. 723.

Ars nullum remedium novit, quo miaſma Plicæ radicitus exſtirpari queat. Compeſcere vero malum, non impoſſibile eſt.

Vera autem medela in eo verſatur, ut ſecretio &

excretio miafmatis promoveatur & fervetur, fique turbata fuerit, reftituatur.

Quoad itaque Plica adhuc latet, organum fecretionis, caput fcilicet & pilos, ad expellendam materiam noxiam per abftergentia & emollientia oportet adaptare; inter quae unicum fere idoneum eft Lycopodium, cujus decoctum ex aqua vel cerevifia paratum capiti bis terve de die calide, mediantibus linteis hoc ipfo imbutis, applicatur: quo fotu dolores & fpafmi fopiuntur, cutis rigida & arida emollitur, porique obftructi ac conftricti referantur.

Corrupti autem per Plicam in corpore humores corrigi & ad excretionem criticam ulterius promoveri debent diaphoreticis, junctis falibus fuccini aut viperarum: in quorum ufu per aliquot hebdomades, ac menfes pergendum, ufque dum mitigata fuerint fymptomata. In graviore cafu, ubi, ob turbatum excretionis negotium, afthmata, fuffocationes, dolores colici, diarrhoeae, vomitiones apparent, ad valentiora defcendendum, theriacalia, fcordiata, abforbentia diaphoretica, tincturam metallorum, decoctum farfaparillae, pulverem contra ftrumas Auguftanorum, & radicis ferpentariae Virginianae.

De purgantibus valentioribus, emeticis, falivatoriis, nitrofis copiofe datis & venae fectione obfervatum eft, quod morbum valde exafperent.

Quodfi Plicae exitus retardatur, veficatoria in nucham conjecta locum habent.

Camphorata remedia, bezoarticis juncta, retrogreffam praecipue Plicam optime expellunt.

CANCER.

§. 724.

Cancer, καρκίνωμα, καρκίνος, pessimum tumoris vel & ulceris genus est, quod non modo ægrum diu atque miserabiliter adfligit, sed & Medicum ac Chirurgum maximopere exercet, dum omnium pæne remediorum vim pertinaciter eludit.

Id vitium maxime fit in superioribus partibus circa faciem (1), nares, aures, labra, mammasque mulierum; deinde quoque in lingua, faucibus, sub axillis & in inguinibus: ibidemque unum aut plura tubercula dura, variæ magnitudinis, oriuntur, quæ quamdiu nullum dolorem & calorem præternaturalem habent, vel torporem adeo inferunt, *Scirrhi* appellantur; simulac vero pruritum excitare & deinceps quoque dolere, cum sensu lancinante, urente ac pungente, idque per intervalla duntaxat, incipiunt, & colorem suum nativum in rubellum, rubrum, purpureum, coeruleum, lividum, atrumve mutant & simul ampliora fiunt, *Cancri* nomen generatim accipiunt; qui, quamdiu integumenta adhuc integra habet, *occultus* cognominatur; ubi vero ista rumpuntur & ulcus omnia erodens ac depascens saniosum atque putridum, fœtore cadaveroso & retortis tumidisque labiis, accedit, cancer *apertus* vocatur. Utrobique inflatæ venæ intercurrentes conspiciuntur, quæ vel pallent aut livent, nonnunquam etiam in quibusdam delitescunt. Verum tarde admodum fieri scirrhi transitum in cancrum, noscendum: itemque assiduos fere ac sævissimos dolores a carcinomate aperto generari.

Scire etiam oportet, hepar, pancreas, splenem uterum muliebrem, ventriculum ac intestina cancro similiter adfici; cujus notæ vero, si ab uterino quidem

difcefferis, non ita manifeftæ funt, ut partium externarum, de quibus proprie hoc loco præcipitur.

(1) Obfervatione hic maxime dignum cenfeo, a multis Medicis ac Chirurgis, multoque magis ab ipfis ægris atque vulgo quævis ulcera ferpentia ac depafcentia circa hanc partem perfæpe pro cancrofis haberi atque venditari, quum tamen vel φαγεδαίναι tantum fint, vel νόμαι: fingula quidem ægre quoque fanabilia, at nequaquam tam immorigera ac exitiofa, neque tam dolorifica atque putrida, quam cancrofa. Si quis vero in diagnofi hic erraverit, næ alium mox novum errorem patraturus eft, ut fcilicet, curatione feliciter peracta, cancrum fe curaffe putet, neminique non perfuadeat, remediaque fua adhibita, v. c. Phytolaccam, Carduumve tomentofum tamquam fpecifica probata contra cancrum in cœlum ufque perperam attollat.

§. 725.

Quatenus cancer ex fcirrho nafcitur, omnis caufa, quæ hunc facit, confiderari poteft ut illius caufa remota: fed eadem hæc caufa dum agere pergit, poteft fcirrhum augere, adeoque & in cancrum convertere.

Scirrhi vero non folum fiunt a retentis menftruis, hæmorrhoidibus & quacunque alia hæmorrhagia; verum etiam, fi ante adfuerint, brevi in cancrum mutari poffunt. Inprimis vero a fuppreffis menftruis irritantur in mammis & circa uterum.

Porro a materie atrabilaria & fcirrhi fiunt & augentur, & ad cancri malignitatem difponuntur, itemque a triftitia, terrore & ira.

Præterea fcirrhum maxime in carcinoma con-

vertunt ſpontanea & morboſa materiæ ipſius ſcirrhi corruptio, & irritatio quælibet externa, quæ fit vehementi corporis exercitatione, preſſione, attritu, frictione, emollientibus, ſuppurantibus, exedentibuſque ipſi applicatis.

Inter quadrageſimum quintum & quinquageſimum ætatis annum mulieres maxime cancro laborant; frequentiſſimeque moniales eodem corripiuntur.

In vetuſtis ſcirrhis, præſertim in mammarum cancro, glandulæ ſubaxillares tantum non ſemper in conſortium trahuntur, ut cum duritie intumeſcant & in cancrum occultum degenerent.

In ſterilibus feminis ſæpe circa uterum generantur ſcirrhi, qui tempore malignitatem contrahentes in cancrum tranſeunt.

§. 726.

Non ſolum vero cancer ex ſcirrho oritur, licet hic illum plerumque præcedat; ſed & ex nudatis, eroſis vel quacunque alia cauſa læſis papillis nerveis, tam in qualibet parte cutis, quam & præcipue in palpebris, oculis, lingua & cole. Hujus vero proprietas alia eſt, quam cancri ex tuberculis ſcirrhoſis. Repræſentat enim ille tumorem fungoſum, ad tactum ſæpe mollem, qui in magnam molem increſcit, & tam ob manantem ichorem acrem atque fœtidum, quam ob ingentem dolorem & rebellem ad quævis remedia indolem veri carcinomatis naturam atque indolem oſtendit. Talem cancrum a priori (§. 724.) merito diſtinguemus, & cum Ill. *van Swieten* fungoſum appellabimus (1).

(1) *Comment. in Bœrhaav. aphoriſm.* §. 496.

§. 727.

§. 727.

Scirrhus metum faciens occulti cancri, modo quiescat, nullisque remediis (§. 753.) vel contentione animi aliove modo irritetur, potest per plures annos in corporibus euchymis sine ruptura aut ulla gravi noxa tolerari.

Omnis autem cancer manifestus h. e. exulceratus ægrum lente opprimit & consumit, inter sævissimos cruciatus, hecticamque febrem; eundemque primo, secundo, tertio aut quarto demum anno vita sua privat, summo cum tædio & animi luctu hucusque transacta, antegressis sæpe convulsionibus, spasmis, deliquiis animi, & nonnunquam etiam sanguinis profluviis ex ipso ulcere (1); quæ &, nimiopere & fundendo vitalem laticem, subitæ interdum mortis causam adferunt. Ubi vero ad summum ventum est, acerrima sanies & in profundum se demergit & vicinas partes indurat, deinque etiam erodit; id quod & linteis applicatis contingere solet.

(1) Excipienda hic est illa hæmorrhagia, quæ in mulieribus, quibus menstrua suppressa, ex papilla cancrosæ mammæ singulis mensibus forte contingit, quæque nec immoderata, nec pernitiosa est, sed quam maxime potius salutaris, dum ad bonam curationem cancri permultum confert.

§. 728.

Enimvero perdifficilis non solum est carcinomatis tam occulti, quam multo magis exulcerati curatio; sed & perpauca sunt adhuc reperta medicamenta, quæ dirissimum malum superent; idque adeo non nisi lente admodum, nec in omni quidem ægro.

Jam vellem quidem, ut cicutam ex periculis meis dilaudare hoc loco possem, nisi Medicos tam sæpe, ut me ipsum jam destituisset, quin & lugubres effectus in corporibus nonnullis edidisset!

Præstantior visa est Belladonna, & potentior in schirrhorum, tectorum inprimis, curatione, quos non valde longo tempore vel resolvere, vel emollire & in benignum ulcus mutare perhibetur, si folia ejus in pulvere ad duo, quatuor, sex usque viginti grana semel aut bis in hebdomade exhibentur, interpositis pilulis balsamicis Beccheri vel alia purgante medicina (1). At quum hæc planta juxta egregiam illam virtutem resolventem non mediocrem virulentam qualitatem possidet, circumspiciendum est quam prudentissime in ipsius usu, ut ne nimia dosi noceat, qua sopores, deliria, amentiam, & coecitatem excitare valet.

Exoptatam præterea virtutem subinde exserit aqua calcis vivæ ad sex vel octo uncias mane & vesperi cum totidem unciis decocti radicis sarsaparillæ vel ligni guajaci, aliorumque depurantium sanguinem lignorum & radicum, si placet, per aliquot menses exhibita, decocto secundario specierum pro potu ordinario simul usurpato, singuloque quatriduo vel octiduo assumtis pilulis balsamicis Beccherianis (2).

Huic curatione suppar est, quæ fit ope mercurii sublimati, cujus quatuor grana in spiritus frumenti unciis octo & quadraginta solvuntur, exhibito deinceps liquore mane & vesperi ad unciam unam, & superingesto decocto ex radicis sarsaparillæ unciis quatuor, altheæ una, ligni sassafras drachma, ad pondus sex unciarum, observato simul regimine calidiore, quo sudores in corpore moveantur. Verum & hæc curatio longa est (3).

Plura his addere remedia pro interno uſu nec lubet, nec operæ pretium videtur. Quem enim cancrum hæc non curant, alia certe haud curatura ſunt. Tranſeo igitur ad externa, quæ in priorum conſortio adhiberi oportet, quæque curam non parum adjuvant. Sed & in his delectum obſervabimus.

(1) Alium utendi modum in decocto ac infuſo poſt *Iunckerum* adhibuit Cel. *Tiber. Lambergen* & deſcripſit in *Orat.* ſiſtente *Ephemeridem perſanati carcinomatis*, Groning. 1754; quem legeris in noſtra *Mater med.* p. 59. cf. Cel. *Theod. Gerh. Timmermanni* Progr. *Periculum medicum Belladonnæ.* Rintel. 1765.

(2) Vid. *Chriſti. Peter Hiſtoriam rariorem mammæ cancroſæ, ſanguinem menſtruum fundentis, methodo ſimpliciore ſanatæ*, ſub præſid. Ill. *G. Fr. Sigwart*, Tubing. 1763. & *G. M. H. Baumbach* diſſ. *de curatione cancri occulti & aperti per aquam calcis vivæ potam præſtita*, ſub noſtro præſidio habitam, Gotting. 1769.

(3) Vid. Perill. *v. Swieten* epiſtolas ad *Ioſ. Benevenutum*, jam alibi citatas; & *Achat. Gaertneri* diſſ. ſub *P. F. Gmelini* præſidio habitam *de ſpecifica methodo recentiore Cancrum ſanandi*, Tubing. 1757.

§. 729.

Sunt autem extus ejuſmodi remedia adhibenda, quæ tranſitum ſcirrhi in cancrum prohibeant, huncque, ſi ſe jam manifeſtavit, at tectus adhuc eſt, demulceant ac leniant, ejuſque ulteriorem malignitatem impediant.

Omnis ergo irritatio externa vitanda eſt, adeoque quam maxime cavendum ab attritu & adſtrictione affectæ partis. Deinde neque ſcirrhus, neque cancer occultus emollientibus aut ſuppurantibus tractandus eſt, utpote quæ illum brevi in cancrum tectum, hunc

in ulcus convertunt. Ad attritum autem avertendum optime inſervit molliſſima aluta, qua tumor tegitur, aut pellis talpæ vel leporis. Lenimentum denique præſtat emplaſtrum ſaturninum, cui narcotici quidquam admixtum eſt, quale eſt diapompholygos officinarum.

Exulceratus autem cancer ejuſmodi topica deſiderat, quæ peſſimæ putredini reſiſtunt, acerrimum ichorem leniunt, ſuppurationem bonam & conſtantem efficiunt, & dolores, quoad fieri poteſt, conſopiunt.

Remedia autem, quæ id præ ceteris præſtant, ſunt hæc: Unguentum nutritum, ſolutio myrrhæ in aqua calcis vivæ, plumaceolis excepta, ſuperimpoſito emplaſtro diapompholygos; porro aqua calcis vivæ ſola, aut acetum lithargyrii in fotu; item decoctum foliorum belladonnæ aut ſolani, vel ipſius ſuccus, radices ſtaphylini vel raparum raſæ. Nec quæ ad Cl. *Sanchez* autorem pertinent, epithemata ex aquæ roſarum & ſambuci, ſingularum libra dimidia, aceti ſambuci uncia dimidia, ſpiritus matricalis drachma una, vitrioli de Cypro granis quinque, & ſalis ammoniaci drachma dimidia parata, ac linimentum, quod ex aceti lithargyrii uncia, ſucci ſempervivi majoris recens expreſſi tantundem, ſacchari Saturni ſcrupulo dimidio, & unguenti nutriti ſeſquiuncia componitur, ob egregias facultates: quas ipſi autori jam monſtrarunt, ſub connubio quidem interno mercurii ſublimati, commendatione ac encomio indigna ſunt (1). Quibus forte adhuc adjiciendum remedium ex vitro antimonii puriſſimo paratum, & tam a *Baſilio Valentino*, quam ipſius commentatore *Theodoro Kerkringio* deſcriptum (2): quod dignum omnino videtur, ut ne prorſus tradatur medentium oblivioni.

Niſi vero ſub iſtorum remediorum tam interno-

rum (§. 728), quam externorum uſu adſiduo intra ſpatium ſemeſtre ad ſummum curationem admittat cancer ſive tectus, ſive exulceratus; ſed in eadem malignitate perſeveret vel & adeo increſcat, & vicina loca inficiat, aut profundius dimittat malignas radices: tunc quantocius exſtirpare iſtum oportet; verum non aliter, quam ſi ſolus eſt in corpore ſano, & liber, & non nimis magnus. Sin adhuc recens, & ab externa cauſa ortus, tanto feliciori cum eventu amputari poteſt. Alias metus eſt, ne exciſus poſt inductam cicatricem aut revertatur, aut in alia corporis parte forſan periculoſiore, ſive externa, ſive interna, imo & hac repurgata, in tertia quartave acrius reſurgat, cauſamque mortis adferat.

Cancer fungoſus (§. 726.) nullam fere curationem per remedia admittit, ſed ferro exſcindendus eſt. Inter remedia vero maxime a rodentibus abſtinendum eſt, utpote quæ pernitioſe irritant ipſum, ac in maligniorem ſtatum redigunt.

Æger per totum morbum, qualiſcunque ille fuerit, molliſſimis cibis ac tenuiſſimo potu uti debet; omnes vehementes corporis exercitationes æque atque animi commotiones, præſertimque triſtitiam, vitare; natas prudenter compeſcere.

Nec facta exſtirpatione commode jam ſatis valens iſtiuſmodi præcepta negligere debet, nec remedia fugere, quæ laudabilem ſuccum ſanguinemque vitalem aut conſervare, aut denuo ingenerare valent, ſed diu admodum medice vivere, ne ſcilicet poſt aliquot menſes aut annos renaſcatur malum, omni deinceps arte valentius, certeque letiferum. Quod durum atque triſte fatum, omnibus his

licet prudenter observatis, nihilominus pauci eheu! effugiunt (3).

(1) Primum descripta hæc exstant in Cl. *Gaertneri* diss. allegata.

(2) Vid. hujus *Anmerkungen über Basil. Valens. Triumph-wagen des Antimonii*, p. 136. seq.

(3) Cujusmodi casus permultos ex autoribus indicavit, & de suis etiam tres luctuosos addidit Ill. *D. W. Trillerus* in elegantissima diss. *de nociva cancri inveterati exstirpatione, novis exemplis demonstrata*, vol. I. *Opusc. medicor. ac medic. philolog.* p. 46. seq.

DE VERMIBUS.

§. 730.

Vermes corporis humani innumerarum ægritudinum autores exsistunt. Neque in intestinis solum nidulantur, sed & in aliis tam externis, quam internis partibus aliquando reperiuntur, ut in cerebro, sinu longitudinali duræ matris, sinu frontali, pulmone, pericardio, corde, hepate, splene, renibus, vesica urinaria & fellea, ductu choledocho, utero. In ossium equidem medulla etiam exuviæ vermium a *Ruyschio* sunt repertæ (1); magis vero credibile est, vermiculos istos per foraminula ossium præparandorum sibi viam fecisse.

Porro vero in humoribus, saliva, sanguine, urina & in dysentericorum excretis interdum reperiuntur.

Quoad externas partes autem obveniunt aliquando in naribus, auribus, dentibus, mammillis, palpebris; deinde quoque in vulneribus, ulceribus, tumoribus, omnibusque fere pustulis cutaneis, præsertim purulentis.

Unde Pathologiæ illius animatæ, maximam quidem partem erroneæ, non prorſus tamen e foro medico exterminandæ, origo intelligitur.

In aëre & aquis regionum extra Europam ſitarum hoſpitantur quædam vermiculorum genera, corporibus humanis nimiopere infenſa; de quibus, data hac occaſione, breviter ſaltem dicendum. Atque inter hæc jam dudum nomine quidem cognitus eſt *Dracunculus*, que & *Gordium*, *Venam Medinenſem* & *Culebrillam* vocant, vermiculus aquaticus acuto capite & corpore filiformi, ab *Avicenna* primum deſcriptus, Africæ, Æthiopiæ atque Indiæ incolis infeſtus, quorum cruribus ſeſe inter lavandum clanculum inſinuat, ſubter cutim prorepit & membranas muſculorum depaſcendo ſenſim mole ac longitudine increſcit, moxque rodendo cutim inflammationem cum tumore excitat, eodemque in ſuppurationem deducto caput exſerit, duos ſæpe, aut tres, quin plures pedes longus. (Vid. inprimis *Engelb. Kaempferi Amoenit. exotic.* p. 544. ſeq.) Aliud inſectum, *Chegis* dictum, Teredinis ſpecies, Iamaicenſes torquet, dum ſe pariter, ut Gordius, inter cutim pedum ſubducendo maximos ibi dolores excitat, digitos arrodit, ac per totum pedem, quin & univerſum corpus paullatim divagatur (V. *Oldenburgii Act. Anglican.* 1668. *M. Nov.*) In Guinea ſimilis Teredo invenitur, ex relatione amici ad Cl. van *Doeveren* diſſ. *de Vermibus* p. 6. Aliud præterea animalculum in America exiſtit, pulici perquam ſimile, ſed multo exilius, ut nudis oculis conſpici vix queat: quod cutim hominum ſubter unguibus inprimis tam manuum, quam pedum, inopinato pariter perforat, ibidemque pruritum, inflammationem, dolorem, febrem, ſæpeque etiam gangrænam excitat; *Pique*, *Nique* & *Tunga* appellant, quod autopta *I. Iac. Baierus* deſcribit *Act. Nat. Cur. Vol. III. obſ.* 5. Denique & *Furia* memoranda eſt, animalculum filiforme, æquale, utrinque ciliatum, aculeis reflexis corpori appreſſis, quod in Sueciæ Septentrionalis & Bothniæ & Belgii vaſtis paludibus ceſpitoſis obvium, aere petit inde a ſolſtitio æſtivo uſque ad hiemale, atque nunc in patellas hominum, inque ipſos illos æque ac animalia decidens, ſingulorum corpora momento citius penetrat, immiſſumque ſummos dolores creat, quin & quandoque inter horæ quadrantem vel ma-

xima animantia occidit. In cute, quam perfodit, punctum fuſcum relinquitur. Vid. Perill. *a Linné Amoenit. acad. III.* p. 322. Belgæ *den Viver* vocant.

(1) *Adverſar. Dec. I. tab.* 1. cf. *B. S. Albini academ. annotat. L. II.* c. 4. p. 20.

§. 731.

Simulacra vermium in fronte & circa naſi radicem, ut & in cute, præſertim dorſi atrophicorum infantum occurrunt, quorum hi pro vermiculis veris ſuperiori adhuc ſeculo a Medicis, ac etiamnum a vulgo habiti *Crinones* atque *Comedones* appellari ſolent. Priori loco complures folliculi cutanei poſiti ſunt, oſculo extus inſtructi, mucoque glutinoſo repleti, cujus pars oſtiolum implens, aëreque nigreſcens vermiculum mentitur exilem, quum preſſo inter digitos folliculo extorquetur, nigricante punctulo hinc in apice ornata, quod pro vermiculi capitulo imponit. Sicque etiam cum Crinonibus ſe res habet, quippe qui nihil aliud ſunt, quam inſpiſſatus atque glutinoſus humor excrementitius, in ſebaceis cutis glandulis congeſtus, atque accedente lotione & fricatione expreſſus.

§. 732.

At nullibi frequentius quam in inteſtinis reperiuntur vermes: pauciſſimique ſunt homines, qui non unum alterumve horum, & nonnunquam etiam plura eorundem genera ſimul, illinc alant, quamvis pueris ac infantibus ſaltem ſecundum ordinem adſcribantur. Atque horum quidem tria tantum genera in Medicorum libris recenſentur, Aſcarides, Lumbrici teretes, atque Tæniæ; verum duo alia, Faſciola & Trichuris,

iiſdem adhuc merito addenda ſunt. De ſingulis ſpecialiter dicam, orſus ab Aſcaridibus.

§. 733.

Aſcarides igitur, ut de his ordiar, ſunt vermiculi albidi reptiles & ſimul ſaltatorii, teretes, filiformes, exiles, magnitudine digiti quaſi tranſverſi, utrinque mucronati, magis tamen in una extremitate, quam in altera, oſculo & binis oculis inſtructi. Iidem caput habent tranſverſa plica a corpuſculo ſeparatum: anum in medio ventre, album, annuliſque diſtinctum: præterea duo diverſa viſcera, motu periſtaltico prædita, alterum rectum, rugoſum alterum (1).

Equidem præmagnam ſimilitudinem cum acaris caſei illi habent, & ab his quoque vulgus eos procreari cenſet: aſt toto cœlo ab his diſtant, quum nullam, uti hi, metamorphoſin ſubeant.

Neque poſſunt temere tanquam juniores lumbrici teretes conſiderari, ſiquidem inſignis eorumdem numerus iſtorum numero non eſt æqualis.

In ſtercoribus inteſtini recti præcipue, interdumque tamen etiam coli nidulantur; inque illo pruritum, teneſmum & ſanguinis fluxum excitant; & ex teneſmo aliquando dyſuriam, ſtranguriam, artuumque inferiorum motus convulſivos.

Ex alvo autem vel ſponte prorepunt, vel cum ipſo ſtercore ingenti ſæpe copia exprimuntur.

(1) Vid. *M. van Phelſum hiſt. phyſ. Aſcaridum*, Luvard. 1762. 8.

§. 734.

Lumbricus teres, infantes ac pueros præ ceteris vexans, & in inteſtinis tenuioribus inprimis nidulans, vermis eſt reptilis, teres, utrinque mucronatus, coloris plerumque albidi, rarius ruffi, annulis per totum corpus inſtructus, & quinque vel ſex polices plerumque longus; ut tamen etiam ad plures pedes, quin & ulnas poſſit excreſcere (1).

Utplurimum tres ad decem eorumdem adſunt, rariſſime unus duntaxat.

Non raro plures eorum invicem contorti quaſi & convoluti reperiuntur in corpore, & ſic quoque, tanquam glomus, ex alvo exeunt. Sed & ſinguli interdum ſe ſic fere intra inteſtina contorquent, quemadmodum netrices fere ſuos nodulos formare conſuerunt.

Ad lumbrici terreſtris figuram quam proxime quidem inteſtinalis ille accedit; verumtamen non ejuſdem generis ac ſpeciei cum eodem eſſe videtur, ſiquidem nec aculeis ſive ſetis in ventre, nec ephippio (2) verſus anteriorem partem, ut terreſtris, præditus eſt; prætereaque etiam interior utriuſque ſtructura a ſe invicem diſcrepat. Taceo, quod inteſtinalis ſuos annullos neque ita contrahere, neque expandere valeat, & ad attactum quoque durior ſit terreſtri.

(1) *Platerus* tum Ligulam inteſtinorum dixit, quando longitudinem Tæniæ haberet. *Prax. med.* p. m. 899.

(2) Nemo certe præter Perill. Equitem *a Linné* annulum talem elevatum lumbrico tereti abſcribit *Syſt. Nat.* T. I. P. II. p. 1076. & *Amoenit. acad. V.* p. 134. ideoque alium vermem inteſtinalem, longitudine prioris, eſt annulo de-

ſtitutum adhuc profert nomine *Aſcaridis lumbricoidis*; quem vero cum lumbrico tereti eundem eſſe, nec hoc ſigno, quod is etiam non habet, ab eodem diſtinctum exiſtimamus.

§. 735.

Tænia autem, ſive *Lumbricus latus* vermis eſt compoſitus, articulatus, oſculoque & propriis viſceribus ad ſingulum articulum inſtructus, immenſæ ſubinde longitudinis, decem, viginti, triginta & plurimum ulnarum, ut nulli prorſus augmenti limites in eodem eſſe videantur.

Ejus autem tres ſpecies in tenuibus inteſtinis noſtrorum corporum nidulantur.

I. Tænia acephala.

Tænia oſculis lateralibus geminis; T. vulgaris L. Syſtem. Nat. p. 1323. Gen. 351. Spec. II. edit. XII. Tænia gryſea Pallas, Zoophyt. p. 408. Lumbricus latus variorum autorum, Hildan. Obſ. Cent. II. 70. Andry des Vers C. 3. Der Bandwurm mit kurzen Gelenken. 1.

Longiſſima eſt, membranacea, latiuſcula, ex gryſeo albicans, articulis ex oblongo quadratis, longitudine latitudinis dimidia aut minore, unius vel ſeſqui linearum. In medio ſingulorum nodus eſt, ab altero latere tænie prominentior, ibidemque oſculo papillari inſtructus, & ante hoc poro longitudinali minutiſſimo. Caput nullum reperibile.

II. Tænia capitata.

Tænia oſculis lateralibus ſolitariis; T. lata Linn. ib. p. 1324. Pallas l. c. p. 410. Bonnet in Mem. preſ.

à l'Ac. des Sc. de Par. I. p. 478. fig. Der Bandwurm mit kurzen Gelenken 2. Fasciola Pallas l. c. Longissima cum præcedente, membranacea, corpore albo, plano, lato, altera extremitate in longissimum filum terminata; articulis transversim striatis brevissimis, protuberantia in medio præditis, osculis ab altero latere corporis solitariis, capite in extremitate fili ex quatuor papillis cavis, teste *Bonneto*, composita.

Helvetorum intestina & variorum animalium quadrupedum obsidet.

III. *Tænia Cucurbitina.*

Tænia osculis marginalibus solitariis, Tœnia Solium Linn. Syst. Nat. T. I. P. II. p. 1323. Tænia longa, articulis quadrangulis, osculis marginalibus solitariis, Tænia cucurbitina Pallas, Zoophyt. p. 405. Vermis cucurbitinus Plater. Prax. med. p. 898. Lumbricus latus Cleric. c. 5. p. 37. seq. tab. 1. A. de Heyde exprim. 5. p. 47. c. optima icon. Solium Andry, des Vers c. 3. f. 5. Tænia articulos dimittens Dionis diss. Tænia articulis longioribus Bonnet in Mem. pres. à l'Ac. de Par. I. p. 511. Der Bandwurm mit langen Gelenken; der Bandwurm ohne Rückgrad.

Corpus planum, crassiusculum, niveum, longissimum, altera extremitate attenuatum, distincte articulatum. Articuli ad pollicis longitudinem accedentes, substriati, in posticis marginibus imbricati, magnitudine versus filum sensim decrescente. Caput in hujusdem apice, quatuor osculis papillaribus angulatum. Substantia cartilaginea, in majoribus segmentis distincta ductibus pinnato-ramosis. Articuli ultimi seu longissimi sponte separantur a corpore, & cum stercoribus excreti Vermes Cucurbitini, *Amato Lusitano* autem

& *Couleto* Aſcarides appellantur. Vitam aliquamdiu conſervant & globulis albidis exilibus referti ſunt: quæ forſan ovula.

Locus in animalium lactiferorum & inprimis carnivororum inteſtinis, nec non in mure muſculo & campeſtri.

Germani, Belgæ & Septentrionalis Europæ populi maxime eodem infeſtantur.

Ceterum univerſum adhuc de Tæniis notandum eſt, quod non ſint compoſiti vermes, ſed unicum & continuum animal, quod mirifice altera extremitate ſeneſcit, dum ab altera infinite procedendo generatur; ut adeo quilibet articulus propria ſua vita, Sertulariæ in modum, gaudeat, cum quiſque eorum proprio oſculo & viſceribus chylopoieticis inſtructus ſit. Nec cucurbitinæ Tæniæ ita fabrefactæ, ut quilibet articulus novum vermem repræſentet, qui os ſuum alterius ano infigendo integrum vermium catenam efficiat, uti *Valliſnerii* opinio fuit. Falſum etiam eſt, quod alii autumant, unam duntaxat Tæniam in homine ſemper adeſſe, nunquam duas aut tres (1). Omnes denique Tæniarum ſpecies articulos ſuos dimittere, hoſque ſæpe fruſtulatim ex alvo rejici, non ignorandum.

(1) Exempla in contrarium vide apud *Dionis* diſſ. *ſur le Tænia* Par. 1749. p. 26. in *Commerc. Nor. a.* 1734. p. 371. & *Bonnet* l. c. p. 529.

§. 736.

Faſciola vermis eſt candidus, longus, linearis, planus inſtar vitæ, obeſiuſculus, extremitatibus rotundatis, latere ſuperiori & inferiori lineis tribus longitu-

dinalibus exaratus, lateribus obtusis & crenulatis, ad extremitates acutioribus, poro terminali ac ventrali (1).

Olim fasciola ad tænias relata, nunc merito ab iisdem sejungitur, cum minime sit in transversum divisa seu articulata. Paullo etiam crassior & obesior est quam tænia & ulla ejus species.

In hominibus rarissime quidem reperitur, in piscibus autem, & canibus multo frequentius. In torrentibus sæpissime conspicitur juxta lapides, corpore ovata, vix superante magnitudinem seminis Melonis. In animantium intestinali tubo in longe majore magnitudinem excrescit, ad modum tæniarum.

(1) Libuit descriptione hic uti Perill. *a Linné* in *Amoen. acad.* II. p. 72. & *Syst. Nat.* p. 1077. edit. XII. sed. cf. Cel. *P. S. Pallas Elench. Zoophyt.* p. 412.

§. 737.

Trichuris (*Haarschwanz*) minimus vermiculus est, omnium intestinalium gracillimus ac tenuissimus, albidus, splendens, pellucens, corpore tereti rotundo septem linearum, & proboscide filiformi quindecim linearum longitudine (1).

Copiosus admodum & frequens est ejus in corporibus humanis proventus, & sedes in intestino coeco, ut saltem crassorum canalem haud unquam transgrediatur. Quidam eorum in rectum extensi sunt & flaccidi; quidam in lineam spiralem contorti, magis cinerei, rigidi & elastici.

(1) Huncce vermiculum primus accurate descripsit noster olim *Roedererus* in *Goett. gel. Anz.* 1761. n. 25. & deinceps quoque ipsius imaginem, prouti nudo oculo apparet, aeri insculpi curavit in Cl. *Car. Gottl. Wagleri*

Diff. *de morbo musco*, tab. III. fig. 4. Fortaffis autem *Roedereri* Trichurides funt *Guil. Fabritii* Lumbricelli aciculares, quos glomeratim per vomitum a puero rejectos obfervavit. Saltem nomen a *Fabritio* ufurpatum ipfis bene convenit; quamvis *Roedererus* fuas Trichurides nunquam ore redditas, nec in tenuiorum inteftinorum canale deprehenderit.

§. 738.

Præter hafce vermium inteftinalium fpecies varia adhuc animalcula, bufones, anguillulæ, hirudines, Gordii, lacertæ, ranæ, fcarabæi, araneæ, mufcæ earumque larvæ, & quot non alia, ibidem, licet rarius, reperiuntur; quæ non minus, quam vulgares illi & domeftici hofpites, ut ita dicam, permultos cruciatus & dæmoniacos fic dictos morbos excitant. Quid? quod in ipfis ordinariis vermibus varietas interdum non parva tum intuitu figuræ, tum coloris obfervatur; quippe nigri, virides, rubri, pilofi, cornuti, mireque capitati, verbo monftrofi, fubinde reperiuntur.

§. 739.

Nulla plane ætas, ut jam fupra retuli (§. 732), a vermibus libra eft; minime omnium vero infantilis atque puerilis; cum eo tamen, ut hæc utraque longe frequentius afcarides & lumbricos, virilis autem tænias, fafciolas & trichurides alat; & mulieres etiam frequentius verminent, quam viri; in univerfum autem illi homines, in quorum inteftinis multa pituita five ex victu, five ex morbofa caufa generatur. Unde eft, quod nonnulli inde ab infantia ufque ad fenium vermibus obnoxii, miferumque per intervalla martyrium ab iifdem fubeant. Contra vero gulæ atque baccho indulgentes, & laboriofi homines iifdem perraro aut nunquam plane laborant.

§. 740.

Nullum vero eſt tam grave pathema, quod non excitare poſſint vermes inteſtinales. Ac in inteſtinis quidem tum copia, tum motu, tum vero etiam perſoratione, maximeque pituita ſua ſordida, quam excernunt, teterrimos adfectus inferunt: quorum præcipui ſunt horrores, nauſeæ, vomitiones, dolores, ſpaſmi, volvuli, inflammationes, ſuppurationes, diarrhoeæ, alvi adſtrictiones, atque inflationes. Reliquo corpori vero tantum non omnes affectiones ſpaſmodicas & convulſivas, pallorem, dolores pleuritidem mentientes, tremores, paralyſes, inſaniam, coecitatem, vertiginem, lipothymiam, febres continuas & intermittentes putridas, tatalepſin, iſchuriam & ſymptomata calculi, & atrophiam inducunt. Famelici etiam perſæpe fiunt verminoſi, atque adeo bulimo & fame canina torqueri ſubinde obſervantur.

At peſſimi omnium adfectus, præſertimque ſpaſtici & convulſivi, oriuntur, quando hoſpites illi moleſti ventriculi vel inteſtinorum tunicas perfodiunt (1), & in ipſum ventem ruunt, ipſa morte ſubſequente. Aliquando tamen & bona fortuna evenit, ut ex apoſtemate, ſive ſponte orto, ſive ex hernia in inguinibus, aut umbilico vel prope illum, erumpant, nunc ſemel tantum, nunc per intervalla.

Non raro denique febres omnis generis comitantur, eaſque admodum periculoſas & exitiales reddunt.

In tam inſigni autem morborum tum topicorum tum univerſalium numero, quos excitare vermes inteſtinales ex non una cauſa poſſunt, admirandum maxime viciſſim hoc eſt, quod & ſæpe per totam vitam ſine magno incommodo, quin & ſine ullo interdum, neque quidem topico, ferantur.

Plerumque

Plerumque autem vespertino & matutino tempore, in vacuitate canalis alimentaris, eoque item, quo anthelmintica exhibita fuerunt, vehementius sese movent atque tædiosas turbas excitant: deinde quoque verno tempore; quo ipso multis etiam sponte supra infraque erumpunt.

Subinde & unus vel alter lumbricus, rarius tænia, in os tum ægrotantium, tum sanorum adscendit. Subinde etiam & vivi & mortui vomitione redduntur in acutis.

(1) vid. *I. H. Schulzii* diss. *de lumbricis effractoribus*, Hal. 1740. Recentiores casus lege apud Cel. *van Doeveren* diss. *de Vermib. intest.* p. 60. Ill. *Stærkium ann. med.* II. p. 228. & alibi.

§. 741.

Ut nullum fere symptoma existit, quod non inferatur a vermibus; pathognomonicum tamen eorumdem signum vix ullum reperitur, nisi sponte ipsi quaquaversum erumpant. Quapropter ex conjecturalibus saltem notis eorum præsentiam eruimus, & præsertim ex abdomine tumido, doloribus intestinorum, adpetitu nunc immaniter aucto, nunc diminuto, alvo modo adstricta, modo fusa, atrophia, lipothymia, copioso lymphæ in os adfluxu, pruritu narium, stillicidioque aliquando sanguinis ex naribus, affectibus spasticis aut convulsivis citra datam occasionem & repente obortis, atque denique copiosiore pituitæ excretione ex alvo, sive spontanea sive artificiali. De ascaridum signis supra jam dictum est (§. 733).

§. 742.

Quemadmodum vero diagnosis vermium difficilis est; sic non minus eorumdem expulsio difficultatibus

laborat, etiamſi innumera copia ſic dictorum anthelminticorum in libris medicorum reperitur, quæ vel ſpecificorum titulo inſignita perſæpe fruſtra adhibentur. Nos quidem paucis eorumdem contenti ſumus, qui aliis certe centenis palmam præripiunt, purgantibus videlicet mercurialibus iterate datis, ſemine cynæ, & decocto hydrargyri. Atque iſta quidem lumbricos, trichurides & aſcarides fortiter enecant ac expellunt. Ad tænias vero expellendas nullum valentius datur, quam radix filicis in pulverem contrita ad ſcrupulum vel dimidiam drachmam, cum gummi gutte granis tribus circiter mane & veſperi per aliquot dies exhita (1).

Quodſi una vice ingens lumbricorum numerus aut tænia expulſa fuit, homines quaſi vacuos ſe ſentiunt in interioribus, velut hi, qui paracenteſin ſuſtinuerunt.

Nec raro quoque animadverſum, quod expulſis vermibus nihilominus morbi, præſertim ex claſſe nervoſorum, ab iiſdem excitati, remaneant.

(1) Hac data occaſione non poſſum, quin genuinam compoſitionem remedii arcani Ill. *Herrenſchwandi* cum lectoribus communicem, quemadmodum is ipſe illam mihi candide ac fideliter revelavit, ſimulque etiam permiſit, ut illam, ſi volupe eſſet, patefacerem: id quod nunc eo lubentius quidem facio, quum docti quidam viri divinando eruiſſe ſe miſcelam geſtiverint; (*Linn.* diſſ. *de Spigelia anthelmia*) alii vero falſam compoſitionem pro vera acceperint ac publicaverint. (*Gaj. Andreæ* diſſ. *de Tænia*, Groning. 1769). Conſtat autem pulvis illi ex gummi gutte, ſale abſinthii, & carbone fraxini.

CLASSIS IX.

MORBI MENTIS.

MANIA MELANCHOLIA.

§. 743.

ITA ſibi hæ binæ adfectiones adfines ſunt, ut non ſolum ſub uno nomine Inſaniæ longæ commode comprehendi queant, ſed & quoad cauſas juxta atque ipſam curandi rationem inter ſe conveniant. Perſæpe etiam illæ ſe invicem mutuo ſolent excipere. Quin & utrinque laborantes abſurda & a ratione & conſilio abhorrentia efficiunt, loquuntur, aut cogitant.

Eo tamen melancholicus & maniacus inter ſe diſtant, quod iſte omnia cum metu ac triſtitia peragit, hinc & conſortium hominum & conſpectum fugit, ſolitudines etiam quærit, ſellæ ſuæ vel lecto ſemper affixus hæret, quin & interdum nec loquendum ſibi eſſe putat: hic vero loquacitate, iracundia, jurgiis, clamoribus, ſub horrido aſpectu multoque majore corporis impetu atque mentis alienatione exercetur, ut tanquam immanis bellua in adſtantes aliquando dentibus, unguibus & pugnis inuſitata rabie invadat.

Utrumque malum anxietas non levis, itemque inſignis frigoris tolerantia, ac pervigilium comitantur. Quidam etiam valde voraces ſunt, alii contra cibos faſtidiunt aut ſaltem diu inediam ſuſtinent. Corpus pleriſque præterea friget ac impalleſcit. Mens uni & eidem cogitationi adfixa eſt: affectus animi quicunque vehementes atque pertinaces; in reliquis vero neglectus, contemtus ac indifferentia.

§. 744.

Videntur autem hæ mentis alienationes partim a ſanguinis aut bilis vitio, partim etiam a peculiari nervorum adfectione proficiſci.

Sanguinis vitium in detracta per venam portione ſæpe luculenter conſpicitur; ſiquidem piceus ille, craſſus atque nigricans adparet; quemadmodum & ipſe corporis habitus fuſcus, bilioſus, lividus aut niger eſt, aut ſimilibus maculis obſeſſus.

Bilis autem vitiata qualitas in fecibus, quæ de alvo deſcendunt, ſe manifeſtat; utpote quæ plerumque fuſcæ vel ſubnigræ, & ſubinde etiam griſeæ, ictero demum ſuccedente. Neque rarum eſt, ex incandeſcentia vehementiore, qua magnopere alteratur bilis, inſaniam furioſam generari. Et in veſicula fellea demortuorum melancholicorum bilis nigra, picea ſubinde reperitur.

Sunt autem iſtiuſmodi humores corrupti maxime circa imi ventris viſcera accumulati, ibidemque præcordiorum tenſiones, æſtum, tumores, quin & corruptiones pariunt, & non raro effuſi ex ventriculo, inteſtinis, renibus, utero, aut pulmonibus prodeunt.

Quod autem ad nervorum illam adfectionem attinet, de qua ſupra ſcripſi, quod inſaniam ingeneret; iſtam mente quidem penitus comprehendere ac determinare haud valemus; ex eo tamen non obſcure intelligimus, quod inſani non ſolum frigus & vigilias, ſed & inediam interdum ſine incommodo ſuſtinent, inſuperque præmagno corporis robore pollent, valentiſſima etiam purgantia innocue ferunt, denique vix unquam alio morbo, neque contagioſo, corripiuntur, atque vitam perquam diu tranſigunt.

Ceterum qualiſcunque humoris morboſi decubitus ad encephalum aut ſpecialiſſime ad nervoſas illas partes, quæ in nobis ſenſus internos efficiunt, inſaniam producit; quemadmodum ex ſequentibus ſatis clare conſtabit: ut adeo citra omnem rationem ac experientiam olim & hodienum quoque abs nonnullis qualiſcunque inſania longa in quocunque homine ab atrabilario humore derivata fuerit.

§. 745.

Sed & omnino neceſſe eſt, ut ſimul in cerebro ac ſyſtemate nervoſo arcana quædam diſpoſitio hæreat; ad quam quidem idioſyncraſia quædam referenda præſertim videtur, hæreditario traduce accepta. Nec raro quoque vitia diverſi generis in maniacorum atque melancholiorum encephalo reperiuntur, cerebrum valde ſiccum, vaſa cruore atro turgida, & varicoſa, meninges putridæ, ventriculi cerebri aqua repleti, vermes, lapilli in glandula pineali: quæ inquilinam aliquam atque pravam hujus officinæ mentis conditionem produnt; licet iſtiuſmodi vitia ſubinde quoque in aliis corporibus, inſania nunquam correptis, ut nec in horum quidem omnibus, adpareant. Interim rerum uſus etiam oſtendit, quod in optima corporis ſanitate, cerebro ex percuſſione capitis violenta affecto, aut ex inſolatione alterato, mania ſeſe aliquando efferat. Et, ſi quidem verum eſt, quod quidam memorant, dari maniacos, qui artes profitentur, quales nunquam didicerunt; ex hoc quoque iterum apparet, in mania cerebrum præ ceteris partibus eſſe male affectum atque vitiatum.

§. 746.

At frequentiſſime, ſi ad principia noſtrorum morborum attendas, nimiam quandam animi intentionem, unamque atque aliam in re etiam jucunda defixam diu cogitationem, & præcedere iſtos & conſtanter comitari obſervabis. Nihilque magis quam inanis religio, aut veſanus amor, aut enormis quædam ambitio animum pervertit.

Deinde vero a ſiccata ſcabie, abſciſſa plica, intenſo gelu, atque graviore excandeſcentia, inſania longa aliquando generatur.

Ceteroquin ferociſſima & acuta mania ab hyoſciami & daturæ ſeminibus, atque belladonnæ baccis inferri ſolet: quæ pauco tempore, ſi venenum excuti tempeſtive poteſt, finitur; ſi non poteſt, cita morte hominem opprimit.

§. 747.

De puerperarum mania & melancholia ſpecialiter quædam adhuc præcipienda ſunt. Illa vario tempore a partu ingruit, frequentiſſimeque illo, quo lochia profluunt, intervallo. Hæc aliquanto ſerius accedit, ſed plerumque haud diu a finitis illis. Utraque lento gradu & præſagis nonnullis ſignis prænoſcenda, lochiorum ſcilicet fluxu ante cohibito vel imminuto, aut exſuperante, viciſſimque aliquando multa ſanguinis in ipſo partu profuſione, inſigni aliquando dormiendi cupiditate, ſoporibus & pavoribus diſtinctis illudente. Aliis auditus gravis, immodicuſve faciei rubor præcedit; quem dein mentis alienatio cum pediſſequa garrulitate in mania, cum angore vero triſti in melancholia excipit. Aliis rheumatici præcedunt dolores, ſubito

interdum invadentes, in brachio aut alibi, qui ex dolore anxietates, palpitationes cordis, animique deliquia pariunt.

Eadem deliria etiam ex abortu nonnumquam contingunt.

Diuturniora ſunt, quæ ſerius a partu invadunt, ſed plerumque iis minus acuta, quæ a partu propius diſtant; quippe quæ ſæpenumero jam ſub ipſo puerperio finiuntur, præſertimque ſub mammarum febre inflammatoria ſi qua acceſſerint.

Sed ubi hæc deliria puerperarum febri juncta, hæc plerumque peſſima exanthemata excludit & letifera eſt.

§. 748.

Qualiſcunque autem inſania longa ſanationem difficulter admittit; faciliorem tamen paullo curationem maniæ, quam melancholiæ eſſe, ſciendum eſt; & utramque pariter faciliorem, ſi ex alio morbo orta fuerit, ut fit interdum ex intermittente febre, variolis, phrenitide, hæmorrhagia ſuppreſſa, atque, hyſterica & hypochondriaca paſſione; itemque ſi remiſſiones ſuas ac circuitus habet, nec ex hæreditate eſt, ſed ex cauſa morali, aliave haud innata.

Feliciter etiam alii morbi ſupervenientes eam ſolvunt, velut febres intermittentes, rheumaticæ, hæmorrhoides largæ, varices, ventris fluxus bilioſi, ulcera, puſtulæ, ſcabies, arthritis, vulnus capitis, convulſiones, hydrops, quanquam is æquæ ac illæ parum feliciter.

Rarior tranſitus eſt melancholiæ in diuturnum ſoporem; rarior etiam, at bonus tamen, in ecſtaſin.

Bonum utrobique omen eſt, ſi fletus ac riſus alternare incipiunt, ſi delirio ſomnus ſupervenit, ſi tuſſis vehemens oboritur, ſi exanthemata in pectore erumpunt, aut denique dolor pedes aut pectus ſubit.

In quibuſdam inducias agit inſania, totaque finita ac abolita videtur; circa æquinoctia vero, vel alio tempore recurrit. In aliis ira furorem revocat.

Aliquando morbus coecitate terminatur: aliquando fit, ut fatuitas remaneat; quæ ipſa etiam utrique inſaniæ ſe interdum immiſcet. Citiſſime vero illa inſania finitur, quæ aſſidua; paullo tardius, quæ remiſſiones habet; tardiſſime, quæ per intervalla prehendit, aut alternat.

Mors autem accidit modo ex ſupervenientibus morbis convulſivis, modo ex hydrope & tabe, modo ex lethargo vel apoplexia: quæ cauſa eſt, cur affecti poſt diu toleratum morbum in lecto ſuo aut in latibulo aliquo vel latrina ex improviſo mortui haud infrequenter reperiantur.

§. 749.

Falſa opinio eſt, maniam carere febri. In qua ex melancholia facta ego ſemel obſervavi acutam remittentem cum urina critica: qua & inſania & febris judicabantur. Multo frequentius autem mania febre longa ſtipata eſſe ſolet, modo vaga, modo quotidianæ remittentis vel tertianæ ſimilis typum æmulante. Utraque hæc longa plurimum miteſcit, quum remiſſius ægri furiunt; neque tamen typum deſerit, & ſub vitæ finem aliquando diſcedit in acutam.

Etiam melancholici non ſolum ſub adulto morbo,

ſed incipiente quoque febre lenta haud raro confliċtantur, modo typum quotidianæ remittentis exhibente, modo vaga.

§. 750.

Quum qualiſcunque humor morboſus ad encephalum delatus inſaniam longam ingenerat; ſequitur, ab evacuantibus, iterate adhibitis, maximum poſſe auxilium expectari. Quemadmodum vero emetica & purgantia, eaque quidem utrobique paullo valentiora, hic inprimis conferunt; ita, quoad reliqua evacuantium genera, ad ipſam indolem humoris morboſi in curatione eſt reſpiciendum, ac noſcendum, modo hoc, modo illud genus præ ceteris præſidium præſtare: unde eſt, quod alii venæſectionem, arteriotomiam aut occipitis ſcarificationem, quin & ipſam trepanationem, alii veſicatoria, ſetacea, fonticulos ſalivantia, diaphoreticave, interque hæc maxime camphoram atque moſchum, itemque balnea tam frigida, quam calida, præ ceteris prædicent: in quorum ergo ſelectu judicium Medici requiritur.

Inter communia autem remedia, quorum permulta perperam quidem in libris Medicorum collaudantur, ego his, quæ mox ſubjiciam, contentum me profiteor. Ex radicis rhei orientalis, taraxaci, & ligni ſancti, ſingulorum uncia, florumque cheiri manipulis duobus paratur decoctum, ſumendo manipulum pro una doſi, & adfundendo aquæ fontanæ libram; idque mane calide per plures dies hauritur. Circa meridiem vero, & veſperam præbetur cochlear plenum mixturæ, quæ habet eſſentiæ hyperici & julepi roſarum, ſingulorum uncias duas, nitri depurati unciam dimidiam. Maniacis præterea utiliter datur opium

ad granum unum & plura cum pulvere antiſpaſmodico vel alio temperante ſub noctem ad leniendum furorum & complacanda juxta pervigilia cum anxietatibus (1). Iiſdem etiam valde prodeſt, inter emetica quidem, ellebori albi radix ad pauca grana, ſi bilis atræ ſigna vera adſunt; melancholicis vero, ad eandem ſubducendam, elleborus niger.

Præterea ad exercitationes corporis inſanientes, quoad licet, deducendi ſunt; a nimio vero cibo, ut & a vino abducendi. Pro potu autem maxime inſervit aqua, aut temperatior aliquis fons medicatus. Interque edulia mire proſunt cucumeres, horæi fructus, lac ebutyratum, ac coagulum lactis acidulum.

Ubi vinum, æſtus, ira, aut profluvium quoddam ſanguinis ſuppreſſum maniam ingenerarunt, inprimis utile eſt, frigida aqua ſæpiuſcule lavare caput ad cutem tonſum, aut huic illam, quin & nivem aut glaciem imponere, tumque ſimul inſanientem in balneum calidum uſque ad ſcrobiculum cordis demittere.

Præter hæc adverſus omnium inſanientium animos gerere ſe oportet pro cujuſque natura, ſic, ut quæ diu mentem occuparunt imagines per alias iiſdem oppoſitas ſive veras, ſive fictas, prudenter removeantur & ſic quaſi pededentim evellantur. Sæpius etiam illis aſſentiendum eſt, quam repugandum. Elicienda quoque ipſorum intentio, & quidquid proinde mentem recreat, ſive ſint cymbala, ſive ſymphoniæ, ſive ſtrepitus, ſive librorum lectio, illud adferendum atque comparandum; quidquid contra offendit, removendum.

Communia denique hæc ſunt, non oportere eſſe vel ſolos, vel inter ignotos, vel inter eos, quos aut

contemnant, aut negligant; mutare debere regiones, &, ſi mens redit, annua peregrinatione eſſe jactandos; ut recte atque ſapienter a *Celſo* eſt præceptum (2). Addam, itinera ad fontes medicatos inprimis quam plurimum prodeſſe.

Maniacos plagis afficere, inhumanum eſt & crudele; cum ſatis ſit, vincire eos.

Sed nulla cura magis eheu! quam cum furore inſanientium tædioſa eſt; quum ægre admodum ad ſumenda remedia commoveantur.

(1) Emulſiones ex ſeminibus papaveris, aliiſque frigidis nihil hic valent, quum vix opium aliquid præſtet.

(2) *L. IX. c.* 18.

FATUITAS. STUPIDITAS. AMENTIA.

§. 751.

Singulare genus alienatæ mentis eſt Fatuitas, μώρωσις Græcis appellata: in qua homo neque triſtitia aut metu, neque furore agitatur, neque anxietate, neque vigiliis adficitur, ſed æquali potius & tranquillo animo eſt, cum eo tamen, ut ipſius ratiocinatricem facultatem non leviter infirmatam videas; ſiquidem non niſi ludicris nugis ac crepundiis, infantum inſtar, delectatur, hebes ceterum, & negligens, & ἀδιάφορος, neque ſibi, neque aliis nociturus.

Id vitium tam congenitum eſt, quam adquiſitum, hocque maxime ex aliis morbis mentis oritur.

Raro, ſed aliquando tamen, in homine ſapienti

derepente ac ex improviso vel erumpit, & breve admodum spatium recipit, ἔκστασις mihi dicitur.

Acquisita stoliditas juxta atque nativa contra ut plurimum per omnem vitam durat; & prior quidem aliquando superabilis est, quum causa ejus deprehendi atque tolli queat; altera invincibilis.

§. 752.

Est alia mentis hebetudo, a priori saltem gradu diversa, Latinis stupiditas stricte dicta, Græcis ἀναισθησία: in qua imminuta panthasia, ratiocinatio & memoria deprehenditur; cum eo tamen, ut nullæ infantiles nugæ, quemadmodum in fatuitate, se immisceant. In illo enim mentis torpore homo nihil quidem peragit, quod a recta ratione abhorret; sed duntaxat magno cum labore & tarde admodum cognitionem rerum adsequitur, nec perceptas diu retinet. Unde ipsius intellectus præmagna imbecillitate, eaque haud unquam fere superanda, laborat.

Dantur autem plures stupiditatis gradus, dum quidam circa res omnes, alii circa aliquas duntaxat capiendas inidonei reperiuntur.

Distinguendum etiam est inter stupiditatem simplicem, qualis est modo descripta & quæ in corpore sano existit; ac compositam atque complicatam, quæ cum alio mentis morbo & cum ipsa fatuitate conjungitur, aut in qua stupidus nihil prorsus loquitur, nec corpus suum movet, interdumque & cibo ac potu abstinet.

Ætas, dispositio hæreditaria, ebrietas frequens, morbus longus mentis, soporosus, epilepsia, paralysis,

febris, hydrocephalum internum, vehemens frigus, vulnus & ictus capitis, ejusdem conformatio mala, abscessus & tumores cerebri, vehementes atque subitæ animi passiones, nimia sanguinis profusio, intenta meditatio, pervigilium, & frequens opii usus, stupiditatem æque ac stoliditatem inferre valent. Venena quoque nonnulla ex ingeniosis possunt stupidos & amentes reddere: an etiam vis cœli & aeris? vix hoc credibile; ut potius stupidiores aliis gentes ex rudi atque barbara educatione hoc vitium habere videantur.

Stupiditas ex morbo aliave evidenti causa contracta interdum curationem adhuc, licet difficillime, admittit. De connata supra jam monitum est, quod vix superari queat, nisi admodum simplex fuerit. Observationes namque docent, quod multi in pueritia hebetes in adultiori ætate dociles ac ingeniosi fiant.

Interim etiam accidit interdum, ut tam stupidi, quam stolidi plus ingenii ex morbo, quam ex ulla medicina consequantur.

Si qua autem medicina illis convenit atque profutura est, ex evacuantium classe diversi generis juxta atque tonicorum ac nervinorum ea desumenda est. Per experientiam etiamnum constat, quod insitio scabiei stupori mentis medeantur (1). Non solum vero Medici, sed & Præceptoris opera ad ingenia stupidorum exercenda ac expolienda hic requiritur.

(1) Vid. Cel. *Muzell medic. und chir. Anmerk. II. Saml.* p. 60. & *J. Ulr. Toggenburger* differt. *casum stuporis scabiei inoculatione curati exhibens.* Argent. 1760.

§. 753.

In amentia, Græcis ἄνοια dicta, ratiocinatio æque ac phantaſia prorſus eſt deleta & abolita, ſic, ut mens nullos conceptus, qui ad ſapientiam ſpectant, formare queat, neque illa ipſa principia adſequi, quæ ad diſciplinas qualeſcunque in univerſum addiſcendas ante conſtituuntur. Qua de cauſa dementibus omnis aditus ad ſapientiam præcluditur, ac in erudiendis illis opera oleumque perditur. Multi ex his diu abſque cibo & potu quoque vivunt.

Amentia autem vel acquiſita eſt, vel congenita, & ex iiſdem cauſis oritur, ac priores mentis imbecillitates.

OBLIVIO.

§. 754.

Memoria, cujus officium eſt, imagines recipere ac retinere, tum aboleri, tum & multo ſæpius debilitari conſuevit in diverſæ ætatis hominibus. Utrumque vitium Oblivionis nomine ſignificatur.

Per eaſdem vero cauſas, quæ ſtupiditatem & ſtoliditatem inducunt, poteſt etiam memoria amitti, & ex hujus defectu viciſſim fatuitas induci.

Diſcrimen hinc inter connatam & acquiſitam Oblivionem pariter hic locum obtinet, ac in prioribus vitiis, §. 751. 752, 753.

§. 755.

Si ſalvo homini memoria læditur, abſque aliqua externa cauſa, imminentis apoplexiæ, epilepſiæ, aut paralyſis indicium eſt. Oblivionemque tum ſæpe quoque ſomnolentia comitatur.

Si ægroto viribus orbato memoria deletur aut valde ſaltem labefactatur, propinquam mortem ſignificat.

Curatu autem difficilis eſt oblivio, quæ cum apoplexia, lethargo aut caro accidit, nec, niſi in vigore ætatis & ſi vires adhuc conſtant, curationem adhuc admittit. Incurabilis vero ea eſt plerumque memoriæ læſio, quæ a malignis morbis aut ex ætate proficiſcitur.

§. 756.

Roborantia ac nervina tam extus, quam intus diu uſurpata, oblivioni aliquando ſuccurrunt, interpoſitis quidem evacuantibus diverſi generis, niſi oblivio ex immodica evacuatione orta ſit.

Extus itaque cucuphæ ex majorana, thymo, lavendula, ſemine amomi, cariophyllis aromaticis & radice ireos Florentinæ conducunt; itemque balſamum Scherzeri & ſimilia linimenta, atque etiam liquores ſpirituoſi: quæ omnia vertici ac temporibus illinuntur.

Intus autem ex uſu ſunt trageæ aromaticæ,

niſi quid iis uti prohibet; & infuſa vinoſa ex ſerpillo, mentha, roſmarino; ſalvia, radice galangæ, nuce moſchata, & aliis hujuſdem proſapiæ. Confectio autem anacardina ob ſuſpectam facultatem fugienda.

F I N I S.

TABULA

TABULA TOTIUS OPERIS

CLASSIS I.

FEBRES.

FEBRES intermittentes §. 1—29.
——— continuæ §. 30—48.
Synochus ſimplex. Febris quotidiana continua. Synochus putrida. Febris nervoſa §. 49—56.
Phrenitis §. 57—63.
Lethargus §. 64—69.
Febris ardens §. 70—78.
——— biliosa §. 79—83.
Hemitritæus §. 84—90.
Elodes §. 91—93.
Peſtis §. 94—98.
Hydrophobia §. 99—114.
Febris varioloſa §. 115—128.
——— morbilloſa §. 129—135.
——— miliaris §. 136—142.
——— petechialis §. 143—150.
——— ſcarlatina §. 151—156.
Eſſera §. 157.
Febris urticata §. 158.
——— buloſa §. 159—163.
——— aphthoſa §. 164—169.
Otalgia acuta §. 170—173.
Chemoſis & Ophthalmites §. 174—179.
Linguæ inflammatio §. 180—181.
Angina §. 182—191.

Peripneumonia. Pleuritis §. 193—201.
Ventriculi inflammatio §. 202—209.
Lienis, pancreatis, omenti inflammatio §. 210.
Intestinorum inflammatio §. 211—217.
Hepatitis §. 218—226.
Nephritis §. 227—231.
Vesicæ inflammatio §. 232—235.
Uteri inflammatio §. 236—245.
Febris erysipelacea §. 246—258.

CLASSIS II.

PROFLUVIA.

ORDO I.

Hæmorrhagiæ.

Hæmorrhagia narium §. 259—264.
———— oris §. 265—268.
Hæmoptysis §. 269—275.
Vomitus cruentus §. 276—281.
Fluxus hepaticus §. 282—285.
Hæmorrhoidum fluxus nimius §. 286—289.
Mictus cruentus §. 290—295.
Hæmorrhagia penis §. 296—300.
Uteri hæmorrhagia §. 301—308.

CL. II. ORDO II.

APOCENOSES.

Catarrhus narium, faucium & pulmonum §. 309—315.
Diarrhoea §. 316—320.
Dysenteria §. 321—327.
Lienteria §. 328—332.
Fluxus cœliacus §. 333—342.
Cholera §. 343—349.
Calculi, Hydatides, Molæ & alienigena alvo reddita §. 350—353.

Incontinentia urinæ §. 354—363.
Diabetes §. 364—368.
Gonorrhoea. Fluor albus §. 369—372.
Pollutio §. 373—375.

CLASSIS III.

EPISCHESES.

Gravedo §. 376—378.
Mensium suppressio §. 379—386.
Lochiorum retentio §. 387—390.
Hæmorrhoides suppressæ §. 391—395.
Vesicæ urinariæ spasmus. Dysuria. Ischuria. Stranguria §. 396—410.
Tarda alvi dejectio 411—414.

CLASSIS IV.

DOLORES.

Cephalalgia §. 415—421.
Odontalgia §. 422—423.
Otalgia §. 424—428.
Deglutitio impedita §. 429—434.
Soda §. 435—437.
Cardialgia §. 438—439.
Inflatio ventriculi §. 440 & 441.
Dolor colicus §. 442—451.
Tenesmus §. 452—455.
Lithiasis renum ac vesicæ urinariæ §. 456—465.
Reumatismus & Arthritis §. 466—474.
Podagra §. 475—480.

CLASSIS V.

SPASMI.

Introductio §. 481.
Tetanus. Spasmus. Convulsio §. 482—492.

Raphania §. 493 — 496.
Epilepſia §. 497 — 503.
Chorea Viti. 504 — 506
Sternutatio morboſa §. 507 — 509.
Tuſſis convulſiva §. 510 — 514.
——— ſtomachica §. 515 — 518,
Incubus §. 519 — 522.
Palpitatio cordis §. 523 — 529.
Singultus §. 530 — 534.
Ruminatio humana §. 535 — 539.
Nauſea. Vomitus §. 540 — 542.
Hypochondria & Hyſterica affectio §. 543 — 551.
Tremor §. 552 — 557.

Classis VI.

ADYNAMIÆ.

Apoplexia §. 558 — 564.
Paralyſis §. 565 — 569.
Catalepſis §. 570 — 573.
Amblyopia. Hemeralopia. Nyctalopia. Amauroſis §. 574 — 580.
Anoſmia §. 581 — 583.
Auditus difficilis. Surditas §. 584 — 588.
Raucitas §. 589 — 592.
Loquelæ vitia §. 593 & 594.
Dyſpnoea. Aſthma 595 — 599.
Suffocati §. 600 — 602.
Syncope §. 603 — 607.
Apepſia. Dyſpepſia. Diaphthora §. 608 — 611.
Anorexia §. 612 & 613.
Virilitas exſtincta §. 614 — 618.
Sterilitas mulierum §. 619 & 620.

CLASSIS VII.

HYPERÆSTHISES.

Vertigo §. 621 — 625.
Sonitus aurium §. 626 — 628.
Bulimos. Fames canina. Pica. Malacia §. 629 — 631.

CLASSIS VIII.

CACHEXIÆ.

Icterus §. 632 — 638.
Tabes §. 639 — 648.
Rachitis §. 649 — 653.
Hydrops §. 644 — 663.
Tympanites §. 664 — 669.
Scorbutus §. 670 — 675.
Morbi venerei §. 676 — 697.
Scabies §. 698 — 701.
Lepra Græcorum §. 702 — 705.
Impetigo §. 706 — 709.
Elephantiasis §. 710 — 712.
Achores. Favus. Tinea §. 713 — 717.
Scrofulæ §. 718 & 719.
Plica §. 720 — 723.
Cancer §. 724 — 729.
De Vermibus §. 730 — 742.

CLASSIS IX.

MORBI MENTIS.

Mania. Melancholia §. 743 — 750.
Fatuitas. Stupiditas. Amentia §. 751 — 753.
Oblivio §. 754 — 756.

INDEX.

Numerus romanus partem, arabicus vero paginam indicat.

A

ABSCESSUS perinæi venereus II. 276.
Achores II. 308.
Alienigena alvo reddita I. 274.
Alvi dejectio tarda I. 314.
Amatoria febris I. 35.
Amaurosis II. 162.
Amblyopia II. 159.
Amentia II. 352.
Amphimerina febris I. 22.
Anagallis, ejus utilitas ad hydrophobiam I. 79.
Anasarca II. 238.
Aneurysma cordis & vasorum majorum II. 108.
Angina, ejus genera I. 133. arthritica I. 139. gangrænosa I. 135. pituitosa I. 138. spuria I. 142. 145. strangulatoria s. convulsiva. I. 137. vera I. 133.
Animalia in intestinis occurrentia II. 335.
Anorexia II. 194.
Anosmia II. 167.
Anthelmintica selecta II. 338. Herrenschwandianum. *Ibid.*
Antihecticum Poterii II. 232.
Apepsia II. 191.
Aphtharum genera diversa I. 121.
Apthosa febris I. 118.
Apoplexia II. 141.
Ardens febris I. 51.
Ardor ventriculi *vid.* Soda.
Arthritis II. 53. ejus ætiologia II. 56 seq. vaga II. 54.
Ascarides II. 329. lumbricoides. II. 331.
Ascites II. 240.
Asthma II. 179. ejus genera II. 183.
Atrophia II. 219.
Auditus difficilis II. 169.

B

BALBUTIES II. 178.
Battarismus II. 178.
Belladonnæ laus in cancro occulto II. 322. in hydrophobia I. 79.
Biliosa febris I. 56, ejus falsa notio I. 58. quando evacuantia exhibenda & quando non. I. 57.
Blæsitas II. 178.
Bougies II. 278.

Bulbones venerei II. 279.
Bulimos II. 208.
Bullosa febris I. 116.

C

CACHEXIA veterum II. 221.
Calculi alvo redditi I. 271. intestinales I. 272. hepatici, fellei I. 272. renum ac vesicæ II. 42.
Camphora in febrium malignarum curatione exulare potest I. 33. mercurium non impedit in sua actione sialagoga II. 292.
Cancer II. 318. fungosus II. 320. 325.
Cardialgia II. 25.
Carus I. 50.
Cataclasis II. 76.
Catalepsis II. 156.
Catarrhalis febris I. 240. maligna I. 39. 107.
Catarrhus. I. 239. suffocatibus I. 240.
Causus I. 51. seq. quid Hippocrati significet? I. 52. an a synocho putrida differat? I. 16.
Cephalæa II. 3.
Cephalalgia II. 3.
Chancres II. 281.
Chegis, insectum II. 327.
Chemosis I. 127.
Chinæ Chinæ cortex, varius ejus utendi modus in febribus intermittentibus I. 17. utilitas in apoplecticis I. 19. in continuis malignis I. 33. limites in hecticis II. 232.
Cholera I. 268. ejus discrimina rectius constituta I. 16. 270. febrem mentiens I. 270. infantum I. 271.
Chordæ venereæ in cole II. 285.
Chorea viti II. 93.
Cicutæ impotentia in cancro II. 322.
Clavus hystericus II. 3.
Cœliacus fluxus I. 257. censura vulgatæ opinionis de ipsius causis I. 261. seq. & natura I. 258. seq.
Colica II. 29. biliosa II. 30. 37. chronica II. 36-39. convulsiva II. 31. infantum II. 39. flatulenta II. 29. 36. hæmorrhoidalis II. 30. hysterica *ibid.* lochialis, *ibid.* nephritica II. 46. rheumatica II. 31. 38. sanguinea II. 30. 37. saturnina II. 38.
Comedones II. 328.
Condylomata venerea II. 286.
Convulsio II. 77.
Coryza I. 239.

Crampus II. 76.
Crinones II. 328.
Criſtæ venereæ in obſcœnis II. 291.
Cynorexia II. 209.

D

DEGLUTITIO impedita II. 17.
Dentium ſtridor II. 78.
Diabetes I. 281.
Diaphthora II. 191.
Diaria febris I. 34. ſeq. ad hanc multæ continuæ diverſis nominibus inſignitæ referendæ I. 35.
Diarrhoea I. 244. ejus ſpecies I. 245.
Drancunculus II. 327.
Dyſenteria I. 247. emeticorum & purgantium in eadem limitandus uſus I. 250.
Dyſpepſia II. 191.
Dyſpnoea II. 179.
Dyſuria I. 303. 304. venerea ſicca II. 273.

E

ELEPHANTIASIS. II. 302.
Elodes I. 63. ephemeris inepte accenſetur I. 64.
Emproſthotonus II. 72.
Empyema I. 155.
Enureſis *vide* Incontinentia urinæ.
Ephemera febris, *vide* Diaria.
Ephialtes, *vide* Incubus.
Epilepſia II. 87.
Epiſtaxis, *vide* Hæmorrhagia narium.
Eryſipelas I. 192. malignum I. 195. ſecundarium, *ibid.* ſymptomaticum, *ibid.*
Eſſera I. 114. confuditur cum urticata I. 115.

F.

FAMES canina II. 209.
Faſciola inteſtinorum II. 333.
Fatuitas II. 349.
Favus II. 308.
Febris, ejus qualitas I. 3. hiſtorica, *ibid.* definitio I. 4. ratio æſtus & frigoris I. 4. 16. unde hoc I. 7. & æſtus, *ibid.* diviſio, *ibid.* intermittens quid, *ibid.* ejus genera *ibid.* 5. hiſtorica I. 5. duplicatæ I. 7. malignæ I. 8. 20. 108. ſoporoſæ I. 9. harum curatio I. 19. larvatæ I. 10. quartanæ I. 12. quotidianæ, *ib.* tertianæ I. 11. continens I. 5. febrium cauſæ, *ibid.* typus, *ibid.* 7. ſymptomata, *ibid.* intermittentium I. 8. harum materialis cauſa I. 10. recidivarum I. 11. curatio I. 14. ſeq.

ubi vena ſecanda I. 19. diæta I. 20. ſuppreſſæ quomodo ſuccurendum I. 21. continua quid I. 5. ejus hiſtoria & diſcrimina I. 22. 23. ſymptomata I. 23. malignitatis notæ I. 24. continuarum criſes I. 25. metaſtaſes I. 26. 27. prædictiones, *ibid.* curatio benignarum I. 28. ſeq. malignarum I. 30. recurſus continuarum quando metuendus I. 33. quomodo præcavendus, *ibid.*
Fluor albus I. 285.
Fluxus hepaticus I. 220.
Furia, inſectum II. 337.

G

GLOSSITES I. 130.
Gloſſocele II. 75.
Gloſſocoma II. 76.
Gonorrhoea vera I. 284. ſeq. poſt virulentam II. 273. ſpuria I. 285. II. 274. ſymptomatica I. 288. virulenta II. 269. ſicca II. 273.
Gravedo I. 291.
Guttaſerena, *vid.* Amauroſis,

H

HÆMOPTYSIS I. 211.
Hæmorrhagia narium I. 203. oris I. 208. penis I. 231. uteri I. 234. ab evulſo dente II. 12.
Hæmorrhoides ſuppreſſæ I. 299. earum fluxus nimius I. 223. veſicæ I. 227.
Hectica II. 225.
Hemeralopia II. 160.
Hemicrania II. 3.
Hemiplegia II. 152.
Hemitritæus I. 22. 58.
Hepaticus fluxus I. 220.
Hepatis abſceſſus I. 173.
Hepatitis I. 171. non ſemper icterum comitem habet I. 172.
Hernia incarcerata, ejus medela I. 169.
Herpes, *vid.* Zoſter.
Hydatides II. 246. inteſtinorum I. 273.
Hydrocephalum II. 246-249.
Hydrophobia I. 71. quamdiu lateat virus in corpore, antequam morbus erumpat I. 72. ejus hiſtoria I. 73. quibuſnam morbis accenſenda I. 75. ſpontanea I. 73. hydrophobi quomodo differant inter ſe I. 73. remedia minus fida indicantur I. 77. 80. ſcarificatio vulneris an neceſſaria, *ibid.* remedia optima I. 78. ſeq.

Hydrophthalmia II. 247.
Hydrops II. 238. ſaccatus II. 246. 248. 250. pectoris II. 247. 250. pulmonum, *ibid.* peritonæi II. 251. uteri, *ibid.* ex febre ſuppreſſa, quomodo ei medendum I. 21. 22.
Hypochondriaca affectio II. 122.
Hyſterica affectio II. 122. 132.

I

ICTERUS II. 213. particularis II. 214.
Ignis ſacer I. 111.
Ileus I. 164.
Impetigo II. 300.
Incontinentia urinæ I. 276.
Incubus II. 103.
Inteſtinorum inflammatio I. 163. abſceſſus I. 165. 170. ſcirrhus I. 166. 170. gangræna I. 170. 171.
Iſchias, *vide ſub* Rheumatiſmus.
Iſchnophonia II. 178.
Iſchuria I. 305.

L

LEPRA Arabum II. 302. Græcorum II. 297.
Lethargus I. 48. ejus ſedes I. 49. curatio I. 50.
Leucophlegmatia II. 239.
Lichen, *vide* Impetigo.
Lienis inflammatio I. 163. cancer, *ibid.* ſcirrhus, *ibid.*
Lienteria I. 254. ejus diſcrimen I. 255.
Ligula inteſtinorum II. 330.
Linguæ inflammatio I. 130. tumores varii generis I. 132.
Lipothymia II. 188.
Lithiaſis renum ac veſicæ urinariæ II. 42.
Lochia retenta I. 298.
Loquelæ vitia II. 178.
Lues venerea confirmata II. 287. ſeq.
Lumbago, *vide ſub* Rheumatiſmus.
Lumbricus latus II. 331. teres II. 330.

M

MALACIA II. 209.
Mania II. 341. acuta II. 344. puerperarum, *ibid.*
Mariſci in obſcœnis II. 287.
Maſterpox quid I. 84.
Melancholia II. 341. puerperarum II. 344.
Menſtrua dolorifica I. 297. ſuppreſſa I. 292. ſeq.
Mercurius ſublimatus, ejus utendi modus in lue venerea II. 292. 293. in cancro II. 322.

Meteorismus II. 257.
Mictus cruentus I. 226. pilosus I. 313. verminosus I. 312.
Miliaris febris I. 99. ejus historia, *ibid.* Hippocrati descripta I. 100 in puerperis I. 102. 105. symptomatica *ibid.* causæ, *ibid.* curatio primariæ I. 104. scorbutica I. 105.
Molæ intestinorum I. 274.
Morbilli I. 95. eorum discrimina I. 95. 96. symptomata I. 96. maligni unde deprehendantur I. 97. curatio I. 98. eorundem insitio I. 99. ignei I. 111.
Morosis II. 349.
Mutitas II. 179.

N & O

NAUSEA II. 120.
Nephritis I. 178.
Nervosa lenta febris I. 39.
Nyctalopia II. 161.
OBLIVIO II. 352.
Odontalgia II. 9.
Oesophagi paralysis II. 21. spasmus II. 19.
Omenti inflammatio &c. I. 163.
Ophthalmites I. 127. 129.
Opisthotonus II. 72.
Otalgia, acuta I. 125. serosa II. 12.
Otites, *vide* Otalgia.

P

PÆDANCHONE I. 135.
Palpitatio cordis II. 105.
Pancreatis inflammatio &c. I. 163.
Paralysis II. 150. seq.
Paraphimosis II. 282.
Paraphrenitis I. 45.
Paraphrosine I. 43.
Paresis II. 150.
Pemphigodes I. 116.
Peripneumonia I. 146. maligna I. 150. notha I. 240.
Pestis I. 65.
Petechialis febris I. 105. seq. pleuritidem mentiens I. 106. item febrem catarrhalem *ibid.* sine petechiis, & hæ sine febre I. 108. in aliis morbis, *ibid.* petechiarum ortus I. 109. curatio febris primariæ I. 110. symptomaticæ, *ibid.*
Phimosis II. 282.
Phlegmatorrhagia I. 244.
Phlegmone oculi I. 129.
Phrenitis I. 41. ejus historia, *ibid.* prognostica I. 42. discrimen a delirio I. 43. differentia, *ibid.* an ab encephali inflammatione? I. 44. curatio I. 46. 47.

Phthiſis II. 225. ejus genera II. 228. nervoſa II. 221. aſthmatica ſ. ſicca II. 229.
Phymata venerea in cole II. 285.
Pica II. 209.
Pleuritis I. 146. quomodo a peripneumonia diſtinguenda I. 147. maligna I. 150. morbi ipſam mentientes I. 151. 154.
Pleuropneumonia I. 147.
Plica II. 313. ſeq.
Podagra II. 62.
Pollutio I. 287.
Polypus cordis II. 108. 111.
Potus varia genera in febribus acutis I. 31. decoctum avenaceum rejicitur I. 30.
Priapiſmus II. 76.
Pulmonis ſchirrus I. 156.
Purpura, *vid.* Miliaris febris & ſcarlatina.

Q

QUOTIDIANA continua febris I. 38.

R

RACHITIS II. 234.
Raphania I. 89.
Raucitas I. 48.
Renum calculus II. 44.
Rheumatiſmus II. 53. ejus ætiologia II. 58. arthriticus II. 54. rheumatica febris II. 55.
Riſus Sardonius *vid.* Tortura oris.
Roſſalia I. 111.
Rottaciſmus II. 179.
Rubeolæ I. 111.
Ruminatio humana II. 117.

S

SCABIES II. 294. ex febre intermittente ſuppreſſa I. 21.
Scarlatina febris I. 111. ejus duplex genus I. 112.
Scorbutus II. 262.
Scrofulæ II. 312.
Sibiliſmus II. 178.
Singultus II. 112.
Soda II. 23.
Sonitus aurium II. 205.
Spaſmus II. 71. 75. cynicus II. 76. maxillæ inferioris II. 73.
Sterilitas mulierum II. 197.
Sternutatio morboſa II. 96.
Stranguria I. 313. ex gonorrhœa venerea II. 277.
Stupiditas II. 350.
Stymatoſis, *vide* Hæmorrhagia penis.
Sudor anglicanus, *vide* Elodes.

Suffocati II. 185.
Surditas II. 169.
Syncope II. 188.
Synochus simplex I. 36. seq. maligna I. 38. seq. quænam continuæ sub eadem comprehendendæ I. 39.

T

TABES II. 219. dorsalis II. 223. ischiatica II. 224.
Tænia II. 331.
Tenesmus II. 41.
Testium tumor venereus II. 275.
Tetanus II. 72. 73.
Tetartophya febris I. 22.
Thymi in obscœnis II. 287.
Tinctura antiphthisica Grammanni II. 232.
Tinea II. 310.
Tortura oris II. 76.
Tremor II. 133.
Trichiasis I. 313.
Trichoma II. 313.
Trichuris II. 334.
Trismus, *vide* Dentium stridor.
Tritæus I. 22.
Tussis catarrhalis I. 239. convulsiva II. 97. stomachica II. 101.
Tympanites II. 254. uteri II. 261.
Typhodes I. 63.

V

VARENI II. 54.
Vari II. 54.
Variolæ I. 81. seq. benignæ I. 82. seq. confluentes I. 83. an detur febris variolosa sine variolis I. 84. malignæ I. 84. seq. an viscera occupent I. 86. earum metastases I. 87. judicium de contagii indole. I. 87. 88. curatio I. 89. febri suppuratoriæ quomodo medendum I. 89. quomodo facies defendenda I. 92. numquid homines a variolis præmuniat *ibid. seq.* variolæ spuriæ. I. 94.
Vena Medinensis, *vide* Dracunculus.
Venerei morbi II. 268.
Ventriculi inflammatio I. 157. inflatio II. 26. scirrhus I. 161. vomica I. 160.
Vermes in dentibus II. 9. in vesica urinæ I. 312. in aure geniti II. 15. eo delapsi II. 13. 15. intestinorum II. 326.
Verrucæ venereæ in obscœnis II. 286. non venereæ, *ibid.*

Vertigo II. 201.
Veſicæ calculus II. 46. inflammatio I. 181. ſpaſmus I. 303. hernia I. 312. paralyſis I. 308. 311. ſcirrhus calculum mentiens II. 49. vermes in veſica I. 312. & pili I. 313.
Veſiculæ criſtallinæ II. 284.
Vinum, ejus utilitas in febribus continuis I. 53. 57.
Virilitas exſtincta II. 195.
Ulcera in partibus obſcœnis citra contagium venereum II. 282.
Volvulus I. 164.
Vomica I. 155. pulmonum II. 230.
Vomitus II. 118. cruentus I. 216.
Urticata febris I. 115.
Uteri inflammatio I. 184. ſcirrhus I. 189. cancer I. 190. hydrops II. 251.

Z

ZONA I. 111. 198.
Zoſter I. 198. ſpurius. I. 199.